Digitized by Google

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

Digitized by Google

Jur. 103/2

1a - 10

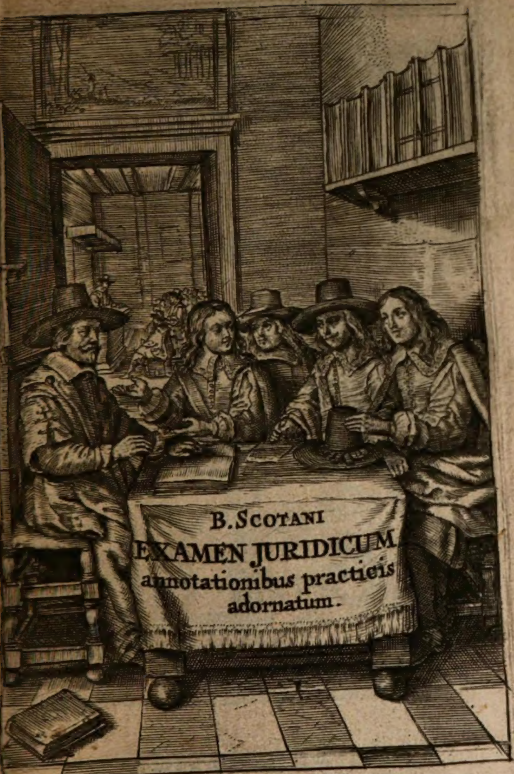
Digitized by Google

Digitized by Google

Emi Die 29.ª mensis januarii anni 1768.
Lem. G.
n.º 52.

Digitized by Google

Digitized by Google

AMSTELODAMI,
Apud Henricum et Theod. Boom. A°. 1669.
Cum Privilegio

Digitized by Google

Digitized by Google

BERNARDI SCHOTANI

EXAMEN JURIDICUM,

Cum Annotationibus Practicis.

Quid editio hæc cæteris præſtet, Præfatio ad Lectorem indicat.

AMSTELODAMI,
Ex officina Henrici & Theodori Boom,
cIↃ IↃC LXIX.
Cum Privilegio.

Summa Privilegii.

CAutum eſt privilegio Illuſtr. & Præpotent. Ordinum Hollandiæ & Weſtfriſiæ, ne quis præter viduam *Ioannis Henrici Boom*, hoc *B. Schotani Examen Iuridicum*, per quindecim annos, hiſce in terris imprimat aut vendat alibive impreſſum huc advehat, conſtitutâ in tranſgreſſores commiſſorum exemplarium & ſexcentorum Carolinorum pænâ, ut latius ipſo diplomate expreſſum, dato 1 Aprilis Anni 1669.

Ampliſſimo Doctiſſimoque Domino,

DOMINO

JACOBO OISELIO,

Juris publici & Humaniorum Literarum in Illuſtr. Groningæ & Omlandiæ Ordin. Academia Profeſſori Digniſſimo,

Iuris privati, Hiſtoriarum, Matheſeos, aliarumque Artium peritiſſimo.

LIcet ineptum cuipiam videri poſſit, Vir Ampliſſime, librum profectui ſtudioſorum aptiſſimum doctiſſimo Profeſſori dedicare, facti tamen noſtri rationem tibi nos facile probaturos confidimus. Non tam quidem

ex eo quod hoc Schotani examen juridicum tanta diligentia ac prudentia eſt compoſitum, ut & incipientibus neceſſarium ad diſcendum & doctioribus utile reperiatur ad retinenda ea quæ didicerunt: quam quod & obſequii quo te merito colimus, publicum teſtimonium dare, & magni viri præfixo nomine editionem noſtram commendatiorem reddere officii noſtri arbitrati ſumus. Quanquam Schotani nomen ſatis innotuit, & hujus libri utilitas plurimis eſt explorata, qui magnum in ſtudiis ſuis profectum huic omnium juris titulorum compendioſæ & dilucidæ explicationi debent, multi tamen exemplis & auctoritate ſunt ad emendum legendumque incitandi. Quibus

bus ſine dubio ſufficiet cognoviſſe magni æſtimari hunc librum, à te, qui præter cæteras perſpectas ſcientias, juris publici ac privati profunda cognitione adeo excellis, ut niſi coram in os quenquam laudare, putidum videretur, ampla nobis nata eſſet diſſerendi materia. Sed nec Soli facem accendere eſt opus, nec famæ tuæ noſtro præconio quicquam addi poteſt. Non tui ſed noſtri commodi & boni cauſa tuum nomen hic fulget, & magnum ſatis laboris noſtri nos fructum tuliſſe arbitrabimur, ſi tibi & noſtram erga te obſervantiam & rem literariam promovendi ſtudium probaverimus. certe eſſe hac editione præſtitum, quod multis aliquem fructum afferre poſſit, præfatio ad

lectorem explicabit. & ſi tibi hæc parva non diſpliceant, ad majora incitabimur. Interim vale, Vir Ampliſſime, & ſi quid noſtræ preces, omniumque bonorum valent, diu incolumis & felix vives ad majus Academiæ tuæ incrementum, commune patriæ bonum, & totius rei literariæ utilitatem. ita vovent

Dominationis veſtræ
Humillimi Cultores
HENR. & THEOD. BOOM
Bibliopolæ.

AMSTELODAMI
20. *Martii* 1669.

TYPO-

TYPOGRAPHI LECTORI
S. D. P.

REperias Typographos qui ad renovatarum impreſſionum commendationem, quaſi Herculeo labore Augiæ ſtabulum expurgarint, ita glorioſe in frontiſpicio librorum triumphant: cum tamen, nec antiquis ſordibus abſterſis, nova quoque mendorum acceſſione deprehendantur oneraſſe. Longe aliud nobis ingenium, Benigne Lector, qui ita fidem religioſe colimus, ut cura promiſſis & affirmatio noſtra rei veritati reſpondeat. Nec vanos nos

eſſe

eſſe cognoſcent ii, qui hoc ipſum Schotani Examen Juridicum *perſcrutabuntur, qui omnem noſtris dictis in poſterum auctoritatem detrahant licet, ſi id mille & amplius mendis (quibus prior editio* Janſſoniana *deturpata laborabat, fideliter ſatis* Elzevirianæ *errata exprimens) purgatum non invenerint. Nec iis maximam partem parvi momenti, ſed plerumque talibus ut Lectorem plane turbarent, frequentiſſime in legum citatione occurrentes. Debes potiſſimum hoc beneficium cuipiam, qui, cum ex hiſce minutiis gloriam captandam non putet, nomen ſuum taceri voluit; qui tamen accurata ſatis diligentia, ut eorum quæ in Academiis didicerat, memoriam refricaret, examen hoc examinans, inſperſa paſſim Typographi errata una opera*

corre-

correxerat. Adjecit idem inſuper varias leges, plerumque rotundis virgulis à nobis incluſas, quæ Schotani dicta aut declarent aut confirment, difficultateſque aut indicent aut removeant. Cæterum cum hanc impreſſionem auſpicantes, illo auxilio non ſatis juvaremur, eo factum ut circa operis initium quædam errata remanſerint, quorum craſſiora hic annotamus.

ERRATA.

PAg. 3. Lin. 21. *l.* 8. *C. de judic.* leg. de probat. p. 7. l. ult. *l.* 4. *prax. civil. c.* 2. inſere, tit. 6. p. 8. l. 1. *Merula lib.* 4. *c.* 4. ſcriptum fuiſſe credibile eſt lib. 1. tit. 4. c. 1. eo magis quod Groenew. in procem. inſtit. hunc locum alleget, ex quo plerumque hæ notæ practicæ exſcriptæ videntur. p. 9. l. ult. leg. Gothofredi. p. 11. l. 34. *lib.* pro leg. eſt poſitum. ut & p. 12. l. 25. p. 19. l. 36. *uti* pro tit. p. 22. l. 20. locus Goris. ita erat citandus, tract. 4. §. 1. n. 2. & l. ſeq. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 190. ni fallimur, indicatur. p. 23. l. 14. l. 16. ff. de rit. nupt. annotanda. p. 25. l. 27. legendum eſt, l. 1. §. 2. ff. à quib. appell. non lic. & l. 34. non *decennium*, ſed decemdium. p. 26. l. 5. *Inſtruct. Cur.* omiſſum eſt, Suprem. p. 36. l. 6. non, *l.* 6. ſed, l. 16. & l. 7. §. 1. delendum. p. 39. l. 2. lege, magiſtratus. p. 42. l. 29. lege, c. ex tenore. X. qui, &c. p. 44. l. 3. dele illud, *conf.* & l. 30. muta *viros* in vivos. & l. ult. pone, l. 15. §. pen. p. 47. l. 35. lege. l. fin. princ. in fin.

PRI.

PRIMA PANDECTARUM PARS.

Lib. 1. D. Tit. 1. & Lib. 1. Inſt. Tit. 1. DE JUSTITIA ET JURE.

Quis eſt finis ſtudii Juridici?

JUSTITIA, ejuſque adminiſtratio, *arg. Nov.* 30. *c.* 9. §. 1. *Nov.* 69. *in præfat.* Idcirco enim jura addiſcimus & docemus, ut advocando, judicando, docendo, æquum ab iniquo, licitum ab illicito, ſeparantes, veram philoſophiam, non ſimulatam, affectantes, Juſtitiam ſedulo colamus. *l.* 1. §. 1. *D. h.*

DE JUSTITIA.

Quomodo definitur Juſtitia?

Conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi. *pr. Inſt. l. Juſtitia.* 10. *pr. D. h.*

Quomodo dici poteſt Juſtitia voluntas, &c.?

Voluntas, per metonymiam ſubjecti pro adjuncto, accipitur pro habitu voluntatis. Poteſt & definitio ſic explicari: Juſtitia eſt virtus, quæ conſtanter & perpetuo vult jus ſuum cuique tribui.

Quomodo Juſtitia eſt conſtans & perpetua, cum Prætor, licet iniquè quid decernat, jus tamen dicere, & juſtitiam adminiſtrare dicatur? l. pen. D. h.

Quod injuſtè fit, non virtuti, ſed vitio hominis, vel ex malitia vel ex imperitia jus dicentis, imputandum eſt.

De qua Juſtitia eſt intelligenda ſuperior definitio?

Non de univerſali, quia ea, (cum exigat obedien-

tiam erga omnes leges, divinas & humanas, omneſque ſub ſe complectatur virtutes, de quibus in jure non agitur directo & proprie) finis juris noſtri eſſe non poteſt. Non de divina, quia ea etiam occupata eſt circa hominum cogitationes, & alia, quæ per leges noſtras non diriguntur. Sed de particulari, quæ conſiſtit tantum in regulis juſti, æqui, & boni; ac humanâ, quæ circa politicas, civiles, ac externas hominum actiones verſatur. Ampliſſimis quidem verbis juſtitia ab authore Deo, à concurrentibus virtutibus, earumque effectu, in legibus commendatur, ſed nuſquam alia, quam particularis & humana deſignatur, cum de Juris vero fine quæritur.

Particularis quomodo diſtinguitur?

Eſt vel commutativa, quæ jubens æqualitatem in commerciis ſervari, nullamque dignitatis aut meriti perſonarum rationem habens, res rebus exæquat: vel diſtributiva, quâ honorum & pœnarum ſecundum cujuſque dignitatem & merita fit diſtributio. Illa juxta proportionem Arithmeticam; Hæc, Geometricam, uti ajunt, exercetur.

Annon ergo videtur quod reſpectus perſonarum, à Deo prohibitus, noſtro jure toleretur?

Nequaquam. Eſt enim προσωποληψία, quando ſine juſta ratione aliter jus redditur in hac quàm in alia perſona; ſc. ex favore vel odio perſonæ tantum, vel ex alio principio, quod ab æquitate & juſtitia non comprobatur: In juſtitia autem diſtributiva jus diverſimodè dicitur ex causâ, quam æquum & bonum ſuadet, pro hujus vel illius perſonæ qualitate.

Quid in ambiguis faciendum?

Nihil tribuendum eſt gratiæ aut amicitiæ. Verum partes ſunt Judicis, verba ambigua explicare in contractibus ſeu conventionibus, contra [a] eum, qui ea protulit. *l. veteribus* 39. *D. pact. l.* 21. *l.* 33. *D. de contrah. emt.* in legibus, ſtatutis, teſtamentis, & libellis judicialibus ſecundum eum, qui locutus eſt. *l.* 1. *l. fin. C. de legib. l.* 50. *in fin. D. de legat.* 1. *l.* 66.

D. de

D. de Iudic. Sin autem in facto dubitatio ſit, judicabit judex pro [*b*] reo, *l.* 4. *C. de edend.* Si in jure, cum æquitas pugnat cum expreſſa legis ſanctione, relationem faciet ad Principem, *d. l.* 1. *in fin. C. de legib.* Si leges & rationes juris æquè prægnantes utrinque militent, nec aliud circumſtantiæ, ob poſſeſſionem, cauſæ favorem aut odium, ob qualitatem juſtam perſonarum, ſuadeant, rem controverſam pro ratâ dividet inter litigantes, *arg. l. adeo.* 7. §. *cum quis ex aliena.* 7. *verſ. eſt tamen ff. de acq. rer. dom.* vel ad tranſactionem partes inducet.

[*a*] *Autumnus* ſua cenſura ad *l.* 33. *ff. de contrah. empt.* hoc jus cenſet eſſe abrogandum ex eo, quod ambo contrahentes poteſtatem habeant legem apertius dicere; re autem benè perſpectâ cenſuram meretur, cum ſit diſtinguendum inter eum à quo eſt initium negotii, & præmeditatè agit, & eum qui incidit tantum in negotium, *arg. l.* 1. *ff. de edendo,* & *l.* 19. *ff. de reg. Iuris.* [*b*] Reus dicitur hic, qui in facto allegato eſt reus. *l.* 8. *C. de Iudic.*]

DE JURE.

Quid eſt Jus?

Appellatio juris eſt polyſema. Denotat aliquando ipſum æquum & bonum, principia, ipſaſque rationes, quibus leges conſtant & valent, *l. pen. D. h. t.* aliquando jus conſtitutum, *l.* 6. *&* 7. *D. h. t.* aliquando ſententiam, *d. l. pen.* vel locum, in quo jus redditur, *d. l. pen.* aliquando cognationem, ſive neceſſitudinem, *l. fin. D. h.* aliquando poteſtatem dominicam vel patriam, *l.* 1. *D. de his, q. ſui v. al. jur.* aliquando remedium, *pr. Inſt. de act.* aliquando ſyſtema præceptorum de bono & æquo.

Cum pro ſyſtemate præceptorum accipitur, quomodo definitur?

Ars æqui & boni, *l.* 1. *ff. h.* vel divinarum ac humanarum rerum notitia, juſti ac injuſti ſcientia. §. 1. *Inſt. l.* 10. § 2. *ff. h.*

Quomodo explicatur hæc definitio?

Quod ſit ars, quæ in omnibus rebus humanis ac divinis, quid juſtum, quid injuſtum, quid æquum aut bonum ſit, demonſtrat.

Quomodo jus, quod proponitur in ſcholis, dividitur?

Eſt vel Divinum, quod Deum habet authorem: vel Canonicum, quod à Pontificibus eſt profectum: vel civile, quod Imperator Juſtinianus collegit vel conſtituit.

DE JURE DIVINO.

Quotuplex eſt jus Divinum?

Eſt vel ceremoniale, vel morale, vel forenſe. Hoc jus comprehenſum eſt præcipuè libris quinque Moyſis.

Quod eſt ceremoniale?

Quod agit de ceremoniis. Hæ ſunt actiones externæ, ſolemnes, quæ ordinis vel decoris ergo, aut ob cultum divinum, aut ob ſignificationem typicam, à populo Judaïco adhibendæ erant.

Quod eſt morale?

Quod deſumitur ex immotis æquitatis veræ principiis, præcipiens honeſta, prohibens turpia. Jus hoc congruit cum æterna juſtitia & ſapientiâ, obligatque hominem ad obedientiam tam internam quàm externam, propoſitâ & promiſſione præmii, ſi id obſervet, & comminatione pœnæ, ſi violet.

Quod eſt forenſe?

Quod pertinet ad gubernationem populi Judaïci politicam, continetque præcepta de defenſione diſciplinæ in civilibus & criminalibus; ut in contractibus, dominiorum diſtinctionibus, hereditatum diviſione, judiciis, officiis magiſtratuum, pœniſque. Latum eſt in hunc finem, ut ceu nervus politiæ ac executio Decalogi, publicam tranquillitatem pareret.

Quod jus comprehenditur præceptis Decalogi?

Tantum morale. Priori autem tabulæ ancillatur ceremoniale: utramque defendit jus Forenſe.

Ligatne

Ligatne nos omne jus divinum?

Omne morale; cum non tantum inſtituto Dei, ſed & naturali ac æquiſſima ratione ſit fundatum. Ceremoniale per adventum Chriſti eſt ſublatum. Forenſe, quod refertur ad ceremonias, & ex iis cauſam habet, quodque tantùm populo Judaïco applicatur, ceſſat: quod verò in lege morali fundatur, & applicari poteſt aliis populis, obligat quidem nos, ſed pro exigentia rerum poteſt reformari, non tolli abſolutè.

DE JURE CANONICO.

Quibus libris conſtat jus Canonicum?

Libris Decreti, quod deſumptum eſt ex Patrum, Pontificum, Conciliorum, Synodorum, aliiſque ſcriptis; & libris Decretalium, ſive conſtitutionum & *epiſtolarum* pontificalium.

Quomodo diſtinguitur Decretum?

Ejus tres ſunt partes. Prima exhibet diſtinctionibus centum & unâ juris principia, jura perſonarum eccleſiaſticarum, & ſimilia. Secundâ multæ nobiles quæſtiones ac deciſiones, cauſis triginta ſex (quarum trigeſimæ tertiæ, quæſtione tertiâ, inſeritur tractatus de pœnitentia, diſtinctionibus ſeptem) traduntur. Tertia, quinque diſtinctionibus, jura conſecrationis, &c. proponit. Hiſce omnibus in calce adjiciuntur canones pœnitentiales & apoſtolici.

Quis author eſt Decreti?

Compilatum eſt tempore Eugenii Papæ, anno Chriſti 1151. operâ Gratiani, Monachi Sancti Fœlicis Bononienſis; at poſtea approbatum à Gregorio XIII. anno Salutis 1580. & repurgatum, ac denuo editum anno 1582.

Quomodo allegantur Iura Decreti?

Ex prima parte, per numerum Diſtinctionum, & numerum vel initialia verba capitulorum. Ex ſecundâ, per numerum vel prima verba capitulorum, per numerum cauſarum & quæſtionum, & ex tractatu de Pœnitentia, per diſtinctionum & capitum numerum.

Ex tertia, per numerum diſtinctionum & capitulorum de conſecratione, ex canonibus pœnitentialibus & apoſtolicis, per verba initialia aut numerum verſiculorum.

Qui ſunt, & quomodo diſtinguuntur libri Decretalium?

Sunt primo, quinque collecti & concinnati per Raymundum, Capellanum & Pœnitentiarium Gregorii IX. ex variis conſtitutionibus & epiſtolis Pontificum præcedentium, ipſiuſque Gregorii; à quo confirmati anno Chriſti 1230. Secundò, quinque Bonifacii octavi (qui Pontifex creatus eſt anno 1294.) deſcripti operâ Gulielmi Archiepiſc. Ebrudun. & aliorum; qui Sextus mandatu Pontificis appellantur. Tertiò, quinque Clementis Quinti, qui deſignatus eſt Papa anno 1305. Hoſce, cum morte præventus Clemens non poſſet, edidit Joannes XXII. anno ſui pontificatus ſecundo, ac conſtitutiones, iis contentas, ab authore nominavit Clementinas. Quartò, extravagantium libri, qui primò Joannis XXII. viginti; deinde, ejuſdem nec non aliorum Pontificum Conſtitutiones varias quinque libris, quorum quartus non extat, comprehendunt.

Quomodo allegantur hi libri?

Omnes, per titulos & numerum vel prima verba capitulorum: hac diſtinctione adhibita, ut, ſi ſimpliciter allegentur tituli & capita, vel præmittatur titulis hæc nota *x* ſive particula extrà, libros Gregorii noni denotemus. Si addatur in Sexto vel in 6, libros Bonif. 8. Si vero nomine capituli, dicatur Clementin. vel poſt adjiciatur in Clementinis, Clementinarum libros: ſi loco capituli inveniatur extravag. vel poſteà addatur in extravagant. libros extravagantium deſignemus.

Quis ordo ſervatur in libris Decretalium?

Tractatur 1. De principiis juris, gradibus, ordinibus, juriſdictione, & officiis magiſtratuum Eccleſiaſticorum, nec non de initiis & præparatoriis judiciorum, ut pactis, tranſactionibus, poſtulationibus, reſtitutionibus in integrum, & receptis arbitris. 2. De ordine

ordine ac progreſſu judiciorum. 3. De vita & rebus presbyterorum, uti & de contractibus, teſtamentis, decimis, jure patronatus, &c. 4. De eâdem materiâ, ac præcipuè matrimonialibus, & eorum conſequentiis. 5. De Criminalibus.

Habetne aliquem uſum Ius Canonicum inter Reformatos?

Habet, [a] non quidem ad plenè quid probandum, niſi ſit receptum; ſed ad inſtruendum, & rectius quid explicandum. Continet quippe multa eximia moralia principia, ad veram æquitatem, ac honeſtatem ducentia: præſcribit in judicialibus aliiſque nonnullis, optimum ordinem, & Jus Civile interpretatur ſubinde.

[a] Ita aſſerit *Grotius lib.* 1. *Manuduct. cap.* 2. *verſ.* **Soo wanneer** / & quidem ita receptum eſt in deductionibus duarum quartarum, *c. Rainoldus extra de Teſtam.* ſic & in præſcriptionibus. *c.ult.x.de præſcript.*]

DE JURE CIVILI,

ET

DE LIBRIS JURIS CIVILIS.

Quibus libris comprehenſum eſt Ius Civile?

Libri Juris [a] Civilis ſunt vel Doctrinæ, vel Conſtitutionum. Doctrinæ ſunt, vel inchoatæ, quibus prima Juris elementa traduntur, uti Inſtitutiones, vel plenariæ, uti Digeſta, ſive Pandectæ. Conſtitutionum, vel veterum & aliquarum Juſtiniani, uti Codex; vel ſolius Juſtiniani, & quidem noviſſimarum, uti Novellæ.

[a] Jus Civile in multis locis, & maximè in Friſia rigidiſſimè obſervatur, *Sande l.* 2. *tit.* 2. *defin.* 2. & 7. *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 1. *in fine.* Ita quidem ut Jus Civile ibi vigeat, niſi diverſum ſit moribus conſtitutum, *arg. l.* 9. *C. de teſtam.* In Hollandia autem & Zelandia jurant quidem Senatores in leges Romanas, juxta *Merulam l.* 4. *prax. civil. c.* 2. ſic tamen ut non adeo præ-

ciſe eas obſervare teneantur, *Merula lib.* 4. *cap.* 4. *Grotius lib.* 1. *Manuduct. part.* 2. *verſ.* Soo wanneer; Ut & de aliis Provinciis teſtantur *Chriſtinaus vol.* 1. *deciſ.* 343. *Zypæus ad tit. de Legibus verſ. poſt conſuetudinem.*]

Tit. 17. Lib. 1. Cod. de Jure veteri enucleando, & de authoritate Juriſprudentium, qui in Digeſtis referuntur.

Quo ordine, & ex quibus libris compoſiti ſunt libri Juris Civilis?

Fuerunt initio tres Codices: Hermogenianus, Gregorianus, & Theodoſianus, qui Imperatorum Conſtitutiones complectebantur. Ex hiſce unus Codex confectus, dictuſque Juſtinianeus: uti patet ex Conſtitutionibus, *de novo Codice faciendo*, & *de Juſtinianeo Codice confirmando.* Poſt ex præſtantiſſimis veterum Jurisconſultorum ſcriptis Digeſta ſunt collecta. Hiſce abſolutis, priuſquam eſſent promulgata, §. 3. *Procem Inſt.* compoſitæ ſunt Inſtitutiones ex JCtorum commentariis, confirmatæ ſingulariter x 1. Calend. Decembr. & poſt, una cum Pandectis ſolemniter 17. Calend. Januar. anno 533. *Proœm. Inſt.* §. *fin. Conſt. Tanta & Conſt. Dedit. C.* §. *fin. t.* Ita tamen, ut & Pandectarum & Inſtitutionum libri robur ſuum demum obtinerent ex tertio Calend. Januar. ejuſdem anni. *d. Conſt. Tanta.* §. *pen.* Placuit autem in ſpecie, ut omnium JCtorum, ex quorum voluminibus leges Pandectarum ſunt deſumptæ, æqualis eſſet authoritas in Digeſtis. Quibus peractis, cum Imperator obſervaret, Codice ſuo Juſtinianeo multa antiquata contineri, nonnulla quoque deficere, præcepit, ut ei abolito ſurrogaretur novus, quem repetitæ prælectionis nominatum, quinquaginta deciſionibus novis in controverſis cauſis, multiſque aliis conſtitutionibus locupletavit. Hunc Codicem confirmavit 17. Cal. Decembr. 534. *Conſt de Emend. Cod.* Poſt hæc omnia promulgavit Novellas 168. quibus ex prioribus legibus nonnullas abrogavit, limitavit,

vit, reformavit, & emergentibus novis negotiis jus novum conſtituit.

Quid proderit hæc intelligere?

Ut, ſi lex cum lege conferatur, conſtet, utra prior vel poſterior, & utra tollat alteram. Ita Codex Pandectis, & Inſtitutionibus, Novellæ omnibus Juris libris derogant. Inſtitutiones verò, cum prima eaque conciſa tantùm exhibeant rudimenta, accipiunt in nonnullis interpretationem ex Pandectis, cum aliquid vel latius explicandum; uti fit *in* §. *antepen. Inſt. de nupt.* §. *fin. Inſt. de public. judic.* vel limitandum, uti fit §. 30. *Inſt. de rer. div. junct. l.* 37, *&* 38. *D. de rei vind. item* §. 25. *Inſt. eod. junct. l.* 7. §. 7. *in fin. D. de acq. rer. domin.* Sæpe eædem decidunt pugnantes Juris-conſultorum opiniones in Digeſta relatas; uti patet ex §. 34. *Inſt. eod. junct. l. in rem* 23. § 3. *D. de rei vindic. & l.* 9. §. 2. D. *de acq. rer. dom.* & corrigunt Digeſta, §. 2. *Inſt. de adopt.* ſcilicet, ex vi poſterioris compoſitionis, vel ob conſtitutiones novas, quæ non Pandectis, ſed Inſtitutionibus ſunt inſertæ variis locis, ſecundum mandatum Imperatoris. *Conſt. Dedit.* §. *ſed cum oportebat.* 11. *Ad magn. Senat.*

Imò & videtur Codex per Inſtitutiones corrigi?

Id non de repetitæ prælectionis, quo utimur, ſeu Juſtinianeo eſt accipiendum. Abſurdum enim eſſet, ut corrigeretur Codex, qui poſt eſt compoſitus.

Quid ſibi volunt authentica in Codice?

Sunt deſumtæ ex Novellis, & ſuis locis ſubjectæ legibus Codicis, privatâ JConſulti Irnerii operâ; quocirca nihil probant, niſi reſpondeant iis locis, ex quibus deſumtæ ſunt.

Quid ſtatuendum de Leonis Conſtitutionibus?

Nihil [a] probant contra leges Juſtiniani, ſed tantum comprobant. Non enim Leo plenum habuit imperium; nec eæ Novellæ unquam receptæ fuerunt abſolutè.

[a] Ita *Ghotofredus* ad inſcriptionem harum conſtitutio-

tutionum ; receptæ autem ſunt aliquæ magis ex æquitate, quàm propter auctoritatem ſuam.]

Quid ſtatuendum de libris Feudorum?

Hi [a] privato ſtudio potiſſimum Gerardi Nigri Capagiſti & Oberti de Orto, qui nominantur *C. un. Si de feud. vaſall. interpell. fuer.* ſunt compilati, & pro jure valent, ubi ſunt recepti. Et ubi ſunt recepti, derogant juri communi, ita tamen, ut ſtrenuus Juriſperitus caſu, qui non eſt comprehenſus feudali conſuetudine, uti poſſit lege ſcripta ſine calumnia. *c. un. de feud. cognit.*

[a] In Hollandia cæteriſque fere provinciis, item in Germania ſuperiori auctoritatem habent, *Neoſtadius de Feudi Holland. ſucceſſ. c.* 3. *n.* 12. *Chriſtinæus vol.* 6. *deciſ.* 1. *n.* 1. *Rhoſenthal. de Feudis lib.* 1. *c.* 1. *Schraderus de Feudis part.* 1. *Q.* 1. ita tamen ut ad hoſce libros recurratur tunc demum, cum nulla eſt conſtitutio vel conſuetudo in patria, & feudales hæ conſuetudines ſtrictè explicentur, & ubi ſilent, recurritur ad Jus Civile. *cap. unic. de feudi cognit. Hartmannus Piſtor l.* 2. *Q.* 12. *n.* 12.

DE METHODO STUDII JURIDICI CIVILIS.

Quâ Methodo in ſtudio Iuridico civili eſt procedendum?

Cum levi ac ſimplici viâ ſit incipiendum, ut ad difficiliora tranſitus facilior fiat, ante omnia exactè Inſtitutiones evolvere oportet, eaſque non antè deponere, quam redditæ ſint familiares, cum rationibus ex fideli interpretatione: interim *Titulos D. de verbor. ſignif. ac regulis juris* memoriæ imprimi convenit. Deinde Pandectarum & Codicis ſtudio incumbendum: initiò adhibitis paratitlis: horiſque ſucciſivis commentaria Gœddæi ad *Tit. de Verb. ſignific.* Bronchorſtii, vel alterius boni authoris notæ ad *Tit. de Reg. Iur.* legantur. Interea verò Inſtitutiones recolantur. Poſt ipſæ leges (repetitis ad ſingulas materias & titulos paratitlis præceptiſque Inſtitutionum) diligenter *& in D. & in C.* hoc ordine, quem hic diſpoſui, evolvantur. In

quo

quo labore hæc notanda. 1. Inveſtigetur ratio æquitatis remota, & proxima. 2. In librum chartaceum titulis ſuis diſtinctum, ſi quæ occurrant fugitiva, aut ſingularia, aut in paratitlis omiſſa, referantur. 3. Loca pugnantia cum conciliatione adſcribantur, vel, ſi conciliatio haberi facilè nequeat, conſulatur alius. 4. Omnia axiomata & verborum ſignificationes ordine alphabethico annotentur ſingulari libro. Hæc cum abſoluta ſunt, diſputationes, antè ad Inſtitutiones, & poſt ad libros Pandectarum inſtituendæ ſunt; quas fieri præſtat privatim in collegiis. Hiſce ritè peractis, ſtrenuè authores rari evolvendi, eorumque ſententiæ cum præcipuis legibus ac rationibus in locos communes ſunt redigendæ.

Quis ordo eſt in libris Iuris?

In Inſtitutionibus præmittuntur quædam generalia; deinde ſecundum tria juris objecta, perſonas, res, & actiones, omnia explicantur. In Pandectis Juris compilatores ſecuti ſunt formam edicti perpetui, *l. 2. D. de ſtatu hom.* In Codice idem fere eſt ordo, qui eſt in Pandectis, præterquàm, quod libro primo, de fide, eccleſiis, & iis, quæ eo ſpectant, & libro 10, 11, & 12. fuſius publicum jus tractetur. In Novellis ratio temporis, quo quæque conſtitutio eſt promulgata, habetur.

Quid eſt edictum perpetuum?

Fuit quondam tanta Prætoribus authoritas, ut publice albo proponerent ſua jura ſive edicta. Poſtea vero Hadriano, ut nimia Prætorum poteſtas refrenaretur, placuit, varia ea edicta in unum corpus colligi per Salvium Julianum, ut ita ex eo uniforme jus dicerent. Id Corpus juris à Juliano compoſitum, accepit nomen Edicti Perpetui, *l. 2. §. 18. C. de jur. vet. enucl. lib. 10. C. de Condict. indeb.*

DE PRÆCEPTIS JURIS.

Quæ ſunt Iuris præcepta?

Præcepta, cum accipiuntur pro univerſalibus principiis & juris fundamentis, ad quæ omnia ſingularia

examinantur, ſunt; Honeſte vivere alterum non lædere, & ſuum cuique tribuere. *l.* 10. §. *fin. D.* §. 3. *Inſt. de Iuſt. & Iur.* Cum vero ad ſingula negotia, cauſaſque, de quibus jus eſt reddendum, referuntur, dici poſſunt tot eſſe, quot leges. *l.* 7. *D. de legib.*

Quomodo diſtinguuntur hæc generalia principia?

Primum ad officium cujuſque reſpectu ſui: alterum ad officium cujuſque erga proximum vel concivem: tertium ad officium Judicis, qui inter partes jus diſtribuit, refertur.

Annon pugnat cum Primo concubinatus, qui jure permiſſus eſt. t. t. D. de concubin. & uſus lupanariorum? l. 27. §. *D. de pet. hered.*

Jus Civile nuſquam concubinatum dicit rem eſſe honeſtam abſolute, ſed tantum tolerat reprobando. Lupanaria quoque non ſunt licita, *Nov.* 14. ſed de facto aliquando exercentur, eodem modo, quo homicidia in viri probi ædibus nonnunquam committuntur. Quis propterea dixerit eſſe permiſſa?

Annon pugnant cum Secundo Circumventiones, quæ permittuntur l. 16. §. 4. *D. de minor. Uſuræ, Uſucapiones?*

Non doloſæ circumventiones, ſed, quæ fraude carent, *lib.* 22. §. 3. *D. locat.* quæque fundamenta ſunt mercaturæ, quæ ſolidiſſimus humanæ ſocietatis tuendæ ac conſervandæ eſt nervus, conceduntur. Uſuræ immodicæ, quæ gravant proximum, damnantur. Uſucapiones jure publico ad excitandam diligentiam, & puniendam ſocordiam, utque rerum dominia ſint certa, & litium finis haberi poſſit, atque ex tacito dominorum conſenſu ſunt introductæ. *l.* 1. *D. de uſurp. & uſucap. l.* 28. *D. de verbor. ſignif.*

Annon pugnat cum Tertio, quod non omnibus maleficiis pœna conſtituta? lib. 14. §. 14. *D. de religioſ. l.* 29. *C. ad L. Iul. de adult.*

Non poſſunt omnia legibus comprehendi, *l.* 10. *& ſeqq. D. de leg.* Nec ſequitur: non eſt pœna certa conſtituta, ergo non debet pœna infligi. Ac præterea, tam

tam levia ſunt nonnulla, ut vix mereantur publicam pœnam. Denique, cum in *d. l. 29.* dicatur, quod ancilla, in facti ſpecie ibi propoſita, non committat adulterium; non poteſt ex eo concludi, quod impunè poſſit verecundiæ limites tranſgredi. Aliud enim eſt non ordinaria, aliud, nulla omnino affici delinquentem pœnâ.

Tit. 2. De Orig. Juris & omnium Magiſtratuum, & ſucceſſione prudentium.

Quæ eſt Origo Iuris Romani?

Si ſpectes principia rationis juſtæ, eſt ex æquitate, ac uſu ſive neceſſitate reip. ſic poſtulante: ſi hiſtoriam, deſcripta eſt ejus origo, *l. 2. pr.* §. 1. *& ſeqq. uſque ad* §. 13. *D. h. t. junct. l. 1. D. de Conſtit. princip. &* §. 9. *Inſtit. de jure natur. gent. & civil.* Fuerunt initio Leges Curiatæ, à Romulo & aliis Regibus latæ, quas Papirius in unum congeſſit, unde Jus Papirianum. Poſt ex lege Terentilia à Decemviris profectæ leges 12. tabb. & ad eas acceſſit varia Iuriſperitorum interpretatio; datæque ſunt ſolemnes actionum formulæ. Ob ſeceſſionem plebis à patribus, nata Plebiſcita. Nimis aucto populo, Senatusconſulta facta ſunt. Ut quiſque ſcire poſſet, quod Ius Prætores dicturi eſſent, edicta propoſita. Præterea, omni imperio tranſlato in Principes, à Principibus Conſtitutiones promulgatæ, & eorum authoritate certi Iuriſconſulti de jure conſulentibus reſponderunt.

Quæ eſt Origo Magiſtratuum Romanorum?

Initio Reges & Tribuni Celerum. Regibus exactis, Conſules, Cenſores, & extra ordinem Dictatores. Hiſce jungebantur Magiſtri Equitum. Tunc Tribuni plebis, ædiles. Deinde Quæſtores pecuniæ ac parricidii, & extra ordinem Decemviri. Poſt, Tribuni militum: Ædiles Curules: Prætores varii: Decemviri in litibus judicandis: Quatuorviri: Triumviri monetales, capitales; Quinqueviri: Præfecti urbi, annonæ, aliiſque

reip. partibus. Fuerunt præcipui Duo Conſules, Decem Tribuni plebis, Octodecim Prætores, Sex Ædiles. *d. l.* 2. §. 13. *& ſeqq.*

Quæ eſt ſucceſſio Prudentium?

Tiberius Coruncanus primus publice jura profeſſus eſt. Publius Mucius, Brutus, Manlius, fundamenta actionum prima jecerunt. Ab his Publius Rutilius, Rufus, aliique. Poſt hos Quintus Mucius Jus Civile conſtituit, ac in 18. libros redegit. Hunc ſecuti plures, de quibus, *d. l.* 2. §. 42. *& ſeqq. h. t.*

Quomodo Ius diſtinguitur?

Variè. I. Cum quædam publicè, quædam privatim ſint utilia, jus aliud eſt publicum, aliud privatum. *l.* 1. §. 2. *ff. de Iuſt. & Iur.*

Quod eſt Ius publicum?

Quod immediatè, primario, ac per ſe pertinet ad publicum reip. ſtatum. Id conſiſtit in Sacris, ſacerdotibus, & magiſtratibus, *d. l.* 1. §. 2. De hoc tractatur magna parte lib. 49. & lib. 50. D. maxima parte lib. 1. ac libris tribus poſterioribus Cod.

Quod eſt privatum?

Quod directò & per ſe ſpectat ad res, negotia, facta, utilitatem privatorum. *d. l.* 1. §. 2.

Imò videtur omne jus eſſe publicum: cum ob authoritatem, quia à Populo vel Principe omnes leges: tum ob uſum, quia omnibus competunt juris remedia: tum ob finem, quia leges pertinent ad ſtatus publici tranquillitatem.

Definitio juris publici, ante propoſita, non refertur ad authoritatem, uſum, aut finem; ſed ad ea, circa quæ tractanda ars juris publici eſt occupata, hoc eſt, ſtatum publicum.

Imò videtur omne Ius eſſe privatum: quia, cum reipub. benè eſt, etiam privatis bene eſt, ac in jure privato explicantur ſacra, officium Iudicis, teſtamenta; quæ omnia ſunt juris publici. d. l. 1. §. 2. l. 3. D. qui teſt. fac. poſſ.

Verum id eſt ratione finis, non objecti, quod tantum hic conſideramus. Deinde, de ſacris, ut ſacris ſimpliciter & in ſe, non agitur, ſed intuitu commerciorum,

ciorum, acquiſitionum: quatenus ſc. ſint in commercio, aut acquiri poſſint, vel non. Ita quoque de officio Judicis, non quà id in ſe & abſtracto ſpectatur; ſed quà Judex id impertit inter partes in privatorum cauſis. Denique, teſtamenta ſunt juris privati: quia de hæreditatibus, & ad commodum privatorum fiunt: & juris publici dicuntur certo tantùm modo, qui ad eſſentiam rei præcipue non pertinet.

De quo jure in hiſce fundamentis tractabitur?

De jure privato potiſſimum; de publico obiter & incidenter.

De Jure Naturali, Gent. & Civil. Lib. 1. Tit. 2. Inſt.

Quomodo ſecundò dividitur Ius?

Collectum eſt ex naturalibus, gentium, aut civilibus præceptis. Hinc Ius naturale, vel gentium, vel civile. *d. l. 1. §. 2. in fin.*

Eſtne & jus publicum ex iiſdem præceptis?

Etſi quidem principia naturalia non adeo manifeſte ſeſe oſtendant in publico, tamen aliqua eſſe, nemo inficiari poteſt.

Quod eſt Ius naturale?

Quod ex principiis, quæ natura omnia animalia docuit, eſt conſtitutum. Jus hoc tribuitur brutis materialiter, non formaliter. Principia, ex quibus formatum eſt, brutis conveniunt, non leges ipſæ: quia leges tantum ab hominibus, & ſecundum juſtam rationem, quæ in bruta non cadit, poſſunt condi. Itaque, quod homo jure naturali facit, ad id bruta inclinatione & impetu naturæ feruntur.

Quæ ſunt exempla juris naturalis?

Matrimonium, liberorum procreatio, educatio, ſui corporis defenſio adverſus externam vim. *pr. Inſt. h. l. 1. §. 3. l. 3. D. de Iuſt. & Iure.*

Imò videtur matrimonium eſſe juris civilis?

Non infrequens, ut pro vario conſiderandi modo, una atque eadem res, & naturali, & gentium, & civili

vili juri tribuatur. Ita matrimonium, quà ſpectatur inclinatio & appetitus ad coitum, adſcribitur juri naturali; quà conſenſus, quem juſta ratio ſuadet in contrahendo, juri gentium; quà ſolemnitas ac forma, juri civili.

Quod eſt Ius Gentium?

Quod naturalis ratio inter homines communiter conſtituit, *d. l.* 1. §. *Inſt. h. t.* diſtinguiturque à naturali. 1. Quod conſtituatur ex ſola ratione: Naturale ex inclinatione & impetu naturæ. 2. Quod ſolis hominibus competat: Naturale autem ſecundum ſua principia etiam brutis ſit commune.

Imò etiam Ius Gentium ſæpe appellatur Naturale?

Frequenter in jure ſpecies nomen generis, & genus nomen ſpeciei habet: (uti videre eſt in Juriſdictione, tranſactione, pacto, cognatione, adoptione) vel vocabula confunduntur certis locis, quæ aliis apertè diſtinguuntur, §. 5. *Inſt. quib. mod. teſt. infirm.* Ita Ius gentium dicitur naturale, cum agitur, vel de jure formato, vel de iis, quæ tantum conveniunt hominibus, vel cum civile Ius gentium juri opponitur.

Unde æſtimatur jus gentium?

Ex æquis rationis principiis, eoque jure, quod plurimæ gentes receperunt. Unius autem vel alterius gentis inſtitutum non immutat juris gentium appellationem.

Quomodo diſtinguitur jus gentium?

Aliud eſt primævum, aliud ſecundarium. Ad primævum, quod ex ſimplici ac incorrupta ratione profluit, pertinent obligationes ferè omnes, dominiorum diſtinctiones, religio, pietas in Deum ac patriam. *l.* 2, 5. *ff. de Iuſtit. ac Iure.* Ad ſecundarium, quod eſt ex conflictu rationum, quarum una eſt alterâ ſuperior, (quia eſt magis naturalis, magis æqua, aut publica) ſpectant bella, ſervitutes, manumiſſiones. *l.* 4, 5. *D. eod.*

Quod eſt Ius Civile?

Quod quiſque populus ex peculiari ratione ſibi conſtituit, vel quia invenit, vel quia invento novam

formam

formam addidit. Id nec in totum à jure naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei inſervit; ſed ei vel quid adjicit, vel quid detrahit. *l. jus Civile.6. ff. de juſt. & jur. §. 1. Inſt. h.*

Annon & aliter Ius Civile accipitur?

Nonnunquam pro omni jure, quo quiſque populus utitur: Ita, cum Canonico opponitur. Aliquando pro eo, quo Populus Romanus fuit uſus, §. 2, 3. *Inſt. h. t.* Aliquando, pro eo Jure Romano, quod non eſt Prætorum, *l. Ius autem Civile 7 pr. junct.* §. 1. *de Iuſt & Iur.* vel, quod non eſt naturale, aut gentium. Aliquando pro interpretatione Juriſperitorum ad leges 12. tabb. *l.* 2. §. 5. *& 6. D. Orig. Iur.* Aliquando aliter.

Quomodo jus, quo populus Romanus uſus eſt, dividitur?

Eſt vel ſcriptum, vel non ſcriptum. §. 3. *Inſt. h.*

Pertinetne Scriptura ad legis eſſentiam?

Nullo modo: ſed eſt tantum cauſa legis efficiens inſtrumentalis, quâ utimur, ut melius promulgetur, & in cognitionem hominum perveniat, fideliuſque memoria retineatur lex, ac ejus ſententia manifeſtius haberi & explicari poſſit.

Quæ ſunt ſpecies juris ſcripti?

Enumerantur ſex, *d.* §. 3. *Inſt. h.* Lex, Plebiſcitum, Senatusconſultum, Principum placita, Prætorum edicta, reſponſa Prudentum.

Quo referri debent leges 12. tabb. ædilitium edictum, interpretatio prudentum ad leges 12. tabb. authoritas rerum judicatarum?

Leges 12. tabb. ad legem: ſunt enim inſtar legis ad populum & ex ejus conſenſu latæ. Ædilitium edictum pars eſt juris honorarii ſive prætorii, §. 7. *Inſt. h. t.* Interpretatio prudentum, quæ ſine ſcripto fiebat ad leges 12. tabb. nunquam authoritatem publicam habuit, & à reſponſis prudentum ſeparata eſt: quippe Reſponſa tempore & authoritate Principum, & à certis Juriſconſultis, quibus hoc Jus conceſſerant ſpecialiter Principes, dabantur. Interpretatio vero ad L L. 12. tabb. in libera republ. privata authoritate ab iis, qui fiduciam

ciam aliquam ſtudiorum habebant, fiebat. Denique, Res judicatæ tantum ſunt fundamenta conſuetudinis, & per ſe legis virtutem non habent.

Tit. 3. De Legib. Tit. 14. Lib. 1. Cod.

Quid eſt Lex?

Lex generaliter accipitur, pro jure, vel omni, ſive ſcripto, ſive non ſcripto, vel eo tantum, quod expreſſa ſanctione placuit, & opponitur conſuetudini, *l.* 32. §. 1 *ff. h.* Hoc modo, eſt ſupremæ poteſtatis decretum, ad publicum Reip. ſtatum, vel Civium mores, eorumque res ac negotia, ex bono & æquo factum, *l.* 1. 2. *ff. h. t.* At in ſpecie, eſt Ius, quod Populus univerſus Romanus. Conſule rogante, conſtituit. §. 4. *Inſt. de jur. natur. gent. & civil.*

Quæ ſunt ſubſtantialia legis?

1. Poteſtas & voluntas condentis. 2. Promulgatio. 3. Legis æquitas, honeſtas, poſſibilitas, manifeſtus ſenſus.

Penes quos eſt poteſtas legis in genere ferendæ?

Penes eos, qui majeſtatem habent, & ſuprema authoritate reip. præſident, ſive fuerint populus, ſive optimates, ſive Princeps. Primario, independenter ac naturaliter eſt penes populum univerſum: ſecundario, dependenter ſive ex conceſſione aut neceſſitate, penes unum, Principem, vel Optimates.

Valetne Lex, quæ deſtituitur ratione?

Lex, quæ in ſe plane iniqua eſt, nullius eſt momenti, *l.* 39. *ff. h. t.* æqua enim ratio eſt anima legis. Quæ vero certæ alicui rationi minori aut inferiori adverſatur, at ex majori & ſuperiori æquitate eſt deſumta, omnino valet. Ita Ius ſingulare quidem eſt contra rationem juris communis conſtitutum; ſed, cum æquiſſimam jus habet cauſam, lex eſt. *l.* 16. *ff. h. t.*

Atqui non licet in rationem juris inquirere?
l. 20. & ſeqq. ff. h.

In hiſce, quæ conſtituta ſunt ordinis cauſa, tantum placita jus conſtituentium ſequi oportet; quoniam nihil

hil iniquitatis habent, & neminem niſi negligentiores lædunt. Ita in ſolemnitatibus teſtamentorum, & ſimilibus, non diſputandum eſt de ratione ſolemnitatis, ſed exacte ſunt obſervandæ. Huc pertinent *l.20.& 21.ff. h.t.* In illis vero, quæ ſunt ordinata ex bono & æquo, debet de ratione legis conſtare; &, ſi ea dari non poſſit, tanquam imperfecta & iniqua lex, eſt rejicienda. *l.8.C.de Iudic. l.7.C. de precib. imp. offer.*

Quæ ſunt proprietates legum?

1. Deſumuntur ex iis, & applicantur iis, quæ frequenter accidunt. *l.* 3, 4, 5.*D.h.* 2. Vetant, puniunt, permittunt, jubent. *l.* 7. *D. h.* 3. Conſtituuntur jura generaliter, non in ſingulas perſonas. *l.* 8. *D. h.t.* 4. Referunt ſe ad futura, non ad præterita negotia, *l.7. C.h.* 5. Obligant omnes ad obſervantiam. *l.*9, 10.*C.h.*

Atqui etiam jura de raro contingentibus dicuntur? §.22.Inſt.de rer.diviſ.l.3.D.ſi pars hered.

Prætereunt Legumlatores rariores caſus, non, quod iis debita non tribuant jura, ſed ex iis rationes legum non deducant aut interpretationem faciant. *d. l.* 3, 4, 5. *D.h.*

Atqui etiam jura ſunt ſingularia, quæ ſingularibus perſonis accommodantur? l. 14, 15, 16. *D. h.t.*

Jura ſingularia *in dd. ll.* non ſunt, quæ certæ alicui perſonæ accommodantur; ſed, quæ ob ſingularem eamque juſtam cauſam certis ordinibus civium tribuuntur, & ab omnibus generaliter debent ſervari. Quæ vero ſunt diſpoſita de ſingulari aliqua perſona, ut ad eam tantum pertineant, non ſunt proprie leges.

Annon aliquando ad præterita leges ſe referunt?

Regulariter, uti dictum eſt, ad futura: ſive novum Jus condatur, ſive veteri quid novi addatur, vel detrahatur; ſive verba ſint manifeſta, ſive ambigua. Verum aliquando etiam ad præterita. 1. Si ita expreſſe ſancitum, *d.l.* 7. *C. h. uti. l.* 22. §. *pen. C. de SS. Eccleſ. l.* 27. *C. de uſur.* 2. Si tantum interpretatio veteris juris fiat. 3. Si quid de ordine judicii, aut actionis, vel quid aliud ad ſubſtantiam rei non pertinens, addatur.

4. Si

4. Si juſta ratio vel favor rei ſuadeat, eademque ſit cauſa præteritorum, quæ futurorum.

De Interpretatione Legis.

Quomodo eſt Lex interpretanda?

1. Non eſt judicandum de lege, niſi ea fuerit in totum perſpecta, *l.* 24. *D. h. t.* 2. Exacte obſervanda eſt ejus ſententia, *l.* 17, 18. *ff. h. t.* vel ex verbis, quæ, ſi non aliter ſit diſpoſitum, in propria ſignificatione accipientur; vel ex ratione ſubjecta, vel ex antecedentibus & conſequentibus. 3. Semper cavendum, ne abſurditas, iniquitas, vel contrarietas reſultet. 4. In jure generali ſive communi extendi poſſunt verba ex ſententia, ex ratione, ex exemplo, aut ſimilitudine: non ita facile in ſingulari, ſc. de perſona in perſonam, de negotio in negotium. *l.* 10, 11, 12, 14, 15, 16. *ff. l.* 2. *C. h.* 5. Si contrariæ videantur eſſe leges, conciliatio inveſtiganda, *l.* 26, 28. *ff. h.* vel ſi ea non poſſit inveniri, aut, ſi æquitas è diametro pugnet cum lege, quæ nullam explicationem admittit, referendum eſt ad Principem, *l.* 1. *fin. C. h.* Aliàs, ſi lex admittat ampliationem aut limitationem, ex æquitate mollienda durities, vel verba reſtringenda ſunt. *l.* 4. *in fin. ff. de eo quod cert. loc.*

Quid ſtatuendum de antinomiis?

Peſſimè merentur de ſtudio & ſtudioſis Juris, qui eas temere admittunt. Præſtat ſubtili animo diverſitatis rationes diſcutere, qua fieri poſſit. Eſt enim ſæpe novum inventum, vel occulte poſitum, quod diſſonantiæ querelam diſſolvit, *l.* 2. §. 15. *C. de Vet. Iur. enucl.* Multum diverſitati temporum, multum juſtæ interpretationi dandum eſt. Sæpe diſtinguitur. 1. Inter Ius [*a*] Canonicum & Civile. 2. Inter Feudale & Commune. 3. Inter ſingulare & commune jus. 4. Inter diverſas materias. 5. Inter rationes; alia enim ſuperior, alia inferior, alia privata, alia publica. 6. Inter ſubſtantialia rerum, naturalia & accidentalia. 7. Inter diverſos conſiderandi modos. 8. Inter verba & mentem.

tem. 9. Inter mentem legis, ejuſque extenſionem & interpretationem. 10. Inter dictum ſimpliciter & ſecundum quid, ſive ſit antecedens ſive conſequens, ſive quid aliud, quod præſupponitur. 11. Inter factum & jus. 12. Inter æquitatem, ſive utilitatem rerum gerendarum, & ſtrictum vel directum jus. 13. Inter juris regulam & conſuetudinem. 14. Inter fieri per ſe & per accidens. 15. Inter fieri primario, neceſſario, & per conſequentiam. 16. Inter jus corrigens & correctum. 17. Inter Jus, quod directo probat, & indirecto, ſive per argumentum. 18. Inter dictum diſpoſitive & interrogative. 19. Inter dictum narrative aut enunciative, & deciſive. 20. Inter rationem & ipſam legem. 21. Inter dictum conſilii cauſa, & diſpoſitive. 22. Inter dictum abſolute & comparate. 23. Inter in rem & in perſonam: ſive inter reale & perſonale. 24. Inter abſtractum & concretum. 25. Inter permitti ſimpliciter, & ex neceſſitate. 26. Inter fictionem, ſimilitudinem juris, & veritatem, vel etiam inter rem præſentem & ſpem. 27. Inter hominis opinionem & veritatem. 28. Inter hominis & legis proviſionem. 29. Inter legis proviſionem abſolutam, & eam, quæ eſt in ſubſidium. 30. Inter cauſam & effectum. 31. Inter totum & tantum. 32. Inter materiam & certum corpus, &c.

[a] In plurimis Jus Canonicum differt à Civili, ut in materia uſurarum, jurisjurandi, computationis graduum, nuptiarum, præſcriptionum, & in ordine judiciorum; Cum autem quæritur quid ſequi debeat, pro Jure Civili eſt reſpondendum, niſi probetur in praxi per conſuetudinem ea, quæ depromuntur ex Jure Canonico recepta eſſe.]

DE STATUTIS.

Quid ſunt ſtatuta?

Accipiuntur, vel pro uniuſcujuſque populi, etiam ejus, qui majeſtatem habet, legibus, vel pro municipali jure.

Poteſt-

Poteſtne unumquodque municipium ſibi condere legem?

Nequaquam ſuo jure, ſed tunc demum, cum Superior conceſſit, vel confirmavit, vel non intereſt Superioris, & nihil fit contra legem publicam. *arg. l.* 1. *D. de uſur. l.* 3. §. 5. *D. de ſepulchr. violat.* Poteſt & fieri ſtatutum à municipibus in iis, quæ pertinent ad adminiſtrationem bonorum municipii. *t. t. D. de decret. ab ordin. fac.*

Quomodo ſtatuta ſunt interpretanda?

Ut ipſæ [a] leges: ſi contra jus commune quid iis diſponatur, non facile fiet extenſio de caſu in caſum, ſed in caſu omiſſo ſequi oportet jus commune.

[a] Statutum aliquando conſentit Juri Communi, hoc caſu interpretationem habet ex Jure Civili, *Gudelin. de Iure Noviſſ. l.*4. *c.*13. *verſ. conveniunt.* Si autem diſcrepet à Jure communi, tunc ſuam habet interpretationem ſi verba patiantur, vel ratio dictet ex ſeſe, vel ex conſuetudinibus vicinorum locorum, uti notavit *Goris lib.*4. *adverſar. de different. Iuris cap.*1. *n.* 2. *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 16. *n.* 2.]

Qui obligantur ex ſtatutis quæ valent?

Omnes ſubditi, quinimo & ipſi ſtatuentes, *l.* 9. *ff. de Iuſt. & Iur.* Advenæ vero, vel extranei, non aliter, quam ſi vel ratione rerum in iis, quæ ad res pertinent, vel ratione contractus aut delicti, vel alia, forum ibi ſortiantur. *arg. l.* 1. §. *fin. ff. de vent. inſp. l.* 6. *ff. de Evict. l.* 50. §. 3. *ff. de legat.* 1. *Nov.* 69. *Auth. qua in Provincia. C. ubi de crimine ag. op.*

Poſſuntne collegia approbata condere ſtatuta?

Non ad quarumlibet cauſarum deciſionem, ſed in iis, quæ ſunt ſuæ profeſſionis, & artis, & quoad ea, quæ ad collegiatos ſpectant tantum. *l. final. C. de Iuriſdict. l.* 2. §. *fin. C. de conſt. pecun.*

DE PLEBISCITIS.

Quæ jura fuerunt apud Romanos Plebiſcita?

Jura à plebe, ſine Senatoribus & Patriciis lata. Hæc ex ſe non habuerunt authoritatem juris, ſed tantum

qua

qua recepta fuerunt, primum lege Horatia, poſt Hortenſia.

De Senatus-Conſultis. Tit. 16. Lib. 1. Cod.

Quid ſunt Senatus-Conſulta?

Jura à Senatu [a] conſtituta, non tantum in libera republica, in certis & ſingularibus cauſis, *l. 9. ff. de legib.* ex neceſſitate: quia populus ita erat auctus, ut non facile convenire poſſet, *l. 2. §. 9. ff. de Orig. Iur. §. 5. Inſt. de Iure natur. gen. & civil.* ſed & occupata, cum Principes vel bellis impliciti eſſent, vel cauſam ad Senatum remitterent, vel in Senatu legis ſanciendæ cauſa orationes haberent, vel ipſimet ita conſtituerent. *l. 19 ff. de rit. nupt. l. 8. C. de legib. l. un. C. h.*

[a] Hodie ſupremæ Curiæ, quæ juſtitiam adminiſtrant, legem ferre non poſſunt, licet in pretio ſint non vili res ab iis judicatæ. *Coren obſervat. 30. n. 2, 3, 4. Zypaus de notit. I. Belg. tit. de legibus v. igitur, Chriſtin. vol. 1. deciſ. 1. n. 2. & vol. 2. deciſ. 58. n. 5.*]

Tit. 4. De Conſtitutionibus Principum. Tit. 14. Lib. 1. Cod.

Quæ ſunt Principum Conſtitutiones?

Leges latæ à Principibus, in quos omne imperium ſummum fuit collatum. Principes enim cum, *animo condendi legem*, quid edicunt, conſulentibus reſpondent, reſcribunt ad preces, decernunt, interloquuntur, Ius conſtituunt. *l. 1. ff. h. §. 6. Inſt. de Iur. natur. gent. & civil.*

A quo tempore ligant Conſtitutiones?

A duobus menſibus poſt [a] promulgationem, *Novell. 66. c. 1.* niſi aliud ſpatium fuerit comprehenſum: uti trium menſium, *Nov. 58. in præf. verſ. ſciant.* vel probari poſſit, quod in conſtitutionem delinquens ante lapſum duorum menſium eam non ignoraverit.

[a] De hac re videri poteſt *Coren obſervat. 1.* ubi de neceſſitate promulgationis & de modo ac effectu fuſe diſſerit.]

Quomo-

Quomodo diſtinguuntur Conſtitutiones?

Sunt aliæ generales, quæ omnes tenent: aliæ ſpeciales ſive perſonales, quæ ad certas perſonas referuntur. *l.* 1. *in fin. ff. h. t. d.* §. 6. Perſonales non egrediuntur perſonas, *d. l.* 1. *in fin. d.* §. 6. *l.* 2. *C. h.* at in iis, quas ſpectant, latiſſime ſunt interpretandæ, *l.* 3. *ff. h. t.* modo nemini inferatur injuria aut damnum. *l.* 2. §. 10. & 16. *ff. ne quid in loc. publ.*

Eſtne Princeps ſolutus legibus?

Majeſtas, quam dirigit Princeps, eſt lege [a] poſitiva ſuperior. Quoad majeſtatem igitur ſolutus eſt, *l.* 31. *ff. de legib.* ſed non quoad ea, quæ ad perſonam ejus privatam pertinent, *l.* 4. *C. de legib. l.* 23. *ff. de legat.* 3. Deinde, ſi tyrannus eſſe velit, quis eum coërcebit? at verecundia Principis non admittit, ut, quod turpe eſt, committat. *d. l.* 4. *d. l.* 23. §. *fin. Inſt. quib. mod. teſt infirm.*

[a] Vide *Merulam lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 5. *n.* 5.]

Eſtne Princeps ſolutus ſolemnitatibus?

Sive ipſe ſuo nomine, ſive alius cum vel coram eo quid agat, non opus eſt ulla ſolemnitate, *l. ſancimus,* 34. §. 1. & *auth. ſeqq. C. de donat. Nov.* 52. *cap.* 2. *l. omnium* 19. *C. de Teſtam.* Secus, ſi privatus in commodum Principis negotium gerat: tunc enim, quod non eſt ſolemniter factum, nullum habet effectum, uti de teſtamentis reſcriptum eſt. *l. ex imperfecto.* 3. *C. de Teſt.* §. *fin. Inſt. q. mod. teſt. infirm.*

De Mandatis Principum. Tit. 15. Lib. 1. Cod.

Quæ ſunt mandata Principum?

In genere quælibet juſſa: at in ſpecie ea, quæ pro re nata in ſingularibus cauſis ad magiſtratus diriguntur: vel etiam ſunt officii inſtructiones, quibus forma reip. adminiſtrandæ, vel quid expediundum, præſcribitur. Mandata in ſpecie accepta hoc habent peculiare, quod iis non credatur, niſi per literas probentur, *l.* 1. *C. h.* quod conſtitutum eſt ob potentiorum libidinem & con-

concuſſionem refrænandam, fraudiſque ſuſpicionem tollendam.

Eſtne ulla exceptio?

Et, ſi de judice, adſeſſore, vel collega Judici dando, de actorum editione, de lite celeriter terminanda, allegetur mandatum. *l. 2. C. h.*

Quid juris in legatis?

Hi non ipſa mandata, ſed literas fiduciæ, quas credentias appellant, exhibere tenentur.

De Precibus Imper. offerendis, Tit. 19. Cod. Lib. 1.

Quæ ſunt preces Imp. offerendæ?

Libelli, quibus ſupplicantes deſideria ſua Imperatori proponunt.

De quibus licet ſupplicare?

De omnibus, niſi tertii jus lædant, fiſco damnoſa, vel juri expreſſe ſint contraria, ac petenti non proficiant, *l. 3. l. 7. C. h. t.* vel jure ordinario obtineri poſſint, *arg. Nov. 17. cap. 3.* vel adverſentur utilitati publicæ. *d. l. 3. C. h.*

Eſtne opus, ut quis ipſa inſtrumenta, in quibus ſe ſupplicans fundat, addat?

Non, niſi ratio juſta aliud exigat. Debet verò ſumma ac vis eorum exactè exprimi. *l. fin. C. h.*

Licetne contra ſententiam ſupremi Senatus ſupplicare?

Non quidem appellare, *l. 1. §. 1. ff. à quib non eſt appell.* ſed ſupplicare per modum reviſionis, vel propoſitionis erroris, aut ex alia cauſa quem poſſe, non dubitandum; tantum autem ſemel in eodem negotio. *l. 5. C. h. t.* Debet autem reviſio contra ſupremi Senatus ſententiam peti intra 10. dies, in hunc effectum, ut impediatur executio, niſi præſtetur cautio [a] de reſtituendo: alias poſt decennium, intra biennium, poteſt offerri ſupplicatio Principi ad reviſionem, ac fiet executio ſine ſatiſdatione, *Nov. 119. cap. 5. & auth. Quæ ſupplicatio C. h. t.*

[a] Cautio hæc de reſtituendo apud Ultrajectinos

non ſit vel per pignora vel jurato, ſed tantum per fidejuſſores, ut notavit *Radelandius deciſ. Ultraject.* 64. *& ſeq.* videtur etiam quid ſimile eſſe in Hollandia, ut colligere eſt ex *art.* 279. *& ſeq. Inſtruct. Curiæ Holland.*]

Quando libellus Principi datus litiſconteſtat. faciat. Tit. 20. Lib. 1. Cod.

Operaturne libellus Principi oblatus litiſconteſtationem?

Actiones, quæ morte intereunt, dantur adverſus hæredes: uti & temporales: prætoriæ annales, perpetuæ fiunt, ſi Imperatori libellus ſit oblatus, & is ad eum reſcripſerit, *l.* 1. 2. *C. h. l.* 33. *C. de donat.*

Ut lite pendente vel poſt &c. Tit. 21. Lib. 1. Cod.

Licetne lite pendente ſupplicare?

Permiſſum eſt ante litem [a] conteſtatam, ſed non poſt, *l.* 1. *C. h. t.* ne per reſcriptum Principis litigator circumſcribatur. Ita nec poſt appellationem, quia lis ſecundæ inſtantiæ etiamnum pendet: multoque minus, ſi ſententia tranſierit in rem judicatam, ſive non appellaverit condemnatus, ſive aliter acquieverit. In omnem litis æſtimationem condemnabitur & infamis fiet, qui appellatione neglecta contra ſententiam ſupplicaverit, *l.* 2. *in fin. C. h.* ſcil. ſine juſta cauſa.

[a] Hic titulus, ſive hoc jus, ut & pœna ſupplicationis incongruæ hodie ceſſat, licet enim omni tempore ſupplicare, vel ut in integrum fiat reſtitutio, vel ob ſimilem cauſam, *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 73. *n.* 5, 9. *Zypæus de notit. I. B. ad tit. de in integ. reſtit.* quæ tamen ita ſunt accipienda, ut cum ſupplicatio fit lite pendente, vel poſt rem judicatam, mentio fiat litiſpendentiæ vel ſententiæ. *Chriſtin. d. loco*, *Mynſingerus lib.* 4. *obſervat.* 26.]

Eſtne exceptio ab hoc jure?

Licet ſupplicare pendente lite, ut 1. acta exhibeantur. 2. Lis terminetur. 3. Alius Judex adjungatur. *l.* 2. *C. h. Nov.* 113. *c.* 2.

Si

Si contra jus vel utilit. publ. &c. Tit. 22. Lib. 1. Cod.

Qui reſcriptum ad preces impetravit, quid aget?

Debet Judici offerre; Judex autem, imo etiam omnis is, cui non tantum cognitio, ſed executio eſt demandata, *l.* 4. *C. h. t.* permittet precum argui falſitatem [*a*] ſub pœna, *l.* 3. *C. h. t.* nec aliter patietur executioni mandari reſcriptum, quam cauſa cognita. In cauſæ cognitionem veniunt hæc: 1. An pugnet reſcriptum cum utilitate publica. 2. An per [*b*] mendacium, vel veritatè ſuppreſſa, fuerit poſtulatum & impetratum. 3. An reſcriptum jus tertii lædat. 4. An repugnet juri. Si itaque quid pugnet cum publica utilitate, id rejicietur. *l. fin. C. h. t.* Si mendacii convincatur ſupplicans, non tantum carebit impetratis, ſed & vel pœna [*c*] falſi, vel alia extraordinaria punietur. *l.* 5. *C. h. l.* 29. *ff. ad l. Corn. de falſ.* Si autem juri, quod tertio quæſitum eſt, vel legibus contrarietur, non admittendum. *l.* 7. *C. de prec. Imp.*

[*a*] Ita *Chriſtinaus vol.* 2. *Deciſ.* 74. *n.* 1. *& ſeq. Gail. l.* 1. *obſerv.* 14. *Mynſing. lib.* 5. *obſerv.* 97. [*b*] In reſcripto autem continente plures gratias ſubreptio in una non vitiat in aliis. *Gail. lib.* 1. *obſerv.* 66. *n.* 11. [*c*] Hæ pœnæ hodie magis ſunt arbitrariæ.]

De diverſis Reſcriptis, & Pragmat. ſanction. Tit. 23. C. Lib. 1.

Quomodo diſtinguuntur Reſcripta Principis?

Varie. 1. Sunt Annotationes & ſubſcriptiones ad libellos ſupplicantium breves, vel Epiſtolæ prolixiores, vel pragmaticæ ſanctiones, quibus tractatu & conſilio adhibito ad propoſita reſpondet Princeps, maxime, cum provincia, civitas, aut quælibet univerſitas ſupplicavit. *l. fin.* §. 1. *C. h. t.* 2. Sunt generalia, vel perſonalia. 3. Sunt Temporalia, vel perpetua. 4. Juſtitiæ, vel gratiæ.

Quæ ſunt Iuſtitiæ?

Quibus de Jure cauſæ ſecundum jus commune reſpondetur, vel Judex datur ad cognitionem aut deciſionem Litis.

Quæ ſunt gratiæ?

Quibus alicui quid ex gratia indulgetur, vel remittitur. Ideoque non facile in cauſam horum inquiritur, ſi adminiſtratio vel dignitas concedatur Etenim Sacrilegium principalibus obviare beneficiis. *l. 5. C. h. t.*

Reſcripta Iuſtitiæ ſuntne perpetua?

Sic [*a*] videtur. *l.* 2. *C. h. t.* niſi tempus certum iis fuerit comprehenſum. *d. l.* 2. At Jure Canonico. *c.* 9, 23. *x. h. t.* ſtatutum, quod, ſi diverſi diverſa reſcripta impetraverint, & prior impetrans non fuerit uſus ſuo reſcripto intra annum, dolo vel negligentia, poſterior ſuo uti poſſit, ne malitiis indulgeatur.

[*a*] Reſcripta juſtitiæ hodie poſt annum debent renovari, ſecundum J. Canonici dictamen, *Zypæus ad. h. tit. in fine.* Si autem quis impetravit literas apprehenſionis, is etiam iis poteſt uti poſt annum, quandoquidem apprehendendi occaſio ſemper non eſt parata. *Zypæus ibid. Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 78. *Guido Papa deciſ.* 135. *n.* 2.]

Debetne aliqua clauſula inſeri reſcriptis?

Jure Civili eſt addenda: ſi preces veritate nitantur. *l. fin. C. h.* verum, ea clauſula Jure Canonico. *c.* 2. *extr. h.* & conſuetudine [*a*] ſubintelligitur.

[*a*] Ita *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 76. *n.* 1. *Gail. lib.* 1. *obſervat.* 14. ubi dat etiam limitationem.]

Quæ exceptiones poſſunt per reſcriptum obtineri?

Tantum [*a*] dilatoriæ, non peremtoriæ. *l.* 4. *C. de precib. Imp. off.* ſic conceduntur quinquennales aut minores induciæ debitoribus ære alieno oneratis.

[*a*] Moratoriæ ſeu dilatoriæ exceptiones, Belgicè **brieven van reſpijt**/ hodie in Hollandia conceduntur à ſuprema Curia, *art.* 23. *Inſtruct. Curiæ.* ſed literæ, quas appellant **brieven van inductie** / concedi poſſunt etiam à Provinciali Curia.]

Quare

Quare magis dilatoriæ, quam peremtoriæ?

Quia in modico tempore non eſt magnum præjudicium. *l. ſi Debitori 21. ff. de Iudic.*

Quomodo ſunt concedendæ induciæ?

Non aliter, quam datis [a] fidejuſſoribus, *d. l. 4. C. de precib.* ne in totum creditoribus ſuum adimatur.

[a] Idem conſtituit Carolus V. edicto ſuo promulgato 19. Maji 1544. *art.* 32, *&* 35. & in Belgio etiam obtinet. *Grotius lib.* 3. *ſect.* 51.]

Competuntne induciæ quoque fidejuſſoribus?

Non videtur, quia hoc beneficium eſt perſonale. Et perſonales exceptiones non dantur fidejuſſoribus. §. *fin. Inſt. de replic. l.* 7. *pr. &* §. 1. *ff. de Except.* quod verum eſt, ſive fidejuſſores renunciaverint beneficio diſcuſſionis, ſive non.

Quomodo debet fieri inſinuatio reſcriptorum?

Authentica ipſa, ſive originalia, non exempla, ſunt inſinuanda. *l. ſancimus* 3. *C. h.* ne fraus committatur, vel de ea commiſſa ſit ſuſpicio. *arg. l.* 2. *in fin. ff. de Fid. Inſtr.*

Quid, ſi reſcriptum ad unius perſonam in cauſa communi ſupplicantium ſit directum?

Omnibus [a] proderit. *l.* 1. *C. h.* Nam reſcriptum generaliter referendum eſt ad ea, quæ libello ſunt propoſita, ut, quod in una perſona æquum eſt, ſimul æquum videatur in altera.

[a] Hoc & moribus obtinet.]

Oportetne præciſe obedire reſcriptis?

Si non ſatis æqua videantur, Princeps inſtruendus, & interim executio differenda. *Novell.* 17. *c. deinde* 4. Et, ſi Princeps perſeveret in propoſito, & contra legem Dei, aut jus naturæ certiſſimum ſint impetrata, non eſt iis parendum. *l. reſcripta* 7. *C. de precib. l.* 15. *in fin. ff. de Condit. Inſt. l. fin. C. ſi contra jus vel util.* Plus enim Deo, & honeſtatis divinis præceptis dandum, quam homini male agenti. Sin autem ſint contra jus civile poſitivum, vel ambitioſe quid ſit mandatum, tandem, cum Princeps rationes non audit, iis eſt ob-

temperandum : quia publice intereſt, ne facile Principis, penes quem eſt ſummum rerum arbitrium, authoritas convellatur. *arg.l.65.§ 2 ff.ad SC Trebell.* Præſtat, cum corrigi non poteſt, æquo animo minus probabilem ſententiam ferri. *l.27.§.2 ff de recept. arb.*

De Statuis & Imaginibus. Lib.1.Cod.Tit.24.

Poſſuntne & ſtatuæ in honorem alicujus erigi ſine reſcripto?

Nequaquam. *l.1.C.h.* Et, ſi Judici vel alii magiſtratui à Principe is honor ſit impetratus, is ad cujus honorem erigenda eſt, impenſas ſubminiſtrabit, *l.4. C.h.* nihilque ex ærario publico, vel ex privatorum collectis ad hoc deſumetur. Licet enim virtutum præmia tribui bene merentibus conveniat, aliorum tamen honores aliis damnorum occaſiones fieri non oportet. *d.l.4.*

De his, qui ad Statuas confugiunt. Lib. 1. Cod. Tit. 25.

Quid beneficii conſequuntur, qui ad Principum ſtatuas confugiunt?

Si certas habeant cauſas (uti metus, injuriæ) jure ac legibus [a] defendentur. Si artibus ſuis invidiam inimicis creare deſtinent (ne inde, unde jura naſci debent, injuriæ ſit occaſio) ultrix in eos ſententia proferatur. *l.un.C.h.*

[a] Hoc jus hodie in deſuetudinem abiit. *Chriſtin. vol. 2. deciſ.* 80.

De Edictis Prætorum.

Quæ ſunt Edicta Prætorum?

Jura, quæ Prætores adjuvandi, ſupplendi, vel corrigendi juris civilis cauſa introduxerunt. *l. 7. §. 1. ff. de Juſt. ac Jur.* Sæpe enim Jus Civile Prætores id conſervantes vel confirmantes faciliori quadam via ad exitum deduxerunt. Sæpe quod in lege nimis erat generale, bono & æquo reſtringentes in melius reduxerunt,

runt, &, quod nimis anguſtis cancellis incluſum, dilatarunt, & ſuppleverunt ex ſimilibus. §. 2. *Inſt. de hered. qual. & diff. l. neceſſarii. 57. ff. de acq. vel omitt. hered. l. poſthumus 12. ff. de Injuſt. rupt. §. 6. Inſt. quib. mod. teſt. infirm. l. 10. & ſeqq. ff. de legib. l. 2. §. 13. ff. de Orig. Iur.*

Potuerunt ergo Prætores legem ſcriptam mutare?

Non in totum mutandi legem, quæ expreſſa deciſio continebatur, *l. 12. §. ff. h. t. l. 3. ff. unde legit.* ſed emendandi juſta interpretatione, quoties lex id deſiderabat, poteſtas iis fuit conceſſa. *d. l. 7. §. 1. ff. de Inſt. & jur. §. 3. verſic. media Inſt. de leg. agn. ſucceſſ.*

DE RESPONSIS PRUDENTUM.

Quæ ſunt reſponſa Prudentum?

Sententiæ & opiniones eorum, quibus ſpecialiter permiſſum erat à Principibus de jure reſpondere. Tanta autem erat efficacia reſponſorum, ut judici non liceret ab iis recedere. §. *reſponſa 8. Inſt. de Iur. nat. gent. & civil.*

Eſtne hodie tanta ICtorum authoritas?

Nullo [a] modo. Nec Judex tenetur ea ſequi. *arg. nemo. 13. C. de ſent. & interloc.* Sed, ſi quis pro ſe duorum vel trium eminentium Doctorum conſilia habeat, non facile in impenſas condemnabitur. Nec adeo peccat, qui credit iis, quos Superiorum authoritas peritos rerum enunciat. *arg. l. ſeptimo 12. D. de ſtat. homin.*

[a] Vide *Zypæum ad tit. de legibus verſ. leges, conſtitut. &c.*]

Quid de gloſſa & opinionibus communibus ſtatuendum?

Ex hiſce probabilis quidem, ſed nulla certa probatio eſt. Non enim æſtimandum ex multitudine authorum, quid melius aut æquius eſt. §. 6. *Conſt. Deo auctore de concept. Digeſt.* Nec ex aliorum ſententia aut exemplis judicare. *d. l. 13. C. de ſentent. ac interlocut.* Sed Judices oportet veritatem, & legum & juſtitiæ ſequi veſtigia. *d. l. 13.*

[a] Videatur de hac re *Gail. l.* 1. *obſ.* 153. *n.* 6, 7. *& Carpzovius l.* 3. *p.* 7. *reſp.* 67. *n.* 9. *& lib.* 6. *tit.* 7. *reſp.* 70. *n.* 7.]

Atqui à pluribus perfectius poteſt haberi veritas. l. fin. C. de fideicomm. Et Iuriſconſulti veteres, ipſeque Imperator, communem ſententiam ſecuti. lib. 4. ff. de his q. not. inf. l. 12. §. 27. D. de inſt. & inſtr. l. 17. de Iur. patron. Convenitque, jus eſſe certum & juvari interpretatione Prudentum. l. 2. §. 5, 13. ff. de Orig. Iur.

Facta melius probantur per plures. *d. l. fin. C. de fideicomm.* non Jura. Sæpe deterioris ſententia, multas & majores, pondere rationis ſuperare poteſt. *d.* §. 6. *Conſt. de concept. Dig.* Aſſolentque Doctores ſe invicem ſequi, non recte penſitatis omnium rerum momentis, ſed ut grus gruem. Deinde Imperator ac Juriſconſulti aliorum ſententiam ſunt ſecuti, non eam recipientes pro jure certo, ſed approbantes, vel potius allegantes, ad oſtendendum conſenſum. Ita in reſponſis allegamus aliorum authoritates, non quia ex iis jus metimur, ſed magis confirmamus. Denique, etſi utile ſit, jus eſſe certum in omnibus, & jura juvari per interpretationem: non tamen quis hinc deducet gloſſam & communes ſententias pro jure recipi oportere.

Quæ ſit longa conſuetudo. Tit. Cod. 53. Lib. 8.

Quod eſt jus non ſcriptum?

Eſt, quod ſine expreſſa ſanctione comprobatum eſt tacito conſenſu, longoque uſu; diciturque conſuetudo. *l. de quibus* 32. §. 1. *ff. de legib.* Diſtinguitur à lege ſcripta quod lex expreſſo ſuffragio, conſuetudo tacito introducatur. *d. l.* 32. §. 1.

Quid proprie facit conſuetudinem?

Solus tacitus utentium conſenſus. *d. l.* 32. §. 1. quem non ex certo actuum vel annorum numero definiri oportet.

Atqui

Atqui ſæpe ſit mentio frequentiæ actuum. l. 1. C. h. & longi temporis.

Id fit propterea, quia vix poteſt introduci ac probari aliter, quam ex frequentibus actibus, ac longi temporis lapſu. Interim tot actus, tot anni deſiderantur, quot Judici pro re nata ſufficere videntur. Debent autem actus eſſe uniformes: obſervatio enim fluctuans non inducit conſuetudinem. Si autem contra inveteratos mores uno ac altero caſu contrarium ſit obſervatum, non redditur fluctuans conſuetudo, quod enim ſemel vel bis fit, prætereunt Legumlatores. *l.* 3. *& ſeq. ff. de legib.*

Requiriturne & conſenſus vel ſcientia Principis?

Nequaquam. Sufficit, modo non contradicat. Dum enim legem non condens patitur populum certis moribus uti, & ipſe idem velle exiſtimandus eſt. *arg. l.* 18. *ff. mand. l.* 1. *C. de patr. poteſt. c.* 1. *de Conſt. in* 6.

Quid de Iudicio contradictorio ſtatuendum?

Sequi quidem oportet, quod in eodem controverſiæ genere frequenter & uniformiter eſt judicatum. *l.* 1. *C. h.* & primo quidem explorandum eſt, an contradictorio aliquando judicio conſuetudo ſit confirmata. *l. cum de* 34. *ff. de legib.* Verum, præciſe non requiritur [*a*] contradictorium judicium. Non enim valet conſequentia: ſequimur & exploramus judicia contradictoria, ergo ſine contradictorio judicio non inducitur conſuetudo.

[*a*] Ita deciſum eſt à Curia Ultrajectina, ut notat *Radeland. deciſ.* 13. *n.* 4.]

Qualis debet eſſe conſuetudo?

1. Conſentanea juſtæ rationi. *l.* 39. *ff. de leg. l.* 2. *C. h. t.* 2. Generalis: cum pro lege, cujus requiſitum eſt, ut generaliter conſtituatur, *l.* 8. *D. l.* 9. *C. de legib.* valere debeat.

Quid, ſi diſcrepantes ſint variis locis conſuetudines?

Sequi oportet, ſi de eo caſu nulla ſit lex, conſuetudinem ejus [*a*] loci, ubi contractus eſt celebratus. *arg. l.* 34. *D. de Reg. Iur.* Sin autem de eo ſit lex, con-

ſuetudo loci ſpecialis, niſi magiſtratui ejus loci ſit poteſtas condendi legem, non attenditur. *l.* 1. *D. de uſur.* (*a*) Ita ex. gr. ſi quis teſtamentum condat eo loco, quo pauciores requiruntur ſolennitates, quam in eo, quo ſunt bona ſita, valebit hoc teſtamentum ubique. *Gail. lib.* 2. *obſerv.* 123. *n.* 3. Cujus rei fundamentum eſt in *l.* 6. *ff. de evict.*]

Debetne quis à pœna excuſari propter pravam peccandi conſuetudinem?

Nequaquam, ſi ſint delicta gravia, pugnentque cum naturæ legibus. *c. flagitia cauſ.* 32. *q.* 7. Imo ob delictorum frequentiam exaſperari pœnam convenit. *l.* 16. *in f. l.* 28. §. 10. *D. de pœn. l.* 1. *D. de abig.* Verum, in illicitis mero jure poſitivo, aut levioribus, conſuetudo ſæpe facit licitum, quod alias illicitum. *arg. c. objiciuntur cauſ.* 32. *q.* 4.

Debetne probari conſuetudo ab eo, qui eam allegat?

Omnino, cum facti ſit. Probatio autem ejus fit per teſtes & inſtrumenta; melius per teſtes plures, quam duos aut tres, & exactius, ſi illa, ex quibus conſuetudo oritur, diſtincte aſſerant teſtes.

Quis eſt effectus conſuetudinis?

1. In negotio, de quo lex (*a*) nulla eſt, inducit jus. *l.* 32. §. 1. *& ſeqq. ff. de legib.* 2. Legem obſcuriorem interpretatur. *l. ſi de interpretatione* 37. *ff. eod.* 3. Legi (*b*) derogat; imo & eam tollit. §. *pen. Inſt. de Iur. nat. gent. & civil. d. l.* 32. §. 1.

(*a*) Quid ergo ſi non ſit lex vel certa conſuetudo? Reſp. Solet recurri ad vicinorum mores. *cap.* 6. *extra de conſuetud. Grotius lib.* 2. *manud. Sect.* 45. *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 28. *n.* 13. *Goris adverſar. tract.* 4. *de differ.* §. 1. *n.* 2. (*b*) Si autem lex ſimul obſervetur, conſuetudo nihil valet, licet ſit 50. & plurium annorum; ita judicatum Mechliniæ tradit *Chriſtin. vol.* 1. *deciſ.* 291. *n.* 3.]

Quomodo conſuetudo tollit legem?

Non aliter, quam ſi lex in deſuetudinem abierit, contrariaque conſuetudo obſervetur. *d.* §. *pen. Inſt. de jur.*

jur. nat. gent. & civ. Nam, licet magna ſit authoritas conſuetudinis uſuſque longævi, non tamen eſt tanta, ut legem, ſc. quæ eſt in viridi obſervantia, vel rationem, poſſit vincere. *l. 2. C. h. t.*

Cur dictum : cum in deſuetudinem lex abiit, & contraria conſuetudo obſervatur ?

Quia ſola deſuetudine lex non abrogatur: Tempus enim per ſe non mutat rerum ſubſtantiam. *l. viam 2. ff. de via publ.* Verum, contraria opus eſt conſuetudine, ut tacitus conſenſus populi ex frequentia actuum colligatur. *d. l. 32. §. 1. ff. de ll.*

Quomodo conſuetudo mutatur ?

Vel lege lata, vel contraria conſuetudine. *l. fin. ff. de conſtit. princ.*

De Statu Hominum, Tit. 5. Lib. 1. D. De Jure Perſonarum, Tit. 3. Lib. 1. Inſt.

Quæ ſunt Juris objecta ?

Omne jus, quo utimur, vel ad perſonas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. *l. 1. ff. h. t.*

Quod jus pertinet ad perſonas ?

Quod agit de ſexu, de ſtatu, de ætate, aliaque conditione perſonarum. *l. 22. R. I.*

Quomodo diſtinguuntur ratione ſexus ?

Sunt vel mares, vel fœminæ. Hermaphroditos ejus ſexus æſtimamus, qui in iis prævalet. *l. quæritur 10. ff. h. t.*

Quorſum opus eſt hac diſtinctione, cum natura accuſatores ſint, qui diſtinguunt inter maris & fœminæ jura, l. maximum 4. C. de lib. præt. ?

In ſucceſſionibus, aliiſque, in quibus eadem eſt ratio maris ac fœminæ, de quibus. *d. l. 4.* agit, nulla differentia eſt ſtatuenda. Cæterum, cum in publicis. tum in privatis, ob diverſam inter eos rationem, diverſum eſt jus. Ita maſculus familiam conſervat, tanquam princeps. *l. familiæ 196. pr. & §. 1. ff. de Verbor ſignif.* Fœmina eſt paternæ familiæ finis. *l. 195. §. fin. ff. eod.* Maſculus ad officia civilia admittitur, & in ma-

jori eſt dignitate. *l.* 1. *ff. de ſenator.* Fœminæ arcentur à publicis. *l.* 2. *ff. de Reg. Iur.* atque à marito ſuum habent decus & nomen. *d. l.* 1. §. 1. *l.* 8. *ff. de ſenat.* Maſculi nomine ordinario comprehenditur fœmina. *l.6. pr. & §§. ſeqq. ff. de teſtam. tut.* non fœminæ maſculus. *l. ſi ita ſit.* 45. §. 1. *ff. de legat.* 2. Non facile ſubvenitur maſculis. Fœminis [*a*] autem, ob imbecillitatem ſexus, multis de cauſis: in juris ignorantia, *l.* 9. *ff. de jur. & fact. ignor.* in fidejuſſionibus, *l.* 1. *& t. t. ff. & C. ad SC. Vellej.* in pœnis. *l. ſacrilegii* 6. *pr. ff. ad l. Iul. pecul. l.*38. §.2, 7. *ff. ad l. Iul. de adult.* Maſculus tenetur filias dotare, *l.* 19. *ff. de rit. nupt. l.* 3. *C. de dot. promiſſ.* non ita fœmina. *d. l.* 3.

[*a*] Hac de re eleganter ſcribit *Gœddeus ad l.* 1. *ff. de verb. ſignif.*]

Quomodo homines ratione ſtatus diſtinguuntur?

Sunt alii liberi, alii ſervi. *pr. Inſt. h.* Adſcriptitii, licet habeant nonnulla liberorum privilegia; Statu liberi, licet ſpem libertatis obtinendæ certam habeant, revera ſunt ſervi.

Quid eſt Libertas?

Naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, niſi ſi quid vi aut jure prohibetur. *l. libertas* 4. *ff. h. t.*

Quid eſt ſervitus?

Conſtitutio [*a*] Iuris gentium, qua quis dominio alieno ſubjicitur contra naturam. *d. l.* 4. §. 1.

[*a*] Servitus, ut notum eſt, hodie exolevit moribus noſtris, adeo ut ſi hic allatus ſit aliquis, qui emptus eſt, cum ſervus eſſet apud alium populum, dicendus ſit liber. *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 80. *n.* 2. *& ſeq. Gudelin. de I. Noviſſ. l.* 1. *c.* 4. *Zypaus ad tit. de ſerv.. Grotius lib.* 1. *ſect.* 4.]

Quomodo fiunt ſervi?

Aut Jure gentium. 1. Per captivitatem, cum capiuntur in bello. §. 17. *Inſt. de Rer. diviſ.* 2. Per nativitatem, cum ex ancillis naſcuntur. Aut jure civili, cum majores viginti annis ſe ad pretium participandum venire patiuntur. §. 4. *Inſt. h. t.* vel, cum manumiſſi

numiſſi in ſervitutem rediguntur, ob ingratitudinem.

Eſtne diſtinctio inter ſervos?

Nulla, quoad ſtatum. §. *fin. Inſt. h. t.* multiplex quoad officium.

De Ingenuis, Tit. 4. Inſt. Lib. 1. &. Tit. 14. C. Lib. 7.

Quomodo diſtinguuntur homines liberi?

Sunt vel ingenui, vel libertini. §. *fin. Inſt. de jur. perſonar.* Ingenui ſunt, qui ex matre, quocunque graviditatis tempore libera, ſive pater fuerit ſervus ſive liber, ſunt nati. *pr. Inſt. h.*

Quomodo diſtinguuntur ingenui?

Sunt vel veri, qui nati ſunt liberi, vel quaſi, qui jura ingenuitatis, veluti jus aureorum annulorum, reſtitutionem natalium, ex beneficio Principis ſunt conſecuti.

Quid, ſi ingenuus, cum putaretur eſſe ſervus, ſit manumiſſus?

Cum manumiſſio non obſit conditioni veræ ſive veritati, reputandus eſt ingenuus. §. *fin. Inſt. h. t.*

Quomodo ratione ætatis diſtinguuntur?

Sunt vel majores, vel minores. *t. t. ff. de minoribus.*

Quomodo minores diſtinguuntur?

Sunt vel puberes, vel impuberes. Impuberes ordinario, maſculi minores 14. fœminæ minores 12. annis. *pr. Inſt. quib. mod. tut. finit.*

Quomodo impuberes?

Sunt vel infantes, vel pubertati aut infantiæ proximi. §. *ſed quod diximus* 10. *Inſt. de inutil. ſtipul.*

Qui ſunt infantes?

Minores 7. annis. *l.* 18. *C. de Iur. delib.* Hi nihil agere vel intelligere poſſe jure dicuntur. *l.* 5. *ff. de Reg. Iur. l.* 1. §. 2. *ff. de adminiſt. tut. l. in ſponſalibus* 14. *ff. de ſponſal.*

Qui ſunt infantiæ ac pubertati proximi?

Nihil de hac re, niſi certis caſibus, jure definitum; quapropter (cum de facto quæritur) id judicis arbitrio

relinquendum, *arg. l. 1. fin. ff. de Iur. delib.* cum alii tardiores, alii judicio ſunt promtiores.

Quomodo diſtinguuntur puberes?

Sunt alii plene, alii ſimpliciter puberes. Plena pubertas in maſculis terminatur annis 18. §. 4. *Inſt l.* 40. §. 1. *ff. de adopt.* 14. in fœminis *l.* 14. §. 1. *ff. de alim & cibar.*

Quomodo diſtinguuntur majores?

Sunt vel ſenes, vel nondum ſenes. Senectutis initium non ſemper eſt certum: ergo id Judex moderabitur. Niſi lex, uti §. 13. *Inſt. de Excuſ. tut.* ubi 70. & *l.* 3. *C. qui ætate vel profeſſ.* ubi 55 annorum mentio, id ſpecialiter determinaverit. *l.* 11. *de decur.*

Annon & aliter diſtinguuntur perſonæ?

Varie: prout vel corpus, vel animus & mores, vel fortuna, vel fama, vel alia ſpectantur.

Quomodo ob ea, quæ corpus ſpectant?

Sunt ægri, vel non ægri. Ægri vel toto corpore, vel in parte; vel laborantes morbo ſontico, vel non ſontico.

Quid hæc ad JConſultum?

Ut intelligatur, quomodo ob corporis valetudinem nonnulli obligare ſibi alios, & aliis obligari, quomodo teſtamentum facere, aliis præeſſe poſſint, vel aliorum regimini ſubeſſe debeant.

Quomodo ob ea, quæ animum ac mores ſpectant?

Sunt vel mentis compotes, vel ea capti. Eorum, qui mentis ſunt compotes, nonnulli iis moribus ſunt præditi, ut furioſis aſſimilentur. Tales ſunt prodigi. *l.* 40. *D. de Reg. Iur.*

Quando quis dicitur furioſus, quando prodigus?

Furioſus eſt, qui talis eſt mente ac re ipſa. *l.* 1. *D. de Curat. fur.* Prodigus, qui prodigus declaratus eſt à Judice. Furioſus ſi quæ geſſit, nullius ſunt momenti, etſi nulla declaratio Judicis acceſſerit. A prodigo geſta, ſunt rata, antequam interdictio facta eſt.

Atqui lege interdicitur Prodigo bonis. l. 1. D. de Curat. fur. l. 18. ff. q. teſt. fac. poſſ.

Lex præſcribit & vult prodigo interdicendum eſſe bonis;

bonis: verum magiſtratum per declaratoriam ſententiam in ſpecie ac re ipſa interdicit.

Quomodo ob ea, quæ ad fortunam ſpectant, perſonæ diſtinguuntur?

Sunt 1. vel pauperes, vel divites. Pauperes, cum lex deficit, non dicemus eos, quibus non ſunt in bonis 50 vel 100 aurei, ſed eos pro re nata Judex arbitrabitur: pariter & divites. 2. Sunt vel plebeji, vel nobiliores.

Quomodo ob ea, quæ ad famam pertinent?

Sunt vel infames, vel non. Infames, notati infamia juris vel facti.

Aliterne diſtinguuntur homines?

Sunt vel miſerabiles, qui commiſeratione egent; de quibus *t. t. C. quand. Imp.* vel non miſerabiles.

Quomodo relate diſtinguuntur homines?

1. Ratione poteſtatis. 2. Conſanguinitatis. 3. Affinitatis, aliiſque modis.

Quomodo ſecundum poteſtatem?

Aut publicam, ita, aut ſunt magiſtratus, aut ſubditi. *l. poteſtatis* 115. *D. de Verb. Signif.* Aut privatam, ita proprie quidam ſui ſunt juris, quidam alieni. Improprie quidam in tutela aut cura, quidam neutro jure tenentur. *pr. Inſt. de Tutel.* Improprie pari modo fœminæ in poteſtate maritorum ſunt.

De his, qui ſunt ſui vel alien. Jur Lib. 1. Dig. Tit. 6. & Lib. 1. Inſt. Tit. 8.

Qui ſunt alieni Juris proprie?

Qui ſunt in dominica vel patria poteſtate: Illi ſervi, hi filiifam. *pr. Inſt. h. t.*

De Dominica Potestate.

Quis eſt effectus Dominicæ poteſtatis?

1. Quicquid acquirunt ſervi, dominis cedit. 2. Domini habent pleniſſimam in ſervos coërcitionem. Conſtitutum autem eſt ex humanitatis ratione, & ne ob nimiam crudelitatem dominis vel reip. damnum inferatur, ut, ſi nimis ſæviant Domini, cogantur ſer-

vos bonis conditionibus (ut ſcilicet pretium recipiant Domini, & ſervi non transferantur in Dominos pejores) vendere: &, ſi occiderint, plectantur ordinaria pœna homicidii, ut patet, *ex l. un. C. de Emend. ſervi. l. 1. §. 2. ff. ad l. Corn. de ſicar.*

Quid de ſervis, quorum miniſterio utimur hodie?

Non ſunt in poteſtate, &, ſi male agant, dimittendi potius, quam ſevere coërcendi.

De Patria Poteſtate, Lib. 1. Inſt. T. 8. Lib. 8. Cod. 47.

Quæ eſt patria poteſtas?

Eſt poteſtas [a] parentum in liberos.

[a] In hac provincia & nonnullis vicinis patria poteſtas exolevit, *Grotius lib. 1. manud. ſect. 6. verſ.* **De Groote**/ *Gudelin. de I. N. lib. 1. cap. 13. in fine, Zypaus de Notit. I. tit. ad SC. Macedon.* id autem eſt accipiendum de ſingularibus effectibus, qui ei tributi fuerunt à jure Civili, non de reverentia; ea enim eſt ex Jure Gentium & ratione naturali. *l. 1. §. fin. l. 2. ff. de Iuſt. & I.* Apud Friſios plurimi effectus ejuſdem poteſtatis etiamnum durant, cum nec ſtatuto nec conſuetudine ſunt ſublati.]

Quomodo diſtinguuntur liberi in genere?

Sunt vel legitimi & naturales ſimul, vel naturales tantum, vel ſpurii, vel ex damnato coitu nati, vel legitimi tantum.

Quoto menſe naſcuntur patribus in poteſtate?

A nuptiis contractis ſeptimo. *l. 12. de ſtat. hom.* quinimo & 182. die, *l. 3. §. 12. ff. de ſuis & legit.* poſt obitum patris, decimo, *l. 29. ff. de lib. & poſth.* vel ad principium undecimi. *arg. Nov. 39. c. 2.* In hac autem re Medicis credendum eſt. *d. l. 12.*

Quid, ſi fœmina ſtatim ab obitu mariti ad ſecunda vota tranſierit, & nono menſe ſit enixa filium?

In dubio erit habendus pro nato ex ſecundo marito. *arg. l. 6. D. de h. q. ſ. vel al. jur. d. l. 29. ff. de lib. & poſth.*

Suntne

Suntne & inter liberos monſtra recenſenda?

Prodigioſa portenta, quæ ratione humana carent, non poſſunt liberi [a] appellari. Verum, in quibus eſt defectus vel exceſſus membrorum; ac, quæ ratione utuntur, pro liberis habendi ſunt. *l.* 14. *D. de ſtat. hom. l.* 38. *D. de Verbor. Signif. add. l.* 10. §. 2. *ff. de adil. Edict.*

[a] Sed ſolent ut plurimum ſuffocari; Vide de hac re *Gaddeum ad l.* 38. *ff. de verb. ſignif.*]

Qui ſunt legitimi ac naturales ſimul?

Qui non tantum legitimi nati ſunt; ſed & quos lex plene agnoſcit per legitimationem jure factam.

Suntne omnes liberi in poteſtate?

Nequaquam. Conſtituitur enim poteſtas vel nuptiis juſtis, vel legitimatione, vel adoptione.

Annon & teſtamento?

Nullo modo; quia morte, qua patria poteſtas finitur, demum confirmatur teſtamentum. Poteſt quidem quis alteri hereditatem vel legatum relinquere ſub conditione, ut nomen teſtatoris gerat. *l. facta* 63. §. *ſi vero* 10. *D. ad SCt. Trebell.* ſed non, ut ſit vel fiat filiusfamilias.

Quomodo juſtæ nuptiæ conſtituunt patriam poteſtatem?

Ex legitimo matrimonio nati ſunt in poteſtate, niſi ipſe pater ſit in poteſtate patria alterius: hoc caſu liberi, niſi emancipati fuerint, ſunt in poteſtate ejus, in cujus & pater. §. *fin. Inſt. h.* Nam, qui eſt in poteſtate, non poteſt alium habere in poteſtate. *l.* 21. *D. ad l. Jul. de adult.*

Cur dicitur, ex legitimo matrimonio?

Quia, qui naſcuntur ex illegitimo, ſequuntur conditionem [a] matris, *l.* 24. *ff. de ſtat. homin.* non, quod liberi ſint in poteſtate matris, §. 3. *Inſt. de qual. & diff. hered.* vel materni avi; ſed liberorum conditio ſit eadem, quæ eſt matris, extra cauſam poteſtatis.

[a] Comitum ac Baronum liberi hodie nati ex fœmina humili, magis videntur ſequi patris quam matris conditionem, ſed paulo habentur inferiori conditione,

tione, unde etiam barra per tranſverſum ſolet duci inſignibus. *Chaſſan. ad conſuet. Burgund. rub.*8. §.3. *n* 21. *Grotius lib.* 1. *manud. ſect*. 14.

De Naturalibus Liberis. Lib.5. Cod. Tit.27. & Legitimatione.

Qui ſunt naturales tantum?

Qui ex fœmina, cum qua non eſt interdictum matrimonium, quamque ſolus pater cognovit, extra ſtuprum nati ſunt, veluti ex concubina.

Quomodo legitimatio conſtituit patriam poteſtatem?

Cum liberi naturales tantum, per actum legi conformem fiunt etiam legitimi. §. *fin. Inſt. de Nupt.*

Cur dicitur, naturales tantum?

Quia inceſtuoſi [a] & adulterini non poſſunt legitimari, *Nov.* 74. *c. fin. Nov.* 89. *c. fin.* nec ſpurii; quia à patre incerto ſunt nati.

[a] Ex damnato coitu nati per inceſtum ſecundum jus Civile non ſunt alendi à parentibus, ſc. in familia, ut memoria iſtius turpitudinis aboleatur, *auth. ex complexu. C. de inceſt. nupt.* ſed ſecundum Juris Canonici dictamen omnino alendi ſunt. *cap.* 5. *x. de eo qui duxit &c. Chriſtin. vol.*1. *deciſ.* 117. *& vol.* 3. *deciſ.* 129. *n.* 17, 18. *Gail. lib.* 2. *obſ.* 115.]

Quid, ſi quis neſciverit, fœminam, quam cognovit, eſſe alterius uxorem, vel ſibi ſanguine junctam?

Ob bonam fidem ac favorem ſtatus legitimi liberorum, quibus nihil imputari poteſt, legitimatio procedet. *arg. c. ex tenore SC. qui fil. ſint legit. arg. l.* 3. *D. de off. Prat.*

Sufficitne tempore nativitatis filii matrimonium poſſe contrahi, vel ſpectandum eſt tantum tempus conceptionis?

Inſpiciendum eſt tempus conceptionis, vel nativitatis, utrum liberis ſit utilius. *l. nuper.* 11. *C. h. t.*

Quibus modis fit legitimatio?

Hodie per ſubſequens [a] matrimonium, & per Principis reſcriptum. Modus per oblationem [b] Curiæ ſublatus eſt.

[a] Li-

[a] Licet hodie multis in locis patriæ poteſtatis jura ceſſent, & per legitimationem non conſtituatur patria poteſtas, tamen in uſu ſunt legitimationes, ſc. in eum finem ut liberi legitimi ſint, & deſinant eſſe naturales tantum. [b] Vide *Gudelin. lib.1.c.16.ſub finem. Zypæum ad tit. de natur. liber.*

Quomodo per ſubſequens matrimonium?

Jure Civili dotalia deſiderantur [a] inſtrumenta. *§. fin. Inſt. de nupt. l.* 10, 11. *C. h. Nov.* 89. *c.*8.]

[a] Hodie cum ſecundum concilium Tridentinum proclamationes de nuptiis publicæ, & copulatio per judicem vel paſtorem neceſſaria ſit, non requiruntur dotalia inſtrumenta; cum enim Jure Romano nuptiæ ſolo conſenſu fierent, *l.* 30. *ff. de reg. I.* fuit conſtitutum ad effectum legitimationis, ut ea non fieret ſine iis inſtrumentis.

Quid, ſi liberi diſſentiant, & nolint legitimari?

Non fient legitimi. *Nov.* 89. *c.*11. Poteſt enim quivis favori pro ſe introducto renunciare, vel eum contemnere. *l. pen. C. de pact.*

Filio mortuo fiuntne nepotes, nati ex filio naturali, per matrimonium avi & aviæ ſubſequens, legitimi avo?

Ita videtur. *arg l. ſi filium.ff.de gradib.* Uti enim ſuccedunt nepotes poſt mortem patris ſui avo, jure repræſentationis, ita quoque jus ſtatus legitimi, quod favorabile eſt, poſt obitum patris ab avo per ejus nuptias conſequi debent.

Quomodo per reſcriptum Principis?

1. Ad ſupplicationem ipſius patris, *Nov.* 74. *Nov.* 89. *c.* 9. Siquidem non habeat legitimos. *Dd. NN.*
2. Ad preces filiorum poſt obitum ſui patris; qui exhibent Principi paternum teſtamentum, quo ſunt inſtituti heredes. *d. Nov.* 89. *c.* 10.

Fiuntne & legitimi per nominationem liberorum?

Nequaquam; ſed ſi pater in Teſtamento, aliove publico, vel privato, tribus munito teſtibus, inſtrumento, aut apud acta nominaverit filios, probantur in dubio legitime eſſe nati. *Nov.* 117. *c.* 2. Aliàs, ſi certo

conſtet

conſtet eſſe naturales, ſola adſertio non faciet eos legitimos. *l* 5. *C. de Teſtam. conſ. l.* 16. *ff. de probat. c.*3. *x. qui fil. ſint legit.*

Qui ſunt ſpurii?

Vulgo quæſiti, ex incerto patre nati.

Qui ſunt ex damnato coitu nati?

Qui ex inceſtu, vel adulterio, ſimilique tali conjunctione, per leges damnata, ſunt procreati.

Qui ſunt tantum legitimi?

Qui per adoptionem ſunt acquiſiti.

Tit. 7. De Adoptionibus, Tit. 11. Lib. 1. Inſt. & Tit. 48. Lib. 8. Cod.

Quid eſt adoptio?

Actus [a] legitimus, quo in locum filii vel alterius deſcendentis ex beneficio legis quis eligitur.

[a] Adoptio apud multos populos cum in Belgio tum etiam in Galliis exolevit: de Galliis teſtatur *Autumnus in collat. ll. C. h. tit.* Idem & *Imbert. in Enchiridio.* Sic etiam de Belgio tradunt *Gudeiin. lib.* 1. *c.* 13. *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 185. *n.* 4. Vide *Maſuer. de manumiſſ. verſ. item ſi.* In Friſia autem hoc jus non ita eſt abolitum. Quæri ſolet an in iis Provinciis, in quibus jura adoptionis non vigent, obtineri ea jura poſſent, ſi quis voluerit expreſſe iis uti? Id affirmat *Baro ad tit. Inſtit. h.* Negant alii; ſed videtur hæc eſſe verior ſententia, quod ſi in teſtamento tale quid ſit diſpoſitum, hoc omninò ſit ſervandum, quia voluntas teſtatoris pro lege eſt, ſed non idem valebit cum negotium inter viros geritur.]

Quotuplex eſt?

Eſt vel arrogatio; quæ eſt adoptio ejus, qui ſui eſt juris; & fit tantum ex reſcripto Principis: vel adoptio in ſpecie eorum, qui ſunt in patris naturalis poteſtate; eaque fit coram magiſtratu. §. 1. *Inſt. h. t.*

Quid deſideratur in arrogatione?

In omni arrogatione vertitur cauſæ cognitio, utrum minor 60. annis vel major ſit, qui arrogat. *l.* 15. *in fin. D. h.*

D. h. Nec permittendum eſt ei arrogare, qui tutelam vel curam adminiſtravit, ſi minor 25. annis ſit arrogandus; ne ideo arroget, ut rationes non reddat, *l.* 17. *pr. h.* niſi in caſu. *l.* 32. §. 1. *D. h.*

Quid juris in arrogatione impuberis?

Cognoſcendum eſt, 1. an expediat pupillo. 2. an honeſta ſit cauſa arrogandi. Eſt autem honeſta cauſa, ſi quis naturali cognatione vel ſanctiſſima affectione ductus ſit ad arrogandum. *d. l.* 17. §. 1. Deinde cavebit arrogator, ſe bona arrogati, ſi impubes is decedat, redditurum iis, qui heredes ab inteſtato ſunt. §. 3. *Inſt. h.* Nec aliter emancipabit arrogatum, niſi cauſa cognita filius dignus emancipatione fuerit, & tunc ei reddet omnia ſua bona. Quinimo, ſi decedens filium exheredaverit, vel vivus ſine juſta cauſa emancipaverit, tenetur præter bona, quæ ad ipſum filius tranſtulit, & quorum commodum poſtea ei acquiſivit, quartam partem filio bonorum ſuorum relinquere. §. 3. *Inſt. h. t.*

Quæ quarta hic intelligitur?

Totius patrimonii, non legitima tantum, quod conſtitutum eſt in pœnam temerariæ emancipationis aut exheredationis.

Atqui eo modo liberi naturales minus conſequi poſſent, quam adoptivi; quod abſurdum.

Non facile permittitur ei, qui liberos habet, adoptare. *l.* 17. §. *pen. D. h.* ac deinde hæc quarta, ob injuriam, quam paſſus eſt arrogatus, præſtatur filio.

Poſſuntne omnes adoptare?

Poſſunt, modo ſpecialiter non impediantur. Impediuntur. 1. qui generare non poſſunt, ſc. ex vitio incurabili: quibus autem vitium eſt temporale & curabile, poſſunt. *l.* 2. §. 1. *l.* 40. *inf. D.* §. 9. *Inſt. h. t.* 2. Qui minores ſunt adoptandis. Debet autem adoptans præcedere adoptandum 18. annis, h. e. plena pubertate. 3. Fœminæ; verum iis permiſſum ex ſpeciali indulgentia Principis, in ſolatium liberorum amiſſorum, adoptare, non in filiosfam. ſed

in

in filios & heredes tantum. §. 10. *Inſt. h. l. 5. C. h. t.*

Poteſtne civis alterius municipii extraneum adoptare?

Poteſt. Verum propterea non mutat patriam, ſed & in loco originis, & in eo, ubi eſt adoptans, munera & honores ſuſcipit. *l. 7. C. h.*

Poteſtne adoptare, qui uxorem non habet?

Poteſt. *l. 30. ff. h. t.* modo uxor ei eſſe poſſit: quia naturam imitatur adoptio, non actu, ſed potentia.

Quos poſſumus adoptare?

Et qui ſui, & qui alieni ſunt juris. Et in locum filii, & in locum nepotis. In locum nepotis, ſive ex certo filio, ſive ſimpliciter: ſive quis filium habeat, ſive non, modo habere poſſit. §. 5, 6. *Inſt. h. t.*

Debetne filius, ſi adoptatur quis in nepotem, conſentire?

Aut adoptatur nepos ex certo filio, hoc caſu filius, ex quo adoptatur, conſentire debet, ne ei invito heres ſuus agnaſcatur. §. 7. *Inſt. l. 6. ff. h.* &, ſi non conſentiat, procedit quidem adoptio, ut ſit adoptatus adoptanti nepos, ſed, non ut ſit filio, ex quo adoptatus eſt, ſuus heres: itaque adoptatus poſt obitum adoptantis fiet ſui juris. *l. 11. D. h.* Aut adoptatur ſimpliciter ſine mentione certi filii, hoc caſu non deſideratur conſenſus filii, *arg. l. 7. D. h. t.* aut agnatorum, *l. 7. D. h. t.* nec poſt obitum adoptantis nepos erit in poteſtate ullius ex filiis adoptantis.

Debentne adoptandi conſentire?

Omnino. *l. 5. 24. D. h. t.* Unde ſtatuendum eſt ſeptennio minorem non poſſe arrogari; at majorem ſeptennio impuberem poſſe ex authoritate tutoris, puberem minorem 25 annis, ex conſenſu Curatoris. *l. 5. D. de Reg. Iur. l. 8. D. h. t.* Aſt, in adoptione in ſpecie ſufficit, modo adoptandus non contradicat. *d. l. 5. D. h.*

Quis eſt effectus adoptionis?

In arrogatione Arrogator non tantum arrogatum, ſed & ejus liberos, quos arrogatus habet in poteſtate, ſubjicit poteſtati ſuæ. § *illud. Inſt. h. t.* In adoptione, in ſpecie adoptatum tantum. Hic nec omni caſu tranſit in adoptantis poteſtatem, ſed tunc demum, ſi ab

aliquo ab aſcendentibus fiat adoptio; ſecus, ſi ab extraneo, hoc eſt, eo, qui non erat ex ſuperioribus. §. 2. *Inſt. l.* 10. *C. h. t.*

Nullus ergo effectus adoptionis in ſpecie factæ ab extraneo?

Adoptatus conſequitur jus ſuccedendi ab inteſtato. *d.* §. 2. *&* *l.* 10. quod per emancipationem rurſus amittit.

De Effectu Patriæ poteſtatis.

Qui ſunt effectus patriæ poteſtatis?

Varii, quorum nonnullos referam. 1. Poteſt pater dare filiofamilias, non tantum inſtituto, ſed & exheredato, tutorem, *l.* 4. *D. de Teſtam. tut.* & heredem. §. 4. *Inſt. de pupill. ſubſt.* 2. Nuptiæ non conſiſtunt, niſi pater conſentiat. *pr. Inſt. l.* 2 *ff. de rit. nupt.* 3. Filiusfamilias, nec de profectitio, nec de peculio adventitio, ſive pater ex eo uſumfructum habeat, ſive non, poteſt teſtari, licet pater conſentiat. *l.* 11. *C. l.* 6. *D. qui teſt. fac. poſſ.* 4. Quicquid filius acquirit, patris eſt. *l.* 79. *D. de acq. hered.* Modo non ſit caſtrenſis peculii, vel quaſi; id enim totum acquiritur filiofamilias. *l.* 2. *C. h. t. l.* 2. *D. ad SC. Maced.* §. 1. *Inſt. per. q. perſon. cuiq. acq.* Vel non ſit peculii adventitii: id enim cedit tantum quoad uſumfructum patri, niſi ſit is ei ademtus. *d.* §. 1. *Nov.* 117. *c.* 1. 5. Pater adminiſtrat bona adventitia filiorumfamil. etiam iis invitis, *l.* 1. *C. de bon. mater.* nec oneratur ſatiſdatione, vel rationum redditione. *l.* 8. §. 4. *C. de bon. q. lib.* 6. Nulla naſcitur inter patrem & filium obligatio civilis, §. 6. *Inſt. de inutil. ſtip.* ſed tantum naturalis. 7. Nulla lis eſſe poteſt inter eos, *l. iis* 4. *D. de judic.* niſi certis caſibus, quorum aliqui ſunt expreſſi. *d. l.* 4. *l.* 53. *D. eod. l.* 1. *D. ad L. Iul. de annon. l.* 20. *in fin. C. qui accuſa.* 8. Filiusfamilias non recte ſine conſenſu patris contra alium conſiſtit judicio. *l. fin. in fin. verſic. neceſſitate. C. de bon. q. lib.* niſi certis caſibus. *l.* 8. *D. de procurat. l. inter* 6. §. 2. *ff. ad L. Iul. de adult.* 9. Pater prætericns liberos in poteſtate conſtitutos, nihil

nihil agit. *l. inter cætera* 30. *D. de lib. & poſth.* 10. Filius bona, quæ patri acquiruntur, non poteſt alienare. *l.* 3 *pr. C. h. t.* 11. Pater poteſt modice ad emendationem filium caſtigare, &, ſi in contumacia perſeveret filius, eum offerre Judici, dicturo ſententiam, quam pater voluerit. *l.* 3. *in fin. C. h.* niſi ſit atrox ab ipſo facinus admiſſum, tunc legis præſcriptum Judex ſequetur. *l.* 2. *D. ad l. Corn. de ſicar.* 12. Adulterum filiæ cum filia deprehenſum in ſua vel generi domo, impune interficit. *l.* 20. *l.* 22. §. 2. *D. ad L. Iul. de adult.* Hi vero effectus omnes non uniformiter ubique obſervantur.

Quib. Mod. Jus Patr. Pot. Solv. Lib. 1. Inſt. Tit. 12.

Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur?

Variis. Primo, morte naturali, per quam anima à corpore diſſolvitur, vel patris vel filii. Filii ſemper, & abſolute: Patris, ſi filius non ſit recaſurus in alterius poteſtatem; quod fit, cum avus eſt mortuus, qui filium & nepotem ex filio habebat in poteſtate. *pr. Inſt. h. t.*

Quid de ſervis pœnæ?

Hodie non poſſunt eſſe ſervi pœnæ. *Nov.* 22. *c.* 8.

Quis eſt tertius modus?

Olim ſola ſumma Patritiatus in filio dignitas, quæ erat in conſiliariis Principum. §. 4. *Inſt. h.* ſed jure noviſſimo quævis dignitas, quæ à curia liberat. *Nov.* 81. *c.* 1. §. 1.

Quæ dignitates liberant à curia?

1. Patritiatus. 2. Conſulatus. 3. Conſularitas. 4. Magiſterium militum. 5. Præfectura Prætoriana. 6. Præfectura urbicaria. 7. Patrocinium Fiſci. 8. Principatus agentium in rebus Principis. 9. Proximatus ſacrorum ſcriniorum. *l. fin C. de decur. lib.* 10. *Nov.* 81. *c.* 1. *pr.* Adde Epiſcopatum *d. Nov.* 81. *c.* 3.

Quis eſt quartus modus?

Captivitas patris vel filii. Verum, videtur ea magis ſuſpen-

ſuſpendere poteſtatem quam finire, quamdiu captus vivit, propter jus poſtliminii, quo captus, ſi reverſus fuerit, omnia priſtina jura recipit vel in ea recidit, adeo ut non videatur abfuiſſe. §. 5. *Inſt. h.*

Quid ſi captus, apud hoſtes moriatur?

Per legem Corneliam fingitur mortuus eo tempore, quo primum fuit captus. *d.* §. 5.

Quis eſt quintus modus?

Si pater inceſtas & nefarias contraxerit nuptias. *Nov.* 12. *c.* 2.

De Emancipationibus. Tit. 49. Lib. 8. Cod.

Quis eſt ſextus modus?

Emancipatio, quæ nihil aliud eſt, quam voluntaria dimiſſio ex poteſtate. §. 6. *Inſt. q. mod. pat. pot. ſolv.*

Quomodo fit?

1. Expreſſe, cum pater adit judicem, & coram eo declarat ſuam de emancipando filio voluntatem, & filius conſentit, *l. fin. C. h.* adeo ut reſcripto Principis non ſit opus. 2. Tacite, [a] cum pater diu paſſus eſt filii res ut patrisfamilias geri, ſive per eos, qui teſtamento matris tutores nominati ſunt, *l.* 1. *C. de patr. poteſt.* ſive per ipſum filium. Sic etiam ex moribus, cum filius legitime contrahit [b] matrimonium, à poteſtate liberatur. *arg. Num.* 30. *v.* 16.

(a) Ita & in Saxonia, ſi major 25 annis ſeparatam habuerit œconomiam, videtur tacitè emancipatus. *Carpzovius part.* 2. *Conſtit. Auguſt.* 10. idem & in hac Provincia & in Gallia, *Grotius l.* 1. *manud. ſect.* 6. §. **de onbeſturdene**/ *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 106. *n.* 11. *Chaſſan. ad conſuetud. Burgund. rub.* §. 3. ſed ex ſua œconomia ſeparata non admittunt Friſii emancipationem. *Sande l.* 2. *tit.* 7. *definit.* 6. (b) Per matrimonium liberari à poteſtate receptum eſt in Gallia & in Belgio. *Autum collat. ad ll. Cod de patr. poteſt. Grotius d.* §. **de onbeſturdene**/ *Gudelin. d. cap.* 13. *lib.* 1. *Zypaus ad tit. de SC. Macedon.* Idem obtinet in Friſia

ſpeciatim, *Sande d. tit. 7. definit. 5.* & in Saxonia, ut notat *Carpzovius part. 2. conſtit. Auguſt. 10. definit. 2.* quoad filias ſc. non filios *ibid. definit. 3. Berlichius part. 2. concluſ. 11. n. 49.*]

Poſſuntne parentes vel liberi cogi ad emancipandum?

Nequaquam, *d. l. 4. C. h.* niſi juſta fuerit cauſa. (*l. pen. D. unde liberi.*) Ita cogi poteſt pater, ſi male filium contra pietatem afficiat, *l. fin. D. ſi quis à parent.* filiam proſtituat, *l. 12. C. de Epiſcop. aud.* pecuniam acceperit ad emancipandum, *l. 1. §. 3. ff. ſi quis à par.* agnoverit legatum ſibi relictum ſub conditione emancipandi, *l. 92. ff. de cond. & dem.* filius arrogatus probet, ſe eſſe circumſcriptum in arrogatione. *l. 32, 33. ff. de adopt.* Liberi vero poſſunt cogi, ſi patrem injuria afficiant, aut gravent nimium: at, quando id fiat, Judex æſtimabit.

Eſtne abdicatio liberorum permiſſa?

Nullo modo. *l. 6. C. de patr. poteſt.* Jura enim ſanguinis mutari ac tolli privato arbitrio patris nequeunt, *l. 8. ff. de reg. Iur.*

Quis eſt ſeptimus modus?

Adoptio in ſpecie, facta ab aliquo ex aſcendentibus, *§. 8. Inſt. quib. mod. patr. pot. ſolv.* Verum, hoc modo magis liberi transferuntur in alterius poteſtatem, quam in totum ab ea liberantur. Interim, quoad patrem naturalem, revera eſt ſolutio poteſtatis, *§. 2. Inſt. de adopt.* non eorum, quæ ad ſucceſſionem & reverentiam pertinent.

De Infantibus Expoſitis. Tit. 52. Lib. 8. Cod.

Quis eſt octavus modus?

Expoſitio [*a*] infantis, *l. 2. C. h. t.* ſive facta fuerit interficiendi animo, ſive non.

[*a*] Vide *Menoch. de arbitrar. jud. caſu. 396. Clarum §. fin. Q. 38. n. 7.*]

Quid, ſi invito vel ignorante patre filius ſit expoſitus?

Pater eum repetens, reſtituet, non furi, ſed ei, qui bona fide educavit, alimenta, & ſumptus in artificium

cium addiſcendum juſte factos. *l.* 1. *C. h. l.* 16. *C. de nupt.*

Quæ eſt pœna patris exponentis?

Expendi debet cauſa [*a*] cum circumſtantiis. Si expoſitio ſit facta citra neceſſitatem in loco deſerto, ad mortis pœnam judex procedet; ſi ex neceſſitate, ubi miſericordiam partui captavit, non ita ſolicite vindicari oportet.

[*a*] Vide ordinationes Criminales Caroli V. *art.* 132. *& Weſenbec paratit. ad L. Cornel. de ſicar num.* 8.]

De Ingratis Liberis. Tit. 50. Lib. 8. Cod.

Poſſuntne liberi, liberati à poteſtate, inviti redigi in poteſtatem?

Non poſſunt, *l. fin. ff. de h. q. ſunt. ſ. vel al. jur.* (*adde Nov.* 89. *c.* 11.) niſi fuerint ingrati; ut, ſi ſuos parentes vel atrocitate convitii, vel cujuſcunque atrocis injuriæ dolo repulſaverint. *l. un. C. h.* (*v. l.* 2. *C. de libert. & eor. lib.*)

Quæ eſt poteſtas Tutorum & Curatorum?

Tutores tantum authoritatem habent. *t. t. Inſt. Cod. & ff. de auth. tutor. l.* 25. § 4. *de acq. vel omitt. hered.* Curatoribus, qui rebus impuberum adminiſtrandis ſunt præpoſiti, *l.* 20. *D. de rit. nupt.* tantum jus conſentiendi eſt, *d. l.* 25. §. 4. adeo, ut minores ſine eorum conſenſu efficaciter nihil gerant. *l.* 3. *C. de reſt. inint. minor. l. fin.* §. *minores* 2. *C. de ſent. paſſ. & reſtit.*

Quæ eſt poteſtas maritorum in uxores?

Jure Civili maritus [*a*] quidem princeps familiæ, & in domo dominus, *l.* 195. §. 1. *l.* 196. *D. de Verb. Signif.* ſuo honore uxorem decorat, genere nobilitat, & ei forum & domicilium dat, *l. mulieres.* 13. *C. de dignit.* quæ commoda & jura retinet uxor quamdiu eſt vidua: nupta autem denuo minoris ordinis viro, prioris mariti dignitate privatur ac poſterioris mariti conditionem ſequitur. *d. l.* 13. *l.* 8. *D. de Senator.* Maritus poteſt occidere domi ſuæ adulteros, ſecundum, *l.* 24. *D. ad L. Iul. de adult.* & in accuſatione adul-

teræ uxoris privilegia habet, *l.* 30. *C. eod.* dotis conſtante matrimonio eſt dominus. *l.* 30. *C. de Iur. dot.* habetque ejus vindicandæ poteſtatem. *l.* 9. *C. de Rei vind.*

(*a*) Maritus eſt legitimus curator ſuæ uxoris per univerſum Belgium. *Grotius lib.* 1. *ſect.* 5. *Zypaus de tutel. in fine. Sande lib.* 2. *tit.* 4. *definit.* 3. Idem in Britannia & aliis locis obſervari teſtatur *Argentr. ad conſuetud. Britann. tit.* 410. 483.

Tit. 8. De Rerum Diviſione. Tit. 1. Lib. 2. Inſt.

Quæ jura ſunt occupata circa res, objectum juris alterum?

Quæ directo tractant de dominiis & obligationibus.

Annon obligationes rectius ad perſonas referuntur?

Nequaquam. Licet enim obligationum ſubſtantia non in eo conſiſtat, ut corpus aliquod noſtrum vel ſervitutem aliquam noſtram faciamus, ſed ut perſona perſonæ adſtringatur ad dandum, præſtandum vel faciendum quid, *l.* 3. *D. de obl. & act.* & per obligationes dicantur creditores ac debitores: non tamen obligationes ad perſonas referri poſſunt: quia jus perſonarum conſiſtit in ſtatu & conditione hominum; per obligationem perſona perſonæ aſtringitur, non ut perſonæ jus ſive ſtatus ſpectetur, ſed ad quid faciendum vel præſtandum, & ſic ob rem. Deinde, per obligationem corpus etiam noſtrum facimus, vel ſervitutem noſtram, non quidem immediate, ut *d. l.* 3. ſed mediate, qua per obligationem conſtituimus cauſam, cujus vi eum, qui nobiſcum contrahit, cogere poſſumus, ut, per traditionem, vel quaſi, corpus aliquod noſtrum vel ſervitutem noſtram faciat. Denique, quia creditores & debitores dicuntur, non ratione qualitatis alicujus perſonalis, ſed rei, convenientius dicemus, ad jus rerum obligationes referri. Prout & obligatio poteſt vendi, *t. t. D. de hered. vel act. vend.* legari. §. *tam à* 21. *Inſt. de legat.* (*l.* 59. *de leg.* 3.)

Quo-

Quomodo diſtinguuntur res ?

Variæ ſunt diviſiones. 1. Sunt vel divini, vel humani juris. Divini, quæ in nullius patrimonio ſunt aut eſſe poſſunt: Uti res ſacræ, religioſæ & quodammodo ſanctæ. Humani, vel publicæ, vel privatæ. *l. 1. pr. D. h.*

Quæ eſt ſecunda ?

Sunt vel in patrimonio ſive dominio, vel extra patrimonium. Nullæ autem res eodem reſpectu in patrimonio & extra id eſſe poſſunt. *vid. l. 1. D. de uſ. & uſuf. leg.* (*adde l. 5. ſi uſusfr. pet.*)

Quid eſt dominium ?

Jus, quo res cujuſque eſt propria. Hujus effectus eſt, de re authoritate propria diſponere, prout lubuerit, modo lex non ſit impedimento. (*l. 21. C. de mandat. l. ult. C. de reb. alien. non alien.*)

Quomodo diſtinguitur ?

1. Eſt vel nuda proprietas, vel plena. Nuda proprietas, cum res alicui eſt propria, ſed ejus uſusfructus eſt apud alium. §. 1. *Inſt. de uſuf.* Plenum dominium, cum dominio rei non abeſt uſusfructus, §. *fin. Inſt. eod.* 2. Eſt vel directum, quod habet dominus verus: quale eſt penes dominum rei emphyteuticæ: vel utile, quod eſt penes eum, ad quem emolumentum rei pertinet; quale eſt penes emphyteutam. *l. 1. D. ſi ager vectig.* 3. Eſt aliud naturale, quod competit veris dominis, ita dotis domina eſt uxor, *l. 30. C. de Iur. dot.* aliud civile, quod per interpretationem juris tribuitur alicui, ita maritus eſt dominus dotis interim, conſtante ſc. matrimonio, & ſecundum actiones, quæ pro dote vel contra dotem inſtituuntur. *d. l. 30. C. de Iur. dot. l. 9. C. de Rei vind.* 4. Eſt aliud, quod alii debetur vel præſtandum eſt, & ab alio poteſt avocari, *l. 66. D. de Rei vind.* tale habet venditor in re vendita, §. 3. *Inſt. de empt. & vend.* aliud, quod nemo ſuo jure poteſt avocare; quale habent veri Domini, qui rem alii non debent.

Quæ eſt tertia diviſio rerum ?

Sunt vel communes, vel publicæ, vel univerſitatis,

vel nullius, vel ſingulorum. §.1. *Inſt. l.* 2, 3,4. *& ſeqq. ff. h.* Hæc ipſa includitur primæ rerum diviſioni.

Atqui nulla mentio publicarum in l. 2. D. h.?

Sub communibus comprehenduntur. *arg. l.* 4. §. 1. *junct. l.* 2. §. 1. *l.* 3. 4. *& ſeqq h.*

Quæ ſunt communes?

Quarum quidem proprietas nullius eſt, ſed acquiri occupando poſſunt, uſuſque omnibus vacat, §. 1. *Inſt. h. l. littora.* 51. *D. de contr. emt.* uti ſunt mare, littus, aqua profluens, aër. *d.* § 1.

Quinimo littus eſt Populi Romani. l. 3. *D. ne quid in loco publ.*

Sunt populi Romani imperio, non dominio.

Quid juris cuique conceſſum circa mare, littus?

Omnibus licet in mari piſcari, *l.* 13. §. *fin. D. de injur.* in mare jacere pilas moleſque, *l.* 2. §. 8. *l.* 3. §. 1. *D. ne quid in loc. publ.* & quod eſt ſupra pilas in mare jactatas ædificatum, continuo eſt ædificantis, quia, quod nullius eſt, cedit occupanti, *l.* 30. §. *fin. D. de acq. rer. dom.* pariter & in littore licet ædificium ponere. Præſtat autem requirere conſenſum ejus, qui juriſdictioni præeſt, ne cum incommodo reipublicæ vel alterius quid in littore fiat. *conf. l.* 14. *l.* 50. *D. de acq. rer. dom.* Quamdiu autem manet ædificium, manet quoque ſolum ejus, qui ædificavit: at ædificio deſtructo, cedit locus derelictus occupanti. *l.* 14. *pr. &* §. 1. *D. eod. l.* 6. *D. h. t.*

Quæ ſunt publica?

Quarum uſus ad omnes in populo pertinet, & proprietas per uſum vel occupationem non transfertur, ſed eſt vel nullius, vel totius populi, vel ſingulorum; uti flumina, portus, ripæ fluminum. §. 2. *&* 4. *Inſt. h.*

Quis eſt uſus fluminum?

Ut in publicis, non [a] privatis, (de quibus, *l.* 1. §. 3. *D. de flumin.*) navigare & piſcari liceat. §. 2. *Inſt. h.* Ita & in portu piſcatio eſt permiſſa omnibus è populo. *d.* §. 2.

[a] Flumina & portus hodie ſolent referri inter regalia,

galia, *cap. unic. quæ ſint regalia in uſib. feud. Arniſæus de jure majeſtatis lib. 3. cap. 5. n. 2.* hinc eſt quod Principes ſibi reſervent & locent jus piſcandi, *Grotius l. 2. ſect. 1. n. 15. & ſeqq.* de qua re ſunt *Placita Ordinum* 10. *April.* 1550. & 8. *Septemb.* 1552.]

Quid ſi quis diu piſcatus ſit in flumine?

Ex hoc ſolo non poteſt prohibere alium. *l. 45. D. de uſurp. & uſuc.* Verum, qui in diverticulo diu eſt piſcatus, & poſſeſſionem non amiſit, recte prohibebit. *l. 7. D. de diverſ. & temp. præſcr.*

Licetne & in flumine ædificare?

Licet, ſi publicus accedat conſenſus, & ſtatio vel navigatio non fiat deterior, vel flumen non exareſcat. *l. 24. pr. D. de damn. inf. l. 1. §. 12, 19, 21. D. de flumin.*

Quis eſt uſus riparum?

Poteſt quilibet ad eas naves adpellere, arboribus in iis natis religare, retia ſiccare, onus in his reponere. *§. riparum 4. Inſt. l. 5. D. h.*

Quæ ſunt res univerſitatis?

Quæ ad certam univerſitatem, collegium, corpuſve pertinent. Sic, ut quilibet ex ea univerſitate uti iis poſſit, nemo autem ex ſingulis habeat eas in dominio. *l. 6. §. 1. D. §. 6. Inſt. h. l. 7. §. 1. D. quod cujuſque univ.* (*v. l. 15, 16, 17. de verb. Sign.*)

Quæ ſunt nullius?

Proprie, quæ nullius privati ſunt, nec eſſe poſſunt. *l. 182. D. de Reg. Jur.* Hæ vel ſacræ, vel religioſæ, vel ſanctæ. *§. 7. Inſt. l. 6. §. 2. D. h.* (*v. l. 83. §. 5. de verb. obl.*)

Quæ ſunt ſacræ?

Quæ Deo rite ſunt conſecratæ; uti templa, &c Eccleſiaſticæ ſunt, quæ cultui divino indirecte ſerviunt; uti quæ ad Miniſtros alendos, ad ædificia ſacra ſarta tecta conſervanda, & alios ſimiles uſus, deſtinatæ ſunt.

Poſſuntne res ſacræ alienari?

Non poſſunt, niſi ob famem extremam, *l. 21. C. de SS. Eccleſ.* ob redemtionem captivorum, *d. l. 21. & §. 8. Inſt. h. t.* & niſi ſint ſuperflua vaſa, & Eccleſia ſit debitrix, nec habeat unde ſolvat, *Nov. 120. c. 10.*

Eccleſiaſticæ vero res [a] mobiles, quæ ſervando ſervari non poſſunt, recte alienantur. *Extravag. ambitioſa de reb. Eccleſ. non alien.* Immobiles non aliter, quam ex legitima cauſa, & juſto ordine.

[a] Vide *Grot. lib. 2. ſect. 24. Sande tract. de prohibita rerum alienat. part. 1. cap. 7.*]

Quæ eſt legitima cauſa?

Cauſa eſt neceſſitas, *Nov. 120. c. 6. c. ſicut. cauſ. 12. q. 2.* pietas, *l. 21. C. de SS. Eccleſ.* utilitas. *Nov. 120. c. 7. c. ut ſuper inf. c. ad aures. 7. x. de rebus alien. non alien. d. c. ſicut.*

Quis ordo eſt ſervandus?

Jure Civili, initium fit à rebus mobilibus, deinde ad prædia proceditur, quæ proſcribuntur per viginti dies, & ſub haſta venduntur, & plus offerens præfertur. *d. Nov. 120. c. 10.* Jure Canonico, in Eccleſia parochiali, ubi non eſt Capitulum, ſufficit Parochum cauſam deferre ad Epiſcopum loci, ubi res alienanda eſt, qui cauſa cognita venditionem decernit. Sin autem ibi ſit Capitulum, deſideratur conſenſus majoris partis Cleri & Epiſcopi. *can. placuit. 50. cum 3. ſeqq. cauſ. 12. q. 2.*

Quæ ſunt res religioſæ?

Quæ ſepulturæ mortuorum ſunt dicatæ. Ita quiſque locum ſuum poteſt facere (*a*) religioſum propria authoritate: non vero per ſolam deſtinationem, ſed per illationem mortui, factam eo animo, ut ibi perpetuo maneat. *l. 40. D. de relig. l. 7. D. h.* Adeoque cenotaphium non erit religioſum, *l. 6. §. 1. l. 42. D de relig.* nec locus totus ſepulturæ deſtinatus, ſed quatenus corpus humatum eſt, *l. 2. §. ſepulchrum. 5. D. de relig. leg. 3. §. 2. D. ſepulch. viol.* quod ita eſt accipiendum, ut, quæ juncta ſunt & adhærent, ſimul ſint religioſa.

[a] Hodie ſepulchra pleno jure dominii habentur, ut vendi, legari abſolute poſſint. *Grot. lib. 2. ſect. 1. Mornac. in l. 4. C. de religioſ.* & quidem receptum eſt maximè in Galliis neminem facere ſibi poſſe locum

reli-

religioſum, *Autumnus in l. 5. ff. de religioſ. Mornacius in l. 2. D. eod.*]

Quis habet jus inferendi?

In locum purum alienum, vel communem, propriumque, cujus uſusfructus eſt penes alium, niſi certo caſu, qui eſt *l. 2. §. 7. D. de relig.* mortuum inferre non licet: invitis ſc. dominis, ſociis, uſufructuariis: uti nec uſufructuario licet, invito proprietario. *§. 9. Inſt. h.* In commune ſepulchrum licet, etiam refragantibus ſociis, *§. 9. Inſt. h.* quia ad hoc ſepulchrum habetur. *l. 5. pr. D. de relig.*

Poſſuntne vendi loca religioſa?

Poſſunt minime, ut profana fiant, atque ideo diviſioni non ſunt ſubjecta, *l. 30. D. famil. erciſc.* quod enim ſemel divini juris factum, humani juris denuo fieri non poteſt.

Quomodo diſtinguuntur ſepulchra?

Alia ſunt hereditaria, alia familiaria. Hæc ad omnes ex familia, licet non ſint heredes; illa ad heredes omnes, licet non ſint ex familia, pertinent. *l. 5, 6. D. l. 4, 8, 13. C. de relig.* Singuli vero habent jus inferendi in ſolidum. *l. 30. D. fam. erciſcund.*

Quæ ſunt res ſanctæ?

Quæ certa ſanctione pœnali ſunt munitæ adverſus injurias hominum; uti ſunt portæ, & muri civitatum. Conſtituta autem eſt pœna [*a*] capitalis in eum, qui hoſtili animo muros tranſcenderit. *l. fin. D. h. t. §. 10. Inſt. h.*

[*a*] Hodie pro re nata contra violatores murorum civitatum & portarum pœnæ conſtituuntur, & ut plurimum duriores tempore belli, ut notat *Buſius in l. fin. h. tit. Zypæus de Iure Fiſci. Chriſtin. vol. 4. deciſ. 149. ſub fin.* cæterum qui ad prodendum venit, & nomine hoſtis muris admoverit ſcalas, vel eos tranſcenderit, committit crimen læſæ Majeſtatis, *arg. l. 1. ff. ad L. Iul. Majeſt. l. 5. C. eod.* ſi ſit hoſtis ultimo ſupplicio afficitur.]

Quid, ſi quis hoſtili animo muros municipiorum violaverit?

Etiam pœna capitali eſt afficiendus. Sunt enim & muri municipiorum ſancti. *l.* 8. §. 2. *D. h.*

Quæ ſunt res ſingulorum?

Quæ privatorum ſunt dominio ſubjectæ. §. 11. *Inſt. h.* Et hæ, vel communes, vel confuſæ, vel propriæ. Communes, ſunt duorum vel plurium: Et ſunt tales vel ex conventione, ut in ſocietate; vel citra conventionem, uti, ſi duobus vel pluribus eædem res legatæ, aut donatæ ſint. Confuſæ ſunt, quæ ſunt noſtræ, finibus indiſtinctis. Propriæ, quæ à ſingulis ſeparatim ſunt acquiſitæ.

Annon & aliter res diſtinguuntur?

Aliæ ſunt dividuæ, aliæ individuæ. Dividuæ, vel natura & re ſimul, ſive corpore; uti res, quæ annumerantur, & in numero conſiſtunt: vel, quæ diviſæ totum non tollunt; veluti ſi fundus in varias regiones dirimatur: vel ex cauſa præter naturam, quam lex, ex juſta interpretatione, ob commoditatem rerum gerendarum ſuggerit. Iiſdem modis in contrarium etiam individuæ res dicuntur uſu, &c. *vid. l.* 2. *l.* 54. 72. *l.* 85. *D. de Verb. Oblig. l.* 5. *D. de ſtip. ſervor. l.* 9. §. 1. *D. de ſolution.*

De Rebus Corporalibus & Incorporalibus. Tit. 2. Lib. 2. Inſt.

Annon & aliter res diſtinguuntur?

Sunt vel principales, vel acceſſoriæ. Sunt vel liberæ, vel ſervæ. Sunt vel corporales, vel incorporales. Corporales ſunt, quæ corpus habent, & tangi poſſunt; uti fundus, veſtis, argentum, aurum. *pr. &* §. 1. *Inſt. h. l.* 1. *in fin. D. de rer. diviſ.*

Quomodo diſtinguuntur corporales?

Sunt vel ſpecies, vel quantitates. Species ſunt, quæ certa habent corpora & ab aliis diſtinctam ſubſtantiam. Eæ ſunt rurſus mobiles, vel immobiles. (*v.l.* 15. *C. de SS. eccleſ.* Mobiles, [a] quæ moveri poſſunt, vel ſe mo-

ſe moventes. Immobiles, ſunt res ſoli, ſoloque cohærentes.

[*a*] De mobilibus hæc notant Practici, quod in ſucceſſionibus & ſimilibus ſequantur cauſam & jus ejus loci, in quo degit perſona. *Gail. lib.* 2. *obſ.* 124. *n.* 18. *Chriſtin. ad leges Mechlinienſ. tit.* 16. *art.* 39. *n.* 2, 3. Mobilium autem nomine generaliter accepto comprehenduntur etiam res ſe moventes, *Coler. deciſ.* 260. *Berlich. concluſ.* 30. *n.* 18. (*v. l.* 95. *de v. Signif.*) etiam pecunia, niſi ex more regionis vel ex aliquo adjuncto contrarium prohibtur. *Berlich. d. concluſ. n.* 2. *& ſeqq.*]

Quid de nummis ſtatuendum?

Si certa eorum corpora ſpectentur, ſunt ſpecies; ut numiſmata aurea ac argentea, quibus pro gemmis utimur. *l. numiſmatum* 28. *D. de uſufruct.* Si valor eorum attendatur, ſunt quantitates.

Quid ſunt quantitates?

Quæ numero, pondere, aut menſura conſtant; uti pecunia, oleum, vinum, frumentum, & in genere ſuo functionem recipiunt. (*v. l.* 2. §. 1. *de Reb. credit.*)

Quæ ſunt res incorporales?

Quæ tangi non poſſunt, & in jure conſiſtunt: uti hereditas, obligatio, ſervitus. *l.* 1. *in f. D.* § 2. *Inſt. h.*

Quomodo hereditas, obligatio, ſervitus, res ſunt incorporales?

Non, qua res hereditariæ, res in obligationem deductæ, & corpora, quibus ſervitus inhæret, ſed qua ipſum jus hereditatis, obligationis, & ſervitutis in abſtracto ſpectatur.

DE TERTIO JURIS OBJECTO.

Quod eſt tertium juris objectum?

Actio, non qua in bonis eſſe dicitur, *l.* 49. *D. de Verb. Sign.* ſed qua eſt remedium, ab invito in judicio per judicium re ipſa obtinendo quod debetur. *pr. Inſt. de act.*

Quid circa hoc objectum primum conſiderandum?

Ad quem magiſtratum ſit eundum, ut cognoſcatur,

cujus juriſdictio ſit: deinde reliqua præparatoria recte obſerventur.

Quomodo illi, qui reip. Romanæ adminiſtrationi & juri dicendo fuerunt præfecti, diſtincti fuerunt?

Alii primario præfecti: alii eorum vicarii, adjutores, ac judices. Qui primario præfecti aut generatim in urbe aut provincia, aut in ſingulari civitate: vel Civiles, vel militares: vel à populo, aut Senatu, vel à Principe conſtituti.

Tit. 9. De [a] Senatoribus.

Qui erant Senatores?

Qui ſententiam in Senatu conſilii publici cauſa dicebant. Horum dignitas liberis quoque & uxoribus communicatur. *l.* 1, 5, 6, 7, 8, 12. *D. h.*

[a] Hi tituli de officiis magiſtratuum magis ad mores Populi Romani, quam ad noſtros pertinent, & ſic exiguum habent uſum. *Baro* & *Autumnus ad h. tit.*

Tit. 10. De Conſulibus.

Qui fuere Conſules?

Qui exactis regibus electi ſunt, ut reipubl. conſulerent, penes quos ſummum imperium eſſet, fueruntque duo. Verum horum poteſtas imminuta: 1. Legibus Valerii Publicolæ. 2. Tribunitiis interceſſionibus. 3. Principum authoritate.

Tit. 11. De Off. Præfect. Prætorio. De Offic. Præfect. Præt. Orient. & Illyric. De Offic. Præf. Præt. Afric. &c. Tit. 26. 27. C. Lib. 1.

Qui fuerunt Præfecti Prætorio?

Qui Aulæ Principis ac militibus prætorianis in ſuis locis, uti Oriente & Illyrico, Africa, &c. præerant, quibus Princeps rerum judiciorumque ſummam commiſerat, quique vice ac voce Principis judicabant.

bant. Hi variis locis fuere præfecti, videlicet orient. Illyr. Africæ &c.

Tit. 12. De Offic. Præfecti Urbi. Tit. 28. Lib. 1. Cod.

Quis fuit Præfectus Urbi?

Cui ſumma rerum urbanarum fuit commiſſa, ad urbis cuſtodiam, ſupplicia irroganda, & annonæ curam.

De Off. Præfecti Annon. Tit. 44. Lib. 1. Cod.

Fuitne ſingularis Præfectus annonæ?

Fuit: at is non ſolus, ſed cum Præfecto urbi annonam curabat.

Tit. 13. De Off. Quæſtor. Tit. 30. Lib. 1. Cod.

Qui Quæſtores?

Præfecti pecuniæ publicæ conquirendæ, conſervandæ, & utiliter erogandæ. Fuerunt & Quæſtores Criminum, qui in crimina inquirebant, & de iis ſtatuebant. Hi & Quæſtores homicidii dicebantur.

Tit. 14. De Offic. Prætor. Tit. 39. Lib. 1. Cod.

Qui Prætores?

Qui juri-dicundo præerant, quaſi vivæ voces legis: quique adjuvandi, ſupplendi, corrigendi Juris Civ. cauſa conſtituti. *l.* 7. §. 1. *D. de Juſt. & Iur.*

Tit. 15. De Offic. Præf. Vigil. Tit. 43. Lib. 1. Cod.

Qui Præfecti Vigilum?

Nocturnis excubiis & incendiis arcendis præpoſiti. Poterant hi fures, effractores, capſarios, flagellis & fuſtibus caſtigare.

Tit. 20. de Offic. Juridici. Tit. 57. Lib. 1. Cod.

Quis fuit Juridicus?

Legatus Alexandriam cum poteſtate ibi Jus dicendi miſſus.

De Off. Magiſtr. Milit. Tit. 29. Lib. 1. Cod.

Fuerunt & militares Magiſtratus?

Omnino: & majores, veluti Magiſtri militum, quibus ſumma militiæ ac quæſtionum militarium cura commiſſa fuit; & minores, veluti Tribuni militum, qui inter milites inferiori gradu jus dicebant: & comites rei militaris, qui ad limites cuſtodiendos mittebantur.

Ne rei militar. Comitib. vel tribun. lavacra præſtentur, Tit. 47. Lib. 1. Cod.

Debueruntne Provinciales Comitibus vel tribunis lavacra, hoc eſt, balnea præſtare?

Non tantum prohibitum, ne balnea darentur, ſed & conſtitutum, ne fieret adæratio, id eſt, æſtimatio, loco balnei, *l. un. C. h.*

De Defenſoribus Civitat. Titt. 55. Lib. 1. Cod.

Erantne & minores Magiſtratus?

Fuerunt Defenſores [*a*] civitatum, quorum officium fuit patrocinari perſonis tenuiſſimis, ne opprimerentur à potentioribus, & tueri civitatis jura.

[*a*] De jure Defenſorum civitatis atque eorum poteſtate videatur *Grotius de antiquit. Batav. cap. fin. Gudelin. lib. 5. de I. Noviſſ. cap. 7. in fine. Perezius ad tit. C. de magiſtrat.*]

De Magiſtratibus municipalibus. Tit. 56. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt Magiſtratus municipales?

Qui municipia regebant, & in iis jus dicebant ſecundum

cundum modum ſuæ juriſdictionis. Hi mancipare carceri poterant delinquentes; ſed ad Præſidem, ut punirentur, mittere cogebantur.

De Offic. Vicarii. Tit. 38. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt Vicarii?

Qui pro præfecto Prætorio mittebantur in aliquam diœceſin, varias provincias continentem.

De Offic. ejus, qui vicem alt. Jud. vel Præſid. obtinet. Tit. 50. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt, qui vicem Præſidis obtinuerunt?

Qui, præſide defuncto vel remoto, vel ad aliam provinciam vocato, vel aliàs impedito, regebant provinciam, non ex mandato Præſidis, ſed authoritate Principis.

Tit. 21. De Officio ejus, cui mandata eſt Juriſd.

Quam poteſtatem habebat, cui mandabatur Juriſdictio?

Tantum in eum tranſibant, quæ erant imperii mixti, non quæ erant meri, *l.* 1. *D. h. t.* niſi lex ſpecialiter quid conferret. *arg. l.* 1. §. 1. *D. de tutor. & curat. dat.*

Tit. 22. De Aſſeſſorib. Domeſtic. & Cancellar. Tit. 5. Lib. 1. Cod.

Qui fuerunt Aſſeſſores, Domeſtici, Cancellarii?

Aſſeſſores, qui conſiliis magiſtratum ac judices juvabant, *l.* 7. *C. h.* in cognitionibus, poſtulationibus, ac libellis. *l.* 1. *D. h.* Domeſtici, qui Judicis perſonam protegebant & cuſtodiebant. Cancellarii à ſecretis erant Judicibus, qui ſcribendis & expediendis Judicum epiſtolis dabant operam.

De Offic. diverſor. Judic. Tit. 48. Lib. 1. Cod.

Quæ ſunt officia Judicum communia?

Ut nunquam confundant invicem dignitatum gradus,

dus, ſed inferiores ſuperioribus in ſuis relationibus ac ſubſcriptionibus reverentiam præſtent, non eos fratres appellent, vel pares faciant, *l. pen. C. h.* ut honoratis viris ingreſſum & ſeſſionem in ſecretariis non denegent, *l. fin. C. h.* nec fœminas ob æs alienum in publicum trahant, *l. 1. C. h.* ne quidem ob debitum fiſcale. *Nov. 134. c. 9.*

Quomodo diſtinguuntur?

Sunt alii Civiles, alii militares.

De Offic. Jud. Civilium. Tit 45. Lib. 1. Cod.

Qui ſunt Civiles Iudices?

Qui paganis Jus reddunt, etiam curialibus ac viris honoratis.

De Offic. militar. Jud. Tit. 46. Lib. 1. Cod.

Qui ſunt militares Judices?

Qui inter milites litigantes inter ſe, vel inter milites ac cives, jus dicunt.

De Contractibus Judicum, vel eorum, qui circa eos ſunt, & inhibendis donationib. M. Tit. 54. Lib. 1. Cod.

Poſſuntne Iudices contractum celebrare cum iis, in quorum cauſis ſunt, vel futuri ſunt judices?

Urbani permiſſu Principis commercii ac ædificationis Jus habuerunt, non autem iis licuit recipere donationes. [a] Sin autem factæ erant, confirmabantur donatorum aut heredum ratihabitione poſt depoſitum officium in ſcriptis celebrata, vel quinquennii ſilentio. Provinciales nec ex reſcripto Principis contrahere, ne quidem per interpoſitam perſonam, niſi victus cauſa, nec domum aut navem exſtruere, multo minus munus recipere potuerunt. *l. un. C. h.*

[a] Donationes, quæ fiunt à litigantibus vel litium cauſa hodie prohibitæ ſunt, aliàs Judices quales quales licitè contrahunt, niſi quid fiat in formam donationis. *Mornacius & Autumnus h. tit. Argentr.* ad

ad conſuet. Britan. tit. 45. n. 1. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 86. n. 3.

Cur aliter in Provincialibus?

Majus in iis periculum, ne abuterentur ſua poteſtate: Inſpectorem quippe Principem vel alium ſummæ authoritatis non habebant.

De Annonis & Capit. Adminiſt. &c. Tit. 53. Lib. 1. Cod.

Quid igitur fuit Iudicibus ac Aſſeſſoribus conceſſum loco ſalarii?

Ut à donis ſibi temperarent, ſtatutum fuit, ut in præmium laboris ſolverentur annona & capita. Annona hic eſt, omne ad victum neceſſarium: capita ſunt, pabula pro equis & mulis. Notitiæ ſingulis officiis delegabantur, quibus continebatur quantum pro annona & capitatione deberent ſinguli pendere. *l. un. C. h.*

De Mod. Mulctar. Tit. 54. Lib. 1. Cod.

Quid de mulctis ſtatuendum?

Ut illi tantum [a] mulctent, quibus id datum: Illi mulctentur, qui poſſunt: In iis rebus mulcta exigatur, in quibus debet: Servetur juſtus modus, ne in infinitum mulcta excurrat, & ne temere ac præcipiti feſtinatione ad eam procedatur, ſed cauſa cognita.

[a] Vide *Buſ. in l. 2. ff. de Iud. Zypæus h.* Si quis non ſit ſolvendo, mutatur pecuniaria mulcta in pœnam corporalem. *arg. l. ult. ff. de in jus vocan.* Vide *Edictum Caroli* V. *promulgat.* 19 *Maji An.* 1544. *art.* 24.]

Ut omnes Judic. tam Civil. quam Milit. poſt Adminiſt. Depoſ. 50. dies in Civitat. vel cert. loc. perman. Tit. 49. Lib. 2. Cod.

Poſſuntne Iudices depoſito officio ſtatim diſcedere?

Debent permanere [a] in certis locis vel civitatibus per 50 dies, & omnibus ac ſingulis accuſandi permittere copiam; *l. un. C. h.* & ſi fugiant, poſſunt capi

capi ac detineri, donec omne damnum fuerit refuſum. *auth. ſi vero. C. h. t.*

[*a*] Hic titulus, cum quilibet magiſtratus & judices poſſunt tempore officii ſui in jus vocari, abolevit. *Gudel. lib. 5. cap. 7. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 84. in fine. Autumnus h.*]

PANDECTARUM
LIBER II.

Tit. 1. De Juriſdictione.

Quæ eſt Iuriſdictio?

POteſtas (*a*) de cauſa, ſive civili, ſive criminali, judicandi, & judicata exequendi. Conſiſtit itaque poteſtas in ſtatuendo, & ſtatuto exequendo.

(*a*) Circa juriſdictionis materiam ſpectandi ſunt cujuſque loci mores, ad quod certum eſt, quod & hodie juriſdictio definienda ſit eo modo quo *h.* & quod non detur ulla juriſdictio, in qua non eſt poteſtas ſtatuendi, & ſtatutum exequendi. *Gudelin. de J. N. lib. 5. c. 13. in fine, Zypæus ad h. tit.*]

Poteſtas exequendi quomodo proprie appellatur?

Imperium. Sine imperio non eſt proprie juriſdictio, *l. fin. §. 1. D. de eo, cui mand. eſt juriſd.* Ubi enim ſola eſt cognitio poteſtaſque judicandi, ſine imperio & poteſtate exequendi, ibi nulla vera eſt juriſdictio, *d. l. fin. §. 1. l. 99. D. de Verb. Signif.* Uti pedaneis judicibus ac arbitris eſt quidem poteſtas judicandi, ſed non juriſdictio. *l. 5. 15. D. de Re jud. l. fin. C. ubi & apud quem cogn. in int. reſt.*

Quomodo diſtinguitur Imperium?

In merum, vel mixtum. *l. 3. D. h.*

Quod eſt merum?

Poteſtas gladii, ſive poteſtas animadvertendi in faci-

facinoroſos, *l.* 3. *D. h.* itaque occupatur circa cauſas criminales. Habet autem tres gradus: Primus eſt, quo vita: Secundus, quo civitas adimitur: Tertius, quo delinquentes levius coërcentur.

Quibus competit?

Quibus Lex, vel Princeps, conceſſit. *l.* 1. *D. de offic. ejus, cui mand. juriſd.*

Annon poteſt mandari?

Nullo modo, *d. l.* 1. *de off. ejus.* niſi aliquando, in cauſa abſentiæ, *d. l.* 1. Poteſt quidem cognitio de crimine recte mandari, ſed nunquam ipſum merum imperium. *l.* 6. *D. de offic. proconſ.*

Si Princeps conceſſerit juriſdictionem, videturne & merum imperium conceſſiſſe?

Nequaquam, *d. l.* 1. ſed tantum Civilem Juriſdictionem, *arg. l. obligatione* 6. *de pignorib. l. fin. ff. de ſupell. legat.*

Quod eſt mixtum?

Quod occupatur circa cauſas civiles. Uti, ſi quis in poſſeſſionem mittendus, ſi tutor ſit dandus, &c. *l.* 1. *D. h.*

Quare dicitur hoc mixtum, illud merum?

Merum, quia eſt à ſola lege: mixti nonnulla ſunt à lege, nonnulla à jure magiſtratus. Deinde merum ſeparatum eſt à Juriſdictione, & conſiſtit, non in quæſtionibus bonorum, ſed tantum in irrogatione pœnarum: mixtum cohæret juriſdictioni, *l.* 1. §. *fin. D. de offic. ejus.* & pertinet non tantum ad coërcendum, ſed & ad quæſtiones de bonis.

Quid, ſi juriſdictio ſit mandata?

Tranſeunt omnia, quæ ſunt mixti imperii, *d. l.* 1. §. 1. *l.* 4. §. 1. *l. fin.* §. 1. *D. de off. ejus.* modo non ſint talia, quæ à lege ſpecialiter deferri ſolent.

Cur dicitur, modo non ſint à lege ſpecialiter delata?

Quia non tantum, quæ ſunt meri imperii, ſed & quæ ſunt mixti, & ſpecialiter à lege deſcendunt, non poſſunt mandari, *d. l.* 1. *princ.* uti tutoris datio, quæ a lege eſt. *l.* 6. §. 2. *D. de Tutel.*

Annon

Quibus modis finitur Iuriſdictio?

Propria non utendo, vel male utendo, *arg. l. pen. C. de uſuſ. l.* 13. *C. de ſervit.* Mandata, renunciatione mandatarii, revocatione mandatoris, morte mandatarii, imo & mandantis re integra. *l. 6. ff. h. c. pen. x. de offic. deleg. §. recte & ſeqq. Inſt. mand.* Prorogata contraria conventione. *l.* 18. *D. h.*

De Albo Corrupto.

Solebant, qui Iuriſdictioni ſive juri dicundo præerant, album proponere: quid eſt album?

Tabula dealbata, in qua deſcribebantur edicta, actiones ac reliqua jura, ut quiſque intelligeret, quod jus dicendum eſſet a Prætore iſthoc anno.

Quæ pœna corrumpentis album?

Si quis, quod juriſdictionis perpetuæ cauſa propoſitum erat, vel dum proponitur, vel proponendum eſt, dolo malo corruperit, datur in eum quingentorum (*a*) aureorum judicium populare. *l. 7. pr. & §. 2. D. de Iuriſd.*

(*a*) Hodie qui edicta publica corrumpunt, ſolent affici arbitraria pœna. *Buſius ad l. 7. ff. h.*

Quid eſt corrumpere dolo?

Quovis modo mutare, radere, turbare, tollere, ſcienter, & in contemptum authoritatis publicæ. *d. l. §. 4. & 5.*

Cur doli mentio?

Quia ruſticitas, imperitia, caſus, juſſus prætoris, excuſant. *d. l. 7. §. 4.*

Quid, ſi plures corruperint?

Omnes & ſinguli tenentur, qui dolo malo fecerunt, ſive ipſimet corruperint, ſive mandaverint, adeo ut nec unus ſolvendo reliquos liberet. *d. l. 7. §. fin. l. 8. D. eod* (*v. l.* 21. *§. 9. de furt.*)

Quæ pœna eſt hodie, ſi quis chartam vel tabulam, qua edicta ac ſimilia proponuntur, corrumpat?

Arbitraria, niſi certa fuerit ipſis edictis comprehenſa. *Buſius in l. 7. ff. h. tit.*

Tit.

Tit. 2. Quod quiſque Juris in alium ſtatuerit, &c.

Quid juris in edicto, quod quiſque juris &c.?

Ut, qui Jus novum, cum magiſtratum vel poteſtatem habet, ſtatuit, vel impetravit ab eo, qui juri dicundo præeſt, eodem jure utatur. Æquiſſimum enim eſt, ut quiſque, quod exiſtimavit æquum in alterius perſona, id in ſe valere patiatur. *l.* 1. §. 1. *D. h.*

Quid, ſi quis, cum vellet ſtatuere, prohibitus fuerit?

Ceſſat edictum: quia verba cum effectu ſunt accipienda. *l.* 1. §. 1. Idem eſt, ſi jus dixerit, inter quos Juriſdictionem non habet, quia pro nullo hoc habetur. Quid obeſt conatus, cum injuria nullum habet effectum? *d. l.* 1. §. 1. *in fin.*

Quid, ſi Adſeſſoris imprudentia jus aliter ſit dictum quam oportuit?

Non magiſtratui id officiet, ſed ipſi Adſeſſori. *l.* 2. *D. h.*

Quid, ſi filiusfamilias jus novum dixerit?

Ipſe tenebitur, & non nocebit patri. *l.* 3. §. 4. *D. h.*

Quid, ſi Iudex male judicaverit?

Non proprie hoc edictum habet locum, ſed litem ſuam facit, & actione in factum parti læſæ tenetur, *l. fin. D. de var. & extraord. cognit. pr. Inſt. de Oblig. q. ex quaſ. maleſic.* licet etiam JConſulti non bene conſulentis reſponſum ſit ſecutus. Interim vero JConſultus, ſi res ad effectum pervenerit, etiam utiliter conveniri poteſt ex hoc edicto.

Quomodo tenetur qui impetravit?

Non aliter, quam ſi poſtulaverit jus novum. *d. l.* 3. *princ. D. h.* Si autem uſus ſit, & id non poſtulaverit, ceſſat edictum: ſi etiam poſtulaverit, ſive uſus fuerit, ſive non, tenetur. *d. l.* 3. *pr.*

Quid ſi procurator vel tutor poſtulaverint?

Si procurator, tenetur ipſe, & ceſſat in Domino edictum, qui non mandavit, vel ratum habuit, vel ſi

procurator in rem ſuam fuerit conſtitutus. Si tutor vel curator poſtulaverit, ipſe coërcetur. *d. l.* 3. §. 1.

Cui dabitur actio ex hoc edicto?

Non tantum læſo, ſed omni, qui quandoque experitur. *d. l.* 3. §. 2. Cum enim publico jure eſt abuſus, non eſt iniquum, ut omnibus è populo contra ipſum idem jus dicatur.

Daturne etiam adverſus heredes?

Licet pœnales actiones non dentur in heredes, *l. conſtitutiones* 33. *D. de oblig. & act.* tamen hæc actio adverſus heredem competet, propter abuſum juris.

Tantumne ex hiſce actionibus, quas habuit tempore impetrationis, tenetur impetrans?

Non tantum ex hiſce, ſed & iis, quas poſtea conſequitur. *d. l.* 3. §. 6.

Quod ſolutum eſt ex hac cauſa, poteſtne repeti?

Non: ſupereſt enim naturalis cauſa, *d. l.* 3. §. *fin.* &, ubi eſt naturale debitum, ſolutum repeti nequit. *l.* 64. *D. de cond. ind.*

Tit. 3. Si quis jus dicenti non obtemperaverit.

Quid, ſi quis jus dicenti non obtemperavit?

Dabitur adverſus eum actio, non in id, quod intereſt adverſarii, ſed quanti [*a*] ea res eſt, hoc eſt, in pœnam & æſtimationem contumaciæ. *l. un.* §. *fin.* *D. h.* Unde, cum mere pœna ſit, non datur adverſus heredem, *d.* §. *fin.* nec poſt annum. *d.* §. *fin.*

[*a*] Hodie hæc res vel damno litis coërcetur ſecundum, *l.* 53. *ff. de re judic.* vel extra ordinem punitur pro qualitate ejus, quod actum eſt.]

Quis tenetur hoc edicto?

Non ſolum reus, ſed & actor, *d. l. un.* §. 3. qui non obtemperavit, hoc eſt, extremum in juriſdictione non fecit, uti, ſi rem mobilem non vindicari ſit paſſus, *d. l. un.* §. 1. ſi bonorum poſſeſſionem, pignoris captionem, non admiſerit, vel aliter executioni ſe oppoſuerit.

Licetne

Licetne magiſtratui ſuam juriſdictionem pœnali judicio defendere?

Licet. *d. l. un. pr.* Nec ex eo quid admittitur contra *l.* 10. *D. de juriſd.* quia non ſuæ perſonæ vel ſuis jus dicit, *d. l.* 10. qui Juriſdictionem, quæ demandata eſt publica authoritate, ejuſque jus tuetur. *d. l. un ff. h.*

Quæ ſunt remedia, quibus ſolent coërceri non obedientes?

Pertinent ad perſonam, arreſtatio, incarceratio, denegatio audientiæ in aliis, mulctatio: ad rem, rei ſequeſtratio, miſſio in bonorum poſſeſſionem, poſſeſſionis ablatio, &c.

Tit. 4. De in jus vocando. Tit. 2. Lib. 2. Cod.

Quid eſt in jus vocare?

Vocare juris experiundi cauſa ad eum, qui jus dicturus eſt. *l.* 1. *D. h. t.*

Quomodo fit in jus vocatio?

Olim actor ſolus poterat in jus vocare, propria authoritate. Hic, ſi reus eum ſequeretur, edebat actionem; ſi non, invitum obtorto collo trahebat. (*. l.* 5. §. 1. *D. qui ſatiſd. cog.*) Hodie juſſu Judicis per nuncium publicum fit citatio, qua monetur adverſarius, ut ad diem certum veniat ad Judicem. In criminalibus præter citationem ſolet uſurpari arreſtatio aut apprehenſio juſſu ejus, cui talis eſt juriſdictio; nec non in civilibus, quoties eſt periculum de fuga, vel reus comparere detrectat, ejuſque præſentia neceſſario deſideratur.

Quomodo ergo diſtinguitur citatio?

Eſt vel [*a*] verbalis, vel realis. Verbalis fit denunciatione, vel literis. Eaque eſt vel privata & ordinaria, quam nuncius inſinuat; vel publica, qua quis per campanam, tubam, aut edictum, ad Judicem vocatur. Realis eſt, quæ fit per apprehenſionem. Realis citatio proprie dici nequit.

[*a*] Vide *Merulam lib.* 4. *tit.* 24. *c.* 3. *&* 9.

Poſſumuſne ab Edictali citatione, quæ fit per literas publicè affixas, ordinario incipere ?

Non recte: exorbitat enim à jure communi. (*v.l.* 1. §. 1. *de requir. reis. l.* 5. *de pœn.*) Locum autem [*a*] habet. 1. Si citandus efficiat, ne citatio ad ſe perveniat. *clemen.* 1. *de Iudic.* 2. Si locus non ſit tutus. *d. clemen.* 1. 3. Si contradictor ſit incertus, *c. fin. de Elect. in* 6. ut ſi creditores incerti & diverſis locis habitantes citentur. 4. Si citandus ſine certo domicilio vagetur. Nec etiam recte hanc concedit delegatus, ſed tantum ordinarius vel delegatus Principis.

[*a*] Videatur. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 57.] (*v. l.* 4. §. 5. *de damn. inf.*)

Quomodo aliter diſtinguitur citatio ?

Eſt vel dilatoria ſive ſimplex, vel peremptoria. Dilatoria, per quam pervenitur ad peremptorium Edictum, & quæ citatum non reddit plene contumacem. *Nov.* 112. *c.* 3. Peremptoria eſt, qua comminatur, qui Edictum conceſſit, hoc eſt, citationem, ſe, abſente parte diverſa, cogniturum ac pronunciaturum. *l.* 71. *D. de Iud.*

Quomodo ergo pervenitur ad peremptorium ?

Vel per tres dilatorias, *l.* 68. *l.* 69. *l.* 71. *D. de Iudic.* inter quarum ſingulas requiritur ſpacium 10 dierum, *d. l.* 69. *l.* 13. §. 2. *C. eod.* vel ſecundum jus noviſſimum, 30. *Nov.* 112. *c.* 3. vel per duas aut unam, prout Judici æquum videbitur. *l.* 72. *D. eod.*

Quod ſit poſt edictum peremptorium ?

Abſens citabitur, [*a*] &, ſive reſponderit ſive non, agetur cauſa, & pronunciabitur, non ſemper ſecundum præſentem, ſed & interdum abſens, ſi bonam habeat cauſam, vincet. *l.* 73. *D. eod.*

[*a*] Plenè *Berlichius part.* 1. *concluſ.* 10. *n.* 9.]

Quid, ſi abſit die cognitionis qui impetravit, adverſarius vero adſit ?

Circumducetur edictum: non vero ut lis in totum, ſed tantum inſtantia pereat, & res de novo ſit agenda. *d. l.* 73. §. 1, 2.

Poteſt-

Poteſtne, qui ex peremtorio condemnatus eſt, appellare?

Non, ſi ex contumacia abſuerit *d. l.* 73. §. *fin. l.* 23. §. 3. *D. appell.* Si autem juſtas abſentiæ cauſas reddere poſſit, audiendus eſt.

Quæ eſt citatio ex l. diffamari?

Eſt [*a*] adverſus eum, qui alterum ſuper ſtatu ingenuitatis. *l.* 5. *C. de ingen. manum.* ſuper crimine, vel jure poſſeſſionis, dominii, obligationis, aut alio quocunque, diffamavit, & ſe adverſus citandum habere actionem profeſſus eſt.

[*a*] Hanc materiam excuſſit egregie *Blarerus ad l.* 5. *C. de ingen. manum. & Gail. lib.* 1. *obſ.* 9. *& ſeqq.*]

In quem finem fit hæc citatio?

Quamvis nemo invitus agere compellatur, *t. t. C. ut nem. inv.* tamen, qui diffamavit, poteſt citari, ut actionem ſuam intra certum tempus à Judice moderate ſtatuendum inſtituat, aut perpetuum ſilentium ſibi patiatur imponi. *d. l.* 5. *C. de ing. manum. l. cum Titia* 18. *D. de accuſ.* Diffamans enim tacite ad judicem provocat ſua diffamatione, & ſe ad agendum arctat. Diffamatio autem debet probari, ſi ea negetur, antequam alter condemnetur ad actionem inſtituendam, aut ei ſilentium imponatur.

Quis Iudex concedit citationem?

Generaliter in quavis cauſa ordinarius, ſive ab ordinario delegatus. *c.* 1. *x. de cauſa poſſeſſ.* Deſideratur vero in delegato, ut tenorem ſuæ delegationis citationi inſerat. *c. cum in jure* 31. *x. de offic. deleg.* & in omni Judice, ne extra ſuum territorium & ſupra poteſtatem concedat citationem. *l. fin. D de Iuriſd.* (*v. l.* 33. §. 5. *v. verum. C. de epiſc. & cler.*) Nec unquam, niſi cauſa utilitatem publicam concernat, quem jubebit judex citari aliter, quam ad petitionem partis. *l.* 68. *D. de Iudic. l. fin. C. de accuſ. arg. l.* 4. §. *hoc autem. ff. de damn. inf.*

Quis poteſt petere citationem?

Qui alium jure convenire poteſt, & legitimam ſtandi in-

di in Judicio perſonam habet. *l.* 1, 2. *C. qui legit. perſon. ſtand.*

Qui poſſunt citari?

Qui non prohibentur. Prohibentur, [*a*] aliqui in totum: aliqui, niſi certo modo obſervato. Inter prohibitos ſunt Sacerdotes, dum ſacra faciunt: quique propter religionem inde ſe movere non poſſunt, *l.* 2. *ff. h.* qui equo publico in cauſa publica tranſvehuntur; *d. l.* 2. qui uxores ducunt, aut quæ nubunt. *d.l.*2. Judices, dum de cauſa cognoſcunt, qui apud Prætorem cauſam agunt, qui funus ducunt familiare, & juſta mortuo faciunt, *d l.* 2. vel, qui cadaver proſequuntur, *l.* 3. *ff. h.* infantes, furioſi. *l.* 4. *D. h.*

[*a*] In *l.* 2. *ff. h.* inter prohibitos citari etiam referuntur Conſules, & reliqui magiſtratus qui imperium habent; Hodie autem quilibet magiſtratus poteſt citari. *Buſ. in d. l.* 2. *n.* 13. *& l.* 48. *ff. de judic. Merula lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 12. *Zypæus h. verſ. magiſtrat. Mornacius & Autumnus ad. d. l.* 2.]

Quomodo citatio fiet, ſi quid movendum adverſus infantes, furioſos, impuberes majores infantia, puberes?

Si infantes, furioſi, ac impuberes habeant tutores vel curatores, illi ſunt citandi. (*v. l.* 54. *de re judic. l.*2. *C. qui legit. perſ.*) Si iis deſtituti ſint, vocandi ſunt proximi ex conſanguineis, ut proſpiciant illis de curatoribus ad lites. Id autem, ſi ab iis negligatur, Curatores ad litem conſtituere poteſt Judex. *l.*1. *l.* 2. §. 3. *D. qui pet. tut.* (*v. l.* 4. *C. eod.*) Puberes vero, ſi non habeant curatores, citandi ſunt, ut legitime compareant, & ſibi petant curatores: alias, ſi ipſi nolint petere, dabuntur iis curatores ad lites, etiam invitis. §. *invito. Inſt. de Curator.*

Qui prohibentur citari niſi certo modo?

In infinitum (*v. l.* 13. *h. t.*) parentes (*a*) utriuſque ſexus, ſive ſint naturales tantum, ſive naturales & legitimi ſimul; imo & adoptivi, & quamdiu conſtat adoptio, citari non poſſunt, niſi impetrata venia Prætoris. *l.* 4. §. 1, 2. *l.* 6, 7, 8. *D. h.*

(*a*) Etiam

(*a*) Etiam hodie neceſſaria eſt impetratio veniæ agendi contra parentes. *Zypæus ad h.tit.Gudelin. lib.4. cap. 5. n. 4. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 154. n. 8, 9.* Quid ergo ſi filius non diſſimulavit (*v. l. 15. h. t.*) ſe eſſe filium cum citationem petit, h. e. allegaverit ſe habere aliquam cauſam contra patrem? Non opus eſt ut ſpecialiter veniam agendi impetret; ut refert *Gudelin. d. loco.*]

Qui debent citari?

Quorum principaliter (*a*) intereſt. *l. 47. D. de re jud. l. 39. de adopt.* Non illi, qui, ſi præſentes eſſent, non poſſunt actum impedire. *l. 4. §. 3. D. de fid. libert. l. 26. D. de reg. jur.* In præjudicium abſentium, non citatorum, cum citari deberent, lata ſententia, nullius eſt momenti. *l. 1. & t. t. C. res int. al. act.*

(*a*) In cauſis civitatum qui citandi ſint, & quomodo eorum fiat citatio, tradit *Gail. lib. 1. obſ. 49. n. 6.*]

Debetne citari, qui præſens eſt in judicio & ibi convenitur?

Cauſam audire quidem tenetur, ſed non cogitur reſpondere, ideoque tempus deliberandi ipſi petenti negari non poteſt. *arg. c. 2. x. de dilation.*

In quibus cauſis debet fieri citatio?

In omnibus, in quibus cauſæ cognitio, etiam leviſſima, eſt neceſſaria. Eſt enim principium ac fundamentum omnis judicii citatio. *§. fin. Inſt. de pœn. temer. litig.*

Quam formam habet omnis citatio?

Continere debet. 1. nomen Judicis, ut cognoſcatur, an ſit competens, an juſſerit. 2. nomen citandi. 3. nomen citantis. 4. cauſam. 5. locum judicii. 6. diem ac terminum ad comparendum.

Quid, ſi quis citatus ad unam cauſam & comparens de alia rogetur?

Non tenetur reſpondere ad aliam, ſed petet tempus deliberandi. *arg. d. c. 2. x. de dilation.*

Quid, ſi vitioſa ſit citatio?

Ea nullius eſt momenti: (*v. l. 4. C. de ſent. & interl.*)

interl.) Interim, ſi compareat citatus, omne vitium purgatur, dato citato deliberandi ſpatio. (*v. l.* 1. §. 1. *D. de feriis.*)

Quis inſinuat citationem?

Nuncius publicus ex commiſſione Judicis; cujus relationi creditur, quoad ipſam inſinuationem, non autem quoad ulteriora.

Quomodo illam inſinuat?

Si fieri poſſit, præſtat, ut perſonæ (*a*) ipſi inſinuatio fiat: aliàs fiet ad domum, ſc. uxori, liberis, &c.

(*a*) Hodie verbalis citatio, ſi perſona non ſit domi, ſolet fieri ad domum. *Zypæus h.tit.in fine, Merula lib.*4. *tit.* 24. *c.* 15. *n.* 2, 3. *&c.*] (*v. l.*4. §. 5. *de damn. inf. l.* 7. *C. de incolis.*)

Quid, ſi vitioſe ſit facta citationis inſinuatio?

Suis ſumptibus nuncius vitium reſtaurabit.

Quid, ſi impeditus ſit à citando citationem exequi?

Affiget citationem januæ, ſi domum non poſſit ingredi, nemoque ſit, qui eam ſuſcipere velit; vel etiam portæ civitatis, ſi in civitatem intromitti non potuerit. (*v. l.* 4. §. 6. *de damn. inf.*)

Qui ſunt denique effectus citationis?

Perpetuat Juriſdictionem. *l. fin.pr. &* §.1. *& fin.C.h.* In realibus rem facit litigioſam. *Nov.* 112. *c.* 1. Interrumpit præſcriptionem 30 annorum, *l.* 3. *l.* 7. §. *imo* 5. *C. de præſcript.* 30 *annor.* aliquando etiam præſcriptionem longi temporis. *l.* 3. *in fin. C. de annal. præſcript.* Operatur denique præventionem. *c. propoſuiſti. x. de for. comp.* (*v. l.* 5. *&* 7. *D. de Iudic. l. ult.* §. 1. *C. h. t.*)

Tit. 5. Si quis in Jus vocatus non ierit, &c.

Debetne vocatus in jus neceſſario venire?

Vocati ab eo, qui juriſdictioni præeſt, eſt venire, & non contemnere authoritatem vocantis, *l.* 2. *D. h. l.* 5. *D. de Iudic.* & , ſi putet ſe vocatum ad incompetens forum, allegabit cauſam coram judice, ut is cognoſcat, an ſua ſit juriſdictio. *Dd. ll.* Quod procedit, ſi du-

ſi dubitari poſſit, vel, ſi mediate judici ſit ſubjectus. Cæterum, ſi nec mediate, nec immediate ſit ejus ſubditus, impune non comparebit. *l. fin. ff. de Iuriſd.*

Suntne & aliæ cauſæ juſtæ excuſandi?

Sunt variæ, ut, ſi quis contra edictum ſit vocatus, *l. 11. ff. de in jus voc.* vel ex ruſticitate emanſerit, *l. 2. §. 1. D. h.* ſi non interſit actoris, ut citatus veniat. *d. l. 2. §. 1.*

Quid, ſi vocatus, cum ire deberet, non ierit?

Accuſatur de contumacia, & ex cauſa à competenti judice mulctatur, *d. l. 2. pr. D. h.* & ſi dilatoria ſit facta citatio, novum edictum ſive citatio poſtulatur.

Quid, ſi quis vocaverit eum, quem ex edicto non debuerat?

Si quis parentem ſine venia vocaverit, mulctatur 50 [a] aureis, *§. fin. Inſt. de pœn. tem. litig.* & ſi non habeat, unde mulctam ſolvat, tanquam inofficioſus caſtigatur. *l. fin. D. in jus voc.* (*v. l. 1. in fin. de pœn.*) Si quis alium in jus vocari prohibitum vocaverit, vel nihil agit, vel etiam arbitrariè punitur.

[a] Placet nonnullis hanc pœnam hodie eſſe ſublatam, *Zypæus de in jus vocando, Autumnus in collat. II. ad l. fin. de in jus voc. Gudelin. lib. 3. c. 13. verſ. ſed obſerv.* id autem multis in locis non eſt receptum.]

Habetne hodie pœna 50 aureorum, quæ vocantibus temere parentes infligitur, locum?

Licet hodie non obſervetur violentus in jus vocandi modus, ſed omnis citatio fiat ex conſenſu Judicis, tamen pœna hæc obtinet. Cum non fuerit ratio pœnæ tantum in modo in jus vocandi, ſed in reverentia, & quia intererat, ne daretur actio adverſus parentes, quæ famam illorum ſugillaret. *l. 10. §. 12. D. de in jus voc.*

Soletne hæc pœna aliquando remitti?

Etſi nihil ſit in edicto, tamen ex æquitate moderanda eſt juriſdictio: ut, ſi liberos pœniteat, ſi remittant actionem, ſi parentes non venerint, ſi non inviti ſint vocati. *l. 11. D. de in jus voc.*

Tit. 6. in Jus vocati, ut eant vel, &c.

Cogebaturne olim præciſe vocatus vocantem ſequi?

Lex hæc omnibus vocatis erat impoſita, ſi non ſatiſdarent vel aliter idoneè caverent. Hodie in [a] citatione verbali nullus eſt ſatiſdationis uſus, ſed in reali, quoties eſt talis cauſa, in qua fidejuſſor admitti poteſt. (*v. l.* 1. *&* 4. *D. de cuſtod. reor.*)

[a] Cautionem enim judicio ſiſti, qui hoc modo convocati ſunt in jus verbaliter, exoleviſſe tradit *Merula lib.* 4. *tit.* 41. *cap.* 1. *n.* 1. Loco ejus eſt cautio de litis expenſis, electio domicilii, & conſtitutio procuratoris, ſi forenſis ſit. *Merula d. loco.*]

Tit. 7. Ne quis eum, qui in jus vocatus eſt, vi eximat.

Quæ actio datur contra eum, qui in jus vocatum eximit?

In factum, qua petitur, non quantum damni actor vere eſt paſſus, ſed quanti ea res, de qua controverſia eſt ab actore, ſive calumniator fuerit ſive non, fuerit æſtimata. *d. l.* 4. §. 1. *l.* 5. §. 1. *D. h.* Non enim jus actoris, ſed factum eximentis contra legem & juſtitiam popularem prætor coërcet.

Quid, ſi plures eximerent?

Datur hoc judicium in ſingulos: & nihilominus, qui eſt exemptus, manet obligatus. *l.* 5. §. 3. *D. h.*

Quid, ſi quis debitorem exemerit?

Qui debitorem vi exemit, etſi ſolverit, non liberat reum: quia ſuam pœnam, non debitum ſolvit. *l. fin. D. h.*

Quando ceſſat hoc judicium?

1. Si exemtus ſit, qui non potuit vocari: uterque enim contra edictum facit. *l.* 1. §. 2. *l.* 2. *D. h.* 2. Si ſervus ſit exemtus, quia vocari non potuit. *l.* 3. *D. h.* 3. Si ad pedaneum fuerit quis vocatus. *d. l.* §. 1. 4. Si nihilominus venerit, qui eximebatur. *l.* 5. §. 2. 5. Si adverſus hæredem agatur. *d. l. f.* §. 5. 6. Si heres agat, cum

cum nihil ejus interſit. *d.* §. *fin.* 7. Si poſt annum ſuper hac re moveatur quæſtio. *d. l.* 5. §. *fin.*

Eſtne hujus Tituli aliquis uſus?

Omnino: nam non tantum placuit eos, qui cuſtodiæ quem exemerunt, in id obligari, quod principalis reus, ſi condemnatus fuiſſet, cogeretur ſolvere, & in civilibus. *l.* 3. *C. lib.* 10. *de exactor. trib.* & in criminalibus: ſed & juſtum eſt coërceri extra ordinem graviter eos, qui citatum [*a*] vi impediunt, aut, ne ad Judicem veniat, efficiunt.

[*a*] Si quis in criminalibus quem exemerit, qui apprehenſus erat, duriſſimè hodie punitur, attamen arbitrariè; ut & commentarienſis arbitrariè plectitur, ſi non ſatis fidelis in cuſtodia fuerit, ut notant. *Dd. ad l.* 4. *C. de cuſtod. reor. Farinacius criminal. Q.* 31. *Clarus l.* 5. §. *fin. Q.* 68. *n.*4. Sic & ſi quis debitorem fiſci exemerit, tenebitur fiſco & omnibus aliis ſolvere, *Peckius de J. Siſt. cap.* 33. atque ita judicatum eſſe teſtatur. *Chriſtin. vol.* 1. *deciſ.* 179.]

Tit. 8. Qui ſatiſdat. cog. C. 2. 57. Inſt. 4. 11.

Ante dictum: in jus vocati ut eant, aut ſatis vel cautum dent. Quid ergo ſatiſdatio vel cautio?

In genere dicimur cavere ſatiſdando, oppignerando, jurando, nude repromittendo.

Quomodo ſatiſdando?

Cavendo per fidejuſſores. Eſt itaque ſatiſdatio cautio, quæ fit datis fidejuſſoribus. *l.* 1. *D. h.*

Qui fidejuſſores ſufficiunt?

Specialiter receptum eſt, qualemcunque fidejuſſorem accipi judicio ſiſtendi cauſa, pro parente, liberis, uxore, nuru. *l.* 2. §. 2. *D. h. l.*2. *in jus voc. ut eant.* At pro aliis dari debet fidejuſſor locuples pro magnitudine rei, quam actor petit. *l.* 234. §. 1. *D. de Verb. Sign.* Locuples autem dicitur non tantum ex bonis, ſed & conveniendi facilitate. *l.*2. *D. h.* Si habeat præſcriptio-

 nem

nem fori, *l.* 7. *D. h.* vel, ſi fœmina ſit, miles, minor, idoneus non eſt. *l.* 8 §. 1. *D. h.*

Quid, ſi quis nolit admittere locupletem?

Arbiter ſive Judex (*a*) delegatus ad eum probandum conſtituetur, à cujus ſententia appellari poteſt, *l.* 9. & 10. *D. h.* & ſi, qui rejectus eſt, locuples ſit notorie, & approbatus ab arbitro per ſententiam, poteſt agi injuriarum. *l.* 5. §. 1. *D. h.* (*v. l.* 19. *de injur.*)

(*a*) Qui fidejuſſorem dare tenetur, debet hodie conſtituere eum, qui ſubjectus ſit illi territorio, ſub quo cauſa agitatur. *Peckius de J. Siſt. c.* 45. *n.* 14. *Chriſtin. ad ll. Mechlin. tit.* 3. *art.* 7. & *tit.* 7. *art.* 42. *n.* 4, 5.]

Quid, ſi vitioſe ſit ſatiſdatum?

Pro non cauto habetur. *l.* 6. *D. h.* Sin autem fidejuſſorem quis ſua voluntate probavit, contentus eo eſſe debet, niſi medio tempore calamitas fidejuſſori inſignis, vel magna inopia acciderit; tunc enim cauſa cognita de novo eſt ſatiſdandum. *l.* 10. *ff. h.* (*v. l.* 4. *de ſtipul. prat.*

Sufficitne Iudicio ſiſtendi cauſa oppignoratio loco ſatiſdationis?

Etſi in prætoriis ſatiſdationibus ſemper fidejuſſores deſiderentur, *l.* 7. *D. prætor. ſtipulat.* tamen, ſi ſit valde dives, licet non poſſeſſor immobilium, ex [*a*] æquitate ſubveniendum. *arg. l.* 7. *D. de reſtit. in int.*

[*a*] Vide *Weſenb. h. tit. n.* 7. *Buſ. in l.* 1. *h. n.* 4. & ſine difficultate hæc res procedere poteſt, ſi reus res mobiles creditori in pignus tradat]

Qui dicuntur jurato promittere?

Qui jurant ſeſe in judicium venturos. Illis vero jurare indultum, qui, cum non poſſident immobilia, fidejuſſores invenire non poſſunt, *Nov.* 112. *c.* 2. *arg. l. fin. D. h.* & qui ſunt illuſtriores. *l. pen. C. de dignitat.*

Qui relinquuntur nudæ ſuæ repromiſſioni?

Poſſeſſores [*a*] immobilium. Hi nec ſatiſdant, *l.* 15. *D. h.* nec jurato promittunt. (*v. l.* 6. §. 1. *D. ut legat. nom.*)

(*a*) Ad

(*a*) Ad diſſolvendum arreſtum, ſc. ut arreſtatus ſe judicio ſiſtat, coguntur immobilium poſſeſſores aut oppignorare ea immobilia, aut dare fidejuſſores, *Peck. de J. S. cap.* 45. *n.*21. *Chriſtin. ad ll. Mechlinienſ. tit.*3. *n* 8. alias immobilium poſſeſſores non tenentur ea oppignorare ordinario, ut notat *Buſius in l.* 15. *n.* 5. *ff. h. t.*

Qui poſſident immobilia?

Qui rem ſoli in agro aut civitate ex aſſe vel pro parte, emphyteuticum fundum, vectigalem poſſident, & qui habent nudam proprietatem rei immobilis, licet uſusfructus penes alium ſit conſtitutus, *l.* 15. §. 1. *D. h.* qui fundum dotalem, ſive uxor ſit, ſive maritus, habent. *d. l.* 15. §. 3. Tutores, ſive ipſimet poſſideant, ſive pupillus, poſſidere dicuntur. *d. l.* 15. §. 5. Etiam illi, à quibus res immobilis petitur. *d. l.* 15. §. 6.

Quid de uſufructuario, creditore circa pignus, aliiſque, qui actionem perſonalem habent, vel precario rem poſſident?

Non ſunt pro poſſeſſoribus habendi. *d.l.*15.§.1,2,4.

Quod tempus circa poſſeſſionem ſpectandum?

Cautionis exactæ. Quod enim poſt accidit, *d.l.*15. §.*fin.* non obeſt, nec prodeſt.

Habetne ſatiſdatio in aliis quoque locum?

Jure Civili, Actor ſive per ſe, ſive per Procuratorem agat, ſatiſdare tenetur, ſe intra duos menſes à tempore libelli porrecti litem conteſtaturum, *Nov.* 96. *c.* 1. & ad finem in lite (*a*) permanſurum, §. *ſed hodie* 2. *Inſt. h. t.* & expenſas, ſi ſuccumbat, (*a*) ſoluturum. *auth. generaliter. C. de Epiſc. & Cleric.* Reus verò, ſi ipſe (*b*) ſuſcipiat, jurat, ſatiſdat, vel promittit, ſe in judicio uſque ad terminum litis permanſurum. §. *ſed hodie* 2. *Inſt. h. t.* addc. *l. un. C. h.* Sin autem per Procuratorem (*c*) ſe defendat, ſatiſdat ſe adfuturum ſententiæ, &c. §. 4. *Inſt. h.* vel, ſi abſens ſit reus, præſtabit ſatiſdationem Procurator, judicatum ſolvi. *l. un. C. h.* Sed hæc omnia non eodem modo

hodiè obſervantur. Id certum eſt, quod defenſor ſemper judicatum ſolvi ſatiſdet, *d. l. un. & §. 5. Inſt. h. l. 46. §. 2. D. de procurat.* & cum in rem (*d*) agitur, etiam de rato, *l. Pomponius 40. §. 2. D. de procurat.* procurator verò, de cujus mandato non eſt dubium, ex ſua perſona nulla (*e*) ſatiſdatione oneretur; ſin autem ſit alioquo modo dubium, debeat cavere de rato. *d. l. unic. C. h. l. 1. C. de procur.*

(*a*) Hæc hodie ceſſant, (*b*) & hæc ceſſant. (*c*) Etjam hæc ceſſant. (*d*) Hoc hodie obſervatur. (*e*) Ut & hoc.

Suntne & aliæ cauſa, in quibus ſatiſdatur?

Sunt variæ, uti de ſiſtendo delinquente, *l. 3. D. de cuſtod. reor.* de non offendendo, *t. t. D. rem ſalvam pupill.* in legatis, fideicommiſſis, in uſufructu. *t. t. D. & C. ut leg. vel fideicom. nom. cav. t. t. D. uſufruct. q. cav.*

Tit. 9. Si ex noxali (v. l. 1. de noxal. act.) cauſa agatur, quemadmodum caveatur.

Quomodo cavendum, ſi ex noxali cauſa agatur?

In eadem cauſa exhiberi, in qua tunc fuit, dum judicium accipitur. *l. 1. pr. D. h.*

Tit. 10. De eo [*a*] per quem factum erat, quo minus quis judicio ſe ſiſtat.

Quid, ſi quis fecerit, quo minus quis judicio ſe ſiſtat?

Datur actio, quanti actoris interfuit. In hoc judicio deducitur, ſi quid amiſerit actor ob eam rem: veluti ſi reus dominium rei interim ſibi acquirat, aut tempore liberatus ſit. *l. 3. pr. D. h.*

(*a*) Hodie hic tit. non obſervatur.]

Quibus datur hac actio?

Non tantum actori, ſed & reo, *l. 1. §. 3. D. h.* & heredi. Reus autem, ſi dolo actoris non ſteterit, non habebit adverſus actorem actionem ex hoc edicto,

cum

cum contentus eſſe poſſit exceptione, ſi ab alio ſit impeditus; nam tunc actionem propoſitam adverſus eum exercebit. *d. l.* 1. §. 3.

Contra quos datur, & quamdiu?

Contra eos omnes, qui fecerunt dolo malo, quo minus judicio ſe ſiſtat. Illi autem feciſſe dicuntur dolo malo, qui ſuis manibus vel per ſuos retinuerunt; imo & qui extraneos rogarunt, ut impedirent aut abducerent, *l.* 1. §. 1. *D. h.* & qui venienti quid triſte denunciarunt, ob quod neceſſe habuerit ad judicium non venire; niſi forte quid ipſi imputari poſſit, quod nimis credulus fuerit. *d. l.* 1. §. 2. Contra heredes datur, ſed hactenus tantum, ut ex dolo defuncti nihil lucrentur. *d. l.* 1. §. *fin.* Non autem datur ultra annum. *d. l.* 1. §. *fin.*

Quid, ſi plures fecerint?

Omnes tenentur, ſed ſi unus præſliterit pœnam, cæteri liberantur, cum nihil ulterius interſit. *d. l.* 1. §. 4. (*v. l.* 11. §. 2. *ad l. aquil.*)

Quomodo hic titulus diſtinguitur à tit. ſup. ne quis eum, &c.?

Præcipua eſt differentia, quod hoc tit. agatur de eo qui fecit, quo minus is, qui promiſit vel cavit ſe venturum, ſe ſiſtat. Illo de eo, qui in jus vocatum, qui nondum caverat ſe venturum, exemit. Accedit, quod hoc quod intereſt; illo meram pœnam perſequamur: quod hoc unius ſolutione omnes liberentur: illo non liberentur reliqui.

Tit. 11. Si quis cautionibus Judic. ſiſt. cauſ. fact. non obtemperav.

Quid, ſi quis cautionibus judic. ſiſtend. cauſa factis non obtemperaverit?

Si certum fuerit cautione comprehenſum, certi ex ſtipulatu agetur; ſi incertum, incerti, in id quod intereſt. *l.* 3. *D. ſi quis in jus voc. non ier.* Æſtimatio autem ejus, quod intereſt, referenda eſt ad tempus, quo ſiſti debuit, non ad id, quo agitur. *l.* 12. §. 1. *D. h.*

Qui

Qui dicitur non obtemperare cautionibus?

Qui vel in totum vadimonium deſerit, vel non in eadem cauſa reum ſiſtit. *l.* 11. *D. h.*

Quando quis ſiſtitur in eadem cauſa?

Cum actori perſecutio non ſit deteriori loco, licet exactio ſit difficilior, uti ſi, qui ſiſtitur, novum æs alienum contraxerit, pecuniam perdiderit, alterive judicatus ſiſtatur. *d. l.* 11. Cæterum, qui privilegio fori utitur, non videtur ſiſti in eadem cauſa *l.* 12 *pr.*

Quid, ſi plures una ſtipulatione promiſerint ſiſti, & unus non ſit ſtatus?

Committitur integra quidem pœna jure: verum, ſi pro rata unius offeratur pœna, exceptione doli utetur, qui convenitur. *l.* 9. §. 1. *D. h.*

Quid, ſi dies non ſit comprehenſus ſtipulatione, intra quem ſiſti debuit?

Ne actus pereat, erit in poteſtate ſtipulatoris agere, ut dies ſive moderatum ſpacium à Judice ſtatuatur. *l. de die* 8. *D. qui ſatiſd. cog.*

Quibus ex cauſis ceſſat pœna non ſiſtentis?

Sunt variæ. 1. Si tranſactum ſit de negotio. *l.* 2. *pr. h.* 2. Si, qui vocatus eſt, municipalis muneris cauſa impeditus fuerit. *d. l.* 2. §. 1. 3. Si ad teſtimonium evocatus fuerit. *d. l.* 2. §. 2. 4. Si valetudine prohibitus. Ita & ex *l.* 12. *tabb.* judicii dies ſit diffiſus ob morbum ſonticum. *d. l.* 2. §. 3. 5. Si mulier, quia gravida eſt, ſe non ſtiterit, licet non ſit ægra. *d. l.* 2. §. 4. 6. Si tempeſtate vel vi fluminis, quæ ſit itineri vel navigationi impedimento, detentus ſit. *l.* 2. §. 3. 6, 7, 8. 7. Si magiſtratus quem detinuerit ſine dolo, *d. l.* 2. §. 9. Si autem privatus fecerit, quo minus ſeſe ſiſteret, convenitur ex edicto de eo, per quem facta. *d. l.* 2. §. *fin. l.* 3. 8. Si quis rei capitalis condemnatus ſit, fidejuſſoribus ſubvenietur. *l.* 4. *pr. D. h.* 9. Si in vinculis fuerit, vel à militibus cuſtoditus. *d. l.* 4. §. 1. 10. Si ei cauſa funeris domeſtici obſtiterit. *d. l.* 4. §. 2. 11. Si in hoſtium poteſtate fuerit. *d. l.* 4. §. 3. 12. Si reipubl. cauſa abfuerit. *l.* 6. *D.* 6. 13. Si poſt tres, aut quin-

quinque, pluresve dies venerit, nec actoris jus ex mora deterius ſit factum. *l. Etſi* 8. *D. h.* 14. Si homo, ſiſti promiſſus, ante diem interierit ſine dolo promiſſoris. Sin autem dolo, non antè poteſt peti pœna, quam dies venerit. *l.* 10. §. 1. 15. Si judex ipſe vel ob morbum ſonticum vel aliam rationem, iſti negotio non potuerit vacare. *d. l.*2. §. 3. 16. Si procurator vel Advocatus abſit, & cauſa ſit talis, quæ alteri non facile poſſit committi. *arg. l.* 7. *D. de reſtit. in integr.*

Crediturne allegantí juſtam cauſam excuſandi?

Non facile: ſed, quia eſt res non immodici præjudicii, poteſt etiam ſolo juramento cauſæ veritas confirmari. (*v. l.* 31. *D. de jurejur.*)

Poteſtne renunciari hiſce cauſis?

Si convenerit, ne ulla (*a*) exceptio objiciatur, non valebit conventio: ſi vero ſpecialiter cauſæ certæ exceptionum expreſſæ ſint, quibus à promiſſore ſponte renunciatum eſt, valebit. *l.* 4. §. 4. *D. h.*

(*a*) Singulare eſt hoc in hac cauſa, quod renuntiatio iſta generalis non habeat effectum, itaque ad renuntiationes in contractibus generales hoc jus non trahetur, ut notat *Buſius ad l.*4.§.4.*D.h.tit.* quod & in praxi obſervatur, modo is, qui renuntiavit, exceptiones omnes, quæ pro ipſo facere poſſunt, probe noverit; Sic ex gr. ſi Doctor juris ſe conſtituens cum aliis fidejuſſorem, renuntiaverit omnibus exceptionibus & privilegiis fidejuſſorum, videtur renuntiaſſe etiam Diviſionis & Excuſſionis, ſi autem is, qui non intelligit omnes ejuſmodi exceptiones, non videtur incognitis renuntiaſſe. *arg. l.*9. §.1. *l.*12. *D. de tranſact.*] (*v.l.*35. *l.* 47. §. 1. *D. de pact*)

Tit. 12. De Feriis. Lib. 3. Cod. Tit. 12.

Quid ſunt Feriæ?

Dies, quibus jus publice non dicitur: vel, qui actibus judicialibus ſunt vacui.

Quomodo diſtinguuntur?

Sunt vel ſolennes ſive ordinariæ, quæ quotannis vel

vel certis temporibus recurrunt, vel repentinæ ſive extraordinariæ, quæ ob incidentem cauſam ſolent extra ordinem indici.

Quomodo ſolennes ſubdiſtinguuntur?

Sunt vel ſacræ, quæ ad cultum Dei; vel profanæ, quæ ad uſum profanum inſtitutæ ſunt. Sacræ, quæ ſunt diebus Dominicis, *l. fin. C. h.* aut feſtis, cum mobilibus, tum immobilibus. *l.* 2, 6. *C. h.* Profanæ, uti meſſium vel vindemiarum tempore. *l.* 1, 3. *D. h.*

Quomodo repentinæ?

Sunt etiam vel ſacræ, ut dies jejunii, precum, gratiarum actionum, &c. vel profanæ; uti eæ, quæ ob inaugurationem, adventum, nuptias, funus Principis indici ſolent.

Quis habet poteſtatem indicendi ferias?

Ferias indicere publicas ſolus Princeps poteſt, *l.* 4. *C. h.* ſed indictas poteſt quilibet Judex, pro uſu & juſta ratione, moderari, niſi ſint ſacræ. *d. l.* 4. *junct. l.* 4. *D. h. l.* 7. *D. de off. Proconſ.*

Nihilne licet agere diebus feriatis?

Poſſunt fieri actus voluntariæ Juriſdictionis; uti manumiſſio, *l.* 7. *C. h.* quibus exercentur opera non tantum miſericordiæ, ſed & ea, quorum commoditas, cœleſti proviſione conceſſa, occaſione momenti periret, *l.* 3. *C. h.* vel quæ differri non poſſunt. Item, quæ expediri Reipubl. intereſt; uti inveſtigatio latronum, *l. pen. C. h.* cuſtodia ac diſciplina militaris, vigiliæ, *l. pen. D. h.* quæque pertinent ad annonam publicam, (ſc. in iis, quæ alio die haberi non poſſunt,) vel ad cultus divini ac feriarum tuitionem, litiumque ſublationem. *l. fin. C. h.* Hæc omnia tam valent in ſacris, quam profanis.

Eſtne ſingularis locus de die Dominico?

Sancitum, *l. fin. C. h.* ut die Dominico, omnes ab executionibus excuſentur: nulla quenquam urgeat admonitio: nulla fidejuſſoris flagitetur exactio: taceat apparitio: advocatio deliteſcat: ſit ille dies à cogni-

cognitionibus alienus: Præconis horrida vox ſileſcat: reſpirent à controverſiis litigantes, habeant fœderis intervallum, &c. ſubeat animos vicaria pœnitudo: pacta conferant, tranſactiones loquantur. Nec hujus tamen religioſi diei otia relaxantes, obſcœnis quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil illo die ſibi vindicet ſcena theatralis, aut Circenſe certamen, aut ferarum lacrymoſa ſpectacula. Amiſſionem (*a*) militiæ, proſcriptionemque patrimonii ſuſtinebit, ſi quis hæc crediderit temeranda.

(*a*) Etſi quidem dies Dominicus hodie ſit ſanctificandus omni modo, hæc pœna tamen non habet locum]

Poteſtne ergo die Dominico fieri citatio?

Nullo (*a*) modo, licet etiam fiat ad diem non feriatum: niſi periculum ſit in mora, vel pietas, vel neceſſitas aliud ſuadeat.

(*a*) Vide *Gail. lib.* 1. *obſ.* 53.]

Licetne renunciare feriis?

Recte quidem profanis ordinariis, ſed non ſacris. *d. l. fin. C. h. junct. l.* 1. §. 1. *l.* 6. *D. h.*

Quæ præterea fieri poſſunt in profanis?

Præter omnia, in quibus dilatio actionem eſt perem ptura, *d. l.* 1. §. 2. *D. h.* recte tutores aut curatores dantur, atque officii ſui admonentur, excuſationes allegantur, alimenta conſtituuntur, ſive ex neceſſitate præſenti, ſive poſt ſecutura; ætates probantur ventris nomine, rei ſervandæ, legatorum vel fideicommiſſorum, damni invecti cauſa, in poſſeſſionem mittitur, Curator bonorum datur, &c. *l.* 2 *l.* 3. *pr.* §. 1. 2, 3. *l.* 6. *D. h.* Cauſæ fiſcales ac piſtoriæ ſive annonariæ tractantur, *l.* 5. *pr. &* §. 1. *junct. l.* 7. *C. h.* appellatio quoque fit. *l.* 1. *C. h.*

Quid, ſi die feriato quid ſit actum extra caſus exceptos?

Quod actum, nullius eſt momenti. *l.* 1. §. 1. *D. h.*

De

De Dilationibus. Lib. 3. C. Tit. 11.

Quid ſunt dilationes?

Intermiſſiones judicii, ad tempus litigantibus conceſſæ à lege, ſive ſtatuto, aut à Judice.

Quomodo diſtinguuntur?

Sunt vel conventionales, de quibus inter partes convenit; vel non conventionales, de quibus non convenit. Hæ vel dantur à lege; & dici poſſunt legitimæ: quales ſunt Citatoriæ, de quibus *l. 69. & ſeqq. D. de Iudic. Auth. qui ſemel. C. quomod. & quand. Iud.* Deliberatoriæ, de quibus *Auth. offeratur. C. de lit. conteſt.* Probatoriæ, (*a*) *l. 1. C. h.* in quibus ſimul vertitur officium Judicis. *d. l. 1. l. fin. C. h. Nov. 69. c. 2.* Appellationis interponendæ. *Auth. hodie C. de appellat. l. Iudices. C. eod.* Executionis. *l. fin. C. de uſur rei judic.* Vel dantur à Judice, cum judex ex juſta ratione, vel moderatur tempus à lege datum, ut *d. l. 1. C. h.* vel ipſe concedit tempus, cum lex nullum dedit. *l. de die 8. ff. qui ſatiſd. cog. §. 2, 3. Inſt. de off. Iudic. l. 1. in fin. D. de jur. delib.*

(*a*) De dilationibus probatoriis vide. *Gail. lib. 1. obſ. 91. Mynſing. lib. 1. obſ. 72. & ſeq. Carpzov. part. 2. lib. 3. tit. 7. reſp. 71.*]

Quot dilationes ſolent à Iudice communiter dari?

Jure Civili, in pecuniariis & civilibus tantum una: In criminalibus, accuſatori duæ, reo tres. *l. fin. D. h.* Aſt etiam ſæpius in civilibus, cauſa cognita. *l. 7. d. h.* Hodie, ſecundum mores, hæc omnia fere ſunt arbitraria. Summopere vero cavendum, ne dilationes nimis frequententur, in injuriam partis adverſæ.

Quis eſt effectus dilationum?

Uni ex litigantibus datæ & alteri proſunt. Interim nihil innôvandum: & juſta eſt per eas à mora excuſatio. *l. 3. C. h.*

Debetne & feriæ excipi?

Nullo (*a*) modo, ſive ſolemnes, ſive repentinæ ſint,

ſint, *d. l.* 3. confer *l.* 26. §. 7. *D. quib. ex cauſ. maj.* niſi forte juſta cauſa aliud ſuadeat.

(*a*) Idem teſtatur. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 53. *n.* 12.]

Poteſtne prorogatio dilationis peti?

Poteſt (*a*) omnino, ex cauſa.

(*a*) Prorogatio conceditur non recte in prima, ſecunda vel tertia, ſed optimè in quarta. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 91. *Carpzovius part.* 1. *conſtit.* 17. *& lib.* 1. *tit.* 7. *reſp.* 71.]

Tit. 13. De Edendo. Lib. 2. Cod. Tit. 1.

Vocato in jus eſtne actio edenda?

Indubie: ut vocatus ſciat, utrum contendere an cedere velit. *l.* 1. *D. h.* Et non tantum actio, ſed & alia ſunt edenda.

Quid eſt edere?

Eſt Codicem proferre, copiam deſcribendi facere, vel in libello complecti, & dare, vel dictare; vel producere adverſarium ad album, & demonſtrare, quod dictaturus eſt judicium, *l.* 1. §. 1. *l.* 6. §. *edi.* 7. *D. h.* vel futuræ litis ſpeciem oſtendere. *l.* 3. *Cod. h.*

Quomodo diſtinguitur inter edere & exhibere?

Exhibere eſt præſentiam corporis facere, ſive ſint tabulæ, ſive aliarum rerum ſpecies. *l.* 2. *ff. ad exhib. l.* 3. § 9. *D. de tab. exhib. l.* 22. 246. *D. de Verbor. Signif.* Edere autem eſt copiam, ſive exemplar, vel libellum, quo quis intentionem ſuam complexus eſt, dare, vel dictare, ut ſupra.

Qui debent edere?

Ordinario actores, *l.* 1. 4. *fin. C. h.* non rei, (*v. l.* 1. *D. de except.*) quia, qui accuſare vel agere volunt, probationes habere debent; cum neque juris, neque æquitatis ratio permittat, ut alienorum inſtrumentorum inſpiciendorum poteſtas fieri debeat. Actore enim non probante, reus, etſi nihil ipſe præſtet, obtinebit. *l.* 4. *C. h. l. nimis* 7. *C. de Teſt.* (*v. l.* 38. *D. de jurejur.*)

Quibus

Quibus edendum eſt?

Reis, non ita actoribus. Niſi 1. quis conſcripſerit rationes, inſtrumentave ex officio, cujus miniſterium publicam habet cauſam. Tales fuerunt argentarii, *l.* 4. *pr. &* §. 1. *l.* 10. *pr. &* §. 1. *D. h.* qui edere tenebantur, ſive controverſia eſſet cum ipſis, ſive cum alio. *d. l.* 10. *D.* Tales & hodie ſunt actuarii, ſcribæ publici, ſecretarii, & ſimiles. 2. Niſi quis adminiſtraverit alterius negotia, quales ſunt Procuratores, ſocii, tutores. Hi vero non conveniuntur actione in factum ex edicto de edendo, ſed ordinariis mandati, pro ſocio, Tutelæ, ut rationes reddant ſuæ adminiſtrationis. *l. quadam* 9. *D.h. l.* 1. §. 3. *D. de tut. & rat. diſtr.* 3. Niſi quis ſcripſerit rationes alienas actoris in ſuâ charta; *l.* 3. §. 14. *D. ad Exhib.* ſi autem in actoris charta, vindicatio & actio ad exhibendum eſt parata. *d. l.* 3. §. 14. *l.* 4, 6. *C. ad Exhib.* 4. Niſi quis petat à venditore vel herede edi inſtrumenta, vel alia acta, quibus demonſtrentur fines fundi venditi, *l. Titius* 48. *D. act. empt.* vel certitudo legatorum inveſtigetur. *l. prædii* 91. §. 3. *D. de legat.* 3. 5. Niſi communia [*a*] ſint inſtrumenta. *l.* 7. *C. h.* 4. *in fin. l.* 5. *D. fam. erciſ.* 6. Niſi ſit uſurarius, qua de ejus delicto uſurario quæritur. *Clemen.* 1. *verſ. cæterum de Uſur.* 7. Niſi ſit heres, à quo petitur editio rationum defuncti, & inſtrumentorum hereditariorum, ut conſtet legatariis, cum de L. Falcidia quæritur, de quantitate hereditatis. *l. pen.* §. *fin. D. ad l. Falcid.* 8. Niſi ſit fiſcus, qui ſibi petit edi, modo non ſit cauſa capitalis, *l.* 3. *D. h l.* 2. §. 1, 2. *D. de Jur. fiſc.* 9. Niſi ſit amiſſum inſtrumentum. *l* 6. §. 9. *D. h.* 10. Niſi juſta cauſa extra ordinem Judicem moveat, ratione intereſſe actoris. *d. l.* 6. §. 9. *D. h. junct. l.* 7. *D. de integ. reſtit.*

[*a*] Vide *Gail. lib.* 1. *obſ.* 106. *n.* 4. *Carpzov. Elect. conſtitut.* 17. *deciſ.* 26.]

Poteſtne ſæpius peti editio?

Poteſt, verum non aliter, quam ex cauſa, *d. l.* 6. §. 10. *l.* 7. *D. h.* quam ſummatim cognoſcet Judex.

Quid

Quid continet actio ad edendum?

Ut, ſi non edatur, præſtetur *(a)* id, quod intereſt, *d. l. 6. §. 4. l.* 8. §. 1. *D. h.* Id vero intereſſe æſtimatur eo tempore, quo à Prætore editio decernitur. *d. l.* 8. §. 1.

[*(a)* Pœna non edentis apud Saxones eſt, ut actor causâ cadat, & contra reum ſolida ſtet præſumptio. *Carpzov. p.* 1. *conſtit.* 17. *definit.* 30. *& ſeqq.*]

Quæ ſunt edenda?

Inſtrumenta, rationes, actiones, quibus actor utitur.

Quæ inſtrumenta?

Non neceſſe eſt tradi originalia ſive ipſa authentica, nec omnia, quæ habet actor, & quibus non eſt uſurus, ſed ſufficiet exemplar, *l.* 11. *D. h.* & tantum eorum, quibus uſurus eſt, *l.* 1. §. 3. *D. h.* edi.

Quomodo eduntur?

Non ſunt [*a*] particulæ, ſed tota edenda, *l.* 1. §. 4. ſic tamen, ut non ſit opus edi diem [*b*] & conſulem, *d. l.* 1. §. 2. *l.* 11. ſcilicet, quo ſunt facta, ne quid ex eo excogitetur, & prælato die fraus fiat. Diem autem, in quem ſolutio eſt concepta, edi oportet, quia eſt pars obligationis. *d. l.* 1. §. 3.

[[*a*] Vide *Gail. lib.* 1. *obſ.* 106. *n.* 10. quæ res habet juſtiſſimam rationem, ne ſecundum particula aliqua editur, veritas totius rei haberi non poſſit, quo facit. *l.* 24. *D. de ll.* [*b*] Hodie autem id non obſervatur.]

Quomodo ſunt reddendæ rationes?

Cum die & conſule: quoniam accepta & data non aliàs poſſunt apparere. *d. l.* 1. §. 3.

DE LIBELLO.

Quomodo editur ordinariè actio?

Porrecto libello Judici, *Auth.* [*a*] *offeratur. C. de litis. conteſtat.* quo continetur intentio actoris. Hunc appellamus libellum conventionalem, vel libellum actionis.

[[*a*] Exolevit hæc Authentica. *Zypæus h.*]

Quare

Quare libellum actionis vel conventionalem?

Quia ſunt variæ ſpecies libellorum. Sunt enim libelli ſupplices, ſive preces, quibus citationem vel quid aliud decerni ſupplicantes petunt à Judice vel Principe. Sunt libelli excuſationum, quibus continentur cauſæ excuſationis à muneribus tutelæ vel curæ, aut aliis. Sunt reſponſionum, quibus reſpondet reus ad intentionem actoris. Sunt replicationum, duplicationum, &c. Sunt poſitionum, ſalvationum, reprobationum, & ſimiles. Verum, ſecundum excellentiam libellus actionis dicitur libellus.

Quomodo hic libellus diſtinguitur?

Dicitur vel ſimplex, qui continuus eſt, & unico orationis contextu conſtat: vel [*a*] articulatus, qui per breves adſertiones & per articulos, ad circumſtantias facti & cauſæ accommodatos, intentionem actoris exhibet.

[*a*] Saxonia libellum articulatum non habet, quando autem articulatus verè locum habeat, tradit. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 79. *& Mynſing. centur.* 5. *obſ.* 88.]

Quæ continebit libellus actionis?

Ea omnia [*a*] comprehenduntur hoc verſiculo:

Quis, quid, coram quo, quo jure petatur, & à quo,
Recte compoſitus quiſque libellus habet.

Debet autem confici ſecundum ſtylum & conſuetudinem cujuſque loci. In genere vero in exordio, reverenter Judex compellandus, litigantes recte nominandi, eorumque qualitates exacte exprimendæ. Deinde, in propoſitione ac narratione, cauſa agendi valida ſubjicienda. Denique, in concluſione, petitio accurate proponenda eſt. (*v. l. ult. C. de fideic. libert.*)

[*a*] Requiſita libelli recenſet. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 61.]

Eſtne nomen actionis exprimendum?

Non eſt neceſſe, modo recte petitio poſſit intelligi, *l.* 2. *C. de form. ac impet. ſublat.* & id allegetur, ex quo actionis natura & efficacia explicari poſſit.

Debetne cauſa proxima tantum allegari?

In reali ſufficit allegari proximam cauſam, dominium,

nium, vel quaſi: ſiquidem non incidat controverſia de remota cauſa dominii. In perſonalibus & remota alleganda, hoc eſt, & obligationis, & cauſa, ex qua eſt obligatio nata. Sed utilius eſt etiam, in reali addere cauſam dominii, ne poſtea agenti ex aliqua cauſa ſpeciali objiciatur exceptio rei judicatæ. *l.* 24. §. 2. *D. de excep. rei jud.*

Quid, ſi narratio ſit apta, concluſio inepta?

Si inepta (*a*) concluſio ſit, ſive narratio ſit apta, ſive non, nullius eſt momenti libellus. Sin inepta ſit narratio, concluſio vero apta, valet libellus, quia concluſio reliqua ampliat, reſtringit, vel exponit.

[*a*] Vide *Gail. lib.* 1. *obſ.* 66. *& ſeqq.*]

Quæ ſunt proprietates libelli?

Debet eſſe clarus ac certus. In dubio autem ſuſtinetur, qua ſuſtineri poteſt, *l.* 12. *l.* 21. *D. de reb. dub.* &, ſi quid obſcurum & ambiguum, fiet interpretatio ejus ſecundum eum, qui libellum edidit. *l.* 66. *D. de judic.* (*v. l.* 83. §. 1. *de verb. obl.*)

Poteſtne valere libellus alternativus?

Non eſt [*a*] dubium. 1. Quoties dubitatur, qualis actio competat. *l.* 1. §. 4. *D. quod legat.* 2. Quoties una eſt alteri [*b*] ſucceſſoria, vel acceſſoria, vel coadjutoria; uti fit in hypothecaria, *l.* 16. §. 3. *D. de de pignor.* in Publiciana concurrente cum rei vindicatione *l.* 1. *D. de public. in rem act.* 3. Quoties lex jubet alternative agi. *l.* 2. *C. de reſcind. vend.* 4. Quoties quid alternative debetur. §. 33. *Inſt. de action.* Verum, ſi unius actionis poſitio, ſit alterius ſublatio, uti in, *l.* 1. *C. de furt.* non valet libellus alternative conceptus.

[*a*] Videatur *Mynſing.* 2. *obſ.* 42. *&* 4. *obſ.* 11. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 62. [*b*] Vide *Gail. lib.* 1. *obſ.* 62. *n.* 8. *& ſeqq.*]

Valetne libellus generalis?

Non eſt dubitandum: modo actio ſit generalis. Unde & complectitur libellus generalis omne id, [*a*] quod ſupervenit. *arg. l.* 4. *D. de pet. hered.*

[*a*] *Gail. lib.* 1. *obſ.* 68. *n.* 1.]

Eſtne permiſſum corrigere libellum?

Quin ante litem conteſtatam permiſſum ſit, non eſt dubium. *l.* 3. *C. h.* Poſt litem vero conteſtatam, renunciandum eſt inſtantiæ. At de novo eſt agendum hiſce caſibus. 1. Si totum genus actionis mutetur. 2. Si mutetur id, de quo principaliter eſt diſputatum, (*v. l.* 23. *de judic.*) & ſunt refundendæ omnes litis impenſæ. *l.* 79. *D. de Iud.* Sin autem accidentia, eaque, de quibus principalis non eſt controverſia, & quæ facile corrigi poſſunt ſine injuria ac moleſtia nimia adverſarii, mutentur, nihil fit contra leges, ſive ante ſive poſt conteſtatam litem correctio fiat. §. 34, 35. *Inſt. de act.*

Eſtne in omnibus libellus ſolemnis neceſſarius?

Non deſideratur in ſummariis ſive extraordinariis cauſis. *Clement. ſæpe. de Verb. Signif.*

Tit. 14. De Pactis, Et Lib. 2. Cod. Tit. 3.

Quid eſt pactum?

In genere duorum pluriumve in idem placitum conſenſus. *l.* 1. §. 2. *D. h.* Eſtque nihil aliud, quam conventio de re aliqua vel facto. (*v. l.* 3. *de pollicit.*)

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel publicum, quod fit ex cauſa publica: uti de pace, induciis, confœderationibus Principum: vel privatum, quod fit de cauſa privata. *l.* 5. *pr.* & §. 1. *D. h.*

Quomodo diſtinguitur privatum?

Aliud habet cauſam, aliud ea deſtituitur. Quod habet cauſam, Contractus dicitur: quod non habet, retinens nomen generis, appellatur pactum.

Quid eſt cauſa?

Negotium habile, quod ex vi Juſtitiæ commutativæ, per confirmationem legis, producit validam obligationem.

Quid ſunt contractus?

Conventiones, quæ ex juſta cauſa producunt obligationem, hoc eſt, quibus ultro citroque hoc agitur, lege

lege adjuvante, ut obligatio fiat. *arg. l.19. D. de Verb. ſignif.*

Quomodo diſtinguuntur ?

Sunt alii ab una parte, uti mutuum, ſtipulatio; alii ab utraque parte obligantes, uti emtio venditio, locutio conductio. Rurſus, alii nominati, qui certam & ab aliis diſtinctam eſſentiam habent; alii innominati, qui non habent eſſentiam propriam. *l. 7. §. 1. D. h. & juncta l. 5. §. 1. D. de praeſcr. verb.* Rurſus, ſunt vel bonæ fidei, vel ſtricti juris: de quibus infra.

Pactum, quod non habet cauſam, quomodo diſtinguitur ?

Eſt vel legitimum, vel nudum. Hoc in nudi placiti finibus conſiſtit: illud lege aliqua ſpeciali confirmatur. *l. 6. D. h.* Exemplum legitimi eſt in Conſtituto, *l. 1. l. 10. D. de conſt. pecun.* Hypotheca, *l. 17. §. 2. D. h.* Donatione, *l. 35. in f. C. de donat.* & Jurejurando conventionali. *l. 5. §. 2. D. de jurejur.*

Quomodo diſtinguitur pactum, quod ad contractum refertur ?

Id vel eſt à contractu confirmatum, ſive præcedat, ſive ſequatur, *l. 27. C. h.* vel contractui in continenti aut ex intervallo adjectum. *l. 7. §. 5. D. h.*

Quomodo aliter diſtinguitur pactum ?

Eſt vel tacitum, vel expreſſum. Hoc per conventionem manifeſtam: Illud ſine conventione ex facto præſumitur. *l. 2. pr. & §. 1. D. h.* Sic 1. Qui chirographum reddidit, tacite pactus videtur de non petendo, *d. l. 2. §. 1.* quod in pignoris redditione diverſum eſt. *l. 3. D. h. (arg. l. 6. §. ult. de precar.)* 2. Qui in futurum uſuras à debitore acceperit, tacitè pactus videtur, ne intra id tempus agat. *l. 57. D. h. l. 2. §. 6. D. de dol. mal. & met. except.* 3. Quæ invecta & illata ſunt in prædium urbanum, creduntur eſſe pignori pro mercede. *l. 4. D. h. (v. l. 4. l. 7. in quib. cauſ. pign.)*

Quid, ſi reddidero cautionem, qua & is, cui reddo, & alius eſt obligatus ?

Remiſiſſe illi cui reddidi, non alteri, videor. Cum

autem nunquam donatio præſumatur, ſi alia ſit ratio explicandi, *l. 7. de donat. l. 25. D. de probat.* is, cui redditum eſt, Procurator tacite conſtitutus in rem meam videbitur.

Quid, ſi habens multa de eodem debito Chirographa, reddiderim unum?

Non videor remiſiſſe, *arg. l. fin. D. de his quæ in teſt. delent.* quia per alia exigi æque poteſt.

Quomodo aliter diſtinguitur pactum?

Eſt vel in rem, vel in perſonam. In rem, cum generaliter: In perſonam, cum in gratiam perſonæ certæ, pactum eſt interpoſitum. Uti ne à ſolo Titio petam. *l. 7. §. 8. D. h.* (*v. l. 21. §. ult. l. 22.* &c. *h. t.*)

Atqui, omne pactum videtur in perſonam, quia eſt ſemper ad commodum perſonæ, quæ paciſcitur.

Plerumque perſona pacto inſeritur, non, ut perſonale ſit pactum, ſed ut conſtet, cum quo pactum ſit. *d. l. 7. §. 8. D. h.* In dubio vero eſt pactum in rem; quia perſonale pactum eſt reſtrictum ad certam perſonam: reſtrictio autem non præſumitur. (*v. l. 40. h. t.*

Qui poſſunt paciſci?

Qui conſentire poſſunt, rerumque domini ſunt, & earum liberam habent adminiſtrationem. *l. 1. §. 3. D. h.* Prohibentur autem quidam natura; uti Infantes. *§. 9. Inſt. de inutil. ſtipul.* Furioſi. *l. 5. D. de Reg. Jur.* Ebrii, quorum mens in totum exulat. Quidam lege, uti pupilli, infantia majores ſine tutorum authoritate, niſi meliorem faciant conditionem paciſcendo. *l. 9. D. de author. tut. l. 28. D. h.* Qua autem locupletiores facti ſunt, (*v. l. 47. pr. & §. 1. de ſolut*) etiam valide conveniuntur. *l. 3. D. commod. l. 5. D. de auth. tut. l. 10. de inſtit. act.* Puberes autem recte paciſcuntur, *l. 101. D. de Verb. Oblig. l. 43. D. de Obl. & Act.* modo nihil alienent, cum habent curatores. *l. 3. C. de in integr. reſt. minor.* Prodigi pacto prodeſſe, non nocere ſibi poſſunt. *l. 6. D. de Verb. Oblig.* (*v. l. 40. de R. I.*)

Quid

Quid juris in filiosfamilias?

Nihil poteſt detrahere pacto rebus patris, *l.* 3, 23. *C. l.* 28. §. *fin. D. h.* quinimo nequit actionem nomine peculii profectitii ſibi competentem remittere animo donandi, *d. l.* 28. §. *fin.* licet liberam peculii habuerit adminiſtrationem; quia non eſt conceſſum, ut donet. *l.* 7. *pr. de donat.* At de iis, quæ propriam ejus perſonam concernunt, recte paciſcitur. *l.* 30. *D. h.* Sic & paciſcendo conditionem patris poteſt reddere meliorem, *l.* 17. §. *fin. D. h.* & remittit valide obligationem ex peculio, quatenus tantum vel plus conſequitur. *d. l.* 28. §. *fin.*

Quid juris in tutoribus, & ſimilibus?

Liquidum jus remittere non poſſunt, *l.* 22. *C. h. l.* 46. *in fin. D. de adminiſt. tutor. l.* 7. §. 3. *D. pro emt.* at, in commodum eorum, quibus ſunt præfecti, recte paciſcuntur. *d. l.* 28. §. 1. (*v. l.* 12. *C. de tranſact*).

Quibus quis paciſcitur?

Sibi & ſuis heredibus, *l.* 17. §. *ſi pactus. ff. h. l.* 38. §. 17. *l.* 126. §. *Chryſogonus. D. de Verb. Oblig.* §. 4. *Inſt. de inutil. ſtip. l.* 73. §. *fin. D. de Reg. Iur.* (*v. l.* 9. *D. de probat.*) non [a] aliis, *dd. ll.* niſi, vel interſit ipſius paciſcentis, *arg.* §. 18. *& ſeqq. Inſt. de inutil. ſtip.* vel quis pactus fuerit de re aliena domino reſtituenda, *l. pen. C ad Exhib.* vel de re propria reddenda alteri, *l.* 26. *D. depoſ. l.* 3. *C. de donat. q. ſub mod.* vel niſi, qui pactus eſt, ſit in poteſtate ejus, cui paciſcitur, *l.* 17. §. *f. l.* 18. *D. h.* vel ſit tutor. *l.* 22. *C. h.*

[a] Hodie quidem ſic valet pactum alteri factum ut is, cui factum eſt, hoc poſſit ratum habere, cum utile ei eſt, alias in commodum alteri factum pactum non valet; ſic & hodie poteſt per notarios vel ſimiles fieri acceptatio nomine alterius, *Buſius in l.* 38. §. 17. *D. de verb. Obligat. Anton. Faber Cod. ſuo tit.* 31. *defin.* 1. *Grotius lib.* 3. *manud. tit.* 1. *in fine, Zypæus de contrah. ſtipul. in princ.* Jure Civili valuit pactum plurium creditorum, ut portione aliquâ eſſent contenti, & nocebat etiam aliis ſic ut cogantur ſequi. *l.* 7. §. *fin.*

l. 8, 9, 10. *D. h.* Hodie autem id non procedit. *Zypæus ad tit. qui bonis cedere &c. verſ. ſed neque.* Et conforme hoc eſt edicto *Caroli* V. *edito* 19 *Maji* 1544 *art.* 35. ita quidem ut nec induciæ per plures factæ aliis noceant. *d. art. Neoſtadius deciſ.* 57.]

Quid, ſi quis filio ſuo paciſcatur?

Inutile hoc eſt, niſi ei ut heredi, pactum fiat, *l. avus* 33. *D. h. l. avus* 10. *D. de pact. dotalib.* adde *l.* 21. §. 2. *D. h.*

Si uni cautum per pactum, debetne hoc aliis heredibus nocere, ut illi in ſolidum teneantur?

Non: quia ſinguli pro partibus [a] hereditariis ſunt obligati ipſo jure, in iis quæ diviſionem recipiunt. *l.* 1. *&* 2. *C. de action. hered.*

[a] Hodie receptum eſt quod quis unum ex heredibus poſſit gravare. *Chriſtin. ad ll. Mechlin.* 16. *art.* 37. *& art.* 38. *n.* 2. ut & *vol.* 6. *deciſ.* 53. *n.* 3. *&* 4.]

Quid juris eſt ſociis?

Hi remittere nihil poſſunt pacto in cæterorum detrimentum; ſed recte novant, quia alia ſubſtituitur obligatio, *l.*10.*l.*31.§.*duo.D.de novat.* nihilque perit.

Poteſtne reus fidejuſſori paciſci, vel vice verſa?

Poteſt: quia & ejus intereſt, diſſolvi obligationem fidejuſſoris. *l.* 21. *in fin. D. h.* Fidejuſſoris autem conventio ſibi facta nihil proderit reo, quia non intereſt fidejuſſoris, reum liberari, *l.* 23. *D. h.* niſi fidejuſſor in rem ſuam ſpopondit: tunc enim eſt propria obligatio, *l.* 24. *D.h.* vel niſi in ſpecie actum ſit, ne à reo petatur: tunc enim actori petenti objicietur exceptio doli. *l.* 25. §. 2. *& l.* 26. *D. h.*

De quibus rebus licet paciſci?

De omnibus, modo ratio vel lex non obſtet. Obſtat vero lex. 1. Si quid turpitudinis ſit in pacto. *l.*27.§.4. *D.h.* (*v. l.*26. *de V.O.*) Sic nunquam dolus futurus remittitur, §. 3. *d. l.* 27. adeo, ut nec ſtipulatio, nec jusjurandum turpe pactum corroboret. *l.*7.§.16.*D.h.l.*5. *C. de legib.* 2. Si contra legum formam quid fiat. *d.l.*7. §. 7. *D. h.* (*v. l.* 28. *l.* 38. *h. t. l.* 27. *de R.J.*)

Licetne

Licetne de hereditate paciſci?

De mortui licet, modo fuerit delata. *l.* 35. §. 2. *C. de Inoffic.* Circa vivi [*a*] hominis hereditatem, Jure Civili eſt diſtinguendum inter pactum de ſuccedendo & non ſuccedendo; utroque modo, vel paciſcitur quis de certi vel incerti hereditate, cum tertio, vel cum illo, de cujus bonis pactum. In hiſce omnibus hæ regulæ obſervandæ. 1. Pactum, ut quis fiat heres [*b*] alterius, nullius eſt momenti, *l.* 61. *D. de Verb. Oblig.* imo Reciprocum [*c*] pactum de hereditate acquirenda, non valet, niſi inter ſolos milites. *l.* 19. *C. h.* 2. Pactum de hereditate certi inter alios valet, ſi is certus conſentiat, & perſeveraverit in eadem voluntate ad extremum vitæ ſpiritum. *l. fin. C. h.* Semper autem poteſt mutare ſuam voluntatem. 3. De incerti hereditate licet quolibet modo paciſci. *l.* 3. §. 2. *D. pro ſoc.* 4. Renunciare nemo poteſt hereditati viventis. *l.* 94. *D. de acq. hered. l.* 35. §. 1. *C. de Inoffic.* (*v. l. ult. de ſuis & leg.*) Etiamſi aliquid ejus nomine quid ei ſit datum. *l.* 3. *C. de Collat. l.* 15. *C. h. d. l.* 35. §. 1. Niſi tantum acceperit, quantum alias illi competere potuiſſet. *arg. l.* 1. §. 3. *D. ſi quis à parent. manum.*

[*a*] De pactis circa hereditatem viventis tractat eleganter *Hartmannus Piſtor lib.* 4. *Q.* 1, 2, 3, 4, 5. [*b*] Huic regulæ non obſtat pactum de unione prolium, de qua elegantiſſime *Gail. l.* 2. *obſerv.* 125. *& Richius tract. de Unione prolium*, quod ubique viget, quandoquidem non directo id fit ob hereditatem acquirendam, ſed ad æqualitatem inter liberos diverſi matrimonii introducendam [*c*] Vide *Gail. d. l.* 2. *obſ.* 126. Sic & videmus in Germania pacta eſſe conſtituta inter nobiliſſimas familias, & valere, ut ſi unius familiæ ſtirps extinguatur, proximi ex altera ſuccedant. *Gail. l.* 2. *obſ.* 127.]

Cur dictum Iure Civili?

Quia hodie ex pactis (*a*) dotalibus reciprocum pactum inter conjuges de ſuccedendo valet: Et renunciationes hæreditatum, maxime ſi juratæ ſunt, admittuntur.

zuntur. *d. c.* 2. *de pact. in* 6. Nam omne juramentum, quod non lædit animam vel tertium, eſt ſervandum. *d. c.* 2. *& c.* 18. *x. de Iurejur.*

(*a*) Vide *Hartmann. Piſtor. lib.* 4. *Q.* 6. *Gail. lib.* 2. *obſ.* 39. *n.* 22.]

Suntne & alia, de quibus non licet paciſci?

Non valet pactum advocati cum cliente de quota litis, *l. litem* 15. *C. de Procur. l.* 6. §. *fin. l.* 7. *ff. mandat.* (*v. l.* 5. *C. de poſtul.*) licet juratum ſit. Uti nec Medici cum ægro de honorario modum excedente. *arg. dd. ll.*

Quomodo fit pactum?

Et inter abſentes & præſentes: vel re, vel literis, vel per nuncium. *l.* 2. *pr. D. h.*

Quis eſt effectus pacti?

Parit actionem 1. cauſam habeat. *l.* 7. §. 12. *D. h.* 2. Si legitimum ſit. *l.* 6. *D. h.* 3. Si contractui bonæ fidei adjectum ſit in continenti, ſive adjiciat, ſive quid detrahat. *l.* 7. §. 5. *D. l.* 13. *C. h.* 4. Si ſtricti juris contractui ſit additum, & quid detrahat. *l.* 4. *in fin. l.* 40. *D. reb. credit.* 5. Si confirmatum ſit per contractum. *l.* 27. *C. h.* Non producit actionem, ſed exceptionem tantum, ſi nudum ſit, *l.* 7. §. 4. *D. h.* vel ſi adjectum ex intervallo cuilibet contractui, vel in continenti ſtricti juris, & quid addat. *arg. d. l.* 7. §. 5. *D. l.* 13. *C. h. & d. l.* 4. §. *fin. h. & l.* 40. *D. de reb. cred.* Juxta conſuetudinem (modo ſit juſta cauſa obligandi) ex quolibet pacto [*a*] actio datur, nec hodie inter ſtipulationem & pacta diſtinguitur. Præterea, taciti & expreſſi pacti eſt eadem efficacia. Denique, pactum in rem ad omnes etiam heredes pertinet: Perſonale tantum ad certam perſonam. *l.* 21. §. 5. *l.* 25. §. 1. *D. h.*

[*a*] Hodie pacta nuda, quæ non ex illicita cauſa procedunt, tam pariunt actionem quam ſtipulatio. *Grotius lib.* 3. *manud. p.* 1. §. *penult. Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 92. *Gudelin. lib.* 3. *de I. V. c.* 5. *verſ. porro. Weſenb. parat. h. n.* 10.]

Contra quem debet pactum dubium interpretari?

Contra illum, qui verba dixit. *l.* 39. *D. h. l.* 21, 33. *D. de contrah. emtion.* Debet enim ſibi imputare cur non apertius ſit locutus.

Quomodo tollitur pactum?

Prius per poſterius: non ipſo jure, ſed ope (*a*) exceptionis. *l.* 27. §. 2. *D. h.* Aſt obligatio naturalis tantum ipſo jure per pactum tollitur. *l.* 95. §. 4. *D. de ſolut.*

(*a*) Hodie etiam ipſo jure, quia ex pactis agi poteſt, & conſequenter tolluntur ipſo jure.]

Pactus, ne peteret, poſt rurſus ut peteret, obligatne de novo fidejuſſorem jam ante liberatum ex priore pacto?

Nullo modo, *l. fin. D. h.* niſi fidejuſſor de novo eadem ratione, qua reus, ſe obligaverit. *l.* 27. §. 2. *verſ. ead. D. h.*

Tit. 15. De Tranſactionibus. Tit. 4. Lib. 2. Cod.

Quid eſt tranſactio?

Tranſactionis (*a*) nomen in genere acceptum, ad omnem modum litem finiendi refertur. *l. tranſact.* 229. *D. de Verb. Signif.* In ſpecie, eſt conventio ſive pactum de re dubia, non gratuitum. *l.* 1. *D. h.* Paciſci is dicitur in ſpecie, qui indubitatam rem, vel aliquo accepto, vel non accepto, vel rem dubiam nullo accepto remittit. *d. l.* 1. In tranſactione lis ſemper debet eſſe, *d. l.* 1. vel metui, *l.* 2. *C. h.* (*v. l.* 51. *D. de pecul.*) & quid dari, retineri, vel promitti. *l.* 38. *C. h.*

[*a*] Putant nonnulli jura pactorum & tranſactionum, uti & nomina eſſe confuſa hodie, & ideo tranſigi poſſe de re certa; verum errant, cum conventio de re certa, quæ etiam hodie fit, ſit pactum donationis cauſa factum *l.* 1. *D. h.* non autem formalis tranſactio.]

Qui poſſunt transſigere?

Qui & paciſci. Unde pupilli tranſigunt recte, ſi conditionem ſuam faciant meliorem. *pr. Inſt. de auth. tut.* Minores, *arg. l.* 101. *ff. de verb. oblig.* niſi quid alienent cum curatores habent. *l.* 3. *C. de reſtit. in integr. min.* Prodigi, in rem ſuam. *arg. l.* 6. *ff. de verb. oblig.* Tutores & Curatores, *l.* 56. §. 4. *ff. de furt.* modo nihil ex eo, quod ſervando ſervari poſſit, ſine decreto alienent. *arg. l.* 22. *C. de admin. tut. junct. l.* 46. §. *fin. ff. eod.* Etiam Procuratores, non tantum inſtructi ſpeciali mandato. *arg. l.* 16. *C. de Procurat.* vel in rem ſuam; ſed & univerſaliter dati, *l.* 60. *l.* 63. *ff. eod.* modo non agatur de dominio transferendo: quod ſi fiat, non poſſunt hi tranſigere, niſi habuerint mandatum cum libera, vel ſpeciale. *d. l.* 63. *junct. l.* 58. *ff. eod.* Syndici vero non aliter, quam ſi cauſa ſit valde dubia. *l.* 12. *C. h.*

De quibus rebus ſit tranſactio?

De dubiis. *l.* 1. *ff. h.* Non igitur valet de re per ſententiam deciſa. *l.* 7. *ff. h.* (*v. l.* 32. *C. h.*) niſi dubitetur, an ſententia ſit lata, vel niſi appellatio aut reviſio intervenerit, vel adhuc appellari poſſit, *d. l.* 7. *l.* 11. *ff. h.* vel negetur eſſe judicatum. *d. l.* 11. (*v. l.* 23. §. 1. *de condict. indeb.*)

Quid Iuris eſt in Criminalibus?

Tranſigere vel paciſci de crimine [*a*] capitali, excepto adulterio, prohibitum non eſt: in aliis autem publicis criminibus, quæ pœnam ſanguinis non ingerunt, tranſigere non licet, citra falſi accuſationem. *l.* 18. *C. h.*

[*a*] Privati poſſunt de eo, quod ſua intereſt, hodie tranſigere in criminalibus indiſtincte, *Zypæus ad tit. de his qui accuſ. Grotius lib.* 3. *tit.* 4. & perſecutiones criminum hodie præcipue pertinent ad procuratorem fiſci, *Gudelin. lib.* 5. *de J. N. cap.* 4. *verſic. quod dixi. Zypæus & Autumnus h.* ſic ut talionis pœna & inſcriptio etiam non ſint in uſu, *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 194. *in fine.* quocirca hodie privati citra ullum metum

licite tranſigunt, nec delinquentes ex eo habebuntur pro confeſſis.]

Quare licet de capitalibus?

Qui ignoſcendum eſt quolibet modo redimenti ſuum ſanguinem. *l.* 1. *ff. de bon. eorum, qui ante ſent. l. fin. ff. de pravaric.* Et nimis durum eſſet, ut, qui in re tam ardua quid dedit vel promiſit, haberetur pro confeſſo. (*v. l.* 5. *§. ult. & ll. ſeqq. ff. de h. q. not. inf.*)

Quæ intelliguntur per capitalia?

Tantum ultimi ſupplicii; quia poſtea dicitur, quæ pœnam ſanguinis non ingerunt. *d. l.* 18. *d. l. fin. d. l.* 1. (*v. l.* 103. *de verb. ſign.*)

Licetne ante, vel poſt litem conteſtatam?

Non diſtinguitur. Nec enim, ſi reo permiſſum eſt, actori debet denegari, & vice verſa.

Quare excipitur adulterium?

Propter fœditatem criminis; & quia videtur tranſigens ſe lenocinii reum facere.

Annon crimen læſæ majeſtatis, & ſimilia, in quibus conſcius punitur, excipitur?

Nullo modo: Licet enim conſcii committendi criminis, & id non revelantes, puniantur; non tamen prohibentur tranſigere de commiſſo.

Quomodo hæc tranſactio admittitur, cum noceat reipubl. quia delicta manent impunita, contra l. 51. *ff. ad leg. Aquil. & in Turpil. incidit, qui deſiſtit ab accuſando. tot. tit. ad SC. Turpil. quinimo, qui tranſigit, pro confeſſo habetur. l.* 5. *ff. de h. q. not. inf. m.?*

Magiſtratui non præjudicatur, quoad accuſationes promovendas, & pœnam infligendam. Poterit enim Magiſtratus ex officio procedere, aliumque conſtituere accuſatorem; (*v. l.* 7. *C. de accuſat.*) imo cogere tranſigentem, qui agit, patefacere, quæ ipſi conſtant de facto. Jus enim publicum non tollitur privato facto. *l.* 38. *ff. de pact.* Deinde, in Turpilianum incidit, qui deſiſtit ab accuſando ſine permiſſione legis: non enim tranſactionibus, ſed ſordidis concuſſionibus eſt

interdictum. *l.* 1. §. 3. *in fin. D. de calumniat.* Et denique pro confeſſo habetur tranſigens in privatis, *d. l.* 5. iiſque publicis, in quibus ſecundum leges non licet tranſigere.

Quid ſibi volunt verba, d. l. 18. *in fin.* Citra falſi accuſationem?

Citra, non ſignificat præter, ſed ſine; uti in *l. pro hered.* 20. §. *Papinianus* 4. *verſ. itaque in fin. ff. de acq. v. om. hered. l.* 1. §. 1. *ff. de pignor. l.* 3. 26. *C. de uſur.* Itaque hic eſt ſenſus; Qui de publicis non ultimi ſupplicii criminibus tranſigit, poteſt accuſari falſi.

Annon ſunt aliqua, de quibus non licet tranſigere, niſi ſub modo certo?

Sunt controverſiæ, quæ ex teſtamento, ſive ſcripto, ſive (a) nuncupativo, proficiſcuntur: nam de iis nec tranſigi, nec veritas exquiri aliter poteſt, quam inſpectis cognitiſque verbis teſtamenti. *l.* 6. *ff. h.* (*v. l.* 1. §. 1. *D. teſtam. qu. aper.*) Deinde, de alimentis futuris ultima voluntate relictis, non licet tranſigere, niſi authore prætore; ne quid fiat contra defuncti voluntatem, vel, ne modico contenti homines, poſt laborent inedia. *l.* 8. *ff. l.* 8. *C. h.* (*v. l.* 8. §. 6. §. 24. §. 25. *h. t.*) De præteritis ac ex contractu conſtitutis tranſactio ſine decreto fieri poteſt, *d. l.* 8. *ff. & l.* 8. *C. h.* imo etiam de annuis legatis teſtamento relictis locupleti, *d. l.* 8. §. 23. *ff. h.* non de alimentis annuis. *d. l.* 8. §. 7. *ff. h.*

(*a*) Vide *Grotium lib.* 3. *ſect.* 4.]

Quid ergo ſpectabit Prætor in tranſactione de alimentis?

Inquiret in cauſam tranſigendi, æſtimabit modum alimentorum, examinabit qualitates perſonarum. *d. l.* §. 8, 9, 10, 11. *ff. h.*

Quomodo fit tranſactio?

Vel pacto, vel Aquiliana ſtipulatione. *l.* 2. *ff. h.*

Quis eſt effectus tranſactionis?

1. Non extenditur ad illa, de quibus probabiliter non eſt cogitatum. *l.* 9. §. 1. *l.* 12. *D. h.* 2. Generaliter facta, non reſcinditur prætextu novi inſtrumenti

vel

vel poſt reperti, ſpecierum poſt repertarum, niſi dolus vel error commiſſus ſit. *l.* 19. *l.* 29. *C. h.* 3. Jure Civili, ſi pacto tantum ſit inita, producit exceptionem: ſi ab una parte adimpleta ſit vel datione vel remiſſione, actionem præſcriptis verbis, *arg. l.* 15, 16. *D. l.* 28. *C. h.* ſi intervenerit ſtipulatio Aquiliana, actionem ex ſtipulatu. *l.* 6. *C. h.*

Quid, ſi quis agat contra tranſactionem pacto factam?

Habebit reus electionem, utrum objicere ex tranſactione exceptionem, an ipſe quoque velit à placitis recedere, *l.* 14. *C. h.* à jurata tranſactione major ſi receſſerit, carebit recedens iis, quæ ipſi ex tranſactione debentur, & erit *(a)* infamis. *l.* 41. *C. h.*

(a) Pœna infamiæ, quæ in *l.* 41. *C. h.* ponitur, hodie non eſt in uſu, uti nec vix illa pœna, ut qui recedit à tranſactione careat omni eo quod ex tranſactione eſt conſecutus, vel poteſt conſequi.]

Paritne hodie omnis tranſactio actionem?

Non eſt dubium; cum & ex omni pacto hodie detur actio, uti ſup. dictum.

Quod, ſi dolo, vel ex falſis inſtrumentis ſit inita?

Reſcindetur, *(a)* modo falſitas probari poſſit. *l. ſi ex* 42. *C. h.*

(a) Etiam poteſt reſcindi tranſactio propter enormem læſionem ex beneficio, *l.* 2. *C. de reſcind. vendit.* quod procedit ex æquitate, multi autem id negant. Vide *Gail. lib.* 2. *obſerv.* 70.]

De Errore Calculi. Lib. 2. Tit. 5. Cod.

Quid, ſi erratum ſit in calculo?

Is error *(a)* poteſt corrigi: etiam poſt decennii vel vicennii tempora. (*l.* 8. *D. de admin. rer. ad civ. pert.*) Niſi controverſia de errore per tranſactionem vel ſententiam fuerit finita, *l. un. C. h.* alias enim nullus eſſet litium finis. *l.* 2. *C. de re Iudic.*

(a) Ad hoc autem ut rationes ex cauſa erroris ad petitionem partis revideri poſſint, prius conſtare debet judici, qualiter in iis erratum ſit, idque in ſpecie

allegatis erroribus, nec ſuffecerit dicere quod in illis eſſet erratum. *Maſcard. concluſ.* 253. *n.* 24. *vol.* 1. *n.* 27.]

PANDECTARUM LIBER III.

Tit. 1. De Poſtulando. Tit. 6. Lib. 2. Cod.

Quid eſt poſtulare?

EST, deſiderium ſuum vel amici in jure apud eum, qui juriſdictioni præeſt, exponere, vel alterius deſiderio contradicere. *l.* 1. §. 2. *ff. h.*

Qui poſſunt poſtulare?

Qui non prohibentur. Prohibentur aliqui edicto: aliqui lege: aliqui ſententia.

Qui edicto?

Horum tres ſunt ordines. Prohibentur alii in totum, pro ſe, & pro aliis: Hoc in genere ſunt minores 17. annis, furioſi, ſurdi. *l.* 1. §. 3. *ff. h.* Aliqui tantum pro aliis; ut mulieres, cæci, quique inſigni turpitudine ſunt notati. *d. l.* 1. §. 5. Alii pro certis poſſunt tantum; uti parentibus, liberis, fratribus, ſororibus, uxoribus, reliquiſque, qui commemorantur. *d. l.* 1. §. *fin. l.* 2, 3, 4, 5, 6. *ff. h.* Tales ſunt infames ex edicto. *d. l.* 1. §. 8. Edictō prohibiti, ne quidem volente adverſario admittuntur. *l.* 7. *ff. h.*

Qui lege?

Omnes, qui myſteriis, Sacroſanctæ [a] Eccleſiæ non ſunt imbuti. *l. fin. C. h.* Judices ac arbitri in eadem cauſa. *l.* 6. *C. h.* Potentiores, *l.* 1. *& t. t. C. ne liceat potentior.* Qui pacti ſunt de quota litis, *l.* 5. *C. h.* vel aliud pactum, quo vexent alios, inierunt. *l.* 6. §. 2. *C. h.*

[a] Ho-

[a] Hodie in fundamenta religionis non inquiritur, ſed præſtant advocati jusjurandum fidelitatis, ſcilicet quod fideles ſint patriæ futuri, ſimul etiam in cauſis orandis, quo etiam facit formula jurandi, *l.* 14. §. 1. *de judic.* Vide *Autumn. Collat. ll. ad l. fin. C. h.*]

Qui ſententia?

Quibus vel in totum vel ex parte advocationibus eſt interdictum. *l.* 8, 9. *ff. h.*

De Advocatis diverſorum judicum ac judiciorum. Tit. 7, 8. Lib. 2. Cod.

Quomodo diſtinguitur inter poſtulare, Procuratorem vel Advocatum agere?

Poſtulat, qui ſuum vel alterius deſiderium in jure coram Prætore proponit, vel alterius deſiderio contradicit. Procurator eſt, qui negotia judicialia vel extrajudicialia curat, alieno nomine. Advocatum agit, qui cauſam alienam juris remediis tuetur.

Quid proprie conſtituit Iudex circa advocatos?

Non tantum iis, qui ſuo vel alieno nomine poſtulare nequeunt, ſed & omnibus, qui certis ex cauſis, vel ambitione adverſarii, vel metu patronum non inveniunt, advocatum dabit. *l.* 1. §. 4. *ff. de poſtul.* Non permittet, ut ab una parte conſiſtant diſertiſſimi advocati; ne ob inopiam boni patrocinii cauſa alterius damnum patiatur. *l.* 7. *C. eod.*

Qui poſſunt eſſe advocati?

Qui prævio examine à Juriſperitis juratis ſub geſtis monumentorum ſunt judicati legum peritia eſſe inſtructi. *l.* 11. §. 1. *h. t.* 7.

Quod eſt officium advocatorum?

1. Non licet iis à ſuo foro abeſſe temere & ultra triennium. *l.* 7. §. 2. *l. fin. C. h. t.* 2. Non poſſunt litigantibus patrocinium denegare, niſi velint carere foro, *l. pen. C. de poſtul.* vel interſit eorum non ſuſcipere. 3. Cauſam, quam ſciunt eſſe improbam, non defendent, *l.* 14. §. 1. *C. de Iudic.* ut nec bonam [a] fal-

laciis praviſque artibus. *d. l. 14. C. de Iud. l. 6. §. 1. ff. de poſtul.* 4. Non inibunt contractum de quota litis, vel alium quemlibet nocentem cum clientibus. *d. l. 6. §. 2.* 5. Non ultra quam litium utilitas poſtulat, in licentiam convitiandi aut maledicendi prorumpent: agent, quod cauſa deſiderat. Et qui probris putaverit eſſe certandum, infamia notabitur. *d. l. §. 1.* 6. Non protrahent litem, ſive jurgium. *d. l. 6. §. 4.* 7. Neminem aſpernantes habebunt. *d. l. 6. §. 3.* 8. Nunquam prævaricabuntur. *l. 1. C. h. tit.*

(*a*) Vide *Mynſing. centur. 3. obſ. 6.*

Quod conſequuntur advocati ſolatium pro laboribus?

Etſi quidem precio nummario dehoneſtanda non ſit juris ſcientia. *l. 1. §. 5. ff. de var. & extr. cogn.* Et, qui lucro tantum capiuntur, veluti abjecti ac degeneres habendi ſint; *d. l. 6. §. 5.* tamen modicum ſolatium præſtare iis, qui utiliſſimam operam conferunt, oportet. *l. 1. §. 5. & 10, 11, 12. D. de variis & extraord. cognit.*

Poſſuntne advocati in ſua cauſa petere ſalarium?

Nequaquam: [*a*] cæterum, ſub prætextu damni ipſis quid tribuendum eſſe, juſta ratio docet. *l. ſed ſi quis 7. ff. teſt. quemadm. aper. l. ſi quando 19. §. cum oportet. C. de Teſtib. l. ſi ſervus communis 61. §. quod vero ff. de Furt.* In cauſa vero communi quin petere poſſint aliquod redhoſtimentum laborum, non eſt [*b*] dubitandum. *Dd. ll.*

[*a*] Imo ſic ferè receptum eſt, ut advocati in propria cauſa ſoleant ad ſe advocare alium advocatum: cui licet nihil ſolvant, tamen totum in propria cauſa accipiunt ſalarium, quod alteri eſſet perſolvendum. *Gail. lib. 1. obſ. 151. n. 16. & ſeqq. Mynſing. cent. 1. obſ. 2.* [*b*] *Gail. d. obſerv. n. 20. Mynſing. d. obſerv. 2. Berlich. part. 1. concluſ. 9. n. 84.*]

Quæ ſunt præmia advocatorum?

Varia. Non coguntur ſuſcipere munera ſordida, pro-

provinciales functiones, ſeu tributorum collectas. *l.* 3. *C. h. t.* 7. Salarium eorum [*a*] cedit in quaſi caſtrenſe peculium. *l.* 8. *C. eod.* Veteres & ſenio confecti, clariſſimorum titulo honorantur, & comitativa dignitate fruuntur. *l.* 1. *C. h. t.* 8. Filii aliis [*b*] præferuntur, & quidem gratis in hoc officio. *l.* 11. § 1. *in fin. C. h. t.* 7. *l.* 3. §. 5. *C. h. t.* 8.

[*a*] An hiſce præmiis ſint digni iſti, qui quidem relati ſunt in matriculam advocatorum, & tamen officium non exercent? Negant recte *Papon. lib.* 7. *tit.* 7. *arreſt.* 15. *Bartol. de repreſſal. Q.* 5. *n.* 2. [*b*] Hoc hodie ceſſat.]

Quæ ſtatus advocatorum?

Ea deſcripta eſt prolixè in *l.* 14. *C. h. t.* 7.

De Advocatis Fiſci. Tit. 9. Lib. 2. Cod.

Quod eſt advocatorum fiſci officium?

Curare ea, quæ ſunt Principis & ærarii, & quæ ad vindictam publicam pertinent. In cauſis Principis & ærarii, fiſcalia commoda non occultent: à calumniis abſtineant: prætextu fiſcalis commodi nemini negotium faceſſant: cauſam fiſci ſemel ſuſceptam non deſerant. *l.* 1. 3. *C. h.* Durante officio contra fiſcum non agant, niſi ſit cauſa pupillorum ſuorum, parentum, vel liberorum, *l. pen. & fin. D. de poſtul.* & depoſito officio non agant contra fiſcum cauſas, quas ante pro eo cœperant. *l.* 2. *C. h. arg. l.* 3. §. 1. *C. de adv. div. jud. t.* 7. In Criminalibus [*a*] inquirant ſedulo, & perſequantur crimina, juvent delatores. *l.* 5. *C. de delator. lib.* 10. *l. fin. C. h.*

[*a*] Hodie in criminalibus non ſolet à privatis agi, ſed tantum à procuratore fiſci ex mandato Senatus, cui etiam ſe adjungere poſſunt illi, quorum intereſt, atque hodie non denegatur accuſato advocatus. *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 87. *n.* 3. *Zypaus de accuſat. in fine.*]

Quæ ſunt præmia ac privilegia Advocatorum fiſci?

Jure Civili conſequuntur titulum Conſiliariorum, ac, depoſito officio, exconſulatem dignitatem moderatoris,

ratoris Provinciæ, aut comitivam Conſiſtorianam. *l.* 8. *l.* 13. § 1. *C.t.* 7. Liberanturque una cum liberis à cohortali conditione. *l.* 17. *C. h. tit.* 8. Eorum [*a*] filiis tribuuntur privilegia deſcripta. *l.* 4. *C. h.t.* 8. *l.* 15. §. 1. *C. h. t.* 7. Heredes etiam eorum percipiunt totius anni ſolatium, licet in principio anni ſint mortui. *d. l.* 15. §. 1.

[*a*] Hodie ſolent quidem filii præferri, ſed magis ex voluntate eorum ad quos ea res pertinet, quam ex neceſſitate juris.]

De Errore [*a*] Advocator. vel libellos ſeu preces concipientium. Tit. 10. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi forte advocati erraverint?

Si præſentibus litium dominis quid ſit allegatum, ratum eſt, niſi domini contradixerint in continenti, hoc eſt, triduo proximo, vel appellaverint. *l.* 3. *C. h.*

[*a*] Hodie communiter fere receptum eſt, quod ante litem conteſtatam liceat errorem ſimpliciter corrigere, poſt autem non aliter quam petita reſtitutione in integrum. *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 104. *n.* 3. *Rebuff. ad conſtit. Regias tom.* 2. *tit. de reſtit. art.* 1. *Gloſſ.* 1. *n.* 18. *Mornac. in l.* 1. *C. h.* niſi ſcilicet correctio fiat ſtante rotula, id eſt, judicio.]

Quid, ſi error fuerit commiſſus circa preces?

Non præjudicat veritati, *l.* 2. *C. h.* quæ enim aliter concipiuntur, quam concipi debent, non mutant veritatem. *l.* 1. *& t. t. C. plus val. quod ag.*

Ut quæ [*a*] deſ. adv. part. Judex ſuppl. Tit. 11. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi forte Advocatus non allegaverit allegand a?

Non dubitandum eſt, quin Judex, ſi quid à litigatoribus, vel ab his, qui negotiis adſiſtunt, minus fuerit dictum, ſit ſuppleturus, *l.* 21. *D. de interr. in jure faciend.*

faciend. & prolaturus, quod legibus & juri publico ſciat convenire. *l. un. C. h.*

[*a*] Vide ad *h. tit. Chriſtin. vol. 2. deciſ.* 105. *&* *Mornac. h.*]

Debetne hic diſtingui inter ea, quæ juris & quæ facti ſunt?

Certum eſt, quod Judex poſſit ſupplere ea, quæ juris ſint. *d. l. un.* Aſt, ſi facti quæſtio incidat, Judex non ſimpliciter ac temere, nec proprio motu addet, quæ à partibus ſunt omiſſa; ſed magis inquirit: imo & nonnunquam addet, quoties ipſe ſcit rem aliter ſe habere quam partes allegarunt; ſic enim fiet, ut ſuum cuique tribuatur, Juſtitiæ ſatisfiat, & Judex conſcientiam ſuam non lædat.

Atqui Iudex non poteſt officium impertire niſi rogatus, l. 4. §. 8. ff de damno infecto.

Quoties cauſa coram eo diſceptatur, ſi non in ſpecie, ſaltem in genere rogatur.

Tit. 2. De his, qui notantur infamia. Tit. 12. Lib. 2. Cod.

Quid eſt infamia?

Eſt boni nominis ſive exiſtimationis læſio vel imminutio. *l. 5. §. 1. ff. de variis & extraord.*

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel juris, vel facti. Juris eſt, quam lex ob turpem cauſam irrogat: Facti, cum fama apud graves & honeſtos viros oneratur. *l. 2. D. de obſ. parent. & patron. l. 39. D. de furt.*

Quot modis irrogatur infamia juris?

Duobus: vel ipſo jure, cum lex ipſam turpitudinem delicti ob ſolum factum, non exſpectata ſententia, notat: vel per ſententiam, cum non aliter quis fit infamis, quam per condemnationem.

Quibus caſibus infertur ipſo jure?

Sunt varii. Uti ſi quis ab exercitu ignominiæ cauſa mittatur. *l. 1. l. 2. pr. & §. 1, 2, 4. ff. hic.* Si artis ludicræ pronunciandive cauſa in ſcenam prodierit. *l. 1. l. 2.*

l. 2. §. 5. *l.* 3, 4. *ff. hic.* Sic quis lenocinium fecerit. *d. l.* 1. *d. l.* 4. §. 2. Si in adulterio fœmina ſit deprehenſa. *l.* 43. §. *pen. ff. de rit. nupt.* Quod non eſt receptum in viro, quia in eo non eſt tantum periculum de ſuppoſitione partus. Similiter infertur ipſo jure ſecundum jus civile, non [a] canonicum, *c. pen. & fin. x. de ſecund. nupt.* non tantum mulieri, quæ intra annum luctus nupſit; ſed & patri, qui ſciens filiam, quam in poteſtate habet, intra annum luctus in matrimonium collocavit, & ei, qui ſciens talem duxit, vel duci eſt paſſus à filio ſuo, quem in poteſtate habet, *d. l.* 1. *l.* 8, 9, 10, 11, 12, 13. *pr. ff. h.* nec non ei, qui bina ſponſalia binaſve nuptias eodem tempore habuit. *d. l.* 1. 13. §. 1, 2, 3, 4. *ff. h.* Ipſo jure enim eſt infamis, qui tranſegit de privatis delictis, furti, rapinæ, vel injuriarum dato pretio. *d. l.* §. 5. *l.* 4. §. 5. *l.* 6. §. 3. *ff. h.* Et qui certo improbum fœnus exercet, *l.* 20. *C. hic.* vel uſuras uſurarum exigit. *d. l.* 20. *junct. l.* 28. *C. de uſuris.* (*add. l.* 41. *C. de tranſact.*)

[a] Mores hac in re Jus Canonicum ſequuntur quoad infamiam & ſimilia, ſi autem quæratur de Jure liberorum ob ſecundum matrimonium à matre intra tempus luctus initum, hoc ipſum etiam liberis manet immutatum, ut *Dd. tradunt ad l.* 1, 2. *C. de ſecund. nupt.*]

Quibus caſibus per ſententiam?

Si quis in judicio publico calumniæ prævaricationiſve cauſa quid feciſſe judicatus fuerit. *d. l.* 1. *d. l.* 4. §. 4. *ff. h.* Si quis furti, vi bonorum raptorum, vel injuriarum, de dolo malo, nomine ſuo [a] damnatus ſit. *d. l.* 1. *d. l.* 4. §. 5. *l.* 5, 6. *ff. hic.* Si quis judicio publico, *l. infamem* 7. *ff. de publ. judic.* vel ex alio extraordinario crimine, ob dolum vel inſignem turpitudinem, *d. l.* 13. §. 8. *ff. hic.* vel ob dolum pro ſocio, tutelæ, mandati, depoſiti, ſuo nomine, directo, non contrario judicio, condemnatus eſt. *d. l.* 1. *l.* 6. §. 5. *ff. hic.*

[a] Ex

[*a*] Ex hiſce cauſis condemnati hodie non ſunt ſimpliciter infames, ut notant *Argentr. ad conſuetud. Britan. & Zypaus ad h. tit.*]

Cur dicitur non contrario judicio?

Quia in directo tantum quæritur de dolo, in contrario regulariter de calculo. *d. l. 6. §. 7.* (*v. l. 6. §. 5. h. t.*)

Fitne infamis, qui pactus eſt in hiſce judiciis pro ſocio &c. directu?

Nequaquam: licet enim ſint actiones famoſæ, & damnati notentur, non tamen pactio ita turpis eſt, ut in furto, aliiſque delictis. *l. 7. ff. h.*

Irrogaturne etiam infamia in hiſce directis pro ſocio &c. Iudiciis, ob culpam?

Nullo modo: ſolus enim dolus coërcetur, nec in tam gravi cauſa doli nomine ſolet venire lata culpa, huc facit *d. l. 6. §. 6. & 7.* (*v. l. 7. D. ad leg. Corn. de ſicar.*)

An & heres condemnatus ex hiſce directis Iudiciis fiet infamis?

Fiet, ſi ipſe male ſit verſatus in depoſito vel mandato: non vero in tutela vel pro ſocio, ſuo nomine damnari poteſt; quia nec in tutelam, nec in ſocietatem ſuccedit, ſed tantum in æs alienum defuncti. *d. l. 6. §. 6. ff. h.*

Quibus caſibus facti infamia irrogatur?

Si quis à judice increpetur, *l. 20. ff. l. 17. C. h.* (*v. l. 13. §. 6. h. t.*) ſi in teſtamento perſtringatur. *l. 13. C. hic.*

Qui ſunt effectus infamiæ?

Percludit viam ad dignitates, *l. 2. C. de dignitat.* non plene infamibus creditur, *l. 3. ff. de teſt.* &, ſi infames jure vel facto ſint inſtituti heredes præteritis fratribus, competit fratribus germanis & conſanguineis querela inofficioſi. *l. 27. C. de inoffic. teſtam.*

Quomodo ſunt notati qui bonis cedunt?

Facto & jure ſunt [*a*] infames, ſi turpiter decoxerint patrimonium: (*v. Nov. 135. pr.*) nec facto, nec jure,

jure, ſi per adverſitates fortunæ in calamitates hujuſmodi inciderint. (*v. l.* 11. *C. h. t.*)

[*a*] Id autem hodie non ita obſervatur, quia ad infamiam non tam facile proceditur noſtris moribus.]

Tit. 3. De Procuratoribus. Tit. 13. Lib. 2. Cod.

Qui ſunt ad lites Procuratores?

In genere omnes, qui alieno [*a*] nomine cauſam agunt: In ſpecie autem, qui aliena negotia mandatu domini adminiſtrant, litemque curant. *l.* 1. *ff. h.*

[*a*] Hodie hoc officium eſt publicum, ſic ut quilibet ad hoc ut immediate judicium urgeat, non poſſit conſtitui; ita in Germania, *Gail. l.*1. *obſ.* 43. *n.*6. & in tanta eſt dignitate in Camera, ut debeant eſſe DD. vel Licentiati, qui ad hoc admittuntur. *Gail. d. loco n.* 7. id autem noſtris moribus non recipitur.]

De Perſonis dantibus Procuratores.

Qui poſſunt dare Procuratorem ad litem?

Qui domini ſunt litis, & poſſunt mandare. Procuratores autem & Tutores, & Curatores, non ante litem conteſtatam, ut & Syndici, & actores civitatum, *l.* 8. *l.* 11, 23. *C. h. l.* 74. *ff. h.* ſed poſt eam procuratorem conſtituunt. Qui vero in rem ſuam datus eſt, vel poteſtatem ſubſtituendi à domino habet, valide conſtituit etiam ante. Nec poſſunt procuratorem dare filiifamilias in cauſa, in qua nequeunt ipſi experiri. *l.* 8. *ff. hic.* Sic nec pupilli & minores ſine authoritate & conſenſu tutorum vel curatorum. *d. l.* 11. *C. h.*

Poteſtne Procurator etiam alium ſubſtituere in appellatione?

Poteſt, ſi generaliter ad cauſam ſit datus: quia per litiſconteſtationem jam ante dominus (*a*) litis erat factus. *l.* 8, 23. *C. h.* Sin autem ad certum actum ſit datus, non ſubſtituet.

(*a*) Hodie non eſt litis dominus.]

Quid,

Quid, ſi minor de facto procuratorem dederit?

Si pro eo fuerit pronunciatum, ob favorem ætatis datio confirmatur. *l.* 14. *C. h.* quod multo magis recipiendum eſt in pupillo, cum eadem, imo major, ratio pro eo militet. (*v. l.* 54. *D. de re judic.*)

De iis qui procuratores dantur.

Qui poſſunt eſſe Procuratores?

Qui non prohibentur. (*l.* 43. §. 1. *h. t.*) Prohibentur autem. 1. Fœminæ, (*a*) *l.* 18. *C. h. l.* 54. *ff. h.* niſi agere velint pro parentibus, quos morbus aut ætas impedit, & qui non habent qui eorum nomine agat. *l.* 41. *ff. hic.* Id enim permittendum eſt interdum, cauſa cognita. 2. Milites, *d. l.* 54. Imo, nec pro patre, nec matre, nec uxore, nec ex ſacro reſcripto. *l.* 7. *C. h.* 3. Minores (*b*) 17 annis, ſecundum *DD.* Verum, jure noſtro non deſideratur ætas, ſed traditum eſt indiſtincte, minorem 25 annis dari poſſe. *l.* 23. *ff. de minorib.* (*v. l.* 51. *h. t.*)

(*a*) Fœmina autem hodie recte ad extrajudicialia mandatum ſuſcipit. *Buſius in l.* 1. §. *initium ff. de poſtul. n.* 5. (*b*) Idem etiam in praxi eſſe receptum tradit. *Sande lib.* 1. *deciſ. tit.* 3. *defin.* 3.

Quid reſpondendum ad §. 5. Inſtitut. ex quib. cauſ. manumit. ad l. 12. C. h. *&, deinde, quod traditum: minorem non habere juſtam ſtandi in judicio perſonam?*

In hiſce nulla eſt difficultas, quia in *d.* §. 5. agitur de manumiſſione à minore facienda, per quam minor ſervum amiſſurus erat. Hoc caſu ſpeciali ætas 17 annorum requiritur. Deinde, in *d. l.* 12. non agitur de procuratore, ſed defenſore. Denique, minor legitimam quidem non habet proprio nomine perſonam ſtandi, ſed recte alterius nomine, cujus periculo omnia facit. *d. l.* 23.

(a) Ne liceat potentioribus, &c. Tit. 14. Lib. 2. Cod.

Suntne & alii qui dari non poſſunt?

Placuit in ſpecie, potentiores [b] ob dignitatem repelli à procurando, ne jus tenuiorum opprimatur per potentiam patronorum. *l. 1. C. h.*

[a] Potentes ſolent debiliores per fraudes quæſitas ac ſimulatas actiones opprimere. *Fredericus de Senis conſil.* 85. *n.* 2. Potentiores in *h. tit.* etiam illi dicuntur qui præeminent opibus, & ſic incutere poſſunt metum. *Sande de Act. ceſſ. cap.* 4. *n.* 8. [b] Hoc autem ceſſat ſi ceſſio ſit facta filio potenti. *Sande dicto cap. n* 11, 12.

Quid, ſi actiones in potentiores ſint tranſlatæ?

Is, qui tranſtulit, jactura (a) debiti mulctatur; & potentior pœna arbitraria punitur. *l. 2. C. h.*

(a) Hæc pœna vix hodie habet locum.]

De his, qui potentior. nom. tit. præd. Tit. 15. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi quis nomina potentiorum tituloſque prædiis litigioſis affigat, vel nomina eorum in litem prætendat?

Potentior, qui conſenſum præbuit, per ſententiam fit infamis, &, qui affixerit, amittit (a) cauſam; &, ſi ea ſit injuſta, permixtis plumbo flagellis cæſus ſuppliciis metallorum deputatur. *l. unic. C. h.*

(a) Hæc pœna ab uſu receſſit noſtris & Gallorum moribus. *Autumn. coll. legum ad h. tit.*]

(a) Ut nemo privat. tit. præd. vel vela regia ſuſpend. Tit. 16. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi quis ſuis vel alienis prædiis titulos Imperatoris imponat, aut vela Regia ſuſpendat?

Amittit rem vel jus ſuum, idque fiſco cedit, *l. 1. C. h.* &, qui alienis impoſuit, ſi plebejus ſit, ultimo ſupplicio afficitur: ſi nobilior, uti clariſſimus &c. depor-

portatur, & ſervus fit: data cuilibet licentia titulos & vela tollendi & frangendi. *l.* 2. *C. h.*

[*a*] Hic titulus exolevit.]

Ut nemini liceat ſine judic. Tit. 17. Lib. 2. Cod.

Licetne & ſigna ſua rebus alienis imponere?

Non: eaque, quæ impoſita ſunt, licet cuilibet impune amovere, etſi etiam ſuas vel obligatas ſibi res eſſe ſignans dicat. *l.* 1, 2. *C. h.*

Ne fiſcus vel reſpubl. procur. Tit. 18. Lib. 2. Cod.

Poteſtne fiſcus vel reſpublica procurationem alieni patrocinii cauſa in lite præſtare?

Nullo modo: ne quidem ſub prætextu æris alieni, *l.* 1. *&* 3. *C. h.* aut ceſſionis, aut donationis. *l.* 2. *& ult. C. h.* Cavendum enim ſerio, ne inde injuriarum naſcatur occaſio, unde jura naſcuntur.

De cauſis, ad quas Procuratores dantur.

In quibus cauſis datur Procurator?

Tam civilibus quam criminalibus, Civilibus indiſtincte, niſi lex obſtat; ut in actibus legitimis & ſimilibus. In criminalibus autem non aliter, quam ſi abſentiæ cauſa allegetur. *l. pen.* §. 1. *ff. de public. judic.* (*v. l.* 3. *C. de accuſ.*) vel pœna ſit infra relegationem, *l. unic. ff. an per al. cauſ. appellat.* (*v. l.* 26. *C. h. t.*) aut ſit cauſa, ex qua abſens poteſt condemnari. *l.* 33. §. 2. *ff. h. l.* 5. *ff. de pœnis.* In popularibus vero ſequi oportet reſponſum *l.* 42. *ff. h.*

Eſtne diſtinguendum, utrum ad unam vel ad plures cauſas Procurator detur?

Nequaquam; (*a*) *l.* 1. §. 1. *ff. h.* Conſtituimus enim nonnunquam procuratorem in genere ad omnes cauſas, nonnunquam limitate ad certas.

(*a*) In nonnullis tribunalibus receptum eſt, ut procurator non admittatur niſi ad totam cauſam ſit conſtitutus: ita in Camera Imperiali receptum eſſe docent *Mynſing. lib.* 1. *obſ.* 46. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 109. *n.* 3. poſſunt autem ſine ullo ſcrupulo eſſe plures procuratores ad diverſas lites, ſed non ad unum aliquem actum in certa lite.] (*v. l.* 37. *l.* 38. *D. h. t.*)

De modo, quo conſtituitur Procurator.

Quomodo conſtituitur Procurator?

Solo conſenſu. *l.* 1. *pr. ff. mandat.* Conſenſus autem vel expreſſe, vel tacite intervenit. Expreſſe, ſi expreſſa ſit conventio. Tacite, ſi præſens dominus patiatur aliquid ab altero fieri, & non contradicat. *l.* 6. §. 2. *l.* 18. *ff. mandat.* vel, cum quis alteri tradit inſtrumenta ad cauſam [*a*] pertinentia. Verum, ex temporis diuturnitate nullum mandatum præſumitur.

[*a*] Id præcipue tunc habet locum, cum ei, cui munus tale eſt, inſtrumenta ſunt tradita. *Berlich. part.* 1. *concluſ.* 14. *n.* 4.] (*v. l. ult. pr. C. de pact. conv.*)

Quæ clauſulæ ſolent adjici mandato procuratorio?

De indemnitate, [*a*] ratihabitione, poteſtate ſubſtituendi, de hypotheca bonorum, ſed hæ ad ſubſtantiam rei non pertinent.

[*a*] Huc facit textus in *l.* 16. *ff. ad SC. Trebell.* atque quidem in praxi ſic obtinet, ut ſi procurator denunciet ſe egiſſe tanquam procuratorem, & Dominus non reſpondeat, videatur dominus ipſum confirmaſſe ex vi. *d. l.* 16.]

Quomodo Procurator conſtituitur in rem ſuam?

Cum alicui actio ceditur cum omni ejus commodo. Id fit aliquando ex neceſſitate, aliquando ex voluntate.

Eſtne quid ſingulare in hac ceſſione?

Conſtitutum eſt [*a*] *l.* 22. & 23. *C. mandat.* quod, qui actionem, vel in totum titulo emtionis, vel ex parte titulo emtionis, ex parte donationis, conſecutus

eſt,

eſt, non poſſit plus conſequi ab illo, contra quem ceſſio eſt facta, quam ipſe revera perſolvit. *DD. ll.*

[*a*] Leges hæ explicantur à *Sande de Act. Ceſſ. c.* 11. Quæſtionis eſt, an non ſint hodie abrogatæ? Affirmat *Imbertus in ſuo Enchir.* verbo *ceſſio. Bugnion de ll. abrog. lib.* 2. *Sect.* 48. *Papon. lib.* 10. *tit.* 1. *Arreſt.* 1. Negat autem *Mornacius* ad haſce *ll.* aliique, ſic ut videantur in Galliis de hac re diverſa eſſe jura, prout ea dicunt Parlamenta. *Chriſtinaus vol.* 3. *deciſ.* 49. *num.* 13. *& ſeqq.* At in Hollandia, ſi quis non denuntiavit debitor poteſt retrahere. *Grot. l.* 3. *ſect.* 16. In Friſia & Germania viget Jus Romanum.

Habetne hoc locum in omnibus actionibus?

Nequaquam. Nam ceſſat. 1. Cum coheredes in diviſione hereditatis ſibi invicem cedunt actiones 2. Si creditori nomen ſit datum in ſolutum. 3. Cum quis poſſeſſionis ſuæ tuendæ cauſa (*v. l.* 63. *D. de rei vindic.*) recipit ceſſionem. 4. Cum ceſſio eſt facta inter legatarios ſive fideicommiſſarios. *d. l.* 22. 5. Cum actiones indubitatæ ſunt. *d. l.* 22.

De officio Procuratoris.

Quid eſt officium Procuratoris?

Diligenter cuſtodire fines mandati. *l.* 10. *C. h.* Et, ſi generaliter ad totam cauſam ſit conſtitutus, poteſt actionem proponere, adverſus eam excipere, in cauſa concludere, ſententiam audire, & ab ea appellare: imo, ſi non appellaverit, tenebitur domino. *l.* 17. *C. h.* Generatim omnia faciet, quæ diligentiſſimus paterfamilias faceret. *l.* 13. *l.* 21. *C. mandati.* Debet & accipere judicium cum ad litem ſuſcipiendam eſt datus. *l.* 8. §. 3. *ff. h.* Pariter, qui ad petitorium judicium eſt datus, ſimul ad præparatoria ac poſſeſſoria eſſe datus videtur. *l.* 56, 62. *ff. h.* (*v. l.* 2. *D. de juriſd.*) Et, qui in duplicibus. (*v. l.* 10. *D. fin. regund.*) eſt conſtitutus ad agendum, ſimul ad defendendum mandatum habere intelligitur. *l.* 15. §. 1. *D. h. l. pluribus* 32. *D. h.*

Debetne Procurator cavere ?

Si dubitetur de mandato, præſtanda eſt ab ipſo cautio de rato. *l.* 1. *C. h.*

Quid, ſi non recte Procurator egerit ?

[*a*] Negligentia ejus ſive dolus nocet domino quoad adverſarium: at poteſt actione mandati à domino conveniri, ut præſtet, quod domino abeſt. *l.* 10. *C. h.* Ex contumacia autem oritur actio adverſus procuratorem, non dominum. *l. un.* §.2. *ff. ſi quis jus dicenti non obtemp.* ſcilicet ſi ſit res magni præjudicii; aliàs, in rebus minimi præjudicii, [*b*] oberit contumacia domino.

[*a*] Vide *Carpzovium part.* 1. *Conſtit.* 1. *deciſ.* 22. *&* 23. [*b*] *Bartol. in l.* 1. §. 2. *ff. ſi quis jus dicenti non obtemp. Salicet. in l.* 3. *n.* 3. *Cod. h. tit.*]

De actione, quæ Procuratori & Domino competit.

Quæ actio datur procuratori & adverſus eum ?

Mandati. Directa Domino adverſus procuratorem, ut præſtet, quicquid ex cauſa mandati abeſt Domino. *d. l.* 10. Contraria Procuratori, qua recuperat litis expenſas, ſi quas ſolvit, vel ſeſe obligavit, licet finem non impoſuerit negotio. *l.* 46. §. 4, 5, 6. *D. h.* Imo quoque ſalaria promiſſa vel ordinario debita petit mandati actione Procurator, *l.* 1. *C. mand.* modo ſint certæ pollicitationis. *l.* 17. *C. l.* 56. §. 3. *D. mandat.* (*v. l.* 1. §. 10. *&c. D. de extraord. cognit.*)

De modis, quibus finitur officium Procuratoris.

Quibus modis finitur officium Procuratoris ?

Aliquando ex facto Procuratoris vel Domini: aliquando ſine facto alterutrius, ex cauſa extrinſeca.

Quomodo ex facto Procuratoris ?

Renunciatione mandati, re integra; §. 11. *Inſt. de mandat.* Imo & re non integra, ex juſta cauſa: veluti ob

ob capitales inimicitias inter Dominum & Procuratorem ortas. *l. 8. §. fin. l. 9. & ſeqq. D. h.*

Quomodo ex facto Domini?

Per revocationem, quæ poteſt fieri ante litem conteſtatam, ſine ulla cauſa. Aſt, poſt litem conteſtatam, deſiderat cognitionem cauſæ, *l. 16. & ſeqq. ff. h.* veluti, ſi procurator ſit in vinculis, latitet, peregrinetur, affinitate adverſario jungatur, &c.

Poteſtne mandatum Procuratoris in rem ſuam datum revocari?

Nequaquam. Is enim loco domini abſolute eſt. Interim poteſt cedens, priuſquam debitori ſit ceſſio inſinuata, vel debitor litem ſit conteſtatus, vel partem ſolverit, recipere debitum ceſſum, & debitorem liberare. *l. 3. C. de novat.* Sed tenetur, quod exegit, reſtituere.

Quid ergo, ſi concurrat Procurator in rem ſuam cum Domino, & ambo agant, uter præferetur?

Procurator. *l. 28. 55. ff. h. l. 18. ff. de pign. act.* Si enim, qui ſimpliciter denunciat, excludat dominum, *l. 3. C. de novat.* cur non & is, qui ſimul agit?

Quomodo ſine facto finitur officium Procuratoris?

1. Morte alterutrius, niſi ignoraverit mandatarius, ante litem conteſtatam, dominum deceſſiſſe, *§. 10. Inſt. de mand. l. 26 ff. eod.* vel mandatarius litem ſit conteſtatus ante obitum. *l. 23. C. h.* At ſolent [*a*] heredes poſt obitum domini citari ad cauſam reaſſumendam. 2. Lite plene finita, hoc eſt, lata ſententia definitiva. (*v. l. 1. D. de re judic. l. 17. C. h. t.*)

[*a*] Videatur *Merula lib. 4. tit. 83. c. 5. Gail. lib. 1. obſ. 109. n. 6. Autumn. ad l. 23. Cod. h. tit.*]

Si Procurator fuerit condemnatus, mandaturne contra eum ſententia executioni?

Nequaquam. *l. 4. ff. de re jud. l. 61. ff. h.* Niſi ſit in rem ſuam Procurator, aut ſe obtulerit, ſcilicet cum ſciret non eſſe cautum. *d. l. 61.*

Poſſuntne & aliqui alieno nomine intervenire & agere ſine mandato?

Poſſunt: uti liberi, parentes, fratres, affines. *l.* 33. *ff. h.* litis [*a*] conſortes, *l.* 2. *de conſort. lit.* modo præſtetur cautio de rato, *l.* 1. *C. h. d. l.* 2. *C. de conſort. lit.* & lis ſit ante ordinata. *d. l.* 2.

[*a*] Etiam maritus hodie poteſt agere tanquam curator uxoris, nec tenetur ſatiſdare. *Sande lib.* 1. *deciſ. tit.* 2. *definit. Autumnus in l.* 21. *Cod. h. tit.*]

De Defenſoribus.

Qui ſunt Defenſores?

Sunt in genere, qui alienam cauſam quovis modo defendunt: In ſpecie autem, qui judicium rei nomine ſuſcipiunt, [*a*] ſive ex neceſſitate, ſive ex voluntate.

[*a*] Ita frequentes ſolent eſſe interventiones. Debent autem illi, qui pro aliis interveniunt. 1. docere quod ſua interſit, ut bene notat *Gail. lib.* 1. *obſ.* 69. *n.* 2. *& ſeqq. Mynſingerus* 2. *obſ.* 1. *Carpzovius part.* 1. *conſtit. elect.* 3. *defin.* 30. Cauſa autem cum ſit interventio, agitanda eſt in eodem judicio, *Althuſius Dicæol. c.* 2. *n.* 20. *&* 25. *Mynſingerus lib.* 5. *obſ.* 14. *& l.* 6. *obſ.* 35. nec tantum admittuntur interventiones, cum judicium inchoatur, ſed & pendente lite. *Merula l.* 4. *tit.* 47. *cap.* 1. *Gail. lib.* 1. *obſerv.* 70. *n.* 4. *Althuſius Dicæol. d. cap.* 2. *n.* 17. 23. 26.]

Suntne ergo defenſores alii neceſſarii, alii voluntarii?

Sunt, neceſſarios appellamus, qui alieno nomine litem inſtituunt, ſive ſint procuratores in ſpecie, *l.* 33. §. 3. *& ſeqq* ſive ſine mandato, ut conjunctæ perſonæ, ſive conſortes agant. *l.* 35. *pr. h.*

Quid juris in Procuratore in rem ſuam?

Si is utili actione experiatur, non cogitur defendere cedentem, niſi in fraudem eorum, qui invicem agere vellent, ceſſio ſit facta, *l.* 34. *ff. h.* quia non agit ex perſona domini, ſed proprio nomine. Directam vero intentans tenetur defendere in reconventione, ſi nulla neceſſitate cogente ceſſio ſit facta. *l.* 33. *in fin. ff. h.*

Æquum

Æquum enim eſt, eum, qui alterius nomine ut Procurator experitur, defenſionem ejuſdem ſuſcipere. *d. l.* 33. §. *pen.* Sin autem ex neceſſitate ſit ceſſio facta, ſive utili ſive directa agat, non defendet. *d. l.* 33. *in fin.* (*v. l.* 70. *ff. h.*). Convenit quippe ſubvenire hominibus in iis, quæ facienda ſunt neceſſario. *arg. l.* 7. §. 1. *l.* 8. §. 4. *ff. qui ſatiſd. cog. l.* 14. *ff. de fidejuſſ. l.* 3. *ff. de ſeparat.*

Ceſſatne aliquando hæc regula: Procurator tenetur defendere?

Ceſſat. 1. In populari actione, *l.* 43. §. 2. *ff. h.* quia, licet alieno nomine agat, jus tamen ſuum magis perſequitur. 2. Si pater nomine filii, vel maritus uxoris nomine injuriarum agat: quia magis propriam injuriam vendicant, quam alterius. *arg. l.* 39. §. 4. *ff. h.* 3. Si quis ab actione deſiſtat, *l.* 35. *in fine. ff. h.* quia pœna non defendentis eſt, ut actiones denegentur. *l.* 43. §. 4. *ff. h. l.* 5. *C. h.*

Qui ſunt voluntarii?

Qui ultro defenſionem alterius litis in ſe recipiunt, & pro aliis interveniunt. Horum vero cauſa alia eſt, quam neceſſariorum. Neceſſarii enim, qui in rem alienam conſtituti alieno nomine agunt, ad quamlibet reconventionem tenentur reſpondere. *l.* 35. §. 2. *l.* 37. *pr. l.* 39. *ff. h.* Voluntarii autem non ulterius quam ſuſcipiunt. *l.* 46. §. 1. *ff. h.*

Quomodo debet fieri defenſio?

Boni viri arbitratu, *l. pen. ff. h.* & ideo non poteſt videri defendere, qui actorem fruſtrando efficit, ne lis ad exitum perducatur. *l. fin. ff. h.*

Annon & debet cavere?

Omnino: nemo enim defenſor eſt idoneus ſine ſatiſdatione. *l.* 46. §. 2. *ff. h.* Cavere vero debet judicatum ſolvi. *l. non vedetur* 53. *ff. h.* Deſideratur & cautio de rato, ſi agens ſine mandato reconveniatur actione reali. *l.* 40. §. 2. *ff. h.*

Contra quem datur actio judicati?

Non contra dominum, ſed defenſorem, qui ſeſe

obtulit defenſioni. *l.* 4. *D. de re judicata. l.* 61. *ff. hic.* Procurator vero non convenitur. *DD. ll.*

Tit. 4. Quod quiſque univerſitat. nomine.

Poteſtne & dari nomine univerſitatis Procurator?

Poteſt omnino: modo ſit univerſitas conceſſa Legibus vel Senatusconſultis, *l.* 1. *pr. ff. h.* & hic procurator appellatur Syndicus.

Quis eſt Syndicus?

Procurator univerſitatis, qui cauſas & lites univerſitatis in judicio perſequitur; diſtinguitur ab actore in ſpecie ſic accepto, quod actor ſit Procurator ſpecialis ad unam cauſam conſtitutus; ſæpe autem hæc vocabula confunduntur.

Qui conſtituunt Syndicum?

1. Lex vel conſuetudo, *l.* 3. *l.* 6. §. 1. *ff. h.* ut puta, ſi major natu, aut alius aliquis certus ex familia ad hoc vocatur. 2. Ipſa univerſitas, (cum lex vel conſuetudo deficit) tota, vel ejus potiſſima pars; (*l.* 19. *D. ad municip. l.* 160. §. 1. *de R. I.*) imo etiam duæ ejus tertiæ partes, *l.* 3, 4. *ff. h.* modo ſint omnes legitime vocati, *arg. l.* 2. *Cod. de decurionib. lib.* 10. *l. fin. C. de author. præſtand.* Non autem neceſſe eſt nomina omnium exprimi, niſi agatur de re univerſitatis alienanda. *l. fin. C. de vendendis civitat. lib.* 11. 3. Ordo decurionum, hoc eſt, magiſtratus, *l.* 3, 4, 6. *ff. hic.* inter quos duas partes adfuiſſe ſufficit, & etiam numerabitur, qui electus eſt. *d. l.* 4.

Poteſtne pater filium, vel filius patrem, vel frater fratrem ſuffragio eligere?

Non eſt dubitandum: quia quaſi decurio vel membrum univerſitatis, & non ut domeſtica perſona ſuffragatur. *l.* 5. & 6. *ff. h.*

Quis poteſt eligi?

Et qui membrum eſt univerſitatis, & etiam alius: modo ſit alias idoneus & habilis. *arg. l.* 1. §. 2. & 3. *ff. hic.*

Quis

Quis prohibetur eſſe Syndicus ?

Qui procurator eſſe nequit. Filiusfamilias vero uti Procurator eſſe poteſt, ita etiam Syndicus. *l. 6. in fin. D. h.*

Ad quas cauſas dari poteſt Syndicus ?

Ad omnes cauſas, etiam ad futuras: imo non tantum ad civiles, ſed & criminales.

Quæ eſt poteſtas electi Syndici ?

Habet eandem poteſtatem circa res univerſitatis, quam Procurator circa res privatorum. Fit dominus litis. *l. 6. §. fin.* Cogitur defendere. *d. §. fin.* Et, ſi de decreto dubitetur, debet cavere de rato. *d. §. fin.*

Quomodo finitur Syndici officium ?

Eodem fere modo, quo procuratoris. *d. §. fin.*

Tit. 5. de Negotiis geſtis. Tit. 19. Lib. 2. Cod.

Qui ſunt negotiorum geſtores ?

In ſpecie, qui ſine mandato, vel ex mandato invalido negotia alterius gerunt; at in genere omnes, qui curam rerum alienarum habent.

Cum in ſpecie accipiuntur, annon tunc illi ſunt tantum, qui negotia abſentium gerunt ?

Non tantum illi, ſed & qui præſentium: modo præſentes ignorent geri. Si enim præſens in negotio, & ſciens ſua adminiſtrari, non contradixerit, videtur mandaſſe. *l. 18. ff. mandati.*

Quomodo diſtinguitur negotiorum geſtor à defenſore ?

In ſpecie Defenſor tantum ad litem pertinet. Negotiorum autem geſtor, & ad litem & ad extrajudicialia.

Quis poteſt gerere ?

Non tantum maſculi, ſed & fœminæ, *l. 3. §. 1. l. 31. ff. h. ſc.* extra judicium: defendere enim in judicio mulier non poteſt, *l. 54. ff. l. 18. C. de procurat.* poteſt etiam gerere pupillus: verum, non ulterius tenetur, quam qua locuplétior eſt factus. *d. l. 3. §. 4.*

Cujus negotia geruntur?

Semper alterius, etiam furioſi: non autem à curatore ejus officii ratione. Sic alterius negotium geſtum eſſe dicitur, ſi quis pro altero non mandante fidejuſſerit, *l. 5. ff. h.* vel creditoribus alterius ſolverit, *l. 43. ff. h.* vel à debitoribus alterius quid exegerit. *l. 45. §. fin. ff. hic.*

Quid negotia hic proprie ſignificant?

Quicquid omnino agitur, quale quale fuerit; ita gerere, quolibet modo eſt adminiſtrare.

Quomodo dicuntur geri negotia?

Aliquando ex neceſſitate rerum, *l. 3. §. 9, 10. ff. h.* aliquando voluntario.

Præſumiturne ſemper animus repetendi?

Sic videtur: [*a*] Nemo enim ſuum facile jactat, (*v. l. 25. pr. D. de probat. l. 47. D. de oper. libert.*) & magis, qui rationes confecerit, aut proteſtatus ſit de repetendo, *arg. l. 34. ff. h.* & ſane, tutius omnino eſt proteſtari de repetendis expenſis, ne poſt objiciatur, quod animo pietatis fuerint factæ. *l. 11, 14, 15. C. h. t.* [*b*]

[*a*] Vide *l. 14. §. 13. ff. de religioſ. & ſumpt.* [*b*] Hæc Quæſtio potiſſimum pertinet ad illos caſus, quibus quis in aliorum negotia impendit; ex. gr. ſi filii ſuos parentes funerent, vel alii qui heredes eſſe poſſunt, de his traditum eſt, quod ſi non ſunt proteſtati de ſumptibus ſervandis, ſumptus non poſſint repetere. *l. 14. §. 8. & 13. ff. de religioſ. & ſumpt.* Pariter ſi mater adminiſtravit res liberorum, dubitatur an alimenta petere poſſet, at æquius eſt repetere poſſe, ut judicatum eſſe refert *Sande l. 2. deciſ. tit. 8. defin* 3. ſcilicet ſi rationes mater confecit; itaque ſi non adminiſtravit, alimenta aliæque erogationes non repetentur, ſi ſine proteſtatione ſint erogationes factæ; Vide *Chriſtinæum vol. 2. deciſ. 112. n. 4. Menochium 2. de arbit. caſu 88. n. 5. & ſeqq.* nec hoc ſimpliciter ita procedit, ſed oportet diſtinguere, utrum mater ſit locuples an non, ſi non ſit adeo locuples, facilior erit Judex in iis matri adjudicandis, quam ſit ſi locuples: pariter etiam diſtin-

diſtinguere oportet inter erogationes magni vel parvi momenti, ut parvas attribuat matri, ac deinde & aliæ circumſtantiæ ſunt obſervandæ.

Quam actionem producit geſtio negotiorum?

Datur directa, nec non contraria. §. 1. *Inſt. de obl. ex quaſ. contr.*

Quibus datur directa?

Non tantum dominis, ſed & aliis, quorum intereſt, licet non ſint domini, adverſus geſtores, ut rationem reddant ſuæ geſtionis, *l.* 8. *C. h.* & condemnentur, ſi quid non ut oportuit, geſſerint vel præſtent, quod eo nomine abeſt aut abfuturum eſt. *l.* 2. *ff. h. t.*

Quam culpam præſtare debet geſtor?

Siquidem ex neceſſitate vel ejus ſuſpicione geſſerit, tantum dolum, vel pro re nata levem culpam. *l.* 3. §. 9. 10. *ff. h.* Si citra neceſſitatem rerum urgentem, culpam leviſſimam. §. 1. *Inſt. de obl. quæ ex q. contr. l.* 17. *l.* 20. *C. hic.* Interim de caſu fortuito non tenetur, niſi ſeſe obſtrinxerit, (*v. l.* 1. §. 35. *depoſ.*) vel culpæ, ex qua caſus ſecutus eſt, ſit reus. (*v. l.* 13. *l.* 22. *D. h.*)

Quid juris circa fructus & uſuras?

Tenetur reſtituere fructus, quos percepit & percipere potuit, nec tantum ſortem, verum etiam uſuras, *l.* 19. §. 4. *l.* 37. §. 1. *ff. hic. l.* 24. *C. de uſuris.* niſi geſſerit negotia ejus, qui non ſolitus eſt pecunias fœnori exponere, *l.* 13. §. 1. *ff. de uſuris.* &, ſi in mora reſtituendi fuerit, ſolvet uſuras à tempore moræ. *arg. l.* 32. §. 2. *ff. de uſuris l.* 13. *Cod. eod.* Si in ſuos uſus converterit, præſtabit maximas, *l.* 38. *verſic. quoniam ff. h.* pro more regionis cujuſque. (*v. l.* 7. §. 10. *de admin. tutor.*)

Cui datur contraria?

Geſtori adverſus dominum, modo utiliter geſſerit; licet, quod geſſit, effectum non habuerit, & res etiam interierit: ſufficit enim feciſſe, quod vir bonus feciſſet, *l.* 10. §. 1. *ff. h.* Hac quoque actione præſtabitur, quod abeſt, aut abſuturum eſt geſtori, *lib.* 2. *in fin. ff. h.* Sic reſtituentur ſumptus bona fide facti, & quicquid

debet geſtor ex obligatione nomine domini inita: etiam uſuræ, quas ſolvit, vel percipere potuit. *l.* 3. 10, 18. *C. h.* (*v. l.* 45. *in fin. D. h.*)

Annon ſunt aliqui caſus, quibus non repetit geſtor?

Sunt. Ita, ſi quid factum ſit pietatis cauſa, ſi mater quid erogaverit animo non repetendi in alimenta filii, *l.* 11. *C. hic.* item ſi vitricus. *l.* 15. *C. h.* Si filius pro patre debitum ſolverit. *l.* 12. *C. h.* Si maritus non in funus, ſed in morbum uxoris quid erogaverit, *l.* 13. *C. h.* aliiſque [*a*] caſibus. *l.* 1. 5. *C. h. l.* 39. §. 3. *ff. famil. erciſcund.*

[*a*] Hiſce caſibus etiam addi poteſt caſus, quo invito domino negotium geſſit geſtor. *l. fin. C. h.* (*v. l.* 40. *mandat.*) Cujus ratio eſt in *l.* 27. §. 25. *ff. ad l. Aquil.* (*add.* § 30. *Inſt. de rer. diviſ.*) ſine ulla diſtinctione utrum ſint ſumtus neceſſarii, vel non: Secundum Mores autem neceſſarii poſſunt repeti, *arg. l.* 5. *C. de rei vind. Zypæus ad tit. de pœnis.* & ita judicatum eſſe in Senatu Burdigalenſi, notat *Chriſtinæus vol.* 2. *deciſ.* 112. *n.* 11. *Autumnus in d. l. fin. C. h. tit.*]

[*a*] Tit. 6. De Calumniatoribus. Tit. 46. Lib. 9. Cod.

Quid eſt in edicto de calumniatoribus?

In eum, qui, ut calumniæ cauſa negotium faceret, pecuniam accepiſſe dicetur intra annum in quadruplum ejus pecuniæ quam accepit, poſt annum in ſimplum actio in factum datur. *l.* 1. *pr. h.*

[*a*] Hic Titulus hodie exolevit, ut notat *Baro, Mornacius* & *Autumnus ff. h.*

Quid eſt calumniari?

Eſt, per mendacium agere vel excipere, ad negotium alicui faciendum. (*v. l.* 233. *de V. S. l.* 1. §. 1. *D. ad SC. Turpill.*)

Quid hic eſt pecuniam accipere?

Generaliter, quid compendii ſentire, ſive ab adverſario, ſive ab alio. *d. l.* 1. §. 3. *l.* 2, 3. *ff. hic.*

Quid

Quid, ſi quis acceperit pecuniam, ut faceret negotium, & non fecit, vel acceperit, ne faceret, & tamen fecit?

Æque tenebitur. *l.* 3. §. 1. *ff. hoc tit.* Solet enim in talibus propoſitum ſolum puniri. *l.* 3. *D. quod quiſque jur.* (*v. l.* 18. *de pœnis. l.* 14. *ad l. Corn. de ſicar.*)

Cui datur hæc actio?

Non illi, qui dedit pecuniam: quia ipſe turpiter fecit; ſed ei, propter quem quid datum eſt. *l.* 3. §. 3. *ff. hic.* Heredi autem non competit, nec in heredem: niſi qua pervenit. *l.* 4, 5. *ff. hic.* Turpia enim lucra heredibus ſunt extorquenda. *d. l.* 5. *ff. hic.*

Annon & aliter ſolet puniri calumniator?

Pro modo delicti pœna arbitraria ei irrogatur, *l. pen. ff. h.* & (*v. l. ult. C. h. coll. l.* 1. §. 3. *ff. ad SC. Turpill.*) qui ex hac cauſa condemnatus eſt, fit [*a*] infamis. *l.* 1. *ff. de his qui not. infam.* (*v. l.* 5. *C. h. t.*)

[*a*] Hodie pœna infamiæ non ſolet infligi, ſed arbitraria tantum, quia eſt vel major vel minor calumnia.]

PANDECTARUM

LIBER IV.

Tit. 1. De Reſtitutionibus in integrum.

Quid eſt reſtitutio in integrum?

NIhil aliud, quam extraordinarium [*a*] remedium, quo res vel cauſa, in qua quis læſus eſt, reducitur in priorem ſtatum, in quo ante læſionem fuit.

[*a*] Dubitatur à nonnullis an reſtitutio poſſit ſtatuto tolli? quod omnino negandum eſt, quia ea ratione malitiis indulgeretur, contra *l.* 38. *ff. de rei vind.* Vide hac de re *Oddum de reſtit. in integr. Q.* 15. ubi late diſſerit.]

Quid requiritur, ut reſtitutio detur?

1. Ut coram illo, qui eam concedendi habet poteſtatem, proponatur. 2. Ut is petat, qui petere poteſt. 3. Ut ſit juſta cauſa reſtituendi. 4. Ut legitimo modo petatur reſtitutio.

Ubi, & apud quem cognitio in integ. reſt. ſit agitanda. Tit. 47. Lib. 2. Cod.

Coram quo magiſtratu agitanda reſtitutio in integrum?

Coram omni ordinario; imo & delegato, *l. fin. C. h.* modo is, contra quem agitur, ſit ſubditus. *l. 2. C. h.* vel in loco domicilii in qualibet actione perſonali, aut reali; vel ratione rei ſitæ, in actione reali, *arg. l. ult. C. ubi in rem. act. exerc. debeat.* Coram arbitris iiſque, quibus nulla eſt juriſdictio, hoc remedium intentari non poteſt. *d. l. fin.*

[*a*] Hodie à Suprema Curia peti debet reſtitutio, quæ inferiori & ordinario judici cauſæ cognitionem demandat. *Zypæus de in integr. reſtit. Imbertus lib. 1. prax. c. 3. n. 2. Autumn. in l. fin. ff. hic.* Vide *Oddum d. tract. Q. 32.*]

Poteſtne inferior magiſtratus contra ſuperiorem reſtituere?

Nullo modo, ſed recte quilibet reſtituit adverſus ſuam & prædeceſſoris ſententiam. *l. 18. junct. l. 16. §. ult. l. 42. ff. de minor.*

Quid, ſi Princeps ſententiam dixerit?

Non reſtituit alius præter Principem. *d. l. 18. §. 1. & ſeqq.*

Sed, quo fundamento reſtituit quis contra ſuam vel prædeceſſoris ſententiam, cum nemo poſſit ſuam corrigere, l. 55. ff. de re judic. imo nec liceat poſt ſententiam recurrere ad eundem Iudicem, lib. 6. C. de appellat. & ſucceſſori non debeat plus tribui, quam prædeceſſor habuit. arg. l. 177. ff. de R. J. (add. l. 54. eod.)

Diſtingui debet inter correctionem ſententiæ, appellationem, & reſtitutionem. Corrigere nemo poteſt, *d. l. 55.* nec ſuam, nec prædeceſſoris ſententiam;

ſed

ſed recte quis contra eam reſtituit, quia, qui corrigit, errorem proprium agnoſcit: qui reſtituit, veniam dat errori partium, vel occurrit circumventioni ab alio factæ.

Etiam per Procuratorem, &c. Tit. 49. Lib. 2. Cod.

Debetne neceſſario per ipſum, qui læſus eſt, reſtitutio peti?

Nullo modo: poteſt enim hæc cauſa agi etiam per procuratorem. *l. unic. Cod. h.* Non autem ſufficit generale mandatum, *l. 25. in fin. l. 26. ff. de minor.* verum deſideratur ſpeciale. *l. illud. 25. §. 1.*

Quid, ſi ſit conjuncta perſona, quæ ſine mandato poſſit agere, l. 35. ff. de procurat.?

Æque [a] non poteſt petere reſtitutionem: quia eſt remedium extraordinarium.

[*a* Excepto ſolo patre, prout eſt caſus in *l. 27. pr. ff. de minor.*]

In integrum reſtitutione poſtulata ne quid novi fiat. Tit. 50. Lib. 2. Cod.

Poſtulata in integrum reſtitutione, debetne interim adverſus eum, qui poſtulat eam, executio fieri?

Nihil innovandum [a] eſt pendente reſtitutione. *l. unic. C. hic.* Cæterum, ſi circumſtantia aliud ſuadeat, executio fieri poterit arbitrio Judicis. *cap. ſuſcitata. extr. hic.*

[*a*] Jure Canonico fit executio ſub cautione, *c. 6. extr. de in integrum reſtit.* Idem etiam receptum in Galliis & Belgio. *Argentræus art. 283. gloſſ. 1. n. 25. Sande lib. 1. tit. 8. defin. 4. Neoſtadius deciſ. 73. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 137. Oddus d. tract. Q. 43. Carpzovius part. 1. conſtit. 26. defin. 22.*]

De

De Temporibus in integrum reſtitutionis, &c. Tit. 53. Lib. 2. Cod.

Quod tempus reſtitutionibus indulgetur?

Regulariter quadriennium [a] continuum ad petendam & impetrandam reſtitutionem. *l. ult. C. hic.* Niſi in ſpecie contrarium ſtatutum ſit: ut ſit in actione de dolo, cui biennium eſt conſtitutum. *l. ult. C. de dolo.*

[a] Nonnullis in locis hodie datur decennium, *Zypaus ad h. tit.* Ita etiam in Galliis minoribus datur etiam decennium, *Mornac. ad h. tit.* ordinario autem quadriennium obſervatur plurimis in locis.]

Quando incipit currere tempus?

In minoribus à primo die 26 anni uſque ad extremum diem 29 anni, *d. l. ult. §. ult.* quod tempus computatur de momento in momentum, adeo, ut ſi quis biſſexto natus ſit, etiam intercalaris numerari debeat. *l. 3. §. 3. ff. de minoribus. (v. l. 5. D. qui teſtam. fac. l. 74. §. 1. ad SC. Trebell.)*

Quid, ſi minor veniam ætatis impetraverit?

Currere incipit quadriennium à die, quo venia competenti Judici eſt intimata, *l. 5. C. h.* ſic tamen, ut nunquam, quamdiu minor 25 annis ſit, qui veniam impetravit, beneficium reſtitutionis denegetur. *d. l. 5.*

Quando currit tempus majori ob militiam vel abſentiam reipubl. cauſa?

Ex die, quo miſſus eſt miles, vel ex quo abeſſe deſiit. *d. l. ult. §. fin.*

Quid, ſi concurrat ætas cum abſentia?

Utriuſque cauſæ ratio eſt habenda, & aſſumi debet quod utilius eſt. *l. 1, 2, 3. C. hic.*

Quid juris in heredibus?

Ipſis [a] quoque datur reſtitutio, *l. 6. ff. de in integr. reſtitut.* juxta haſce regulas. 1. Si minor minori ſucceſſerit, heres ex ſua, non defuncti perſona reſtituetur; itaque ipſi poſt 25 ſuæ ætatis annum datur qua-

quadriennium. *l.* 2. *l.* 5. §. 3. *C. h.* 2. Si minor majori ſucceſſerit, nondum completo quadriennio, dabitur id tempus, quod defuncto ſupererat. *d. l.* 5. §. 2. *l.* 19. §. 1. *ff. de minoribus.* 3. Si major minori ſucceſſerit, ſtatim ab adita hereditate datur heredi quadriennium. *l.* 4. *d. l. C. h.* 4. Si major majori ſucceſſit, tantum dabitur temporis, quantum defuncto ſupererat. *arg. d. l.* 5.

[*a*] Heredibus ſic datur ut & eam tranſmittant defuncti. *Gail. lib.* 2. *obſ.* 131. *n.* 8. *& ſeqq.*]

Debetne intra quadriennium peragi in totum reſtitutio?

[*a*] Ita conſtitutum eſt, *d. l. ult.* adeo ut hic non valeat regula, quod per litis conteſtationem perpetuentur actiones temporales. *l.* 58. *D. de O. & A.* *l.* 139. *D. de R. J.* Sed hoc procedit, ſi non ſteterit per adverſarium vel Judicem, ſive teſtes, vel per aliam juſtam cauſam id impediatur. *l.* 6. *C. hic. arg.* *l.* 39. *D. de min. Clem. un. hic.*

[*a*] Hodie autem ſufficit conteſtari tantum intra quadriennium. *Chriſtinaus vol.* 2. *deciſ.* 139. *n.* 11.]

Tit. 2. Quod metus cauſa &c. Tit. 20. Lib. 2. Cod.

Ex quibus cauſis ſolet peti reſtitutio?

Eæ ſunt variæ. Generalis eſt, quoties æquitas evidens poſtulat, *l.* 7. *D. de reſtitut. in int.* & ſi qua Prætori juſta cauſa videbitur. *l.* 1. *D. ex quib. cauſſ. major.* Speciales ſunt metus, dolus, ætas, minor, ſtatus mutatio, abſentia, vel alia neceſſitas, ſive juſtus error, alienatio judicii mutandi cauſa. *l.* 1, 2, 3. *D. de reſtit. in integr.* In omnibus vero tenendum, quod juſtitia cauſæ rite debeat examinari, *d. l.* 3. *D. de reſtitut.* ac deinde, ne propter rem minimam, ſi majori prædicetur, reſtitutio permittatur. *l.* 4. *D. eod.*

Quid eſt metus?

Timor majoris malitatis, *l.* 5. *D. hic.* vel mali appropinquantis imaginatio. (*v. l.* 21. § 5. *h. t.*)

Quo-

Quomodo diſtinguitur?

Eſt alius verus, alius præſumptus. De vero hic agitur. (*v. l.* 7. *D. h.*)

Quid eſt vis?

Majoris rei impetus, qui repelli non poteſt. *l.* 2. *D. hic.*

Qualem vim hic intelligimus?

Nullam aliam, quam compulſivam, per quam imponitur neceſſitas quid faciendi, quod aliter non fieret. Itaque turbativa ſive inquietativa huc non pertinet, ſed ad interdicta retinendæ poſſeſſionis. Expulſiva ad interdictum unde vi. Ablativa vindicatur actione vi bonorum raptorum. Offenſiva vindicatur judicio de vi, vel *L. Corn. de ſicar.* vel occurritur ei cautione de non offendendo. Repulſiva, qua violentia illata repellitur, nulla pœna coërcetur. (*v. l.* 1. *C. unde vi.*)

Qui continetur hoc edicto?

Ut reſcindatur, quod per metum eſt geſtum. *l.* 1. *& t. t. h.* (*v. l.* 9. §. 3. *h.*)

Quis metus ſufficit?

Tantum præſens, *l.* 9. *D. h.* atrox, & qui cadere poſſit in conſtantiſſimum virum. *l.* 6. *D. h.* (*v. l.* 13. *C. de tranſact.*)

Quid, ſi ex reverentiali metu quis fuerit coactus, veluti filius à patre, uxor à marito?

Non facile [a] dabitur reſtitutio, niſi quid aliud concurrat. *arg. l.* 22. *D. de nupt.* (*add. l. ult. D. ſi quis aliqu. teſt.*)

[a] Vide *Gail. lib.* 2. *obſerv.* 93. *n.* 22. *& obſ.* 117. *n.* 4. *&* 147. *n.* 15.]

Quid ſtatuendum de minis?

Præſtare is, qui minatus eſt, debet cautionem de non offendendo: Et ad arbitrium Judicis referetur, utrum reſtitutio ſit facienda. Debet enim diſtingui inter perſonas, res, & qualitates earum; facilius enim mulieri vel viro imbelli, quam militi ſuccurritur. Facilius quis reſtituitur ob minas capitales, quam eas, quæ ſunt minoris momenti. (*v. l.* 7. *l.* 9. *C. h. t.*)

Quid,

Quid, ſi quid ex metu diffamationis ſit geſtum?

Si ſola ſit jactatio de diffamando, non ſufficit. *l.* 7. *D. hic.* Verum, ſi quis vi compulſus ad peccatum, ex quo infamia ſequitur, aliud geſſerit, ut peccatum illud declinaret, erit edicto locus. *l.*8.§.2.*D. hoc. tit.*

Qualis eſt hæc actio?

Eſt actio in rem ſcripta, *l.* 9. §.*fin. D. hic.* perſonalis alias ſua natura, *d. l.* 9. §.*fin.* arbitraria. *l.* 14. §. 4. *D. hic.* §. 31. *Inſtit. de actionib.*

Quibus datur?

Omnibus læſis ex metu, & eorum hæredibus. *l.* 3. *C. h.* Imo & illis, qui in aliquo deprehenſi ſunt delicto, ſi coacti per metum quid dederint. *l.* 7. *in fin. D. hic.* (*v. l.* 4. *de condict. ob turp. cauſ.*)

Contra quos datur?

Contra omnes, qui metum intulerunt: ſive ſint privatæ, ſive publicæ perſonæ. *l.* 3. §. 1. *l.* 9. §. 1. *D. hic.* Etiam contra illos, qui rem poſſident, licet non deliquerint. *l.* 9. §. 1. *& ſeqq. D. h.*

Daturne & contra heredes?

Non, niſi quid pervenit. *l.* 16. §. 2. *in fin. D. hic. l.* 26. *ff. de dolo malo.* (*v. l.* 38. *de R. I.*) Quod enim turpiter & ſcelere quæſitum eſt, ad heredem tranſmitti non debet. *d.* §. 2. Sufficitque ſemel perveniſſe ad heredem proximum, licet poſtea conſumptum, & ad heredem ſecundum nihil tranſlatum. *l.* 17. *D. hic.* (*v. l.* 18. *l.* 20. *h.*)

Quid, ſi plures metum adhibuerint?

Si unus ſit conventus, ſiquidem ſponte rem ante ſententiam reſtituerit, omnes liberabuntur; ſed, etſi id non fecerit, & ex ſententia quadruplum reſtituerit, & ſic perimitur actio adverſus reliquos, *d. l.* 14. §. *fin.* aut datur in cæteros actio, quo minus ab ipſo exactum. *l.* 15. *D. h.* (*v. l.* 11. §. 2. *ad l. Aquil.*)

Quid, ſi quis rem ſuam vel ſibi debitam per vim abſtulerit?

Qui per violentiam abſtulit vel contra prohibitionem, ſi dominus ſit, dominio excidit: ſi creditor

ſit,

ſit, jus [a] crediti amittit. *l.* 13. *D. hic. l.* 7. *C. unde vi.* §. 1. *inſtitut. de vi bonor. raptor.* (*v. l.* 176. *de R. J.*)

[a] Hodie ſecundum multos pœna *ll.* hic allegatarum ceſſat, & quidem maxime in Hollandia.]

Quid obtinetur per actionem ex hoc edicto?

Si reus ad interlocutionem judicis non reſtituat intra annum vocatus, condemnatur in [a] quadruplum, cui ineſt rei perſecutio, *d. l.* 14. §. 1. *ff. hic.* poſt annum vero condemnatio fit in ſimplum. *l.* 4. *C. h.*

[a] Hæc pœna quadrupli hodie ceſſat, quandoquidem propter violentiam pœna extra ordinem infligitur. Idem & in Gallia receptum eſſe docet *Autumnus in l.* 9. §. 1. *ff. h.* actio autem in ſimplum durat in 30 annos. *Zypæus h. tit.*] (*v. l.* 17. *fin. l.* 19. *h.*)

Quid quadruplabitur?

Non tantum ipſa res, ſed omnis rei cauſa, hoc eſt, fructus, *d. l.* 14. §. 7. & aliæ acceſſiones.

Debetne poſſeſſor, qui vim non intulit, in quadruplum condemnari?

Debet: nec enim hoc iniquum eſt; quia non in quadruplum ſtatim condemnari poteſt, ſed tunc demum, ſi res non reſtituatur. *l.* 9. §. *fin. l.* 14. §. 3. *ff. h.* Itaque non videtur tam ob vim puniri, quam ob contumaciam ſuam.

Quomodo actio in ſimplum poſt annum datur?

Non aliter, [a] quam cauſa cognita, cum alia actio non eſt. *d. l.* 14. §. 1. & 2. (*v. l.* 16. *de minor.*)

[a] Hoc hodie ceſſat, ſcilicet ſi quis vel rem vindicet, vel in perſonam condicat.]

Is, qui per metum coactus vendidit, debetne reſtituere pretium?

Non eſt dubitandum, *l.* 3. & 4. *C. h.* niſi per vim officii ſive impreſſionem venditio ſit extorta. *l.* 11. *C. h.* Talis enim venditor non reſtituet pretium, quod accepit ab eo, qui impreſſionem fecit, ac æque rem recuperabit. [a] *d. l.* 11. *C. h.*

[a] Hodie ceſſat pœna. *l.* 11. *C. h. tit.*]

Tit.

Tit. 3. De Dolo malo. Tit. 21. Lib. 2. Cod.

Quid eſt dolus?

Dolus, vel bonus eſt, vel malus. Bonus, eſt ſolertia, (*v. l. 16. §. 4. de minor.*) maxime ſi adverſus hoſtem vel latronem quis quid machinetur. In hoc nulla eſt vera malitia. *l. 1. §. 3. ff. h.* Malus, eſt calliditas, fallacia, machinatio ad decipiendum alterum adhibita. *d. l. 1. §. 2.* De hoc agitur hoc edicto.

Quæ eſt ſumma edicti?

Quæ dolo malo facta eſſe dicentur, ſi de his rebus alia actio non erit, & juſta cauſa eſſe videbitur, judicium dabo. *l. 1. ff. h.*

Quomodo diſtinguitur dolus?

Eſt alius verus, alius præſumtus. Verus conſiſtit in propoſito fallendi; præſumtus, eſt ex lata culpa. *l. 226. ff. de V. S. l. 32. ff. de poſit.* Eſt & præſumtus, ſi quis in re illicita [*a*] verſetur. *l. 41. ff. ad Leg. Falcidiam.* (*v. l. 5. C. de injur. l. 2. §. 8. vi bon. rapt.*)

[*a*] Vide *Gail. lib. 2. obſ. 110. n. 4.* & pro regula practica hic notandum, quod quælibet cauſa etiam fatua excuſet à dolo. *Carpzovius part. 3. Conſtit. 22. definit. 9. n. 6.* & *Gail. d. loco.*] (*v. l. 6. C. de dolo. l. 18. §. 1. D. de probat.*)

Annon aliter diſtinguitur dolus?

Eſt alius ex perſona, qualis *hoc tit.* deſcribitur: alius ex re, cum quidem nullum eſt propoſitum fallendi, ſed ex facto læſio infertur; uti ſi quis ſit deceptus ultra dimidium in pretio. *l. 2. C. de reſc. vendit. juncta l. 36. D. de verbor. oblig.*

Annon in ſpecie diſtinguitur dolus malus?

Eſt alius cauſam contractui dans, cum quis inducitur doloſe ad contrahendum, qui aliàs non contraxiſſet: vel eſt incidens, cum quis non eſt dolo inductus ad contrahendum, ſed circa contractum eſt dolo circumventus, uti ſi in contractu emtionis quis ſit deceptus in pretio vel alio modo.

Quis eſt uſus hujus diſtinctionis?

Dolus contractui bonæ fidei dans cauſam, reddit contractum ipſo jure nullum. *l.* 7. *D. h. l.* 3. §.*ult. D. pro ſocio.* Cauſam vero dans contractui ſtricti juris, vel in eum incidens, contractum non reddit nullum; ſed vindicatur actione vel exceptione de dolo. *l.* 5. *C. de inutil. ſtipulat. d. l.* 7. *pr.* & §. *non ſolum. D. h.* Dolus autem incidens in contractum bonæ fidei, corrigitur per actionem ex contractu in id, quod intereſt, vel per exceptionem doli. *d. l.* 7.

Quibus datur actio de dolo?

Omnibus læſis; *l.* 7. *pr. h.* ſive jus ſuum perdiderunt, aut aliter damnum ſunt paſſi.

Contra quos datur?

Contra eos, qui dolum commiſerunt, & ad quos ex dolo quid pervenit. *l.* 15. *pr.* & §. 2. *D. h. l.* 3. *ff. quando ex facto tutorum.*

Eſtne exceptio in perſonis, quibus & contra quas non datur?

Primo, non datur liberis adverſus parentes, cum ſit famoſa. (*v. l.* 4. §. 16. *de dol. except.*) 2. Non humilibus adverſus eos, qui dignitate excellunt. (*v. l.* 7. *C. de inceſt. nupt*) 3. Non luxurioſo, vel prodigo, aut alias vili, adverſus hominem vitæ emendatioris. *l.* 11. §. 1. *ff. h.*

Quid ergo de hiſce perſonis dicendum?

Danda in factum actio verbis temperanda, ut bonæ fidei mentio fiat; heredibus tamen harum perſonarum, ut & adverſus heredes de fraude ſua, etiam actio de dolo danda eſt. *l.* 11. §. 1. *l.* 12. *l.* 13. *D. h.*]

Quid, ſi plures dolum commiſerint?

Unus præſtatione rei, vel quanti ea res eſt, reliquos liberat. *l.* 17. *D. h.* (*v. l.* 11. §. 2. *ad l. Aquil.*)

Quid probandum eſt in hac actione?

1. Deſignari debet res, in qua dolo actor eſt circumſcriptus. *l.* 16. *D. h.* 2. Deſignandum, cujus dolo malo quid factum; quamvis in metu hoc non ſit neceſſe, *l.* 15. §. 3. *ff. h. l.* 14. §. 3. *D. quod met. cauſ.* quia in metu

major eſt mentis trepidatio, quam in dolo. 3. Expendendum, annon alia actio [a] dari poſſit: non enim competit hæc actio, ſi alia ſit, *d. l.* 1. §. 1. *&* 4. quia famoſa eſt & extraordinaria, niſi dubitetur, an aliqua actio competere poſſit, aut hæc concurrat cum æque famoſa. *lib.* 7. §. 8. *D. h. lib.* 14. §. 13. *D. quod metus.* 4. Cogitandum, annon ſumma [b] nimis ſit modica, ut infra duos aureos. *l.* 9. §. *fin. l.* 10, 11. *ff. hic.*

[a] Putant nonnulli quod hodie hoc ceſſat, ex eo quod hodie infamiæ non ita ſolent infligi ex dolo, ut Jure Civili; ac 2. quia non eſt neceſſe nomina actionum exprimere: Craſſus autem eſt error, quandoquidem licet infamia ceſſaret, non licet agere de dolo, quia eſt remedium reſtitutorium: Ad reſtitutionem autem agi non poteſt, cum aliud remedium ſupereſt, *l.* 16. *ff. de minor.* ac deinde nec olim nomina actionum exprimi in libellis fuit uſitatum. [b] Id etiam hodie vigere affirmat, *Gail. l.* 2. *obſ.* 102. *n.* 3. nec mutatum eſſe credendum eſt propter regulam, quæ eſt in *l.* 4. *ff. de in integr. reſtit.*]

Quid petitur præcipue hac actione?

Ut, quod dolo amiſſum eſt, reſtituatur arbitrio Judicis, &, niſi reſtituatur, condemnetur reus quanti [a] intereſt: quod æſtimandum eſt officio Judicis. *l.* 18. *pr. ff. hic.*

[a] Hæc ipſa condemnatio ejus, quod intereſt, per jusjurandum in litem definitur, *l.* 5. *ff. de in litem jurando, l.* 18. *in fine princ. ff. h.* ſic ut judex libidinem jurisjurandi refrænet per adjectionem taxationis.]

Eſtne hoc perpetuum, ut arbitrio Iudicis ſtetur?

Siquidem manifeſtum ſit, rem reſtitui non poſſe, protinus condemnatur in id, quod intereſt, *d. l.* 18. quod etiam æſtimatur jurejurando in litem, ſi per rei dolum res perierit. *l.* 2. §. 1. *l.* 5. *ff. de in litem jur.*

Quid, ſi deceptus non agat, poteſtne decipiens agere ad reſciſſionem?

Nullo modo: abſurdum enim eſſet, quem ex ſua turpitudine conſequi actionem ad reſcindendum. *arg.*

l. 13.

l. 13. §. 5. *ff. de action. empt. l.* 30. *C. de tranſact.* (*v. l.* 134. §. 1. *l.* 154. *ff. de R.J.*)

Quamdiu durat hac actio ?

Ad biennium, *l. fin. C. hic.* & hoc ſingulare eſt in hac, quod, licet ſit cœpta intra biennium, non tamen poſſit poſt biennium exerceri. *d. l. fin.*

Nullum ergo remedium ſupereſt poſt biennium ?

Datur reo exceptio, quæ perpetua eſt. *l.* 5. *in fin. ff. de dol. mal. except.* Præterea competit actio decepto in factum rei perſecutoria; non tantum contra decipientem in ſolidum; ſed & contra heredes, quatenus ad ipſos pervenit. *l. itaque* 28. *ff. h.* quæ & perpetua eſt.

Tit. 4. De Minoribus 25. annis.

De in integrum reſtitutione Minor. Tit. 22. Lib. 2. Cod.

Quibus ſubvenitur propter ætatem ?

Minoribus 25. annis. [*a*] ſive maſculi ſint, ſive fœminæ. *l* 1. *ff. h.*

[*a*] Quæritur an & alii qui nomine minorum veniunt, etiam ad exempla minorum ſint reſtituendi. admitti quidem hoc poſſet ſecundum illa quæ late tradit *Oddus de Reſtit. in integr. Q.* 3. Commode autem hæc res referri poteſt ad clauſulam generalem, quæ eſt, ſi mihi juſta cauſa videbitur in edicto, ex quibus cauſis majores in integrum &c. *l.* 1. *& l.* 26. §. *ult. ex quib. cauſ. maj.*

Quæ debent probari ?

Duo: ætas, & læſio. *l.* 4. *&* 5. *C. hic.* (*v. l.* 9. §. 4. *de jurejur.*) Ætas probatur per obſtetrices, vicinos, cognatos, imo & parentes, per eorum annotationes, per indices parochiales. Læſionem autem ſic cognoſcit Prætor, ne majori rei fiat præjudicium. *l.* 24. §. 1. *ff. h.* In læſione non tantum ſpectandum, an quid diminutum ſit ex bonis, ſed & ne vexentur minores litibus & ſumtibus, *l.* 6. *h.* ne etiam amittant lucrum. *l.* 7. §. 6. *l.* 44. *ff. h.*

Deſideraturne dolus adverſarii?

Nullo modo, *l. 5. C. h.* ſed tantum læſio, ſi quid fecerint minores, vel prætermiſerint, aut ignoraverint. *l. 8. C. h.*

Competitne hæc reſtitutio quibuſvis minoribus, & quid, ſi ſint Iuris Doctores?

Dabitur etiam iis reſtitutio, ſi circa factum, non jus, læſi ſint. *arg. l. 2. §. 23. ff. de Orig. jur. junct. l. 1. C. qui & adverſ. quos. (add. l. 2. D. de jur. & fact. ignor.)*

Daturne reſtitutio heredibus minorum?

Datur: licet etiam heredes ſint majores. *l. 18. §. fin. ff. hic. l. 6. C. h.*

De Filiofamilias minore. Tit. 23. Lib. 2. Cod.

Poteſtne & minor filiusfamilias reſtitui?

Poteſt: modo ad patrem beneficium non porrigatur. *l. 3. §. 4. ff h.* Si vero filiusfamilias ſuo nomine fuerit obligatus valide, eo caſu etiam pater eo invito poteſt agere ad reſtitutionem. *l. 27. ff. h.*

De Fidejuſſoribus minorum. Tit. 24. Lib. 2. Cod.

Quid juris in Fidejuſſoribus minorum?

Fidejuſſoribus non ſuccurritur, *l. 13. ff. de minorib. l. 2. C. h.* niſi minores dolo fuerint capti, *l. 2. C. h. (v. l. 7. §. 1. de except.)* vel niſi fidejuſſoribus poſſit ſubveniri ſine damno creditoris, ut ſi æque actionem habeat ſalvam, *arg. l. 2. §. 1. ff. de adminiſt. tutor. l. 89. ff. de acquirend. hered.* vel niſi fidejuſſores ignoraverint minorem eſſe. *arg. l. ſi Titius. 48. ff. de fidejuſſ.*

Sed quid proderit minoribus reſtitutio, ſi conveniri poſſint à fidejuſſoribus?

Etiam minores reſtituentur adverſus ipſos fidejuſſores. *d. l. 13. ff. de minor. (v. l. 1. C. h.)*

Cur magis fidejuſſoribus denegatur reſtitutio, quam heredibus?

Quia fidejuſſores ſibi debent imputare; cum ſe obligent voluntario: heredes vero incidunt in hanc obligationem. *arg. l.* 42. *D. de R. J.*

Si Tutor vel Curator intervenerit. Tit. 25. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi Tutor vel Curator intervenerit?

Æque reſtitutio competit; (*v. l.* 47. *D. de minor.*) ſive in judicio, ſive extra judicium negotium ſit geſtum. *l.* 2. *C. h.* Etiam in his, quæ ipſi tutores [a] male geſſerunt, licet perſonali actione minores ſuum conſequi poſſint à curatoribus. *l.* 3. *C. h.*

[a] De interventu tutorum, curatorum, propinquorum, Principis, de decreto judicis & ſimilibus vide *Oddum d. tract. Q.* 22.]

Annon videtur hoc pugnare cum l. 16. D. de minor. ubi denegatur reſtitutio, quoties alia eſt actio, at hic actio tutelæ?

Nequaquam; quia *d. l.* 16. habet locum, quando contra eundem alia actio competit: hoc autem caſu diverſa contra diverſos dantur remedia; ſcilicet tutelæ adverſus curatores, & reſtitutionis adverſus alios. Et, ſi elegerit minor vel hoc vel illud remedium, æque reſtituetur adverſus electionem. *l. fin. C. h.*

Si in communi eademque cauſa. Tit. 26. Lib. 2. Cod.

Prodeſtne reſtitutio minoris etiam majoribus communem cauſam habentibus?

Nequaquam, cum beneficium ſit perſonale. *l. un. C. h.* (*v. l.* 47. §. 1. *D. de minor.*) Sed hoc procedit, ſi cauſa diviſionem admittat: nam ſi cauſa ſit individua, etiam ad alios porrigetur reſtitutio. *arg. l.* 10. *ff. quemad. ſervit. amitt.*

Si ad-

Si adverſus rem judicatam. Tit. 27. Lib. 2. Cod.

Daturne reſtitutio adverſus rem judicatam?

Datur, (*v. l.* 29. §. 1. *de minor.*) ſive inferior magiſtratus, ſive quis vice Principis ſententiam dixerit. *l.* 3. *C. h.* (*v. l.* 18. §. 1. *de minor.*) licet etiam curatores adſtiterint, vel per procuratorem lis legitime fuerit ordinata. *l. pen. & fin. C. h.*

Quid, ſi ſententia inciderit in tempus quo major eſt factus?

Ceſſabit reſtitutio, *l.* 1. *&* 2. *C. h.* niſi adverſarius dolo fecerit, vel alia ſit juſta cauſa reſtituendi. *l.* 3. §. 1. *ff. de minor.*

Quid, ſi adverſus ſententiam pro patre ſuo adverſus ſe latam minor velit reſtitui?

Audiendus eſt. *l.* 2. *C. h.* Nec in contrarium facit, *l. ult. C. qui & adverſus quos.* quia tunc reſtitutio adverſus parentes non poteſt peti, cum de facto parentum inſtituitur querela, *d. l. fin.* ſecus, ſi quid allegetur de defenſione non bene facta.

Si adverſus venditionem. Tit. 28. Lib. 2. Cod.

Poteſtne minor reſtitui adverſus ſuas vel curatorum venditiones?

Poteſt, modo venditiones ſint validæ. Nam, ſi res immobilis, vel quæ ſervando ſervari poteſt, ſit vendita, nulla eſt venditio, *l.* 22. *C. de adminiſt. tutor.* ut non opus ſit reſtitutione. *l.* 16. *ff. de minor.*

Quid, ſi minor contractum ita factum jurejurando corporaliter præſtito confirmaverit?

Non [*a*] poteſt contra hoc juramentum venire, *l.* 1. *& auth. ſacramenta. C. hic.*

[*a*] Id nec in Hiſpania, nec in aliis multis locis obſervatur, ut tradit *Tuldenus ad h. t.* Cujus rei ratio eſt evidens, nam eadem facilitate minor jurat qua vendit, nec permittendum eſt, ut occaſio aliqua inveniа-

veniatur, per quam reſtitutio in integrum adimitur, ne quid fiat contra rationem naturalem. *l.* 1. *ff. de minor.* Aliter ſentiunt *Gail. lib.* 2. *obſ.* 41. *Carpzovius part.* 2. *conſtit.* 11. *deciſ.* 50.]

An nullo modo datur reſtitutio poſt juramentum?

Dari debet, cum dolus vel metus intervenit, *d. auth.* vel minores enormiter ſunt læſi: quia & talis læſio in ſe dolum ex re habet. *l.* 36. *ff. de V. O.* (*v. l.* 5. *C. de dolo.*)

Si adverſus venditionem pignor. Tit. 29. Lib. 2. Cod.

Debetne ſubveniri minoribus adverſus venditionem pignorum?

Si à patre vel extraneo, cui ſucceſſerunt, oppignoratam rem creditor vendiderit, non dabitur minoribus reſtitutio, niſi creditor mala fide ſit verſatus, *l.* 2. *C. hic.* vel etiam non obſervaverit ſolemnia quæ requiruntur. Eo enim ipſo videtur eſſe ſuſpectus. *arg. l.* 2. *C. ſi ex cauſa judicati. l.* 1. *C. de præd. minor.* Secus, ſi ipſi minores rem pignori dederunt, quia læſis nunc facilius ſuccurritur. *l.* 1. *C. h.*

Si adverſus donationem. Tit. 30. Lib. 2. Cod.

Daturne reſtitutio adverſus donationem?

Datur, ſive minor ipſe, ſive pater ejus, eo conſentiente, quid donaverit valide. *l.* 1. *&* 2. *C. h.* Ceſſat autem, ſi ſponſæ donatio ſit facta non immoderata. *d. l.* 1. *C. h.* (*v. l.* 4. *l.* 8. *C. de præd. & al. reb. min.*)

Si adverſus libertatem. Tit. 31. Lib. 2. Cod.

Daturne reſtitutio minori adverſus libertatem, quam contulit?

Non, *l.* 4. *C. h.* licet etiam dolo ſuo ſervus eam fuerit conſecutus. *l.* 2. *C. h.*

Ergone

Ergone ita minor damno afficietur?

Nequaquam. Minori enim ſuccurritur, actione de dolo, vel in factum. *l.* 2. *l.* 3. *C. h. l.* 7. *ff. de dol. mal. l.* 11. *ff. de minor.*

Si adverſus tranſactionem vel diviſionem. Tit. 32. Lib. 2. Cod.

Quomodo reſtituitur minor adverſus tranſactionem vel diviſionem?

Non tantum minor: ſed & adverſarius priſtinis actionibus utetur, ac ſi nulla præceſſiſſet tranſactio. *l.* 1. *l.* 2. *C. h. l.* 24. §. 4. *ff. de minor.* (*v. l.* 96. §. 1. *de ſolut.*)

At videtur pugnare l. 28. *ff. de minor. qua minor, non autem tutor ſuo jure priſtino uti docetur in reſtitutione.*

Minime, quia alia eſt ratio tutelæ, alia tranſactionis vel diviſionis. Ex adminiſtratione tutelæ duplex eſt judicium: directum, & contrarium, quorum unum alteri immediate non cohæret. At, in tranſactione & diviſione judicium ab una parte, alteri, quod eſt ab adverſa parte, plane cohæret, & ejuſdem naturæ eſt.

Si adverſus ſolutionem à tutore vel curatore fact. Tit. 33. Lib. 2. Cod.

Poteſtne minor reſtitui contra ſolutionem ſibi factam?

Poteſt: & non tantum, ſi minori ipſi, ſed & ejus curatori ſit facta. *l.* 1. *C. h.* Ad quam rem deſideratur [*a*] cauſæ cognitio. *d. l.* 1. Non autem temere eſt concedenda, ſi curatori quis ſolverit. *arg. l.* 7. §. 2. *ff. de minorib.*

[*a*] Licet apocha ſit deſcripta coram judice non habita cauſæ cognitione, hoc eſt, ſine decreto, & minor ex ea ſolutione ſit læſus, procedit reſtitutio, uti notavit *Carpzovius part.* 2. *titul.* 11. *deciſ.* 46. *n.* 45, 47.]

Quomodo ergo tuto poteſt ſolvi minori?

Ex præcepto vel ſententia Judicis. *l.* 25. *C. de admin. tut. d. l.* 7. §. 2. Quod enim Judice authore fit, juſte fieri exiſtimatur. *l.* 11. *ff. de acq. vel. am. poſſ.* (*v. l.* 137. *l.* 167. *de R. J.*)

Quid, ſi minor aliquid ſolverit, & velit reſtitui?

Audietur, licet etiam erraverit in jure, *l.* 2. *C. h. l. pen. ff. de jur. & fact. ignor.* vel de lucro tantum captando certet. *l.* 7. §. 6. *l.* 44. *ff. de minor.*

Si adverſus dotem. Tit. 34. Lib. 2. Cod.

Poteſtne mulier minor adverſus dotem, quam conſtituit, reſtitui?

Poteſt: Et non tantum ipſa mulier, ſi immodicam conſtituit, ſed & heres ejus, *l. un. C. h.* ſi læſa ſit vel in dote conſtituenda, vel rebus æſtimandis, vel ſi pacto deteriorem fecerit conditionem. *l.* 9. §. 1. *l.* 48. §. *fin. ff. de minorib.*

Si adverſus delictum. Tit. 35. Lib. 2. Cod.

Daturne reſtitutio adverſus delictum?

Nequaquam, (*v. l.* 9. §. 2. *de minor.*) ſi crimen ſit atrocius, & pugnet cum jure naturæ: malorum enim mores infirmitas animi non excuſat. *l.* 1. *C. h.* & contra leges committens, indignus eſt earum beneficio, *l.* 37. *in fin. D. de minorib.* Secus eſt, ſi civiliter quid ſit prohibitum: tunc enim venia ſolet dari, *l.* 2. *C. h. l.* 38. §. 2. *D. ad L. Iul. de adult.* ſi dolus non interveniat. *l.* 9. §. 5. *D. de minorib.*

Quid ſi minor ſit confeſſus crimen?

Ipſi ſubvenietur, ſi non aliter de delicto conſtet. *l.* 37. *verſic. dixi. D. de minor. l.* 6. §. 5 *D. de confeſſ.*

Annon, ſi non detur reſtitutio in atrocioribus, debet fieri aliqua remiſſio?

Mitius agendum eſt: cum non tam ex malitia & conſtanti animo videtur eſſe commiſſum, quam ex ætatis lubrico. *d. l.* 37. *ff. de minor. junct. l.* 11. *D. de pœn.* (*v. l.* 108. *de R. J.*)

[a] Si adverſus uſucapionem. Tit. 36. Lib. 2. Cod.

Daturne reſtitutio adverſus uſucapionem?

Minores non contra præſcriptionem longi temporis, *l. fin. C. in quib. cauſ. reſt. non eſt neceſſ.* ſed longiſſimi, ſunt reſtituendi. *l. un. C. h.* Hæc quæ longiſſimi eſt temporis, minoribus currit, *d. l. fin. l. 3. C. de præſc. 30. vel 40. ann.* non autem pupillis. *d. l. 3.*

[a] Jure Digeſtorum plerumque contra temporales præſcriptiones datur reſtitutio, ut eſt in *l. 7. §. 11. ff. de minor.* Id autem Jure Codicis mutatum eſt, *l. ult. C. in quibus cauſis reſtit. non eſt nec.* Vide *Buſium in l. 37. §. 1. d. ff. de minor.*]

Si adverſus Fiſcum. Tit. 37. Lib. 2. Cod.

Quæ veniunt in cauſæ cognitionem?

1. Annon nimis exiguo precio res minorum fuerint venditæ, vel ob proprium, vel parentum debitum. *l. 1, 3. C. h.* 2. Annon quid per fraudem, aut contra ſolemnitatem ſit factum. *d. l. 3.* Si itaque Fiſcus vendiderit res minorum tanquam fiſci, dabitur reſtitutio, non obſtante præſcriptione, *d. l. 3.* ſi vero jure creditoris debito modo, non concedetur reſtitutio, niſi omiſſæ fuerunt ſolemnitates, vel fraus probetur. *d. l. 3.* (*v. §. ult. Inſt. de uſucap.*)

Si adverſus creditorem. Tit. 38. Lib. 2. Cod.

Daturne reſtitutio contra mutuum?

Non tantum reſtituetur minor adverſus mutuum, ſive ſub uſuris, ſive ſine iis ſit acceptum; ſed & cautionem condicere poteſt, niſi creditor probaverit pecuniam eſſe verſam in rem minoris. *l. 24. §. 4. ff. de minor.* In hac itaque cauſa non eſt neceſſe, ut minor probet læſionem. *l. 1, 2. C. h.* cum alias teneatur. *l. 5. C. de in int. reſt. minor.*

Quare aliter in mutuo, quam in aliis contractibus?

Quia facile pecunia credita prodigitur. Accedit præterea odium fœneratorum, eorumque, qui luxuriam inflammant, datis nummis. Aliter in venditione receptum eſt, quia minori ſolvitur, quod ſolvi neceſſe eſt; credere autem non eſt neceſſe. *l.* 24. §. 4. *ff. de minorib.*

Si minor ab hereditate ſe abſtin. Tit. 39. Lib. 2. Cod.

Poteſtne minor reſtitui adverſus aditionem hereditatis?

Si ſe non immiſcuerit, non opus habet reſtitutione, licet non ſit proteſtatus de non immiſcendo, *l.* 1. *C. h.* Sin autem ſeſe immiſcuerit, vel adierit damnoſam, parata eſt reſtitutio. *d. l.* 1. *l.* 2. *C. h.* (*v. l.* 7. §. 5. *de minor.*)

Quomodo fit hæc reſtitutio, ſi minor adierit?

Vocatis ſolenniter creditoribus, iiſque quorum intereſt; Judice providente, ubi & qualiter res hereditariæ debeant cuſtodiri, quantitate earum in actis manifeſtanda. *Auth. ſi omnes. h. t. deſumpta ex Nov.* 119. *c.* 6. (*v. l.* 29. §. *ult. D. de minor.*)

Si ut omiſſ. hered. vel bonor. poſſ. vel quid aliud acquir. Tit. 40. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi minor lucroſam hereditatem repudiaverit?

Reſtituetur, *l.* 1. *C. h.* quia non tantum in damnis, ſed & lucris ei ſubvenitur, *l.* 7. §. 6. *ff. de minor.* ſi omni modo integra ſit cauſa; Si vero jam diſtracta hereditate, & negotiis finitis ad pecuniam laboribus alterius paratam veniat, repellendus eſt, *l.* 24. § 2. *ff. de minor.* niſi fuerit ſuus heres. *l. fin. C. de repud. vel abſt. hered.*

In quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſt. Tit. 41. Lib. 2. Cod.

Suntne cauſæ, in quibus non eſt neceſſaria reſtitutio?

Sunt variæ. Uti, ſi ipſo jure munitus ſit minor, *l.* 16. *pr.* §. 3. *ff. de minor.* veluti. 1. Si patris necem non ſit ultus legitimo modo. *l.* 1. *C. h.* (*v. l.* 1. *l.* 6. *C. de his quib. ut ind.*) 2. Si poſt quinquennium velit agere querela inofficioſi. *l.* 2. *C. h.* 3. Si ſit temporalis aliqua præſcriptio, uti non numeratæ pecuniæ, vel alia quævis. *l. fin. C. h.* Non autem, ſi ſit 30 vel 40 annorum quæ contra puberes ſolos, non impuberes datur. *l.* 3. *C. de præſ.* 30. *vel* 40. *ann.* 4. Si minor non interpellaverit debitorem, & ſic eum non conſtituerit in mora. (*v. l.* 32. *ff. de uſur.*) Datum enim eſt minoribus, ut ipſo jure eorum debitores & re ipſa conſtituantur in mora. *l.* 3. *C. h.* 5. Si minor, curatorem habens, quid alienaverit. *l.* 3. *C. de reſt. in integ. minor.* 6. Si ſententia ſit lata adverſus minorem indefenſum, *l. pen. C. ſi adverſ. rem jud.* vel adverſus tutorem, qui non ſatiſdederat. *l.* 4. *C. h.* 7. Si curator prædia alienaverit ſine decreto. *l.* 2, 4, 8. *C. de præd. min. ſine decr. non alien.*

Qui, & adverſ. quos in integr. reſtitui non poſſ. Tit. 42. Lib. 2. Cod.

Poſſuntne omnes minores reſtitui?

Non reſtituetur, qui ſobrie rem ſuam adminiſtrans, occaſione damni, non inconſulte accidentis, ſed fato, velit reſtitui. *l.* 11. §. 4. *ff. de minor.*

Quid ergo, ſi diligens paterfamilias fuerit, actibuſque publicis induſtrium ſe docuerit, ut lapſum eum per ætatem veriſimile non ſit?

Non facile reſtituetur. (*v. l.* 2. *ff. de jur. & fact. ign.*) Verum, ſi cauſa cognita circumventus deprehendatur, propter hoc ſolum non removebitur à reſtitutio-

ſtitutione, quod ſit decurio, quod liberos procreaverit. *l.* 1. *C. h.*

Poteſtne minor adverſus minorem reſtitui?

Inſpiciendum eſt, quis ſit captus: Proinde, ſi ambo capti ſint, verbi gratia, minor minori pecuniam dedit, &, qui accepit, perdidit; melior eſt cauſa ejus, qui accepit, & vel dilapidavit, vel perdidit. *l.* 11. *§. pen. ff. eod.* (*v. l.* 34. *eod. de minor.*)

Quid, ſi minor filiofamilias majori dederit pecuniam mutuo?

Subvenietur minori: major enim ætatis, quam Senatusconſulti, (*v. l.* 12. *eod.*) habenda eſt ratio. *d. l.* 11. *§. fin. ff. de minor.*

Ceſſatne reſtitutio ob perſonam illius, contra quam petitur?

Ceſſat, ſi contra parentes petatur. *l. fin. C. h.* Sugillari enim videtur per reſtitutionem fama parentum, qui ſemper optime conſulere velle liberis præſumuntur. Verum, poteſt dari adverſus parentes actio in factum, ſecundum rationem. *l.* 11. §. 1. *D. de dol. mal.* Quinimo & reſtitutio adverſus matrem ſecundo nubentem datur. *Nov.* 155. *c.* 1.

Si minor ſe majorem dixerit, vel probatus fuerit major. Tit. 43. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi minor majorem ſe dixerit?

Non ſubvenietur ei, ſi dolo per hoc alium ad contrahendum induxerit. *l.* 1, 2, 3. *C. h.* Secus, ſi per errorem dixerit. *l.* 4. *C. h.*

Quid, ſi juraverit ſe eſſe majorem?

Non auditur, niſi probaverit errorem per inſtrumenta: (*v. l.* 15. *C. de fid. inſtrum.*) per teſtes probatio vero non ſufficit. *l.* 3. *C. h.*

Si ſæpius in integr. reſt. poſt. fuer. Tit. 44. Lib. 2. Cod.

Poteſtne ſæpius peti reſtitutio?

Non poteſt, ſi ante ſit denegata, *l.* 1. *C. h.* niſi nova cauſa emerſerit. *l.* 2, 3. *C. h.*

Quæ-

Quomodo explicanda lex. 1. C. h.?

Si reſtitutio ſit denegata, poteſt appellari; nec datur reſtitutio contra ſententiam. Cæterum, ut appellatio interponi poſſit adverſus latam ſententiam, qua reſtitutio rejecta fuit, recte reſtitutio petitur. *d. l.* 1.

Imo & videtur ſæpius reſtitutio fieri, l. 7. §. 9. D. de minor.

Cum dicitur, quod ſæpius non poſſit deſiderari reſtitutio, debet id accipi de eadem cauſa: Hoc ſenſu, ex eadem cauſa, & ad idem, non poteſt peti reſtitutio. Verum ſi, qui omiſit hereditatem, reſtitutus ſit ad eam adeundam, poteſt petere reſtitutionem ad omittendam, quia non petitur ad idem, & ex eadem cauſa. *d. l. 7. §. 9. ff. de minorib.*

De his, qui veniam ætatis impetrav. Tit. 45. Lib. 2. Cod.

Poſſuntne reſtitui, qui veniam ætatis impetraverunt?

Nequaquam, *lib.* 1. *C. h.* ne quis Principis, qui ſolus veniam ætatis concedit, authoritate lædatur. *d. l.* 2.

Quibus ſolet dari venia?

Maſculis viginti, fœminis octodecim annis majoribus. Modo illam ætatem recte probent, & morum honeſtatem ac frugalitatem. *l.* 2. *pr. &* §. 1. *C. h.*

Quid juris eſt conceſſum iis, qui veniam impetraverunt?

Poſſunt omnia adminiſtrare, ſed non alienare prædia, ſive bona immobilia, *d. l.* 2. §. 1. *in fin.* &, ſi immobilia alienaverint, datur iis reſtitutio. *l.* 3. *C. h.*

Quid, ſi alicui quid ſit relictum vel datum ſub mentione legitimæ ætatis?

Intelligitur tantum ætas viginti quinque annorum. *l. fin. C. h. adde l.* 50. *in fin. D. de leg.* 3. *l. fin. ff. de cond. & demonſt.*

Si major factus ratum habuerit. [a] Tit. 46. Lib. 2. Cod.

Quid, ſi quis, poſtquam major eſt factus, id, quod in minori geſtum eſt ætate, ratum habuerit?

Non reſtituetur. *l.* 1, 2. *C. h.* Sive expreſſe ratum habuerit verbis vel ſcriptis, ſive tacite. Tacite, ut ſi paſſus eſt elabi quadriennium poſt annum viceſimum quintum: vel adimplevit in majori ætate, quod ante geſſit, *l.* 3. §. 1. *ff. de minor.* (*v. l.* 3. §. 2. *eod.*) niſi dolo ad hoc fuerit inductus, vel aliter notorie erraverit. *d. l.* 3. §. 1.

[*a*] De hoc tit. latè *Oddus de in integr. reſt. Q.* 25. inter reliqua etiam de eo quæritur, an ſi jam major factus exegerit uſuras ex nomine à tutore contracto, videatur is ſuſcepiſſe nomen? Quod affirmandum eſt, quo pertinet illud, quod tradidit *Carpzovius part.* 1. *concluſ.* 11. *deciſ.* 27.]

De Reputationibus, quæ fiunt in jud. reſt. in int. Tit. 48. Lib. 2. Cod.

Quomodo debet fieri reſtitutio?

Ut unuſquiſque ſuum recipiat, *l.* 24. §. 4. *ff. de minor.* (*v. l. ult. de minor.*) & , ne minor, ut non morari debet in damno, in lucro moretur. *l. un. C. h.* Itaque minor, quicquid ad ipſum pervenit, & ex quo locupletior eſt factus. *l.* 27. §. 1. *ff. de minor.* reſtituet, ſive ſit res ſingularis, *d. l. un. pr.* ſive univerſalis. *d. l. un.* §. *f.* Habita etiam [*a*] fructuum & uſurarum ratione, *d. l.* 27. §. 1. At, qui perdituro credidit, is nihil recuperat, *d. l.* 24. §. 4. *ff. de minor.*

[*a*] Vide *Oddum d. tract. Q.* 45, 47.]

Tit. 5. De capite minutis. Tit. 16. Lib. 1. Inſt.

Quid eſt reſtitutio ex edicto de capite minutis?

Ut, qui minimam capitis diminutionem ſit paſſus, poſtquam contraxerit, ſic conveniatur, quaſi nulla capitis

pitis diminutio eſſet facta. *l.* 2. §. 1. *ff. h.* Atque ita actiones priſtinas per ſubtilitatem extinctas reſtituit Prætor.

Cur ſit mentio minima capitis diminutionis.

Quia, qui maximam vel mediam ſunt paſſi, non poſſunt conveniri. *l.* 2. *pr. ff. h.*

Ergo per delictum quis eximitur obligationi?

Actione civili ipſe delinquens non convenitur, ſed is, qui ejus bona occupavit. *d. l.* 2. *pr.* Actio autem criminalis contra ipſum delinquentem eſt intentanda, *d. l.* 2. §. 3. & cum capite ambulat. *l.* 7. §. 1. *ff. h.*

Quid eſt capitis diminutio?

Prioris ſtatus mutatio. Cum vero ſtatus conſiſtat in libertate, civitate, ac familia, *l. fin. ff. h.* triplex dicitur minutio. Maxima, qua libertas adimitur. Media, qua civitatis jus tollitur. Minima, qua mutatur jus patriæ poteſtatis, quæ fit per arrogationem, vel emancipationem. §. 1, 2, 3. *Inſt. h.*

Et hi, qui moti ſunt Senatu vel munere, capite minuuntur?

Nullo modo, quia iis nullum ex tribus, ſcilicet libertate, civitate, vel familia mutatur, §. 5. *Inſt. h.* ſic & ſervi manumiſſi non dicuntur capite minui, ſed acquirere caput. (*v. l.* 3. §. 1. *l.* 4. *h. t.*)

Qualis eſt actio ex hoc edicto?

Perpetua, &, *quia rei eſt perſecutoria*, datur heredibus & contra heredes. *d. l.* 2. §. *fin.*

Tit. 6. Ex quib. cauſ. major. Tit. 54. Lib. 2. Cod.

Quibus ex cauſis majores reſtituuntur?

Ex variis. Generalis eſt: ſi qua ſit juſta cauſa. *l.* 1. *l.* 26. §. *fin. ff. h.* Speciales ſunt cauſæ: 1. Abſentiæ, vel ob metum non ſupervacuum, *l.* 2. §. 1. *ff. h.* vel ob neceſſitatem reipublicæ, *l.* 4, 5. *l.* 36, 37, 42. *ff. h.* vel ob aliam probabilem ac juſtam rationem. *l.* 26. *in fin. l.* 27. *l.* 28. *ff. h.* 2. Vinculorum. *l.* 1, 9, 10. *ff. h.* 3. Servitutis, poteſtatis hoſtium, cui quis ſub-

jectus. *l.* 1, 11. *l.* 14, 15. *ff. h.* Non vero eſt juſta cauſa ſola [*a*] ignorantia, *l. un. C. de uſuc. transf. l. fin. C. de præſcr. long. temp.*

[*a*] An ob ruſticitatem, ob adverſiorem valetudinem, ob Judicis vel advocati abſentiam reſtitutio ſit admittenda, late tractat *Oddus d. tractat. Q.* 9, 10, 11. *& ſeqq.* Summa autem eo tandem eſt deducenda, ut arbitrio judicis relinquatur, quomodo hæ & ſimiles cauſæ ſint determinandæ.]

Quomodo datur ex hiſce cauſis reſtitutio?

Non tantum, ut abſentes, aut vinculis vel poteſtate hoſtium detenti, læſi reſtituantur; ſed etiam illi, quibus interim contra illos non fuit agendi copia, ſi damnum ſint paſſi. §. 5. *Inſt. de action.*

Poteſtne abſentibus imputari, quod Procuratorem non reliquerint?

Nullo [*a*] modo, *d. l.* 26. §. *fin. D. h. t.* verum, ſi quis procuratorem reliquerit, per quem defendi poteſt, non audietur, ſiquidem ad eum actum fuerit datus procurator, ob quem reſtitui abſens deſiderat. *l.* 39. *D. h.*

[*a*] Videatur *Oddus d. trat. Q.* 29, 30.]

De reſtitut. militum. Tit. 51. Lib. 2. Cod.

Annon ergo milites reſtituentur?

Utique: modo occupati fuerint circa res militares, h. e. fuerint in expeditione, in caſtris, aut acie, *l. fin. C. h.* Sola cæteroquin militia per ſe non præbet reſtitutionem. *d. l. fin.* Daturque reſtitutio militibus, ſi damnum ſenſerint, vel ex ſententia ac venditione pignorum, vel uſucapione, ſive præſcriptione. *l.* 2, 3, 4, 6. *C. h.*

De uxorib. & eor. qui reip. cauſ. abſunt. Tit. 52. Lib. 2. Cod.

Daturne reſtitutio uxoribus militum, & eorum, qui reip. cauſa abſunt?

Fuit quidem aliquando conſtitutum, ne uxores maritos, vel ad bellum, vel ad provinciæ adminiſtrationem

nem

nem abeuntes, comitarentur, *l*.4. §.2. *D offic. Proconſ.* niſi mariti vellent ipſimet teneri ex delictis uxorum, *d. l.* 4. §. 2. Re autem bene perpenſa, abſentia uxorum, ob virorum militiam, vel adminiſtrationem provinciæ, aliamque cauſam publicam, habita fuit neceſſaria, & eſt conceſſa reſtitutio iiſdem, uti maritis. *l*. 1, 2. *C. h. t.*

Quid, ſi res uxorum fuerit tempore abſentiæ uſucapta?

Non oberit præſcriptio, verum refundi debet precium uſucapienti, *l*. 2. *C. h.* vel ab illo, qui ſine cauſa accepit, vel ab ipſis uxoribus, ſi ob debitum earum res ſit vendita *ſecundum l.6. C. de reſtit. milit.* aut pecunia ſit converſa in earum utilitatem. *arg. l.* 65. *ff. l.* 3, 23. *C. de rei vindic.*

Tit. 7. De alienat. Judic. mut. cauſ. fact. Tit. 55. Lib. 2. Cod.

Quæ eſt reſtitutio adverſus alienationem judicii mutandi cauſa factam?

Hac adverſus eum, qui dolo malo, cum actionem in rem metueret, tranſtulit rem in duriorem vel potentiorem, quis in integrum reſtituitur, ut antiquus poſſeſſor condemnetur, quanti interfuit actoris, reum, vel talem adverſarium, non habuiſſe. *l*. 1, 2, 3. *ff. h. t.* (*v. l.*74. *l.*155. *de reg. jur.*) Niſi velit alienans pati judicium in rem, ac ſi poſſideret, vel dolo deſiiſſet poſſidere. Id enim ſi pati velit, ab hac actione liberatur, *l*. 3. §. *fin. ff. h.* quia actoris non intereſt ulterius. (*v. l.* 4. §. 5. *D. h. t.*)

Poteſtne & is conveniri, qui ab alienante mediate vel immediate rem accepit?

Poteſt, *l. un. C. h.* ſed tantum actione in rem, non actione in factum, ex hoc edicto: quia ea tantum datur ex facto contra alienantem. *l*. 1. *D. h.*

Quæ debent concurrere, ut actio in factum ex hoc edicto locum habeat?

1. Debet eſſe actio in rem, vel mixta, vel in rem ſcripta. In mere perſonali non habet locum, quia debitor

bitor non poteſt alium ſibi ſubſtituere debitorem. *l.* 1. *C. de novat.* 2. Debet res eſſe alienata. *l.* 1. *& t. t. ff. h.* 3. Res debet eſſe alienata ante judicium inchoatum: nam poſt, cum res litigioſa eſt facta, non poteſt alienari. *t. t. ff. & C. de litigioſ.* 4. Debet alienatio fieri dolo malo, vel data opera. *l.* 1. *l.* 4. §. 3. *ff. h.* 5. Debet fieri alienatio in duriorem adverſarium; qualis eſt homo alterius provinciæ, vel potentior, vel qui quocunque modo poſſit actorem vexare. *l.* 1. *in fin. l.* 2, 3. *ff. h.* 6. Debet intereſſe actoris, talem adverſarium ſibi non obtrudi. *d. l.* 4. § 5. *ff. h.*

Datur hæc actio etiam heredibus?

Datur heredibus, *d. l.* 4. §. *fin. ff. h.* cum perſecutionem rei contineat. *d. l.* 4. §. *fin.* Non tamen adverſus heredes, *d. l.* 4 §. *fin.* niſi qua pervenit, quia ex delicto eſt, *l.* 7. *ff. h.* ſed recte contra eum, qui cum rem exhibere tenetur, priſtinam judicii cauſam non reſtituit. *l.* 8. *ff. h.*

Ad quid datur?

In id, quod actoris intereſt, *d. l.* 1. *l.* 3. §. 4. *l.* 4. §. 5. *ff. h.* non ut res reſtituatur.

Tit. 8. De receptis, qui arbitrium receperunt. Tit. 56. Lib. 2. Cod.

Qui ſunt arbitri?

Varie in jure accipiuntur. Aliqui ad lites, aliqui ad contractus pertinent. Eorum, qui ad lites referuntur, ſunt alii, qui deputantur ex collegio judicum, quos ſolemus appellare commiſſarios: tales ſunt arbitri familiæ erciſcundæ, communi dividundo. *l.* 15, 17. *C. famil. erciſc. l.* 3. *C. comm. div.* Horum mentio *in l.* 9. 10. *ff. qui ſatiſd. cog.* Alii à partibus electi ex compromiſſo. Alii amicabiles compoſitores, qui non tam litem definiunt, quam proxenetæ & adjutores tranſactionum ſunt. Horum mentio *in Auth. Si vero contigerit. C. de judic.* Eorum vero, qui ad contractus pertinent, alii ad perficiendos contractus, de quibus *l. fin. C. de contrah. emt.* ut definiant rei precium, vel uſus

mer-

mercedem: alii ad opera, de quibus eſt actum, probanda ſolent adhiberi, de quibus *l. 24. D. locat. l. 76. in fin. & ſeqq. ff. pro ſoc.*

Cum arbitri recepti dicuntur, de quibus id accipiendum?

De iis, qui ex compromiſſo ſunt electi.

Qui poſſunt eligere arbitros compromiſſarios?

Poſſunt, qui non prohibentur. Inter prohibitos ſunt ſervi, *l. 32. §. 8. ff. h.* licet poſtea liberi fiant, *d. §. 8.* pupilli, ſine tutoris authoritate, *l. 35. ff. h.* minores, (*v. l. 34. §. 1. de minor.*) mulieres [a] in cauſa aliena. *d. l. 32. §. 2. ff. h.*

[a] Maritata ſecundum mores etiam in ſua cauſa. *Argentræus tit. des Iuſtices art. 18. not. 2. n. 3.*]

Qui poſſunt eſſe arbitri?

Non diſtinguitur, utrum ſint ingenui, an libertini, in dignitate poſiti, integræ famæ, aut ignominioſi, *l. 7. pr. ff. h.* utrum patresfamilias, an filiifamilias. *l. 5. ff. h.* Prohibentur autem (*v. l. ult. C. h.*) eſſe arbitri, ſervi, niſi liberi facti dixerint volentibus partibus ſententiam, *d. l. 7. junct. l. 9. ff. h.* pupilli, furioſi, ſurdi, muti, *l. 9. §. 1. ff. h.* minores 20 annis. *l. 41. ff. h.* (*v. l. 57. de re jud.*) Judices in eadem cauſa, *d. l. 9. §. 2.* Jure autem Canonico. *c. 7. 10. extr. h. c. 21. extr. de prabend.* & [a] ex conſuetudine, ſolet in Judices compromitti valide.

[a] Idem confirmat *Antonius Faber Cod. ſuo l. 2. tit. 38. defin. 2. Carpzovius part. 1. Conſtit. 1. deciſ. 15.*]

Quot poſſunt eligi ex compromiſſo arbitri?

Quot voluerint partes. Convenientius autem eſt, ut eorum numerus ſit impar. *arg. l. 17. §. 6. ff. h.* Et, ſi in duos ſit compromiſſum, & inter ſe diſſentiant, non debent cogi ad ſententiam dicendam, ſed eligetur tertius, cujus authoritati pareatur, *d. §. 6.* niſi ante convenerit de certo aſſumendo. *d. l. 17. §. 5.*

In quibus cauſis conſtituuntur arbitri?

In omnibus civilibus regulariter, ſive una, ſive plures ſint. *l. 13. §. 1. ff. h.* Non autem in reſtitutionibus in integrum, *l. fin. C. ubi & apud quem cogn. in int. reſt.*

libe-

liberali cauſa, delicto famoſo, publico judicio. *l.* 32. §. 6, 7. *ff. h.*

Quomodo eligitur arbiter?

Vel nudo pacto, vel [a] ſtipulatione. Solebat & olim jurejurando aſſumi; ſed hoc correctum. *Nov.* 82. *c.* 11. *auth. decernit. C. h.*

[a] Quæritur de pœna ſub qua arbitri electi, an ea ſit perſolvenda, antequam reductio ſit finita, & laudum arbitrorum confirmatum? Id negat *Grivellus deciſ. Dolan.* 1. Sed huic rei temperamentum eſt addendum, ſcilicet niſi in ſpecie convenit, ut non obſtante reductione pœna ſit perſolvenda, antequam reducens audiatur; pacto enim huic honeſto & in ſe licito ſtandum eſt. Vide *Coren Obſerv.* 13.]

Quid, ſi ita ſit compromiſſum, ut Sejus pronunciet, quod Titio diſceptatori placet?

Non valet arbitrium, quia libera arbitri ſententia non eſt futura. *d. l.* 17. §. 3. *ff. h.* (*v. l.* 19. *h.*)

Poteſtne arbiter cogi ad dicendam ſententiam?

Sunt hujus Edicti de receptis arbitris duo membra. Unum eſt, de arbitriis cogendis. *l.* 3. §. 3. *ff. h.* Alterum eſt, de compromittentibus cogendis ad parendum ſententiæ. *l.* 27. §. 2. *ff. h.*

Poſſuntne ſemper arbitri cogi?

Multis caſibus non coguntur. Uti, ſi ab initio nullius momenti ſit compromiſſum, vel ob perſonas, vel ob res, vel ob modum: (*v. l.* 27. §. 1. *l.* 47, 48, 49. *l.* 3. §. 3. *h. t.*) vel, ſi ſit quidem compromiſſum validum, ſed pendeat an pœna poſſit exigi, vel ſi poſtea deficiat conditio. *l.* 32. §. 3. *ff. h.* Itaque non ſunt cogendi, ſi ſordes aut turpitudo arbitri ſit manifeſta. *d. l.* 9. §. 3. ſi arbitros infamaverint litigantes, *d. l.* 9. §. 4. ſi ſpreta authoritate arbitrorum, ad judicium vel ad alium arbitrum litigatores ierint, *d. l.* 9. §. *fin. l.* 10. *l.* 11. *D. h.* ſi inimicitiæ capitales inter eos & litigatores oriantur, aut ſi ætas, aut valetudo, quæ poſtea contigit, id munus iis remittat, aut occupatio negotiorum propriorum, aut profectio urgens, aut munus aliquod

aliquod reip. aut ſi alia incommoditas poſt ſuſceptum arbitrium incidat. *l.* 15, 16. *D. h.* Item, ſi unus ex litigantibus bonis cedat. *l.* 17. *D. h. &c.*

Quomodo poſſunt cogi?

Indictione mulctæ. *l.* 23. §. 12. *D. h.* vel aliis modis.

Si in duos compromiſſum ſit, eritne unus, ut dicat ſolus ſententiam, cogendus?

Nequaquam, *d. l.* 17. §. 2. *D. h.* licet alter ſit ineptus ad arbitrium recipiendum, *l.* 7. § 1. *D. h.* niſi in ſpecie ſit actum, ut vel alterutrius ſententia valeat. *l.* 8. *D. h.*

Quid ſi inter ſe arbitri diſſentiant?

Sequi oportet plurium [*a*] ſententiam, *l.* 27. §. 3. *D. h.* (*v. l.* 19. *ad municip. l.* 160. §. 1. *de R. J.*) modo omnes fuerint præſentes quia potuit præſentia abſentis trahere reliquos in ejus ſententiam. *l.* 17. §. *fin. l.* 18. *D. h.*

[*a*] Quid ergo, ſi unus ex arbitris non veniat, ut ſententiam dicat? Citari poteſt legitimè, & ſi citatus non veniat, reliqui tandem finem imponent, ne ſcilicet ſit in poteſtate calumnioſa unius rem differre, vel arbitrium annullare; id enim receptum eſt Jure Canonico *per text. & gloſſ. in cap. ult. de arbit. in ſexto. Buſius in l.* 17. *ff. h. tit.*]

Quid, ſi in ſumma omnes diſſentiant?

Convenit ſequi minimam; quia in eam omnes conſenſerunt, & minor majori ineſt. *d. l.* 27. §. 3. *ff. h.*

Suntne caſus, quibus arbitrorum ſententia nulla eſt?

Sunt multi. Si ab uno, cum in plures eſſet compromiſſum, *l.* 17. §. 2. *ff. h.* ſi de aliis rebus, non abſolute connexis, quam fuerat compromiſſum, *l.* 21. §. 6. *ff. h. l.* 32. §. 15. *ff. h.* vel poſt diem ſit dicta ſententia, *l.* 1. *in fin. C. h.* (niſi partium conſenſu prorogatus. *d. l.* 21. §. 5.) Si ad locum non honeſtum, vel in provincia, cum Romæ eſſet compromiſſum, adeſſe juſſerint arbitri. *d. l.* 21. §. 10, 11. *ff. h.*

Quid, ſi alteruter litigantium non obſequatur ſententiæ?

Jure Civili noviſſimo datur ex valida ſententia arbitro-

bitrorum actio [a] in factum, vel exceptio; modo ſententia fuerit approbata, vel expreſſe, cum quis profeſſus eſt ſeſe acquieſcere, vel tacite, per lapſum 10 dier. *l.4. in fin. l. 5. C.h.* Licetque intra decem dies recedere; modo ſolvatur pœna promiſſa, & lis iterum de integro tractabitur. Sed hæc ita, niſi quis ſordes vel gratiam arbitrorum probare voluerit. Qui enim hoc probare volet, poteſt uti exceptione doli adverſus agentem, etiamſi decennium ſit elapſum. Moribus fere obtinuit, ut, licet proprie non appelletur à ſententia arbitri, *l. 1. C. h.* detur tamen intra 10 dies [b] reductio ad judicem, qui remoto compromiſſo eſt [c] ordinarius: qua facta, ſuſpendenda interim executio laudi, ſive ſententiæ arbitri, niſi aliter in ſpecie convenerit. Habetque hæc reductio vicem ac effectum appellationis. *d. l. 32. §. 14. D. h. junct. l. 1. & 2. t. ff. pend. appell. nih. innov.*

[a] Id etiam hodie viget, ut notat *Mornacius in Auth. decernit. C. h.* Hodie autem non mandatur ſententia executioni, niſi ex decreto judicis: In Galliis habet ſententia arbitrorum eandem vim quam judicum, *Autumnus in pr. ff. h.* [b] Reductio intra 10 dies ſiſtit hodie executionem, adeo ut nihil renovari poſſit, quemadmodum & fit in appellationibus, *l. unic. ff. nihil renovari appell. pend. Sande l. 1. deciſ. t. 14. def. 4.* & in Hollandia poſt 10 dies ſed intra annum impetrata reductio induit naturam reformationis, niſi adverſus lapſum fatalium petatur in integrum reſtitutio, *Merula l. 4. tit. 5. Chriſtinæus vol. 2. deciſ. 142. in fine.* ideoque poſt annum non datur, niſi impetretur reſtitutio, *Merula d. loco.* [c] Hoc fere ubique etiam in Zelandia receptum eſt, *Mynſingerus 2. obſ. 61. Gail. lib. 1. obſ. 159. Chriſtinæus d. deciſ. 142. & ſeqq. n. 8.* In Hollandia autem ad amputandas lites ſolet fieri reductio ad Curiam Provincialem, *Merula d. lib. 4. cap. 5.* Sic & in Friſia ſolet ſuprema Curia de laudo judicare. *Sande l. 1. tit. 14. defin. 2.* Ubi additur quod decem dies reducenti currant de momento in momentum. *ibid. defin. 3.*]

Quid,

Quid, ſi quis ſui non faciat copiam apud arbitros?

Incidet in [*a*] pœnam, ac ſi non parere vellet ſententiæ. *l. 2. C. h.*

[*a*] Qui pœna adjecta promiſit ſe obtemperaturum, ac eo modo renuntiavit reductioni, etiam admitti poteſt, ſiquidem petierit reſtitutionem in integrum, quo caſu pœna non petetur ante confirmationem, *Coren obſerv.* 13. atque interim non impedietur executio laudi in Hollandia, ut eſt in *Ampliatione Noviſſima Curiæ Holland. edita* 24. *Martii Anno* 1644. *art.* 20.

Poteſtne arbiter mutare ſententiam?

Si condemnavit vel abſolvit, cum arbiter eſſe deſierit, mutare ſententiam nequit, *l.* 19. *in fin. D. h.* nec, ſi erraverit, corrigere eam poteſt. *d. l.* 19. *in fin. l.* 20. *D. h. (v. l.* 14. *l.* 55. *de re judic. l.* 42. *de minor.)*

Quid, ſi de pluribus controverſiis non communibus aſſumtus eſt arbiter, & de una ſententiam dixit, de aliis nondum? an & in prima controverſia poteſt mutare ſententiam de qua dixerat?

Multum intereſt, de omnibus ſimul ut dicat ſententiam compromiſſum ſit, annon. Nam, ſi de omnibus, poteſt mutare; nondum enim dixit ſententiam, quia compromiſſo rerum omnium non ſatisfacit ſententia lata in unam ſpeciem. Secus, ſi ſeparatim, quaſi plura ſint compromiſſa, rogatus ſit dicere ſententiam. *l.* 21. *pr. ff. h.*

Si non corrigere, poteſtne explicare?

Poteſt hoc expreſſe ſibi reſervare, ut, ſi quid dubii ſit in ſententia, explicet. Quinimo & tacite hoc jus ei tributum eſſe videtur, cum ejus ſit interpretari, qui ſententiam dixit. *l.* 1. *& fin. C. de legibus. (v. l.* 21. *§.* 1. *qui teſt. fac.)*

Tit. 9. Nautæ & caupones, &c.

Quid eſt in edicto, Nautæ, Caupones, ſtabularii?

Ejus duæ ſunt partes. Prima cautum eſt, ut, quæ nautæ, caupones, ſtabularii receperint ſalva fore, reſtituant.

ſtituant. *l.* 1. *pr. ff. h.* Altera tractatur de furtis & damnis, quæ illata ſunt rebus receptis ab iis, quarum opera nautæ, caupones, ſtabularii utuntur. (*v. l.* 6. §. 4. *l. ult. h.*)

Qui ſunt hic nautæ?

In hac re ſunt ii, qui navem exercent; quamvis nautæ appellentur alias omnes, qui navigandæ navis cauſa in nave ſunt. Nec enim debent per remigem aut meſonautam, ſed per ſe, vel per navis magiſtrum, vel eum, cui è nautis rem eam magiſter commiſit, obligari. *d. l.* 1. §. 2. Adeo quidem etiam obligabuntur per cuſtodes, quos præfecerunt ipſi, vel magiſter. *d. l.* 1. §. 3.

Qui ſunt caupones & ſtabularii?

Qui cauponam vel ſtabulum exercent, & eorum inſtitores. Cæterum, qui opera mediaſtini, id eſt, viliſſimi ſervi fungitur, non continetur, niſi ei cura ſit demandata. *d. l.* 1. §. 5.

Quid eſt recipere res ſalvas?

Non tantum, ſi in navem ſint miſſæ, licet quoque non ſint aſſignatæ nominatim, *d. l.* 1. §. *fin.* (*v. l.* 1. §. 41. *depoſ.*) modo ſcientibus exercitoribus ſint immiſſæ: verum etiam earum, quæ in littore perierint, dum receptæ ſunt, periculum ad nautas pertinet. *l.* 3. *pr. D. h.*

Quid, ſi prædixerint nautæ, ut unuſquiſque res ſuas ſervaret?

Nullum eſt periculum nautarum. *l.*7.*in fin.pr.ff.h.*

Quas res hic intelligimus?

Quaſcunque, ſive merces fuerint, ſive aliæ; nec refert, utrum noſtræ ſint, an alienæ, dum tamen noſtra interſit ſalvas eſſe, & nobis magis, quam quorum ſunt, debent reſtitui. *d. l.* 1. §. 6. & 7. (*v. l.* 31. *pr.* & §. 1. *depoſ.*)

Quæ culpa debet præſtari?

Culpa leviſſima. Quia eſt hujus rei tanquam cauſa publica, *l.* 3. §. 1. *D. h.* non vero caſus fortuitus. *d. l.* 3. §. 1. (*v. l.* 5. *l.* 6. *C. de pign. act.*)

Quorum

Quorum factum præſtari debet in prima parte edicti?

Non ſolum in navi nautarum, ſed & vectorum, ut & viatorum. *l.* 1. *in fin. l.* 2, 3. *ff. h.*

Eſtne hæc actio perpetua?

Eſt, &, quia eſt rei perſecutoria, heredi, & in heredem datur. *d. l.* 3. § 4.

Quid, ſi extra negotium, quod gerunt nautæ, caupones, ſtabularii, quid ſit receptum?

Non dabitur actio ex hoc edicto, *d. l.* 3. §. 2. ſed ex qualitate contractus, qui fuit celebratus. *(v. l. 6. h.)*

Quæ actio datur ex ſecunda parte?

Non in ſimplum, ut ex prima; ſed in [*a*] duplum, & tantum ex maleficio eorum, quorum opera exercitores ſunt uſi. *lib. 7. pr.* §. 1. *& ſeqq. ff. h.* Eſt itaque pœnalis: (*v. l.* 5. §. *ult. de oblig.*) quapropter non datur adverſus heredem, niſi qua pervenit, *d. l.* 7. §. *fin.* nec in ea præſtatur factum vectorum vel viatorum. *l. unic. ff. furti adverſus naut. l.* 6. §. 3. *ff. h.*

[*a*] Hodie pœna dupli non eſt in uſu.]

Quid, ſi nautæ ſibi invicem damnum dederint?

Id non pertinet ad exercitores, niſi quis inter illos fuerit mercator. *d. l.* 7. §. 2.

Poſſuntne concurrere actio furti & actio ex prima parte in ſimplum?

Videtur quidem prima fronte id admittendum; ſed magis eſt, ut vel officio Judicis, vel exceptione doli, alterutra actor contentus eſſe debeat. *d. l.* 3. §. *fin.*

SECUN-

SECUNDA PANDECTARUM PARS.

LIBER V.

Tit. 1. De Judiciis. Tit. 1. Lib. 3. Cod.

Quid eſt Judicium?

ACcipitur aliquando pro ipſa actione, quæ in judicium deducitur; hoc ſenſu dicuntur judicia finium regundorum, familiæ erciſcundæ, &c. aliquando eſt legitima diſceptatio coram Judice de re controverſa inter litigantes, quo ſenſu poteſt proceſſus appellari.

Quomodo diſtinguitur?

Eſt 1. vel civile, quo actor agit ad commodum ſuum privatum tantum, hoc eſt, ex contractibus, nec non ex privatis delictis, quoties actor ad ſuam utilitatem tantum contendit: vel criminale, quo agitur ad pœnam corporalem, vel mulctam fiſco applicandam, ſive ex delicto ordinario, ſive extraordinario, privato, ſive publico. 2. Vel poſſeſſorium, quo de poſſeſſione tantum eſt controverſia, uti in interdictis: vel petitorium, quo ad ipſam rem agitur; huc facit. *l.* 37. *D. hic.* 3. Vel ordinarium ſive plenum, in quo ordinarius procedendi modus obſervatur: vel extraordinarium, in quo ſolemnia proceſſus quieſcunt.

Ex quibus cauſis judicium ſummarium dicitur?

Non quod ea, quæ ex natura rei requiruntur, omitti poſſint; qualia ſunt, [a] petitio, citatio, probatio, ſententia: ſed quod ordo non adeo anxie attendatur in pro-

in proponendo negotio atque probando, imo quod & probationes pleniſſimæ non deſiderentur præciſe.

[a] Vide *Carpzovium part.* 1. *Conſtit.* 18. *deciſ.* 2. *n.* 4. *& part.* 2. *Conſtitut.* 5. *dec.* 26. *n.* 3. unde autem ſummarium dicatur, & quid proprie ſit, tradit *Gail. lib.* 1. *obſ.* 7. *Althuſius Dicæol. lib.* 3. *c.* 54. *n.* 5. *& ſeqq.*]

In quibus cauſis habetur ſummarium judicium?

1. Cum perſonarum [a] qualitas id exigit: uti, ſi ſit cauſa miſerabilium perſonarum, incarceratorum, & ſimilium, quibus hoc indulgendum eſſe æquitas ſuadet. 2. Cum ita convenit inter partes. 3. Cum id poſtulat qualitas rei controverſæ: uti, ſi ſit res parvi præjudicii; vel, ſi agitur de dilationibus, de cautione præſtanda, de dote, de alimentis, de honorariis & mercedibus, de commiſſione ad examen teſtium in perpetuam rei memoriam, de re notoria, de exoneratione à mandato, de negotio pignorationis, aliove, quo periculum eſt in mora, quo metus eſt, ut partes ad arma procedant, (*v. l.* 13. §. 3. *de uſufr.*) ut tumultus oriatur; de utilitate publica, de crimine læſæ majeſtatis, de liquidatione, de executione, de reſtitutione ob lapſum fatalium. 4. Cum actionis qualitas id deſiderat: ut in actione ad edendum, ad exhibendum, in cauſa diffamationis ex *L. diffamari*; in cauſa poſſeſſionum, interdictorum, miſſione in poſſeſſionem, ventris nomine, ex edicto Carboniano, & ſimilibus. 5. Cum Princeps mandat.

[a] Vide *Althuſium d. loco & Gail. lib.* 1. *obſ.* 12.]

Quæ ſunt partes Iudicii, cum ordinarii, tum ſummarii?

Quoad Judicem; 1. Præparatio ad judicium, citatio. 2. Cognitio cauſæ. 3. Sententia. 4. Executio judicati. Quoad litigantes; 1. Petitio citationis. 2. Litiſconteſtatio. 3. Cauſæ diſceptatio. 4. Probatio. 5. Concluſio.

Quæ perſonæ conſtituunt Iudicium?

Principales: Judex, actor, reus. Minus principales: advocati, procuratores, executores, & ſimiles.

H De

De ſportulis & ſumtibus in diverſis judiciis faciendis, & de executoribus litium. Tit. 2. Lib. 3. Cod.

Qui ſunt executores?

Qui mandata Judicum exequuntur, eaque litigantibus denunciant, ſportulaſque exigunt.

Quid ſunt ſportulæ?

Salaria, quæ debentur executoribus ac [a] Judicibus. *l fin. C. h.* Nov. 82. c. 9.

[a] Sportulæ cum hodie in ſpecie Judicibus ſolvuntur, quoties ut delegati judices ſeſe interpoſuerunt, ſolent ſolvi ſecundum laborem. *Gudelinus l. 4. cap. 5. Zypæus h. tit. Chriſtinæus vol. 2. deciſ. 150. Merula lib. 4. tit. 102. cum ſeqq.*

A quibus ſolvuntur ſportulæ?

Non ab omnibus. Nam fiſcus, Epiſcopus in cauſa ad Eccleſiam pertinente, tenuioris fortunæ homines, quibus jus pro Deo, ut dici adſolet, dicitur, nihil ſportularum nomine ſolvunt. *Nov.* 17. *c.* 3. *Nov.* 123. *c.* 28. Perſonæ vero Eccleſiaſticæ exiguas præſtant. *d. Nov.* 123. *c.* 28.

De Judice.

Quis eſt Iudex?

Qui jus habet cauſas litigantium cognoſcendi, & de iis judicandi.

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel ordinarius, vel extraordinarius. Ordinarius, qui ex ordinaria poteſtate: Extraordinarius, qui ex alterius, publicæ, vel privatæ perſonæ beneficio judicat.

Quis judicat ex privata alterius perſonæ beneficio?

Qui quidem ipſe habet juriſdictionem, ac poteſtatem judicandi, ſed non in cauſa, de qua agitur: qualis dicitur prorogatus, cui partes ſe ſubjecerunt.

Quis ex publicæ perſonæ beneficio?

Qui eſt vel delegatus, vel pedaneus.

Quis eſt delegatus?

Cui ad cauſam cognoſcendam, decidendam, & exequendam, ab illo, qui poteſtatem habet, mandata eſt juriſdictio.

De pedaneis Judicibus. [a] Tit. 3. Lib. 3. Cod.

Quis eſt Iudex pedaneus?

Cui notio cauſæ & judicandi facultas ſine juriſdictione, (*v. l.* 5, 15, 55. *de re judic.*) eſt commiſſa, *Nov.* 82. *c.* 1, 2. *l. f. C. ubi, & apud quem.* ſic dictus, quod in minoribus, & ſubpedaneis ſubſelliis ſederet. Cum enim ipſe magiſtratus de omnibus non poſſet judicare, cognitionem cauſarum pedaneis committere ſolebat. *l.* 2, 5. *C. h. t.*

[*a*] Hodie non habemus pedaneos Judices, *Chriſtinæus volum.* 2. *deciſ.* 151. Nec exiſtimandum eſt quod judices inferiores, ut Scabini in civitatibus & pagis, ſint pedanei Judices, quia illi habent ordinariam ſuam juriſdictionem.]

Qui pro ſua juriſdictione judices dare, darive poſſunt. Tit. 4. Lib. 3. Cod.

Qui poſſunt dare Iudices?

Cui id lege, moribuſque conceditur. *l.* 12. §. 1. *D. de Iudic.* cuique ea de re, de qua agitur; atque inter eas perſonas, ad quas res ea pertinet, eſt juriſdictio.

Quid, ſi quis in negotio alienæ juriſdictionis judex ſit conſtitutus?

Non peccat Judex, ſi non obtemperet dationi. Et omnia coram ipſo acta, nullius ſunt momenti, adeo, ut non opus ſit appellatione.

Qui poſſunt dari Iudices?

Qui non prohibentur. Prohibentur quidam natura: uti ſurdus, mutus, perpetuo furioſus, impubes. *l.* 12. §. 2. *D. de judic.* Quidam lege: uti minor 18 annis, *l.* 41. *D. de recept. arbit.* ſenatu motus, *d. l.* 12. §. 2. infamis, cæcus, (*v. l.* 8. §. 1. *fin. regund.*) [cæcus

autem recte hoc munere fungi poteſt, ſi ei interim cæcitas obvenerit *l. 6. D. de judic. junct. l. 1. §. 5. verſ. quamvis D. de poſtuland*] legum imperitus, *Nov.* 82. miles, niſi in militaribus, *l.* 17. *C. de judic.* Quidam moribus: uti fœminæ. *d. l.* 12. §. 2. *in fin.*

De Juriſdictione omnium judicum. Tit. 13. Lib. 3. Cod.

Quomodo aliter diſtinguitur Iudex?

Eſt vel competens, coram quo cauſa propoſita poteſt jure tractari: vel incompetens, ad cujus notionem cauſa non ſpectat.

Quomodo competens diſtinguitur?

Eſt, vel ſocius, vel ſolitarius, vel concurrens.

Quis eſt ſolitarius?

Qui ſolus in cauſa judex eſt, nec admittit juriſdictionem alterius ſociam vel concurrentem.

Quis eſt ſocius?

Qui poteſtatem judicandi habet in communi cum alio territorio.

Quis eſt concurrens?

Quia in eadem quidem cauſa, ſed in ſeparato, & alio territorio juriſdictionem, aut poteſtatem judicandi habet.

Quæ regulæ ſunt in ſingulis?

In concurrentibus eſt locus [*a*] præventioni, ut is, qui prævenit, ſolus judicet. *l. ſi quis poſt.* 7. *ff. de Iudic.* Fit autem præventio per litem conteſtatam in civilibus, *arg. l.* 30. *D. de jud. l. pen. D. de juriſd.* & per citationem [*b*] in criminalibus. In ſociis, qui ſunt in eodem collegio, major pars prævalet. *l.* 19. *ff. ad munic. l.* 36. *D. de re jud.* In ſolitariis nunquam per præventionem cuiquam præjudicari poteſt.

[*a*] *Romanus conſil.* 412. *n.* 1, 2. *Gail. lib.* 1. *obſ.* 29. *n.* 4. Præveniſſe etiam dicitur, qui fecit realem citationem illi, qui fecit verbalem. *Baldus lib.* 124. *verſ. item melior* [*b*] *Gail. d. loco. Maranta diſp.* 6. *n.* 20. *Thomas Grammat. deciſ.* 30. *n.* 7.

DE

DE FORO COMPETENTI.

Quid in genere circa competentem vel incompetentem Iudicem obſervandum eſt?

Sive actio ſit civilis, ſive criminalis, actor ſequitur forum rei. *l. 2. & l. 5. C. h.* Itaque, qui ad incompetentem Judicem eſt vocatus, opponet ante litem conteſtatam exceptionem declinatoriam qua dicat, ſe non teneri ad actoris intentionem reſpondere, propter fori incompetentiam. *arg. l. 52. ff. de Iud.*

Quibus modis dicitur Iudex vel forum competens?

Vel ex communi, vel ſingulari jure, ſive privilegio. Ex communi, vel vi ipſius Territorii vel ex accidenti aliquo. Ex vi territorii, vel ob domicilium perſonæ, vel ob ſitum rei.

Quomodo ob domicilium?

Ex [a] habitatione, quæ non æſtimatur ex nuda conteſtatione, aut deſtinatione, nec ex maxima rerum ac fortunarum parte; ſed ex re & facto. *l. 20. ff. ad municip.* (*v. l. 27. §. 1. eod.*) ubi quis larem conſtituit, unde rurſus non ſit diſceſſurus, ſi nihil avocet, & unde cum profectus eſt peregrinari videtur. *l. 7. C. de incol.* Pariter nec æſtimatur ex ſolo tempore; niſi ſtudioſus per 10 annos continuos in eadem civitate habitaverit. *l. 2. C. de incolis.* (*v. l. 20. §. 6. de inſtr. leg.*)

[a] Vide *Mynſingerum lib. 3. obſerv. 37. Gail. lib. 2. obſerv. 35, 36*]

Poteſtne domicilium pro libitu mutari?

Poteſt alio transferri; verum lis, ubi cœpta eſt, finiri debet. *l. 19. ff. de Iuriſd. l. 7. l. 30 ff. de Iudic.*

Cujus domicilium ſpectatur?

Solius [a] Rei. Debet enim actor, ut ſupra dictum eſt, ſequi forum Rei. *l. 2. C. h.*

[a] Domicilium tribuit ordinarium forum, & notandum eſt, quod locus originis, quo ſcilicet quis eſt natus, ſubditum quidem faciat aliquem, ſed vere non dat forum ut in eo poſſit conveniri, ſi alibi domicilium habeat reus. *Gail. d. obſervat. 36. n. 15.*]

Quid, ſi Reus in loco domicilii non inveniatur?

Æque ipſi erit forum competens, ubi domicilium habet. *l.* 4. §. *prætor ait.* 5. *ff. de damn. infect. c. cauſam extr. de dol. & contumac.*

Quomodo ob ſitum rei ſit forum competens?

Si ibi agatur, ubi eſt res ſita: licet is, qui conveniendus eſt, non habeat ibi domicilium, qua de re agitur. *1. C. ubi in rem actio.*

Quomodo ex aliquo accidenti tribuitur forum?

1. Ex conſenſu. 2. Ex cauſæ continentia.

Quomodo per conſenſum reus ſortitur forum?

Vel expreſſum, vel tacitum. Expreſſum; ſi ſe ſubmiſerit juriſdictioni, cui aliàs ſubditus non eſſet. *l.* 18. *ff. de juriſd. l.* 1. *Cod. eod.* Tacitum; 1. Ubi litem conteſtatur. *arg. l.* 4. *C. h.* Ubi contraxit. Contraxiſſe autem intelligitur, non ubi inſtrumentum eſt ſcriptum, cum alibi ſolvi debeat, *l.* 65. *ff. de judic.* ſed ubi ſolvenda eſt pecunia. *l.* 21. *ff. de Oblig. & Act. l.* 3. *ff. de reb. auth. jud. poſſid.* ſcilicet, vel [*a*] loco adjecto, vel ſi non ſit adjectus, loco contractus, modo reus ibi inveniatur. *arg. l.* 19. §. 1. *ff. de jud. c.* 1. *contrahentes de for. comp. in* 6. 3. Ubi deliquit, *l.* 1. *C. ubi de crimin.* 4. Ubi reperitur, ſi incertis ſedibus vagetur, ſi fugitivus ſit, vel talis, ut de foro ejus non conſtet, *arg. l.* 1. *C. ubi quis de cur. vel cohort. l.* 27, §. 1, 2. *ff. ad municip.* niſi ſatiſdederit, ſe judicium paſſurum certo convenienti loco. *l.* 31. *ff. de reb. auth. jud poſſ.*

[*a*] Id in praxi obſervari tradit. *Gail. d. obſerv* 36. *n.* 14. Quod etiam procedit, licet ſe alteri judici ſubjecerit. *Sande lib.* 1. *deciſ. tit.* 1. *definit.* 3.]

Quomodo propter continentiam, vel connexitatem cauſæ?

1. Ex jure territorii; cum enim res una eademque actione petendæ variis locis ſunt ſitæ, ſit, ut coram eodem, & proxime ſuperiore Judice poſſeſſores rerum forum accipiant. *arg. l.* 1 2 *ff. de quib. reb. ad eund. jud. eat.* 2. Ex conſortio litis inter plures, qui communem litem habent: uti, ſi unus ex conſortibus litis privilegium

gium aliquod habeat, cæteri poterunt, acceſſorie, eodem foro privilegiato uti; vel, ſi in diverſis [a] territoriis habitent debitores, poterunt iidem vocari ad proxime ſuperiorem judicem. *arg. d. l. 1, 2. ff. de quib. reb. ad eund. Iud. l. 5. C. Arbit. tut.* 3. Ex jure interventionis tertii. *l. 49. ff. de judic.* 4. Ex jure reconventionis. *l. 14. & Auth. ſeq. C. de ſent. & interlocut.* (*v. l. 22. ff. de judic.*) 5. Ex jure ac conſequentia actionis; [b] uti petitorium ibi eſt inſtituendum, ubi poſſeſſorium, *l. 10. C. de judic.* & ſæpe ibi criminalis, ubi civilis actio inſtituitur. 6. Ex jure ipſius rei. Ita in individuis receptum & in acceſſoriis, ac conſequentiis negotiorum, ut ibi exigantur, ubi de parte, à qua reliqua divelli nequeunt, vel ubi de principali re agitur vel actum eſt.

[a] Idem confirmatum eſt à *Mynſingero centur. 1. obſ. 4 & Gail. lib. 1. obſ. 32.* [b] Vide *Gail. lib. 1. obſ. 32.*

Qui dicuntur habere forum ex ſingulari jure, ſive privilegio?

Vel, qui ibi forum habent, ubi jure communi habere non poſſunt: vel forum non accipiunt, ubi alias jure accipere debebant; vocaturque exemtio, vel forum privilegiatum. Contingit autem id, vel ex ratione litigantium, vel ex ratione cauſæ.

Quomodo ratione perſonarum?

Varie: ſic forum privilegiatum habent, nonnulli ob dignitatem: ſic pupilli, viduæ, aliique miſerabiles homines: ſtudioſi, milites, & ſimiles.

Ubi Senatores vel clariſſimi conveniant. Tit. 24. Lib. 3. Cod.

Quomodo perſonæ ſuperiores publicæ?

Conſtitutum eſt Jure [a] Civili, ut, qui in clariſſima dignitate ſunt conſtituti, in civilibus ſive pecuniariis cauſis, ſi in urbe vel locis ſuburbanis habitent, coram Præfecto Prætorio, vel Urbi; ſi in provinciis degant, ubi larem fovent, aut ubi majorem bonorum partem poſſident, & aſſidue verſantur, recte conve-

niantur. *l.* 2. *C. h.* In criminalibus, nullam habeant fori prærogativam. Omnem enim ejuſmodi honorem reatus excludit. *l.* 1. *C. h.* Illuſtres vero rei criminum, apud nullum, quam apud Principem, vel ſacrum cognitorem à Principe datum, accuſari poſſunt *l.* 3. *C. h.* Ita tamen, ut is cognitor tantum cognoſcat, & ad Principem referat, reſervata ipſi Principi ultione. *d. l. fin.* §. 1.

[*a*] In Hollandia nobiles, advocati poſſunt vocari ad Curiam Provincialem; ita etiam in Friſia. *Sande lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 1. *Merula lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 7. *& Inſtruct. Curiæ Holland. art.* 8.]

Qui ſunt Clariſſimi, & qui Illuſtres?

Clariſſimorum nomen, generaliter acceptum, tres Senatorum ordines complectitur; videlicet, Spectabiles, Illuſtres, & Clariſſimos in ſpecie. Hic intelliguntur clariſſimi in ſpecie, & Senatores, qui ſunt infra illuſtres. Illuſtres ſunt Præfecti Prætorio, Præfecti Urbi, Quæſtores, Magiſtri militum, Magiſtri officiorum, Comites rerum privatarum, Comites domeſticorum, Principes agentium in rebus, *d. l. f. pr. hic. l.* 32. *C. de appellat. l.* 2. *verſ. fin. autem. C. de tempor. appellat. l.* 6. *C. ubi cauſ. fiſcal.* & ſimiles.

In quibus cauſis militantes fori præſcriptione uti non poſſint. Tit. 25. Lib. 3. Cod.

Milites [*a*] non poſſunt conveniri coram alio, quam Magiſtro militum, *l.* 6. *C. de juriſd. omn. judic.* ſive cauſa ſit civilis, ſive criminalis, niſi pro functionibus, debitiſque publicis in judicium vocentur, *l. unic. pr. C. hic.* niſi privatas negotiationes exerceant ſine commeatu, hoc eſt, literis, quibus licentia, ut ad tempus abſint, conceditur, *l. un. C. h.* niſi non militare, ſed commune delictum commiſerint. *l. fin. D. de accuſat. l.* 4. §. 5. *&* 6. *D. de re milit.* Sed hodie receptum, ut ad magiſtrum militum remittantur, etiam communiter delinquentes.

[*a*] In

[a] In Hollandia etiam in civilibus cauſis poſſunt vocari ad Curiam, ſecundum *placitum Ordinum Hollandiæ editum 29. Aprilis Anno 1589. Merula lib. 4. tit. 40. cap. 3. n. 5.* In criminalibus ſi apprehenſi ſint ex mandato Curiæ, etiam Curiam habent Judicem, ut eſt in *Inſtruct. Curiæ Holland. art. 19. in fine.* idem & in Friſia in criminalibus procedit. *Sande lib. 1. tit. 1. def. 4.*]

Quando Imperator inter pupillos, &c. Tit. 14. Lib. 3. Cod.

Habentne & privati ſpeciale in hac cauſa privilegium?

Datum eſt [a] pupillis, viduis, diuturno morbo fatigatis, debilibus, jus ad ſupremum Tribunal, adeoque ipſius Principis, alios vocandi. Non autem vocari poſſunt, *l. un. C. hic.* niſi ſpeciali ex cauſa ſubjiciantur ſupremo Judici.

[a] Idem eſt receptum in Curia Hollandiæ & per totum Belgium. *Inſtruct. Curiæ Holland. art. 8. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 166. n. 2.* In Camera autem Imperiali tunc hoc privilegium conceditur, cum de denegata juſtitia conqueruntur miſerabiles. *Gail. l. 1. obſerv. 1. n. 40.* Interim in Hollandia in cauſis parvi momenti 100 florenorum & infra in urbibus, & 50 in pagis, ceſſat hoc privilegium, ut eſt in *Ordinationibus* **van kleyne ſaeken** *art. 2.*]

An & idem privilegium referetur ad minores, viduas, divites, vel cœlibes fœminas?

Non eſt dubitandum: minores enim recte inter miſerabiles referuntur, *l. 1. D. de min.* nec diſtinguitur inter viduas divites vel pauperes, *d. l. un. hic.* & nomine [a] viduæ etiam venit virgo, quæ virum non habuit. *l. 242. §. viduam. de Verb. Signif.*

[a] Vide *Sande lib. 1. tit. 1. defin. 2. & Merulam lib. 4. tit. 2. c. 9. n. 7.*]

Habentne idem hoc privilegium omnes pauperes?

Habent, uti patet ex verbis. *d. l. unic. aliique fortunæ injuria miſerabiles.* Quæ cum ſint generalia, non tantum

tum ad morbo fatigatos, & debiles; ſed generaliter ad omnes, qui ex adverſitate aliqua commiſeratio-nem merentur. Beneficia enim Principis, ſi ratio eorum admittat, generaliter ſunt accipienda. *l.* 3. *D. de conſt. princip.*

Quos accipere oportet pro pauperibus?

Non ſimpliciter illos, qui 50 aureos in bonis non habent, *arg. l.* 10. *D. de accuſat.* vel centum, *arg.* §. 3. *Inſt. de ſucceſſ. libert.* ſed eorum definitio relinquenda eſt Judicis arbitrio, (*v. arg. l.* 1. §. *ult. de jur. delib.*)

Quid, ſi perſonæ hæ privilegiatæ contra privilegiatas agant?

Non erit privilegio locus. Eſt enim recepti juris, quod privilegiatus contra privilegiatum non utatur ſuo [*a*] jure, *arg. l.* 11. §. *pen. D. de minor. l.* 8. *D. de excuſat. tut.* niſi unius privilegium ſit urgentius alterius.

[*a*] *Sande lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 2. *Faber h. tit. Covar. pract. Q. cap.* 7. *n.* 4.]

Quid, ſi lis coram ordinario Iudice ſit conteſtata?

Æque, evocationem [*a*] concedi, eſt verius. Ordinarium quidem eſt, quod, ubi lis cœpta eſt, ibi debeat finiri, *l.* 30. *D. de judic.* ſed id non procedit in extraordinario privilegio, quale hoc eſt; & quidem magis, cum textus generaliter loquatur. Accedit, quod juriſdictio Principis cum omnium juriſdictione concurrat, & quod ratio. *d. l. un* hoc caſu ſit eadem, cum ea, qua agitur de lite primum inſtituenda. Poteſt quippe tam formidari potentia adverſarii, proceſſu pendente, quam cum primum moveri incipit.

[*a*] Quomodo fiant evocationes cauſarum ad petitionem perſonarum miſerabilium, explicat *Gail. lib.* 1. *obſ.* 41.]

Atqui ſic ſumtibus inanibus vexarentur adverſarii.

Evocanda eſt cauſa prout jam cœpta eſt, &, ſi quid mutetur cum adverſarii jactura, ea reſarcienda eſt, *l.* 79. *ff. de judic. arg. l.* 4. *C. de mancipat.* vel, ſi judicanti ita videbitur [uti, ſi non magnopere interſit adver-

adverſarii, vel evocationi aliquam adverſarius cauſam dederit] ſuſpendenda eſt quæſtio de ſumptibus ad finem proceſius.

Quid, ſi miſerabiles perſonæ vel meruerint à tertio, vel dederint aliis ceſſionem?

Si obtinuerint [a] ceſſionem, hoc privilegio frui debent, cum non diſtinguatur *in d. l. unic*, niſi in fraudem ceſſio ſit facta. Sin autem actionibus ceſſerint, ceſſionarii agentes utili actione communi utentur, [quia ceſſio id, quod rei eſt, tantum transfert, non quod perſonæ adhæret] ſecus, ſi directam inſtituant vivis cedentibus.

[a] Contrarium eſt in *Ampliat. Inſtruct. Curiæ Holland. art.* 1. niſi forte agant ut heredes.] (*arg. l.6. de jur. fiſc.*)

Habentne & Perſonæ Eccleſiaſticæ ſingulare forum?

Jure Civili, & Canonico, peculiare iis datum fuit forum. *l.* 25, 33. *C. de Epiſc. & Cler. l.* 13. *&* 29. *C. de epiſc. aud. c.* 1. *extr. de for. compet.*

De Privilegio Studioſorum.

Quod privilegium Studioſi habent?

Forum [a] ſortiuntur coram Epiſcopo loci, ubi vivunt, vel coram ſuo præceptore; *auth. habita. C. ne filius pro patre.* vel coram Principe. *arg. l. unic. Cod. Quand. Imp.* Quod & in nunciis eorum recipiendum eſt. *d. auth. habit.*

[a] Quinimo in Academia Lugdunenſi ſtudioſi poſſunt civem Urbis Leidæ ad Judicem Academiæ vocare, ut eſt in Statuto Academiæ, & notat ſingulariter *Merula lib.* 4. *tit.* 40. *cap.* 3. *n.* 6.]

Poſſuntne omnes privilegiati foro ſuo renunciare?

Poſſunt, quà privata cauſa ſpectatur: & renunciantes poſſunt obligari, non, quà publicum jus negligitur, vel quid fit, ex quo metui vel præſumi poſſit malum. *arg. l. pen. C. de pact. junct. l.* 38. *ff. eod. l.* 27. *ff. de reg. jur. l.* 26. *ff. de Verb. Oblig.*

De Foro Uxorum.

Ubinam uxores conveniri debent?

In foro maritorum, ſive privilegium mariti habeant, ſive non. *l. 9. C. de incol.* (*v. l. 5. D. de rit. nupt. l. 65. D. de judic.*)

Ubi quis de Curial. vel Cohort. &c. Tit. 23. Lib. 3. Cod.

Ubi de Curiali, vel Cohortali, vel alia conditione conveniuntur?

Ubi ad ſuæ conditionis ſubjectionem vocantur, niſi fugerint. Tunc enim poſſunt capi, & ſortiuntur judicem ejus loci, ubi comprehenſi ſunt, qui eos, re examinata, convictos rerum probatione, reſtituit ſocietati eorum, à quibus fugerunt. *l. 1, 2. C. h.*

Qui ſunt de Cohortali, vel Curiali conditione?

Curiales ſunt, qui Ordini Decurionum adſcripti, munera municipalia obeunt. Cohortales, apparitores Præſidum perpetui, & adſcripti cohorti, quæ Præſidum juſſa exequitur.

Quomodo ratione cauſæ tribuitur forum?

Cum certi Magiſtratus certis cauſis ſunt præfecti. Hoc modo cauſa Eccleſiaſtica, quoad religionem, & cultum Dei, coram Judice Eccleſiaſtico: militaris coram militari: ſecularis coram ſeculari tractanda eſt.

Ubi cauſæ Fiſcales, &c. Tit. 26. Lib. 3. Cod.

Ubi agitur de cauſis fiſcalibus, vel divinæ domus, hominumque ejus?

De Fiſcalibus [a] pecuniariis, ſive ex contractu, ſive ex delatione ad fiſcum pertineant, diſceptatur apud Cæſaris Procuratorem, vel ejus rationalem, *l. 1, 2, 5. C. h.* De criminalibus, apud Præſidem provinciæ, *d. l. 1.* vel Procuratorem, cum fungitur vice Præſidis. *l. 3. C. h.* De cauſis vero divinæ domus, hoc eſt, privati patrimonii Principis hominumque ejus, apud Comitem

tem rerum privatarum, vel rationalem. *l.* 7. *l. pen. C. h.* In criminalibus [*b*] apud Præſidem provinciæ, adhibito Procuratore, vel rationali privatæ rei, *l.* 8, 9, 10. *C. h.* Imo & placuit, ut tam in civilibus quam criminalibus, coloni, inquilini, & ſervi dominici, ſive agant, ſive conveniantur, non alium habeant Judicem, quam Præpoſitum ſacro cubiculo, & Comitem domorum. *l. fin. C. h.*

[*a*] In Germania cauſæ fiſcales pertinent ordinarie ad Cameram. *Gail. lib.* 1. *obſerv.* 1. *n.* 25. *& eod. lib. obſerv.* 20. In Hollandia ad Curiam Provincialem, ſecundum *Inſtruct. Curiæ Holland. art.* 6. *&* 8. *Merul. lib.* 4. *tit.* 2. *c.* 2. quod ita eſt accipiendum, ut prius audiantur Rationales ſive præfecti rationum Publicarum. [*b*] Hodie in loco delicti tunc tantum conveniuntur, ſi ibi reperiantur vel tranſmittantur. *Gail. lib.* 2. *obſerv.* 36. *n.* 14. *Chriſtin. volum.* 2. *deciſ.* 162. *n.* 1. *Autumn. in l.* 19. §. *ult. ff. de judic.*]

Ubi de Criminibus agi oporteat. Tit. 15. Lib. 3. Cod.

Ubi oportet agi adverſus delinquentes de Criminibus?

1. Ubi deliquerunt, vel delictum inchoarunt, *l.* 1. *C. h.* quia convenit ibi eſſe ſupplicii, ubi eſt delicti exemplum, *arg. l.* 28. §. *pen. D. de pœnis.* & quia facilior probatio haberi poteſt, ubi delictum eſt perpetratum. *arg. l.* 2. *C. ubi de ratiocin.* 2. Ubi domicilium [*a*] habent; quod forum generaliter tribuitur. 3. Ubi reperiuntur. *d. l.* 1. *&* 2. *C. h. Novell.* 69. *c.* 1. *& auth. qua in provincia. C. h.* (*v. l.* 3. *in fin. D. de off. præſ.*) Nec ullum privilegium fori allegare poſſunt: Reatus enim criminis omne privilegium excludit. *l.* 1. *C. ubi Senator.*

[*a*] Licet etiam alibi commiſſa ſint delicta. *Sande lib.* 1. *tit.* 1. *definit.* 6.]

Quid, ſi Iudex, ſub quo delictum eſt commiſſum, deſideret ſibi remitti delinquentem à Iudice, ſub quo repertus eſt?

Etſi quidem conſuetudinibus multorum locorum aliter obſervetur: tamen in atrocioribus, ad terrorem ejuſdem loci hominum, præſtat facinoroſum remitti. *l.* 7, 11. *ff. de cuſtod. reor. l.* 3. *ff. de re milit. l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis. Nov.* 134. *c.* 5.

Quid, ſi concurrant, Iudex domicilii, & is, ſub quo delinquens repertus eſt?

Præventioni erit locus. *arg. l.* 30. *ff. de Iudic.* Nec enim Judex domicilii aliquam videtur habere prærogativam. (*v. l.* 4. *D. de recept.*)

An & in contractibus neceſſario facienda eſt remiſſio?

Nequaquam. *l.* 2. §. *omnes* 4. *ff. de judic. c.* 1. §. *contrahentes. de for. compet. in* 6. Niſi ex ſpeciali privilegio. *c.* 1. *de privileg. in* 6.

Ubi de poſſeſſione, &c. Tit. 16. Lib. 3. Codic.

Si per vim quis ſit dejectus de poſſeſſione rei, ubi agendum?

Si de vi quæratur, ubi vim quis paſſus eſt, vel ubi domicilium habet reus, *l. un. C. h.* vel ubi reperitur. *l.* 1. *C. ubi de crimin.* ſi de [*a*] poſſeſſione, ſive vi quis ſit dejectus ſive non, proponendum eſt interdictum, ubi poſſeſſio ſive res eſt. *d. l. un.*

[*a*] Jure Hollandiæ vel coram loci, in quo eſt poſſeſſio, Judice, vel in Curia ſuprema, ut patet ex *art.* 19. *inſtruct. Cur. ſupr.* vel coram Provinciali Curia, ut eſt in *inſtruct. Cur. Holland. art.* 3, 39, 40. *Merula l.* 4. *tit.* 2. *c.* 11.]

Ubi fideicommiſſum peti oporteat. Tit. 17. Lib. 3. Cod.

Ubi debet agi de fideicommiſſo?

Fideicommiſſum [*a*] ſingulare ibi petendum eſt, vel ubi res eſt, *l.* 38. *D. de judic. l.* 3. *C. ubi in rem actio.* (*v. l.* 52. §. 3. *de judic.*) quia fideicommiſſarius ſingularis

gularis habet in rem actionem, *l.* 1. *C. comm. de legat.* vel ubi domicilium habet heres, (*v. l.* 50. §. *ult. de judic.*) quando perſonali actione is convenitur. *arg. l.* 19. §. 1. *D. de Iudic.* Fideicommiſſum vero univerſale, cum actione in rem agitur, petendum eſt, ubi hereditas eſt relicta, *l. un. C. h.* vel pars ejus major, *l.* 50. *D. de Iudic.* vel ubi fiduciarius domicilium habet, cum perſonalis actio inſtituitur: hoc obſervato, ut ibi præſtetur, ubi teſtator præſtari voluit. *l.* 47, 108. *D. de legat.* 1. *l.* 50. *add. l.* 38. *de Iudic.* (*v. l.* 52. §. 2. *de judic.*)

[*a*] Hodie poteſt fideicommiſſum ibi peti, ubi res eſt, ſi heres ibi inveniatur, & ſolet ut plurimum arreſtum injici ad juriſdictionem fundandam.]

Ubi debet fideicommiſſarius ab hereditariis creditoribus conveniri?

In loco domicilii ſui, non autem ubi domicilium eſt fiduciarii. *l.* 66. §. *pen. & fin. D. ad SC. Trebell.*

Ubi conveniatur, qui certo loco dare promiſit. Tit. 18. Lib. 3. Cod.

Ubi convenitur, qui certo loco ſe daturum promiſit?

Directa actione, non ibi, ubi eſt celebratus contractus; ſed, ubi ſolutio facienda eſt. *l.* 19. §. 1. *& ſeqq. ff. de judic. junct. l. contraxiſſe. ff. de oblig. & act.* Actione autem arbitraria, ſi loco adjecto debitor non ſolverit, loco quovis alio idoneo. *l. un. C. h.* facta commemoratione ejus loci, quo ſolvi convenerat, & tunc æſtimatur, quanti alterutrius interfuerit loco adjecto non ſolvi. *d. l. un. C. h. l.* 2. *l. f. D. de eo quod cert. loc.*

Ubi in rem actio exerceri debeat. Tit. 19. Lib. 3. Cod.

Ubinam actio in rem moveri debet?

Vel in loco domicilii [*a*] poſſeſſoris: eſt enim locus domicilii ſemper forum competens. Vel ubi res eſt ſita. *l.* 3. *C. h.* Nec diſtinguitur, utrum ſit res mobilis vel immobilis. *l.* 1. *& d. l.* 3. *C. h.*

[*a*] Ven-

[*a*] Venditor ſi defenſurus ſit emptorem, debet eum defendere in loco litis, *l.* 49. *D. de judic.* quod confirmatum eſt, *art.* 117. *Inſtruct. Cur. Holl.* & ipſe ſi non velit defendere, cum res eſt evicta, conveniendus eſt in ſuo foro, ubi res eſt evicta. *Sande lib.*1.*tit.*1. *def.* 5.]

Quid, ſi ipſe poſſeſſor alium ſuo nomine habeat in poſſeſſione?

Is, qui in poſſeſſione eſt, ubi conventus fuerit, verum poſſeſſorem nominabit; & intra certum temporis ſpatium, per Judicem definiendum, denuntiabitur poſſeſſori, ut veniat ad defendendum, & ipſe actionem excipiat. *l.* 2. *C. h.*

Quid, ſi verus poſſeſſor facta denuntiatione non compareat?

Interrumpetur ex eo die, quo poſſeſſor ſive detentor vocatus eſt, præſcriptio, tanquam lis eſſet conteſtata, (*v. l.*10. *C. de acquir. poſſeſſ.*) & Judex edictis legitimis propoſitis reum citabit, negotioque ſummatim diſcuſſo, actorem in poſſeſſionem rei immittet, omni allegatione abſenti, vero ſcilicet poſſeſſori, de principali quæſtione ſalva. *d. l.* 2. *C. h.*

Ubi de hæreditate agi oporteat. Tit. 20. Lib. 3. Cod.

Ubi de hereditate agendum, vel ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mittendi ſunt?

Poſſeſſorium hereditatis judicium proponitur, ubi hereditas eſt, ac res hereditariæ [*a*] ſitæ ſunt, *l. un. C. h. l. un. C. ubi de poſſeſſ.* Petitorium, ubi omnis actio in rem. *d. l.* 3. *C. ubi in rem. act.*

[*a*] Hodie ſolent res hereditariæ includi arreſto, eo loci ubi ſunt, ab eo qui hereditatem petit, ut ita juriſdictionem fundet. *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.*165.*n.*20. *Peckius de I. Siſt. cap.* 2. *n.* 5.]

Ubi

Ubi de ratiociniis tam publicis quam privatis. Tit. 21. Lib. 3. Cod.

Ubinam de ratiociniis agendum?

Actiones de rationibus [a] reddendis movendæ, ubi quis adminiſtravit: ſive adminiſtratio fuerit publica, ſive privata, *l.* 1. *C. h.* quia inſtructio ac probatio ibi eſt facilior, *l.* 2. *in fin. C. hic.* Quinimo & in loco [b] domicilii quis ob eam cauſam conveniri poteſt. *arg. l.* 19. *& ſeqq. de jud.*

[a] Moribus Hollandiæ poteſt tutor vocari ad ſupremam Curiam, ut coram inferiore Judice rationes reddat. *Merula lib.* 4. *tit.* 2. *c.* 9. *n.* 2. *Zypæus de Iuriſdict. verſ. ſed et.* [b] Vide *Chriſtin. d. vol.* 2. *deciſ.* 166. *n.* 7.]

Ubi cauſa [a] ſtatus agi debeat. Tit. 22.

Ubi cauſa ſtatus movenda?

Ubi reus habet domicilium: ſive fuerit reus in quaſi poſſeſſione ſervitutis, ſive libertatis, vel alterius ſtatus. *l.* 3, 4. *ff. C. h.*

[a] Hic titulus exolevit, quia hodie nulli ſunt ſervi.]

Ne quis in ſua cauſa judicet. Tit. 5. Lib. 3. Cod.

Poteſtne quis Iudex eſſe in propria cauſa?

Nec eſſe Judex, nec ſibi [a] jus dicere quis poteſt. *l. un. C. h. l.* 10. *D. de juriſd.*

[a] Illi, qui ſuperiorem non agnoſcunt, poſſunt eſſe judices in ſua cauſa, *arg. eorum quæ tradunt DD.* & præcipue *Bartolus h. tit. Rolandus à valle vol.* 1. *conſil.* 29. *n.* 21. (*v. l.* 41. *D. de hered. inſt.*) Solent tamen ſe ſubjicere ordinario judici, ut patet ex *Inſt. uct. Curiæ art.* 6, 8. In Germania Principes Imperii tenentur comparere coram Camera, niſi probent ſe habere ſingulare privilegium contrarium. *Mynſing. cent.* 5. *obſ.* 1. *Gail.*

Gail. lib. 1. *obſ.* 1. *n.* 18. Ita Rex Galliarum ſe ſubjicit Parlamentis, ut notat. *Papon.* 4. *notariatus.*]

An nec quis in ſuorum cauſis ?

Poteſt filius patri eſſe judex, *l.* 77. *D. de judic.* vel etiam arbiter, *l. quin etiam* 6. *D. de recept. arbit.* quà & quia res conſenſu geritur, *l.* 2. *pr. &* §. 1. *l.* 47. *D. de jud. l. ex conſenſu.* 23. *D. de appell.* non aliter.

Qui legitimam perſonam ſtandi in judicio habeant. Tit. 6. Lib. 3. Cod.

Cum ſupra dictum ſit, perſonas judicis & litigantium conſtituere principaliter judicium, & de Iudice huc-uſque ſit actum : qui ſunt ergo litigantes ?

Actores & rei, qui legitimam perſonam ſtandi in judicio habent.

Qui habent legitimam perſonam ſtandi in judicio ?

Regulariter omnes. Excipiuntur autem aliqui ob ſtatum, ita ſervi, niſi agatur de re atrociſſima, *l.* 53. *D. de judic.* ita filiusfamilias non agit, niſi ex juſta cauſa, ut, ſi pater abſit, ſi injuriam, furtum, vel damnum injuria ſit ipſe paſſus, ſi legationis vel ſtudiorum cauſâ abſuerit, vel alia ſit ſimilis. *l.* 18. §. 1. *D. de jud. l.* 8. *D. de procur. l.* 17. *D. de reb. cred.* Aliqui ob ætatem: ita impuberes & minores, *l.* 1. *&* 2. *C. h.* ſiquidem tutorum authoritas, vel curatorum conſenſus non acceſſerit, adeo ut ſententia in illorum cauſis contra ipſos lata, ſit ipſo jure nulla. *l.* 1, 2. *C. h. l.* 4. *C. ſi adverſus rem judic.* Interim vero minores actionem momentaneæ poſſeſſionis rectæ movent, quia non patitur moram, & celeriter eſt expedienda. *l.* 3. *C. de interd.* Sic etiam ſuo nomine experiri poſſunt, ſi veniam [a] ætatis impetraverint. Aliqui ob pœnam : uti deportati, (*v. l.* 17. §. 1. *de pœnis.*) iique quibus poſtulationibus omnibus eſt interdictum.

[a] Hiſce qui legitimam perſonam ſtandi non habent, poſſunt annumerari fœminæ moribus noſtris, niſi mariti ipſis adſiſtant. *Gudelin. lib.* 1. *cap.* 7. *verſ. certe.*

certe. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 153. *n.* 4. *Mornac. in l. fin. C. h.* Minor autem qui impetravit veniam ætatis, vix de immobilibus perſonam ſtandi habet. *Chriſtin. d. deciſ. n.* 3. *& Mornac. d. loco.*] (*v. l.* 3. *C. de hiſq. veni. ætat.*)

DE ACTORE.

Quis eſt actor?

Qui prior ad judicium provocavit, &, ſi in duplicibus litigantes ſimul provocaverint, ſorte eſt dirimendum, ut ſciatur, uter actor vel reus fuerit. *l.* 13, 14. *ff. de judiciis.*

Ut nemo invitus agere. Lib. 3. Cod. Tit. 7.

Poteſtne quis invitus cogi ad agendum?

Nequaquam: (*v. l.* 4 §. 1. *de alien. jud. mut. cauſ. v. non tam.*) Imo nec accuſare quis cogitur. *l. un. C. h.* niſi agatur [a] ex *l. diffamari.*

[a] Imo & addi poteſt niſi agatur ratione officii. *Chriſtin. d. deciſ.* 153. *n.* 9, 10.]

Poteſtne quis cogi, ut inſtitutam actionem ad finem perducat?

Poteſt: (*v. Novell.* 112. *c.* 3.) quia per litiſconteſtationem quaſi judicio contrahitur de ſententia expectanda. *l.* 3. §. 11. *ff. de pecul.* Sed hoc procedit, niſi malit liti vel inſtantiæ renunciare; id enim ordinario permiſſum eſt.

Quid, ſi quis liti aut inſtantiæ renunciet?

Siquidem ob cauſam novam, poſt emergentem, de qua ante conſtare non potuit, quia juſtam litigandi cauſam habuit, non tantum valide renunciat, ſed & nullæ litis expenſæ ipſi imputabuntur. *arg. l.* 10. *in fin. ff. de judic. l.* 15. *ff. de jur. fiſc. l.* 2. *C. de abol.* Sin autem temere litem moverit, recte quidem renunciat, verum litis ſumtus ſolvet. *l.* 79. *pr. ff. de judic.*

De conſortibus ejuſdem litis. Tit. 40. Lib. 3. Cod.

Quid, ſi ejuſdem litis ſint varii conſortes?

Poſſunt ſinguli pro ſua [a] parte, (*v. l.* 4. §. 2. *de V. O.*) vel unus, lite ante ordinata, reliquorum nomine & in ſolidum agere & defendere: verum, ſi agat unus, neceſſario cavebit de rato; ſi vero defendat, de judicato ſolvendo. *l.* 2. *C. h.* Sumptus autem à reliquis recte petet actione negotiorum geſtorum. *arg. l.* 40. *ff. de negot. geſt. junct. l.* 31. §. 3. *&* 7. *eod.* (*add. l.* 39. *famil. erciſc.*)

[a] Plures debitores in prima inſtantia ad Curiam Provincialem poſſunt vocari, *Myn ſing.* 1. *obſ.* 4. ſed plures creditores ſi non ſunt correi, non agunt coram Curia, niſi vel ratione perſonarum vel alia ad Curiam pertineant.

Quid, ſi aliqui ex conſortibus litem deſerant?

Portio ea accreſcet agentibus, *arg. l.* 7. *ff. fam. erciſc.* niſi ex pacto cum adverſario id fuerit factum.

DE REO.

Quis eſt reus?

Qui convenitur, ſive actione pulſatur: qui & fugiens dici ſolet.

Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, &c. Tit. 12. Lib. 4. Cod.

Poteſtne uxor pro marito, maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniri?

Non [a] poteſt *l.* 1. *l. fin. C. hic.*

[a] Hodie apud nos poteſt uxor ejuſve heres conveniri pro portione dimidia, non tantum ex contractu mariti, verum etiam ex prodigalitate. *Gomezius ad l.* 53. *Tauri n.* 73. *verſ. ex quibus. Peckius de teſtam conjug. lib.* 2. *c.* 6. *Sande lib.* 2. *tit.* 5. *definit.* 8. *lit. c. Goris de Societ. conjug. c.* 4. *n.* 12. id autem non trahendum eſt ad mulctas ex delictis gravioribus, *Sande d. defin.* 8. *lit. b.*

lit. b. Gris d. cap. 4. n. 8. Herbajus lib. ſing. c. 13. §. 15. ſic ſi mariti bona confiſcentur, ſalva eſt dimidia portio bonorum uxoris. *Chriſtin. ad ll. Mechl. titul. 9. art. 2. n. 12. Gail. l. 2. obſ. 86. n. 14.* Imo ubi non eſt communio bonorum inter conjuges, ſed ea eſt excluſa, poterit uxor pro dimidia parte conveniri in iis, quæ in familiæ ſuſtentationem ſunt converſa, ita judicatum eſt à Curia Hollandiæ *6 Novemb. Anno* 1603. In ſpecie & hoc notandum, quod commodum ex opera ſit commune, quod uxor ſine mariti conſenſu non poſſit contrahere, *Chriſtin. ad ll. Mechlin. art. 4. tit. 9. Neoſtad. de pact. antenupt. obſ.* 18. *Sande lib. 2. tit. 4. definit.* 3. *Gudelin. lib. 1. c. 7.* ac ubi non eſt communio bonorum, non tenetur uxor ex fidejuſſione mariti. *Sande lib. 2. tit. 5. definit.* 8.]

Quid, ſi maritus deliquerit, vel adminiſtrationem publicam habuerit?

Æque uxor dotem non amittet. *l. 2. C. h.* Imo nec obligatur patrimonium uxoris ob adminiſtrationem mariti. *vid. l. 3. C. h. (v. l. 3. C. de primipil. l. 12.)* Certum quidem eſt, quod fructus rei dotalis, conſtante matrimonio, pignori capi poſſint, *l. 9. D. de Muner.* ſed hoc non contrariatur, cum fructus ſint mariti. *(v. l. 20. C. de jur. dot.)*

Ne filius pro patre. Tit. 13. Lib. 4. Codic.

Poteſtne filius pro patre, vel pater pro filio conveniri?

Non poteſt filius pro patre conveniri (licet pater contraxerit debitum ob alimenta filii, *arg. l. 13. C. ſi cert. pet.*) ſive ſit debitum ex cauſa publica, ſive privata. *l. 2. & 4. C. h.* Niſi quatenus filius ſucceſſit patri, *l. 14. de rei vind.* vel niſi pater adminiſtraverit cauſam primipilarem, *l. f. C. de primipil.* Pariter nec pater pro filio [a] emancipato convenitur. Imo conventus, ſi per errorem ſolverit, repetere poteſt. *l. 1. C. h.*

[a] Ad alendum partum filii pater non poteſt noſtris moribus cogi. *Chriſtin. vol. 3. dec. 17. in fin.* Quod in Sa-

in Sabaudia aliter obtinet, ut docet *Faber lib.* 4. *C. tit.* 9. *def.* 3. verum hoc ei imputatur in legitimam.

DE REPRESSALIIS.

Quomodo ergo repreſſaliæ ſunt permiſſæ, ſi nunquam liceat aliquem pro alio convenire?

Non [*a*] facile, (*v. l.* 7. §. 1. *D. quod cuj. univerſ. nom.*) cum belli ſpeciem habeant, conceduntur: ſed tunc demum, quando concurrunt [*b*] ſequentia. 1. Cum juſta eſt cauſa, ſcilicet cum in quæſtione magni momenti requiſitus Judex juſtitiam adminiſtrare recuſavit. 2. Cum is, cui juſtitia denegata eſt, ſuo magiſtratui probavit liquido damnum, quod paſſus eſt, ac ſimul denegationem juſtitiæ. 3. Cum magiſtratus læſi monuit literis vel legatione alterum magiſtratum, de quo querela eſt delata, ut is compellat damnum reſarciri læſo, niſi velit adverſus ſe repreſſalias concedi. 4. Cum magiſtratus læſi adhibuit conſenſum ſupremi magiſtratus, qui populum repræſentat, vel aliàs ipſius populi: ante enim permitti non poſſunt.

[*a*] Principi in Imperio Romano non licet contra Germanos repreſſalias concedere, quandoquidem Imperatorem habent & Cameram Imperialem, *Carpzovius part.* 4. *conſtit. elect. c.* 16. *defin.* 4. [*b*] De hiſce cauſis eleganter *Menochius. de Arbit Iud. caſu* 527. *Colerus de proceſſ. execut. part.* 1. *cap.* 2. *n.* 253. *& ſeqq. Mynſing.* 6. *obſ.* 1. Vide & *Gail. de Pignorat.*

Quid ſunt repreſſaliæ, & quomodo diſtinguuntur à pignorationibus?

Repreſſaliæ fiunt ex authoritate Principis, ob juſtitiam denegatam. Pignorationes ſine authoritate Principis, ob turbatam juriſdictionem vel poſſeſſionem. Repreſſaliæ ſuo modo ſunt permiſſæ. *arg. Auth. habita C. ne fil. pro patre.* Pignorationes vero in totum prohibitæ. *Nov.* 52. *cap.* 1.

Annon aliqui repreſſaliis eximuntur?

In ſpecie id tributum eſt ſtudioſis, publiciſque Profeſſo-

feſſoribus omnium artium & facultatum, eorumque nunciis. *d. auth. habita.*

An ſervus ex ſuo facto poſt manumiſſionem teneatur. Tit. 14. Lib. 4. Cod.

Teneturne poſt manumiſſionem ſervus ex ſuo facto?

Nequaquam ex contractu, *l.* 1. *&* 2. *C. h.* ſed recte ex delicto. *l.* 4. *C. h.*

Quando fiſcus, vel privatus, debitoris ſui debitores convenire poſſit. Tit. 15. Lib. 4. Cod.

Poteſtne debitor debitoris à creditore conveniri?

A privato tantum poteſt duobus caſibus. (*v. l.* 13. *C. de oblig.*) 1. Si debitor condemnatus nihil habeat in bonis præter nomina. *l.* 2. *C. h.* (*v. l.* 15. §. 8. *de re judic.*) 2. Si nomina in ſolutum ſint data, *l. fin. C. h.* vel ceſſa, *d. l. fin.* vel [a] oppignorata. *l.* 4. *C. quæ res pign.* Fiſcus vero recte convenit debitorem debitoris, modo debitor non ſit ſolvendo, & ſuum debitum agnoſcat. *l.* 3. *&* 4. *C. h.*

[a] Actio quæ ex jure iſtius pignoris intentanda eſt, eſt tantum utilis non directa. *Sande lib.* 3. *tit.* 12. *definit.* 24. *& ſeqq. Argentræus ad conſuetud. Britann. art.* 126.

Ut actiones ab heredibus, &c. Tit. 11. Lib. 4.

Poſſuntne actiones ab heredibus & contra heredes incipere?

Poſſunt hodie. *l. unic. C. h. t.* (*v. l.* 11. *C. de contr. ſtipul.*)

De hereditariis actionibus. Tit. 16. Lib. 4. Cod.

Quomodo conveniendi ſunt heredes?

Si perſonales ſint actiones, pro rata hereditatis parte, non habita ratione emolumenti. *l.* 2. *C. h. l.* 1. *C. ſi cert. petat.* ſc. qua ſunt rei perſecutoriæ, & res, ſive obligatio diviſionem patitur. *l.* 2. §. 1. *& ſeqq. ff. de Verb. Oblig.*

Oblig. Reales vero dantur adverſus heredes qua poſſident, adeo ut & unus in ſolidum, ſi poſſideat, conveniri poſſit. *l.* 2 *C. h.*

Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur. Tit. 17. Lib. 4. Cod.

In quantum tenentur heredes ex dilictis defunctorum?

Non ſolent actiones ex delictis dari adverſus heredes, (*v.* §. 1. *Inſt. de perpet. & temp. act.*) niſi quid ad eos pervenerit. *l. un. C. h. l.* 5. *ff. de calumn.* vel niſi lis fuerit cum defuncto conteſtata (*v. l.* 3. §. 11. *de pecul.*) hoc enim caſu ad pœnam pecuniariam ex delicto [*a*] in ſolidum tenentur heredes. *l.* 87. *&* 139. *D. de Reg. Iur.* illo tantum, quatenus pervenit. *d. l. unic.* (*v. l.* 22. *C. de pœn.*)

[*a*] Jure Canonico datur actio in ſolidum etiam ex delicto, licet ad heredes nihil pervenerit, & litiſconteſtatio non ſit facta, *c.* 5. *extra de rapt.* quod receptum eſſe in Gallia docet, *Papon.* 4. *tit.* 11. *arreſt.* 4. *Autumn.h.* quod non eſt iniquum, ſi vires patrimonii hoc ferre poſſint. Vide *Chriſtin. vol.* 3. *dec.* 22.*n.* 3.]

Quid juris, ſi judicio publico agatur?

Si ad pœnam corporalem inſtituatur accuſatio, poſt mortem ea nec inſtitui, nec peragi poterit ante inſtituta. Si ad pœnam pecuniariam, ſecus eſt, vide & confer *l.* 20. *D. de accuſat. l.* 2. *D. ad L. Iul. repet. l. fin. D. ad L. Iul. peculat.*

Quid, ſi defunctus doloſe in contractu verſatus fuerit?

Siquidem inſtituatur actio ex contractu perſecutoria rei tantum, heres in ſolidum tenetur. *l.* 12, 49. *D. de obl. & act. l.* 7. §. *datur. D. depoſ. l.* 152. §. *f. l.* 157. §. *f. D. de Reg. Iur. l.* 17. *C. de negot. geſt. l.* 1. *C. de hered. tut.* Si ob dolum ad pœnam agatur, non in ſolidum, ſed in quantum pervenit, §. 1. *Inſt. de perpet. & temp. act.* vel in ſolidum, ſi lis ſit conteſtata. *d.* §. 1. *l.* 26. *& ſeqq. D. de dolo malo.*

De

De formulis & impetrat. act. ſublatis. Tit. 58. Lib. 2. Cod.

Suntne hodie formulæ & impetrationes actionum obſervandæ?

Nullatenus, *l.* 1. *&* 2. *C. h.* ne videantur leges magis verbis, quam rebus eſſe impoſitæ. *l.* 2. *in f. Cod. comm. de legat.*

Licetne ergo confuſe litigare?

Quamvis formulæ quoad aucupationes ſyllabarum ſint amputatæ, l. 1. *C. h.* tamen deſideratur, ut non aliter actio inſtituatur, quam eo modo, qui conveniat rei & propoſito negotio. *l.* 2. *C. h.*

De Litiſconteſtatione. Tit. 9. Lib. 3. Cod.

Cum de perſonis judicium conſtituentibus hactenus ſit dictum, dic, quo actu judicium inchoëtur?

Litis conteſtatione. [*a*] Quæ nihil aliud eſt, quam controverſiæ facta ab actore narratio, & ad eam rei contradictio. *l. unic. C. h. l.* 14. §. 1. *C. de judic.* Hæc omnino eſt neceſſaria, adeo ut omiſſa ſententiam reddat ipſo jure nullam. *arg. l.* 1. *C. h.*

[*a*] Etſi quidem litiſconteſtatione judicium ipſum rectè inchoatum dicitur, tamen ut lis dicatur pendere, videtur Jure Canonico ſufficere citatio legitimè facta, & quæ habet veram cauſæ expreſſionem, *Clement. final. ut lite pendente &c.* & id pleriſque in locis ſolet obſervari.]

Quomodo diſtinguitur?

Diſtinguunt eam nonnulli in affirmativam & negativam, ſed re vera tantum eſt negativa: ſemper enim contradictio deſideratur. *d. l. un. & l.* 14. §. 1. *l.* 73. *D. de procurat.*

Quomodo fit legitime litiſconteſtatio?

Siquidem narrationem litis præcedentem contradictio ſubſequatur, quæ certa ſit. Nec neceſſe eſt, ut in continenti ſubſequatur: ſufficit enim, & eam fieri ex intervallo. *arg. d. l. un. & d. l.* 14.

Qui ſunt effectus litiſconteſtationis?

Varii. 1. Actionem temporalem perpetuat. *l.* 139. *ff. de Reg. Jur. l.* 9. §. 3. *ff. de jurejur.* 2. Efficit, ut actio, quæ morte aliàs extingueretur, etiam adverſus heredem competat. *l.* 87. *de Reg. Iur.* 3. Interrumpit uſucapionem: Ex bonæ fidei poſſeſſore, malæ fidei facit. *l.* 10. *Cod. de acq. poſſ. l.* 7. *C. de præſcript.* 30 *annor. l.* 22. *C. de rei vind.* 4. Inducit novationem. *l.* 29. *junct. l.* 11. §. 1. *ff. de novat.* 5. Facit rem litigioſam in actionibus perſonalibus, *arg. l.* 2. *C. de litig.* uti citatio in realibus. *Novell.* 112. *c.* 1. 6. Transfert periculum rei in adverſarium, maxime, ſi prædo ſit, & juſtam contradicendi cauſam non habeat. *l.* 40. *ff. de petit. hered.* 7. Parit uſuras tam in ſtricti juris, quam bonæ fidei judiciis. *l.* 35. *ff. de uſur. junct. l.* 32. §. 2. *eod.* 8. Facit curatorem vel procuratorem dominum litis. *l.* 11, 23. *C. de procurat.* 9. Præcludit viam dilatoriis exceptionibus, *l. pen. C. de except.* niſi poſt emerſerint, vel reus de iis ſervandis fuerit proteſtatus. 10. Impedit, quo minus cedens liberare poſſit eum, contra quem ceſſa eſt actio. *l.* 3. *C. de novat. & deleg.* 11. Impedit, quo minus creditor, qui cum pluribus fidejuſſoribus in partes viriles litem conteſtatus, poſt deprehendit aliquos non eſſe ſolvendo, in eos, qui ſolvendo ſunt, petitionem redintegrare poſſit, *l.* 16. *C. de fidejuſſ.* (12. *v. l.* 14. *& auth. ſeq. C. de ſentent.*)

Suntne nonnulla, quæ impediunt litiſconteſtationem?

Sunt varia: ea ſcilicet quæ ab ingreſſu judicii quem removent, & non permittunt cauſam in dubium vocari, *c.* 1. *&* 2. *hic in* 6. uti ſunt exceptiones tranſactionis, rei judicatæ, litis per jusjurandum finitæ, & ſimiles.

De

De pœna temere litigantium. Tit. 16. Lib. 4. Inſt.

Suntne certi modi, quibus litigantes coërcentur, ne temerè ad litigandum procedant?

Sunt varii. 1. Eſt infamia. 2. Pœna pecuniaria. 3. Jurisjurandi religio.

Quæ eſt pœna infamiæ?

Non ex omnibus actionibus, ſed ex quibuſdam damnati fiunt [a] infames: veluti furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, de dolo, item tutelæ, mandati, depoſiti, directis ob dolum, non contrariis, item pro ſocio. §. 2. *Inſt. hic. l. 1. ff. de his qui not. infam.* Inſignis enim eſt malitia, non tantum committere delictum, ſed & actum, dolo malo geſtum, ad extremum litigando in judicio tueri.

[a] Hodie judicia civilia non infamant, quia ſolent Judices addere clauſulam in judicando quod ſervent famam, *Zypæus ad tit. ex quibus cauſis infam. &c.* imo & videtur hodie infamiam veram ceſſare, licet in ſpecie talis clauſula non ſit adjecta.]

Quæ eſt pœna pecuniaria?

Condemnatio in expenſas & litium damna, §. 1. *in f. Inſt. hic. l. 79. princ. ff. de jud.* quinimo & in mulctam extraordinariam, ſi manifeſta ſit calumnia.

De plus petitionibus. Tit. 10. Lib 3. Cod.

Quibus modis plus petitur?

Variis. Re, ſi major ſumma: loco, ſi incommodiori loco: tempore, ſi ante tempus: cauſa, ſi ſimpliciter, quod alternative debetur, petatur. § 33. *Inſt. de act. l. f C. h.*

Quæ eſt pœna dolo malo plus petentium?

Qui tempore plus petit, tenetur duplicare inducias pacto conceſſas, quæ ſunt inter diem petitionis & eum diem, quo ſolvi debet. *d* §. 33. *& l. 2. C. h.* Qui vero aliis modis plus petit, reddere tenetur triplum damni, quod propter hanc rem paſſus eſt adverſa-

rius, ſive nomine ſportularum, ſive ex alia cauſa. *d. l. 2. & 3.*

Quid, ſi tutores vel curatores plus petant?

Nullum ex eo ſentiunt damnum pupilli vel minores, ſed ipſimet tutores vel curatores. *l. 1. C. h.*

Quid, ſi per errorem plus petitum ſit?

Poteſt is error, ubi cognitus fuerit, ad ſententiam uſque in eodem judicio corrigi. §. 34. *&* 35. *Inſtitut. de actionib.* Solet enim ignorantia in talibus à pœna excuſare. *l.* 29. *D. mandat.* Is enim tantum in pœnam plus petitionis incidit, qui dolo malo plus petit. *l.* 3. *C. h.*

An ergo nunquam licet ante diem agere?

Etſi quidem ordinario non liceat [*a*] petere, quod in diem debetur, niſi cum dies [*b*] venerit, & vexari non debeat reus ante tempus: (*v. l.* 14. *de pignor. l.* 31. *de reb. auth. judic. poſſid.*) tamen audiendus eſt creditor, ſi ex cauſa agat, ut adveniente die ſibi ſolvatur. *arg. l.* 16. *D. de petit. hered. l.* 1. *C. de ſentent. quæ ſin. cert. quant.* Quod magnum habet uſum in actione redituum, & aliis cauſis. Deinde, & ante diem poteſt agi ex juſta cauſa ad cautionem, licet debitum exigi nequeat. *l.* 4. *D. de judic. l.* 2. *de evict. l.* 38. *D. pro ſocio.* Quod non tantum in bonæ fidei judiciis, ſecundum *DD. ll.* ſed & in ſtricti juris actionibus ob æquitatem rei admitti debet.

[*a*] In hac re ſecundum praxin ſic diſtingui oportet, ut ſi quis ſimpliciter & tantum ad ſolvendum id, quod in futurum debetur, is male agat, niſi ex juſta cauſa, qualis eſt dilapidatio, actionem inſtituat tantum ut ſibi caveatur, ad ſimilitudinem legatorum, quæ certiś demum diebus ſunt præſtanda, (*v tit. D. ut legator.*) huc faciunt, *l.* 41. *l.* 2. *l.* 38. ſupra allegatæ. Si autem quis connectat debitum anterius non ſolutum ſuis diebus, cum iis, quæ poſteà ſunt ſolvenda, rectè agit & ob futurum.]

De

De Jurejurando propter calumniam dando. Tit. 59. Lib. 2. Cod.

Quomodo juramento coërcentur temere litigantes?

Jurare debent de [a] calumnia: hoc eſt, jurato declarare, ſe cauſam bona fide agere & acturos eſſe.

[a] Jusjurandum de calumnia non obſervatur in Galliis, *Autumnus h.* nec in Saxonia, *Weſenb. de Iurejurando n.* 9. aliquis tamen apud nos eſt ejus uſus, *Gudelin. lib.* 4. *de I. N. cap.* 8. *in fine. Sande lib.* 1. *tit.* 9. *definit.* 2. *Gail. lib.* 2. *obſ.* 46. *& lib.* 1. *obſ.* 83.]

Qui debent jurare?

Non tantum actores, verum etiam rei. *Auth. hoc ſacr. & Auth. in iſto C. h. t.* Imo & ex cauſa [a] Advocati & Procuratores.

[a] Hodie apud nos Advocati, procuratores non ad ſingulas cauſas jurant, ſed initio officii, & hic in Hollandia etiam ſingulis annis ſecundum. *Inſtruct. Curiæ Holland. art.* 71. *Merulam lib.* 4. *tit.* 44. *cap.* 3. *n.* 1. Id autem fit ſubinde in judiciis, ut ſi advocati vel procuratores ſint ſuſpecti, cogantur ſpecialiter jurare de malitia.]

Nulliſne ergo remittitur?

Remittitur [a] parentibus in cauſis liberorum. *l* 7. § 3. *ff. de obſeq parent.* (*v. l.* 34. § 4 *de jurejur.*) Et eſt indultum nonnullis, quos dignitas, ſexus, verecundia, vel morbus impedit, ut domi ſuæ jurent, adverſario vel procuratore ejus præſente. *l.* 2 §. 1. *C. h.*

[a] An remitti poſſit tractat *Gail. lib.* 1. *obſ.* 86.]

Quid, ſi actor vel reus in judicium venire nequeat?

Poteſt procurator ex ſpeciali [a] mandato in animam mandantis jurare, *c. f. hic in* 6. niſi Judex ex ſpeciali cauſa voluerit perſonas principales præſtare jusjurandum.

[a] Hæc confirmantur à *Gail. l.* 1. *obſ.* 83. & *Berlich. part.* 1. *concluſ.* 31. *n.* 14. *& ſeqq.*]

In quibus cauſis præſtatur?

In omnibus: ſive ſummarie, ſive ordinarie agatur.

l.1.& 2.C.h. Non vero in [*a*] criminalibus judiciis facile exigendum eſt ab accuſatis: ne perjuriis detur occaſio, & quis ſe prodere cogatur. *arg.c.19. cauſ.2.q.1.* Accuſatoribus rectè imponitur, quia nuſquam aliter conſtitutum, & hodie inſcriptiones in crimina ceſſant.

[*a*] *Weſenb. C. h. n.7. Sichard. in rubric. C. h. t. n.5.* Pari modo nec in matrimonialibus, quia ea etiam ſunt ſummi momenti, & comparantur criminalibus. *Berlich. d. concluſ. n. 30.*]

Quid, ſi omiſſum ſit hoc juramentum?

Non vitiabitur per hoc proceſſus: omitti enim poteſt expreſſe vel tacite: ſic tamen, ut Judex non impediatur deferre, quoties res poſtulat. *l.2.§.4.C.h.*

De ordine Judiciorum. Lib. 3. C. Tit. 8.

Quis ordo debet ſervari in actionibus, ſive judiciis, ſi plures oriantur quæſtiones?

Sunt hic varia obſervanda. Præferri enim debet actio, quæ alteri facit præjudicium: ſic, qui judicio familiæ erciſcundæ acturus eſt, ſi ei de ſtatu controverſia fiat, prius præjudicialem actionem movebit. *l.2.C. h.* quo facit textus in *l.54. ff. de jud. l.16. & 18. de except. l.7. ff. de petit. hered.* Unde etiam ordinario cauſa momenti ſive poſſeſſionis, proprietatis quæſtioni præfertur. *l.3.C. de interd. l.13. Cod. de rei vind. §.4. Inſt. de interd.* Deinde, major quæſtio præfertur minori. *d. l.f. C. h.* Quæ vero major habenda, æſtimabit Judex. Hinc regulariter prius de criminali, quam civili cauſa agendum. *l.f. C. h. (v. l. 1. C. de appell.)*

Cur dicitur regulariter?

Quia arbitrio judicis committitur, ut aliquando civilis præponatur. *arg. l. quoniam 26.C. ad l. Iul. de adulter. l.8. C. de plagiar.* ac præterea, quia ſæpe cumulatur civilis cum criminali, cum res exigit. *l. 3. C. h.*

DE CONCURSU ACTIONUM.

Quando actiones dicuntur concurrere?

Cum duæ pluresve actiones perſonales, vel reales,

aut

aut mixtæ, eidem actori adverſus eundem reum competunt ex una vel pluribus cauſis, *l.* 10. *D act. empt*, *l.* 56. *D. de furt.* & ſingulæ exerceri poſſunt.

Suntne aliqua regulæ obſervandæ in concurſu?

Sunt variæ. Concurrunt vel mere rei perſecutoriæ ſolæ, vel pœnales ſolæ, vel pœnales cum perſecutoriis, vel mixtæ ſolæ, vel mixtæ cum perſecutoriis rei, vel mixtæ cum pœnalibus. In hiſce omnibus diverſa jura obtinent.

Quæ eſt prima regula?

Si concurrant mere rei perſecutoriæ ex eadem cauſa, una tantum licet experiri. *l.* 43. §. 1. *D. de Reg. Iur.* *l.* 18, 34. §. 1. *ff. de oblig. & act.* *l.* 38. §. 1. *ff pro ſocio.* Quod enim ſemel noſtrum factum eſt, amplius noſtrum fieri non poteſt, &, ut bis idem exigatur, bona fides non patitur. *l.* 3. §. 4. *ff. de acq poſſ.* *l.* 57. *ff. de Reg. Iur.*

Annon debet hæc regula limitari?

Debet. 1. Quoties dubitatur utra actio competat. *arg. l.* 1. §. 4. *ff. quod legat.* *l.* 16. *C. de inoff.* 2. Quoties in actione altera, qua non eſt actum, quid amplius eſt, vel quid peti poſſit, cujus ante non eſt facta mentio. *l.* 43. *l.* 47. *ff. pro ſoc.* *l.* 28. *ff. de act. empt.* *d. l.* 34. §. 2. *ff. de oblig. & act.* Et ſic conſumi dicuntur victoria & condemnatione ſive conſecutione potius, quam electione ſive inſtitutione ſola.

Quæ eſt ſecunda?

Si rei perſecutoriæ ſolæ concurrant ex diverſis cauſis, ſingulis uti permiſſum eſt, quod explicandum eſt in actionibus realibus, non, ut quis ſæpius eandem rem poſſit obtinere; quod fieri jure non poteſt: ſed ut, quod non obtinuit ex priori cauſa, id obtineat per poſteriorem. Ergo intereſt, an ſimpliciter quis rem ſuam petiërit, an adjecta cauſa. Si ſimpliciter, rurſus non poteſt agi. *l.* 11. §. 1, 4, 5. *l.* 12. 13, 14, 25. *pr.* & §. 2. *l.* 27. *D. de excep. rei judic.* Si cauſa adjecta, non nocebit, ſi poſt ex alia cauſa experiatur. *d. l.* 11. §. 2. & *l.* 14. §. 2. verum, in actionibus in perſonam, ſingulas obligationes ſingulæ cauſæ ſequuntur: nec ulla

earum alterius petitione vitiatur. *d. l.* 14. §. 2. Adeo ut non tantum poſt unius rejectionem, altera uti liceat, *leg.* 28. *D. de liberat. leg. l.* 93. §. 1. *D. de leg.* 3. verum etiam poſt condemnationem ex alterutra, ſive ejuſdem generis actiones ſint. *l.* 10. *D. de act. empt.* ſive diverſi. *d. l.* 18. *D. de oblig. & act.* Quin etiam non tantum licet inſtituere diverſas actiones, ſed etiam reſtaurare ac repetere eaſdem, ob certas cauſas: ut ſi juſto errore deceptus priorem moverit, *l.* 13. *D. de inſtit act. l.* 1. §. *fin. D. quand. de pecul. l.* 4. §. *f. D. Quod cum eo qui.* ſi in priori judicio temporalis fuerit exceptio. *d. l.* 1. §. *f. l.* 15. *ff. de obl. & act.* Vel ſi generali actione peracta, poſtea ob rem particularem eadem actione agatur.

Quæ eſt tertia?

Si mére pœnales plures concurrant, omnibus experiri licet, ſive ex uno delicto & facto, ſive ex uno facto & pluribus delictis, ſive ex pluribus delictis & factis naſcantur, hoc addito temperamento, ut, ſi ex pluribus factis & delictis naſcantur, ſingulis in ſolidum poſſit agi: nullius debet dari impunitas, *l.* 2. *ff. de privat. delict. l.* 27. 32. §. *f. D. ad leg. Aquil.* (*v. l.* 60. *D. de oblig.*) ſi ex uno facto & uno vel pluribus delictis naſcantur, poſſit agi omnibus, *l.* 1. §. 4. *ff. de publ. & vectig. l.* 43. §. 1. *de Reg. Iur. l.* 30, 32, 34, 35. *de oblig. & act.* ſic tamen, ut conſumantur, qua in poſteriori non eſt quid amplius, & liceat omnibus agere, ſi ante leviori ſit actum. *l.* 41. §. 1. *ff. de oblig. & act. d. l.* 34. *eod. l.* 1. *ff. de vi bon. rapt.* Adeoque erunt partes Judicis, ut, quod plus eſt in reliqua actione, actori adjudicet. Quinimo & aliquando ex juſta cauſa eadem actio, ſi ante minus petitum fuerit quam peti poterat, poteſt repeti. *l.* 26. *ff. ad leg. Aquil.*

Quæ eſt quarta regula?

Si concurrat rei perſecutoria cum pœnali, neutra alteram tollat. Vide *l.* 7. §. 1. *de condict. furt.* §. *f. Inſt. de oblig. q. ex delict* & aliis caſibus expreſſit *l.* 45. *ff. pro ſocio. l.* 44. §. 2. *de oblig. & act. l.* 29. *ff. depoſ. l.* 42. *ff. locat.*

locat. l. 2. §. 1. ff. de tut. & ration. Sunt enim hæ actiones ex cauſis diverſis, & complectuntur diverſas res, adeo ut exceptio rei judicatæ non poſſit obſtare, nec objici æquitas, quæ vetat bis idem exigi.

Quæ eſt quinta?

Si concurrat mixta cum rei perſecutoria poteſt poſtea altera earum proponi, ſi una quis egerit & obtinuerit, qua altera plenior eſt. *l. 7. §. 1. ff. commod. l. 34. §. f. de obl. & act. l. 47, 50. ff. pro ſocio.*

Quæ eſt ſexta regula?

Si mixtæ concurrant cum pœnalibus vel inter ſeſe, hactenus conſumuntur, qua vel idem vel tantundem iis petitur. *l. 1. ff. de vi bon. rapt. l 14. §. f. l. 15. ff. quod met. cauſ. l. 2. §. 3. ff. de priv. delict.*

Annon eget hæc regula temperamento?

Eget omnino: nam tunc tantum procedit cum ex uno facto plura delicta naſcuntur. *l. 1. §. 22. ff. de tutel. & rat. redd.* Sin autem ſint plura delicta, ſingulis tota pœna petitur: nunquam enim delictum ob aliud delictum non punitur. *l. 2. ff. de privat. delict.*

De [a] Cumulatione actionum.

Quæ eſt actionum cumulatio?

Eſt plurium actionum unius vel plurium rerum nomine in eodem libello coacervatio.

[a] Pro regula notatur quod cumulatio ſit permiſſa, *Zangerus de except. part. 2. c. 19. n. 2. &c.* per *l. 11. D. de juriſd. Menochius 6. præſumpt. 16. n. ult.* itaque qui allegat prohibitionem cumulationis, eam probare debet. *Cravet. conſil.* 845. *n.* 6. De materia cumulationum vide *Gail. lib. 1. obſ. 63.* & *Dynum in cap. nullus pluribus de Reg. Iur. in 6.*]

Suntne nonnullæ regulæ de prohibita cumulatione?

Sunt. Et prima eſt: Non conceditur cumulatio, cum una actio ita ſe habet ad alteram, ut poſſibile ſit, abſolutoriam latam in una parere exceptionem rei judicatæ in altera. *l. 16, 18. D. de except. l. 11. §. 4. D. de except. rei jud.*

Quæ eſt ſecunda regula?

Non conceditur etiam cumulatio, cum plures actiones ſic ſe habent, ut una electa, altera tollatur. *l.* 9. §. 1. *D. de tribut. act. l.* 6. *D. de except. rei jud.* Eaque regula non tantum procedit, cum electio actionum datur; ſed & cum actiones ſibi invicem ſunt contrariæ. *l.* 1. *C. de ſurt. arg. l.* 14, 16. *C. de inoff. teſtam.*

Quæ eſt tertia?

Cum actione, quæ præjudicium parit, & quam ex ordine præcedere oportet, non poteſt ea cumulari, quæ neceſſario ſequi debet, quando eſt diverſus agendi finis, diverſumque petitur.

Tit. 2. D. De inofficioſo teſtamento. 28. Lib. 3. Cod. 18. Lib. 2. Inſt.

Cum hucuſque in genere ſit actum de præparatoriis judiciorum, ipſiſque judiciis; & methodus exigat, ut de ipſis actionibus ſingulis agatur. Quomodo ergo diſtinguuntur actiones?

Sunt vel in rem, vel in perſonam, vel mixtæ. In rem, vel univerſales, vel ſpeciales. Univerſales, quibus rerum univerſitas petitur; qualis eſt petitio hereditatis, quæ vel ineſt querelæ inofficioſi, vel directo ex ſua cauſa inſtituitur. Speciales; ut rei vindicatio, confeſſoria, negatoria.

Quid eſt querela inofficioſi?

Remedium extraordinarium, ſive actio, qua certæ perſonæ, quibus id jure ſpeciali datum eſt, conqueruntur ſe inique eſſe defuncti teſtamento exheredatos. (*v.* §. *ult. Inſt. de liber. exhered.*)

Quibus datur querela?

Datur parentibus, (*v. l.* 15. *D. h.*) liberis, (*v. l.* 7. *D. de bon. damn.*) & certo caſu fratribus.

Quibus liberis?

Liberis utriuſque ſexus, *l.* 1, 3, 5. *ff. hic. l.* 7. 15. *C. h.* ſive ſint ſui, ſive emancipati, *pr. &* §. 1. *Inſt. h. junct. Novell.* 115. *cap.* 3. non tantum legitime natis; ſed & legitimatis per ſubſequens matrimonium: per reſcri-

ſcriptum Principis legitimatis non aliter, quam ſi legitimi liberi non ſint. *arg. Novell.* 89. *c.* 9.

Quid juris in adoptatis?

Arrogati, qui quartam habent, à querela removentur, *l.* 8. §. 15 *ff. h.* reliqui vero adoptati, qui tranſeunt in poteſtatem patris adoptivi, recte querelam hanc inſtituunt, §. 2. *Inſt. hic.* at adoptati, ab extraneo, hanc movere nequeunt. *l.* 10. *C.* §. 2. *Inſtitut. de adopt.*

Quid juris in naturalibus tantum, ſpuriis & damnato coitu natis?

Ex damnato coitu nati, nec contra matris, nec contra patris teſtamentum quid movere poſſunt, quia non ſuccedunt ab inteſtato. Spurii vero, quia patrem certum demonſtrare non poſſunt; & naturales tantum, quia ipſis à patre nihil præter alimenta præſtari, debet, (*v. auth. licet. C. de natur. lib.*) conqueri de paterno teſtamento nequeunt: ſed recte de matris, *per l.* 29. §. 1. *ff. h. l.* 2, 8. *ff. unde cognati.* verum adverſus matris illuſtris, ſi concurrant cum liberis legitimis, teſtamentum non audiuntur. *arg. l.* 5. *Cod. ad SC. Orfit.*

Quid, ſi pater nec legitimos liberos, nec legitimam uxorem reliquerit, ſed tantum naturales; competitne eo caſu ipſis querela?

Non. Quia tantum ipſis eſt conceſſum, ut ad duas uncias ſuccedant ab inteſtato. *Novell.* 89. *c.* 12. §. 4. & nuſquam legitima ipſis tribuatur, unde nec querelam habent. *arg. Nov.* 18. *c.* 1. *in fin.*

Quibus parentibus datur?

Illis, qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri, ſine diſtinctione ſexus vel poteſtatis. (*v. l.* 1, 14. *D. l.* 17. *C. h. t.*)

Quibus fratribus?

Tantum germanis & conſanguineis, eoque demum caſu, quo turpes perſonæ ſunt inſtitutæ heredes. *l.* 1. *ff. l.* 27. *C. h.* Abſurdum enim eſſet, turpitudine notatos præferri fratribus honeſte viventibus. Cæteris vero co-

ro cognatis & uterinis fratribus non competit. *d. l.* 27.

Quæ ſunt hoc caſu turpes perſonæ?

Quæ vel facti vel juris infamia ſunt notatæ. *d. l.* 27. *C. h.* Qua in re & judices convenit eſſe proniores, ut etiam infamiam facti admittant notabilem aliquam: cum exheredationes & fratrum excluſiones ſint odioſæ. *arg. l.* 19. *D. de lib. & poſthum.*

Daturne etiam hæc querela heredibus exheredatorum?

Communiter ſtatuitur, ad ſuos indiſtincte tranſmitti. *l.* 5, 34, 36. §. 2. *C. h.* Ad extraneos vero non aliter, quam ſi fuerit præparata. *arg. d. ll. & l.* 6. *C. de tranſact.* Verum æquitati & rei ipſi convenientius defendetur, querelam ad liberos ſimpliciter; ad alios non, niſi præparata ſit, tranſire.

Quando dicitur præparata?

Cum vel denunciatio, vel editio actionis, multo magis cum litis conteſtatio eſt facta. *l.* 7. *ff. h. t.* Sin autem mutaverit, cui querela inofficioſi competit, voluntatem, præparatio dicetur ſublata. *l.* 15. §. 1. *ff. h.*

Contra quos datur?

Contra omnes heredes ſcriptos, vel etiam viva voce nuncupatos, *l.* 15. §. *f. l.* 17, 24, 29. §. *f. D. l.* 31. *C. h.* non tantum directos, ſed & fideicommiſſarios, *l.* 1. *C. hic.* quinimo & illos, qui heredum locum obtinent, *l.* 10. *C. h.* modo adita ſit hereditas, *l.* 8. §. 10. *ff. l.* 36. §. 2. *C. h.*

Coram quo Iudice inſtituenda eſt?

Coram eo, ſub quo heres domicilium habet. *l.* 29. §. *f. D. h. l.* 19. *D. de judic.* aut ſub quo hereditas eſt ſita, *arg. l.* 3. *C. ubi in rem act.* & aliquando in foro exheredati, ſi is conveniatur ad hereditatis, quam poſſidet, reſtitutionem: poteſt enim per modum contradictionis ſive reconventionis querelam adverſus petentem movere, *l.* 8. §. 13. *D. h.* cum enim ipſi datur actio, multo magis exceptio. *l.* 156. §. 1. *D. de R. Iur. c.* 71. *eod. in* 6.

Quomodo inſtituitur querela?

Olim opus erat colore, quaſi non ſanæ mentis fuiſ-

ſet teſtator. *pr. Inſt. l. 5. D. h.* Sed hodie actor, cum narravit, ſe à defuncto patre, filio, vel fratre exheredatum immerito, reumque adiiſſe hereditatem, petit, teſtamentum declarari inofficioſum, vel exheredationem, non juſta vel non vera ex cauſa factam, reſcindi quoad inſtitutionem heredis. Cui deinde additur petitio hereditatis, hoc modo: Ac conſequenter contendit actor, ſe declarari heredem ab inteſtato ex aſſe aut pro parte, & pro ea, ex qua heres eſt, ſibi hereditatem adjudicari, reumque condemnari ad eam reſtituendam cum omni cauſa.

Quis eſt hujus actionis hodie effectus?

Ut teſtamentum [a] reſcindatur quoad heredis inſtitutionem, manentibus legatis & fideicommiſſis ſalvis. *Novell.* 115. *cap.* 3. *in f. & c.* 4. *Auth. ex cauſ. Cod. de liber. prater.*

[a] Olim in totum. *l.* 8. §. *ult. D. h.* (*v. l.* 28. *eod.*) Hodie jus hic allegatum viget.]

Quid, ſi pater per querelam filium, qui inſtituit honeſtam perſonam, reddiderit inteſtatum, debetne & frater cum ipſo admitti?

Non admittetur, licet aliàs ſuccedat ab inteſtato: quia, cum recte eſt excluſus, non poterit ex accidenti & alieno ac adventitio jure in fraudem legis admitti. *arg. l. 6. ff. qui & à quib. manum.*

Debetne dicto caſu pater in ſolidum ſuccedere?

Tantum in eam portionem, quam habiturus eſſet ab inteſtato: reliquum vero, quod fratribus ab inteſtato cederet, manet penes heredem ſcriptum; quia id in querela inofficioſi receptum, ut pro parte quis inteſtatus fieri poſſit. *l.* 15. *in f. l.* 17. *D. h.*

Suntne caſus, quibus querela ceſſat?

Varii. 1. Si teſtamentum [a] militare ſit. *l.* 8. §. 3. & 4. *D. h.* (*v. l.* 9. *C. h.*) 2. Si ſit teſtamentum factum à patre filio [b] impuberi. *d. l.* 8. §. 5. 3. Si legitime filius ſit exheredatus. *Novell.* 115. *c.* 3. 4. Si teſtator ſit teſtatus de peculio caſtrenſi vel quaſi. *l. f.* §. 1. *C. h.* 5. Si filius poſt obitum teſtatoris approba-

verit

verit teſtamentum , vel expreſſe paciſcendo cum heredibus, *l.* 35. §. 2. *C. h.* vel tacite agnoſcendo legatum, §. 4. *Inſt. h.* ſuo nomine. §. 4. & 5. *Inſt. h.* (*v. l. ult. D. h. t.*) 6. Si alia quadam ratione exheredatus pervenire poſſit ad hereditatem. §. 2. *Inſt. eod.* 7. Si inſtitutus fuerit quis ex legitima, vel etiam minima aliqua ejus parte, ſive etiam certa re. §. 3. *Inſt. l.* 30. *C. h.* [*c*]

[*a*] Videtur hoc eſſe ſublatum in Galliis, ut notat *Autumnus in l.* 9 *C. h.* quod maxime valere debet ex ratione naturali, quæ jubet ut, licet liberi non poſſint proponere querelam, tamen debeant conſequi ſuam legitimam. [*b*] Hæc cauſa in Hollandia & omnibus locis, in quibus patria poteſtas ſecundum formam J. Romani non eſt recepta, non valet; In Friſia autem viget Jus Civile. [*c*] Octavus poteſt eſſe caſus, ſi parentes bona mente liberos ſuos exheredaverint, ſcilicet cum hoc agunt ut liberis ſuis conſulant, non obſint, *l.* 18 *ff. de liberis & poſth. l.* 16 §. 2. *ff. de curat. furioſi. l.* 12. §. 2. *ff. de bonis libert. Sande lib.* 4. *tit.* 2. *definit.* 3. & heres tali modo gravatus non poteſt deducere Trebellianicam, quia magis curator quam heres cenſetur.]

Quid, ſi filius pactus ſit cum patre teſtatore, quod non ſit moturus controverſiam adverſus teſtamentum?

Ejuſmodi pactum non obſtat, *l.* 35. §. 1. *C. h.* quia præſtat magis, filios meritis ad paterna obſequia, quam pactionibus aſtringi, *d. l.* 35. §. 1. imo nec obſtat pactum, licet pater filio quid eo nomine donaverit. *d. l.* 35. §. 1. (*v. l.* 3. *C. de collat.*)

Quid, ſi filius agnoverit legatum, quo minus legitima portione ei relictum eſt?

Teſtamentum quidem valebit; ſed, ſi non adjecerit filius, nullam ſibi ſupereſſe de legitima quæſtionem, nullum ſibi facit præjudicium: ſemper enim agere poteſt ad ſupplementum legitimæ. *d. l.* 35. §. 2. *C. h.*

Quid, ſi filius ſit inſtitutus ex re certa, debetne ea eſſe contentus?

Nequaquam: poteſt enim æque agere ad ſupplementum

mentum legitimæ. *l.* 30. *C. h.* Non enim patri aliter permittitur teſtari, quam ut liberis detur vel poſtea ſuppleatur legitima.

DE LEGITIMA.

Quid ergo eſt legitima?

Eſt portio portionis ab inteſtato debita iis, quibus, ſi exheredentur, querela inofficioſi datur; ex ratione naturali introducta, jure vero civili plene conſtituta & definita.

Quanta portio hereditatis eſt legitima?

Fuit olim quarta. Jure vero noviſſimo, ſi liberi ſint quatuor vel pauciores, eſt triens; ſi quinque vel plures, eſt ſemis. Quod augmentum etiam in parentibus, vel fratribus locum habere, indicat *Novell.* 18. *c.* 1. *in fin. junct. l.* 1. 15. *ff. l.* 27. *C. h.*

Faciuntne hic etiam exheredati partem?

Nullo modo: habentur enim pro [*a*] mortuis. *arg. l.* 17. *ff. h. l.* 1. §. 5. *ff. de conjung. cum emanc.*

[*a*] Quæritur, an & filia, quæ renunciavit hereditati paternæ, ſit numeranda inter liberos? Reſp. Numerandam eam eſſe docet *Gail. lib.* 2. *obſ.* 122. *n*, 17. quia ea non pro mortua haberi poteſt. Quæritur ſecundo, an ſub generali renunciatione hereditatis etiam comprehendatur renunciatio legitimæ? Negat *Mynſing. cent.* 1. *obſerv.* 36. *Everardus conſ.* 56. *Graſſus recept. ſentent.* §. *legitima n.* 9.] (*per l.* 35. §. 2. *C. de inoff. teſt.*)

Quid debet obſervari circa legitimam?

1. Ut non titulo legati, ſed inſtitutionis, quia honorabilior eſt, relinquatur. *Nov.* 115. *c.*3. 2. Ut non gravetur [*a*] modo, fideicommiſſo, [*b*] conditione, aut mora. *l.* 30, 32. *C. h.*

[*a*] Licet etiam piæ cauſæ vel Deo quid relinquatur, *Gail. l.* 2. *obſ.* 119. *n.* 4. *&c.* non enim placet Deo ut liberi ſine cauſa ab hereditate arceantur. *cauſa* 17. *Q.* 4. *Can. fin.* [*b*] Id autem hic eſt obſervandum, quod ex fideicommiſſo, quo eſt teſtator eſt oneratus ab alio, liberi teſtato-

teſtatoris legitimam detrahere non poſſint, quia bona fideicommiſſo gravata non ſunt gravati, ſed fideicommiſſarii. *Berlich. part.* 3. *concluſ.* 11. *n.* 19.

Eſtne legitima hereditatis vel bonorum quarta portio?

In ſe eſt pars hereditatis, ſed ratione computationis eſt bonorum. Non enim aliter computari poteſt, quam ære alieno & impenſis funeris deductis. *l.* 8. §. 9. *ff. h.* (*v. l.* 39. §. 1. *de verb. ſignif.*)

Eſtne ergo ulla ratio, fideicommiſſo onerandi legitimam?

Variæ ſunt propoſitæ, verum non ſatis legibus convenientes. Cæterum, ſi pater ſic caverit teſtamento: *Volo, ut liberi, priusquam ad diviſionem procedant, eligant, vel ſolam legitimam non oneratam, vel totam ſuam portionem, univerſali onere fideicommiſſi, non tantum in bonis ſupra legitimam, ſed & in legitima gravatam.* Liberi eo caſu tenentur, priuſquam hereditatem dividant declarare, utrum legitimam ſolam ſine gravamine, an totam portionem cum onere velint, & ſic non tam pater quam liberi ſua electione legitimæ onus imponunt. Licet enim pater directo non [a] poſſit, hoc tamen modo per indirectum efficit. Multa quippe oblique fieri poſſunt, quæ directo facta non valent. *arg. l.* 1. *ff. de auth. tut.*

[a] De ſtatutis dubitari poteſt, an & per ea legitima poſſit tolli? Reſp. Magis placet quod minui, non autem tolli queat. *Berlich. part.* 3. *concluſ.* 18. *n.* 15. *& ſeq. Gail. lib.* 2. *obſ.* 123. *Mynſing.* 5. *obſ.* 43. Etiam de eo dubitatur, an quis legitimam poteſt acceptare, cum ipſi plus relictum eſt, & reliquum omittere? Negandum id eſt ob *l.* 1, 2. *D. de acquir. vel omitt. hered. Fachinaus lib.* 4. *cap.* 55. *Trentacinq. de ſubſtit. p.* 1. *cap.* 10. *n.* 24.]

Quamdiu durat querela, vel actio ad ſupplementum?

Querela quinquennio tollitur, *l.* 8. §. *f. D. l.* 34. *in f. C. h.* condictio vero ad ſupplementum legitimæ perpetua eſt, quia eſt actio perſonalis ex lege, quæ 30 demum

demum annis [a] præſcribitur. *l.* 3. *C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor.*

[a] Vide *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 169. *n.* 8.

De inoffocioſis donationibus. Tit. 29. Lib. 3. Cod.

Quid, ſi parens donationibus immenſis facultates exhauſerit ante obitum?

Datur [a] querela inofficioſæ donationis, ſive conſilio fraudandæ legitimæ, ſive non fraudandæ, ſit facta. Per hanc liberi agunt, ut donatio inofficioſa declaretur & reſcindatur, & conſequenter, legitima libera adjudicetur. *l.* 1. *& tot. tit. C. h.* (*v. l.* 87. §. 3. *de legat.* 2.)

[a] Quid ſi Pater uſque ad legitimam donavit bona, & reliquum dilapidavit poſtea, vel chaſmate vel alio caſu fortuito reliqua bona ſint ſublata? Reſp. priori caſu ſubvenietur liberis, non autem altero; Vide *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 171. *n.* 9, 10.

In quibus convenit hac querela cum inofficioſi, & differt ab ea?

Convenit. 1. Quod utraque occurrat inofficioſis parentum actionibus. (*v. l.* 4. *C. h. t.*) 2. Quod utraque non detur, niſi poſt obitum; quia teſtamentum vires demum poſt mortem accipit: & legitima eſt portio hereditatis, quæ non poteſt eſſe vel peti ex bonis viventis. *l.* 1. *ff. de hered. vel act. vend. l.* 1. §. *Si impuberi.* 21. *ff. de collat. bon.* 3. Quod utraque non detur, cum remedio alio quis uti poſſit. §. 2. *Inſt. de inoff. teſt. junct. l.* 4. *&* 6. *C. h.* 4. Quod utraque ceſſet, ſi filius approbaverit voluntatem patris, vel expreſſa voluntate, vel tacita per lapſum quinquennii, *l.* 35. §. 2. *C. de inoff. junct. l.* 6. *i. f. C. h.* §. *f. D. de inoff.* Differt vero hæc à querela inofficioſi quod 1. hæc ſit ex contractu, querela inofficioſi, ex teſtamento. 2. Quod hac tantum petatur legitima, *l.* 1. *&* 2. *C. h.* querela inofficioſi tota portio hereditatis, ſalvis legatis. *Nov.* 115. *c.* 3. *in fin.* (*v. l.* 3. *C. h.*)

Quan-

Quando debet quantitas patrimonii ſpectari?

Non tempore donationis, ſed mortis: cum agatur de re, quæ demum poſt obitum petenda & æſtimanda eſt. (*v. l.* 1. §. 21. *de collat. l.* 6. *C. de inoffic. teſt.*)

Imo videtur quod in totum revocari debeat donatio. 1. per l. 8. C. de revoc. donat. 2. quia querela ad hac exemplum inofficioſi l. 2. l. f. C. h. qua totam inſtitutionem tollit, introducta eſt?

Nihil ex locis dictis ſequitur. Quia *in d. l.* 8. non agitur de inofficioſa [*a*] donatione, quæ in odium liberorum erat facta; ſed de ea, quam fecit pater liberos non habens, iſthac ſcilicet mente, ut revocetur, ſi poſtea liberos ſuſcipiat. Deinde, querela hæc ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti conſtituta eſt, ut ſit una vel ſimilis cauſa, *d. l.* 2. *& f.* in omnibus, in quibus lex aliter non conſtituit. Lex autem voluit jus dici aliter in donatione, quam inofficioſo teſtamento in hac ſpecie, uti ſupra probatum.

[*a*] Accedit quod donatio inofficioſa à patre non poteſt revocari, ſed tantum à liberis, quod & obſervat *Chriſtin. d. deciſ.* 171. *n.* 12. cum autem ſupervenerunt liberi, pater ipſe præcipuè revocat, quia videtur non cogitaſſe de liberis. *d. l.* 8.]

Quibus caſibus ceſſat hac querela?

Fere omnibus, quibus inofficioſi; uti, ſi ſalva ſit relicta quantitas legitimæ, vel, ſi liberi ſint ingrati, &c.

De inofficioſis dotibus. Tit. 30. Lib. 3. Cod.

Quid, ſi immoderatis dotibus parens exhauſerit facultates ſuas?

Eo modo poteſt querela inſtitui, quo ob inofficioſam donationem. *l. un. C. h.* Scilicet, ſi actum ſit, ut qui dotem accepit, eam lucretur, & poſt mortem parentis non ſit dos conferenda.

Quid,

Quid, ſi per alios contractus parens patrimonium diſſipaverit?

Siquidem id fuerit factum in fraudem legitimæ, & alii lucrum ſine onere ſenſerint, liberis eſt favendum. *l. f. D. Si quis in fraud. patrm.* Sin autem lucrum alii, in quos bona ſunt tranſlata, non percipiant, aliorum cauſa erit melior. *arg. l. 8. §. 9. D. de inoff. teſtam.*

Tit. 5. De petitione hereditatis. 31. Lib. 3. Cod.

Quid eſt petitio hereditatis?

Eſt actio in rem univerſalis, (*v. l. 62. de R. I.*) qua actor petit hereditatem delatam ſibi reſtitui ab eo, qui eam poſſidet. *arg. l. 178. §. 2. verſ. petit. D. de V. S.*

Annon rectius dicitur mixta, l. 7. C. h.?

Sua natura eſt in rem: verum, qua habet ex accidenti præſtationes quaſdam perſonales, ut puta, nomine eorum quæ à debitoribus ſunt exacta, vel ſi quæ ſint à poſſeſſore ſoluta, diſtracta; ſi fructus percepti, *l. 25. §. 18. junct. §. 1. ibid. & l. 31. in f. D. h.* & mixta dici poteſt.

Quomodo diſtinguitur?

Datur vel directo heredi; quæ eſt vel civilis vel prætoria: vel obliquo; quæ eſt fideicommiſſaria.

Quibus ergo datur civilis?

Datur vero heredi, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato, *l. 1, 2. & 3. ff. h.* ſive ſuo nomine & per ſe, ſive per alios effectus ſit heres. *d. l. 2.* (*v. l. 65. de V. S.*) Nec tantum heredi ex aſſe, ſed & ex parte. *l. 10. §. 1. ff. h.*

Quid, ſi quis ex certa re ſit inſtitutus?

Si ſolus ſit nominatus heres, ei hæc actio competit: quia rejicitur rei mentio, & habetur pro inſtituto ex aſſe. *l. 1. §. 4. ff. de hered. inſt.* Si cum aliis ſcriptis vel ſimpliciter vel ex partibus hereditatis concurrat, erit loco legatarii, *l. 13. C. eod.* & propterea actio hæc ei denegabitur. Sin autem alii, cum quibus vocatur,

tur, ſint quòque vocati ex certis rebus, competet & huic & aliis hæc actio. *arg. l.* 9. §. 13. *ff. eod. l.* 35. *D. de hered. inſtit.*

Quid, ſi quis ex teſtamento adierit, & ejus vires ignoraverit, poſteaque petere velit hereditatem ab inteſtato?

Etſi quidem neceſſario nemo teneatur in libello exprimere, utrum ex teſtamento, vel ab inteſtato petat: tamen, ſi quis de facto ex teſtamento petierit, cum ignoraret vires teſtamenti, non prohibetur legitimam hereditatem vindicare. *l.* 8. *ff l.* 3. *C. h. l.* 19. *verſ. cæterum. ff. de inoff. l.* 97. *in fin. D. de acq. hered.*

Contra quos datur hæc actio?

Contra eos, qui poſſident vel pro herede, hoc eſt, bona fide putant, vel ex cauſa aliqua contendunt ſe heredes eſſe. *l.* 11. *ff. h.* vel pro poſſeſſore; quales ſunt prædones, qui interrogati cur poſſideant, quia poſſidemus, reſponſuri ſunt. *d. l.* 11. §. 1. *l.* 12, 13. *ff. h.* Nec diſtinguitur, utrum totam hereditatem, an partem etiam minimam hereditatis jure detineant. *l.* 9. *&* 10. *ff. h.* Quinimo & contra debitores hereditatis, qua contendunt ratione ejus debiti eſſe heredes. *d. l.* 13. §. *f. l.* 14, 15, 16. *junct. l.* 42. *ff. h. t.*

Annon & utiliter dari poteſt adverſus illos, qui non poſſident?

Poteſt; uti, ſi quis ſeſe liti obtulerit: habetur enim pro poſſidente, *d. l.* 13. §. 13. *l.* 45. *D. h.* ſcilicet ut teneatur, quanti interfuit actoris, non decipi. *d. l.* 45. *junct. l.* 39. *D. de dol. mal.* Pariter &, qui dolo deſiit poſſidere, hac actione quaſi poſſidens tenetur. *d. l.* 13. §. 14. *l.* 25. §. 8. *D. hic.* (*v. l.* 131. *l.* 150. *de Reg. Iur.*)

Daturne etiam contra emtores hereditatis?

Expreſſi ſunt caſus, *d. l.* 13. §. 4. *& ſeqq.* ut ſi venditor non extet; ſi modico vendiderit bonæ fidei poſſeſſor, ſive ſponte, ſive ex juſſu teſtatoris; ſi quis ſciens alienam emerit hereditatem; ſi à fiſco quis emerit.

emerit. *d. l.* 13. §. 7, 8. *&* 9. Quibus addi debent ſimiles caſus, quibus æquitas hanc dari poſtulat, & emptor hereditatem poſſidet, tanquam univerſitatem à ſe emtam: alias vero debet dari ordinario vindicatio. *l.* 2. §. *emtor. C. h.*

Quæ res veniunt in petitionem hereditatis?

Non tantum hereditaria corpora; ſed & aliæ omnes res, (*v. l.* 19. §. *ult. h.*) quarum periculum ad heredem pertinet: uti res pignori datæ defuncto, vel commodatæ, depoſitæve. Etiam illæ, in quibus poſſeſſor retentionem tantum habuit: uti late hæc explicantur *l.* 19, 20. *D. h.* Quinimo & eæ res, quas poſtea cœpit poſſeſſor poſſidere. *l.* 4. *l.* 18. §. *pen. l.* 41. *ff. h.*

Qua forma actio hæc instituitur?

Actor, poſtquam narravit defuncti hereditatem ſibi delatam, vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, adverſariumque poſſidere, petit, ſe declarari heredem, & reum condemnari, ut hereditatem in totum vel pro parte ſibi reſtituat cum omni cauſa,

Quid denique eſt effectus hujus actionis?

Ut interim nihil diſtrahatur, niſi ſint, quæ ſervando ſervari non poſſunt, vel ad cauſam funeris pertinent, ſimilemque rationem habent. *l.* 5. *ff. hic.* Quinimo prohibendus eſt poſſeſſor, antequam iis inchoëtur, aliquid ex hereditate diſtrahere: niſi maluerit cavere pro omni quantitate hereditatis, vel rerum ejus reſtitutione. *d. l.* 5. Deinde ut, ſi condemnetur reus, reſtituat omnem rem & fructus: eique rurſus reſtituantur, quæ nomine rerum hereditariarum aliquo modo abſunt; uti, ſi quid erogaverit. *l.* 19. *&* 20. *D. l.* 2. *C. h.*

Quid, ſi legata ſint ſolvenda pendente hac actione?

Conſultum eſt heredi, non aliter ſolvere, quam accepta cautione de reſtituendis iis cum uſuris. *l. f. pr. C. h.*

Quid ſi poſſeſſor quid ex rebus hereditariis dilapidaverit, donaverit?

Bonæ fidei poſſeſſor ſi ex hereditate ſumtum quem

fecerit,

fecerit, quid dilapidaverit, perdiderit, donaverit, dum re ſua ſe abuti putat, non præſtabit heredi. *l.* 25. §. 11. *ff. h. junct. l.* 1. *C. h.*

Quos fructus tenetur poſſeſſor reſtituere?

Bonæ fidei poſſeſſor, ſive ſint fructus naturales, ſive induſtriales, non tenetur nomine [a] fructuum quos percepit, niſi, qua locupletior ex iis eſt factus. *d. l.* 1. *C. h.* (*v. l.* 52. *h.*) Malæ fidei autem poſſeſſor non tantum de perceptis, ſed & iis, quos percipere potuit, tenetur. *l.* 1. *C. h.* Præſtat quoque uſuras rerum venditarum, *l.* 1. *C. h.* maxime, poſt motam controverſiam. *d. l.* 1. *l.* 20. §. 12. *ff. h.*

[a] Quæritur an Judex in fructus poſſit condemnare qui non ſunt petiti? Reſp. Affirmandum id eſt, quia cum de re reſtituenda agitur, tacite & incluſive etiam de reſtituendo fructu agi videtur. *l.* 75. *de V. ſignif. l. ult. D. eod.* id & in praxi receptum eſt, ut notat *Carpzovius part.* 1. *conſtit.* 26. *defin.* 8. Vide *Mynſing. cent.* 4. *obſerv.* 55.] (*per l.* 25. §. 8. *ff. de ædil. edict.*)

Quando bonæ fidei poſſeſſor in mala fide conſtituitur?

Non tantum per litis conteſtationem, ſed & per denunciationem ſibi factam, *l.* 20. §. 11. *l.* 25. §. 7. *ff. h.* nec refert, à quo fuerit denunciatum. *d. l.* 20. §. 11. *in fin.* Quanquam enim litis conteſtatæ in Senatusconſulto fiat mentio, tamen & idem ad controverſiam motam eſt referendum. *d. l.* 25. §. 7.

Quid ſtatuendum de impenſis?

Bonæ fidei poſſeſſor deducit omnes impenſas neceſſarias & utiles, ſive res extet, ſive non extet, *l.* 38. *l.* 39. *ff h.* Non vero ita voluptuarias. *d. l.* 39. Malæ fidei vero poſſeſſor deducit quoque neceſſarias. *d. l.* 38. *l.* 4. *C. h.* & utiles, modo res extet & melior ſit reddita. *d. l.* 38. *inf. l.* 6. §. 3. *ff. de negot. geſt.* Non autem voluptuarias. *d. l.* 39. Interim vero tollere poteſt, ſi id fieri queat ſine detrimento rei. *d. l.* 39. §. 1. (*v. l.* 5. *C. de rei vindic. l.* 38. *ff eod.*)

Quot

Quot annis tollitur hæc actio?

Etſi in rem ſit, tamen non tollitur decem annis, ſed longiſſimo [a] demum tempore. *l. 7. C. h.*

[a] Ita in Gallus receptum eſſe docet *Autumnus collat. ad l. 7. C. h.* In foro Saxonico requiruntur 31. anni 6. ſeptimanæ, *Carpzovius part. 2. conſtitut. 3. def. 10. n. 7.* In Germania Superiori & in Friſia ſequimur Jus Civile, ut teſtatur *Gail. lib. 2. obſerv. 120. n. 16.* In Hollandia, Zelandia, & diœceſi Ultrajectina requiritur tertia pars 100 annorum. *Grotius lib. 2. ſect. 7. in fine. Radeland. deciſ. 47. n. 6. Goris adverſar. 9. n. 12*].

Tit. 4. Si pars hereditatis petatur.

Quid, ſi partem hereditatis quis petat?

Qui hereditatem vel partem petit, is non ex eo, quod poſſeſſor occupavit, ſed ex ſuo jure jus metitur. *l. 1. §. 1. ff. h.* Nec, qui partem petit, hoc conſequitur hac actione, ut à communione diſcedatur, ſed incumbit judici, ut partem pro indiviſo reſtitui jubeat. *l. 7. ff. h.*

Quid, ſi ex parte ſim petiturus, coheres autem meus poſſideat cum extraneo, coheres vero tantum ſuam partem, à quo petam?

Ab extraneo, licet coheres pro indiviſo ſuam partem poſſideat. *d. l. 1. §. 3. ff. h.*

Quam partem petet heres, ſi aliqui deliberent; vel filius, ſi uxor patris ſit prægnans?

Siquidem aliqui deliberent, petet heres tantam partem, quanta deberetur, ſi alii adiiſſent; ſalvo ſibi reliquo, ſi poſtea non adeant. *l. 2. ff. h.* Et, ſi vidua patris ſit prægnans, filius petet illam partem, quæ deberetur, ſi tres filii poſthumi patri naſcerentur. *l. 3. ff. h.* Manet autem filio ſalva actio in poſterum, ſi non tot naſcantur, ut integram ſuam portionem conſequatur.

Tit.

Tit. 5. De poſſeſſoria hereditatis petitione.

Quæ eſt poſſeſſoria hereditatis petitio?

Quæ datur illis, quibus eſt edicto [a] prætoris bonorum poſſeſſio conceſſa. Eaque non competit, uti interdictum, ad ſolam poſſeſſionem; ſed habet eundem effectum, quem civilis petitio hereditatis. *l.* 1, 2. *ff. h.*

[a] Cum hodie Jus Prætorium cum Jure Civili in eandem conſonantiam ſit redactum, non eſt diſtincta petitio poſſeſſoria hereditatis à civili ejus petitione. *Baro ad tit. inſtit. de bonor. poſſeſſ. Autumnus h.*]

Tit. 6. De fideicommiſſaria hereditatis petitione.

Quæ eſt fideicommiſſaria hereditatis petitio?

Quæ datur iis, quibus ex fideicommiſſo eſt reſtituta hereditas, *l.* 1. *ff. h.* contra illos, qui pro herede vel poſſeſſore poſſident; non autem adverſus eum, cujus eſt reſtituere hereditatem. *l.* 3. §. 1. *ff. h.* Hæc eodem effectu eſt prædita, quo civilis petitio hereditatis.

PANDECTARUM

LIBER VI.

Tit. 1. De rei vindicatione. Tit. 32. Lib. 3. Codic.

Quid eſt Rei vindicatio?

SPecialis in rem actio, (*v. l.* 25. *ff. de obligat.*) qua Dominus rei ſpecialis agit adverſus poſſeſſorem ad reſtitutionem.

Quibus

Quibus datur hæc actio?

Directa datur iis, qui vel jure gentium, vel jure civili ſunt domini. *l.* 23. *D. h.* Etſi ab iis dominium abire ſperetur; uti, ſi conditio legati vel libertatis extiterit. *l. 66. D. h. l. 205. D. de Reg. Iur.* Datur & marito, conſtante matrimonio. *l.9. C.h.* Uxori autem ſoluto matrimonio. *l.* 3. *C. h.*

Contra quos datur?

Directa contra poſſeſſores, (*v. l.27.* §.1. *h.*) omneſque, qui ſuo vel alieno rem tenent nomine, reſtituendique habent facultatem. *l. 9. D. h.* Utilis, 1. contra eos, qui judicialiter ſunt confeſſi ſe poſſidere, litique ſe obtulerunt, licet non poſſideant, *l. 45. ff. de pet. hered. l. 7. l. 25. l. 27. D. h. l. pen. D. de dol. l. fin. ſi uſuſf. pet.* niſi actor non ignoret eos non poſſidere, *d. l. 25, 26. D. h.* vel ii, qui ſe obtulerunt, negent, ante litem conteſtatam, ſe poſſidere. *d. l. 25.* 2. Contra eos, qui dolo malo deſierunt poſſidere. *l. 69. ff. h. l. 131, 150 ff. de Reg. Iur.*

Quid. ſi quis deſierit poſſidere lata culpa?

Siquidem ante litem inchoatam poſſidere deſierit, non debet conveniri & condemnari, tanquam poſſeſſor. Etſi enim doli nomine veniat plerunque lata culpa, *l.226. ff. de Verb. Signif.* non tamen id hoc caſu, quo agitur de ſummo præjudicio, recipiendum eſt. Interim, poſt litem conteſtatam deſinens poſſidere lata culpa, condemnandus eſt, *l. 36.* §. 1. *ff. h.* ſic tamen, ut, ſi deſideret, cum litis æſtimationem ſolvit, ipſi cedi debeant ab actore actiones. *l. 63. ff. h.*

Debetne diſtingui, ſi dolo quis deſierit poſſidere, inter litem conteſtatam & non conteſtatam?

Sic pleriſque videtur; ſed reclamant textus. *in l. 27.* §. 3. *l. 36. ff. h.*

Quid, ſi reus caſu fortuito poſt litem conteſtatam poſſeſſionem amiſerit?

Abſolvetur: modo non fuerit in mora, poſtquam intellexiſſet, ſibi nullam cauſam eſſe contradicendi; & aliter apud ipſum non perierit, quam apud actorem

K periiſ-

periiſſet. *l.* 14. §. 1. *ff. depoſ. l.* 12. §. 4. *ff. ad exhib. l.* 5. *ff. ſi cert. petat. l.* 40. *ff. de petit. hered. l.* 15. §. *f. l.* 17. §. 1. *l.* 21. *l.* 36. *pr. &* §. 1. *l. pen. ff. h. l.* 16. §. 3. *ff. de pignor.* (*v. l.* 23. *de verb. oblig.*) Itaque, ſi actor rem fuiſſet diſtracturus, ſi poſſediſſet, etiam is caſus, quem mora præceſſit, imputabitur reo. *d. ll.*

De quibus rebus datur hæc actio?

De quibuſlibet rebus, corporalibus & ſingularibus, *l.* 1. *ff. h.* mobilibus & immobilibus, etiam ſi ſub eodem genere ſpecies plures petantur; veluti, ſi petatur grex, armentum, equitium. *d. l.* 1. §. *f. l.* 2. *l.* 3. *ff. h.* Imo omnes, quæ non prohibentur. Aſt tignum, alienis ædibus junctum, res ſacræ, eæque omnes, quæ non ſunt in commercio, hac actione non petuntur.

Quomodo debet hæc actio inſtitui?

Debet exacte deſignari res, & utrum actor totam, vel partem, & quotam quis petat. Itaque in rebus, quæ conſtant pondere, pondus, in ſignatis numerus, in iis, quæ menſurantur, menſura exprimetur: *l.* 6. *ff. h.* Adeo ut manifeſte conſtare debeat, qualis quantaque ſit res. Debet præterea allegari à parte actoris [*a*] dominium; à parte rei poſſeſſio, *arg.* §. 1. *Inſt. de action.* Imo & utile eſt, cauſam dominii adjicere, ne, ſi ex alia deinde agatur cauſa, obſtet exceptio rei judicatæ. *l.* 14. §. 1. *&* 2. *ff. de except. rei jud.* Et tandem actor petet, ſe dominum declarari, & adverſarium condemnari ad rem reſtituendam cum omni cauſa.

[*a*] Dominium rerum immobilium hodie recte probatur per legitimam coram judice rei ſitæ factam traditionem, *Grotius l.* 2. *p.* 5. cui rei addi poteſt probatio ſolutionis quadrageſimæ, ut eſt in placito de quadrageſima, *art.* 11. traditiones autem ex cauſa dotis ſufficiunt ſecundum modos ex J Civili. *Neoſtad. deciſ.* 8. *Zypæus h.*]

Quos igitur fructus reſtituet poſſeſſor?

Bonæ fidei, (*v. l.* 109. *de V. S.*) poſſeſſor non tenetur de [*a*] conſumptis, licet ſit factus locupletior. §. 35. *Inſt. de rer. diviſ. l.* 48. *pr. ff. de acquir. rer. dom.*

min. (*v. l.* 136. *de R. I.*) Verum de perceptis qua locupletior eſt factus. *arg. d.* §. *& d. l.* Extantes vero cogitur omnes reſtituere. *l.* 22. *C. h.* Malæ fidei poſſeſſor, non tantum de perceptis, ſed & quos percipere potuit, tenetur. *l.* 5. *C. h.*

[*a*] Idem etiam eſt definitum apud *Sande lib.* 3. *tit.* 15. *def.* 1.]

Quid juris eſt de impenſis?

Bonæ fidei poſſeſſor via retentionis, oppoſita exceptione doli, ſumptus in rem factos ſibi ſervat, qua fructuum ante litem conteſtatam perceptorum ſummam excedunt. *l.* 48. *ff. h. t.*

Quos igitur ſumptus bonæ fidei poſſeſſor recuperat?

De neceſſariis nullum eſt dubium, quin eos etiam malæ fidei poſſeſſor recuperet. *l.* 5. *C. h.* In utilibus [*a*] ex perſonis & cauſis conſtituendum. Finge, & dominum idem facturum fuiſſe: reddat impenſam, qua pretioſior res eſt facta, &, ſi plus pretio fundi acceſſit, ſolum, quod impenſum eſt: adeo, ut ſemper minimum præſtari debeat, ut, ſi meliorationes ſuperent impenſas, impenſæ ſolvantur; ſi impenſæ meliorationes, præſtentur [*b*] meliorationes. *l.* 38. *ff. h. l.* 58. *ff. de legat.* 1. *l.* 29. §. 2. *ff. de pignor.* Quod tamen ſic accipe, ne poſſeſſor, qui in bona fide eſt, damnum patiatur. *arg. l.* 14. *ff. de condict. indebit.* Finge, pauperem eſſe dominum, ſufficit permitti tollere ſine detrimento rei, *d. l.* 38. ſcilicet niſi pauper vendere velit *d. l.* 38. *in fin.*

[*a*] Malæ fidei poſſeſſor etiam utiles hodie poteſt repetere, ne dominus locupletetur cum alterius jactura. *Autumnus in l.* 5. *C. h. Zypæus h. verſ. rigide.* [*b*] Hac de re agit egregie *Sande l.* 3. *deciſ.* 15. *def.* 2. *& ſeqq.*]

Quid ergo de voluptuariis dicendum?

Tollere eos poteſt etiam malæ fidei poſſeſſor, vel repetere, ſi dominus non ſit paratus permittere ut tollantur, *d. l.* 38. *& l.* 9. *ff. de impenſ.* ſc. ut dominus tantum det, quantum his ablatis habiturus eſt poſſeſſor. *d. l.* 38. *verſ. conſtituimus.* Cæterum, bonæ fidei poſſeſ-

ſor etiam eos deducere poteſt, quatenus cedunt in utilitatem domini. *arg. d. l.* 38. *junct. l.* 14. *ff. de condict. indeb.*

Quid, ſi poſſeſſor reſtituerit poſſeſſionem ſine mentione impenſarum?

Exiſtimant aliqui, nullam actionem [a] dari, *per l.* 48. *ff. h. l.* 33. *ff. de condict. indeb. l.* 14. *ff. de except. doli.* Sed id nimis durum eſt. Quapropter ex æquitate, cum ſæpe extra id, quod agitur, detur actio, propter utilitatem rei, putamus concedendam eſſe actionem utilem negotiorum geſtorum, *l.* 5. *C. h. l.* 6. §. 3. *ff. de negot. geſt.* vel condictionem ſine cauſa, quæ generalis eſt. *l.* 1, 3. *ff. de cond. ſin. cauſ.*

[a] Bonæ fidei poſſeſſor non tenetur poſſeſſionem rei, quæ vindicatur, tradere domino, niſi dominus ſolverit impenſas liquidas, vel de liquidis caverit ſe ſoluturum: Ratio eſt in *l.* 5. *ff. de Statu liber.* & comprobatum à *Sande lib.* 3. *tit.* 15. *definit.* 5.]

A quo tempore fructus à bona fidei poſſeſſore percepti, ſunt compenſandi cum impenſis?

Omnes [a] percepti, etiam ante litis conteſtationem. *d. l.* 48. *l.* 65. *ff. h.* Imo etiam conſumti. *d. ll.* ſcilicet ut compenſentur cum illis impenſis, quæ eo tempore, quo percepti ſunt fructus, factæ erant. *arg. d. ll.*

[a] Imo & omnes percepti ex meliorationibus. *Sande d. tit.* 15. *definit.* 3.]

Quid, ſi tamen reus nolit rem reſtituere?

Si non animo fruſtrandi petat dilationem, modicum tempus, ex judicis arbitrio, ipſi concedendum eſt: modo præſtat cautionem. §. 2. *Inſt. de off. judic.* (*v. l.* 1. §. *ult. de jur. de lib. l. ult. C. de uſur. rei jud.*) Sin ex contumacia nolit reſtituere, manu militari res ab ipſo eſt auferenda: &, ſi non poſſit reſtituere, ſiquidem dolo fecit, præſtaturus eſt, quantum adverſarius juraverit in litem, ſine ulla taxatione: ſi vero nec poſſit reſtituere, nec dolo fecerit, quanti adverſarii interfuit, condemnandus eſt. *l.* 68. *ff. h.*

Tit.

Tit. 2. De Publiciana in rem actione.

Quæ eſt actio Publiciana?

Eſt actio in rem Prætoria, quæ datur ei, qui à non domino bona fide & ex juſta cauſa rem accepit, & nondum uſucepit, adverſus quemvis poſſeſſorem, modo poſſeſſor non ſit ipſe dominus, *l. pen. & f. D. h. t.* ad rem, quam amiſit, recuperandam cum omni cauſa.

Quæ debent concurrere, ut hæc actio locum habeat?

1. Ut autor, à quo res actori acquiſita eſt, non fuerit dominus. §. 4. *Inſt. de act.* 2. Ut actor bona fide & ex juſto titulo rem ſibi comparaverit *d.* §. 4. 3. Ut res non ſit uſucapta. *d.* §. 4. 4. Ut res fuerit actori tradita. *l.* 1, 2, 3. *D. h.*

Quomodo ergo actor inſtituet actionem?

Cum narravit, ſe ab eo, quem putabat dominum, rem juſte comparaſſe, & ſibi fuiſſe traditam, petet, ut declaretur quaſi dominus, adverſariuſque condemnetur ad rem reſtituendam cum omni cauſa.

Quid, ſi pretium nondum ſit ſolutum?

Dabitur æque hæc actio, modo res animo dominii transferendi ſit tradita. *l.* 8. *ff. h.*

Tit. 3. Si ager vectigalis, hoc eſt, emphyteuticarius petatur.

Poſſuntne & agri vectigales actione in rem peti?

Poſſunt omnino. Sunt autem vectigales, quibus uti licet, quamdiu vectigal pendatur. *l.* 1. *pr. h.* (*v.* §. 4. *Inſtitut. de locat.*) Qui itaque in perpetuum fundum fruendum conduxerunt à municipibus, quamvis non efficiantur domini, tamen competit iis actio in rem adverſus poſſeſſorem quemlibet, imo & ipſos municipes, modo vectigal actores ſolvant. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *D. h.*

Proceditne hoc tantum in perpetuis?

Et in perpetuis, & in temporalibus: modo tempus non ſit nimis breve. *l.* 3. *D. h. junct. l.* 1. *§. quod ait. D. de ſuperfic.*

Daturne & actio in rem aliis utilibus dominis?

Non eſt dubitandum quin & ſuperficiariis. (*v. Gothofr. ad l.* 1. *ff. de ſuperfic. n.* 5.) *l.* 73. §. 1. *& ll. ſeqq. D. de rei vind.* aliiſque ſimilibus detur. Sic & vaſallis, *cap.* 1. §. *rei autem. De inveſtit. de re alien. lib.* 2. adeoque ratione ſui juris, non directi dominii agant.

PANDECTARUM

LIBER VII.

Tit. 1. De Uſufructu, & quemadmodum quis utatur, fruatur. Tit. 33. Lib. 3. Cod. & 4. Lib. 2. Inſt.

Danturne & nomine ſervitutum actiones in rem?

ETſi proprie in ſervitutibus, quia ſunt res incorporales, *l.* 3. *D. de acq. poſſeſſ.* non ſit poſſeſſio, ſcilicet vera, eſt tamen talis, quæ conſiſtit in uſu: unde & res incorporales quaſi poſſideri dicuntur. *l.* 3. *D. h. l. fin. D. de ſervit.*

Quid eſt ſervitus?

Jus, quo res aliena perſonæ vel rei noſtræ utilitatem præſtat.

Cur dicitur aliena?

Quia nemo jure ſervitutis utilitatem ex re ſua accipit, & nulli res ſua ſervit. *l.* 5. *D. ſi uſufr. pet. l.* 26. *D. de ſervit. præd. urban.*

Quotuplex eſt ſervitus?

Eſt vel perſonalis, vel realis. Perſonalis, cum res perſo-

perſonæ inſervit. Species ſervitutum perſonalium ſunt uſusfructus, uſus, habitatio, & aliæ ſimiles.

Cur dicitur, & aliæ ſimiles?

Quia multæ ſunt, uti iter, aquæ hauſtus, qua ad perſonam certam referuntur, quæ ſunt perſonales (*v. l. 4. de ſerv. præd. ruſt.*)

Quid eſt uſusfructus?

Eſt Jus ſervitutis perſonalis, alienis rebus utendi, fruendi, ſalva rerum ſubſtantia. *l. 1. ff. h.* (*v. l. 14. §. 1. de uſu.*)

Quomodo diſtinguitur à commodato & conductione?

Commodatum & conductio ſunt contractus, nec perſonam directo afficiunt, nec cum perſona extinguuntur: uſusfructus vero eſt ſervitus, quæ conſtituitur perſonæ per contractum, vel alium modum, & cum perſona extinguitur.

Valetne diſtinctio uſusfructus in cauſalem & formalem?

Poteſt quidem doctrinæ cauſa retineri. Verum uſusfructus, acceptus pro ſervitute, non eſt alius, quam formalis; cum hic tantum deſignet jus utendi fruendi alienis rebus ſalva ſubſtantia: ille vero nihil aliud ſit, quam emolumentum, quod ex re ſua quiſque conſequitur. Is itaque ſervitus dici non poteſt, cum in re propria nulli ſit ſervitus. *l. 5. ff. ſi. uſusfruct. petat.*

Quomodo accipiendum eſt, quod uſusfructus ſit pars dominii, l. 4. ff. h. cum in l. 25. ff. de Verb. Signif. id negetur?

Dominium eſt vel plenum, in quo eſt uſusfructus; hoc modo uſusfructus eſt pars dominii, *d. l. 4. ff. h. l. 126. §. 1. ff. de verb. oblig.* vel nudum, à quo uſusfructus, alteri conſtitutus, ſeparatur; hoc modo, nec pars dominii eſt, nec dici poteſt. Unde tandem fit, ut cauſalem dicamus eſſe partem dominii, non formalem: quia formalis proprietati opponitur. §. 1. *junct. §. f. Inſt. h.*

Quibus modis conſtituitur uſusfructus?

Conſtituitur, vel ex facto hominum, vel à ſola lege. Ex facto hominum: 1. Per teſtamentum. §. 1. *Inſt. h.* (*v. l.* 19. *de uſufr. leg.*) 2. Per contractum. *d.* §. 1. 3. Per Judicem, in judiciis diviſoriis, cum alteri proprietas, alteri uſusfructus adjudicatur. *l.* 6. §. 1. *D. h. l.* 16. §. 1. *D. fam. erciſc. l.* 6. §. 10. *D. comm. divid.* 4. Per uſucapionem, decennio, inter præſentes, vicennio inter abſentes. *l. f. in fin. C. de praeſcr. long. temp.* A ſola lege, uti ſi patri in bonis filiifamilias adventitiis conſtituitur, *l.* 6. *& f. Cod. de bon. quæ lib.* vel matri, quæ tranſiit ad ſecunda vota, in bonis, quæ ex ſucceſſione liberorum prioris matrimonii ad eam pervenerunt. *l.* 3. §. 1. *Cod. de ſecund. nupt.*

In quibus rebus conſtituitur?

In omnibus fruitioni accommodatis, ſive ſint mobiles, ſive immobiles, §. 2. *Inſt. l.* 28, 41. *D. h.* vel in omnibus bonis, vel in bonorum parte etiam incerta. *l.* 29, 43. *D. h.*

Quomodo relinquitur?

Pure, vel ſub conditione. *l.* 9. §. 4. *D. ad exhib. l.* 16. *D. quib. mod. uſusfr. amitt.* etiam ad tempus, *l.* 16. §. 2. *D. fam. erciſ.* vel ex die, *l.* 4. *D. h.* tam pro parte diviſa, quam indiviſa. *l.* 5. *D. h.*

Quid, ſi uſufructuarius omnium bonorum habuerit poteſtatem alienandi vel bona minuendi?

Non videtur relictus eſſe uſusfructus, ſed proprietas cum onere [a] reſtituendi ſuperfluum, adeo ut diminuere poſſit; non tamen in totum, ſed tantum ad tres quadrantes, & quadrantem teneatur reſtituere, & de eo reſtituendo cavere, niſi cautio fuerit remiſſa. *Nov.* 108. *c.* 1. *junct. praef. ibid.* Imo & quartam, quam reſtituere debet, imminuere poteſt ex juſta cauſa, videlicet redemptionis captivorum, dotis, ſponſalitiæ largitatis, *d. Nov* 108. *c.* 1. *in fin.* ſi quidem aliam non habuerit ſubſtantiam.

[a] Idem & recte notat. *Sande lib.* 5. *tit.* 3. *definit.* 4.

debet autem uſufructuarius, cui tam ampla poteſtas eſt data, inventarium facere; nam in tali amplitudine bona fides ſemper includitur, & bona fides non patitur ut inventarium non fiat, quod enim poſſit imminuere is, cui eo modo uſusfructus eſt relictus, id ſemper intelligitur ſine fraude, *l. 54. D. ad SC. Trebell.* in verbis *Fideicommiſſi enim verbis bonam fidem ineſſe conſtat*, & deinde, *viri boni arbitrium ineſſe creditur*, *Sande d. tit. 3. def. 4. Gail. lib. 2. obſerv. 145.* pariter & uſufructuarius cautionem præſtare tenetur, ſcilicet in quantitatem quæ ex fideicommiſſo poterit peti. *d. l. 54. in fine.*]

Annon &, cui eo modo uſusfructus eſt relictus, tenetur conficere inventarium?

Æquius eſt, ut, licet teſtator ipſi hoc remiſerit, conficiat ſumptibus petentis. *arg. l. 54. pr. verſic. ſi non intervertendi. D. ad SC. Trebell.*

Quæ emolumenta habet uſufructuarius?

Omnem fructum, (*v. l. 9. h. & §. 37. Inſt. de rer. diviſ.*) ſive res fuerit mobilis ſive immobilis, *l. 7. ff. h.* & quicquid dominus habere poteſt, *d. l. 7. verſic. unde. l. 59. §. 1. D. h.* adeo ut, quæ domino in recognitionem vel feudi, vel emphyteuſeos jure præſtari ſolent, lucro uſufructuarii cedant.

Quid, ſi ſylva uſusfructus ſit legatus?

Si ſylva fuerit cædua, id in hoc habeatur, ut cædatur, & quæ ſucciſa ex ſtirpibus ſive radicibus renaſcatur. *l. 30. D. de Verb. Signif.* poteſt eam uſufructuarius ſuccidere, quoties rami, virgulta, vel arbuſta mediocri quantitate ſunt renata; (*v. l. 48. §. 1. h. t.*) eaque poteſt, licet defunctus non ſoleret, vendere, *l. 9. §. fin. D. h.* & pedamenta & ramos ex arboribus ſumet. *l. 10. D. h.* Si ſylva non ſit cædua, uti, quæ ex arboribus frugiferis conſtet, & ad hoc habetur, ut ex fructibus utilitas quæratur; tantum ex ea ſuccidere licet, quantum in vineam ſufficiat, modo non fundum deteriorem reddat, *d. l. 10.* nec grandes arbores cædat. *l. 11. D. h.*

Quid, ſi ex ſylva non cadua arbores evulſæ, vel per tempeſtatem ejectæ?

Amputare poteſt uſufructuarius, quantum uſui villæ ſuffecerit, modo non ſuccidat in materiam (*v. l.* 55. *de leg.* 3.) lignorum. *l.* 12. *D. h.* Sed debet dominus eas tollere. *l.* 19. §. 2. *D. h.* Sin autem fuerint demortuæ, pertinent ad uſufructuarium, ita tamen, ut novas ſubſtituat. *l.* 18. *D.*

Quid, ſi ſeminarii uſusfructus ſit relictus?

Pertinebit ad uſufructuarium: eique vendere & ſeminare licebit. Debet autem ſeminarium agri cauſa paratum renovare, quaſi ſit inſtrumentum agri, ut finito uſufructu, domino reſtituatur. *d. l.* 9. §. 6. *D. h.*

Quid, ſi navis uſusfructus ſit legatus?

Navigatum mittenda eſt, licet naufragii periculum immineat: navis etenim ad hoc paratur ut naviget. *l.* 12. §. 1. *D. h.*

Poteſtne & lapicidinas & cretifodinas inſtituere?

Poteſt, [*a*] ſi non agri partem neceſſariam huic rei occupaturus eſt: proinde & venas metallorum inquirere ei permiſſum, eaſque, quas paterfamilias inſtituit, exercere, ſi nihil agriculturæ nocebit. Et, ſi forte in hoc plus ſit, quam in vineis, arbuſtis, vel olivetis, etiam hæc dejicere poterit: ſiquidem ei permittitur meliorare. *l.* 13. §. 4. *&* 5. *D. h.*

[*a*] Siquidem renaſcantur lapicidinæ & cretifodinæ, quicquid uſufructuarius ex iis acceperit, ei cedit; ſi autem non renaſcantur, concedetur uſufructuario tantum uſusfructus pecuniæ, quæ redacta eſt ex venditione eorum, quæ uſufructuarius percepit. *Sande lib.* 5. *tit.* 3. *def.* 2.]

Quid, ſi veſtimentorum verus uſusfructus ſit legatus?

Recte iis utetur uſufructuarius, non tamen ea locabit. *l.* 15. §. 4. *D. h.* Proinde, etſi ſint ſcenicæ veſtes, iis tantum in ſcena utetur, imo & locabit, licet

licet teſtator commodare, non locare fuerit ſolitus. *d. l.* 15. §. 5.

Poteſtne uſufructuarius ædificium exſtruere, vel ſervitutem imponere fundo?

Nec ædificium ponet in fundo, (*v. l.* 61. *h. t.*) niſi quod ad fructus recondendos eſt neceſſarium. *l.* 13. §. 6, *inf. D. h.* Ita nec ſervitutem imponere poteſt, quia cauſam proprietatis deteriorem facere non debet. *l.* 15. §. 7. *junct. l.* 13. § 4. *D. h.* Recte vero retinet ſervitutem, licet non acquirat. *d. l.* 15. §. 7. [a]

[a] Conferri ad explicationem, *l.* 15. §. 7. poſſunt *Vinellus in l.* 1. *C. de bonis matern. part.* 2. *n.* 74. *Buſius in d. l.* 15. §. *fin. Connanus lib.* 4. *comment. c.* 4. *n.* 3. *Anton. Faber in Ration. ad d.* §. *fin.* præſtat autem rem explicare ſecundum ſententiam *Buſii*, eo ſenſu, quod proprietarius ſine conſenſu uſufructuarii non poteſt ſervitutem conſtituere, niſi eam quæ non ſit inutilis uſufructuario, ex quo ſequitur verba, *d.* §. *fin.* habere aliquod mendum.

Poteſtne proprietarius ſervitutem imponere?

Non poteſt, niſi qua deterior fructuarii conditio non fiat. *l.* 16. *D. h.* Non enim debet proprietatis dominus ita uti, ut deteriorem conditionem uſufructuarii faciat. *d. l.* 15. §. 6.

Ad qua onera fructuarius tenetur?

Debet rem uſufructuariam reficere, ſi impenſa ſit modica, *l.* 7. §. 2. *D. h.* nam magna ad dominum pertinet. *l.* 20. *D. de damn. infect.* Quæ autem magna ſit, à judice definiendum eſt. (*arg. l.* 1. §. *ult. de jur. delib.*) Quinimo, ſi heres abſente fructuario reficiat, habebit negotiorum geſtorum actionem. *l.* 48. *pr. D. h.*

Quid ergo, ſi uſufructuarius paratus ſit recedere ab uſufructu?

Non eſt cogendus reficere, & liberatur actione negotiorum geſtorum, ſi proprietarius refecerit, etiam eo caſu, quo refectio ad uſufructuarium pertinet, *d. l.* 48.

d. l. 48. & 64. Imo & licet derelinquere poſt acceptum judicium. *d. l.* 64. (*add. l.* 65. *h.*)

Annon & alia onera ſuſtinere debet?

Agnoſcit vectigalia, tributa, decimas, quæ ex re præſtari debent, *d. l.* 7. §. 2. *l.* 27. §. 3. *ff. h. c. à nobis. extr. de decimis.* niſi in conſtitutione uſusfructus aliter placuerit. *l.* 52. *ff. h.* Et omnia [a] onera rei, quæ ad perpetuam rei cauſam non ſpectant. *d. l.* 27. §. 3.

[a] Æs autem alienum defuncti non exſolvit uſufructuarius, ita ut ejus nomine conveniri non poſſit, *Gail. lib.* 2. *obſerv.* 146. licet etiam uſufructuario omnium bonorum ſit impoſitum ut æs ſolvat. *Sande lib.* 5. *tit.* 3. *def.* 1.] (*v. l.* 15. *C. de donat. l.* 69. *ad leg. Falcid.*)

Quouſque fructus ad uſufructuarium pertinet?

Quamdiu vivit, ſiquidem vel ab ipſo vel ab alio ejus nomine ſint percepti, *l.* 12. §. 5. *ff h.* licet nondum ſint devecti in horreum. *l.* 13. *ff. quib. mod. uſusfr.* (*v. l.* 27. *h. t.*)

Quid, ſi fructus caſu in terram deciderint?

Non ſunt fructuarii, *d. l.* 13. niſi ab eo ſint loco moti vel congregati, aut alio modo percepti.

Tit. 2. De Uſufructu accreſcendo.

Quid, ſi duobus vel pluribus uſusfructus ejuſdem rei ſit relictus?

Si ſeparatim ſint relictæ partes, ſingulis ſuæ partes debebuntur, & deficientium portiones erunt proprietarii, *l.* 1. *ff. h. junct.* §. *f. Inſt. de uſufr.* & jus accreſcendi ceſſat, *d. ll.* &, ſi non ſit ſpecialiter facta partis mentio, dimidia debebitur. *l.* 43. *ff. de uſufr.* Sin autem conjunctim ſit relictus, deficientis vel deficientium portiones aliis accreſcent. *d. l.* 1. (*v. omnino l.* 1. §. 3. & *l.* 10. *h. t.*)

Quot modis fit conjunctio?

Tribus, aut re, aut verbis tantum, aut re & verbis ſimul. *l.* 142. *ff. de Verb. Signif. l.* 89. *ff. de legat.* 3.

Qui

Qui ſunt re conjuncti?

Qui disjuncta oratione ad ejuſdem rei uſumfructum vocantur conjunctim ſine partium mentione; hoc modo: *Titio uſumfructum fundi Sejani do, lego. Cajo ejusdem fundi uſumfructum do, lego.*

Imo videtur ſic fieri tranſlatio & ademptio, l. 5. ff. de adimen. legat.

Diſtingui debet. Aut enim quis legat hac formula: *uſumfructum, quem legavi Titio, Cajo lego.* Et eſt tranſlatio, *d. l. 5.* aut *ejusdem* rei *uſumfructum vel eundem uſumfructum Cajo lego*; hæc formula eſt conjunctio. *d. l. 142.*

Imo disjunctio appellatur, §. 8. Inſt. de legat.

Disjunctim quidem, *d.* §. 8. ratione verborum & orationis: alias recte conjunctim, reſpectu rei, ad quam duo pluresve vocantur, res legari dicitur.

Qui ſunt conjuncti verbis tantum?

Qui una ac continua oratione, ad ejuſdem uſusfructus partes æquales vocantur; uti, *Titio & Sejo fundi Tuſculani uſumfructum æquis partibus lego. d. l. 142.*

Qui ſunt re & verbis ſimul conjuncti?

Quos verborum & rei nexus copulat, ut: *Titio, Sempronio, & Cajo fundi Tuſculani uſumfructum do, lego. d. l. 142.*

Quid, ſi uni uſusfructus, alteri fundus ſit legatus?

Etiam inter hos eſt conjunctio reſpectu uſusfructus, *l. 3. §. 2. ff. h. l. 19. ff. de uſu & uſufr. l. 33. ff. de uſufr.* ac proprietas pertinebit ad eum ſolum, cui fundus eſt relictus. *DD. ll.*

Eſtne in omnibus conjunctionis ſpeciebus jus accreſcendi?

De re & verbis conjunctis, quia duplex in iis vinculum eſt, non eſt dubitandum. *l. 1. ff. h. d. l. 142.* Pariter quoque in re tantum conjunctis, niſi quis dicere malit, in iis eſſe jus non decreſcendi, *d.* §. 8. *Inſt. de legat. junct. l. un.* §. 10. & 11. *ff. de caduc. toll.* & in verbis conjunctis, recipiendum eſt. *arg. l. 89. ff. de legat. 3.*

Annon unus ex conjunctis alteri præfertur?

Mixtim conjunctis, deficiente mixtim conjuncto, cæteris præfertur: Si re tantum conjuncti concurrant cum verbis tantum conjunctis, ac deficiant re conjuncti, neutri præferentur: ſi verbis tantum conjunctus deficiat, admittentur ſoli conjuncti verbis. *l.* 89. *D. de legat.* 3.

Imo videtur in conjunctis verbis tantum non eſſe jus accreſcendi, propter l. 1, 3. *& pen. hic.*

Nihil hæ leges probant; quia *d. l.* 1. intelligenda eſt de caſu, quo ſeparatim, non conjunctim, unicuique partis rei uſusfructus eſt relictus, hoc modo: *Titio partem dimidiam uſusfructus fundi Tuſculani do, lego: Sejo alteram dimidiam.* Deinde, in *d. l.* 3. id tantum indicatur, quod ſit jus accreſcendi, quando in duobus, qui ſolidum habuerunt: concurſu facto, diviſus eſt uſusfructus. At in conjunctione verbali, uſusfructus non eſt diviſus, ſed in ea partium fit mentio pro indiviſo tantum, in ſpem concurſus. Denique, *in l. pen.* proponitur caſus, quo ſingulis ab heredibus, ſingulis ſeparatim, vel pluribus ex æquis portionibus, ſcilicet à ſingulis heredibus, uſusfructus eſt relictus; hoc autem caſu nulla eſt conjunctio.

Quid de onere ſtatuendum eſt?

Conjunctis re & verbis, vel verbis tantum, accreſcit pars vacans cum onere adjuncto: conjunctis vero re tantum, ſine onere, *l. un.* §. 11. *C. de caduc. tollend.* quia in re conjunctis non tam accreſcit, quam non imminuitur legatum; & conjuncti conſequenter magis retinent ſibi integrum legatum, quam partem aliorum acquirunt. E diverſo, quia conjuncti mixtim & verbis tantum, magis ex perſonis deficientium, quam proprie, partes deficientium capiunt, non poſſunt, dum commodum acceptant, reſpuere onus impoſitum. *d. l. un.* §. 11. *verſ. & ideo. junct. l.* 177. *D. de Reg. Iur.*

Tit.

Tit. 3. Quando dies uſusfructus legati cedat. (v. l. 213. de Verb. Sign.)

Quando cedit dies uſusfructus?

Si pure ſit relictus, ab adita hereditate. *l. un.* §. 2. *D. h.* Si ex die legetur, non antequam dies venerit. *d. l. un.* §. 3. Nec etiam actio de uſufructu ante competit. *d. l. un.* §. 4. (*v. l.* 2, 3, 5. §. 1. *quand. dies legat.*)

Quid, ſi uſusfructus per annos ſingulos legetur?

Non cedit ſimul, uti quidem ſi ſimpliciter ſit legatus; ſed per tempora adjecta, adeo ut plura eſſe legata videantur. *d. l.* 1. *in pr.*

Tit. 5. Quibus modis uſusfructus, vel uſus amittitur.

Quibus modis uſusfructus, vel uſus amittitur?

Variis. 1. Morte [*a*] fructuarii. §. 3. *Inſt. de uſufruct. l* 3. *l. pen. Cod. eod.* Nec ad heredem tranſmittitur, niſi ita ſpeciatim cautum. (*v. l.* 13. *ſolut. matrim.*) Quinimo, ſi heredum facta ſit mentio ſimpliciter, heredes primi intelligentur, & omnes reliqui ſucceſſores & ſubſtituti excludentur, *l.* 14. *Cod. de uſufruct.* non vero finietur morte ejus, qui uſumfructum contractu conſtituit. *l.* 3. §. 1. *C. eod.* 2. Capitis diminutione, maxima & media. §. 3. *Inſtitut. l. pen.* §. *f. C. eod.* 3. Non utendo per modum & tempus. Per tempus, ut decennio inter præſentes, vel vicennio inter abſentes, *d. l. pen* §. 1. *C. & l. pen. C. de ſervit. l. f. in fin. C. de præſcript. long. temp.* ſcilicet, ſi non utatur intra hoc tempus per ſe vel alium, (*v. l.* 38. *de uſufr.*) poteſt enim ad alios transferri. *l.* 12. §. 2. *ff. de uſufr.* ſcilicet ut jus ipſius ſervitutis maneat radicatum in perſona uſufructuarii. Per modum, ſi intra tempus lege conſtitutum non utatur, fruatur ad modum (*v. l.* 10. §. 1. *quemadm. ſerv. amitt.*) præſcriptum, vel, ſi quis modum, qui pro conditione eſt, nolit

adim-

adimplere. *arg. l. 1, 2. C. de h. q ſub mod. leg.* 4. Si proprietario ſit ceſſus, vel uſufructuario obvenerit proprietas. §. 3. *Inſtit. de uſufruct.* Si autem extraneo ſit ceſſus, non finietur ex eo, ſed nihil actum eſt. 5. Interitu rei: eſt enim uſusfructus jus in corpore, quo ſublato, & ipſum jus tollitur, *l. 2. D. de uſufr.* unde, ſi ædes perierint, ne quidem uſusfructus areæ debebitur, quia non areæ, ſed ædium uſusfructus eſt relictus. *l. 5. §. 2. &c. l. 10. D. h.* 6. Adjecti temporis vel conditionis exiſtentia. *l. 5. l. 12. verſ. ſin autem C. de uſufr.*

[a] Licet morte uſufructuarii uſusfructus amittatur, tamen ſumptus in rem facti ſunt refundendi, *Peckius de teſtam. conjug. lib. 5. c. 24. n. 7. Chriſtin. ad ll. Mechlin. tit. 15. art. 5. n. 6.* & ſic ſi in fructus aliqua impendia ſunt facta, & ea ſunt heredibus uſufructuarii ſolvenda, ex ratione *l. 51. pr. verſ. quia nullus D. famil. erciſc.*

Quando exſpirat uſusfructus relictus univerſitati?

Spatio centum annorum. *l. 56. D. de uſufr. (add. l. 8. de uſufr. leg.)* niſi univerſitas ante fuerit ſublata: veluti, ſi civitas aratrum ſit paſſa. *l. 21. D. h.* Itaque, ſi oppidum per tempus ſit deſertum, jus priſtinum retinetur vel recuperatur. *arg. l. 85. D. de Verb. Signif. junct. l. 7. §. 2. D. q. cujuſq. univ.*

Quid, ſi uſusfructus annuus ſit relictus?

Non amittetur non utendo, quia plura ſunt legata, *l. 28. D. h.* niſi ſinguli anni ſpectentur. Poteſt enim præſcriptio fieri ex præteritis, ſed non futuris annis, quia in futuris dies interpellat pro homine, & ideo nunquam uſumfructum futurorum annorum quis recte poſſidet. *arg. l. 14. Cod. de contrah. ſtipul.*

Amittiturne etiam uſusfructus abuſu?

Non ita ſimpliciter, ſed tunc demum, cum ingens infertur damnum. *arg. l. 9. §. f. D. de damn. infect. l. eos. 3. C. de aqua duct. auth. qui rem. C. de SS. Eccleſ.*

Tit.

Tit. 5. De uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur.

Poteſtne & utiliter in rebus, quæ uſu tolluntur, vel minuuntur, uſusfructus conſtitui?

Propter utilitatem rerum cenſuit Senatus, etiam uſum fructum conſtitui, quo Senatusconſulto non id effectum, ut proprie eſſet earum rerum uſusfructus; nec enim autoritate Senatus naturalis ratio commutari poteſt; ſed remedio introducto cœpit quaſi uſusfructus haberi. *l.* 1. *&* 2. *D. h.* (*add. l.* 3. *h.*)

Quomodo hoc introductum eſt?

Ut tantundem reſtitueretur, quantum pretii eſt in ipſis rebus. §. 2. *Inſt. de uſufr.*

Quæ ſunt illæ res, quæ uſu tolluntur vel minuuntur?

Quarum uſus non eſt, niſi in abuſu: quales ſunt, pecunia, oleum, frumentum, & ſimiles. *d. l.* 1. *& d.* §. 2. (*v. l. pen. h. t.*)

Quid juris eſt circa numiſmata vel veſtimenta?

Numiſmatum aureorum vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti ſolent, verus uſusfructus recte legatur, ſi teſtator de ſpeciebus reſtituendis cogitaverit. *l.* 28. *D. de uſufr.* In veſtimentis primum ſpectanda eſt voluntas teſtatoris, quam ſequi oportet. Si de ea non conſtet, diſtinguendum eſt inter ea, quibus rariſſime utimur, ut ſunt ſcenica, & ſimilia; in hiſce verus erit uſusfructus: & ea, quæ in quotidiano ſunt uſu; in hiſce erit quaſi uſusfructus. *l.* 15. §. 4. *&* 5. *D. junct.* §. 2. *Inſt. de uſufr.* (*v. l.* 9. §. *pen. uſufr. qu. cav.*)

Quid, ſi pecunia legata, ut poſt mortem legatarii ad alium redeat?

Licet uſus ſit facta mentio: tamen legata proprietas cenſetur ſub onere fideicommiſſi, *l. f. D. h. l.* 15. *D. de aur. & arg.* niſi conſtet, teſtatorem imperitia lapſum de uſufructu ſenſiſſe. *l.* 25. *D. de uſu & uſufruct. leg.*

Sed

Sed quid refert, utrum ex cauſa fideicommiſſi, an ex cauſa uſufruct. reſtituere quis debeat?

Magna eſt differentia. Uſufructuarius cum ſibi non poſſideat, proprietario nullam facit reſtitutionem: fiduciarius autem ipſe interim dominus eſt, antequam reſtituere debeat. Et ſi fideicommiſſarius vel nolit acceptare, vel nequeat, quia conditio deficit, manebit fideicommiſſum apud gravatum & ejus heredes. *l. un. §. ſin autem. 7. C. de caduc. toll.*

Tantumque per legatum quaſi uſusfructus conſtituitur?

Videtur ſtatuendum. Sed, re bene perpenſa, certum eſt, etiam conſtitui per contractum: quia in genere omnes ſervitutes contractu conſtitui poſſe, placuit: (*v. l. 3. de uſufr. §. ult. Inſt. de ſervit.*) & in ſpecie contrarium de quaſi uſufructu non eſt traditum. (*v. l. 69. ad leg. Falcid.*)

Annon igitur hoc caſu erit mutuum?

Nequaquam: quia in mutuo non eſt jus perſonale, quale eſt in quaſi uſufructu; ſed tantum conventio de reſtituendo eo, quod mutuo datum eſt.

Quibus modis finitur uſusfructus?

Morte naturali & civili uſufructuarii, *l. 9. & 10. D. h.* non verò non utendo, non interitu rei: quia dominium in uſufructuarium eſt tranſlatum, & res non in ſpecie, ſed in genere eſt reſtituenda.

Tit. 6. Si uſusfructus petatur, vel ad alium, &c.

Quæ actiones nomine uſusfructus competunt?

Siquidem ex contractu debeatur, movenda eſt actio perſonalis ex obligatione, quæ deſcendit ex contractu ex quo eſt alter obligatus: ſin autem ex jure conſtituto ſit agendum, proditæ ſunt actiones in rem: quibus non agitur adverſus eos, qui obligati ſunt ad ſervitutem præſtandam, ſed qui res uſufructuarias detinent, & ita uſumfructum impediunt.

Suntque actiones confeſſoriæ, vel negatoriæ. (*v. l. 2. pr. D. ſi ſerv. vind.*)

Quæ eſt actio confeſſoria?

Qua fructuarii agunt ad reſtitutionem uſusfructus ex re ab alio poſſeſſa, ſive fuerit ipſe dominus, ſive alius poſſeſſor, *l. 1. & 5. D. h.* cum fructibus perceptis, & omni eo, quod intereſt. *d. l. 5. §. 6.*

Quare non datur dominis? &, ſi non detur, quomodo domini jus ſuum perſequentur?

Quia dominus in ſua re non habet jus ſervitutis ſibi conſtitutum, hoc eſt, jus utendi, fruendi ſeparatum, *d. l. 5. D. h.* &, ſi re ſua uti impediatur pro re nata, vel utetur interdicto Uti poſſidetis, vel Unde vi, vel rem vindicabit, vel inſtituet actionem negatoriam.

Quid, ſi quis deſierit poſſidere, vel liti ſe obtulerit?

Si ſine dolo deſierit, abſolvetur. *arg. l. 6. h. l. 27. §. 1. de rei vind.* Si ſe liti obtulerit, & quaſi poſſeſſor actionem acceperit, pro poſſeſſore damnabitur. *d. l. 6. & l. 25. D. de rei vind.*

Qua forma proponitur actio confeſſoria?

Cum actor narravit jus uſusfructus recte ſibi conſtitutum, adverſariumque id impedire, petit, id jus ſuum declarari, hoc eſt, ſibi eſſe jus utendi, fruendi, adverſariumque condemnari, ut rem reſtituat cum omni cauſa, atque patiatur actorem iis rebus uti, frui, & de cætero non impediat.

Quæ eſt negatoria?

Hæc datur domino fundi, adverſus eum, qui uſumfructum ſibi uſurpat. §. 2. *Inſt. de action.*

Quare hæc magis domino datur, quam confeſſoria?

Quia dominus hic agit de ſervitute quam alter ſibi uſurpat, & contendit de libertate rei ſuæ, negando ſervitutem.

Qua forma hæc actio eſt inſtituenda?

Præmiſſa narratione convenienti, petit actor dominus, ut Judex declaret, ſuas res liberas eſſe ab uſufructu, & reo non eſſe jus utendi, fruendi, ac proinde reum

reum condemnari ad reſtitutionem rerum, cum omni cauſa. *d. l. 5. §. 5. & ſeqq. D. h.*

Tit. 5. De Operis Servorum.

Quid juris eſt in operis ſervorum?

Operis ſervorum legatis, ſecundum nonnulla uſus, *l. 5. D. h.* ſecundum nonnulla uſusfructus videtur eſſe legatus. *l. 3. & 4. D. h.*

Tit. 8. De uſu & habitatione.

Quid eſt uſus? (*v. l. 5. §. 2. de uſufr. ear. rer.*)

Et ſervitus perſonalis, qua datum eſt jus alienis rebus utendi, in quantum neceſſitati perſonæ ſecundum ejus conditionem & dignitatem ſufficit. (*v. l. 12. §. 1. h.*

In quibus convenit cum uſufructu, & ab eo differt?

Convenit, quod iiſdem modis in genere conſtituatur & finiatur. *pr. Inſt. h.* Differt in multis. 1. Quod uſufructuarius omnes conſequatur fructus: uſuarius tantum eos, qui inſerviant neceſſitati quotidianæ. (*v. l. 15. h.*) 2. Quod uſufructuarius omnia poſſit aliis cedere gratis vel accepto pretio: uſuarius nec jus ſuum cedere, nec quid vendere, niſi nullus ſit alius uſus, quam per venditionem. *l. 22. D. h.* 3. Quod uſufructuario poſſit pro parte jus conſtitui, *l. 5. D. de uſufr.* non uſuario, *l. 19. D. h.* licet plures poſſint uſum habere. Unde uſus dicitur individuus: uſusfructus dividuus. *l. 24, 25. ff. quib. mod. uſuſr. amit. l. 1. §. 9. ff. ad leg. Falcid.*

Quid juris eſt in uſu ædium?

Ut uſuarius eas habitare, una cum familia, hoſpites excipere, &, ſi fœmina ſit uſuaria, maritus quoque ibi morari queat, & vice verſa. *l. 2. §. 1. l. 3. & ſeqq. ff. h.*

Quid, ſi ampla domus ſit relictus uſus?

Licet uſuarius non poſſit occupare totam domum; tamen iis, quæ vacabunt, conclavibus proprietarius

non

non utetur. Quia vel licebit uſuario aliis temporibus tota domo uti, *l. 22. §. 1. ff. h.* vel recipere uſuarius poterit inquilinum, à quo percipiet penſionem, dummodo ipſe inhabitet. *l. 2. & 4. ff. hic.* (*v. l. 13. §. ult. de uſufr.*)

Quid juris eſt in fundo?

Poteſt. 1. In fundo habitare, modo non impediat eos, per quos opera ruſtica fiunt. 2. Omnibuſque fructibus uti ad uſum quotidianum, quantum ſibi, ſuis hoſpitibus & convivis ſufficiat. *l. 10. §. f. l. 11, 12. pr. & §. 1. ff. h.* (*v. l. 15. h.*)

Quid juris in jumentis?

Poterit iis uti, non aliis locare. Itaque, ſi armenti boum uſus ſit relictus, & ad arandum, & ad cætera, ad quæ boves apti ſunt, uti poteſt. §. 2. *Inſt. d. l. 12. §. 3. ff. hic.*

Quid in uſu pecudum?

Ut non fœtu, non lacte omni fruatur; ſed modico, *d. l. 12. §. 2.* ſcilicet quantum moderate ſufficiat.

Quomodo hoc accipiendum eſt: Fructus ſine uſu eſſe non poteſt?

Is, qui fructum, hoc eſt, uſumfructum habet, non poteſt non habere uſum quoad ſe. *l. 14. § 1. ff. h.* Si vero uſuarius conſideretur in abſtracto, poteſt eſſe uſus ſine fructu. *l. 5. §. 2. ff. uſufr. quemadm. cav.*

Quis reficiet rem, cujus uſus eſt relictus?

Proprietarius, ſi ex ea accipiat fructus, ſive ſit heres, ſive legatarius: ſi proprietarius non percipiat fructus, uſuarius reficere cogendus eſt. *l. 18. ff. h.*

DE HABITATIONE.

Quid eſt habitatio?

Eſt jus habitandi ædes alienas jure ſervitutis.

In quibus cum uſu ædium convenit, & ab eo diſtinguitur?

Convenit, quod iiſdem modis conſtituatur, quod in heredes transferri non poſſit. *l. 10. pr. ff. h.* Differt, quod plus in habitatione ſit, quam in uſu: (*v. l.*

(*v. l.* 13. *C. de uſufr.*) nam, cui habitatio relicta eſt, ædes alteri locare, quamvis ipſe non inhabitet, poteſt. §. *pen. Inſt. h.* Quod habitatio tantum amittatur morte naturali, non civili, *d. l.* 10. *ff. h.* (*v. l. pen. de cap. minut.*) nec non petendo pereat. *d. l.* 10.

Tit. 9. Uſufructuarius quemadmodum caveat.

Quomodo cavebit uſufructuarius?

In vero uſufructu & uſu duo ſunt membra cautionis. Unum eſt, de utendo, fruendo ad arbitrium boni viri, hoc eſt, utendo ita, ut viro bono convenit. Alterum eſt, de re uſufructuaria reſtituenda finito uſufructu. *l.* 1. *pr.* & §. 36. *l.* 11. *ff. h. l.* 4. *C. de uſufr.* In quaſi uſufructu unicum eſt, de reſtituenda re in genere, ſive ejus æſtimatione, finito uſufructu. §. 2. *Inſt. de uſufr.*

Suntne hæ cautiones de ſubſtantia?

Nequaquam, ſive verus, ſive quaſi uſusfructus petatur: quia nonnullis perſonis remiſſæ ſunt, & uſusfructus vel quaſi ante cautionem ſubſiſtit. *l.* 5. §. 1. *ff. de uſufruct. ear. rer.* Interim tamen neceſſariæ ſunt, quoties heres eas exigere voluerit. Nec poteſt quis uſumfructum conſequi, niſi eas præſtiterit. *l.* 1. *C. de uſufruct.*

Poſſuntne remitti à teſtatore?

Nequaquam, *l. pen. C. ut in poſſ. legat.* licet illa cautio, quæ fit fideicommiſſi cauſa, recte remittatur. *d. l. pen. l.* 1. *ff. ut in poſſ. legat.*

Quibus ergo remittitur?

1. Fiſco: quia cum is ſemper locuples cenſeatur, non ſolet ſatiſdare. *l.* 3. §. 5. *ff. ſi cui plus. l.* 1. §. 18. *ff. ut legat. ſerv. cauſ. cav.* 2. Patri, in bonis adventitiis filiorumfamilias. *l. f.* §. *ſin autem.* 4. *in fin. Cod. de bon. q. liber.* 3. Donatori, [a] qui proprietatem reſervato uſufructu donavit. *arg. l.* 28. *ff. de Reg. Iur. l.* 7. *ut legat. nom. caveat.* 4. Si ex die proprietas alicui legata ſit, uſusfructus pure; quia certum eſt, ad eum, vel ejus

ejus heredem, proprietatem perventuram. *l.* 9. §. 2. *D. h.*

[*a*] Vide *Mynſing. cent.* 5. *obſ.* 36. pariter & vaſallus qui feudi ſuo modo uſumfructum habet, non ſolet cavere. *Mynſingerus d. loco.*]

Facitne fructuarius fructus ſuos ante præſtitam cautionem?

Non eſt dubitandum, modo bona fide nactus ſit & ex voluntate proprjetarii poſſeſſionem rerum uſufructuariarum: quia cautio omiſſa tantum conducitur, non fructus aut uſuræ petuntur. *d. l.* 5. §. 1. *ff. de uſufr. ear. rer. l.* 5. §. 1. *l.* 9. §. 4. *ff. ad exhib.*

Sed annon is, qui non cavit, tenetur de percipiendis?

Benignius eſt, fructus à tempore litis ſuper cautione præſtanda conteſtatæ ad proprietarium pertinere, ſi tergiverſetur uſufructuarius. *l.* 13. *pr. ff. de uſufr.*

Quomodo debet fieri cautio?

Vel per fidejuſſores, vel pignora: [*a*] cautionis enim nomen generaliter accipitur. *l.* 1. §. 9. *ff. de collat.* (*v. l.* 1. *qui ſatiſd. cog. l.* 25. *de R. I.*)

[*a*] Idem confirmatur à *Mynſingero* 6 *obſ.* 48. & quidem Camera Imperialis admittit proprietario, ſi uſufructuarius ſit pauper, uſum ad certam penſionem præſtandam uſufructuario, ſcilicet ex cauſa neceſſitatis, cum res non commode aliter poteſt expediri. *Mynſing. d. loco.*]

Quando dabitur actio adverſus uſufructuarium, ſi contra cautionem agat?

Finito uſufructu: ſed recte faciet proprietarius, ſi in teſtatum redigat, quales res ſint, cum iis frui incipit uſufructuarius, & ab uſufructuario exigat cautionem, ut, ſi non recte iis utatur, committatur ſtatim ſtipulatio. *l.* 1. §. 4. & 5. *ff. h.*

Quid, ſi uſufructuarius non poſſit invenire fidejuſſores, nec habeat pignora?

Si homo ſit frugi, præſtabit juratoriam [*a*] cautionem. *Nov.* 112. *c.* 2. *Auth. generaliter C. de epiſc. & cler.* Si ſit vitæ ſuſpectæ, locari præſtat rem tertio, vel

vel credi domino, ut is pro fructibus ſolvat. *l.* 7. §. *ult. ff. qui ſatiſdare cog. arg. l.* 5. §. *Imperator. ff. ut legat. nom. cav.* Quid vero fieri debeat partibus diſſentientibus, ex æquo & bono judex æſtimet.

[*a*] An & quatenus juratoria cautio recipiatur, tradit *Gail. lib.* 2. *obſ.* 47.

PANDECTARUM

LIBER VIII.

Tit. 1. De Servitutibus. Tit. 34. Lib. 3. Cod.

Quæ eſt ſervitus realis?

EST, qua res aliena noſtræ rei ſervit, hoc eſt, utilitatem præſtat.

Cur dicitur, utilitatem præſtat?

Quia quoties nec hominum, nec prædiorum utilitas verſatur, non valet; veluti, *ne per fundum tuum eas aut ibi conſiſtas. l.* 15. *ff. h. l.* 5. § 1. *ff. de ſerv. præd. ruſtic.*

Imo videtur, quod inutilis ſervitus conſtitui poſſit. l. pen. ff. h. l. fin. ſi ſervit. vind.

Non ea ſervitus, quæ nec eſt nec eſſe poteſt utilis, ſed quæ tantum potentia eſt utilis, & ex eventu aut in futurum aliquando commodum adferre poteſt, conſtituitur. *d. l. pen. & f.* Utile enim & illud dici poteſt, quod quandoque commodum adfert. *arg. l.* 5. *ff. ſi ſervit. vind.*

Imo & ex amœnitate conſtituitur ſervitus, l. 3. *ff. de aq. quotid. & æſtiv.*

Recte, quia ea ratione etiam aliqua eſt prædii utilitas.

Quibus modis conſtituitur realis ſervitus?

1. Contractu, [*a*] per quem realiter conſtituitur, ſi quis,

quis, poſt promiſſionem, paſſus ſit alterum ſervitute uti. *arg. l. fin. ff. h. junct. l. 3. ff. de Oblig. & act.* 2. Teſtamento, per quod immediate acquiritur. *l. 80. D. de leg. 2.* 3. Præſcriptione longi [b] temporis. *l. 2. & fin. C. h. l. fin. C. de præſc. long. temp.*

[a] Pro regula notandum in hac materia, quod quælibet res præſumatur libera; itaque qui ſervitutem allegat, debet probare eam eſſe conſtitutam ex modis quibus conſtitui ſolet. *Gail. l. 2. obſ. 69. n. 2, 3.* [b] In Saxonia præſcribuntur 31 annis & die. *Carpzov. p. 2. conſtit. 4. def. 8. Berlich. p. 2. concluſ. 6. n. 11.* In Hollandia requiritur lapſus tertiæ partis 100 annorum. In ſervitutibus negativis, ut altius non tollendi, luminibus non officiendi, demum præſcriptio procedit à tempore factæ prohibitionis, factæ ab eo qui ſervitutem allegat. *Gail. lib. 2. d. obſerv. 69. n. 14, 15.*

An ergo non deſideratur titulus?

Non videtur. *l. 10. ff. ſi ſervit. vindic.* Verum contrarium eſt probabilius. *arg. pr. Inſt. de uſucap. l. un. C. de uſucap. transform. l. 24. C. de rei vind. l. 8. in pr. C. de præſcript. 30. ann. arg. l. 2. C. h.*

Quid ergo reſpondendum ad d. l. 10.?

Textus is debet accipi de illo, qui jam præſcripſerat, is enim non ulterius eſt inquietandus. Deinde inferri poteſt ex eo textu, non deſiderari, ut probetur titulus: verum nequaquam is textus rejicit titulum. Aliud enim eſt, non probari debere; aliud non requiri titulum.

Quid dicendum eſt de ſcientia domini?

Illam non requiri manifeſtum eſt ex *l. fin. C. de præſc. long. temp. l. un. C. de transform. uſucap. l. 2. C. h. l. 5. §. 3. D. quod vi aut clam.*

Quid, ſi ſervitus conſtituatur, ne aliter ſit ejus uſus, quam alternis annis?

Tempus præſcriptionis duplicatur. *arg. l. 7. ff. quemadm. ſervit. amit. l. fin. Cod. h. t. c. de quarta. extr. de præſcript.*

Quis ſervitutem conſtituere poteſt?

Tantum prædii dominus: *ſervitus enim realis res ipſas earumque dominia afficit. l. 6. pr. D. Comm. præd.* In re vero communi nemo dominorum jure ſervitutis quicquam, altero invito, facere poteſt. *l. 26. de ſerv. urb. præd.*

Poteſtne ex tempore vel ad tempus conſtitui?

Servitutes ipſo quidem [*a*] jure neque ex tempore, neque ad tempus, neque ſub conditione, neque ad conditionem conſtitui poſſunt: ſed tamen, ſi hæc adjiciantur, per pacti vel doli exceptionem occurretur contra placita ſervitutem vindicanti. *l.* 4. *D. h.* Promiſſio ſervitutum vero recte admittit diem vel conditionem. *l.* 25. §. 10. *D. fam. erciſc.*

[*a*] Cum hodie pacta honeſta producant validam actionem, conſequens eſt, quod ſi dies vel conditio ex pacto adjiciatur, etiam ipſo jure ea adjectio robur habeat.]

Poteſtne modus adjici?

Poteſt; veluti, quo genere vehiculi agatur, vel non, &c. *l.* 4. §. 1. Sic intervalla dierum ipſo jure recte adduntur. *d. l.* 4. §. 2.

Poteſtne ſervitus pro parte dominii acquiri?

Servitus realis, quia uſus ejus eſt individuus, pro parte in obligationem non deducitur, *l.* 17. *ff. h.* ſic & dominus rei pro parte, nec acquirere, nec adimere poteſt, ſcilicet ſi rei pars ſit indiviſa. *l. 6. §. ſi quis partem. ff. comm. præd.*

Si ſimpliciter ſervitus ſit conceſſa, quid juris?

Si per fundum ſit conceſſa, totus fundus ſervire cenſetur in infinitum, qua alter non læditur. *l.* 9. *D. h. l.* 21. *D. de ſervit. præd. ruſt.* Quapropter, ne quis in infinitum vagetur, ſolet certa pars aſſignari, quæ ſerviat. *l.* 13. §. 1. *ff. de ſervit. præd. ruſtic. l.* 22. *ff. eod.*

Cujus erit electio, ſi pars nulla ſit aſſignata?

Videtur electio permitti debitori, modo captio

alterius

alterius evitetur. *l. 26. ff. de ſervitut. præd. ruſtic. l. 9. ff. h.*

Quomodo diſtinguitur ſervitus realis?

Eſt vel urbana, vel ruſtica. *tot. tit. Inſt. h.*

Tit. 2. De ſervitutibus urbanorum prædiorum.

Quæ eſt ſervitus urbana?

Quæ prædio urbano conſtituta eſt. Eſt autem prædium urbanum, ædificium ad inhabitandum exſtructum. §. 1. *Inſt. h. tit.*

Unde æſtimatur urbanum prædium?

Non ex loco, ſed ex materia ſive uſu, *l. 198. ff de Verb. Signif.* ſive igitur ædificia ſint in oppidis, ſive ruri, ſemper urbana cenſenda. *d.* §. 1. *& d. l.* 198.

Stabula ſuntne urbana prædia?

Si ad uſum ruſticum, uti ad pecora ſtabulanda, vel ad fructus fundi condendos, ſint exſtructa, ſunt ruſtica: ſi ad merces recondendas, vel alium uſum urbanum inſerviant, urbana ſunt. *d. l.* 198.

Quid ſtatuendum de hortis?

Si ſint in ædificiis, vel eorum continentibus, urbana ſunt prædia: Sin aliter, magis non ſunt urbana. *d. l.* 198. *junct. l.* 4. §. 1. *ff, in qui. cauſ. pign. tac.*

Refer nonnullas ſpecies ſervitutum urbanarum?

Sunt variæ. 1. Altius tollendi, *l.*2.*ff. h.* §.2. *Inſt. de act.* cujus jure vicinus cogi poteſt ad certam altitudinem ædificare: vel vicinus habet facultatem altius ædificandi præter uſitatum ex lege vel ſtatuto morem. 2. Altius non tollendi, per quam Domino prædii dominantis conceſſum eſt jus à vicino, ut is vicinus altius ædificare non poſſit. *arg. d. l.* 2. 3. Ne luminibus officiatur, qua conſtitutum eſt jus, ut quis vicini lumina non poſſit reddere obſcuriora, ſive id fiat plantatione arborum, ſive altiori vel depreſſiori ædificio, ſive alio modo, *l.* 15,17. *ff. h.* cum alias, cui ſervitus altius non tollendi eſt conſtituta, viridariis vel arboribus plantatis offici ejus luminibus poſſit.

l. 12. *ff. h.* 4. Luminum, per quam conſtitutum eſt jus, lumina, hoc eſt, feneſtras [*a*] habendi in vicini vel communi pariete. *l.* 4. *l.* 15, *l.* 40. *ff. h.* 5. Proſpectus, qua quis tenetur in ſuum locum, aream, vel hortum, proſpectum vicini admittere. 6. Ne proſpectui officiatur: cum quidem non eſt datus proſpectus in certum locum, ſed id jus conſtitutum, ut vicinus non poſſit libertatem proſpectus etiam in alia loca impedire. 7. Tignum immittendi in alterius parietem. *d. l.* 2. 8. Projiciendi, per quam licet emittere è noſtro pariete, ut provehatur quidem ſupra alienum, non vero in eo requieſcat. *l.* 242. § 1. *ff. de Verbor. Sign.* 9. Oneris ferendi, per quam vicinus in ſua columna vel pariete cogitur onera noſtra ferre. In qua receptum eſt (etſi generaliter verum ſit, ſervitutum non eam eſſe naturam, ut quis faciat, ſed quid patiatur, *l.* 15. §. 1. *ff. de ſerv.*) quod columnam reſtituere debeat columnæ dominus, *l.* 33. *ff. h. junct. l.* 6. §. 2. *ff. ſi ſerv. vind.* quod verum eſt, niſi dominus prædii ſervientis rem derelinquere velit: id enim permittendum eſt. *d. l.* 6. §. 2. Hiſce addi poſſunt aliæ ſpecies, quales recenſentur in *l.* 2. *& ſeqq. ff. h* atque aliis locis.

[*a*] Solet quæri an cuique liceat nulla ſervitute conſtituta feneſtram aperire in ſuo pariete? Reſp. Negat *Duarenus ad pr. tit. de ſervit. præd. Coſtalius ad l.* 4. *D. de ſervit. urb. præd.* 1. per *l.* 40. *ff. h.* 2. quia lumina habendi jus eſt ſervitus. 3. quia nemo debet alteri nocere & incommodum adferre. Affirmat autem *Donellus* 11. *comment.* 5. & *Connanus* 4. *comment.* 10. cuilibet enim permiſſum eſt re ſua uti pro libitu, nec injuriam is infert, qui re ſua & jure ſuo utitur: Horum ſententia eſt verior, nec obſtat *d. l.* 40. quia ea agit de immiſſione luminum ſeu feneſtrarum non in ſuum, ſed communem parietem cæcum; & ad rationem ſecundam dicendum, quod qui in ſuo aperit feneſtram, utatur jure ſuo, & tantum dominio ſuæ rei; Ad tertiam, quod nemo alteri noceat, qui in ſuo quid facit citra directum detrimentum alterius.

Annon

Annon etiam iter, & ſimiles, quæ alias ruſticæ cenſentur ſervitutes, aliquo modo ſunt urbanæ?

Sunt omnino, ſcilicet quà debentur urbano prædio. Eſt enim regula certiſſima, ſervitutes ab eo prædio, quod dominatur, denominari. Si igitur iter, vel ſimiles ſervitutes, ædibus debeantur, urbanæ ſunt, quemadmodum & altius tollendi, vel non tollendi, ſi prædio ruſtico debeantur, ruſticæ ſunt.

Tit. 3. De ſervitutibus præd. ruſticorum.

Quæ ſunt ſervitutes ruſticæ?

Quarum uſus ad prædium ruſticum refertur. Species prædiorum ruſticorum ſunt, fundus, villa, hortus, ſtabulum, horreum, &c. (*v. l.* 211. *de verb. ſign.*)

Quæ ſunt ſpecies ſervitutum ruſticarum?

Præcipuæ ſunt, iter, actus, via, aquæductus, ad quas accedunt & aliæ. *l.* 2. *ff. h. t.*

Quid eſt iter?

Eſt jus eundi & ambulandi hominis per fundum alienum, ſcilicet ad ſuum prædium ruſticum, *pr. Inſt. l.* 1. *D. h.* non tantum, quà quis pedes, ſed & qua eques commeat, *l.* 12. *D. h.* & ſella aut lectica vehitur. *l.* 7. *ff. hic.*

Quid eſt actus?

Jus agendi vel jumentum vel vehiculum, *l.* 1, 7. *ff. h.* adeo ut, quicquid eundi vel agendi gratia fiat, ad actum referri poſſit, *d. l.* 7. quique habet actum, etiam iter ex conſequentia habere dicatur. *d. l.* 1. (*v. l.* 21. *l.* 110. *de R. I.*)

Quid eſt via?

Eſt jus eundi, agendi, & ambulandi, & trahendi lapidem, haſtamque rectam ferendi, modo fructus non lædantur. *d. l.* 1. *verſ. via. l.* 7. *D. h.*

Quæ eſt latitudo harum ſervitutum?

Actus & itineris non eſt certa, niſi fuerit à contrahentibus, vel teſtatore determinata: quod ſi non factum, & quis certam latitudinem conſtitui velit, ad arbitrium judicis confugiet. *l.* 13. §. 2. *D. h.* Viæ

verò latitudo certa eſt, in porrectum octo, in anfractum, id eſt, ubi flexa eſt, ſexdecim pedum. *d. l.* 13. §. 2. *junct. l.* 8. *D. h.* Et, ſi locus non adjecta latitudine nominatus ſit, per eum qua libet iri poterit. Sin autem in fundo locus non ſit demonſtratus, una poterit eligi via latitudinis legitimæ: de quo ſi dubitetur, arbitri officium invocandum eſt. *d. l.* 13. §. *fin.*

Quid, ſi nimis anguſta conſtituatur via, ut neque vehiculum neque agi jumentum ea poſſit?

Eſt magis iter, quam via, vel actus, ſed ſi jumentum ea duci poterit non vehiculum, actus videtur acquiſitus. *l.* 13. *D. de ſervit.*

Quid, ſi pro parte legetur vel adimatur?

Neque legatum, neque ademtio valet. *l.* 11. *in f. ff. hic.*

Quid eſt aquæductus?

Eſt jus aquæ ducendæ per fundum alienum, ad ſui prædii commodum. *d. l.* 1. *verſ. aquaductus.* Hac ſervitute conſtituta licebit fiſtulam ſuam in rivo ponere, quæ aquam latius exprimat, &, quod velit, in rivo facere, dum ne domino prædii aquagium deterius faciat. *l.* 15. *ff. h.* (*add. l.* 24. *l.* 33. §. 1. *h. t.*)

Poteſtne per eum locum, per quem alteri via eſt data, alii aquaductus cedi?

Non poteſt. *l.* 14. *ff. h.* Nec enim jus quæſitum alteri invito adimi poteſt.

Quomodo aliæ ſervitutes, videlicet, jus paſcendi in alieno, fructus cogendi, coactoſque habendi, pedamenta ſumendi, lapides prejiciendi, cadendi, provolvendi, exportandi, itineris ad hauſtum, l. 3. *D. h. calcis coquendæ, lapides eximendi, ſylvam cadendi, tugurium habendi, l.* 6. *ff. h. & ſimiles ſervitutes, ſunt ruſticæ?*

Non aliter, quam quà ad utilitatem prædii ruſtici fuerint conſtitutæ: alias enim, ſi ad commodum perſonæ tantum ſpectent, ſunt perſonales: (*v. l.* 4. *l. pen. de. S. P. R.*) ſi ad utilitatem prædii urbani pertineant, ſunt urbanæ.

Tit.

Tit. 4. Communia prædiorum tam urbanorum quam ruſticorum.

Quæ ſunt communia ſervitutibus tam ruſticorum, quam urbanorum?

Ea ſunt varia. 1. Sine prædiis præſentibus aut futuris conſtitui non poſſunt. *l.* 1. §. 1. *D. h.* Futuro autem ædificio ſervitus recte acquiritur. *l.* 23. §. 1. *D. de ſervit. præd. urb. l.* 10. *D. de ſervit. præd. ruſtic.* Et quæcunque ſervitus fundo debetur, omnibus fundi partibus debetur: & ideo, quamvis particulatim venierit, omnes partes ſervitus ſequitur, ita ut ſinguli recte agant, jus ſibi eſſe: ſi tamen fundus cui ſervitus debetur, certis regionibus inter plures dominos diviſus ſit, quamvis omnibus partibus ſervitus debeatur; tamen opus eſt, ut hi, qui partes non proximas ſervienti fundo habebunt, tranſitum per reliquas partes fundi diviſi jure habeant. *l.* 23. § 3. *ff. de ſervit. præd. ruſt.* 2. Vicina [*a*] debent eſſe prædia, eo modo ut utilitatem præſtare poſſint. *l.* 5, 7. §. 1. *l. f. D. de ſervit. præd. ruſt. l.* 7. §. 1. *ff. h. l.* 14. § 3. *ff. de alim. legat l.* 17. §. 2. *&* 3. *ff. de aqua & aq. pluv. junct. l.* 5, 6. *ff. ſi ſerv. vind.* Non tamen deſideratur, ut prædia ſint contigua. 3. Servitutes ſemper denominantur à prædio dominante, quia ſemper à potiori fit denominatio. 4. Omnes ſervitutes reales ab iiſdem & iiſdem modis conſtitui poſſunt. *l.* 5, 16. *ff. h.* §. *fin. Inſt. de ſervit.* 5. Conceſſa ſervitute ſunt conceſſa omnia, ſine quibus ſervitutis uſus non eſt. *l.* 6. §. 2. *D. ſi ſervit. vind. l.* 11. *D. h. arg. l.* 2. *D. de juriſd.* 6. Prædium alienatum ſervitutes ſequuntur. *l.* 12. *D. hic.* (7. *v. l.* 28. *de ſerv. præd. urb.*)

[*a*] Vide *Donell. lib.* 11. *Comment.* 2. *Coraſ. l.* 14. §. *fin. ff. de ſervit.*]

Tit. 5. Si ſervitus vindicetur, vel ad alium pertinere negetur.

Quæ actiones nomine ſervitutum competunt?

Sunt proditæ actiones in rem, quarum quædam con-

feſſoriæ, aliæ negatoriæ dicuntur. Confeſſoriis vindicatur ſervitus; negatoriis libertas prædiorum. (*v.* §. 2. *Inſt. de action.*)

Quibus dantur hæ actiones?

Directæ tantum veris prædiorum dominis, *l.* 2. *D. h. tit.* utiles etiam aliis, qui jus in re habent; quales ſunt creditores, quibus fundus oppigneratus, emphyteutæ.

Quid, ſi plures agant vel conveniantur?

Singuli poſſunt in ſolidum agere, & ſinguli tenentur in ſolidum defendere, *l.* 4. §. 3. & 4. *ff. h.* quia hæc res diviſionem non recipit *d. l.* 4. §. 4. *l.* 17. *ſup. D. de ſervit.*

Cui incumbit probatio in hiſce actionibus?

Sive confeſſoriis, ſive negatoriis agatur, ſemper actor probare tenetur. *l.* 15. *D. de oper. nov. nunc.*

Habeturne in hiſce actionibus ratio fructuum?

Et fructus, & id quod intereſt, præſtari debent. *l.* 4. §. 2, 3. *l.* 6. §. 6. *D. h.*

Qua forma inſtituuntur hæ actiones?

Petit actor in confeſſoria declarari jus ſervitutis ſibi eſſe, & adverſarium condemnari, ut patiatur actorem ea ſervitute uti. In negatoria declarari rem eſſe liberam à ſervitute, quam reus uſurpat, ac conſequenter reum condemnari, ne poſtea ſervitute utatur, & ut idoneè ejus nomine caveat, *d. l.* 15. adjecta utrobique tam in confeſſoria quam negatoria clauſula de fructibus & eo quod intereſt.

Tit. 6. Quemadmodum ſervitutes amittantur.

Quomodo ſervitutes amittuntur?

Varie. 1. Confuſione, quæ fit, cum idem utriuſque prædii, & ſervientis & dominantis, factus eſt dominus, ſcilicet in ſolidum. *l.* 1. *D. h.* Nam per partes, licet non poſſit acquiri ab initio, recte retinetur, *l.* 8. §. 1. *D. de ſervit.* (*v. l.* 23. §. 3. *de S. P. R.*) ideoque, ſi quis prædium ſibi ſerviens emerit, tollitur ſervitus; adeo ut,

ut, ſi denuo vendat, non aliter ſervitus tranſeat, quam ſi ſervitutis ſit mentio facta. *l. 30. ff. de ſervit. præd. urban.* 2. Exiſtentia conditionis ſub qua prædium legatum erat: ſiquidem heres pendente conditione ſervitutem impoſuerit, *l. 11. §. 1. ff. h.* reſoluto enim jure concedentis, reſolvitur jus accipientis. *arg. l. 105. ff. de condit. & demonſtr.* (*add. l. 31. de pignor.*) 3. Remiſſione ſervitutis. *arg. §. 40. Inſtitut. de rer. diviſ.* (*v. l. 14. §. 1. de ſervit.*) 4. Actu ſervituti contrario; ut ſi ſtillicidii immittendi jus habeam, & permiſerim ædificare, ſtillicidii jus amitto, &c. *l. 8. ff. h.* 5. Rei interitu: eſt enim ſervitus jus prædio inhærens, quo ſublato, & ipſa ſervitus tollitur. *l. 14. ff. h.* Sin autem res reſtituatur, ipſa ſervitus quaſi reviviſcit, modo non tantum temporis præterierit, quo ſolet amitti ſervitus. *d. l. 14. junct. l. 23. & 24. ff. quib. mod. uſusfruct. amitt.* 6. Negligentia per præſcriptionem longi temporis, *l. pen. C. h.* ſive omnino nulla, ſive alia ſervitute quis fuerit uſus. *d. l. pen. junct. l. 17. ff. h.* Nec enim ſervitute quis videtur [a] uſus, niſi is, qui ſuo jure uti creditur. *l. fin. ff. h.* & recte retinet etiam, qui parte tantum uſus eſt, *l. 8. §. 1. l. 9. ff. h.* ut in via, ſive ipſe, ſive qui ejus nomine in poſſeſſione eſt, aut mercenarius, aut hoſpes, aut medicus, quive ad viſitandum venit, vel fructuarius, ſive ſuo ſive nomine domini. Denique, quicunque quaſi debita via uſus fuit, ſive ad fundum noſtrum, ſive ex fundo, licet & malæ fidei poſſeſſor ſit. *l. 20. & ſeqq. ff. h.*

[a] Id in ſpecie notandum, quod ſi occaſio utendi ſe nulla obtulerit, non tollatur ſervitus non uſu, uti ſi fons exaruerit, ex quo ductum aquæ aliquis habet, & is poſt conſtitutum tempus ad ſuas venas redierit, *l. 34. §. 1. & l. 35. ff. de ſervit. præd. ruſt. Gail. lib. 2. obſ. 60. n. 2. Carpzovius p. 3. conſtit. 32. definit. 18. n. 7.* nec obſtat quod ante dictum, ſcilicet quod ſi res reſtituatur, ſervitus tunc tantum reviviſcit, ſi non præterierit tantum temporis, quantum amitti poterat, *n. 5. h.* quia in *d. n. 5.* erat negligentia domini prædii

dominantis, quod non reſtituerat ſuum prædium, & non aptarat ad ſervitutem recipiendam; cum noſtro caſu ſit non uſus ex neceſſitate rei, quæ ſervitutem præſtare non poterat ex defectu aquæ citra negligentiam.]

Quid, ſi ſervitutis uſus alternis menſibus, aut annis, vel uno die per quinquennium concedatur?

Primo caſu duplicabitur tempus, *l. 7. ff. h.* altero dantur 20 anni. *l. fin. C. de ſervit.*

Eſtne differentia inter ſervitutes finiendas quoad præſcriptionem?

Eſt: urbanæ enim non aliter amittuntur, quam ſi quid contra [*a*] ſit factum: ut, ſi jus immittendi habeam, & exemero tignum, non aliter tolletur, quam ſi foramen ſit obſtructum. *l. 6. ff. de ſervitut. præd. urban.* Ruſticæ vero ſolo non uſu tolluntur. *l. 10. §. 1. ff. h. junct. d. l. 6. & l. 18. §. 2. ff. h.* Differentiæ ratio eſt: quia ruſticæ non aliter exercentur, quam facto: urbanæ vero ſine facto hominis per ſola ædificia, iiſque adhærentia, annexa vel affixa, conſiſtunt.

[*a*] Id confirmatur à *Neoſtadio deciſ. 99.*

Sed videntur hodie ſervitutes quoad præſcriptionem eſſe æquiparatæ. l. pen. Cod. de ſervit.

Id verum, ratione temporis, non modi.

PANDECTARUM

LIBER IX.

Tit. 1. Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Tit. 9. Lib. 4. Inſt.

Quid continetur edicto, Si quadrupes pauperiem, &c.

SI animal meum pauperiem [*a*] fecerit, ſine culpa hominis vel inſtigatione, datur actio in factum noxalis, ad damni æſtimationem, vel animal dedendum. *l. 1. D. h.*

[*a*] In

[a] In ordinationibus Imperii pauperies, quam fecit quadrupes, æſtimatur, eamque tenetur ſecundum arbitrium judicis dominus ejus quadrupedis pendere. *ordinat. Imperii art.* 130. Jure autem Saxonico liberatur dominus quadrupedis, ſi eam dereliquerit, aliàs ſi eam receperit, tenetur ad ipſum damnum, *Weſenb. in paratit. n. 6. h. Buſius in l.* 1. §. *plane. D. h.* notat noxæ deditionem, formalem ſcilicet, ceſſare; Vide *Grotium lib.* 3. *part.* 38. *n.* 13.]

De quo animali dictum hoc intelligitur?

Proprie & directo de eo, quod gregatim ſolet paſci: utiliter verò de omni beſtia, etiam cane, vel fera qualibet, *l.* 1. §. 5. *D.* §. 1. *Inſtit. h.* quinimo & non tantum de quadrupede, ſed & non-quadrupede utilis actio datur. *l. pen. ff. h.*

Sed quomodo de fera vel cane dabitur hac actio, cum competat de ædilit. edict. l. 40. *& ſeqq. ff. de ædilit. edict.*

Non eſt novum, ut unius rei nomine plures actiones dentur, & maxime, ſi diverſo reſpectu competant, una utiliter, altera directo, ut hic.

Cur dicitur animal meum?

Quia hæc actio adverſus dominum animalis datur, & ſpectatur dominium tempore litis inſtituendæ: noxa enim caput ſequitur. *d. l.* 1. §. 12. Itaque, ſi poſtquam nocuerit, alienatum ſit, contra novum dominum dabitur actio. *d.* §. 12. Et, ſi ante litem conteſtatam perierit, ceſſat. *d. l.* 1. §. 13.

Quid, ſi ergo culpa domini animal pereat?

Et hoc caſu actioni huic erit locus, modo non ſit leviſſima. *arg. l.* 63. *ff. de rei vind.*

Quid eſt pauperies?

Damnum ſine injuria facientis datum: quadrupes enim, cum ſenſu careat, injuriam proprie committere non videtur. *l.* 1. §. 3. *ff. h.*

Quando igitur pauperiem facit, ut hac actio detur?

Cum commota feritate contra naturam nocuit ſine facto alterius. *d. l.* 1. § 4. Unde, ſi mula propter loci

iniquitatem, aut culpam mulionis,aut plus juſto onerata, vel inſtigatu hominis damnum dederit, ceſſabit hæc actio, & agetur ex lege Aquilia. *d. l.* 1. §. 4. *in fin.* & §. 6. *l.* 11. §. 5. *ff. ad leg. Aquil.* Pariter, ſi concurrat injuria hominis, propter imperitiam vel imbecillitatem, *d. l.* 1. §. 5. *ff. h.* vel ſi dolore concitatum animal quid fecerit. *d. l.* 1. §. 7.

Quid, ſi quadrupes quadrupedem concitaverit?

Agetur hac actione adverſus dominum quadrupedis, quæ concitavit *d. l.* 1. §. 8. Sin autem quadrupes alteram provocaverit, ceſſabit, ſi perierit provocans: non, ſi provocata. *d. l.* 1 §. 11.

Quid, ſi ſecundum naturam nocuerit, veluti, ſi depaverit gramina?

Datur ex *L.* 12. *Tab.* actio de paſtu, *l.* 14. §. *fin. ff. de præſcript. verb.* vel ex lege Aquilia, *l. fin. C. ad leg. Aq.* in factum, deficientibus cæteris, quod dominus non recte eam cuſtodiverit. *d. l.* 14. *fin.*

Annon ergo poſſum includere pecus in agro meo deprehenſum?

Nequaquam. [*a*] *l.* 39. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* verum cuſtodiam, donec de domino conſtet. *arg. l.* 25. *ff. ad Leg. Iul. de adulter.* Et tractari debet tanquam proprium. *d. l.* 39. §. 1.

[*a*] Hodie autem includere licet. *Grotius lib.* 3. *p.* 38. *n.* 14. *Zypæus ad l. Aquil. verſ. pecus. Buſius in l.* 39. *ff. ad l. Aquil. Weſenb. h. n.* 6.]

Quibus datur hac actio?

Dominis: Imo & omnibus quorum intereſt, *l.* 2. *ff. h.* etiam heredibus. *d. l.* 1. §. *fin.*

Contra quos datur?

Contra dominos quadrupedis, *d. l.* 1. §. 12. contra heredes vero non aliter, quam ſi domini ſint. *d. l.* 1. §. *fin.* Sin autem ſint plures domini, adverſus ſingulos in ſolidum. *d. l.* 1. §. 1.

Ob quæ damna datur?

Qualiacunque illa fuerint, ſive ſuo corpore pauperiem fecerint quadrupedes, ſive per aliam rem quam atti-

attigerunt, ut, ſi bos plauſtro aliquem obtriverit. *d. l.* 1. §. 9.

Quid, ſi libero homini damnum ſit illatum?

Etiam hæc actio competet, non quidem, ut liberum corpus æſtimetur: ſed ratio impenſarum & operarum amiſſarum, non vero deformitatis habeatur. *l.* 3. *ff. h.* (*v. l. ult. de his q effud.*)

Qua forma inſtituitur hæc actio?

Petet actor ſibi damnum legitime reſarciri, aut corpus, quod nocuit, noxæ dari, h. e. vivum ſibi tradi. *l.* 1. *pr. &* §. 14. *ff. h.*

An & in ſolidum aliquando ex pauperie agitur?

Omnino. 1. Si in jure interrogatus reſponderit reus, ſuam non eſſe quadrupedem. *d.* §. 1. §. 15. *h.* 2. Si alternative condemnatus reus neutrum præſtet, & ex re judicata conveniatur. *arg. l.*29.§.5. *ff. de petit. hered.l.*6.§.1.*ff.de re jud.* 3. Si poſt litem conteſtatam ab alio animal ſit occiſum, & reus non ſit paratus actiones cedere contra occidentem. *d. l.* 1. §. 16.

Quid, ſi per res inanimatas fuerit damnum illatum?

Si nulla hominis culpa intervenerit, actio dari non poterit. *arg. l.* 29. §. 2, 3. *&* 4. *ff. ad. leg. Aquil.* Cæterum, ſi vi fluminis fuerint deportatæ in aliena ædificia, domini non aliter tollent, quam, ſi caveant de damno infecto. *l.* 9. §. 1. *ff. de damn. infect.* Item ratis vi fluminis in agrum meum illatæ non aliter poteſtas domino facienda eſt, quam, ſi de præterito damno caveat. *l.* 8. *ff. de incend. l.* 5. §. 4. *ff. ad exhib.* Sin autem culpa hominis concurrat, ex Aquilia recte agitur. *d. l.* 29. §. 2. *& ſeqq.*

Tit. 2. Ad Legem Aquiliam. Tit. 35. Lib. 3. Cod. Tit. 3. Lib. 4. Inſt.

Quid eſt Lex Aquilia?

Proprie plebiſcitum, quo vindicatur damnum non jure rebus alienis illatum.

Quot ſunt ejus capita?

Olim tria fuere; hodie duo: quorum primo vindicatur damnum illatum per interemtionem ſervi vel quadrupedis, quæ gregatim paſci ſolet, ut tantum præſtet reus, quanti ſervus, vel quadrupes plurimi fuit proximo præcedenti anno. *l. 2. pr. ff. h.* Altero vindicatur omne reliquum damnum, quale quale fuerit, hac pœna, ut præſtetur tantum, quanti res plurimi fuit triginta diebus proximis, §. 13. & 14. *Inſt. l.* 27. §. 5. *ff. h.* ſive ſervus, ſive quadrupes vulneretur, vel alia beſtia occidatur, aut res quælibet alia rumpatur, frangatur, vel alio modo deterioretur. *d.* §. 13.

Quid eſt, non jure vel injuria?

Eſt, dolo vel culpa, imò etiam leviſſima, §. 3, 14. *Inſt. l.* 44. *ff. h.* ſcilicet ſi ſit tale negotium, in quo leviſſima culpa præſtari debet; adeoque toties agi poteſt, quoties quis ſine cauſa juris, vel citra neceſſitatem, vel caſum fortuitum, damnum intulit. §. 2. & 3. *Inſt. l.* 4, 5, 45. §. 4, 49. §. 1, 52. §. 1. *ff. h.*

Quid, ſi per imperitiam vel imbecillitatem alterius ſit quis damnum paſſus?

Id culpæ annumerabitur, ſi quis tanquam ſatis validus ſe rei alterius immiſcuerit: cum quiſquam affectare non debeat, in quo vel intelligere debet, infirmitatem vel imperitiam ſuam aliis periculoſam futuram. *l.* 8. §. 1. *ff. h. arg. l.* 132. *junct. l.* 36. *ff. de Reg. Iur.*

Annon ergo dolus magis debet puniri, quam culpa?

Non eſt dubium: verum id alia actione, vel accuſatione, judicio publico, vel privato, prout res poſtulat, vindicari oportet. *l.* 23. §. 9. *ff. h.*

Cur prioris capitis major eſt pœna, quam poſterioris?

Etſi quidem in poſteriori plus damni aliquando vertatur, non tamen eſt in facto, quod poſteriori vindicatur, tanta facinoris atrocitas, quanta in occiſione.

Annon abſurdum videtur, quod priori capite ſervi occiſio cum quadrupede comparetur?

Ea æquiparatio fit, qua actio ad damnum reſarciendum

dum data ex jure dominii ſpectatur, non jus hominis: hujus enim intuitu præter hanc actionem etiam judicio publico ex *L. Corn. de ſicar.* agi poteſt, cum dolo ſervus eſt occiſus. *l.* 23. §. 9. *ff. h.* Imo, ſi lege Aquilia ſit actum, nullum fit præjudicium legi Corneliæ. *d. l.* 23. §. 2.

Quid, ſi quis confeſſus ſit ſe interfeciſſe?

Non poteſt ex eo ſolo teneri, niſi ſimul conſtet de delicto. *l.* 23. §. *fin. & ll. ſeqq. ff. h.* Siquidem vero de delicto conſtet, non vero de delinquente, non eſt neceſſe, ut actor doceat adverſarium occidiſſe, quia id confeſſus eſt. *d. l.* 23. §. *f.*

Quid, ſi plures interfecerint?

Siquidem in rixa plures vulneraverint, & appareat, cujus ictu perierit, is ſolus tenebitur de occiſo: ſi non appareat, omnes quaſi occiderint: & ſi cum uno agatur, cæteri non liberantur. Nam ex lege Aquilia quod alius præſtitit, alium non relevat, cum ſit pœna. *l.* 11. §. 2. *ff. h.* (*v. l.* 34. *de injur.*)

Debetne, ſi plures vulneraverint, unus tantum occiderit, omnes publico judicio ex lege Cornelia condemnari?

Nequaquam. Niſi ſimul omnes in occiſi necem conſpiraverint: quia in L. Cornelia tantum dolus, & propoſitum occidendi punitur. *l.* 7, 14. *ff. ad Leg. Corn. de ſicar.*

Quid, ſi quis mortifere vulneraverit ſervum, vel quadrupedem, alius poſt exanimaverit?

Prior tantum de vulnerato, poſterior de occiſo tenebitur, *d. l.* 11. §. 3. niſi certum ſit, ex priori vulnere eum fuiſſe moriturum. *l.* 51. *ff. h.*

Quid, ſi plures trabem dejecerint, & hominem oppreſſerint?

Singuli in ſolidum tenentur. *d. l.* 11. §. 4. Quamvis enim ſubtili ratione dici poſſet, neminem teneri, quia verum eſt, neminem eum ſuſtuliſſe: tamen teneri debent, ne delicta maneant impunita. *l.* 51. §. 2. *in fin. ff. h.*

Quid,

Quid, ſi quis defendendo alterum occiderit?

Siquidem aliter periculum evitare non potuit, & moderamine inculpatæ tutelæ eſt uſus, jure fecit. *l.45. §.4.ff.h.l.3.ff.de juſtit. & jur.* Præſtat enim prævenire, quam poſt vulneratam cauſam fruſtra de remedio cogitare. *l.1,2. Cod. quand. lic. ſe ſin. jud.*

In quibus conſiſtit moderamen inculpatæ tutelæ?

Si fiat. 1.in vitæ periculo. *DD. ll.* 2.in continenti. *l. 3. §. cum igitur. 9. D. de vi & vi armat.* 3. tantum ad defenſiónem, *d. l. 45. §. pen. D. h. l. 1. C. unde vi.* 4. ſi aliter adverſario parcere nequeat. *l. 5. D. h.* Nec diſtinguendum eſt, utrum arma fuerint paria vel non: lex enim nuſquam id deſiderat.

Quid ergo, ſi quis egreſſus ſit moderamen inculpatæ tutelæ?

Ex cauſa hoc æſtimandum eſt, *arg. l.30. §. 3. l.52. §. 1. D. h.* & quoad legem Corneliam mitiganda eſt pœna ordinaria. *arg. l. 38. §. 8. D. ad Leg. Iul. de adult.*

Teneturne in vaſus fugere?

Etſi quidem, ſi, cum effugere poſſet periculum, occidere maluerit, culpæ ſit reus. §. 2. *Inſtit. h.* Non tamen fugere tenetur propter periculum lapſus, & alia incommoda: quia effugere periculum nihil aliud eſt quam id evitare ſine periculo: is vero, qui fugit, non effugit periculum ſine periculo.

Licetne occidere ad res defendendas?

Non aliter, quam ſi vis ob eam cauſam fiat: adeo ut non tam videatur ob res, quam vim illatam occidi. *l. 52. §. 1. ff. h. l. 1. Cod. und. vi. l. 3. ff. de Iuſtit. & Iur.*

Quid, ſi ad famam tuendam alterum interfecerit?

Non licet ob calumnias alterum interficere: verum, ſi cui vis fiat ad pudicitiam tentandam, & ſe aliter defendere non poſſit, juſtiſſima eſt vindicta. *l. 1. §. 4. ff. ad Leg. Cornel. de ſicar. l. 8. §. 2. ff. quod met. cauſ. argum. l. 9. ff. de manum. vind. junct. d. l. 3. ff. de Iuſtit. & Iur.*

Licetne

Licetne & ad deſenſionem aliorum, qui in periculo ſunt conſtituti, occidere?

Non tantum id permittendum eſt neceſſariis, ſed & extraneis perſonis. *arg. d. l.* 1. §. 4. *ff. ad Leg. Cornel. de ſicar. l.* 50. 109. *de Reg. Iur. Proverb.* 24. *v.* 11. *c.* 7. *&* 8. *cauſ.* 23. *q.* 3.

Quomodo probanda eſt defenſio neceſſaria?

Si vis illata oſtendatur, vel, ſi quis probet adverſarium ſe præparaſſe ad vim faciendam, vel in inſidiis fuiſſe: quo probato, & defenſio juſta probata eſſe videtur. *arg. d. l.* 3. *ff. de Iuſtit. & Iur.*

Quid, ſi ergo nec probari poſſit aggreſſio, invaſio, vel quid ſimile?

Arbitrio Judicis id committendum, ut pro circumſtantiis perſonæ, loci, temporis, facti, ſtatuat, quod æquum videbitur.

Quid juris eſt in incendiis ortis?

Etſi quidem incendia plerumque fiant culpa inhabitantium, *l.* 3. §. 1. *De offic. præt. vigil.* tamen paterfamilias inhabitans, non aliter ejus nomine tenetur, quam ſi probetur ejus negligentia. Si itaque ſervorum negligentia ſit factum, dominus non ſtatim in culpa eſt, *l.* 11. *ff. de peric. & comm.* niſi negligentior in eligendis miniſteriis fuerit, *d. l.* 11. *junct. l.* 27. §. 9, 10. *&* 11. *ff. h.* quia eo ipſo eſt in culpa. *c. un. extr. de commod. c. un. extr. de depoſ.* Sin autem caſu fortuito [a] incendium ſit ortum, nulli imputabitur. *l.* 11. *ff. de incend.*

[a] Vide *Mynſing.* 6. *obſ.* 88.]

Quomodo cenſebitur eſſe fortuitum?

In facto id conſiſtit, fortuitum autem dicendum eſt, quoties dolus vel culpa adverſarii argui nequit. *l.* 52. §. *Damna.* 3. *ff. pro ſocio.* Et licet, *d. l.* 3. §. 1. culpa inhabitantium videatur in incendio præſumi: id tamen non ad omnem culpam referendum eſt, ſed ad leviſſimam tantum, ita ut ſimul probari debeat, à qua perſona ortum habeat: nam & alius, præter patremfamilias, cauſam dare potuit. Quod ſi probari

bari non poſſit, abſolvi debet, ex regula generali, Actore non probante reus abſolvitur. *l.* 4. *C. de edend.* (*l.* 23. *C. de probat.*)

Quid, ſi quis in ſtipulam ſuam, comburendæ ejus cauſa ignem immiſerit, & ulterius evagatus ignis alienam ſegetem conſumſerit?

Requiremus, num imperitia ejus aut negligentia id acciderit: nam ſi die ventoſa id fecerit, culpæ reus eſt: qui enim occaſionem præſtat, damnum feciſſe videtur: ita &, qui non obſervat ne ignis longius procedat, reus eſt: At qui omnia obſervavit, licet ſubita vis venti ignem longius produxerit, caret culpa. *l.* 30. §. 3. *D. h.*

Quid, ſi quis incendii arcendi cauſa ædes alienas deſtruxerit?

Ceſſat actio ex lege Aquil. *l.* 49 *in fin.* ſive jam ad ædes ſuas pervenerit, ſive non. Quia juſto metu ductus id fecit. *d. l* 49. *l.* 3. §. 7. *in fin. D. de incend. ruin. naufr.* Sed hoc verum, ſi ædes deſtructæ æque periiſſent. *l.* 7. §. 4. *D. quod vi aut clam. junct. d. l.* 49. §. 1.

Quid, ſi pro ſalute totius viciniæ ædes fuerint deſtructæ?

Si quidem convenerit de reſarciendo damno, communi ſumptu reparandum erit ædificium: ſi non, & certum ſit, æque perituras ædes, nihil perſolvetur. *d. l* 7. §. 4. Si ſit incertum, communi [*a*] contributione id damnum reſarciendum eſt, *arg. l.* 1. & 2. *D. ad leg. Rhod. de jact.*

[*a*] Videatur *Gail. lib.* 2. *obſ.* 22.]

Quid juris in putatore arboris?

Is, ſi in publicum dejecerit ramum, & non proclamaverit aut cum providere poterat, dejectionem non inhibuerit, culpæ reus eſt. *l.* 31. *ff. h.* Et, ſi nullum iter ibi fuerit, dolum duntaxat præſtabit: nam culpa ab illo non eſt exigenda, cum divinare non potuerit, an per eum locum aliquis tranſiturus ſit. *d. l.* 31. *in f.*

Quid juris in eo qui jaculis luſit?

Si in eo campo, ubi ſolitum eſt exerceri, quis ſit læſus,

læſus, nulla datur actio. Si vero ab alio, imo etiam à milite, in alio loco, agi poteſt ex lege Aquilia. §.4. *Inſt. l. 9. §. f. ff. h.*

Quid ſi, qui pila ludebant, vehementius eam in tonſoris manus dejecerint, & ex eo gula ſervi ſit præciſa?

Si tonſor ibi tondebat, ubi ex conſuetudine ludebatur, vel ubi tranſitus frequens erat, eſt, quod ei imputetur: quamvis nec illud male dicatur, ſi in loco periculoſo ſellam habenti tonſori ſe quis commiſerit, ipſum de ſe queri debere. *l. 11. pr. ff. h.*

Quales actiones deſcendunt ex lege Aquilia?

Sunt vel directæ, vel utiles (*v. l. 47. §. 1. ff. de neg. geſt.*) vel in factum. (*v. l. 11. ff. de præſcript. verb.*) Directæ, cum corpori à corpore damnum eſt illatum; uti, ſi quis vulneraverit quadrupedem. Utiles, cum quis corpori, ſed non ſuo corpore immediate nocuit, ut, ſi quis incluſerit pecudem ut fame perierit. In factum, cum nec corpore nec corpori damnum eſt illatum; uti, ſi quis ſervum vinculis compeditum ſolverit, ut fugeret. *§. f. Inſt. h.*

Quibus dantur hæ actiones?

Dominis veris, etiam heredibus, *l. 11. §. 6. l. 23. §. 8. ff. h.* etiam utilibus dominis. *d. l. 11. §. fin. l. 12. ff. h.*

Contra quos dantur?

Contra eos, qui damnum intulerunt: non vero adverſus heredem, cum ſit pœnalis, niſi ex damno locupletior ſit factus. *d. l. 23. §. 8.*

Quarum rerum nomine?

Qualiumcunque, imo & nomine liberi hominis; non, ut directa, ſed utilis detur actio; & non, ut corporis, ſed damni æſtimatio fiat. *l. 13. ff. h.*

Quid petitur his actionibus?

Agitur adverſus confitentes in ſimplum [*a*] pœnæ in edicto propoſitæ, & ſecundum præſens tempus Judex æſtim[illegible]t, quanti damnum ſit. *l. 25. §. 2. l. 26. ff. h.* Adverſus negantes, ſiquidem probetur contrarium,

rium, comparata eſt actio in duplum propter inficiationem. *l.* 2. §. 1. *l.* 23 §. 10. *ff. l.* 4. *Cod. h.*

[*a*] Hodie ſolet ſolvi vera damni æſtimatio, prout hoc explicat. *Baro in* §. 15. *Inſtit. h. Reinhard. de differ. l. Civilis & Saxon. tit. de pœnis differ.* 124. *Grotius lib.* 3. *ſect.* 32, 34, 36.]

Quid, ſi reus neget qualitates facti?

Siquidem in qualitatibus, quæ negantur, ſubſtantia criminis conſiſtat, pro inficiante condemnandus eſt: ſin autem ad ſubſtantiam eæ qualitates non pertineant, ſecus eſt.

Quid ergo æſtimandum eſt?

Non ſolum peremptum vel læſum corpus, ſed quicquid præterea ratione ejus corporis abeſt & noſtra intereſt, etiam aliarum rerum depretiationes attendentur. §. 10. *Inſtitut. l.* 22. §. 1. *l.* 23. §. 1. *ff. h.* Etiamſi quoque id, quod intereſt, duplum veri pretii excedat. (*v. l. un. C. de ſentent. quæ pro eo q. inter.*)

Qua forma intentatur hac actio?

Poſtquam actor narravit damnum, & qualitates, & circumſtantias, æſtimationemque deſignavit, quæ aliquo tempore, intra annum ex primo capite, 30 dies ex altero, maxima fuit: petit, ſiquidem reus confiteatur commiſſum, ſimplum; ſi neget, duplum antedictæ æſtimationis, vel majoris aut minoris quam Judex ſtaturus eſt, cum damnis & intereſſe, &c.

Tit. 3. De his, qui dejecerint vel effuderint.

Quid, ſi aliquid effuſum vel dejectum, quod nocuit prætereunti?

Unde in eum locum, quo vulgo iter fit vel conſiſtitur, dejectum vel effuſum quid erit, datur actio, *l.* 1. *pr. ff. h.* publice enim intereſt, ſine metu & periculo per itinera commeari. *d. l.* 1. §. 1.

Unde

Unde debet ejici, ut hæc actio locum habeat?

Ex cœnaculo, vel domo, alioque ſimili loco; etiam navi. [a] §. 1. *Inſt. de oblig. q. quaſ. ex delict. l.* 6. §. *fin. ff. h.* Sive proprietas cœnaculi ad nos pertineat, ſive non; modo ibi habitemus, aut uti in noſtro moremur. *d.* §. 1. *l.* 1. §. 9. *ff. h.*

[a] Si ex navi, magiſter navis conveniendus eſt, non autem exercitor, itaque hic ceſſat regula in *l.* 22. *C. de pœnis.*]

Cui datur hæc actio?

Illi, qui vel in corpore, veſtimentis, vel aliter damnum qualecunque eſt paſſus, *l.* 1. *ff. h.* etiam heredibus. *l.* 5. §. 5. *ff. h.* Cæterum actio, qua agitur ex hoc edicto ob necem hominis liberi, eſt popularis. *d. l.* 5. §. 5. ſed præferuntur illi, quorum intereſt. *arg. l.* 3. §. 1. *ff. de popul. act.*

Contra quos datur?

Contra habitatorem, ſive ſit paterfamilias, ſive filiusfamilias. Et, ſi filiusfamilias ſit, agi non poteſt contra patrem de peculio, quia non venit ex contractu, ſed adverſus ipſum filium. *l.* 1. §. 7. *ff. h.* (*v. l.* 5. §. 5. *ff. de obligat.*)

Quid, ſi plures in eodem cœnaculo habitent?

Si indiviſo inter ſe cœnaculo, in quemvis hæc actio dabitur in ſolidum. *d. l.* 1. §. *f. l.* 3. *ff. h.* Cum impoſſibile ſit ſcire quis ejecerit. *l.* 2. *ff. h.* Sed, ſi cum uno, fuerit actum, cæteri liberabuntur, perceptione, non litis conteſtatione, præſtaturi partem damni judicio ſocietatis vel utili actione ei, qui ſolvit. *l.* 4. *ff. h.* Si vero diviſo, actio in eum ſolum datur, qui eam partem inhabitat. *l.* 5. *pr. h.*

Annon ergo & hoſpes tenebitur?

Non tenebitur, quia ibi non habitat, ſed tantiſper hoſpitatur. *d. l.* 1. §. 9. & *d. l.* 5. §. 1.

Imo videtur iniquum ut habitator alienum factum præſtet?

Nequaquam, quia quiſque familiæ & eorum, quos

quos excipit, curam habere debet. *arg. §. f. Inſt. de oblig. ex quaſi malef.*

Daturne & contra heredes?

Cum pœnalis ſit actio, non datur, & quidem maxime, ſi corpori libero damnum ſit illatum. *d. l. 5. §. 5. in f. h.*

Daturne adverſus dominum?

Non, niſi ipſe habitet: culpa enim, ſi non ipſe habitet, nulla eſt. *d. l. 1. §. 4.*

Quid, ſi quid, quod ſuſpenſum erat, deciderit?

Pro dejecto haberi debet, &, ſi quid effuſum ſit, licet nemo effuderit, edictum æque habet locum. *d. l. 1. §. 3.*

Eſtne diſtinguendum, in quem locum quid ſit effuſum vel dejectum?

Parvi intereſt, utrum publicus vel privatus ſit locus: dummodo per eum vulgo iter fiat, ſive ſit in civitate, ſive ruri, *l. 6. ff. h.* quia iter facientibus proſpicitur. *d. l. 1. §. 2.*

Ad quid datur?

Si homo liber perierit, ad 50 aureos; [a] ſi vivat, nocitumque ei dicatur, quantum ob eam rem æquum judici videbitur, reus condemnandus eſt: in aliis autem rebus duplum damni reus perſolvet. *l. 1. pr. ff. h.*

[a] Multi non infimæ notæ DD. arbitrantur haſce pœnas ceſſare, id autem ubique non procedit.]

Imo videtur hic liberi corporis eſſe æſtimatio contra l. 13. ff. Leg. Aq.

Si homo ſit occiſus, 50 aurei non ſunt æſtimatio hominis, ſed ſolvuntur in pœnam: ſi vulneratus ſit, judex computat impenſas medicis præſtitas, cæteraque impendia & operas, quibus caruit, aut cariturus eſt, nulla facta æſtimatione cicatricum aut [a] deformitatis. *l. f. D. h.*

[a] Aliqui id quidem admittunt in maſculis, ne ſcilicet ſit habenda ratio cicatricum aut deformitatis, ſed non in fœminis. *Ravenna* & *Albericus in l. 3. D. ſi quadrupes pauper. fec. dic. Gomeſ. 3. reſol. c. 6. n. 11.*

Verum

Verum in hac provincia & in Galliis in utroque ſexu idem obtinet. *Grotius lib.* 3. *ſect.* 34. *Autumnus in l. ult. D. h.*

Quid, ſi quis in ſuggrunda protectove, qua vulgo iter ſit & conſiſtitur, poſitum vel ſuſpenſum habuit quod nocere poſſit?

Datur actio in factum in 10 ſolidos. *l.* 5. §. 6. *D. h.* Quod conſtitutum eſt ad ſecuritatem viarum publicarum. *d. l.* 5. §. 7.

Quibus datur hac actio?

Datur cuivis ex populo, quia popularis eſt, & ſic potiſſimum ei, cujus intereſt, & heredi ejus. *d. l.* 5. §. *fin.*

Contra quos datur?

Contra eos, qui poſuerunt, vel poſitum patiuntur, ſive ſint domini, ſive inquilini, ſive alii, *d. l.* 5. §. 8. & 10. modo poſitum ſit, ut nocere poſſit, ſive nocuerit, ſive non. *d. l.* 5. §. 11.

Quid ſi, id quod poſitum eſt, ceciderit & nocuerit?

Dabitur in eum actio qui poſuit, non in eum qui habitavit. *d. l.* 5. §. 12.

Tit. 4. De noxalibus actionibus. 41. Lib. 3. Codic. Lib. 4. Inſtit. 8.

Quæ ſunt actiones noxales?

Quibus non agimus directo & ſimpliciter ad reſarciendum damnum nobis illatum: ſed alternative in hoc, ut damnum reſarciatur, vel corpus, quod nocuit, noxæ dedatur. (*v. l.* 6. §. 1. *de re judic.*)

Ex quorum delictis dantur?

Tantum ex delictis ſervorum privatis, non publicis. *l.* 2. *C. de accuſat.* & ex pauperie quadrupedum. *l.* 1. & *tot. tit. ſupr. D. ſi quadrup. paup.*

Quid, ſi dominus dolo malo deſierit poſſidere?

Tenebitur æque dominus. *l.* 1. *pr.* & *l.* 21. *D. h. t.*

PAN-

PANDECTARUM

LIBER X.

Tit. 1. Finium regundorum. Tit. 39. Lib. 3. Cod.

Suntne aliqua judicia mixta & duplicia?

SUnt, non tantum mixta, quæ tam in rem quam perſonam dantur, §. 20. *Inſtit de act.* ſed & ſimul duplicia, in quibus utrimque litigantes & actores & rei ſunt. *l.* 13. *ff. de jud. l.* 10. *ff. h.* (*v. l.* 62. *ff. de judic.*) Qualia ſunt, finium regundorum, familiæ erciſcundæ, communi dividundo. *d.* §. 20. *& d. l.* 13.

Quod eſt judicium finium regundorum?

Actio mixta, ſtricti juris, qua confines de limitibus prædiorum ruſticorum contendunt. *l.* 1. *& ſeqq. ff. h.* (*v. l.* 4. §. 10. *h. t.*)

Quomodo diſtinguitur à vindicatione?

Vindicatio eſt rei ipſius adverſus poſſeſſorem. At in hoc judicio tantum finalis quæſtio vertitur: ſic, ut in vindicatione de finibus tantum per modum conſequentiæ, & non ſemper & neceſſario, ſed de corpore ipſo ſit controverſia: hoc vero judicium ſit pro vindicatione rei, non directo, qua corpus ſpectatur, ſed tantum per accidens, qua principaliter de finibus agitur. *arg. l.* 6. *ff. de rei vind. junct. l.* 1. *ff. h.*

Inter quos datur hoc judicium?

Non datur inter ſocios. *l.* 4. §. 6. *ff. h.* Sed alios directos dominos, ſive poſſeſſores: ut & uſufructuarios, duos vel plures, *l.* 4. § 9. *ff. h.* modo ſint confines. Confines autem ſunt, licet rivus privatus interveniat; non ſi via publica, vel flumen publicum. *l.* 4. §. 9. *&* 11. *l.* 5. *&* 6. *ff. h.*

Ad quæ prædia pertinet?

Ad ruſtica, non urbana, licet etiam ſint ruri, *d. l.* 4. §. 10.

§. 10. *junct. l.* 2. *h.* ædificia enim parietibus ſatis diſterminantur. Imo & ad hortos, qui in urbe ſunt, *d. l.* 4. §. 10.

Quid petitur hac actione?

1. Diſtinctionem finium rite fieri, vel fines renovari. 2. Præſtari, quæ finibus adhærent. 3. Præſtari omne id, quod intereſt fines non fuiſſe mutatos vel exaratos, *d. l.* 4. §. 1. nec non reſtitui omnes fructus poſt litem conteſtatam, vel antea mala fide perceptos, *d. l.* 4. §. 2. 4. Perſolvi pœnam contumaciæ, §. *pen. Inſt. de off. jud.*

Concurruntne etiam cum hac actione aliæ?

Poteſt etiam criminaliter agi propter terminos dolo malo motos, vel ex lege Agraria, ad 50 aureos, *l.* 3. *ff. de term. mot.* vel ex reſcripto Hadriani, ad pœnam arbitrariam, *arg. l.* 2. *ff. eod.*

Quod erit officium Iudicis in hac cauſa?

1. Vetera monumenta, fineſque antiquis libris vel teſtibus probatos, ſi recentiores poſſeſſiones earumque probationes efficaces non ſint, ſequetur, *l.* 11. 12. *ff. h.* Et, ſi non appareant veſtigia vetera, per geometras, vel arbitros, fines conſtituit, *l.* 2. *&* 8. *ff. l.* 3. *C. h. l.* 44. *de recept. arbitr.* Vel, ſi finibus evidentioribus diſtingui ſit commodius, quam olim fuiſſent, ex alterius agro partem aliquam alterius agri domino adjudicabit; ſic vero, ut ei, qui majorem locum habet, integrum aſſignet, *l.* 7. *ff. h.* quem, ut rurſus alteri pecuniam eo nomine præſtet, condemnabit, §. *pen. Inſt. de off. jud.* habitâ ſimul ratione eorum, quæ præſtanda ſunt, *l.* 2. §. 1... 3. *& l.* 4. §. 1. *& ſeqq. ff. h.*

Quot annis tollitur hac actio?

Tantum triginta, *l. f. C. h.* excepto ſpatio quinque pedum, *l. pen. C. h.*

Eſtne ſolemnis aliqua conſtitutio de finibus?

Eſt in *l. f. ff. h.* lex [*a*] Solonis, qua cautum, ut, ſi quis ſepem ad alienum prædium fixerit, vel infoderit, terminum non excedat; ſi maceriem, pedem relinquat; ſi domum, pedes duos; ſi ſepulchrum, aut

ſcrobem foderit, quantum profunditatis habuerint; tantum ſpatii; ſi puteum, paſſus latitudinem; at oleam, aut ficum, ab alieno ad novem pedes plantet, cæteras arbores ad pedes quinque.

[a] Hæc ipſa lex Solonis hodie non obſervatur, quandoquidem ſingularibus ſtatutis in hac re ſolet eſſe conſultum, *Buſius in l. fin. D. h. Weſenb. h. n. ult. Autumn. in l.* 11. *C. de ædific. privat.* Si a. ſtatutis de hac re non diſponatur, præſtat hujus legis temperamentum ſequi, quod n. correctum non eſt, ſtare debet.] (*v. l.* 27. *v. quod enim, C. de teſtam.*)

Tit. 2. Familiæ erciſcundæ. Tit. 36. Lib. 3. Cod.

Quod eſt judicium familiæ erciſcundæ?

Mixtum, duplex, bonæ fidei, competens ad diviſionem hæreditatis, & perſonales, quæ incidunt præſtationes.

Inter quos datur?

Cohæredes, *l.* 36. *ff. h.* (*v. l.* 49. *in fin. D. h. t.*) non tantum uno agente, ſed & pluribus, ſive poſſideat, ſive non, etiamſi cæteri coheredes dividi nolint, *l.* 2. §. 4. *l.* 43. *D. h.* nemo enim invitus in communione manere compellitur, *l. f. C. comm. divid.* (*v. l.* 77. §. 20. *D. de leg.* 2.) ſive fuerint ex jure civili, ſive prætorio, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato, vel quolibet alio modo hæredes.

Daturne etiam arrogatis ratione ſua quartæ?

Quia directo non ſunt hæredes, utilis actio tantum iis accommodatur, *d. l.* 2. §. 1. *D. h.*

Quæ res veniunt in hanc actionem?

Omnes hæreditariæ, tam ſoli, quam mobiles ſive directo, ſive indirecto ad hæreditatem pertineant; etiam alienæ, quas bona fide defunctus poſſedit, vel pignoris loco habuit, *l.* 8. §. 1. *&* 2. *l.* 9, 10, 11. 22. §. *f.* 23. 29. *D. l.* 5. 8. 25. *C. h.* Non vero pertinent huc res malis artibus acquiſitæ, *l.* 4. §. 2. *ff. h.* pernicioſæ; uti ſunt libri reprobatæ lectionis, & mala medicamenta: quæ res protinus ſunt

ſunt tollendæ, *d. l.* 4. §. 1. Pariter & nomina *l.* 6. *C. h.* quia ipſo jure jam ſunt diviſa, *d. l.* 6. pro ſua enim portione quiſque conveniri vel agere poteſt, *l.* 2. §. *f. D. h.* Si autem ſtipulatio de eorum diviſione ſit interpoſita, ei ſtatur, *d l.* 2. §. *f.* Imo & nonnunquam ad officium judicis pertinet, ut debita & credita ſingulis pro ſolido attribuat: ita tamen, ne creditoribus præjudicetur, *l.* 3. *D. h.* (*v. l.* 25. *l.* 26. *C. de pact.*)

Quæ petuntur hac actione?

Hoc judicium conſtat duobus. 1. Rebus. 2. Præſtationibus, *l.* 22. §. 4. *D. h.* Rebus, ut res hæreditariæ dividantur quam fieri poteſt optime. Præſtationibus, ut reſtituantur. 1. Quæ à cohæredibus ſublata: *l.* 3. *C. h.* vel dolo aut culpa deteriora facta, vel amiſſa ſunt, *l.* 19. *C. h.* 2. Fructus a cohærede percepti, qualibet ratione, *l.* 9. *C. h.* 3. Sumptus, quos actor fecit, *l.* 25. §. 15. *D. l.* 18. *C. h.*

Qua forma actio proponitur?

Facta narratione de obitu defuncti, & de hæreditate litigaturis communiter relicta, petit actor, ſi non poſſideat ipſe, reum, qui poſſidet, condemnari, ut actori inventarium rerum omnium hæreditariarum exhibeat, & cum actore procedat ad diviſionem earundem, præſtetque omnes fructus ac emolumenta, damnumque ac intereſſe. &c. Si autem non poſſideat reus hæreditatem, agit actor ad inventarium communi nomine faciendum, & ad diviſionem, &c. ut ante.

Quid, ſi actor negetur eſſe cohæres?

Non habet locum hæc actio, ſed de jure hæredis primum diſputandum, *l.* 36. *D. h.*

Quod eſt officium Iudicis in hac actione?

Ante omnia expendet, an defunctus diviſionem fecerit. Illam ſequi oportet, ſi legitime ſit facta, *l.* 20. §. 3. *&* 5. *l.* 33. 39. §. 1. *D. h. t.* Et, ſi de ea non conſtet, res hæreditarias omnes pro rata [*a*] æqualiter dividet: aut, ſi non patiantur diviſionem, uni potiorem partem; alteri pecuniam: vel uni proprietatem, alteri uſumfructum adjudicabit, *l.* 25. §. 20. *D. h.* §. 4. *Inſt.*

de off. jud. Habebitque rationem omnium perſonalium præſtationum, ac collationes fieri jubebit. Ita autem res commodiſſime diſtribuet, ſi tot faciat partes, quot ſunt hæredes, & deinde ſorte rem dirimat, *arg. l.* 3. *Cod. comm de leg.* niſi in alium modum ipſi cohæredes conſentiant, *v. l.* 3. *C. comm. divid.*

[*n*] In tota ferè Germania ſolet major frater dividere, minor a.eligere, *Gail. lib.* 2. *obſ.* 116. *n.* 12. *Mynſing.* 4. *obſ.* 37. *n.* 14. *Rauchbar. p.* 1. *Q.* 40. *n.* 3. Idem etiam ſequuntur Saxones hoc additamento, ut ſi filia & filius heredes ſint, filia dividat, etiam per procuratores, ſi eos habeat, & filius eligat *p.* 3. *conſt. Aug.* 15. Vide *Grotium lib.* 3. *ſect.* 28] (*n.* 19, 20, 40.)

Quid, ſi res aliqua manſerint indiviſa?

Agetur communi dividundo, ſiquidem per Judicem ſit facta diviſio, quia judicium familiæ erciſcundæ, cum univerſale ſit, ſemel tantum inſtituitur, *l.* 20. §. 4. *D. h.*

Poteſtne reſcindi diviſio facta, ſub prætextu læſionis?

Si à teſtatore ſit facta, tantum attenditur, an & legitima ſit relicta iis, quibus debetur: ſin autem à Judice, vel inter cohæredes privatim, habebit locum, *l.* 2. *Cod. de reſcind. vendit.* licet etiam ſors intervenerit: quia ſors in hac re non ad quantitatem deſignandam adhibita eſt, ſed ut intelligeretur, quæ res ſingulis perſonis obvenire debeant. Cæterum, ſi teſtator dixerit, ſe velle æqualitatem inter hæredes ſervare, & inæqualiter diviſerit; ſubveniendum eſt cohæredi, qui magnam inæqualitatem probat.

Debentne etiam cautiones pro evictionibus præſtari?

Id eſt neceſſarium, *l.* 25. §. *pen. ff. h.* Evictio enim eſt præſtanda, ſive teſtator diviſerit, ſive judex: niſi teſtator prælegaverit, *l.* 77. §. 8. *ff. de legat.* 2. Sin autem cautiones de evictione non ſint præſtitæ, ipſo jure ineſſe videntur, *l.* 14. *C. h.*

Tit.

Tit. 3. Communi dividundo. Tit. 37. Lib. 3. Cod.

Quod eſt judicium communi dividundo?

Eſt mixtum, duplex, bonæ fidei, quo, qui certas res communes habent, *l.4.pr.h.* ad diviſionem earum & perſonales exinde præſtationes agunt. (*v. l. 3. l. 6.* §. 1. *& ſeqq. h. t.*)

Inter quos datur?

Inter eos, quibus communis res eſt ex qualibet cauſa, vel ex ſocietate, vel ſine ea, *l.2.D.h.* etiam inter uſufructuarios, *l.* 7. §. 10. *D. h.* quique revera pro indiviſo ſunt domini, vel bona fide poſſident, *l.* 7. §. 4. *D. h.* ſc. ſuo nomine, vel etiam jure pignoris, *d. l.* 7. § 11. *&* 12 *junct.* §. 6. *ibid.*

Quomodo poteſt dari ex cauſa ſocietatis, cum competat pro ſocio?

Pro ſocio datur ad præſtationem eorum, de quibus convenit, & non ad diviſionem: hoc vero judicium tantum ad diviſionem, eaque, quæ in rem ſine conventione circa ſocietatem inciderunt, ratione fructuum, ſumptuum, & damnorum.

Quæ res veniunt in hoc judicium?

Omnes, quæ diviſionem admittunt, & in commercio ſunt, *l.* 7. §. 7. *& ſeqq. D. h.*

Ad quid agitur?

1. Ut res dividantur. 2. Ut præſtentur, quæ ex bono & æquo præſtari convenit. *l.4. pr. &.* §. 3. *l.* 6. § 2. *D. h.* uti & in judicio familiæ erciſcundæ.

Quid, ſi res ſit perempta?

Etſi de re dividenda non poſſit agi; tamen perſonalium præſtationum nomine Iudex condemnabit, *l.* 11. *D. h.*

Quid, ſi convenerit, ne diviſio fieret?

Si ſimpliciter ita convenerit, non valet pactum: ſi de certo tempore ſit dictum, vires habet: & licet interim ſocius vendiderit ſuam portionem, poteſt tamen emptor, agendo communi dividundo, eadem exceptio-

exceptione ſubmoveri, qua autor ejus potuit, *l.* 14. §. 2. & 3. *D. h.*

Communia utriuſque judicii tam familiæ erciſcundæ, quam communi dividundo. Tit. 38 Lib. 3. Cod.

Quæ ſunt communia fam. erciſc. & comm. divid. judiciis?

Varia. Utrumque enim eſt: 1. Duplex, *l.* 10. *D fin. reg. l.* 37. §. 1. *de oblig. & act.* 2. Mixtum. §. 20. *Inſt. de act.* 3. Diviſorium. *l.* 1. *D. fam. erciſc. l. D. comm. divid.* 4. Bonæ fidei. §. 28. *Inſt. de act.* 5. Directum. 6. Competens veris dominis, *l.* 9. *C. h.* 7. Pertinens ad eaſdem perſonales præſtationes ex quaſi contractu, §. 3. & 4. *de obl. ex q. contr.* 8. Admittens beneficium ex *l.* 2. *C. de reſc. vend. arg. l.* 3. *C. h.* 9. Ejuſdem effectus circa diviſionem, ut ſit loco emptionis, *arg. l.* 1. *C. h.* 10. Exigens, ut inſtrumenta hæreditaria, vel aliter communia maneant penes eum, apud quem collocari Judex æſtimavit, *l.* 5. *C. h.* qua in re hic ordo obſervandus, ut, ſi ſpecialis cauſa non impediat, præferatur is, cui eſt major [*a*] portio in rebus; vel, ſi par ſit omnium conditio, ſorti res committatur: niſi ex conſenſu aliquem velint eligere, aut juſta aliqua cauſa judicem moveat, ut jubeat deponi in æde ſacra, *l.* 4. §. *fin. l.* 5. *ff. fam. erciſc. l. f. C. de fid. inſtrum.*

[*a*] Vel apud ſeniorem, ut receptum eſſe docet *Mynſing.* 4. *obſ.* 37. *in fin.*]

Quomodo ergo cæteris erit cautum, ſi apud unum cautiones ſint?

Debet ab eo, qui detinet, cæteris dari deſcriptum & recognitum, cautione interpoſita, ut, cum res exegerit, ipſæ cautiones exhibeantur, *d. l.* 5. *ff. fam. erciſc.*

Tit. 4. Ad exhibendum. Tit. 35. Lib. 3. Cod.

Quæ eſt actio ad exhibendum?

Eſt præparatoria rei vindicationis, & aliarum actio-

num, & quidem perſonalis in rem ſcripta, *l.* 3. §. *eſt autem perſonalis.* 3. *ff. h.* qua actor deſiderat rem aliquam ſibi exhiberi. (*v.* §. 3. 2. *de offic. jud.*)

Quid eſt exhibere?

Eſt facere in publico poteſtatem rei, & extra ſecretum habere, ut actori experiundi ſit copia, *l.* 2. *ff. h. junct. l.* 3. §. 8. *&* 9. *ff. de tab. exhib.* Adeoque eſt, præſentiam corporis facere, *l.* 22. 246. *ff. de Verb. Signif.*

Quibus datur hæc actio?

Omnibus, qui in rem acturi ſunt qualicunque actione, ſive pigneratitia, ſive vindicatione, vel noxali, imo & perſonali actione, vel interdicto, adeoque competit omnibus; quorum exhiberi intereſt, *l.* 2. §. 3. *& ſeqq. ff. h.*

Contra quos datur?

Contra eos, qui vel civiliter vel naturaliter poſſeſſioni incumbunt: (*v. l.* 9. *in fin. l.* 36. *D. de rei vindic.*) adeoque & creditorem, qui pignori rem accipit, depoſitarium, commodatarium, conductorem, *l.* 3. §. *fin. l.* 4. 5. *pr. ff. h. l.* 8. *C. h.* alioſque omnes, qui exhibendi habent poteſtatem, ſive poſſideant rei ſervandæ cauſa, ſive ex cauſa uſusf. vel ſimili, *d. l.* 5. §. 1. Etiam eum, qui dolo malo deſiit poſſidere, vel ſi quis corruperit rem, *l.* 9. §. 2. *&* 3. *ff. h.* nec tantum adverſus ſingulos, ſed & univerſitates & corpora, *l.* 7. §. 3. *ff. h.* Quin etiam & adverſus illos, qui rem deteriorem exhibuerunt, vel tranſlatam in aliud corpus dolo malo, *d. l.* 9. §. 3.

Quid, ſi quis non poſſideat tempore litis conteſtatæ, & ante ſententiam poſſidere cœperit?

Etiam adverſus eum dirigi poterit actio, & is condemnabitur, niſi reſtituat. (*l.* 7. §. 4. *D. h. t.*) Et vice verſa, ſi quis tempore judicii accepti poſſederit, & poſtea ſine dolo malo deſierit poſſidere, abſolvendus eſt, quamvis ſit, quod ei imputetur cur ſtatim non reſtituerit, *d. l.* 7. §. 5. Item, qui tempore litis conteſtatæ poſſedit, deinde deſiit, mox rurſus cœpit poſſidere, condemnari debet, niſi exhibeat, *d. l.* 7. §. 6.

Ad quas res pertinet?

Ad res mobiles, etiam inſtrumenta, *l. 6. C. h.* Non ad res immobiles: quia eæ ſeſe facile oſtendunt, *l. 56. D. de procur.*

Quid ſtatuendum de rebus noſtris alienis incluſis & junctis?

Etſi quidem directo non poſſint vindicari: attamen ad eas exhibendas agi poteſt, ut excludantur, & ſic conſequenter vindicentur. modo non ſit tignum alienis ædibus junctum; de quo exhibendo vetat agi lex duodecim tabul. *l. 6. & 7. D. h. l. 23. §. 5. & 6. D. de rei vind.*

Quale eſt hoc judicium? & quod eſt officium Iudicis?

Eſt tantum ſummarium: ſummatim enim actor, ratione ſuæ actionis propoſita, petit, ut reus condemnetur ad exhibendum cum omni cauſa: & Judex cognoſcit tantum, an actoris interſit, & an probabilem tantum habeat actor cauſam, *l. 3. §. 9. & 11. D. h.* non an ejus ſit.

Quomodo intereſſe dicitur?

Tantum pecuniariè, (*l. 13. h. t*). & ob actionem inſtituendam, *l. 2. C. l. pen. D. h.* Ideo, ſi ſtudioſus dicat ſua intereſſe, ut libri ſibi exhibeantur, quia doctior & melior futurus eſt; non id accipietur quaſi ejus interſit: nec enim jus civile calumniari oportet, aut verba captare, ſed qua mente quid dicatur, animadvertere convenit, *d. l. pen.*

Quo tempore debet intereſſe?

Utroque, & quo lis conteſtatur, & quo fit condemnatio, *l. 7. §. f. D. h.*

Quid, ſi reus non exhibeat dolo malo?

Jurabitur adverſus eum in litem, *l. 4. Cod. l. 3. §. 2. ff. h.* (*v. l. 5. ff. de in lit. jur.*)

Quomodo debet reus rem exhibere?

Cum omni cauſa, *l. 9. §. 5.* & utilitate. &, ſi quæ utilitas amiſſa eſt, vel, quia res non exhibita, vel tardius, id æſtimandum eſt, *d. l. 9. §. fin.* & æſtimatio fiet, non quanti res eſt, hoc eſt, corpus ipſum, ſed quanti inter-

intereſt; ſive minoris, *d. l.* 9. § *fin.* ſive pluris, *arg. dic. l.* 11. *ff. de re. ju.* (*v. l.* 12. §. 4. *h. t.*) Imò & fructuum debet haberi ratio, §. 3. *Inſt. de off. jud.*

Quid, ſi condemnatus neget ſe ſtatim exhibere poſſe?

Siquidem non animo fruſtrandi tempus petat, ipſi hoc indulgendum eſt, modo caveat, ſe eo tempore cum omni cauſa exhibiturum, §. 3. *Inſt. de off. jud.* (*v. l.* 5. §. *ult. h.*)

PANDECTARUM

LIBER XI.

Tit. 1. De Interrogationibus in Jure faciendis, & interrogatoriis actionibus.

Quæ ſunt actiones interrogatoriæ?

CUm ſæpe difficulter poſſet intelligi, ex qua parte, vel quo jure quis rem haberet vel poſſideret, introduxit Prætor interrogatorias actiones, quæ fundabantur in reſponſionibus reorum ad propoſitas interrogationes. Verum, iis hodie non utimur, quia nemo cogitur ante judicium de ſuo jure reſpondere, *l.* 1. *ff. h.*

Annon igitur ullæ ſunt hodie admiſſæ interrogationes?

Uſitatum eſt, lite conteſtata, vel poſt interlocutoriam, poſitiones proponi; ad quas adverſarius reſpondere tenetur: adeoque eæ proſunt, non ad inſtituendum judicium, ſed ad probationes intentionis, *l.* 1. §. 1. *ff. h.* Imo & hodie quoque, ubicunque Judicem æquitas moverit, oportet fieri [*a*] interrogationem, cum à parte, tum à Judice, *l. pen. ff. h.*

[*a*] Itaque hodie vel poſt litem conteſtatam, vel interlocutoriam, quæ eſt de admiſſione partium ad probandum, partes utrimque ſolent proponere articulos ſeu poſitiones de factis, ex quibus litigaturi jus ſuum metiuntur, ad quas poſitiones tenentur adverſarii reſpective reſpondere, prævio jurejurando de calumnia, & quidem, ut practici loquuntur, per verbum credit

vel non credit, ut notatur in *Inſtruct. Cur. Holl. art.* 128. & à *Radeland. deciſ. Ultraject.* 107. *n.* 2. *Gail lib.* 1. *obſ.* 79. cum a. quis ad adverſarii articulos reſpondit, & videt qui teſtes ſint examinandi ad illa facta quæ negavit, ponit juxta poſitiones quæ iſta facta continent, interrogatoria de cauſa ſcientiæ & omnibus circumſtantiis & iis quæ ad ipſos teſtes pertinent, de quibus eleganter *Gail lib.* 1. *obſ.* 95. ad quæ interrogatoria Judex debet exacte examinare teſtes; ſumma n. rei & omnis veritas ex interrogatoriis eruitur.]

Tit. 2. De quibus rebus ad eundem Judicem eatur?

De quibus rebus itur ad eundem Judicem?

Quoties cauſæ continentia [*a*] id exigit, vel ratione perſonarum, vel ratione cauſæ, vel ipſarum rerum; uti ſi inter plures duplicibus judiciis ſit agendum, idem Judex ſumendus eſt, quo facilius in eundem locum coire poſſunt, *l.* 1. *ff. h.* Ita, cum ex pluribus tutoribus unus convenitur, ipſo poſtulante omnes ad eundem Judicem mittendi ſunt, *l.* 2. *ff. h.* ut ſciatur, an ſatis reliqui locupletes ſint, *arg. l.* 6. §. 1. *in fin. ff. de edendo.* Non enim debet cauſæ continentia dividi, *l.* 10. *C. de judic.* & præſtat per pauciora quid fieri, quam per plura, *arg. l.* 39. §. 1. *C. de appellat.* Hinc etiam receptum, ut petitorium ibi inſtituatur, ubi poſſeſſorio eſt actum, *d. l.* 10. & reconventiones coram eodem Judice fieri poſſint: non enim, qui elegit Judicem in actione à ſe inſtituta, aſpernari debet eundem contra ſe, in alterius cauſa. (*l.* 14. *C. de ſent. & interl.*)

[*a*] Vide *Mynſing.* 1. *obſ.* 4.]

DE RECONVENTIONE.

Quid ergo eſt reconventio?

Eſt conventio [*a*] rei adverſus actorem coram eodem Judice: vocaturque mutua petitio, *l.* 11. §. 1. *D. de juriſd. c.* 1. *x. de mut. petit.*

[*a*] Jure

[a] Jure Saxonico non locum habet reconventio, niſi finita ſit conventio.]

Qui poſſunt reconventionem inſtituere?

Qui agere non prohibentur, legitimamque perſonam ſtandi in judicio habent.

Coram quo Iudice?

Non diſtinguitur, utrum ſit ordinarius [a], vel delegatus, *l.* 14. *C. de ſentent. & interloc. Nov.* 96. *c.* 2. *l.* 22. *D. de judic.*

[a] Nec hic locum habet exceptio ſuſpecti judicis; recuſare enim nemo poteſt eum, quem antea probavit, *l.* 14. *C. de ſentent. & interl.*]

Quid in arbitris compromiſſariis ſtatuendum?

Siquidem ad certam cauſam ſint electi, non poteſt coram iis fieri reconventio: niſi tanquam conſequens, vel antecedens cohæreat conventio, *c.* 6. *extra de arbitr.*

Quid, ſi reconventus proponat exceptionem declinatoriam?

Nihil efficit, licet etiam per pœnitentiam renunciaverit inſtantiæ, niſi litem plane deſeruerit. (*v. l.* 3. §. 11. *de pecul. l.* 79. *D. de judic.*)

Poteſtne reconventus rurſus reconvenientem reconvenire?

Id ordinarie [a] non admittitur, ne mutuæ petitiones in infinitum excurrant: niſi quatenus incidat cauſa præjudicialis, quæ ſine altera cognoſci non poteſt.

[a] Videatur *Hoſtienſis in ſummar. extra. de mut. petit. n.* 5. *Speculator. p.* 1. *tit. de reconvent.* §. 1. *n.* 4. *Berlichius p.* 1. *concluſ.* 22. *n.* 34.]

In quibus cauſis ſit reconventio?

Regulariter in [a] omnibus, *d. l.* 22. *D. de Iudic.* hoc autem temperamento adhibito, ut criminaliter conventus accuſatorem criminaliter reconvenire poſſit, cum ſcilicet ex privato judicio agit, vel in publico ſuam ſuorumque injuriam perſequitur: aliàs enim judicio publico accuſatus, alium accuſare non poteſt, *l.* 5. *D. de pub. jud. junct. l.* 8. 9. 10. & 11. *pr. D. de*

accuſ. Deinde, in cauſa civili reconventio civilis admittitur, imo etiam criminalis, qua ex eadem cauſa promanat, & civilis non præjudicat criminali, *l. 3. C. de ord. cognit. l. 27. D. rer. amotar.* In cauſis vero ſummariis tantum, ſi ſummarie procedat, ne una per alteram impediatur, *arg. l pen. C. de ſentent. & interlocut.* [a] Non habet locum reconventio ſpecialiter in cauſa depoſiti, *l. 11. C. depoſ* nec in ſpolio, *c. 2. & ult. x. de reſtit. ſpol.* ſic nec in cauſa fractæ pacis, *Gail. lib. 1. de pace publ. c. 12. 4.*] (*add. l. 14. §. 2. C. de compenſ.*)

Quando reconventio poteſt proponi?

Non tantum initio litis, ſed & poſt: non enim diſtinguitur, *d. l. 14. & d. Nov. 96. c. 2.*

Semperne pari paſſu ambulat reconventio cum conventione?

Sic videtur [a] Dd. Ll. modo conventio vel reconventio non ſit præjudicialis: (*Prius enim præjudiciale judicium exercendum eſt* (*v. l. 2. C. de ordin. judic. l. 54. de judic.*) vel reconventio non initio, ſed jam pendente proceſſu ſuper conventione non ſit propoſita: Qui enim vult, ut eodem modo procedant, debet cum litem conteſtatur ſuper conventione, vel ſtatim poſt, reconventionem movere.

[a] Ita *Mynſing. 1. obſ. 10. Toming. deciſ. 16. n. 1. & ſeqq. Colerus p. 1. dec. 102. n. 1.*]

Tit. 3. De ſervo corrupto. Tit. 2. Lib. 6. Cod.

Quid eſt in edicto de ſervo corrupto?

Ex eo adverſus eum, qui alienum ſervum receperit, dolove malo corruperit, quanti ea res eſt, in duplum judicium datur, *l. 1. pr. §. 1. 2. 3. D. h.*

Quid eſt recipere & corrumpere?

Recipere, eſt refugium abſcondendi cauſa ſervo præſtare: corrumpere vero eſt perſuadere; perſuadere autem plus eſt, quam compellere. Perſuadet vero is, qui ad delinquendum inducit, vel delinquentem ſervum

vum laudat. nec enim oportet laudando augere malitiam, *l.* 1. §. 3. *&* 4. *D. h.*

Tit. 4. De ſervis fugitivis. Tit. 1. Lib. 6. Cod.

Quid eſt in edicto de ſervis fugitivis?

Eo coërcentur, qui ſervos fugitivos celant, & in publicum deducunt, *tot. tit. h.*

Quomodo inveſtigabitur ſervus fugitivus?

Literæ à Magiſtratu dantur, & Apparitor ei adjungitur, ut libere poſſit ingredi & inquirere, ac cubilia veſtigiaque occultantium ſcrutari: Pœna imminente illis, qui inquiri non permittunt, *l.* 3. *D. h.* Quod & referendum eſt ad inquiſitionem rerum furtivarum.

Tit. 5. De Aleatoribus. Tit. 43. Lib. 3. Cod.

Multis modis legibus proviſum eſt adverſus exceſſum aleatorum: & in eorum odium multa ſunt conſtituta. I. Si quis eum, apud quem alea luſum eſt, verberaverit, vel damnum ei dederit, vel eo tempore quid ei ſubtraxerit, nulla [a] eſt actio, *l.* 1. *D. h.* Secundum eſt: Si quis alium compulerit alea legibus vetita ludere, arbitrarie punitur, aut mulctatur multa, aut in latumias, vel in vincula publica mittitur, *d. l.* 1. §. 4. Tertium eſt; Nulla actio competit ad exigendum id, quod in aleam amiſſum eſt: &, quod ſolutum eſt, repeti [b] poteſt, non tantum ab ipſis, qui luſerunt, ſed & à parentibus, &, ſi hoc neglexerint, qui luſerunt, & eorum hæredes, à quibuſlibet extraneis, præſertim Defenſore civitatis, etiam poſt 30 annos, *l.* 1. *C. h.* Cautio autem data ſuper aleæ luſu, eſt irrita, & condici poteſt, *d. l.* 1.

[a] Hodie hoc non viget, ut notat *Autumnus in l.* 1. *D. h.* ne ex legibus, quæ injurias puniunt, detur immunitas injurias inferendi, *fac. l.* 6. *C. unde vi* [b] Videantur hac de re *Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 200. *Grotius*

lib. 3. *tit.* 3. (*n.* 117.) *Clarus* §. *ludus n.* 7. *Rebuff. ad conſtit. Reg. in proœm. Gloſſ.* 5. *n.* 57.]

Quæ eſt ratio hujus prohibitionis?

Quia ſubſtantia ludendo perditur, familia ad inopiam redigitur, Deus blaſphemiis læditur, *l. fin. Cod. h.* totumque negotium pugnat cum juſtitia commutativa, & verbo Dei.

Annon hæc omnia conſuetudine ſublata ſunt?

Multi id arbitrantur [*a*]: ſed, quia, quæ cum bonis moribus pugnant, honeſtatem, totamque rempub. lædunt, tolli conſuetudine non poſſunt. (*v. l.* 2. *C. quæ ſit long. conſ.*) Id quidem admitti poſſet, quod hæc in diſſuetudinem abierint: verum nulla conſuetudo contraria probari unquam poterit: non enim Judices adeo alieni à juſtitia reperientur, ut rem tam exoſam, tam impiam, ſuis ſententiis contra leges publicas comprobent: imo nec poſſunt: cum factum Prætoris Juri nihil deroget, *l.* 1. §. 1. *D. de feriis.*

[*a*] Sublata eſſe docet *Heigius lib.* 2. *Q.* 10. *n.* 32. Vide *Carpſovium lib.* 6. *tit.* 6. *reſp.* 96.]

Ergone nullo caſu ludere permiſſum eſt?

De re minima, *arg. l.* 3. *C. h.* vel in convivio, veſcendi cauſa, *l.* 4. §. 1. *D. h.* pariter, ſi quis certet haſta, pilo, currendo, ſaliendo, pugnando, virtutis cauſa in pecuniam ludere permiſſum eſt, *l.* 2. §. 1. *D. h.*

Licetne etiam ſponſiones facere?

Licet, ſed non in aliis, quam in quibus pro virtute certamen eſt, *l.* 17. §. *fin. D. de præſcr. verb.* vel cum de ſumma modica; ex cujus amiſſione quis pauperior fieri non poteſt, agitur. (*v. l.* 108. *de verb. oblig.*)

Si menſor falſum modum dixerit.

Quid eſt in edicto, ſi menſor falſum modum dixerit?

Cum interſit ne quis fallatur in modi, rei menſurandæ renunciatione, propoſita eſt actio Prætoria in perſonam adverſus menſorem, qui falſum modum dixit, *l.* 1. §. 1. *D. h.*

Cui datur hæc actio ?

Illi, cujus intereſt falſum modum non dici, ſive is emptor ſit, ſive venditor, *d. l.* 3. §. 1. niſi aliter, cui renunciatio eſt facta, actio adverſus adverſarium ſit ſalva, *l.* 3. §. 2. *D. h.* Daturque etiam hæredibus, *d. l.* 3. §. 5.

Adverſus quos datur?

Qui falſam menſuram dixerunt, *l.* 1. *D. h.* &, ſi plures ſint, adverſus ſingulos in ſolidum; ſed ut unius ſatisfactione alter liberetur, *l.* 3. *pr.* Sive etiam per alium, ſive per ſe renunciarunt, vel aliter in menſura fefellerunt; ut, ſi fuerint machinarii, architecti, tabularii, *d. l.* 1. §. 3. *D. h.*

Quomodo debet fieri renuntiatio modi, ut actio locum habeat ?

Tantum dolo malo, vel lata culpa, non levi, *d. l.* 1. §. 1. Viſum enim eſt, ſatis abundeque coërceri menſoris dolum ſolum, cum civiliter non ſit obligatus, & ſibi imputare debeat qui eum adhibuit, *d. l.* 1. §. 1. (*v.* §. 3. *in fin Inſt. quib. mod. re. contr. l.* 19. *de R. J.*)

Quid venit in hanc actionem ?

Petitur id, quod intereſt, ſiquidem quid minus acceperit aut amplius dederit, *d. l.* 3. §. 1. *D. h.*

Tit 7. De Religioſis, & ſumptibus funerum. 44. Lib. 3. Cod.

Quæ ſunt membra hujus tituli ?

Varia; primum eſt de religioſis in genere; alterum, de ſumptibus funerum; tertium, ut funus ducere liceat.

Poſſuntne res religioſæ vindicari ?

Etſi non ſint in dominio, ut ſic proprie vindicari nequeant, *l.* 2. & 4. *D. h.* poſſunt tamen peti per actionem in factum, non quaſi noſtri patrimonii ſint, ſed nobis deſtinatæ, *arg. l.* 21. *C. de SS. Eccleſ.*

Eſtne aliquod edictum de hiſce ?

Eſt; uti, ſi quis intulerit mortuum, vel ejus oſſa, in locum, in quem inferre non licuit, teneatur actione in factum, & pœnæ pecuniariæ ſubjiciatur, *l.* 2 §. 2. *D. h.* vel p.

D. h. vel, ſi in alium locum intulerit, aut tollat, aut loci pretium ſolvat, *l.* 7. *D. h.*

Licetne ergo propria authoritate effodere ?

Non licet ſine decreto publico. alioquin enim, qui effodit, injuriarum tenetur, *l.* 8. *ff. h.*

Quod eſt edictum de funeris impenſis ?

Ut ſumptus funeris cauſa facti recuperari poſſint per actionem in factum, *l.* 12. §. 2. *ff. h.*

Quis debet funerare ?

Cui hoc teſtator mandavit, & ſi is, cui id mandatum eſt, non exſequatur, excidet emolumento ſibi relicto, vel, ſi acceperit pecuniam, dabitur adverſus ipſum de dolo actio, vel extra ordinem compelletur, *l.* 14. §. 2. *h.* Sin autem defunctus nulli demandaverit, hæredes id officii præſtare tenentur, *d. l.* 12. §. 4.

Cui datur actio ob ſumptus funeris ?

Illi qui negotium defuncti gerens impenſas fecit, *d. l.* 12. §. 2. & ei, qui mandavit, *d l.* 14. §. 15.

Adverſus quos datur funeraria de ſumptibus ?

Adverſus hæredes, alioſve ſucceſſores, ad quos funeris cauſa pertinet, *l.* 14. §. *fin. ff. h.* ſic tamen, ut, ſi teſtator aliquem elegerit ad funerandum, & ſumptus præſtandos, is recte conveniatur, *d. l.* 12. §. 4.

Quid petitur hac actione ?

Omnis impenſa, quæ facta eſt, ut funus ducatur, ſine qua funus honeſte duci non potuit, ſive quid ſit erogatum in elationem mortui, vel in locum; quia neceſſario locus paratur, quo defunctus condendus eſt, *d. l.* 14. §. 3. vel aliter in corpus, licet non funeretur, cuſtodiendum, commendandum, vel in marmor, *d. l.* 14. §. 4. vel in unguenta, vectigalia, ſarcophagum, vel vecturam. Imo in omne, quod corporis cauſa, antequam ſepeliatur, conſumptum eſt, *d. l.* 37.

Habentne impenſæ funeris certam quantitatem ?

Debet Judex arbitrari pro facultatibus defuncti, ex cauſa, tempore, & bona fide, *d. l.* 12. §. 5. *l.* 14. §. 6. Et, ſi teſtator immodicos fieri ſumptus juſſerit, non præciſe ſervanda eſt ejus voluntas, *d.* §. 6. *in fin.*

Quæ

Quæ privilegia habet actio funeraria in concurſu aliorum creditorum?

Impenſa funeris ſemper ex hæreditate deducitur, quaſi ipſius hæreditatis æs alienum: adeo ut omne creditum præcedat. *l. pen. D. h.* Etiam cauſam dotis, *l.* 18. 19. *D. h.* & cauſam omnem taciti pignoris, *d. l.* 14. §. 1. Id enim exigit pietatis & ipſius humanitatis ratio. [*a*] Et confirmat praxis communis ubique recepta.]

Habentne & ſumptus in morbum eandem prærogativam?

Nequaquam jure Civili. nec quicquam in contrarium probari poteſt ex *l.* 3. *C. h.* (*v. l.* 4. *C. de petit. hæred.*) quia ibi indicatur, quod legata, impenſæ funeris, & in morbum, ſolvi debeant, quod nihil commune habet cum hoc privilegio. Verum, cum conſuetudine aliter ſit receptum, hanc pro lege ſequi oportet; (*v. l.* 33. *D. de legib.*) habet enim ea juſtam rationem, ne ægri à medicis deſerantur.

Suntne caſus, quibus actio funeraria non habet locum?

Sunt varii. 1. Si quis aliam habeat actionem, qua poſſit ſuum conſequi. ut, ſi familiæ erciſcundæ agere poſſit, *d. l.* 14. §. 12. vel ſi ex mandato alterius funeraverit, quia habet actionem mandati, *d. l.* 14. §. 15. 2. Si pietatis cauſa quis funeraverit, non animo repetendi. Et, cum in dubio Judicis arbitrio relinquatur, oportet funerantem teſtari quo animo funeret: ne poſtea patietur ob hoc quæſtionem, *d. l.* 14. §. 5. & 9. Præſtat etiam proteſtari, ſe pietatis cauſa facere, ne videatur ſuſpectam adiiſſe hæreditatem, *l.* 20. §. 1. *D. de acq. vel amit. hæred.* 3. Si in contumeliam defuncti locupletis modicus ſit ſumptus factus, *d. l.* 14. §. 10. *ff. h.*

Quod eſt edictum, ut funus ducere liceat?

Ne vis fiat ei, cui funerandi jus eſt, quo minus funeret, *l.* 8. §. *fin. cum ll. ſeqq. ff. h.* ne per tales controverſias cadavera maneant inſepulta, contra publicam honeſtatem & utilitatem, *l.* 43. *D. h.*

Tit. 8. De mortuo inferendo, & ſepulchro ædificando.

Quid eſt in edicto de mortuo inferendo?

Cautum eſt, ne vis ei fiat, qui mortuum infert; quo altero invito inferre poteſt, *l.* 1. *pr. h.* Et vix differt à priori, ut funus ducere liceat; niſi dicamus, ibi agi de eo, qui funus alterius curat atque ita ducit: hic vero de eo, qui immediate in ſepulchrum infert.

Quid ſi is, qui inferet, via prohibeatur?

Hoc interdicto poteſt uti. nam & inferre prohibetur, cui via præcluditur, *l.* 1. §. 1. *&* 3. *D. h.*

Poteſtne aliquando impediri, ne quis ſepeliatur?

Arbitrantur id nonnulli admittendum eſſe in debitoribus ære alieno gravatis: verum, cum id pugnet cum humanitatis jure (*v. l.* 27. *de condit. inſt.*) non eſt admittendum, *Nov.* 60. *c.* 1. *arg. l.* 43. *D. de relig.* Licet etiam convenerit de corpore poſt obitum detinendo: cum turpis ſit conventio. (*v. l.* 26. *de V. O.*) Cæterum, fœmina prægnans mortua ſepeliri non debet, antequam partus ei excidatur, ne ſpes animantis perimatur, *l.* 2. *D. h.*

Quod eſt edictum de ſepulchro ædificando?

Ne vis fiat ædificanti ſuum ſepulchrum, *l.* 1. §. 5. *D. h.* ſive novum opus moliatur, ſive vetus reficiat, *d. l.* 1. §. *pen.* Prohibet vero & is, qui impedit materiam convehi, *d. l.* 1. §. 8.

TER-

TERTIA PANDECTARUM PARS.

LIBER XII.

Tit. 1. De rebus creditis. Tit. 1. Lib. 4. Cod.

Quæ ſunt res creditæ?

CRediti vocabulum, generaliter acceptum, refertur ad quamcunque cauſam, ex qua, qui alienam fidem ſecuti ſunt, exigere poſſunt, quod ex conventione debetur, *l.1.pr.l.2.§.3.D.h.l.10.& 11.D.de Verb. Signif.* Unde etiam hic titulus reliquis actionibus, quæ ex obligationibus naſcuntur, præmittitur. In ſpecie vero ſolet applicari mutuo.

DE MUTUO.

Quid eſt mutuum?

Contractus realis, *pr. Inſt.quib.mod.re contrah.oblig.* quo quantitates ea lege alteri dantur, (*v. l.16. l.41.v. quas vero. ff. h.t.*) ut non eædem in ſpecie, ſed in genere reſtituantur, *d. pr. Inſt. l.2. pr. §. 1. & ſeqq. D. h.*

Quæ ſunt ſubſtantialia hujus contractus?

Requiritur: 1. Perſona habilis ad contrahendum mutuum. 2. Res ad hanc rem idonea. 3. Rei traditio. 4. Traditio eo animo facta, non ut idem, ſed tantundem reddatur.

Qui poſſunt mutuo dare?

Qui rerum ſunt domini, *d. l.2.§.4.* vel ſpeciali voluntate dominorum res adminiſtrant, *d.§.4.* vel quaſi ſunt domini; ut tutores & curatores, *l. 26. D. l. 4. C. h. l.126. §. 2. de Verb.oblig.* In ſpecie prohibentur [a]

Præſi-

Præſides Provinciarum, *l.* 33. ſive per ſe, ſive per alios, *l.* 3. *C. h.*

[*a*] Hodie cum omnes magiſtratus etiam ſuperiores poſſint in jus vocari, licitum eſt etiam iiſdem cum ſubditis contrahere, atque iis mutuam pecuniam dare, *Buſius in l.* 33. *n.* 5. *ff. h. Weſenb. in paratit. h. Zypæus tit. de juriſd. verſ. ſed neque. Argentræus ad conſuet. Britann. art.* 35. *not.* 1. *n.* 1. *in f.*]

Quid ſtatuendum de pupillis, furioſis?

Quod mutuo dant, revera mutuum non eſt: ſed per conſumptionem propter utilitatem, condictio ſive repetitio iis non eſt deneganda, *l.* 12. *l.* 19. §. 1. *D. h.* §. 2. *Inſt. quibus alien. lic.* vel non idem in minoribus, qui curatorem habent, & prodigis, qui alienare non poſſunt, (*v. l.* 6. *de V.O.*) recipiendum eſt. Minores autem, curatoribus deſtituti, recte mutuo dant, *arg. l.* 3. *C. de reſtit. in integr. minor.* Sic tamen, ut læſi reſtituantur, *d. l.* 3.

Quid juris in illis, qui alienos nummos credunt?

Si alienos nummos [*a*] alteri quis mutuo dederit, non ante mutuum eſt, quam conſumti fuerint, *l.* 13. §. 1. *D. h.* Ita quoque, ſi fur alteri animo credendi nummos dederit, nihil facit accipientis, ſed conſumtis iis, bona fide naſcitur ei condictio, *d. l.* 13. *princ. junct. l.* 11. §. *fin. D. h.*

[*a*] Itaque, quod etiam hodie valet, ſi quis meam pecuniam citra meam voluntatem alteri mutuo dederit, poſſum eam ante conſumptionem vindicare, quia ex facto alterius dominium à me non recedit. Cenſet *Autumnus d. l.* 13. §. 1. *ff. h.* abrogatum ſed immeritò.]

Quid, ſi tuos dans mutuo, ſtipulatus fuero mihi reddi?

Jus obligationis mihi quæſivi, nec aliter nummos petere potes, quam ceſſis à me tibi actionibus, *l.* 2. *C. h. ſi cert. pet.* Verum, ſi tanquam procurator tuo nomine numeravero tuos nummos, vere erit mutuum: & non tantum condictio, ſed &, ſi pignus fuerit datum, hypothecaria ipſo jure ſine ceſſione tibi dabitur, *l.* 2. *C. per quas perſon.* pariterque quoque datur condictio

dictio tibi, ſi nummos meos tuo nomine dedero, veluti tuos, ſive ex voluntate, ſive abſente, vel ignorante [a] te: cum quotidie credituri pecuniam, ab alio poſcamus, ut noſtro nomine creditor meus futuro debitori numeret, *d. l.* 9. §. 8.

[a] Si ſc. poſteà id ratum habuero, nam alias actus alterius mihi non nocebit, ſecundum regulam quæ eſt in *tit. C. res inter alios acta aliis non præjudicat*, *Buſius in l.* 9. §. 8. *ff. h.*]

Quid, ſi mandavero debitori, ut meam pecuniam tibi mutuo det meo nomine: vel inter te, qui ex cauſa mandati mihi debes, convenerit, ut, crediti nomine, retineas: eritne mutuum?

Et ſi quidem ſubtiliter diſputando vix id eſſe verum videatur: tamen ſingulariter, ob utilitatem, per brevis manus fictionem receptum eſt id valere: non enim convenit nimis religioſe apices Juris qui proponuntur in princ. *l.* 34. *ff. Mand.*, ſed quod utilius eſt, ſequi, *l.* 51. *in fin. ff. ad. l. Aq. add. arg. l.* 15. *ff. h.*

Omneſne ex mutuo poſſunt obligari?

Omnes, qui contrahere poſſunt, & ſpecialiter non excipiuntur. (*v. l.* 43. §. 1. *ff. de procur.*) Excipiuntur autem aliqui in totum; aliqui certo modo. In totum filiifam. ex SConſulto Macedoniano, *l.* 1. *& tot. tit. D. ad SConſ. Macedon.* Cum modo, adminiſtratores civitatum. Nam qui iis crediderunt, non aliter civitatem ex mutuo ſibi obligatam habent, quam ſi pecunia in ejus rem fuerit verſa, quod eſſe factum probare [a] debent qui agunt, *l.* 27. *D. h. arg. Nov.* 120. *c.* 6. §. 3. *in fin.* (*v. l. ult. ff. de exerc. act.*) Niſi ſpecialiter hoc fuerit mandatum adminiſtratoribus, *arg. l.* 13. *D. de inſtit. act.* vel ordo, qui civitatem repræſentat, loco adminiſtratorum nummos acceperit, *arg. l.* 3. *D. quod cujuſque univerſit.*

[a] Vide hac de re *Sande deciſ. lib.* 3. *tit.* 2. *def.* 3.]

Poſſuntne pupilli & ſimiles mutuum accipere?

Non prohibentur accipere: Interim pupilli prodigi, ut & furioſi, nullo modo obligantur, niſi qua locu-

locupletiores fuerint facti, *l.* 3. *D. Commod. l.* 6. *de Verb. Oblig. l.* 5. *D. de reg. jur.* Minores vero obligantur quidem, *l.* 101. *D. de verb. oblig.* ſed læſi reſtituuntur *l.* 1. *D. de minor.*

In quibus rebus conſiſtit mutuum?

Tantum in iis, quæ pondere, numero, & menſura conſtant, *l.* 2. §. 1. *D. h. tit.*

Quid, ſi ſpecies fuerit data, ut ejus vendita pretio tanquam mutuo utaris?

Stricto jure non videtur eſſe mutuum: at per fictionem brevis manus & ex ſcopo æquum eſt, ut pro mutuo reputetur, *l.* 11. *pr. D. l.* 8. *C. h.*

Qua forma mutuum celebratur?

Tantum traditione, *l.* 30. *D. h. t.* eaque, quæ fit eo animo, ut tantundem reddatur. Et, ſi nihil dictum ſit de reddendo, pro cauto habetur, ut æque bonum, ac ejuſdem generis, & in eadem bonitate; qua datum eſt, ſolvatur, *l.* 2. *D. h.* (*v. l.* 31. §. 20. *ff. de ædilit. edict.*)

Quid, ſi convenerit, ut plus vel minus reſtitueretur?

De minori ſumma valet conventio: at, ſi decem dedero, ut undecim reſtituas; amplius quam decem [*a*] condici non poteſt, *l.* 11. §. 1. *D. h. l.* 17. *pr. D. de pact.* Nec poteſt quod ultra promiſſum eſt, peti uti ſors, quia non eſt in ſorte: nec ut uſura, quia ea ut debeatur, nominatim in ſtipulationem deduci debet, *l.* 3. *C. de uſur.* non ut donatio, quia ea nunquam præſumitur, *l.* 7. *D. de donat. junct. l.* 25. *D. de probat.* Verum, ſi hodie pro pœna tardæ ſolutionis, vel in compenſationem lucri, quid addatur, contractus valebit: cum moribus inter pacta & ſtipulationes differentia non obſervetur.

[*a*] Hoc ipſum pactum, cum hodie ex quolibet pacto datur actio, etiam producet actionem in undecim, attento tantum eo, ne quid ſit factum in fraudem legitimarum uſurarum, *arg. l.* 44. *ff. de uſur.*

Si

Si certum petatur. Tit. 2. Lib. 4. Cod.

Quæ actio eſt ex rebus creditis?

Perſonalis, quæ dicitur condictio, §. 15. *Inſt. de action.* competens ex omni obligatione, quovis modo contracta. Et eſt vel certi, *l. 9. D. h.* qua rem, vel ſummam certam petimus, vel incerti, qua incertum; uti fit, cum factum eſt in obligatione, §. *fin. Inſt. de Verb. Oblig.* vel res generaliter eſt promiſſa. *l. 75. D. de Verb. Oblig.*

Quæ eſt actio ex mutuo?

Condictio certi ex mutuo, qua actor petit reum condemnari, ut tantum ſolvat quantum mutuo accepit, cum damnis, & eo quod intereſt.

Annon debet in eodem genere fieri ſolutio?

Debet non tantum in eodem genere ſolvi, ſed & in eadem bonitate & qualitate: aliud enim pro alio non ſolvitur, *l. 2. §. 1. D. h.* ſic nec pecunia pro vino, (*v. l. 22. h. t.*) vel vice verſa; quia eſt aliud genus: nec vinum novum pro veteri, quia eſt alia qualitas: nec id, ex quo alterius conditio fit deterior; *l. 3. D. h.* quia eadem bonitas deſideratur, reddi ſufficit, (*v. l. 16. C. de ſolution.*)

Quid juris eſt in nummis?

Debitor non cogitur in eadem ſpecie ſolvere: *quia æſtimatio fuit credita, non ſpecies ejuſdem generis monetæ:* niſi creditor ex ea re damnum ſit paſſurus, *l. 99. D. de ſolut.*

Quid, ſi mutatio monetæ in intrinſeca vel extrinſeca qualitate fuerit facta?

Si de certa ſpecie nummorum fuerit actum; veluti de ducatis Hungaricis, & tractu temporis bonitas intrinſeca, hoc eſt, auri ſit mutata, debent ſecundum bonitatem, quæ fuit tempore contractus, reddi, *l. 3. D. h.* &, ſi eos in ſpecie tali ſolvere nequeat, quia forte non exſtant, præſtanda eſt æſtimatio ſecundum valorem, qui eſt tempore ſolutionis. Sin autem nihil convenerit, ſed de pretio reſtituendo ſit actum, nihil mutatio

mutatio efficiet: ſed ad tempus contractus omnia ſunt redigenda, *d. l. 3. & l. 69. D. de contrah. empt.*

Quid, ſi res mutuo data perierit?

Erit detrimento mutuatarii, *l. 11. C. h.* Et, ſi debitor pecuniam mutuam in alterius utilitatem verterit, non protinus liberatur ab hac actione, licet cedere velit creditori actionem ſibi competentem, *l. 13. C. h.*

Quæ ratio generalis obſervanda eſt, ſi, cum res non præſtatur, ad æſtimationem ſit deveniendum?

Si quidem convenerit, ut ſolutio certo die fieret, ejus temporis [a] habenda eſt ratio, *l. 11. D. de re jud.* Si de loco convenerit, æſtimabitur ſecundum pretium loco adjecti. *l. 22. D. h.* Sin autem dies non ſit adjectus, diſtinguendum eſt utrum æſtimatio veniat actionis jure; veluti, ſi ea ſpecialiter promiſſa ſit, vel ſi fidejuſſor aliquid ſolverit; hoc caſu tempus contractus inſpicitur, *l. 22. D. de oblig. & act. l. 28. D. de novat. l. 37. D. mand.* an vero rei æſtimatio ſit per Judicem facienda; hoc modo ſpectari debet tempus moræ vel litis conteſtatæ, ſi ante mora non ſit commiſſa, *d. l. 37. d. l. 22. D. h. t. l. 3. §. f. D. de Condict. triticiar. l. 8. §. pen. D. de condict. l. 3. §. ſi venditorem D. de action. empt.* an denique æſtimatio ſit facienda per juramentum in litem; hoc caſu, in bonæ fidei judiciis tempus condemnationis, in ſtricti juris, litis conteſtationis attenditur, *l. 3. §. 2. D. commod.* niſi res petita ante dolo vel culpa rei ſit facta deterior: tunc enim & id tempus ſpectatur, *arg. d. l. 3. de condict. tritic.*

[a] Concordat ſententia *Coſtalii, Bartoli, Alexandri, Buſii.* Diſſentit *Arumæus diſp. 11. ad ff. Theſ. 5.* qui arbitratur, quod indiſtincte tempus moræ uſque ad condemnationem ſpectari oportet. Vide latius *Lyclama de ineunda rerum æſtimat. Hotomann. illuſt. Q. 16.*]

Quare aliter in juramento in litem, quam aliis caſibus, diſponitur?

Quia poſt ſententiam demum juramentum cauſam accipit ex contumacia.

Quomodo

Quomodo hoc accipiendum eſt, quod tempus moræ ſpectandum ſit?

Ut ab eo tempore præſtetur rei maxima [*a*] æſtimatio, in quam omnis utilitas venit; non quæ haberi poſſit per negociationem: ſed quæ revera circa ipſam rem conſiſtit, *l.* 21. §. 3. *D. de act. empt. junct. l.* 3. §. 3. *D. eod.* (*v. l.* 13. *ff. rat. rem haber. l.* 2. §. *ult. inf. ff. de eo q. cert. loc.*)

[*a*] Ita enim communiter in praxi receptum eſt, quod à die moræ ſemper creſcat debitum uſque ad condemnationem, *Sande lib.* 3. *decif. tit.* 4. *defin.* 8. nec morator conqueri poteſt de iniquitate, quia ex ſuo facto detrimentum patitur, quo *fac. l.* 15. *ff ſi quis omiſſa cauſa teſt.*]

Quibus, & contra quos datur actio ex mutuo?

Datur iis, qui mutuo dederunt, & hæredibus eorum pro portionibus hæreditariis; &, ſi plures dederint, non ſinguli in ſolidum, ſed pro ſuis portionibus agent, *l.* 9. *C. h.* adverſus eos, qui mutuum acceperunt, vel eorum hæredes pro portionibus hæreditariis, *l.* 1. *C. h. l.* 8. §. 1. *D. de condict. furt.*

De [*a*] Suffragio. Tit 3. Lib. 4. Cod.

Si quid nomine ſuffragii apud Principem obtinendi aulico ſit promiſſum, eſtne hoc præſtandum?

Etſi quidem ambitus non ſit permiſſus, tamen quod aulico ad remunerationem & laboris præmium promiſſum eſt, quaſi mutuo datum, ſolvi debet, *l. un. C. h.* ſive res mobilis, ſive immobilis ſit promiſſa: modo in re immobili adhibita ſit ſcriptura, *d. l. un.*

[*a*] Hoc jus hodie abrogatum eſt, *Mornacius* & *Antum. h. Chriſtin. vol.* 3. *dec.* 6. *inf. Zypæus h.* quia ſapit hoc negotium aliquo modo ambitum.]

De non numerata pecunia. Tit. 30. Lib. 4. C. De literarum obligationibus. Tit. 22. Lib. 3. Inſt.

Quid, ſi quis in chirographo ſit profeſſus ſe pecuniam accepiſſe, quam non accepit?

Specialiter hac de re conſtitutum eſt, ut qui ſpe fu-

turæ numerationis cautionem emiſerit, qua ſe pecuniam accepiſſe & debere ex mutuo fatetur, quæ tamen non eſt numerata, intra biennium [a] non obſtante tali confeſſione poſſit vel condicere ſuam ſyngrapham, *l.* 7. *C. h.* vel, (*v. l.*8. *l.* 9. *l.* 14. §. *ult. & auth.ſeq.C.h.*) ſi conveniatur, opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ; quæ habet hanc prærogativam, ut, ſi creditor probare non poſſit ſe numeraſſe, debitor abſolvi debeat per ſolam ſuam negationem, *tot. tit. Inſt. h. l.* 3. *C. h. t. junct. l.* 10. 14. *C.eod.* Quod beneficium indultum eſt debitoribus, quia ſæpe ex nimia facilitate cautionem emittunt, antequam pecunia ſit numerata.

[*a*] Friſii hodie jus ſcriptum in hac re ſequuntur, *Sande lib.* 1. *tit.* 8. *definit.* 3. Galli & plerique Belgæ, etiam Hollandi ab eo recedunt, *Gudelin. lib.* 3. *de I.N. c.* 6. *in f. Chriſtin. vol.* 3. *dec.* 37. *n.* 9. *Zypæus de except. Argentr. in conſuetud. Britann. art.* 280. *n.*1,2. *Mornac. & Autumn. in l.* 14. *C. h.*]

Quid ergo, ſi debitor renunciaverit huic exceptioni?

Id ei non [a] oberit, modo probet, Notarium, qui inſtrumentum ſcripſit, magis ex conſuetudine, quam certa intentione illam adjeciſſe, *arg. l. pen Cod. h.*

[*a*] Deciſum eſt in Friſiæ Curia, hunc eſſe effectum renunciationis, quod onus probandi in debitorem devolvatur, *Sande. l.*3. *tit.*2. *def.* 1. Quod ita accipi poteſt ſi debitor non poſſit probare Notarium non certa intentione, ſed ex conſuetudine renunciationem adjeciſſe.]

Quid, ſi in inſtrumento fiat mentio jurisjurandi?

Nihil oberit: quia juramentum ſequitur naturam contractus, cui adjunctum eſt, *l. fin. C. h.* modo juramentum cum emphaſi ad renunciandum vel præciſe ſolvendum, non ſit adjectum: tunc enim inefficax eſſe non debet, *arg. l.* 77. §. 23. *D. de legat.* 2.

Eſtne hoc tantum in mutuo verum?

Id videtur, *l.* 5. 6, 11, 13. *C. h.* Numeratæ enim pecuniæ nomen ad mutuum tantum refertur. Et quidem, ſi ex priori aliqua cauſa debitum quid narretur,

exceptio

exceptio hæc non habet locum. *l.* 13. *C. h.* (*add. l.* 25. *ff. de probat.*)

Competitne hac exceptio etiam hæredi?

Hæredi quoque datur: ita tamen, ut reſiduum temporis, quod reſtabat defuncto, ipſi indulgeatur, *l.* 8. *C. h.* Quod & in fidejuſſore recipiendum, *l.* 12. *C. h.*

Suntne caſus, quibus hac exceptio ceſſat?

Enumerantur in *l.* 14. §. 1. *&* 2. *C. h.* 1. In inſtrumento depoſitionis pecuniæ. 2. In ſecuritatibus tributorum. 3. In apochis poſt confectionem dotalium inſtrumentorum. 4. Si reus partem ſortis vel uſurarum ſolverit.

Quamdiu quis poteſt conſiſtere adverſus apocham, quam debitori ſuo de ſolutione facta tradidit?

Tantum ad 30 dies, *d. l.* 14. §. 2. quia non tam facile creditor apocham dat ſpe futuræ ſolutionis, quam debitor numerationis.

Quid Iuris poſt biennium?

Hæc exceptio non habebit locum, *l.* 8. 10. *C. h. tit.* Niſi de dolo conqueratur, *l.* 5. §. *f.* *D. de except. dol.* vel is caſus probetur, quo impoſſible fuerit, ut pecuniam accepiſſe potuerit, *arg. l.* 13. *C. h.* vel denique, niſi ipſum chirographum neget. Imo non licet debitori poſt biennium actori [a] deferre juramentum, *d. l.* 14. §. 3. (*v. l.* 38. *ff. de jurejur*)

[a] Id nec in Hollandia nec Gallia obſervatur, *Autumnus*, *Mornacius in l.* 14. *C. h.*]

Quod eſt igitur fundamentum obligationis literarum?

Quoniam Judex, ignorans quid actum ſit, præſumit numerationem factam ob confeſſionem inſtrumento comprehenſam, lapſum temporis, & negligentiam debitoris, *arg. l.* 30. *D. de verb. oblig. l.* 14. *C. de contrah. ſtipul.*

Quid, ſi ſcripturam negans, poſtea convincatur mendacii?

Damnatur in [a] duplum, niſi ſacramento delato confiteatur, tunc enim in ſimplum & expenſas condemnandus eſt: at, ſi poſt hanc numerationis infi-

ciationem, prætendat ſolutionem, æque ſolidum exigetur, nec proderit ei ſolutio, ſi quam fecit, *Nov.* 18. *c.* 8.

[*a*] Pro re nata ſolet infligi pœna arbitratu judicis, *Inſtruct. Supr. Curia art.* 208. *Mornac.* & *Autumn. in Auth. contra C. h. Rebuff. ad proœm. conſtit. reg. Gloſſ.* 5. *num.* 6.]

Tit. 3. De jurejurando, ſive voluntario, ſive neceſſario, ſive judiciali.

Quod eſt juramentum?

Affirmatio intentionis noſtræ, invocato nomine divino in veritatis teſtem, ſi jurans verum dixerit, & in vindicem perjurii, ſi falſum enunciaverit.

Eſtne permiſſum jurare.

Et Jure divino, & Civili, *Deuter.* 6. 10. *Exod.* 22. *Levit.* 16. *ad Hebræos* 6. *Rom.* 1. 2 *Corinth.* 11 *tit. h. n.* Non autem temere, vel modo illegitimo. (*v. Matth.* 5. 34. *Jacob.* 5. 12. *l.* 13. §. *ult. ff. de jurejur.*)

Quomodo diſtinguitur Iuramentum?

Aliud pertinet ad judicialia, aliud ad extrajudicialia.

Quæ ſunt ſpecies illius, quod pertinet ad extrajudicialia?

1. Subjectionis & fidelitatis, quod præſtant ſubditi ſuis magiſtratibus, milites ſuo Duci, vaſalii ſuis dominis. 2. Confirmatorium, quo negocium, quod geritur geſtumve eſt, arctius confirmatur. Uti, ſi fidei de fideicommiſſo præſtando juramentum addatur, *l.* 77. §. 23. *D. de leg.* 2. Si fœmina renunciet paternæ hæreditati, beneficiiſque aliis, *c.* 2. *de pact. in* 6. *c.* 28. *D. x. h.* Si minor juramento corroboret venditionem, *l.* 1. *& auth. ſeq. C. ſi adverſ. vendit.*

Daturne actio ex jurejurando, quod cauſam non habet?

Jure Civili vix ejus efficacia major, quam pacti, *arg. l.* 56. *D. de fidejuſſ. l.* 95. §. 4. *D. de ſolut. l.* 7. §. 16. *D. de pact. l.* 5. *C. de legib.* Præterquam in caſu, *l.* 7 *pr. &* §. 2. *D. de oper. lib. l.* 44. *D. de lib. cauſ.* Verum, moribus

ribus actionem ex eo dari, non eſt dubitandum, cum ex quolibet pacto deliberato inito competat.

Quouſque licet confirmare contractum invalidum?

Siquidem invalidus ſit, quia contra bonos mores formamve publicam eſt, fruſtra abhibetur juramentum, *d. l.* 7. §. 16. *D. de pact. l.* 5. *C. de legib.* Verum, ſi ſit invalidus ex privilegio conceſſo juranti, & nullus ſubſit dolus ex re aut perſona, metuſque, aliaque cauſa, quæ deſtruit vinculum conventionis, valet, *arg. d. l.* 1. *& auth. ſeq. C. ſi adverſ. vendit. d. c.* 2. *de pact. in* 6. *d. c.* 28. *x. h.*

Quæ juramenta pertinent ad judicialia?

1. Quæ pertinent ad deciſionem litis; uti ſunt in ſpecie voluntarium, judiciale, & neceſſarium. 2. Quibus proceditur ob dolum adverſarii, vel interitum rei ad taxationem: qualia ſunt juramenta in litem. 3. Quæ incidunt in litem, præſtanturque vel à litigantibus eorumque adjutoribus; quale eſt Juramentum purgationis, calumniæ; vel à teſtibus, quale eſt veritatis, &c.

Quomodo diſtinguuntur juramenta litis deciſoria?

Ea vel ex conventione à partibus, vel ſine conventione à Judice deferuntur. Quæ ex conventione, ſunt vel voluntaria vel judicialia: quæ à Judice, ſunt neceſſaria.

Qui poſſunt ex conventione deferre?

Qui poſſunt contrahere: unde prohibentur pupilli, ſine tutorum autoritate, *l.* 17. §. 1. *D. h.* prodigi, *l.* 35. §. 1. *h.* & ſimiles.

Quid ſtatuendum de ipſis tutoribus? poſſuntne & illi deferre?

Recte deferunt, ſi quidem probationes deficiant, *d. d. l.* 35. *pr. D. h.*

In quibus cauſis?

Omnibus honeſtis, iiſque, quæ ſunt in poteſtate partium.

Quis eſt effectus juramenti conventionalis?

1. Ab actore præſtitum, parit actionem, §. 11. *Inſt.*

de action. à reo, exceptionem, *l.9.§.1.D.h.* eaque datur non tantum jurantibus, ſed & ſucceſſoribus, vel in perſonam vel in rem, *l.7.& 8. D.h.* 2. Sub prætextu perjurii non retractatur, niſi ita convenerit, *l.31.in fin. D.h. l.1. C. de reb.credit.* (*v.l.ult.C.de reb.cred.*) 3. Licet revocare, antequam præſtitum ſit, uſque ad litis terminum, ſiquidem revocans pleniſſime probare voluerit: verum, ſi is poſtea probare non poſſit, cauſa cadit, nec ei ad juramentum datur regreſſus, *l. 11. C. h.*

Quomodo appellatur actio qua proficiſcitur ex juramento?

Ex jurejurando in factum, in qua non quæritur de probatione & veteri cauſa, ſed tantum, an juratum ſit. *d.§.11.l.5. §. 2. D. h.* Ea tamen ſic eſt inſtituenda, ut veteris actionis forma, mentione jurisjurandi facta, obſervetur, *l. 13. §. 4. & 5. D. h.*

Quod eſt voluntarium?

Quod pars parti defert extra judicium; inde dictum, quod is, cui defertur ex nulla neceſſitate vel præſtandi vel referendi adverſario id præſtet, *l.17. pr. l. 28. §. 10. D. h.*

Poteſtne hoc referri?

Semel ſuſceptum non refertur, *d. l. 17. arg. l. 5. C. de oblig. & act.*

Quod eſt judiciale?

Quod pars parti defert in judicio, & quaſi judice autore. *l. 12. C. h.*

Eſtne hoc neceſſario præſtandum?

De hoc valet regula: (quæ admittenda eſt, licet nihil ſit probatum: (*v.l. 35. ff. de jurej.*) *Cum leges non diſtinguant, & etiam in principio litis deferri poſſit, l.12.C.h.*) *Manifeſtæ turpitudinis & confeſſionis eſt, nolle, nec jurare, nec juramentum referre, l. 38. D. h.* (*v. l. 9. C. de reb. cred.*) Niſi ſit is, qui deferre non poſſit; uti, ſi turpis ſit, aut pejerare ſolitus, cum tuto ipſi referri non poſſit; vel niſi is, cui defertur, plene velit probare, *arg. c. 2. x. de probat. l. 11. C. h.* vel actor malit referre. *l. 34. §. 7. D. h.* vel niſi deferens recuſet jurare de calumnia, *d. l. 34. §.4. & 7.* vel niſi cauſa ſit talis, quæ deſide-

deſiderat pleniſſimam probationem; qualis eſt cauſa criminalis. *l. f. C. de probat.*

Si hoc fuerit præſtitum, deſideraturne ſententia?

Non opus eſt ſententia ad hoc, ut actio ex jurejurando in factum competat: quia ea eſt ex vi conventionis, *d.* §. 10. *Inſt. de act.* ſed, ut executio detur.

Quod eſt neceſſarium?

Quod à Judice defertur ex inopia probationis in cauſis dubiis, *l.* 31. *D. l.* 3. *C. h.* Quæ autem ſit cauſa dubia, arbitrio Judicis æſtimandum eſt. Non vero fit dubia per ſolam inficiationem; ſed tunc, cum quis aliquid probare incepit, non tamen plene: uti &, ſi unum teſtem pro ſe produxerit.

Imo, non poteſt unus teſtis cauſam facere dubiam arg. l. 9. §. 1. *Cod. l.* 12. *D. de teſtibus?*

Ad probationem unius teſtimonium nullius eſt momenti, ſi ſolum hoc ſpectetur: verum, accedente juramento, plurimum valet. unde unus teſtis nihil probat, ſed poteſtatem Judici facit, ut jusjurandum deferre poſſit. Judicis autem eſt ſollicite omnes circumſtantias ponderare.

Quibus defertur?

Non tantum reo, ſed & actori, prout alterutrius probatio eſt potior. Cum vero ſunt æquales probationes, reus abſolvendus eſt, *d. l.* 31. *& d. l.* 3. *C. h. junct.* 121. *de Reg. Iur. l.* 47. *D. de oblig. & act.*

Quid, ſi Iudex non ſit rogatus?

Non tantum non rogatus impertitur ſuum officium, *d. l.* 31. *& d. l.* 3. *c. f.* §. *ſano. x h.* ſufficit enim, eum in genere per provocationem ad judicium eſſe rogatum: verum etiam invita parte adverſa defert: cum & judicium in invitos detur, *l.* 83. §. 1. *D. de Verb. Oblig.*

In quibus cauſis defertur?

In civilibus: non vero iis, quæ ſunt maximi momenti; quales ſunt, criminales, matrimoniales, [a] ob metum perjurii, *arg. d. l.* 31. *& d.* 3.

[a] Vide *Gail. lib.* 2. *Obſ.* 94. *n.* 12. *Grot. lib.* 1. *ſect.* 5. *verſ.* Van Outs.

Quando defertur?

Potiſſimum poſt cauſæ concluſionem, cum Judex litem & probationes examinavit.

Poteſtne & hoc referri?

Nequaquam: cum tantum relatio in conventionali ſit permiſſa. unde hoc juramentum rectius dicitur neceſſarium; quia omni modo & neceſſario eſt præſtandum, niſi is, qui præſtare non vult, cauſa velit cadere, *l.* 12. §. 2. *C. h.*

Poteſtne hoc retractari?

Quia non ex voluntate, ſed ex neceſſitate præſtatur, jure retractari poteſt, propter inſtrumenta poſtea reperta, aliamve juſtam cauſam, *d. l.* 31. *in fin. D. h.* (*v. l. ult. C. de reb. cred.*)

Quæ actio oritur ex hoc juramento?

Quoniam ſententia ſequi debet, datur actio judicati, *d. l.* 31. poteritque poſt ſententiam appellari: cum, ſi juramentum conventionale ſit præſtitum, & ſecundum id ſententia lata, provocatio non ſit permiſſa, *d. l.* 12. §. 2. *& l.* 3. *C. h.*

Quod eſt juramentum purgationis?

Quod præſtatur ab eo, qui ſuſpectus eſt [a] de malitia vel crimine aliquo, ad probandam innocentiam.

[a] Videatur *Berlichius p.* 1. *concl.* 52. & de hac ſpecie tradit *Mynſingerus*, quod ſi præſtitum ſit, audiendus ſit is qui vult probare perjurium *cent.* 2. *obſerv.* 82.]

Tit. 3. De in Litem jurando. 53. Lib. 5. Cod.

Quod eſt Juramentum æſtimatorium ſive taxatorium?

Quo lis, vel id quod intereſt, jurato æſtimatur: & appellatur juramentum [a] in litem.

[a] *Zypæus tit. de jurejurando* refert hanc ſpeciem jurisjurandi non frequentari in Galliis, nec in pleriſque locis Belgii.]

Quis hoc defert?

Tantum Judex, *l.* 4. §. 1. *D. h.* Si vero alius detulerit,

rit, vel eo non delato juratum ſit, nulla erit religio, nec ullum jusjurandum, *d. l.* 4. §. 1. (*v. l.* 3. *ff. de jurejur.*)

Cui defertur?

Domino litis, eique qui ſuo nomine litem conteſtatus eſt. l. 7. *D. h.* adeoque curatores vel tutores jurare non coguntur, niſi velint, ut judicio finis adhiberi poſſit, &, ſi jurent, non ad ſuam utilitatem, ſed domini referent, *l.* 4. *pr. h.*

In quibus defertur?

In iis, quæ non habent certam æſtimationem unde, ſi nummi ſolvendi ſint, non juratur. *l.* 3. *D. h.*

Poteſtne retractari.

Non facile de perjurio quæritur, *l. fin. D. h.* Ex magna autem cauſa, admittetur reſtitutio. *l.* 4. §. 3. *D. h.*

Quomodo diſtinguitur hoc jusjurandum?

Eſt vel affectionis, vel veritatis. Affectionis eſt, cum exceditur etiam verum rei pretium; & affectioni, quæ alias in æſtimationem non venit, *l.* 33. *D. ad L. Aquil.* (*l.* 63. *ff. ad leg. Falcid.*) quid tribuitur, *arg. l.* 1. *l.* 4. §. 2. *D. h.* Veritatis, quo, quanti revera intereſt fit æſtimatio, *l.* 2. §. 1. *D. h.*

Ex qua cauſa juramentum affectionis defertur?

Tantum ob dolum non reſtituentis, *l.* 5. §. 3. *D. h.* *l.* 41. §. 1. *D. re jud.* Non ob latam culpam, niſi in tutela, certo caſu, *l.* 2. *C. h.* Dolus autem hic eſt vel præſens, vel præteritus, *d. l.* 41. §. 1. *l.* 68. *D. de rei vind. l.* 16. §. 3. *de pign. l.* 25. §. 1. *D. ſolut. matrim.* De dolo autem defuncti adverſus hæredes non juratur in litem, niſi lite cum defuncto conteſtata, *l.* 4 *&* 5. *Cod. h.*

In quibus actionibus juramentum affectionis præſtatur?

In actionibus in rem, ad exhibendum, & bonæ fidei judiciis, (*v.* §. 28. *Inſt. de action.*) *l.* 5. *D. h.* omnibuſque arbitrariis, (*v.* §. 31. *Inſt. de action.*) *arg. l.* 18. *D. de dol. mal. l.* 8. §. 1. *D. rer. amot. l.* 16. §. 3. *de pignor l.* 7. §. 8. *de Public. l.* 68. *D. de rei vind.* Non autem in

ſtricti juris judiciis, *d. l. 5. pr. junct.* §. 4. *& l. 6. D. h.*

An ergo ſemper in bonæ fidei, nunquam in ſtricti juris?

Non in omnibus bonæ fidei, ſed his duntaxat, quibus agitur de reſtituenda; uti in commodato, depoſito, locato, *l. 3.* §. 2. *D. commod. l.* 1. §. 26. *D. depoſ. l.* 48. §. 1. *D. locati.* Unde non præſtatur hoc juramentum in emptione, qua de re præſtanda agitur, *arg. l.* 4. *C. de act. empt.* Et tantum in directis, non contrariis, *l. 5. D. depoſ.* In ſtricti autem juris judiciis, eo tantum caſu, quo promiſſor moram fecit, & res interit, *d. l. 5. §. f. & l. 6.*

Quouſque juratur ex affectione?

Lex certum quidem modum non ponit, & ſic ratione legis in infinitum, *d l.* 68. verum Judex arbitrabitur quantitatem, ad quam jurari debeat, *d. l.* 4. §. 2. adeoque Judex poteſt ex juſta cauſa etiam id non ſequi, *d. l.* 4. §. 3.

Cur hic & affectionis habetur ratio?

Propter dolum & contumaciam non reſtituentis: eſt enim permittendum æſtimare in re noſtra affectionem, *arg. l.* 25. §. 1. *D. ſolut. matr.*

In quibus cauſis juramentum veritatis præſtatur?

In omnibus actionibus, cum tantum de culpa non reſtituentis quæritur, *l.* 2. §. 1. *D. h.* vel res non extat, ac probari ejus æſtimatio nequit.

Tit. 4. De condictione cauſa data cauſa non ſecuta. 6. Lib. 4. Cod.

Cum condictiones [*a*] *variæ ſint, procedamus ad nonnullas ſpecies. Quæ eſt condictio cauſa data cauſa non ſecuta?*

Eſt actio in perſonam, qua, quod ob cauſam non inhoneſtam datum eſt, cauſa ea non ſecuta, repetitur, *l.* 1. *& 5. D. h.*

[*a*] Revera condictiones nihil aliud ſunt quam repetitiones, (*v.* §. 15. *Inſt. de action.*) & hodie ſi ob cauſam aliquid datum ſit, non licet ex ſola pœnitentia

tentia repetere, *Grot. lib. 3. ſect. 6.* & *ſect.* 31. *Gomez. tom. 2. var. reſol. c. 8. n. 4. & ſeqq.*]

Quomodo hæc condictio diſtinguitur ab actione præſcriptis verbis?

Hac repetimus quod datum eſt: actione præſcriptis verbis agimus ad adimplenda promiſſa: *d. Ll. junct. l. 1. 7. 9. ff. de præſcrip. verb.*

Quid accipitur pro dato?

Non tantum cum realiter quid eſt datum, ſed & cum acceptilatum, *l.* 10. *D. l. 4. C. h.*

Quid eſt hic cauſa?

Nihil aliud quam finis, vel conditio, vel modus: nec refert, utrum cauſa pendeat ex voluntate, vel non, *l. 5. D. h.*

Quid, ſi conditio impoſſibilis adjecta ſit?

Ceſſat condictio, ſi impoſſibilis natura, vel turpis ſit, *l. 8. C. h. arg. l. 53. ff. de reg. jur. l. 1. ff. de condict. indeb.* Si nec natura obſtet, nec turpitudo, ſed legis tantum diſpoſitio; ut, ſi militi quid ſit datum ad procurandam litem; datur repetitio, *l. 5. C. h.*

Quid, ſi cauſa non ſit ſecuta ob culpam debitoris, & non ob dolum?

Sive cauſa non ſit ſecuta ob dolum, ſive ob culpam, ſive ſine ea, poteſt fieri repetitio, modo re integra dantem pœniteat, *l. 3. §. 2. l. 5. pr. §. 1 & 2. ff. h.*

Quid, ſi ob caſum fortuitum cauſa, pro qua pecunia data eſt, non fuerit ſecuta?

Aut cauſa conſiſtit in alienatione vel amiſſione rei illius, qui ob cauſam accepit: uti, ſi Titius centum acceperit, ut ſervum ſuum manumitteret: hoc caſu condictio ceſſat, *l. 10. C. l. 3. §. 4. D. hic.* aut conſiſtit in facto nudo: hoc modo, ſi factum poſtea præſtari nequeat, valet regula, *d. l. 10. C. h.* ſi poſtea poſſit adimpleri, fiet repetitio; ita tamen, ut ſumptus aliaque detrimenta adverſario refundantur ac præſtentur, *l. 5. D. h.*

Solane res repetitur?

Imo & fructus, & aliæ acceſſiones, *l. 7. § fi. l. 12. D. h.*

Habetne hac condictio quoque locum in nominatis contractibus?

Nequaquam. In iis enim non licet pœnitere, *l. 5. C. de oblig. & action.* (*v. l. 6. C. de action. empt.*)

Atqui contrarium videtur in l. cum te. 6. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 11. §. 6. D. de act. empt.

Nihil difficultatis habent, *d. Ll.* quia in *l. cum te,* non vera eſt emptio : ſed magis permutatio, quæ facta eſt addito exiguo pretio. deinde, non tam ex pœnitentia, quam quia conditio, quæ adjecta erat de certa re, non impleta fuit, revocatur. Sic & in *d. l. 11. §. 6.* non datur directo condictio ex emptione, receſſum enim ab ea erat, ſed arrhæ, quæ ad ſubſtantiam emptionis non pertinet, repetitio, poſtquam ſoluta eſſet emptio.

Tit. 5. de condict. ob turpem, vel injuſtam cauſam. 7. Lib. 4. Cod.

Qua eſt condictio ob turpem vel injuſtam cauſam?

Qua repetimus, quod datum eſt ob turpem, vel illegitimam cauſam.

Semperne id repetitur quod ob turpem cauſam datum eſt?

Aut eſt turpitudo dantis, aut accipientis, aut utriuſque. Si dantis, vel utriuſque, ceſſat repetitio. *l. 3. l. 4. §. 2. D. h.* Si ſolius accipientis, repeti datum poteſt, *l. 1. §. f. D. h.*

Si meretrici quid ſit datum vel promiſſum, quid juris?

Datum non repetitur; quia utriuſque turpitudo verſatur, imo magis dantis quam accipientis. Non enim meretrix, cum ſit meretrix, adeo turpiter facit, quod pecuniam accipiat, *l. 4. §. 3. D. h.* Promiſſum autem peti non poteſt, *l. 27. & 123. D. de Verb. Oblig.*

Quid, ſi quid datum ob cauſam injuſtam?

Datum repetitur, *l. 6. D. h.*

Tit. 6.

Tit. 6. De condictione indebiti. Tit. 5, Lib. 4. Cod.

Quæ eſt condictio indebiti?

Eſt actio perſonalis, qua indebitum, per errorem ſolutum, repetitur.

Quod indebitum repeti vel non repeti poteſt?

1. Si naturaliter & civiliter ſimul ſit indebitum, datur repetitio, §. 1. *Inſt. quib. mod. re contrah. oblig.* 2. Si naturaliter tantum ſit indebitum, civiliter verò exigi poſſit efficaciter; ut fit in literarum obligatione; ceſſat repetitio. Sin autem civilis obligatio ſit inefficax, & exceptione poſſit elidi, (quippe cum Jus gentium vel naturalis æquitas obſtat, uti fit, cum quid dolo vel metu extortum eſt) dabitur condictio, *l. 1. D. de dol. mal. l. 1. D. quod met. cauſ.* 3. Si civiliter tantum indebitum, naturaliter vero debitum, ceſſat condictio, *arg. l.* 13. *D. h.* 4. Si reus exceptione perpetua ſit munitus, eaque competat ob odium creditoris; uti eſt in exceptione ob SConſultum Macedonianum (*v. l.* 9. §. 4. *D. de SC. Macedon.*) ceſſat; Sin autem ob favorem debitoris; uti fit in Vellejano; datur repetitio, *l.* 40. *D. h.* Uti & datur, ſi dubitetur, utrum temporalis, an perpetua ſit exceptio, *l.* 56. *D. h.* 5. Si exceptio temporalis detur; uti ſi in diem certum ſit debitor; non repetitur. *l.* 10. *D. h.* 6. Si quid ſub die incerto debeatur, de quo conſtare non poſſit, quando, ſed qui veniet certo (veluti, ſi quid promiſſum ſit die mortis, certum enim eſt nos morituros, etſi de die non conſtet) repeti non poteſt, *l.* 16. §. 1. *l.* 17. *ff. h.* Si quid ſub conditione indubie exſtitura debeatur, ceſſat repetitio, *l.* 18. *ff. h.* Non autem ceſſat, ſi ſub conditione incerta, *l.* 16. *l.* 48. *ff. h.*

Annon interuſurium petetur, ſiquidem ſors ante diei, vel conditionis exiſtentiam, ſit ſoluta?

Etſi quidem ſtricta juris ratione nihil peti poſſit, quia nuſquam id eſt traditum, & ubi principale [a] peti nequit, ibi nec acceſſorium: tamen, ne quis lucrum ex alterius detrimento ſentiat, ſtatuendum eſt,

non quidem uſuras pecuniæ, ſed fructus & ſimilia emolumenta peti poſſe, & eo magis, quia dies obligationis pars eſt, *l.* 1. §. 2. *ff. de edend.* & fructus peti poſſunt, licet quis rem ipſam non habeat, *arg. l.* 3. *Cod. de condict. ſin. cauſ.*

[*a*] *Buſius in l.* 10. *ff. h.* ſic argumentatur; Qui ad ſortem non admittitur, is neque ad uſuras, *l.* 26. *C. de uſur.* alii tamen aſſerunt contrarium obtinere; Vide *Coſtal. Bald. Salicet. in d. l.* 10. ſed præſtat diſtinguere, ut hîc.]

Ob quem errorem ſolutum poteſt repeti?

Ob errorem facti ſolutum indiſtincte condicitur, *l.* 10. *C. de jur. & fact. ignor. l.* 9. *C. ad L. Falcid.* Verum, in errore juris diſtinctio hæc eſt neceſſaria, aut ſolvens certat de damno vitando, ut, ſi rem ſuam amiſſurus ſit, hoc caſu non debet denegari repetitio, *l.* 7 & 8. *ff. de jur. & fact. ignor.* ne admittamus aliquem locupletari, vel quid acquirere cum alterius injuria & contra voluntatem domini, ſecus quam traditum eſt, *l.* 14. *ff. h.* §. 4. *Inſt. de rer. diviſ.* aut certat de lucro captando; hoc modo (veluti ſi quis ſolvat integra legata, non habita ratione legis Falcidiæ) condictio inhibetur; quia nihil imminuitur ex patrimonio, & ſequitur voluntatem teſtatoris, *d. l.* 9. *C. ad L. Falcid. l.* 9. §. 5. *ff. de jur. & fact. ignor.* (*v. l.* 5. §. 15. *ff. de donat. int. vir. & ux. l.* 2. *C. de fideicomm.*) Sin autem quis errore juris lapſus præſtiterit cautionem, quam teſtator remiſerat, & remittere jure poterat, eam recte condicet, *l.* 1. *ff. ut in poſſ. legat.*

Quid, ſi quis ſolverit, quod revera debebat, non vero illi, cui ſolvit?

Dabitur condictio, *l.* 65. §. *ff. h.* Unde, ſi quis ſolverit falſo procuratori, domino non ratum habente, repetendum eſt. *l.* 8. *C. h.*

Quid, ſi quis ſolverit quod debebatur accipienti ſed non ab illo, qui ſolvit?

Repetitio [*a*] nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, licet verus debitor non ſolverit, *l.* 44. *ff. h.* ſc. ſi nomine debi-

debitoris ſolutio ſit facta; verum, ſi quis ſuo, non debitoris, nomine ſolverit, competit condictio, *l.* 15. §. 1. *l.* 19. §. 1. *l.* 65. §. *f. ff. h. junct. l.* 31. *ff. de petit. hæred.* Solet enim in condictionibus non ſpectari origo pecuniæ, ſed perſona ſolventis, *l.* 6. *C. h. junct. l.* 7. *ſi cert. petat.*

[*a*] Vide *Buſium in l.* 19. §. 1. *ff. h.* ex vero fundamento rem hanc explicantem.]

Daturne hæc condictio hæredibus?

Quia rei perſecutoria eſt, & hæredibus, & contra hæredes datur, *l.* 12. 46. *ff. l.* 5. *C. h.* datur etiam condictio adverſus delegantem, ſi promiſerit pecuniam indebitam, *l.* 2. *C. h.* (*v. l.* 11. *l.* 12. *l.* 13. *ff. de novat.*)

Quid petitur hac actione?

Vel id ipſum, quod ſolutum eſt, vel tantundem, hoc eſt, æſtimatio, ſi quantitas fuerit ſoluta, *l.* 7. *l. ſi non ſortem.* 26. §. *libertus.* 12. *ff. h.* Debet vero res reſtitui cum fructibus & naturalibus acceſſionibus, *l.* 15. *l.* 65. §. 5. *ff. h.* quæ rem ipſam comitantur, non cum uſuris, *l.* 1. *C. h.*

Quid, ſi quis alternative obligatus, utramque rem ſolverit, utram debet repetere?

Habebit electionem recipiendi; quia & dandi habuit, *l. pen. C. h.* non obſtante *l.* 26. §. *pen. ff. h.*

Quis debet probare, debitum vel indebitum fuiſſe?

Probare debet indebitum eſſe generaliter, qui ſolvit, *l.* 1. *C. h.* Niſi is fuerit, cui ex ſpeciali ratione indultum eſt, ut in adverſarium transferat hoc caſu onus probandi; veluti, pupillus, minor, mulier, miles, agricola, forenſium rerum expers, ſimplicitate gaudens, deſidiæ deditus, *l.* 25. §. 1. *D. de probat.*

Ceſſatne aliquando condictio indebiti?

Ceſſat multis modis. 1. In cauſa, ex qua lis per infitiationem creſcit. §. *f. Inſt. de oblig. q. ex q. contr.* quia videtur tacite eſſe tranſactum, *arg. l.* 51. *D. de pecul.* 2. In cauſa pietatis; ut ſi quis dotem, ad quam dandam non tenebatur, ſolverit, *l.* 32 §. 2. *ff. h.* 3. In cauſa tranſactionis, licet res nulla media fuerit, niſi evidens

evidens calumnia detegatur, & tranſactio ſit imperfecta. *l. 65. §. 1. ff h.* 4. Pari modo ceſſat in naturali tantum debito, & eo quod ſolutum eſt per errorem juris in mero lucro, aliiſque modis, de quibus & ante.

Tit. De condictione ſine cauſa. Tit. 9. Lib. 4. Cod.

Quæ eſt condictio ſine cauſa?

Qua repetitur, quod ſine cauſa apud alium eſt.

Quomodo hæc diſtinguitur ab aliis?

In hac plane nulla eſt: in aliis eſt vel turpis, vel erronea, vel vera, quæ non eſt ſecuta, vel alia aliqua cauſa. Verum hæc cum aliis omnibus concurrere poteſt.

Quibus caſibus habet hæc locum?

Sunt varii, 1. Si quis condicat Syngrapham, qua debere ſe confeſſus eſt, quod non accepit, agatque intra biennium, *l. f. C. h.* (*v. l. 7. C. de non numer. pecun.*) 2. Si quis condicat inſtrumentum, cum ſolvit, *l. 2. C. h.* 3. Si dominus petat fructus perceptos, vel conſumptos à malæ fidei poſſeſſore, *l. 3. C. h.* 4. Si fullo condicat pretium, quod ſolvit domino ob amiſſa veſtimenta poſt reſtituta, *l. 2. ff. h.* 5. Si quis condicat nummos, quos ſervus alterius ſubripuit, & dominus quaſi peculiares ademit & conſumpſit, *l. 30. in fin. pr. ff. de act. empt.*

PANDECTARUM

LIBER XIII.

Tit. 1. De Condictione furtiva. Tit. 8. Lib. 4. Cod.

Quæ eſt condictio furtiva?

Actio perſonalis rei perſecutoria, quæ datur, præter actionem furti pœnalem, domino, vel ejus hæredi, *l. 1. 11. D. h.* adverſus furem vel ejus hæredem,

dem, etiamſi nihil pervenerit ad eum, in ſolidum, *l.* 7. §. 2. *l.* 8. 9. *ff. h.* ut rem furtivam, ſi extet, cum fructibus, *l.* 8. *fin. ff. h.* & eo quod intereſt, *l.* 3. *ff. h.* vel, ſi non extet, juſtam æſtimationem præſtet.

Quæ æſtimatio eſt præſtanda?

Quæ ſemper fuit maxima, *quia fur ſemper in mora eſt. l.* 8. §. 1. *ff. h.*

Annon eſt nimis durum, quod heres teneatur in ſolidum, licet nihil ad eum pervenerit?

Etſi quidem hæc actio ex delicto naſcatur: tamen, quia rem tantum perſequitur, *l.* 7. §. 1. *&* 2. *ff. h.* in hæredem competit, eſtque ob ſingulare odium furti conſtitutum, ut hæres in ſolidum, licet nihil acceperit, obligetur. (*v. l.* 9. *ff. h. t.*)

Tit. 2. De Condictione ex lege Tit. 9. Lib. 4. Cod.

Quæ eſt condictio ex lege?

Actio in perſonam, quæ datur ex nova aliqua lege, quæ obligationem introduxit, ſed non expreſſit, qua actione ſit agendum, *l. un. ff. h.*

Suntne ſpecies harum actionum?

Variæ. Ut, ſi quis agat ex lege *Diffamari*, (*l.* 5. *C. de ingen. manum.*) Ex contractu emphyteutico, varias ob cauſas, *l.* 2. *&* 3. *C. de jur. emphyt.* Ex donatione ſolo pacto facta, *l.* 35. §. *fin. C. de donat.* Ad reſcindendam venditionem, vel eam ad æqualitatem in precio redigendam, ob enormem læſionem, *ex l.* 2. *C. de reſcind. vendit.* Ad ſupplementum legitimæ, *ex l.* 30. *C. de inoff. &c.*

Tit. 3. De Condictione Triticiaria.

Quæ eſt condictio Triticiaria?

Eſt actio perſonalis, qua generaliter agitur de rebus quibuſvis certis vel incertis; ſola pecunia numerata excepta, *l.* 1. *ff. h.*

Tit. 4. De eo quod certo loco dari oportet. Tit. 18. Lib. 3. Cod.

Quæ eſt condictio de eo quod certo loco?

Si agatur eo loco quo ſolutio fieri debuit, eſt actio perſonalis ex contractu inito, *l. 4. pr. ff. h.* Sin autem alio loco, forte promiſſore ad locum quo dare promiſerat, nunquam accedente, vel data opera, vel ex juſta cauſa, conſtituta eſt peculiaris actio de eo quod certo loco; quæ eſt arbitraria, qua petitur alia loco, quam quo dari promiſſum eſt, facta commemoratione ejus loci, quo ſolvi debuit. *l. 1. 2. ff. h.*

Cur dicitur arbitraria?

Quia Judex, licet actio in ſe ſit ſtricti juris, arbitrari debet, quanti interſit non ſolvi dicto loco, *l. 1, 2. l. 4. §. 1. ff h.* ſive ex mutuo, ſive ex teſtamento, vel alio contractu ſtricti juris quid debeat, *l. 5, 6, 7. ff. h.*

Cur non habet locum in actionibus bonæ fidei?

Quia iis ipſo jure ineſt uberior bona fides, daturque Judici poteſtas laxior judicandi, quomodo & quantum ſatis fieri debeat, §. 30. *Inſt. de act.* (*v. l. 7. h. t.*)

Cujus utilitas hic ſpectanda eſt?

Tam actoris quam rei, *l. 2. pr. & §. fin. l. 8. l. fin. ff. h.* Itaque, ſi rei pluris interſit, minor: ſi pluris actoris, major ſit condemnatio.

Debetne æquali modo utilitatis haberi ratio?

A parte rei ſemper, ſive actor in mora fuerit ſive non: A parte actoris tunc demum, cum reus fuit in mora. *l. 8. fin. ff. h.* In mora autem eſſe non videtur, qui vi majore detentus non venit in locum deſtinatum, *l. 137. §. 2. ff. de Verb. Oblig.* vel, ſi actor ipſe non venerit.

Daturne hæc actio etiam contra fidejuſſores?

Æque datur in fidejuſſores, ut in reos: ſed non ante conveniri debent, quam rei in locum conſtitutum venire potuerint: ineſt enim hiſce obligationibus ex ſua natura dies, *l. 2. §. 6. ff. h. junct. l. 49. §. fin. ff. de fidejuſſ.* Nec augebitur eorum obligatio propter reorum moram, *l. 8. l. fin. ff. h. arg. l. 68. §. 1. l. f. in fin. ff. de*

ff. de fidejuſſ. Verum, ſi fidejuſſores, vel ſe obligaverint in omnem cauſam, vel in id, quod intereſt, etiam tenebuntur. *l.* 54. *ff. locat.*

At videtur ſtatui l. 88. *ff. de Verb. Obl. fidejuſſori obeſſe moram rei?*

Id, quod *in d. l.* 88. reſpondetur, non pertinet ad obligationem fidejuſſoris augendam, ſed perpetuandam. adde *l.* 58. §. 1. *ff. de fidejuſſ.*

Annon etiam ratione temporis hæc actio eſt arbitraria?

Nuſquam id relatum, imo contrarium ſuadet *l.* 16. §. 1. *D. de conſtit. pecun.* & ratio dictat, cum hæc actio ſit introducta ex neceſſitate, deficiente actione ex ſtipulatu, *l.* 1. 2. *D. h.* cum autem tempus ſtipulationi adjectum eſt, etiam elapſo eo ex ſtipulatu actio dari poteſt.

Quid, ſi promiſſio ſit facta alternative duobus locis, uti, Romæ aut Capuæ ſolvam?

Etſi in alternativis electio ſit promiſſoris, *l.* 10. §. *f. D. de jur. dot. l.* 75. §. 8. *de Verb. Oblig.* (*v. l.* 23. *ff. de legat.* 2.) tamen, ne debitori daretur poteſtas perpetuo eludendi creditorem, data eſt hoc caſu electio creditori, *l.* 2. §. 3. *D. h.* Quod etiam receptum eſt in alternativa ſtipulatione rerum & locorum, *d.* §. 3. ita tamen, ut reus ante petitionem ſolvere poſſit quo loco velit, *d.* §. 3.

Quid, ſi ſors ſit ſoluta, poteſtne Intereſſe loci arbitraria actione alibi peti?

Vix fieri id poterit: niſi aliter convenerit, *l.* 8. *D. h.* (*v. l.* 4. *C. depoſ.*)

Tit. 5. de conſtituta pecunia. 18. Lib. 4. Cod.

Quid eſt [a] *conſtitutum?*

Conventio, qua quis nudo pacto promittit ſe ſoluturum, quod ipſe, vel alius, debet ex contractu, vel ex delicto.

[a] Hodie conſtitutum pro alio non differt à fidejuſſione,

ſione, *Gudelin. lib.* 3. *c.* 11. quia hodie tam ex pacto datur actio quam ex ſtipulatione, & pactorum & ſtipulationum nomina ſunt confuſa.]

Quare introductum eſt conſtitutum, cum ſufficere poſſit fidejuſſio?

Magnum eſt inter hæc duo diſcrimen: cum fidejuſſor tantum ad alienam obligationem accedat, *pr. Inſt. de fidejuſſ.* & obligetur non aliter, quam mediante ſtipulatione: Conſtitutum vero interponatur, & de ſuo, vel alieno debito, & nudo pacto fieri poſſit, *l.* 1. §. 4. 6. & 7. *D. h.*

Qui poſſunt conſtituere?

Omnes, qui alias recte obligantur, ſive maſculi, ſive fœminæ: Hæ autem non conſtituunt alienum, ſed tantum ſuum, *d. l.* 1. §. 1.

De quibus rebus ſit conſtitutum?

Licet pecuniæ tantum fiat mentio: non tamen ad pecuniam numeratam, vel quantitatem tantum, ſed ad omnes res pertinet, *l.* 2. §. 1. *C. h. arg. l. pecunia.* 178. *D. de Verb. Signif.* (*add. l.* 88. *eod.*)

Quomodo ſit conſtitutum?

Semper præſupponi debet debitum, ſive naturale tantum, ſive naturale & civile, *l.* 1. §. 6. & 7. *D. h.* ſive contractum pure, ſive in diem, ſive ſub conditione, *l.* 2. *C. h.* non vero civile tantum, *l.* 3. §. 1. *D. h.* nec opus eſt, ut certa quantitas exprimatur, *l.* 14. *D. h.* modo ad eam relatio fiat, *l.* 28. *D. depoſit.* Poteſt præterea fieri, vel inter abſentes per nuntium, aut literas; vel inter præſentes, quibuſcunque verbis, *d. l.* 14. §. *fin.* Poteſt & aliud pro alio conſtitui, *l.* 1. §. 5. *ff h.*)

Quid, ſi ſine die quis conſtituerit ſe ſoluturum, quod ſub conditione debebatur?

Conſtituens demum exiſtente conditione tenetur, eaque deficiente, utraque actio deperit, *l.* 19. *pr. D. h.* Sed in eum, qui ſub conditione conſtituit, quod pure debetur, actio utilis parata eſt, *d. l.* 19. §. 1.

Si

Si plures conſtituerint, & hac actione conveniantur, habentne beneficium diviſionis?

Ipſo quidem jure adverſus ſingulos dabitur actio in ſolidum, *l.* 16. *D. h.* Sed per epiſtolam Divi Hadriani ipſis ſuccurrendum, *l.* 3. *C. h.* Pariter & ei, qui pro alio conſtituit, accommodatur jus ordinis, *Nov.* 4. *c.* 1.

Poteſtne creditor invitus cogi, ut ante diem ex conſtituto recipiat debitum?

Id negant nonnulli per *l.* 18. *D. h.* Sed cum regulariter ſit receptum, ante diem ſolvi poſſe. *l.* 38. § *inter.* *l.* 43. §. *quoties.* *l.* 137. §. *cum. ita D. de Verb. Oblig.* *l.* 70. *D. de ſolut.* nihil novi in hac conventione ſtatuendum eſt; niſi ſpecialis aliqua ratio Judicem moverit. (*v. l.* 39. *ff. de ſolut. v. l.* 9. *C. de ſolut.*)

Tit. 6. Commodati vel contra. 23. Lib. 4. Cod.

Quid eſt commodatum?

Eſt contractus re initus, quo uſus rei certus gratuito conceditur, §. 2. *Inſt. quib. mod. re contrah. obl.* Quia gratuitus eſt uſus, ſeparatur à locatione: quia certus diſtinguitur à precario, (*v. l.* 17. §. 3. *ff. h.*) quod ſemper revocari poteſt, *l.* 1. *D. de precar.* (*add. l.* 12. *cod.*)

Qui poſſunt commodare?

Non tantum rerum domini, ſed & fures, & prædones, *l.* 16. *D. h.* Non autem immediate ex ſua improbitate actionem fur conſequitur, ſed ex negotio legitimo.

In quibus rebus conſiſtit?

Mobilibus & immobilibus, *l.* 1. §. 1. *D. h.* propriis & alienis, *l.* 15. *D. h.* (*v. l.* 28. *de contr. empt.*) Imo & pecunia, ſi dicis gratia commodetur, *l.* 4. *D. h.* non tamen iis quæ uſu pereunt, *l.* 3. §. 6. *h.* quia in his eſt vel quaſi uſusfructus, vel mutuum.

Quæ actio oritur ex hoc contractu?

Vel directa, quæ datur commodanti adverſus commodatarium ejuſque hæredem, ut finito uſu res integra non deteriorata reſtituatur, *l.* 3. §. 1. *D. h.* aut, re dete-

deteriorata,id quod intereſt. Vel contraria, quæ datur commodatario adverſus commodantem vel ejus hæredem, ſi re commodata uti ſit prohibitus, *l.* 17. §. 1. & 3. vel damnum ex re vitioſa ſcienter commodata ſenſerit, *l.* 18. §. *pen. l. pen. D. h.* vel ſumptus majores fecerit: modici enim cum uſu rei ſolent compenſari.

Quam culpam præſtare debet commodatarius?

Si in gratiam commodantis contractus ſit initus; ut, ſi ſponſæ vel uxori quis, quo honeſtius ad ſe deduceretur, quid commodaverit, tantum dolus præſtabitur: ſi utriuſque cauſa; veluti, ſi communem amicum ad cœnam invitaverint, & unus alteri, qui curam ſuſcepit, quid commodaverit, culpa levis: ſi in commodatarii ſolius, ut plerumque fieri ſolet, etiam leviſſima, *l.* 5. §. 2. *verſ. commodatum. & l.* 10. *l.* 18. *D. h.*

Quid eſt præſtare culpam vel dolum?

Nihil aliud quam reſarcire damnum ex culpa vel dolo ortum.

De culpa, dolo, & caſu fortuito.

Quid eſt culpa?

In genere accepta, nihil aliud quam omiſſio diligentiæ in alienis rebus præſtandæ; vel commiſſio ejus, ex quo damnum alter ſentit. Eaque fit vel ex propoſito, & dicitur culpa malitiæ vel verſutiæ, ſive dolus malus; de quo actum ſupra (*tit. de dolo malo.*) vel fit ſine propoſito per negligentiam, imprudentiam, imbecillitatem, vel imperitiam; hæc in ſpecie culpa appellatur, doloque opponitur.

Quomodo hæc diſtinguitur?

Prout homines ſua agunt, etiam hæc recipit gradus. Uti enim aliqui ſupine negligentes, aliqui affectate curioſi, *l.* 6. *D. de jur. & fact. ign.* aliqui mediocriter res ſuas curant, ſecundum communem hominum morem; ita culpa, eſt vel lata, vel leviſſima, vel levis.

Quid eſt culpa lata?

Omiſſio diligentiæ, quam omnes homines rebus ſuis adhibent, cum quis non facit vel intelligit, quod omnes faciunt, vel intelligunt, *l.* 223. *D. de Verb. Sign.*

vel

vel id facit, quod nemo facit. Hæc comparatur dolo, imo dolus dicitur, *l.* 1. §. 1. *D. ſi menſ. falſ. mod. l.* 226. *D. de Verb. Sign.* ſc. cum agitur de damno reſarciendo, non vero de pœna infamiæ, corporali, aut capitali.

Imo definitur omiſſio diligentiæ ſuis rebus adhibendæ, l. 32. *D. depoſ.*

Male id applicatur *ex d. l.* quia ibi agitur de homine ſocorde. Negligens enim videtur quaſi eſſe in dolo, ſi minorem alienis quam ſuis adhibeat curam. Idque volunt hæc verba: *Nam, ſi quis non ſit diligens ad quod hominum natura deſiderat*, hoc eſt, ſit ſumme negligens.

Quæ eſt culpa leviſſima?

Omiſſio diligentiæ, quam exactiſſime diligentes rebus ſuis adhibere ſunt ſoliti. Hæc etiam ſæpe exprimitur emphatice per cuſtodiam, diligentiam, cuſtodiam plenam, exactam, *l.* 5. §. 2. *l.* 18. *D. hic. l.* 2. §. *fin. l.* 3. *D. de peric. & comm. rei vend.*

Quæ eſt culpa levis?

Omiſſio diligentiæ, quam homines mediocriter diligentes ſuis rebus adhibent.

Annon præſtaret culpam definire, non ſecundum communem hominum diligentiam, ſed ſingulorum?

Id legibus reprobatum eſt; quia quod communiter fit, ſpectari ſolet, *l.* 3. *D. de legib.* Verum, ſingulariter in ſocietate, propter electionem & repræſentationem mutuam perſonarum in officio gerendo, culpa levis dicitur, cum quis omiſit diligentiam, quam ſuis adhibere ſolet, §. *fin. Inſt. de ſociet.*

Cum invenitur nomen culpæ, diligentiæ, cuſtodiæ, periculi, &c. de quo gradu id accipiendum eſt?

Etſi culpæ nomen, ſimpliciter poſitum, regulariter denotet culpam levem (*v. l.* 5. §. 2. *commod. l.* 23. *de R. I. l.* 5. *l.* 8. *C. de pignor. act. & ſim.*) tamen convenientius eſt, accipi nomen culpæ ſecundum gradum, quem ſubjecta materia deſiderat, idemque de cæteris eſt judicium.

Quid

Quid eſt caſus fortuitus?

Qui prævideri, vel prævilus impediri nequit, *l.* 25. §. 6. *D. locat.*

Quæ regulæ ſunt obſervandæ circa præſtationem doli, culpæ, vel caſus?

Circa dolum, quod is præſtari debeat in omnibus contractibus, & non valeat conventio, ne futurus præſtetur, *l.* 23. *D. de reg. jur.* præteritus vero remitti poſſit. (*v. l.* 27. §. 4. *ff. de pact.*) Circa culpam, quod in contractibus omnibus præſtari debeat culpa lata. In iis, qui dantis ſolum cauſa fiunt; tantum lata: in iis, qui accipientis tantum cauſa fiunt; culpa leviſſima: & in illis, qui utriuſque gratia ineuntur: lata & levis, *l.* 5. §. 2. *D. h.* (*v. l.* 108. §. 12. *de leg.* 1.) unde in emptione, locatione, lata & levis; in depoſito, lata tantum; in commodato, etiam leviſſima. Circa caſum fortuitum, quod is à nemine præſtetur, *l.* 6. *C. de pignerat. act. d. l.* 23. *de Reg. Iur.*

Annon receditur ab hiſce regulis?

Receditur aliquando ex natura contractus. Ita in precario lata culpa tantum præſtatur, quia ſemper poteſt repeti, *l.* 1. *junct. l.* 8. §. 3. *D. de precar.* Ita in mandato leviſſima præſtatur, licet mandantis cauſa fiat, *l.* 21. *C. mand.* quia in officio ſeu facto negotioſo verſatur. Aliquando ex facto contrahentium ſimul; uti, ſi honorarium, cum contractus id non deſiderat, ſit præſtitum, *arg. l.* 1. §. 8. *D. depoſ.* vel, ſi aliter convenerit, (*l.* 1. §. 35. *depoſ.*) Poſſunt enim hæ de culpa & fortuito caſu obligationum cauſæ pactionibus immutari, *d. l.* 23. *D. de reg. jur. l.* 1. *C. commod. l.* 1. §. 6. *D. depoſ.* Aliquando propter naturam rei: ita major diligentia in cuſtodia pecuniæ & ſimilium rerum requiritur, §. *pen. Inſt. de locat. l.* 25. §. 7. *D. locat. junct. l.* 3. §. 1. *D. naut. caup.* Aliquando ex facto eorum, qui res alienas detinent, ut, ſi ſeſe obtulerint, partemve adverſam induxerint, *arg. d. l.* 1. §. 35. *junct. d. l.* 32. *D. depoſ.* vel ſi peritiam vel artem aliquam profeſſi ſint, *arg. d. l.* 25. §. 7. & 8. *D. locat. junct. l.* 3.

§. 1.

§. 1. *D. naut. caup.* vel, ſi in mora aut culpa fuerint.

Si de caſu fortuito præſtando convenerit, debetne etiam præſtari inſolitus?

Facti eſt quæſtio. Siquidem enim in genere omnis ſit receptus, videtur etiam de inſolito eſſe cogitatum, *per l.* 32. *D. mand. l.* 78. §. *frumenta. D. de contr. emt. l.* 9. §. 2. *l.* 15. §. 1. 2. *D. locat. l.* 1. *C. comm. l.* 1. §. *ſæpe.* 35. *D. depoſ.* Nec opus eſt enumerari ſingulas ſpecies caſuum, quia nuſquam id requiritur. Sin autem ſimpliciter quis caſum in ſe receperit, non præſumuntur contrahentes egiſſe de inſolito.

Quid, ſi mora vel culpa præceſſerit caſum?

Præſtari debet, niſi eo modo apud dominum res periiſſet. Hoc enim caſu domino periculum imputari oportet, *l.* 14. §. 11. *D. quod met. cauſ. l. ſi is qui Stichum.* 56. *D. de jur. dot. l.* 14. §. 1. *D. depoſ.*

Tit. 7. De actione pigneratitia. Tit. 24. Lib 4. Cod.

Quæ actiones oriuntur ex contractu pignoris?

Sunt vel reales vel perſonales. Reales, Serviana vel quaſi; quæ etiam hypothecariæ dicuntur: perſonales immediate ex contractu; daturque inſuper interdictum Salvianum.

Quomodo diſtinguuntur perſonales?

Sunt vel directæ vel contrariæ pigneratitiæ.

Quæ eſt directa pigneratitia actio?

Eſt, quæ datur debitori ſive domino pignoris, ejuſque hæredibus, adverſus creditorem vel ejus hæredem, cum ſatisfactum eſt creditori, ut rem pignoratam non deterioratam reſtituat.

Quando dicitur ſatisfactum?

Sive ſit ſolutum, ſive aliis pignoribus ſibi caveri voluerit creditor, ſive fidejuſſoribus, ſive reo dato, ſive nuda conventione. Et generaliter, quoties recedere voluit à pignore, ſi, ut ipſe creditor voluit, ſibi cavit, licet in hoc deceptus ſit, *l.* 9. §. 3. *ff. h.*

Quomodo ſolutum eſſe debet?

Vel realiter, vel per acceptilationem, vel per delegationem, modo omnis pecunia ſit exſoluta in proba moneta: ſic nec aliter ſatisfactum eſſe videtur, quam ſecundum omnem pecuniam, *d. l. 9. §. 3. l. 11. ff. h.* hoc eſt, ſortem cum acceſſionibus.

Quid, ſi in ſortem duntaxat vel uſuras obſtrictum ſit pignus?

Eo ſoluto, propter quod obligatum eſt, datur quidem pigneratitia ipſo jure, *l. 11. §. 3. ff. h.* verum creditor retinere id poteſt etiam alterius debiti nomine, *l. un. C. etiam ob chirograph.*

Cui debet fieri ſolutio?

Perinde eſt, an creditori, an voluntate ejus alii vel ei cui hæres extitit, vel Procuratori ejus, vel ſervo pecuniis exigendis præpoſito fiat, *d. l. 11. §. 5.*

Quid, ſi quis offerat ſolutionem vel ſatisfactionem, & creditor ſuſcipere nolit?

Si pro parte offerat, non tenetur recipere; & licet receperit, non eſt ipſo jure pignus pro parte liberatum, *l. 6. C. de diſtract. pign.* Eſt enim pignoris cauſa individua. Si totum offerat extra judicium, non liberabit pignus, niſi conſignet & deponat, *l. 10. l. f. C. h.* Sin autem judicialiter offerat, recte aget pigneratitia, *d. l. 9. §. f. h.* Si vero non ſolvere, ſed alia ratione ſatisfacere paratus ſit, nihil ipſi hoc proderit, *l. 10. D. h. l. 6. §. 1. D. quib. mod. pig.*

Quid, ſi litem ſit conteſtatus?

Etſi quidem litis conteſtatio ſit novatio, *l. 29. D. de novat.* (*v. l. 3. §. 11. de pecul.*) non tamen per eam tollitur pignus, *d. l. 11. pr. h.* Cum non per neceſſariam, ſed voluntariam novationem pignus liberetur. (*l. 11. §. 1. h. l. 18. de novat.*)

Quid petitur hac actione?

Non tantum res ipſa oppignerata, ſed & fructus, quos creditor percepit vel percipere potuit, fructuſque rationem debitorum minuunt, *l. 3. C. h.* &, ſi ſufficiant ad totum debitum, ſolvitur actio, & redditur pignus:

pignus: ſi debitum excedant, qui ſupererunt, reddun-tur, mota hac actione. *l.* 1 *&* 2. *C. h.* ſed hoc, niſi convenerit de ἀντιχρήσει *l.* 33. *D. h. l.* 17. *C. de uſur. l.* 11. §. 1. *D. de pignor.* Reſarcire inſuper debet creditor omne damnum, quod debitori obtigit per creditoris dolum & culpam levem, *l.* 13. §. 1. *l.* 14. *D. l.* 3. *&* 7. *C. h.* quinimo & creditor, cum pignus reddit, repromittere debet de dolo: &, ſi prædium fuerit pigneratum, & de jure ejus repromittendum eſt, ne ſervitutes, ceſſante uti debitore, amiſſæ ſint, *l.* 15. *D. h.*

Quot annis præſcribitur hæc actio?

Debito non ſoluto nullo tempore præſcribitur: quia antequam ſolutum eſt debitum, non poteſt agere debitor, *d. l.* 9. §. 3. & contra non valentem agere non currit præſcriptio, *l.* 1. *in f. l.* 2. *C. de annal. præſcript.* Soluto vero debito, longiſſimi temporis præſcriptione res amittitur, *arg. l.* 10. *& f. C. h. junct. l.* 3. *C. de præſcript.* 30 *vel* 40 *annor.*

Quæ eſt actio contraria?

Quæ datur creditori adverſus debitorem, ut, quicquid ei abeſt, præſtetur; veluti, ſi quid circa pignus debitor commiſerit malitioſe, vel rem alienam, vel alteri obligatam, aut vitioſam obligaverit, in genere, ſi quid pignoris nomine ipſi abſit, vel ratione ſumptuum, vel alia aliqua, *l.* 8. *pr. l.* 9. *pr. l.* 32. 36. §. 1. *D. h.*

Quales impenſæ ſunt reſtituendæ?

Neceſſariæ, etiam modicæ, *l.* 8. *D. h.* Imo & utiles. A Judice autem diſpiciendum eſt, ut neque delicatus debitor, neque oneroſus creditor audiatur, *l.* 25. *D. h.*

PANDECTARUM

Liber XIV.

Per quas perſonas cuique acquiritur. Tit. 27. Lib. 4. Cod. 29. Lib. 3. Inſt. (& Tit. 9. Lib. 2. Inſt.)

Suntne tantum obligationes à nobis ipſis?

ETſi quidem generatim definitum, quod quæ gerimus, contrahimus, niſi à noſtra [a] perſona initium acceperint, inanem actum efficiant, *l.* 11. *D. de obl. & act.* placuit tamen in ſpecie etiam per filios noſtros & ſervos obligationes acquiri, (*v. l.* 38. §. 17. *de V.* O.) & per eos, qui noſtro mandato quid agunt, vel quos præfecimus rebus noſtro commodo gerendis. (*v. l.* 1. *in fin. l.* 2. *ff. de inſtit. act.*)

[a] Hoc quidem generaliter verum eſt, ſed ſæpe accidit ut ex negotio alterius nobis detur actio: ut, ubi bonorum communio eſt inter conjuges, fœminis datur actio ex contractu maritorum, *Grot. l.* 3. *p.* 1. Sic & per tutores pupilli conſequuntur actiones, *l.* 2. *D. quando ex fact. tutor.*

Quæ ergo per procuratorem acquiritur obligatio?

Conſtitutum eſt, condictionem & hypothecariam, ipſo jure, & ſine aliqua ceſſione ad dominum pervenire, cum nomine domini pecunia eſt alteri numerata: ſi enim procuratori neceſſitas cedendi actionem ſit impoſita, quare & non tranſibit ea ſine ceſſione? *l.* 2. *C. h.*

Quid, ſi præſente domino Procurator ſit ſtipulatus?

Nemo ambigit, quin domino competat actio, *l. ſi procuratori.* 79. *D. Verb. oblig.* Imo, ſi quid vendiderit domino mandante, recte dominus cum emptore, & cum domino emptor aget, *l. Iulianus.* 13. §. *ſi procurator.* 25. *ff. de act. empt.*

Tit. 1.

Tit. 1. De exercitoria actione. Tit. 25. Lib. 4. Cod.

Quæ eſt actio exercitoria?

Hæc illis, qui contraxerunt cum magiſtro navis, datur adverſus exercitores. Inventa eſt ob utilitatem navigantium & negotiantium, qui, cum eos oporteat cum magiſtris contrahere, non falli debent, *l.* 1. *pr. D. h.*

Quis eſt exercitor?

Ad quem omnis navis quæſtus pertinet, ſive ſit dominus navis, ſive à domino navim per averſionem, etiam ad tempus, conduxerit, *l.* 1. §. 15. *ff. h.*

Qui poſſunt eſſe exercitores?

Et maſculi, & fœminæ: & patres & filii familias, omneſque, qui poſſunt alias obligari, *d. l.* 1. §. 16.

Quis eſt magiſter navis?

Cui navis cura eſt demandata, *d. l.* 1. §. 1. qui locandis navibus, vel etiam mercibus vendendis, vel emendis, non ſolum ab exercitore eſt præpoſitus, ſed & à magiſtro, *d. l.* 1. §. 3. 5.

Quomodo datur hæc actio adverſus plures?

Contra quemlibet in [a] ſolidum, ne in plures adverſarios diſtringatur, qui cum uno contraxit, (*v. l. ult.* §. 5. *naut. caup.*) *l.* 1. §. *f. l.* 2. *ff. h.* &, qui quid præſtiterit, judicio ſocietatis id, quod expendit, à cæteris conſequetur, *l* 4. *ff. h.* Si vero plures per ſe exerceant, pro rata convenientur: neque enim invicem ſui magiſtri ſunt, *l.* 4. *ff. h.*

[a] Id hodie apud nos non obſervatur, ſc. ut non in amplius teneantur exercitores, quam ad æſtimationem navis & eorum quæ in navi ſunt, ad illos nimirum pertinentium, *Grot. lib.* 3. *ſect.* 1. *verſ.* Ten tweede. *Coren obſ.* 40.]

Ex qua cauſa præcipue hæc actio competit?

Non ex omni, ſed ejus rei nomine, cujus præpoſitus eſt; ut puta, ſi ad onus vehendum locatum ſit, aut aliquas res emerit utiles naviganti; vel, ſi quid reficiendæ navis cauſa contractum, vel impenſum: vel, ſi

quid nautæ operarum nomine petent, *d. l.* 1. §. 12. Sic ut præpoſitio certam legem det contrahentibus. Quare, ſi eum præpoſuit navi, ut tantum vecturas exigat, & magiſter locaverit, & vice verſa, ea res ad exercitorem non pertinet, *d. l.* 1. §. 12.

Quid, ſi mutuatus ſit pecuniam magiſter?

Si ad uſum ejus rei, in quam præpoſitus eſt, competit actio, *d. l.* 1. §. 8. & ſufficit ita mutuatum eſſe: licet enim in ſuos uſus convertit, dabitur æque actio adverſus exercitorem; nec eſt neceſſe, ut creditor probet, in eum uſum pecuniam eſſe verſam, ſed tantum, quod res, cui erat præpoſitus, exigeret, *l. fin.* §. *fin. d. l.* 1. §. 9. *D. h.* Debet enim ſibi imputare exercitor, cur talem præpoſuerit. Quod ſi ab initio conſilium ceperit fraudandi, & non ſpecialiter expreſſerit, quod ad navis cauſam accipiat, contra eſt, *d. l.* 1. §. 9.

Poteſtne & magiſter ipſe conveniri?

Eſt electio creditori, utrum magiſtrum, an exercitorem convenire velit, *d l.* 1. §. 17. Si cum utro eorum ſit actum, cum altero agi nequit, ſed, ſi quid ſit ſolutum ab alterutro, minuetur obligatio, *d. l.* 1. §. *pen.*

Daturne & actio adverſus exercitorem, ſi cum quolibet nautarum ſit actum?

Quanquam ex delicto nautarum exercitor teneatur; non tamen ex contractu: quia, cum magiſtrum præponit, contrahi cum eo permittit: qui nautas adhibet, non permittit cum iis contrahi, ſed malitia & culpa carere eos curabit, *d. l.* 1. §. 2.

Quid, ſi magiſter præpoſuerit aliquem invito exercitore?

Eo uſque producenda eſt utilitas navigantium, ut contra exercitorem hoc caſu detur actio, *d. l.* 1. §. 5.

Habentne exercitores actionem adverſus eos, qui cum magiſtro contraxerunt?

Non: ſed aut ex locato cum magiſtro, ſi mercede operam exhibet, aut ſi gratuitam, mandati agent: ſolet autem ex juſta cauſa extra ordinem exercitoribus ſubveniri, *d. l.* 1. §. 18.

Daturne

Daturne hæc actio hæredi & contra hæredes?

Quia rei perſecutoria eſt, & hæredibus & contra hæredes eſt danda, *l.* 4. §. *fin. D. h.*

Tit. 2. De Lege Rhodia, De Jactu.

Quid cautum eſt lege Rhodia?

Ut, ſi levandæ navis gratia (*v. l.* 184. *de R. I.*) jactus mercium ſit factus, omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt, *l.* 1. *D. h.* Æquiſſimum enim eſt, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, ut ſuas habeant ſalvas, *l.* 2. *in fin. pr. D. h.*

Qua actione procedendum eſt?

Actio ex locato adverſus magiſtrum inſtituenda eſt, & ex conducto magiſter aget. Commodius vero eſt, ut magiſter merces retineat, donec ſinguli portiones damni pro rata intulerint, *l.* 2. *pr. D. h.*

Qui debent contribuere?

Omnes, quorum interfuit jactum fieri, ſive res oneraret navem, ſi non; uti, ſi gemmæ fuerint. etiam dominus ratione navis pro portione obligatus eſt. Ratio quoque habenda eſt veſtimentorum [*a*] & annulorum, *d. l.* 2. §. 2. veniet quoque in contributionem precium ſolutum piratis, à quibus navis eſt redemta, *d. l.* 2. §. 3.

[*a*] Quotidianarum veſtium hodie non habetur ratio, ut eſt in *Placito Ordin. Holland. promulgato ult. Octob. van Schipbreuk art.* 7. *Grot. l.* 3. *p.* 29. (*n.* 18, 19.)

Ob quod damnum debet fieri contributio?

Non tantum, ſi jactus ſit factus, & res ſtatim perierit; ſed &, ſi merces, in ſcapham projectæ, ſubmerſæ ſint, *l.* 4. *pr. D. h.* etiam cum arbor, aut aliud navis inſtrumentum communis periculi cauſa dejectum eſt, *l.* 3. *D. h.*

Quomodo fiet contributio?

Portio pro æſtimatione rerum, quæ ſalvæ ſunt, & earum, quæ amiſſæ ſunt, præſtari ſolet: nec ad rem pertinet, ſi quæ amiſſæ ſunt pluris venire [*a*] poſſent:

quoniam detrimenti, non lucri fit præſtatio. Sed in his rebus, quarum nomine conferendum, æſtimatio habenda eſt, non quanti ſint emptæ, ſed vendi poſſint, *l.* 2. §. 4. *D. h.*

[*a*] Id mutatum eſt hodie, *Grotius d. ſect.* 29. *d. placuit. art.* 6.]

Ob quæ damna ceſſat contributio?

Ceſſat 1. In navi, quæ conſervatis mercibus deterior eſt facta, aut exarmata: niſi ex voluntate vectorum, pro communi periculo id fuerit factum, *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *D. h.* 2. In ablatis à prædonibus, *d. l.* 2. §. 3. 3. In ſervis, qui in mari perierunt, *d. l.* 2. §. 5. Si navis perierit, *l.* 5. *D.* Nam tunc contributio locum habet, cum jactus remedio cæteris in communi periculo ſalva navi conſultum eſt, *d. l.* 5.

Quæ res non ſubjiciuntur contributioni?

1. Corpora libera, *l.* 2. §. 2. 2. Quæ conſumendi cauſa navi ſunt impoſita; quo in numero ſunt cibaria: quia in commune ſunt conferenda, *d. l.* 2. §. 2. 3. Quæ amiſſa navi ſunt ſervata, *l.* 5. *D. h.* vel ex navi depreſſa vel dejecta, *l.* 7. *D. h.*

Ceduntne jacta occupantibus?

Nequaquam, *l.* 8. *D. h.* (*v. l.* 43. §. 11. *ff. de furtis.*) ſed earum rerum nomine, quæ poſtea reſtituuntur, exoneratur collatio, *d. l.* 2. §. 7.

Poſſuntne & littorum domini jure portionem ex iis, quæ naufragio vel jactu in littora delata ſunt, retinere?

Nullo jure [*a*]: nec conveniens eſt, ut fiſcus ex aliena calamitate lucrum ſentiat, *l.* 1. *C. de naufrag.* Præmium vero laboris honeſtum denegari nequit, *arg. l.* 7. *ff. de ſerv. export.*

[*a*] Conſuetudo fere publica ubique in contrarium viget, verum eſt irrationabilis corruptela, cum afflictio afflicto addi non debeat, & nemo per illationem rei mobilis in rem immobilem fieri debeat dominus.

Quid ſi, cum jactus eſt factus, levata navis in alio loco ſubmerſa ſit, & merces ejecta data mercede per urinatores ſint extracta?

Habebitur etiam ratio ejus, cujus merces in navigatione [a] priori ſunt jactæ: non vero eorum, quorum merces una cum navi poſtea perierunt: eorum enim merces non ſunt jactæ cauſa navis ſervandæ, quæ cum illis periit, *l.* 4. §. 1. *D. h.*

[a] Quod ex navi ſubmerſa ſervatur, omni modo manet prioris domini, ut jam dictum eſt, & probatur per *l.* 5. 7. *ff. h.* Unde exiſtimat *Autumnus in l.* 4. §. 1. *ff. h.* quod & merces ſervatæ per urinatores nullum onus collationis patiantur.]

Tit 3. De Inſtitoria actione. Tit. 25. Lib. 4. Cod.

Quæ eſt actio inſtitoria?

Actio perſonalis, quæ datur ei, qui contraxit cum inſtitore, adverſus præponentem: æquum enim prætori viſum eſt, ſicuti commoda ſentiunt præponentes ex facto inſtitorum, ita etiam eos obligari & conveniri ex eorum contractibus, *l.* 1. *D. h.*

Quis eſt inſtitor?

Qui tabernæ, vel alicui alteri negotiationi extra curam navis præpoſitus eſt, *l.* 3. *l.* 5. *D. h.* ſive locus ipſi ſit adjectus, ſive non, *l.* 18. *D. h.*

Ex quorum inſtitorum contractu datur hæc actio?

Non tantum maſculi, ſed & fœminæ: imo & impuberes eſſe poſſunt inſtitores, *l.* 7. §. 1. & 2. *l.* 8. *D. h.* ex quorum omnium facto inſtitoria datur, *d. Ll.*

Ex qua cauſa datur inſtitoria?

Non ex negotio omni, quod cum inſtitore geritur: ſed ita demum, ſi ejus rei gratia, cui præpoſitus fuerit, contractum eſt, *l.* 5. §. 11. & *ſeqq. D. h.*

Ad quid agitur hac actione?

In ſolidum: quia omnis fructus negotiationis ad præfectum pertinet. Et, ſi plures ſint domini, con-

tra ſingulos in ſolidum: & quicquid præſtiterit unus, ab aliis ſervabit, judicio ſocietatis, vel communi dividundo, *l.* 13. §. *f. D. h.*

Tranſitne hæc actio ad hæredes?

Et hæredibus, & in hæredes datur, *l.* 15. *D. h.* ſic vero adverſus hæredes, ut pro ſua parte ſinguli conveniendi ſint: quia ceſſat inter eos communi dividundo judicium, *l.* 14. *inf. D. h.*

Tit. 4. De Tributoria (*a*) actione.

Quæ eſt actio tributoria?

Qua agit, qui cum ſervo vel filio familias, ſciente patre vel domino, contraxit. *(v. l.* 1. *h. t.)*

[*a*] Hic Titulus in Hollandia, quia ibi nec patria nec dominica poteſtas viget, exolevit; in Friſia a. etiamnum obſervatur.]

Qualis ſcientia hic deſideratur?

Tantum ea, quæ eſt in patientia: non enim velle vel nolle debet pater, vel dominus; ſufficit ſcire & non contradicere, *l.* 1. §. 3. *D. h. (v. l.* 1. §. 5. *ff. de acqu. poſſeſſ.*

Quid petitur hac actione?

Ut, quicquid in mercibus pecularibus eſt, dividatur pro rata inter dominum aut patrem & actorem: ſic tamen, ut, ſi unus creditor veniat, caveat pro rata ſe refuſurum, ſi alii emerſerint: non enim hæc actio occupantis meliorem cauſam facit, ſed æqualem conditionem quandoque agentium, *l.* 5. §. *f. l.* 6. *D. h.*

Venitne in hanc tributionem totum peculium?

Non: ſed id duntaxat, quod ex merce eſt, vel in pretio exiſtente, vel converſo in peculium, *d. l.* 5. §. 11. 13. [*a*]

[*a*] Conſtitutum eſt in *l.* 5. §. 15. *& ſeqq.* quod ſi ſervus plures habeat negotiationes, vel plures tabernas ejuſdem negotiationis, creditores non ſint confundendi, ſed quilibet rejiciendi ſunt ad ſuam negotiationem vel tabernam in quam crediderunt; Quæritur itaque, an idem in liberis hominibus, qui diverſas

habent

habent negotiationes vel tabernas ſit recipiendum? *Affirmat Stracha de decoctor. c. fin. n. 10. & ſeqq. Caſtrenſis in d.* §§. Negat *ibid. Raphaël Cumanus,* hac ratione, quia liberi homines ſuas perſonas, non res obligent, ac æs alienum concernit totum cujuſque patrimonii, idem approbat *Mornac. in d.* §§. Prior ſententia magis arridet, ſi quis tabernas aut negociationes non domi, ſed alibi habeat ſeu exerceat.]

Quid ergo proprie eſt merx peculiaris?

Quæ peculiariter eſt comparata, etiamſi quoque nihil ſit in peculio, *l* 1. §. 2. *D. h.*

An igitur pater nihil habebit præcipuum?

Nihil omnino: quia eo ſciente filius eſt negotiatus, §. 3. *Inſt. quod cum eo.*

Tit. 5. Quod cum eo, qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicetur. Tit. 26. Lib. 4. Cod. 7. Lib. 4. Inſt.

Quid eſt in edicto, quod cum eo, qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicetur?

In genere refertur ad omnes actiones, quæ ex contractibus cum iis, qui in aliena poteſtate ſunt, initis dantur; ut ſunt, de peculio, in rem verſo, &c. Verum in ſpecie complectitur [a] actionem, qua, poſt ſolutam poteſtatem, adverſus filium, non hæredem patris, agitur ex contractu ante habito, *l.* 2. *in fin. D. h.* qua, ſive voluntate ſua, ſive juſſu patris contraxerit, ſive in peculium, ſive in patrimonium patris res ſit redacta, non ulterius convenitur, quam facere poteſt, *d. l.* 2.

[a] Hæc actio in Hollandia non frequentatur, & apud plurimos populos exolevit.]

Quid, ſi filiusfam. vivo patre ſit condemnatus?

Dabitur actio judicati in id, quod facere poteſt, *l.* 5. *D. h.*

Annon ceſſat aliquando actio in id quod facere poteſt filius?

Ceſſat 1. ſi dixerit, cum contraheret, ſe eſſe patrem-

fam. *l.* 4. §. 1. 2. In delictis, *d. l.* 4. §. 2. 3. In hæredibus filii, *d. l.* 4. §. 3. 4. Si filius fuerit hæres patris in ſolidum, *d. l.* 4. *pr. D. h.*

Tit. 6. De Senatuſc. Macedoniano. Tit. 28. Lib. 4 Cod.

Poteſtne filius familias ex omni contractu obligari?

Poteſt non tantum obligari, ſed & conveniri, *l.* 39. *D. de obligat. & action.* excepta cauſa mutui. SConſulto enim Macedoniano conſtitutum, ut, ſi quis filiofam. pecuniam mutuo det, (*v. l.* 7. §. 9. *h. t.*) ei nec adverſus filiumfam. nec poſt mortem patris patremfam. factum, actio petitioque daretur, ut ſcirent, qui peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filiifamilias bonum nomen exſpectata patris morte, fieri, *l.* 1. *pr. D. h.*

Qui ſunt in hoc Senatuſconſulto filii familias?

Non tantum liberi primi gradus, ſed & ulterioris, *l.* 14. *D. l.* 6. §. 1. *C. h.* modo & illi ſint in poteſtate; nec filii tantum, ſed & filiæ, *l.* 9. §. 2. *D. h.*

Tantumne filio & patri ſuccurritur?

Non ſolum illis, verum & ſucceſſoribus, fidejuſſoribus, *l.* 7. §. 10. *h.* (*v. l.* 7. §. 1. *ff. de except.*) & mandatoribus, qui & mandati habent refugium: niſi donandi animo interceſſerint, vel ex patris voluntate, *d. l.* 9. §. 3. *D. h.* Sin autem interceſſerint ſine voluntate patris, ſolvendo non repetunt, *d. l.* 9. §. 4. Et quanquam ſolvendo non repetant, tamen, ſi non oppoſita exceptione condemnati ſint, uti poterunt antequam ſolverint, etiam in executione SConſulto, *d. l.* 9. §. 5. *l.* 10. & 11. *D. h.*

Daturne exceptio hac contra omnes creditores?

Datur non tantum contra privatos: ſed & civitatem, *l.* 15. *ff. h.* Non minores, *l.* 11. §. *f. D. de minor.*

Poteſtne filiusfam. renunciare huic beneficio?

Nequaquam: (*v. l. pen. C. de pact.*) quia non tam filiifam. quam patris beneficio introductum eſt, licet etiam juraverit: nec enim juramento quis alteri præjudicare

dicare debet, & præcipue ſi fiat contra bonos mores. *(v. auth. ſacram. pub. C. ſi adv. vendit.)*

Quibus caſibus ceſſat SConſultum?

Variis: vel ob qualitatem creditorum, eorumque factum: vel ob perſonam filiif.: vel ex cauſa patris, ob ejus utilitatem, vel factum: vel ob rem ſive contractum. Ob qualitatem creditorum. 1. Ex favore perſonarum: ita SConſultum minoribus non obſtat, *l.* 11. *in fin. D. de min.* 2. Ex ignorantia; nulli enim niſi qui ſcit aut ſcire potuit eſſe filium familias, obſtat SConſultum, *l. pen. D. h.* 3. Siquidem promiſerint creditores filiofamil., ſed non ante ſolverint ei, quam patrifam. facto, quia numeratione, quæ mutuum perficit, paterfam. eſt obligatus, *l.* 3. §. *fin. l.* 4 *&* 5. *D. h.* Ob perſonam filiifam. 1. Si fuerit inſtitor vel exercitor, *l.* 7. § 11. *D. h.* 2. Si ita egerit publice, privatim, & ſe geſſerit, ac ſi eſſet paterfamilias, *l.* 3. *pr. D. l.* 1. *C. h.* 3. Si pro alio mutuum accipiente fidejuſſerit ſine fraude, *d. l.* 7. *pr.* 4. Si acceperit mutuum, ut liberaret eum, qui non poterat ſubmoveri per exceptionem, *d. l.* 7. §. 14. 5. Si, cum paterf. eſt factus, partem debiti ſolverit, *d. l.* 7. §. *fin.* vel, ſi rem pignori dederit: quo caſu denegabitur actio uſque ad pignoris quantitatem, *l.* 9. *D. h.* (6. *v. l. ult.* §. *ult. C. h. t.*) Ob perſonam patris. 1. Si mutuum à filiofam. acceptum in utilitatem ejus verſum ſit, *d. l.* 7. §. 12. 2. Si pater ſciverit, & non continuo contradixerit, *l.* 12. *&* 16. *D. h.* Itaque magis, ſi juſſerit, *d. l.* 12. licet ignorante creditore mutaverit voluntatem: initium enim contractus ſpectandum eſt, *d. l.* 12. 3. Si partem debiti ſolverit: aliterve ratum debitum habuerit, *d. l.* 7. §. 15. *l.* 7. *C. h.* Ob rem. 1. Ex contractu alio, quam ex mutuo, niſi fraus SConſulto ſit facta, *d. l.* 3. §. 3. *d. l.* 7. §. 3. 2. Si vectigalia ſint conducta, *d. l.* 3. §. 1. 3. Si peculium caſtrenſe ſit filiof. ad ejus enim quantitatem ceſſat SConſultum, *l.* 1. §. *fin. l.* 2. *D. h.* 4. Si dotis cauſa mutuum ſit acceptum, cum dos danda eſt, *d. l.* 7. §. 2. 5. Si ad pro-

babilem modum in ſtudia vel legationes mutuum ſit acceptum, *d. l.* 7. §. 13. *l.* 2. 5. *Cod. hic.*

PANDECTARUM
LIBER XV.

Tit. I. De peculio.

Quæ eſt actio de peculio?

Est actio prætoria perſonalis, qua, qui cum filiofam. vel ſervo [a] contraxit, agit adverſus patrem, vel dominum in tantum, quantum eſt in peculio.

[a] Hodie ex contractu famulorum non obligamur, niſi quatenus merces ſeſe extendit, *Grotius lib.* 3. *p.* 38. (*n.* 9.) vel niſi aliter ſit cautum in ſtatutis: Quoad filios hodie obtinet, ut ſi majores ſint, ipſi conveniantur; ſi minores, patres, qui conventi ex bonis propriis filiorum tanquam legitimi curatores debitum exſolvere tenentur, *Grot. lib.* 3. *ſect.* 1. (*n.* 48, 49.)

Quid eſt peculium?

Patrimonium filiifam. aut ſervi, ſeparatum à bonis patris aut domini.

Quomodo diſtinguitur?

Filiofamilias eſt, vel caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe, vel adventitium, vel profectitium.

Quod eſt Caſtrenſe?

Quod filiusfamilias acquiſivit occaſione armatæ militiæ, vel à patre, vel alio, quod non haberet, niſi militaſſet, *l. Caſtrenſe.* 11. *D. de caſt. pecul.*

Quod eſt quaſi Caſtrenſe?

Quod filiifam. ſibi acquiſiverunt ex militia togata. Tale habent Adſeſſores, qui juvare adminiſtratores provinciarum ſuis conſiliis conſueverunt, *l. velut* 7. *C. de adſeſſor.* Advocati, qui ſuis patrociniis, ſecundum *l.* 14. *C. de adv. diverſ. judicior.* laborantium ſpem, vitam, ac poſteros defendunt, *l. fori.* 4. *C. eod.*

Quod

Quod eſt adventitium?

Quod extra militiam togatam, aut armatam, non à patre aut ejus contemplatione; ſed aliunde [a] ad filiumfam. profectum eſt: videlicet ex hæreditate vel donatione matris, aut propinquorum, §. 1. *Inſt. per quas perſon. cuique acq. Nov.* 117. *c.* 1. aliave ſimili cauſa.

[a] Quod liberis donatur à ſuſceptoribus è baptiſmate, illud, niſi aliter ſit dictum, cedit parentibus, *arg. l.* 19. §. 1. *ff. h. l.* 21. *& ſeqq. D. de uſuf. Mantica de ambig. convent. lib.* 13. *tit.* 21.]

Quod eſt profectitium?

Quod extra cauſam militiæ à patre, vel ex ejus rebus filiofamilias obvenit, *d.* §. 1. *junct. l.* 5. *ff. de jur. dot.*

De quo peculio actio de peculio comparata?

Tantum de profectitio: non de adventitio, quia in eo eſt pater conveniendus tanquam legitimus adminiſtrator, *l.* 1. *C. de bon. matern.* niſi permiſerit filio adminiſtrationem. Nec de caſtrenſi vel quaſi, quia in eo eſt filiusfam. loco patrisfam. *l.* 2. *ff. ad SC. Macedon.*

Ob quæ datur hæc actio?

Tantum ob ea, quæ ex contractibus vel quaſi, *l.* 44. *ff. h. l.* 14. *ff. de negot. geſt.* non, quæ ex delictis, vel quaſi, filius debet, *l.* 1. §. 7. *ff. de h. q. ejec. vel effud.* Pœnalia enim judicia in patrem non dantur, *l.* 58. *ff. de Reg. Jur.*

Ad quid competit?

In tantum, quantum vires peculii patiuntur: eo enim uſque creditur pater probare contractus, *l. qui peculii* 46. *ff. h.* (*v. l.* 1. §. 5. *ff. de acquir. poſſeſſ.*)

Quid, ſi patri quid debeatur extra peculium?

Recte hoc deducet: quia prævenisse creditur, *l.* 9. §. 2. *ff. h.* Quinimo & deducet, quod debetur perſonis ſuæ poteſtati, curæ, vel tutelæ ſubjectis, *d. l.* 9. §. 3, 4. verum, hæc deductio ceſſabit, ſi aliunde, vel alia actione ſuum poſſit conſequi, *l. ſi noxali.* 11. §. 6. *ff. h.*

Eſtne

Eſtne hæc actio perpetua?

Eſt perpetua filiofam. aut ſervo manente in poteſtate, *l. 2. ff. quand. de pecul. act. eſt annal.* ac tranſitoria ad hæredes.

Tit. 2. Quando de peculio actio annalis eſt.

Quid ergo, ſi filiusfam. vel ſervus liberatus ſit à poteſtate?

Actio de peculio annalis eſt, *l. 1. pr. ff. h.* Nam placuit, licet extinctum ſit peculium, actionem in annum prorogari exemplo aliarum actionum prætoriarum, *d. l. 1. §. 3. ff. h.*

Quid, ſi interim auctum ſit peculium?

Id cedit commodo agentium; quemadmodum & imminutio pertinet ad damnum eorundem, *l. fin. ff. h.*

Quid, ſi temporalis ſit actio, qua agendum?

Non exceditur tempus, quo finitur temporalis actio. Itaque redhibitoria, quæ intra ſex menſes eſt inſtituenda, *l. 19. §. fin. l. 55. ff. de Æd. edict.* tantum ſex menſium erit poſt mortem filii, *l. 2. ff. h.*

Tit. 3. De in rem verſo. L. 4. 26.

Quæ eſt actio de in rem verſo?

Actio perſonalis, qua, qui cum filiofam. contraxit, agit adverſus patrem, ut, quantum in rem patris verſum eſt ex eo negotio, præſtetur.

Quando dicitur quid eſſe in rem verſum?

Quoties eſt talis cauſa, ex qua procuratori mandati, vel ei, qui negotia geſſit, negotiorum geſtorum actio eſt, & patris res aut melior, aut non deterior reddita eſt, *l. quod ſi. 3. §. 2. ff. h.* Nec ſpectatur, an bono patris ceſſerit, modo in negotia ejus, etiam in delitias & turpem cauſam, ex ejus voluntate ſit expenſum, *d. l. 3. §. 6.*

Quid, ſi voluptarii ſint facti ſumptus?

Si citra voluntatem patris ſint facti, non poteſt hac actione agi, ſed pati debet pater tolli ſine rei læſione, *d. l. quod ſi. 3. §. 4.*

Quid

Quid ſi, quod erat in rem verſum, perierit?

Non nocebit [a] id creditori, *d. l.* 3. §. 6. *& ſeqq.* Non enim fatalis rei eventus hoc modo excuſat ab obligatione ſemel acquiſita, *l. ſed an.* 10. §. 1. *ff. de neg. geſt.*

[a] Quamvis hæc cauſa ſit veriſſima, quia non in rem ſed in perſonam ſit creditum, in Galliis tamen hæc res æſtimatur ex eventu, ut ex *l.*3. §.7. *ff.h.* cenſet *Autumnus.*]

Quid, ſi in rem patris mutuo ſit datum, non autem verſum?

Non habetur pro verſo; ne credulitas creditoris patri obſit, aut calliditas filiifam. noceat, *d. l.* 3. §. 9. *ff. h.*

Tit. 4. Quod juſſu.

Quæ eſt actio quod juſſu?

Quæ datur ei, qui cum filiof. contraxit juſſu patris, *l.* 1. *pr. ff. h.*

Quando juſſus interveniſſe dicitur?

Quoties generaliter vel ſpecialiter, teſtato vel non teſtato, pater juſſit, aut mandavit, vel ratum habuit, ſive expreſſe, ſive tacite, *l.* 1. §. 1. 3. 6. *ff. h.*

Quando tacite?

Cum pater chirographo filii ſubſcripſit, *d. l.* 1. §. 4. *l.* 3. *C. quod cum eo*, vel id ſigillo ſuo confirmavit.

Quid, ſi pater fidejuſſerit?

Non tenetur quod juſſu; quia quaſi extraneus intervenit. Aliud eſt fidejubere, aliud jubere. Unde & ſi inutiliter fidejuſſerit, non tenebitur quaſi juſſerit, *d. l.* 1. §. *quid ergo* 5. *ff. h.*

In quid datur hæc actio?

In ſolidum, *d. l.* 1. *pr. ff. h.* nam quodammodo contrahitur cum eo, qui jubet, *d. l.* 1. *pr.* (*add. l.* 5. §. 3. *de admin. tut. l.* 37. *ad leg. Aquil.*)

PANDECTARUM
LIBER XVI.

Tit. Ad Senatus-Conſultum Vellejanum. Lib. 4. Cod. Tit. 29.

Quid comprehenſum eſt Senatus-Conſulto Vellejano?

ETſi quidem fœminæ poſſint obligari in propriis cauſis, ac donare, *l.* 4. §. 1. *D. h.* tamen eſt ſtatutum, ne pro ullo [*a*] intercedant, *l.* 1. *l.* 2. § 1. *l.* 4. *D. h.* facile enim ad interveniendum inducuntur, at magno per hoc detrimento afficiuntur, *d. l.* 1.

[*a*] A Senatu Pariſienſi ex æquitate maxima admittitur interceſſio matris pro filio, ut notat *Autumn. cenſ. Gall. ad l.* 6. *D. h.*

Quando dicuntur fœminæ intercedere?

Cum in ſe ſuſcipiunt alienam obligationem, *l. Senatus-conſultum.* 4. *C. h.* 1. Veterem: aut participando eam, cum fidejubent, vel conſtituunt pro alio, *d. l.* 4. *l.* 1. §. 1. *D. de conſt. pecun.* aut mandant alii dari pecuniam, *l.* 6. 7. 19. *ff. h.* aut res ſuas, aut ſibi pigneratas, pro alio obligant, *l.* 5. 7. 12. *C. l.* 17. §. 1. *l. fin.* §. 2. *ff. h.* aut transferendo in ſe, ut, cum expromittunt pro alio, *l. quamvis.* 8. §. 8. *ff. h.* vel alium defendunt, *l.* 2. §. *fin. ff. h.* 2. Novam, ſi pro alio pecunias accipiant, & ſtatim ſeſe reas faciant, *d. l.* 8. §. 14. *ff. d. l.* 4. *C. h.*

Quibus modis conſulitur fœminis?

1. Ipſo jure, vel generaliter in omni interceſſione, de qua liquido conſtat, *l.* 2. § 1. *verbis: neve eo nomine ab his petitio, neve in eas actio detur. ff. l.* 23. §. *fin. C. h.* vel ſpecialiter in interceſſione pro marito, *Nov.* 134. *c.* 8. *Auth. ſi qua mulier. C. h.* ſive ſemel, ſive multoties ſit facta; ſive publicum, ſive privatum ſit debitum, *Dd. Ll.* 2. Exceptione, ſi conveniantur, cum non liquido conſtat, quod interceſſio ſit facta, *l. qui* 40. *ff.*

40. *ff. de cond. indeb. l. quamvis.* 8. §. *ſi mulier.* 2. *ff. ad S C. Vellejan.* 3. Condictione, ſi quid ex cauſa interceſſionis ſolverint, *d. l.* 8. §. 3. *ff. l.* 9. *C. h. d. l. qui* 40.

Prodeſtne & hoc hæredibus ac fidejuſſoribus?

Non tantum hiſce, *l.* 10. *l.* 16. §. 1. *ff. h.* quia tota obligatio improbatur, *d. l.* 16. §. 1. ſed & procuratoribus earum, *l.* 30. §. 1. *ff. h.* & ei qui pro iis intercedentibus pignus dedit. *l.* 2. *ff. quæ res pign.*

Quid, ſi una cum muliere interceſſerit alter qui poterat obligari?

Subducitur perſona mulieris, ac alter in ſolidum obligatur, *l.* 48. *ff. de fidejuſſor.* quia ſcire potuit, aut ignorare non debuit, mulierem fruſtra intercedere, *d. l.* 48. (*v. l. pen. ff. de SC. Maced. l.* 19. *de R. I.*)

Quid, ſi quis per interceſſionem mulieris ſit liberatus?

Reſtituetur actio in eum, qui liberatus eſt, *l.* 8. §. 8. 14. *l.* 20. *ff. h.*

Quibus modis ceſſat hoc SConſultum?

1. Ob favorem rei in obligationem deductæ; uti; ſi pro libertate, pro dote, interceſſerint, vel dotem promiſerint, *l. pen. in fin. C. h.* 2. Ob factum [*a*] mulierum. uti, ſi ſucceſſerint reis, *l. quamvis.* 8. §. 13. *ff. h.* quo caſu vel reſtitutoria, vel directa actione conveniuntur, *d. l.* 8. §. 12. Si callide ac doloſe interceſſerint, *l.* 30. *ff. h.* Si poſt biennale juge tempus ſecundam fecerint interceſſionem, *l.* 22. *C. h.* Si confeſſæ ſint in publico inſtrumento, ſe pro interceſſione quid accepiſſe, vel ſi id aliter probari liquido poſſit, *l. antiqua.* 23. *C. h.* Si SConſulto legitime renunciaverint, *l. fin.* §. 3. *D. h.*

[*a*] Ita etiam ceſſat, ſi fœmina publice exercuerit mercaturam, *Buſius in pr. ff. h.*]

Quid, ſi pater conſenſerit in filiæ interceſſionem?

Æque erit locus SCto. Nec obſtat, quod patrum conſenſus excludat beneficium SCti Macedoniani: (*l.* 12. *ff. de SC. Maced.*) quia Vellejanum in favorem mulierum; Macedonianum in commodum patrum, & odium fœneratorum introductum eſt, *l. qui* 40. *ff. de cond. indeb.*

Quid,

Quid, ſi creditor ignoraverit fœminam intercedere?

Subvenietur ei, nec SConſulto erit locus: quia alias nemo cum fœmina contraheret, *l.* 4. *l.* 11. 12. *l.* 19. §. 5. *l.* 27. *D. h.*

Poteſtne mulier huic beneficio renunciare?

Poteſt, [*a*] modo ſit certiorata: ſive in publico, ſive in privato inſtrumento, *l. ult.* §. *pen. D. h.* nec obſtat *l.* 23. §. *fin. C. h.* ſive judicialiter, ſive extrajudicialiter, ſive jurato, ſive injurato, fiat renunciatio, *arg. l. pen. C. de pact.* At *Auht. ſi qua mulier. C. h.* non aliter ceſſat, quam ſi facta ſit renunciatio per juramentum *arg. c.* 28. *x. de jurejur.*

[*a*] Poteſt & hodie extra judicium, *Buſius in l. ult.* §. *ult. D. h.* quæ ſententia juris fundamentis eſt maxime conveniens; In Friſia a. receptum eſt, quod renuntiatio tantum fieri poſſit in publico inſtrumento. *Sande l.* 3. *deciſ. tit.* 11. *def.* 2. 6. Et uxor pro marito intercedens non aliter quam ſi jurata intercedat, *Sande d. tit.* 11. *defin.* 4. Vide *Gail. lib.* 3. *obſ.* 77.]

Poteſtne mulier SConſulto Vellejano renuncians cum juramento, juvari per Auth. Si qua mulier?

Poſſet defendi eam juvari, quia jus *d. auth.* eſt ſingulare, quod per generalem renunciationem non tollitur, *arg. l. ſed & ſi* 4. §. 4. *D. ſi quis caution.* ſed, ne facile juramentum violetur, ſatius eſt contrarium tueri, licet etiam enormiter ſit læſa fœmina.

Tit. 2. De Compenſationibus. Lib. 4. Cod. Tit. 31.

Quid eſt compenſatio?

Eſt debiti ac crediti mutua inter ſe contributio, *l.* 1. *D. h.* Diſtinguitur à retentione, quod retentio ſit corporis, vel ſpeciei alienæ ob id, quod nobis ob ſumptus in rem factos, vel ex alia cauſa debetur: compenſatio autem eſt quantitatum utrinque debitarum.

Quæ debent concurrere, ut compenſatio fieri poſſit?

Ut ſit perſona habilis: contractus, qui compenſationem admittat: res idonea, & debitum utrinque liquidum ac certum.

Qui poſſunt compenſare?

Omnes, qui ſolvere, imo & ſæpe qui non ſolvere poſſunt, ſic pupillus recte compenſat, & pupillo compenſatur, etiam ab ipſo tutore, *l.* 11. *C. h. l.* 1. §. 4. *D. & l.* 3. *C. de contrar. tut. act.*

Poteſtne fiſco objici compenſatio?

Poteſt, niſi ex tributis, ex precio rei à fiſco emptæ, vel ex annonaria cauſa, aliave ſimili, de qua in *l.* 3. 7. *C. h. & l.* 46. §. 5. *D. de jure fiſc.* quid fiſco debeatur.

An & Procurator compenſat?

In ſuam rem datus compenſat, & poſt litem conteſtatam, *l.* 18. *D. h.* & ante, *arg. l.* 1. 6. 7. *C. de Obl. & Action. l.* 25. *in fin. D. de procurat.* Etiam compenſatio huic objicitur, quæ nocere poterat cedenti domino, ſiquidem ceſſio ſit facta voluntario, non ſi ex [a] neceſſitate, *l.* 33. §. *fin. ff. de Procurat.* Imo ceſſionario imputabitur, quicquid à primo, ſecundo & tertio cedentibus, ſi ter ſit facta ſucceſſive ceſſio, debetur, *arg. l.* 143. 177. *ff. de Reg. Iur.* Qui vero in rem alienam eſt conſtitutus ſuo nomine non compenſat, nec patietur compenſationem, *l. ejus* 9. *C. l. pen. ff. h.*

[a] Vide ſi ex neceſſitate *Sande lib.* 3. *tit.* 17. *def.* 5.]

Quæ res admittunt compenſationem?

Non ſpecies, licet ſint æſtimatæ, *l.* 2. §. 1. *l.* 6. *ff. ſi cert. petat. l.* 14. *D. de Iur. dot.* non diverſi, ſed tantum ejuſdem generis quantitates utrinque debitæ: præcipue vero nummi, cum valor eorum tantum ſpectatur, *l.* 11. 15. 19. *ff. h.*

In quali debito admittitur compenſatio?

Non diſtinguitur, utrum ſit civile & naturale ſimul, an naturale tantum, *l.* 6. *ff. h.* ſive ſub uſuris utrinque, ſive ſine iis debeantur, *l.* 11. *ff. h.* modo ſit debitum certum, ac liquidum, vel quod ſine ambagibus poſſit liquidari, *l. fin.* §. 1. *C. h.* & exceptione perpetua non poſſit perimi, *l.* 14. *ff. h.*

Quid, ſi in diem quid debeatur?

Compenſari tunc demum poteſt, cum dies venit, *l.* 7.

l. 7. *ff. h.* niſi humanitatis gratia lex indulgeat tempus *l.* 16. §. 1. *ff. h.*

An & in maleficiis locum habet?

Habet, modo pecuniarie agatur, *l.* 10. §. 2. *D. h.* Etiam injuria verbalis cum verbali compenſabitur, *arg. l.* 25. *ff. de procurat*, *l.* 14. §. 6. *D. de bon. libert. l.* 39. *D. ſolut. matrim.* dolus cum dolo. *l.* 42. *D. de action. empt.* (*v. l.* 36. *ff. de dolo.*)

In quibus cauſis & contractibus habet locum?

In omnibus, ſive ſint ſtricti juris, ſive bonæ fidei: ſive in rem, ſive in perſonam, §. 30. *Inſt. de act. l. ult. C. h.* Excipiuntur, tantum, depoſitum, *d.* §. 30. *d. l. fin.* §. 1. *in fin.* & actio momenti, *d. l. fin.* §. 1. Non vero commodatum. *l.* 18. §. *ult. D. commodat.* Non repetitio dotis, *arg. l.* 15. §. 1. *l.* 22. §. 3. *D. ſolut. matrim.* Etſi enim in commodato, ſub prætextu debiti, reſtitutio non inhibeatur, *l. fin. C. commodat.* nec ob ullam fere cauſam dos retineri poſſit, *l. un.* §. *Taceat.* 5. *C. de rei ux. act.* tamen compenſatio (terminis ut dici ſolet habilibus) non impeditur; quia longe aliud eſt retinere rem debitoris ob aliud debitum, quam compenſare ſuum cum debitoris debito.

Quomodo fit compenſatio?

Fit ipſo [a] jure, *d.* §. 30. *& d. l. fin* §. 1. (*add. l.* 4. *C. h. t.*) allegari vero debet à reo convento; imo & per exceptionem proponi poteſt, ſi dubitetur an competat, quod licet fiat in judicio, ipſo tamen jure tollitur obligatio, *d. l. ult.* §. 1. Ita ſc. ut, à quo tempore utrinque deberi cœpit, minus debitum fuiſſe creditori intelligatur, adeo ut & ſtatim uſuræ currere deſierint, nec pœna debeatur, *l.* 11, 12, 13. *D. h.* cedit enim pro ſolutione compenſatio, unde &, qui juravit ſe ſoluturum, liberatur compenſando, *arg. l.* 1. 24. *D. h.*

[a] Idem apud *Grot. lib.* 3. *ſect.* 40. *Chriſtin. vol.* 3. *dec.* 39. *n.* 3.]

Poteſtne compenſatio objici poſt ſententiam?

Poteſt. *l.* 2. *C. h.* Nec ſententia executioni mandabitur

bitur in eo quod compenſari poteſt, cum debitum abſolute ſit ſublatum.

DE [a] RETENTIONE.

Quid eſt Retentio?

Eſt remedium, quo id, quod debitoris eſt, ex juſta cauſa creditor ſibi ſervat, donec ſibi ſit ſatisfactum, vel quod ejus rei nomine, vel quod ex alia cauſa debebatur.

[a] De retentione videatur *Gail. lib. 2. obſ. 12. Althuſ. lib. 2. dicæol. c. 17. Petr. Molignat. de retent. Berlich. p. 2. concl.* 32.]

Quomodo retinetur res ob debitum ratione ejuſdem rei?

Si quid in eam rem ſit expenſum. Ita bonæ fidei poſſeſſor incumbit rei, donec ſolutæ ſint impenſæ, *l.* 48. *D. de rei vind.* uti & conductor, ob reparationem domus; & depoſitarius ob ſumptus in rem depoſitam factos.

Quomodo ob aliam cauſam?

Varie: uti, ſi quis retineat pignus ob uſuras ſibi debitas, *l.*4. *C. de uſur.* ob chirographariam pecuniam, ex alia cauſa debitam, *l. unic. C. etiam ob chirogr.* ob mercedem ædium, *l.* 4. *D. ex quib. cauſ. tacit.*

Tit. 3. Depoſiti vel contra. C. 4. 34.

Depoſitum in genere eſt, quod alterius cuſtodiæ demandatum eſt. Eſtque rei litigioſæ, vel non litigioſæ. Rei litigioſæ depoſitum, ſequeſtratio: non litigioſæ, depoſitum in ſpecie appellatur, *l.* 17. *ff. h.*

Quomodo definitur depoſitum in ſpecie?

Accipitur nonnunquam pro re, nonnunquam pro contractu. Cum pro contractu accipitur, eſt contractus realis, quo quis gratuito alterius rem cuſtodiendam recepit ea lege, ut eadem in ſpecie reſtituatur.

Cur dicitur contractus realis?

Quia non aliter perficitur, quam cum revera & facto ipſo res eſt tradita, §. *penult. Inſt. quib. modis re contrah. oblig.*

Cur

Cur dicitur gratuito?

Quia, ſi mercedem recipiat, eſt locatio. Licet autem honorarium admittat, non tamen deſinit eſſe gratuitum. (*v. l.* 1. §. 8 *&* 9. *ff. h.*)

Cur additur, de eadem re reſtituenda?

Quia, ſi initio convenerit de alia re præſtanda, tranſit in aliud nomen contractus. (*l.* 24. *ff. h. t.*)

Quid, ſi pecunia depoſita convenerit, ut, ſi debitor volet uti, poſſit: vel, pecuniam non obſignatam deponens, permiſerit debitori ut tantundem reddat?

Si eo animo, ut mutuum ſit, fiat, erit mutuum, *l.* 9. §. *fin. l.* 10. *ff. de reb. cred.* nec uſuræ poſt moram debebuntur. Si animo deponendi ita convenerit, erit depoſitum, & uſuræ poſt moram ſolvi debent, *l.* 24. *l.* 25. §. 1. *l.* 29. §. 1. *ff. h.*

Quæ ſunt hujus contractus ſubſtantialia?

Apparet ex præcedentibus, ea eſſe, 1. Conſenſum. 2. Rem. 3. Rei traditionem. 4. Cuſtodiam rei gratuitam. 5. Conventionem ut eadem res reſtituatur.

Qui poſſunt deponere?

Et rerum Domini, & qui non ſunt Domini, *l.* 31. *pr. &* §. 1. *ff. h.* Non tantum unus, ſed & plures, *l.* 17. *ff. h.* Et, ſi latro depoſuerit, ac ſuperveniat dominus qui repetit, præſtat reddi domino, quam latroni, *l.* 31. *ff. h.*

Quæ res proprie deponitur?

Mobilis, *arg. l.* 1. *pr. ff. h.* Res autem immobilis, licet cuſtodiam recipere videatur, proprie deponi non videtur. (*v. l.* 1. §. 1. *ff. commod.*)

Quæ actiones ſunt ex hoc contractu?

Depoſiti directa, & contraria. Directa datur Domino quocunque tempore volenti repetere, imo etiam ante tempus pacto conſtitutum, *l.* 1. § 45. *&* 46. *ff. h.* adverſus depoſitarium, ut rem reſtituat incorruptam cum fructibus & omni cauſa, *d. l.* 1. §. 15. Contraria depoſitario, qui quovis tempore ab officio ſuo liberari poteſt (niſi tempus pacto ſit adjectum) contra deponentem, ut rem recipiat, & quicquid depoſitario ſum-

ſumtuum vel alia ratione abeſt, præſtet, *arg. l.* 11. *C. h.* (*v. l.* 5. §. 2. *ff. h. t.*)

Quæ culpa præſtanda eſt in depoſito?

Tantum lata, *l.* 23. *D. de Reg. Iur.* niſi aliter convenerit, *d. l.* 23. *& l.* 1. §. 6. *D. h.* vel depoſitarius ſe obtulerit, aut honorarium acceperit, *d. l.* 1. §. 35.

An etiam per depoſitum transfertur poſſeſſio?

Nullo modo, *l.* 17. §. 1. *D. h.* Niſi poſſeſſio pro qualibet etiam nuda ac ſimplici detentione accipiatur, *l.* 9. *D. de rei vind.*

Quid, ſi tumultus, incendii, ruinæ, naufragii cauſa quid ſit depoſitum?

Etſi ex depoſito ſimplici tantum in ſimplum detur actio; tamen ex hiſce cauſis in duplum agitur, ſi quid per inficiationem §. 26. *Inſt. de action.* vel aliter per dolum malum ſit peccatum: nam propter neceſſitatem creſcit perfidiæ crimen, & publica utilitas coërcenda eſt, *l.* 1. *pr. &* §. 4. *D. h.*

Suntne aliqua ſingularia in depoſito?

Sunt varia. 1. Non admittit compenſationem, *l. fin.* §. 1. *compenſat.* 2. Si ſimpliciter ſit factum, & res exſtet, præfertur deponens omnibus creditoribus hypothecariis & privilegiatis depoſitarii, tanquam rei dominus; ſin autem apud nummularios pecunia ſit depoſita ſine fœnore, præfertur omnibus privilegiariis; ſi ſub fœnore, primas habebit partes inter perſonales, *l.* 7. §. *quoties.* 2. *ff. h.* (*v. l.* 24. §. 2. *de bon. auct. jud. poſſid.*) 3. Inſtrumentum depoſiti paratam habet executionem, *l. penult. C. h.* 4. Non datur depoſitario condemnato quadrimeſtre ſpacium, *arg. l. penult. C. h.*

De prohibita ſequeſtratione pecuniæ. Tit. 4. Lib. 4. Cod.

Quid eſt ſequeſtratio?

Eſt depoſitio [a] rei litigioſæ.

[a] Vide *Gæddei tractat. de ſequeſtratione, Berlich. p.* 1. *concluſ.* 73. *Carpſov. p.* 1. *conſtit. Auguſt.* 30.]

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel voluntaria, vel neceſſaria ſive judicialis. Voluntaria fit ex conventione partium, *l.* 17. *ff. h.* & regulariter eſt permiſſa, *l.* 5. §. 1. 2. *l.* 6. *ff. h* Neceſſaria & judicialis eſt, quæ fit ex ſententia judicis. hæc regulariter eſt [*a*] prohibita, *l. unic. C. de prohib. ſequeſtr. pecun.* maxime in pecunia, *d. l. unic.*

[*a*] *Gail. lib.* 1. *obſ.* 147. & *Berlich. d. concluſ.* 73. *n.* 14.]

Quæ res poſſunt ſequeſtrari?

Res quælibet; tam immobiles, quam mobiles.

Tranſitne in voluntaria poſſeſſio?

Videndum eſt, quid ſit actum, de quo ſi non appareat, credendum eſt poſſeſſionem non eſſe tranſlatam, niſi qua commodum victoris ſpectatur, *l.* 17. §. 1. *ff. h. l.* 39. *ff. de acquir. poſſ.*

Poteſtne ſequeſter vendere aliquid ex rebus fidei ſuæ commiſſis?

Poterit, cum quid eſt, quod per moram fit deterius, vel bonus paterfamilias id venderet.

Quid, ſi bonorum, quibus jus patronatus adhæret, ſequeſtratio ſit facta, poteſtne interim id ſequeſter conferre?

Affirmandum eſt, ſi differri negotium non poſſit, donec lis exitum habuerit, *arg. d. l.* 17. §. 1. *ff. depoſit.*

Ex quibus cauſis autoritate judicis fit ſequeſtratio?

Multæ ſunt [*a*] cauſæ, quas judex ante examinabit accurate; ut, ſi periculum ſit, ne partes ad arma procedant, *arg. l.* 13. §. 3. *ff. de uſufr.* ſi metus ſit dilapidationis, *l.* 22. §. 8. *ff. ſolut. matrim. l.* 21. §. *ult.* D. *de appell.* ſi caveri non poſſit, & perſona ſit ſuſpecta, & res ſit mobilis, *l.* 7. §. *fin. ff. qui ſatisd. cog.* vel ex cauſa incertitudinis ſtatus, *l. fin. C. quib. ad libert. procl. l.* 1. §. 1. *C. de aſſert. tollend.*

[*a*] V. *Mynſing. cent.* 2. *obſ.* 11. & 5. *obſ.* 35.]

Quomodo fiet ſequeſtratio ad minimum partium detrimentum?

Præſtat rem locari tertio, ut ex ea merces percipiatur, *arg. d. l.* 22. §. 8. *ff. ſolut. matrim.*

Poteſt-

Poteſtne judicialis ſequeſtratio per ſatisdationem impediri?

Nullo [a] modo, ſed tollitur tantum decreto judicis contrario, *l.* 14. *ff. de re jud.*

[a] Niſi ob defectum cautionis fiat ſequeſtratio, *l.* 7. §. *ult. D. qui ſatiſd. cog.* quo caſu etiam ſi ſit vir frugi, poteſt admitti ad juratoriam cautionem, *Mynſing.* 2. *obſ.* 11. *Gail lib.* 1. *obſ.* 128. *n.* 6.]

Qua actione ſequeſter conveniendus eſt in voluntaria ſequeſtratione?

Depoſiti, *l.* 5. §. 1. *D. depoſ.* &, ſi convenerit, ut ſequeſter certo loco exhiberet, ibi exhibebit: ſi nihil convenerit, apud prætorem, *d. l.* 5. §. 1.

Quid. ſi ſequeſter velit deponere officium?

Siquidem tempus comprehenſum ſit, vel ſimpliciter res ſit ſuſcepta in ſequeſtrationem, non poterit contra legem depoſitionis, vel lite nondum finita, liberari, niſi juſtiſſima de cauſa, *d l.* 5. §. 1. ut, ſi abſfuturus ſit, aut ſimili, *arg. l.* 8. §. *fin. & Ll. ſeqq. D. de procur.* Cæterum, finita lite, poteſt agere ſequeſtraria, ſive depoſiti contraria, ut, qui vicit, rem recipiat, ac quod ſequeſtro abeſt præſtet.

Debetne, cum permittitur ſequeſtro deponere officium, res reſtitui alterutri ex litigantibus, qui prior venerit?

Nequaquam: ſed oportet rem arbitratu judicis apud alium ſequeſtrari, ſive apud ædem ſacram deponi, *d. l.* 5. §. 2.

PANDECTARUM

LIBER XVII.

Tit. 1. Mandati vel contra. Tit. 35. Lib. 4. Cod. 27. Lib. 3. Inſt.

Quid eſt mandatum?

Contractus conſenſu initus, de officio præſtando alteri gratuito.

Quæ ſunt ejus ſubſtantialia?

Conſenſus, Factum ſive negotium, Gratuito præſtandum.

An eſt ſemper gratuitum?

Contractus hic admittit quidem honorarium, (*v. l.* 1. §. 10. *de extraord. cogn. l.* 56. §. *pen. ff. h. t.*) ſed non mercedem, *l.* 6. *ff. h. junct.* §. *f. Inſt. eod.*

Quomodo diſtinguitur?

Varie; contrahitur enim vel mandantis, vel mandantis & mandatarii, vel aliena tantum, vel mandantis & aliena, vel mandatarii & aliena cauſa, *pr. &* §. *ſeq. Inſt. h. l.* 2. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. h.*

Quomodo aliena tantum, cum nemo alteri ſtipulari poſſit?

Non, ut ex mandato detur domino vel contra eum mandati actio, ſed mandanti contra mandatarium, & vice verſa. (*v. l.* 28. *ff. de negot. geſt. l.* 6. §. 4. *l.* 8. §. 6. *ff. h. t.*)

An ergo nulla datur actio domino vel contra eum?

Datur, non mandati, ſed negotiorum geſtorum actio.

Poteſtne mandatarii tantum cauſa mandari?

Non poteſt: quia magis eſt conſilium. Contrahitur vero tunc ex conſilio obligatio, cum eſt fraudulentum, *l.* 47. *D. de Reg. Iur.* vel, ſi ſuggeſtum [*a*] circa certam perſonam, cui mandatarius non crediſſet, niſi inductus fuiſſet à mandante, §. 6. *Inſt. h. l.* 6. §. 5. *D. h.*

[*a*] Hodie vix illud obtinet, niſi compendii ſui cauſa acceſſerit, *arg. l.* 7. §. *ult. l.* 8. *D. de dol. mal.* vel niſi affirmarit debitorem eſſe idoneum, & voluerit rem eam eſſe ſuo periculo, *l.* 12. §. 13. *ff. h.* vel niſi quis ſuo procuratori aut geſtori affirmarit.]

Quid, ſi proxeneta intervenerit faciendi nominis cauſa?

Non tenebitur, tametſi laudet nomen: modo nominatim in ſe nihil receperit: quia monſtrat magis nomen, quam mandat, *l.* 2. *ff. de proxenet.*

Quid, ſi quis commendaverit aliquem?

Non obligabitur mandati: quia ibi nulla eſt perſuaſio aut directa inductio. *l.* 12. §. 12. *ff. h.*

Quomodo aliter diſtinguitur?

Eſt vel generale, quod ad omnes cauſas pertinet: vel ſpeciale; quod ad certam cauſam eſt datum. Fieri vero multa poſſunt per ſpeciale, quæ non per quodvis generale; uti, ſi agatur de vendendo, *l.* 63. *ff. de procurat.* de reſtitutione in integrum minorum, *l.* 25. §. 1. *l.* 26. 27. *D. de minor.* & ſimilibus. (*v. cap.* 4. *de procur. in* 6.

Quomodo diſtinguitur generale?

Eſt vel ſimplex, vel cum liberâ. Simplex, cum ſimpliciter demandata eſt adminiſtratio omnium rerum, *d. l.* 63. *D. de procurat. junct. l.* 60. *eod.* Cum liberâ, cum ad omnia negotia quis mandatum habet, cum hac clauſula, ut omnia poſſit agere ceu ipſe Dominus liberrime, *l.* 60. §. *fin. D. h. l.* 58. *D. de procurat.* Qui cum libera habet mandatum, poteſt vendere, & omnia agere, ac ſi eſſet Dominus; modo nihil faciat contra bonam fidem, nec ea, quæ Dominus probabiliter non faceret, *d. l.* 60. *d. l.* 58.

Annon & aliter diſtinguitur mandatum?

Eſt aliud expreſſum, aliud tacitum. In expreſſo eſt expreſſus conſenſus: in tacito, præſumptus: De tacito eſt text. *l.* 6. §. 2. *l.* 18. 53. *D. h.*

Quid, ſi rati habitio interveniat?

Comparabitur ea mandato, & ex ea agetur mandati, *l.* 60. *D. de Reg. Iur. l fin. C. ad SConſultum Macedon.*

Qui poſſunt mandare?

Qui contrahere poſſunt, etiam mulieres, niſi cauſam alienam tractent, *arg. d. l.* 60. §. 1. *D. h.* etiam filiifamilias, *l.* 39. *D. de Obl. & Act.* Nec tantum unus mandat, ſed & plures. Poteſt etiam mandatarius adminiſtrationem rerum & negotiorum ſibi demandatam alii mandare, *l.* 8. §. 3. *D. h.* non litem ante ejus conteſtationem, *d. l.* 8. §. 3. *l.* 11. *in fin. C. de procurat.*

Quibus poteſt mandari?

Quibuslibet, qui & obligari poſſunt, etiam filiisfamilias, *l.12. §. 6. l. penult. D. h.* etiam fœminis, modo ſit id mandatum, quod perſonis earum conveniat. litem enim alieno nomine exercere non poſſunt, *l. 18. C. de procur.*

De quibus rebus mandatum valet?

De omnibus præſentibus & futuris, modo ſint honeſtæ ac licitæ, *l. 6. § 3. ff. h.*

Eſtne ergo rei turpis mandatum plane inutile?

Inutile quidem eſt, qua mandati actio inter mandantem ac mandatarium ſpectantur, *cap. non eſt obligatorium. de Reg. Iur. in 6.* (*v. l.12. §.11. h.*) unde, quod quis pœnæ nomine ſolvit, repeti nequit, *l. 22. §. 6. ff. §. 7. Inſt. h.* verum, ad pœnam infligendam eſt obligatorium, *d. §. 7. Inſt. h.* Hinc mandans homicidium, pro homicida punitur, ſi homicidium ſit ſecutum, *l. 15. §. 1. ff. ad L. Corn. de ſicar. l. 5. C. de Accuſ.*

Quid, ſi quis mandaverit vulnerari, & mandatarius occiderit?

Extra ordinem mandans puniendus eſt: quia licet cauſam præbuerit, dolo tamen, & propoſito interficiendi caret, ſine quo ordinarium ſupplicium non infligitur, *l. 1. §. 3. l. 7. 14. ff. ad L. Corn. de ſicar.*

Poſſuntne & mandari actiones?

Poſſunt, qua in re hoc ſingulare eſt, quod redemptores litium non plus poſſint conſequi, quam ipſi dederunt, *l. 23. C. h. de qua re ſupra tit. de procurator.* licet etiam ex parte ſit donatio facta, *l. 23. C. h.*

Quomodo ſit mandatum?

Solo conſenſu, vel pure, vel in diem, vel ſub conditione. *§. 12. Inſt. h.*

Quæ actiones dantur ex hoc contractu?

Mandati directa & contraria: illa mandanti, cum ſine juſta cauſa mandatarius non implet mandatum, vel, quod cœptum eſt, non exſequitur, *l. 5. Cod. h.* vel, cum quid perperam per dolum & culpam geſſit, *l. 9. 11. 12. C. h.*

Quæ culpa præſtanda eſt?

Omnis, etiam leviſſima, *l.* 13. *l.* 21. *C. h.* non vero caſus fortuitus, niſi ad eum ſeſe mandatarius obligaverit, vel mora præceſſerit, *d. l.* 13. *l.* 26. §. 7. *ff. h.* Sed temperamento aliquo circa culpam eſt opus.

Quod eſt illud?

In ipſo facto, quod mandatum eſt, exactiſſima diligentia eſt adhibenda, *d. l.* 13. *&* 21. Non vero in cuſtodia rei, vel aliis, quæ factum tantum comitantur, *l.* 8. § *fin. l.* 10. *ff. h.* (*add. l.* 29. §. 4. *ff. h. t.*)

An etiam præſtandæ ſunt uſuræ?

Sunt, quatenus in mora eſt mandatarius, *l.* 19. *C. h.* Quod ſi vero abſque mora habuerit pecuniam domi otioſam, ſiquidem Dominus fœnori exponere ſoleat, tenetur ad uſuras: contra, ſi id non ſit ſolitus, *l.* 13. §. 1. *ff. de uſur.*

Cui datur contraria?

Mandatario contra mandantem, competens ad hoc, ut mandans ratum habeat quod geſtum eſt: ſolvat impenſas, *l.* 2. *C. h.* una cum [*a*] uſuris, *l.* 1. *C. h.* non tantum poſt moram, *l.* 18. *C. h.* ſed & ante, ſiquidem pecuniam, quam impendit, vel ab alio ſub uſuris ſumpſit, vel ab eo, qui ipſi eam ſub uſuris debebat, exegit, *l.* 12. §. 9. *ff. h.* licet etiam ex voto negotium non ſucceſſerit; denique, ut liberetur mandatarius ab obligatione, quam ex mandato contraxit, & conſequatur, quidquid ipſi præterea nomine negotii geſti abeſt.

[*a*] Et quidem hodie à tempore litis conteſtatæ debentur uſuræ maximæ, ſi mandatarius expenſas ex ſuo fecerit, *Morn. in l.* 1. *C. h. Ant. Faber. C. lib.* 8. *tit.* 26. *def.* 7, 8. *Zypæus tit. de uſuris in f.*

Quid ſtatuendum de damno, quod mandatarius ex caſu fortuito paſſus eſt?

Id imputabitur mandatario, *l.* 26. §. 6. *ff. h.* niſi id damnum non fuiſſet paſſus, ſi mandatum non intervenisſet, *arg. l.* 61. §. 5. *ff. de furt. junct. l.* 52. §. 4. *ff. pro ſoc.*

Quid ſi mandatarius exceſſerit fines mandati?

Non in totum ei peribit actio, ſed eam inſtituet uſque ad limites mandati, §. 8. *Inſt. h.* Ita, qui ad certam ſummam rogatus eſt fidejubere, tantum ad ſummam, ad quam rogatus eſt, mandati aget, *l. rogaſti* 33. *ff. h.*

Poteſtne fidejuſſor liberari, antequam ſolverit, à fidejuſſione?

Poteſt certis [a] caſibus; ut, ſi condemnatus ſit; ſi debitor ſua dilapidare inceperit; ſi reus diu ceſſaverit in ſolutione, *l.* 10. *C. l.* 38. §. 1. *ff. h.* maxime urgente creditore, *c.* 1. *x. de fidejuſſ.*

[a] Hiſce certis caſibus addi poteſt ex Jure, ſi ſpeciatim ita convenerit, *l.* 10. *C. h.* ex DD. ſi ſit detruſus in carcerem, *Baldus in c. ex reſcript. de Iurejur. Marſil. de Fidejuſſ. rubr. n.* 216. *Francus de fidejuſſ. c.* 5. *n.* 589. Inſuper hoc addi poteſt, quod pro ſoluto habendum ſit, ſi fidejuſſor conſignarit, *l.* 56. §. 1. *ff. h. l.* 64. *ff. de fidejuſſ.* vel etiam compenſarit, vel per acceptilationem remiſſionem impetrarit, vel ſi in inimicitias inciderit fidejuſſor cum reo, *Coſtal. in d. l.* 38. *ff. h.*] (*v infra tit. de fidejuſſ. in fin.*)

Quando diu in ſolutione ceſſaſſe dicitur debitor?

Non id ex biennio, ſecundum *l.* 56. *ff. locat.* non ex longo tempore æſtimandum, *arg. pr. Inſt. de uſucap.* ſed pro rei qualitate id tempus arbitrio judicis relinquendum, *arg. l.* 1. *in fin. ff. de Iur. delib.*

Quando contraria mandati eſt inſtituenda?

Finito negotio: quia, qui acturus eſt, à ſua parte debuit ante ſatisfacere, *arg. l.* 13. §. 8. *ff. de act. emt.*

Quibus modis ſolvitur mandatum?

1. Morte mandantis, re integra, *l.* 15. *C. h.* niſi mandatarius, ignorans mortem mandantis, vel, neſciens reluctari hæredes, executus ſit mandatum, §. 10. *Inſt. l.* 58. *pr. ff. h.* vel mandatum ſit id, quod poſt mortem debeat expediri, *l.* 12. §. 17. *l.* 13. *D. h.* quod facit ad piam cauſam ac concordiam, *c. ex iis. verſ. in eo. de Verb. ſignif.* aut ad dotis commodum, *l.* 9. §. 1. *ff. de Iur. dot.* 2. Morte mandatarii. 3. Revocatione vel renuncia-

nunciatione re integra, §. 9. 11. *Inſt. h.* (*v. l.* 5. *C. de oblig.*) aut re non integra, ob juſtam cauſam, *l.* 17. *& ſeqq. ff. de procurat. l.* 22. §. *fin. & Ll. ſeqq. ff. h.* quam judex examinabit. 4. Contraria utriuſque voluntate, §. *fin. Inſt. quib. mod. ſolv. oblig.* 5. Cum finis negotio eſt impoſitus.

Tit. 36. Lib. 4. Cod. Si ſervus extero ſe emi mandaverit.

Quid, ſi ſervus extero ſe emi mandavit?

Non datur actio mandati: quia ſervus pro mortuo eſt, & ſe Domino ſubtrahere non poteſt, *l. unic. C. h.*

Tit. 2. Pro Socio. Tit. 37. Lib. 4. C. & Tit. 26. Inſt. Lib. 3.

Quid eſt ſocietas?

Contractus, conſenſu initus, (*v. l.* 31. *&c. h. t.*) de rebus lucriſque aut damnis ex iis communiter habendis.

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel univerſalis, vel particularis. Univerſalis multos habet gradus. 1. Cum omnium bonorum, & acquirendorum & erogandorum, eſt communio. In hanc veniunt quælibet hæreditates, omnis quæſtus, & imputatur quicquid in dotem vel honorem liberorum honeſta ex cauſa præſtatur, *l.* 73. *pr. &* §. 1. *l.* 81. *D. h.* 2. Cum communiter habentur omnia bona, quæ ulla ex cauſa obvenire poſſunt, ſine mentione erogandorum. In hanc veniunt hæreditates & quæſtus, *l.* 3. §. 1. *ff. h.* 3. Cum ſocietas ſimpliciter initur ſine ulla diſtinctione. In hanc veniunt, quæ ex quæſtu ſunt, & ex opera cujuſque deſcendunt, *l.* 7. 8. *D. h.* Non hæreditas, non legata, non donationes, non æs alienum, niſi, quod ex quæſtu eſt, *l.* 9. *& ſeqq. D. h.* Particularis eſt, vel negotiationis alicujus; uti emptionum. In quam venit omnis quæſtus ex emptionibus. Vel certæ [a] cauſæ, quæ evenire poſſit; uti, ſi quæ juſta hæreditas obveniat. In hanc venit

tantum hæreditas ab inteſtato, *d. l.* 3. §. 2. Vel certæ alicujus rei, ſive ſpeciei. In hanc venit quicquid ex ulla re vel ſpecie provenit.

[*a*]Dubitatur à nonnullis, an qui habet mandatum ad vendendum, etiam poſſit pecuniam ſeu pretium accipere? Reſp. Quod non videtur, (*v. l.* 12. *l.* 35. *l.* 86. *de ſolution.*) quandoquidem eſt actus alius vendendi, alius actus pretii recipiendi, V. *Stracham de mercat. tit. de mandat. n.* 23.]

Qui poſſunt eſſe ſocii?

Omnes, qui ſe aliis, & alios ſibi obligare poſſunt.

Quarum rerum eſt ſocietas?

Non tantum ſpecierum, ſed & quantitatum, & factorum, à quibus omnis turpitudo abeſt. Maleficiorum, & rerum inhoneſtarum nulla eſt ſocietas, *l.* 57. *D. h. junct. l.* 52. §. 17. *l.* 53. *D. h.*

Quomodo initur ſocietas?

Varie. 1. Univerſaliter, vel ſingulariter, ut dictum eſt. 2. In perpetuum, hoc eſt, dum vivant, vel ex tempore, vel ſub conditione, *l.* 1. *d. h.* 3. Ut unus vel omnes pecuniam, alii operam conferant, §. 1. *Inſt. h.* 4. Conſenſu, aut expreſſo per verba, per literas: aut tacito, rebus in commune illatis, citra conventionem, *l.* 4. *D. h.* 5. Partibus lucri ac damni expreſſis aut non, §. 1. *Inſt. h.*

Si unus operam, alter pecuniam conferat, cujus periculo pecunia amittitur?

Etſi quidem domino pecunia pereat, *l.* 9. *C. de pignerat. act.* tamen, quia perit conſtante ſocietate, commune erit damnum. *l.* 52. §. 4. *D. h.* quod ita admittendum eſt, ut etiam habeatur ratio operæ, cujus commodum per interitum rei eſt ablatum.

Ad quem pertinebit pecunia ab uno collata, ſi ſolvatur ſocietas?

Ad eum, qui [*a*] contulit. nam non confertur, ut ſoluta ſocietate communis ſit; ſed ut per eam negotiatio ad commune lucrum poſſit exerceri, §. 2. *Inſt. h.*

[*a*] V. *Sichard. ad l.* 1. *C. h.* & *Fachin. l.* 2. *controv.* 94.]

Qua

Quæ partes in lucro vel damno ſunt ſervandæ?

Si nihil dictum ſit, æquales, §. 1. *Inſt. h.* ſc. pro modo collationis pecuniæ vel operæ, *arg. d.* §. 1. *junct. l.* 29. *pr. D. h.* (*add. l.* 6. *&* 80. *h. t.*)

De quibus partibus lucri vel damni valet conventio?

Non diſtinguitur, licet unus plus quam alter conferat, *d. l.* 29. *pr.* (*arg. l.* 23. *v. ſed hæc. de R. I.*) modo non convenerit, ut unus omne damnum, alter omne lucrum ſentiat. eſt enim ea leonina conventio, *d. l.* 29. §. 2.

Quid, ſi portio ſit in lucro expreſſa?

Eadem in damno ſervanda, & vice verſa, §. 3. *Inſt. h.* Eſt enim ſecundum naturam, ut æqualiter commoda & incommoda ejuſdem rei habeantur, *l.* 10. *D. de R. I.*

Valetne pactio, ut alia lucri, quam damni feratur portio?

Siquidem ea ſit facta, quoniam lucrum non intelligitur niſi omni damno deducto, nec damnum niſi lucro ſubducto, erit ejus hæc efficacia, non ut in omni lucro vel damno, ſed in eo lucro, quod deducto damno, vel in damno, quod deducto lucro, reſiduum eſt, portio ſecundum modum conventionis feratur, *l.* 30. *D. h.*

Quid, ſi convenerit, ut, ſorte ſibi ſalva reſervata, ſocius tantum lucri partem habeat?

Nulla ratio [a] id prohibet, & hæc pactio nihil iniquitatis habet, *arg. l.* 29. *pr. &* §. 2. *D. h. junct. l.* 1. §. 7. *D. depoſit.*

[*a*] Videatur *Gail. l.* 2. *obſ.* 24. *n.* 6. *Sichard. in l.* 1. *C. h.*]

Teneturne ſocius reddere ſocio quandocunque voluerit rationes?

Sic [a] videtur, *l.* 9. *D. de edend. arg. l.* 3. §. 2. *D. de adminiſtr. tutor.*

[*a*] Diſſent. *Bart.* 4. *per l. neminem (in &) C. de ſuſcept.*]

Poteſtne major ſociorum pars invitis aliis aliquid agere?

Nullo modo, ſi quid ſit inſolitum, *l.* 28. *D. comm.*

divid. Cæterum, ſi prohibentis non interſit, poteſt major pars ad autoritatem judicis appellare, *arg. l.* 38. *D. de evictiõn.*

Quibus modis ſolvitur ſocietas?

1. Diſſenſu mutuo, *l.* 5. *C.h.* 2. Morte, etiam unius ex ſociis, *l.* 65. §. 9. *D h.* niſi in ſocietate coëunda convenerit, ut inter ſuperſtites ſocietas maneat, *d.* §. 9. 3. Maxima & media capitis diminutione, *l.* 63. § *fin. D. h.* 4. Interitu rei, vel cum in totum periit, vel cum conditio ejus eſt mutata, ut, ſi publicata, conſecrata, *d.* §. *fin.* Ita per univerſalem bonorum publicationem unius ex ſociis, ſolvitur, §. 6. *h.* 5. Ceſſione bonorum, § 8. *Inſt. h.* niſi poſtmodum aliter convenerit, *d.* §. 8. 6. Renunciatione etiam unius, ſive expreſſa ſive tacita, *d. l.* 63. §. *fin. l.* 64. 65. *pr.* §. 1. 3. *& ſeqq. ff. h.* quia nemo cogitur invitus manere in communione (*l. ult. C. commun. divid.*) Debet vero renunciatio fieri ſine fraude & tempeſtive. Is enim, qui intempeſtive renunciavit, cogitur id, quod lucratur per calliditatem (non aliud lucrum, circa quod non eſt maligne verſatus) communicare, & præterea amittit lucra, quæ interim ad ſocios pervenerunt, §. 4. *Inſt. h.*

Succeditne hæres in ſocietate?

Nullo modo, *d. l.* 65. §. 9. nec valet conventio ab initio, ut hæres ſuccedat, niſi ſit ſocietas vectigalium, *l.* 59. 63. §. 8. *ff. h.* vel alia ſimilis urgens cauſa; vel niſi agatur de rationibus reddendis.

Quid, ſi ſocius decoquat bona ſua; an & per hoc ſocietas tollitur?

Non ipſo jure, niſi ſequatur ceſſio bonorum, quo caſu præſtat, ut, quorum intereſt, renuncient ſocietati: vel niſi ſit ad egeſtatem plane perductus, *l.* 4. §. 1. *in fin. ff. h.*

Quæ actio eſt ex ſocietate?

Utrinque directa, §. 2. *Inſt. de pœnis temer. litig.* qua agitur utrinque de eo, quod alter alteri ex natura contractus vel ex pacto præſtare debet.

Quæ

Quæ culpa præſtanda eſt?

Tantum levis. quæ in hoc contractu eſt omiſſio diligentiæ quam quis ſuis rebus adhibet, §. *fin. Inſt. h.*

PANDECTARUM

LIBER XVIII.

Tit. 1. De contrahenda emptione. Tit. 38. Lib. 4. Cod. 24. Lib. 3. Inſt.

Quid eſt emptio, venditio?

Contractus, conſenſu initus, de re, certo precio transferenda. *pr. Inſt. h.* (*v.* §. 41. *Inſt. de rer. diviſ.*)

Quæ ſunt ejus ſubſtantialia?

Conſenſus, pretium, & merx. Nec unquam ex natura contractus, vel verba, vel literæ præciſe deſiderantur. (*v. l.* 4. *ff. de fide inſtrum.*)

Quomodo explicandum eſt principium Inſt. h?

Non, quod ſcriptura præciſe requiratur, vel etiam arrhæ; verum, ſi convenerit, ut in ſcriptis fiat emptio, non abſolute ea videatur eſſe perfecta, niſi omnia in mundum ſint redacta, & ſubſcriptiones acceſſerint. Licet enim ante pœnitere, &, ſi arrhæ ſint datæ, illæ, amittuntur ab eo, qui eas dedit, vel duplicatæ reſtitui debent ab eo, qui eas accepit, ſi eum pœnituerit. Ita eum locum exponendum eſſe indicat, *l.* 17. *C. de fide inſtr.* ex qua deſumptus eſt.

Quid, ſi quis erraverit?

Siquidem in corpore, ſive materia error vel diſſenſus intervenerit, nulla erit venditio: ſecus, ſi in qualitate extrinſeca, *l.* 9. *pr. &* §. 1. §. 2. *l.* 14. *D. h.* *Videtur obſtare l.* 1. §. *fin. de pig. act. l.* 22. *D. de V. O. ubi & in materia error non vitiat geſtum.*

Separanda eſt in hac cauſa emptio à pignore & ſtipulatione: quia intereſt creditoris pigneratitii & ſtipulatoris aliquid potius eſſe in obligatione, quam nihil:

cum emptoris, qui pretium rei æquivalens præſtare tenetur, magis interſit obligationem diſſolvi in re viliori.

Quid, ſi inauratum pro aureo ſit venditum?

Valet venditio: cum vero æs pro auro venit, *l.* 14. *D. h.* aut menſa argento cooperta, pro ſolida imprudenti venditur, *l.* 41 §. 1. *D. h.* emptio venditio nullius momenti eſt.

Qualis ignorantia in talibus excuſat?

Quæ non ſit ſupina, *l.* 15. §. 1. *l.* 43. §. 1. *D. h.*

Quæ ſunt qualitates precii? (*v. l.* 38 *ff. h.*)

Debet precium conſiſtere in pecunia numerata, §. 2. *Inſt. h.* (*v. l.* 9. *C. de reſcind. vendit.*) nam alias eſt permutatio, *d.* §. 2. & eſſe certum, §. 1. *Inſt. h.*

Quid, ſi definitio precii collata ſit in arbitrium tertii?

Poteſt id fieri; verum, ſi tertius noluerit vel non potuerit definire, conventio concidit, §. 1. *Inſt. h. l. ult. C. h.*

Quid, ſi is iniquum dixerit precium?

Redigetur per arbitrium viri boni ad æquabilitatem, *l.* 76. *& ſeqq. ff. pro ſoc.* nec enim aliter partes contuliſſe in arbitrium alterius precii definitionem præſumuntur, quam, ut æquum ſtatueret. nec neceſſe eſt deceptionem eſſe factam ultra dimidium, ut huic boni viri arbitrio ſit locus.

De Commerciis & Mercatoribus. Tit 63. Lib. 4. Cod.

Licetne omnibus & cum omnibus commercia habere, & venditiones inſtituere?

Permiſſum eſt omnibus, modo non [a] prohibeantur. Sic cum hoſte extra loca ſtatuta, vel intra fines imperii ſine Comite commerciorum non licet, *l.* 4. *& fin. C. h.* Deinde nobiles, ditiores, & potentiores non poſſunt exercere commercia: non, quia eſt indecens, ſed quia pernitioſæ negotiationes & monopolia ab iis, propter potentiam & divitias, exercentur.

[a] Videantur hac de re *Mynſing.* 6. *obſ.* 54. *n.* 12. *& ſeqq. Chriſtin. vol.* 3. *deciſ.* 106. *n.* 6, 7. *Fabèr C. Forenſ. lib.* 9.

lib. 9. tit. 29. defin. 3. Mornac. & *Autumn. h.* Summa tandem huc redit. 1. Ne ditiores & nobiles, ſimulque potentes pernicioſa per monopolia & ſimiles modos exerceant commercia, nec impediant quo minus cuivis pateat aditus ad mercaturam, vel etiam ſordidius tractent negotiationes in rebus vilibus, ſimplariis, &c. 2. Ut qui pauperiores ſint & impotentes, licet ſint nobiles, ex neceſſitate, ut ſuis rebus afflictis ſuccurrant, etiam minimis negociationibus vacent; nec enim fortuna adverſior mutat ſtatum, & neceſſitas facit licitum, quod alias non ita ſplendidum.

Rem alienam gerentibus non interdici rerum ſuarum alienatione. Tit. 53. Lib. 4. Cod.

Licetne illis, qui res alienas adminiſtrant; & quorum res tacite vel expreſſe aliis ſunt obligatæ, res ſuas alienare?

Omnino id permiſſum eſt, imo & oppignerare, at ſine præjudicio ejus, cui jus quæſitum eſt, *l. unic. C. h.* (*add. l. 67. ff. de contr. empt.*)

Si quis alteri, vel ſibi ſub alterius nomine vel aliena pecunia quid emerit. Tit. 50. Lib. 4. Cod.

Quid, ſi quis alteri rem emerit?

Nullius [*a*] momenti eſt hæc emptio. non enim actio acquiritur alteri, quia alteri ſine mandato emere nemo poteſt, *l. 73. in fin. ff. de R. I.* non ſibi, quia ſibi noluit emere, *l. 6. C. h.*

[*a*] Hodie permiſſum eſt incertæ perſonæ, nominandæ ſcil. intra certum diem, emere, *Mornac. Rubr. h. Faber lib. 4. C. tit. 34.* Sin a. non nominetur is, qui emit videtur ſibi emiſſe, & recte convenitur, ſecundum ea quæ allegata ſunt à *Fabro d. loc.*]

Nullus ergo hujus rei effectus?

Siquidem venditor rem tradiderit alterutri, & is acceperit, is, cui res tradita eſt, fiet dominus, *l. 3. d. l. 6. in*

l. 6. in fin. C. h. confirmata in ejus perſona emptione.

Quid, ſi nuncius noſtro nomine quid emerit?

Videmur ipſimet emiſſe; quia nuncius noſter ſe habet adinſtar epiſtolæ noſtræ, *l. ult. C. h.*

Quid, ſi procurator noſtro nomine quid emerit?

Siquidem in noſtra ſit poteſtate, actio ex empto directo nobis acquiſita eſt: ſi vero ſui juris fuerit, non aliter agere jure ſtricto poſſumus, quam mandata ab eo nobis actione. *l. 7. C. h.* (*v. l. 49. §. ult. ff. de acquir. poſſeſſ.*)

Quid, ſi pater filio, quem habet in poteſtate, quid emerit?

Dominium erit filii ex illa emptione, cum ipſi, licet emancipato, poſſeſſio eſt tradita *l. 2. C. h.*

Quid, ſi quis ſibi ſua pecunia, ſed alterius nomine emerit?

Licet in inſtrumento alterius nomen ſit ſcriptum, tamen rei geſtæ quam ſcripturæ potior eſt ratio; ideoque ſibi actionem empti, & per traditionem jus poſſeſſionis vel proprietatis acquirit, *l. 4. 5. & 6. C. h. junct. l. 1. C. plus valere.*

Quid, ſi quis ſibi & tertio emerit?

Contractus in perſonam ementis conſiſtit in ſolidum, *l. 64. D. de contrah. empt.* ſive res diviſionem recipiat, ſive non; id enim videtur eſſe actum, ut tota res transferatur: nam, ſi in parte tantum venditio conſtaret, cogeretur venditor invitus eſſe in communione; quod non admittitur; *l. 26. §. ſi centum 4. D. de condict. indeb.*

Quid, ſi quis emerit ſibi pecunia aliena?

Erit (niſi miles,[a] pupillus,[b] vel ſimilis,[c] cui ſpeciale privilegium eſt datum, ut res, pecunia ejus empta, ſit ejus,) ementis, *l. 1. C. h. l. 6. C. de rei vindic.* atque adeo, qui communi pecunia ſibi fundum comparavit, non tenetur eum communicare ſocio, niſi ſit omnium bonorum, *l. 4. C. comm. utr. judic.* pecuniam reſtituet, *d. l. 1. & d. l. 4.*

[a] V. *l. 8. C. de rei vind.* [b] *l. 2. C. quando ex fact. tutor.* [c] *l. 54. D. de jur. dot.*

Quid,

Quid, ſi Procurator ſuo nomine emerit, quod Dominus mandaverat ſibi emi?

Domino mandanti non dabitur vindicatio, nec actio ad reſtituendum; ſed tantum mandati, quanti ſua intereſſit, *arg. l.* 8. §. 6. *& fin. D. mandat.*

De Pactis inter emptorem & venditorem compoſitis. Tit. 54. Lib. 4. Cod.

Quibus pactis poteſt fieri venditio?

Omnibus, modo honeſta ſint. Inter alia vero maxime eminent, de retrovendendo, de addictione in diem, & commiſſoria.

Quod eſt pactum de redimendo?

Quo venditor ſibi reſervat jus eam rem redimendi, vel ſimpliciter omni tempore, quo voluerit, vel intra certum tempus, *l.* 2. *C. h.*

Daturne & actio hæredibus venditoris, ſi nihil de iis ſit dictum?

Non eſt dubitandum: quia in contractibus non tantum nobis, ſed & hæredibus [a] noſtris cavemus, *l.* 13. *C. de cont. & comm. ſtip. l.* 9. *D. de probat.*

[a] Vide *Zoannett. in l.* 2. *C. h.*

Quid, ſi unus ex hæredibus, ſi plures ſint, redimere velit?

Non permittendum eſt ei ſimpliciter totam [a] redimere, *arg. l.* 1. §. 1. *ff. ſi pars hæred.* verum, erit in poteſtate emptoris, utrum totam an partem hæreditariam velit redimi. Eodem modo, ſi unus ex venditoribus pluribus redimere velit, ne emptor invitus in communionem incidat, contra *d. l.* 26. §. 4. *ff. de condict. indeb.* conſequetur vel rem totam, vel partem, prout emptor reſtituere voluerit, ſiquidem ſimul vendiderint; ſecus, ſi ſeparatim quiſque ſuam portionem: nam eo caſu ſinguli ſuas portiones poſſunt redimere.

[a] Eſt a. remedium practicum, ut reliqui hæredes ei cedant jus ſuum, cujus vi videntur & omnes agere, *arg. l.* 1 *D. Quod juſſu.*

Poteſtne & hoc jus cedi tertio?

Non eſt [a] dubitandum; quia non eſt perſonæ annexum,

nexum, ſed eſt commodum ex contractu, quod in alios tranſire poteſt.

[*a*] Vide *Fachin. lib. 2. controverſ. 11. Zoannett. in d. l. 2. n. 7. & ſeqq.*]

Quæ actio dabitur ad redimendum?

Non proprie præſcriptis verbis, ut quidam colligunt ex *l. 2. C. h.* ſed ex [*a*] vendito, *l. 4 pr. ff. de l. commiſſ.* ſi id pactum ſit adjectum in continenti, & tantum ad contractum conſummandum agatur: alias, cum dicit actor ſe dediſſe ea lege, ut oblato precio ſibi reſtitueretur, poteſt locum habere actio præſcriptis verbis, *d. l. 2.*

[*a*] Actio ex præſcriptis verbis, vel ex vendito, ſæpius ſolet concurrere, quoties dubitatur qualis actio dari poſſit, ita in caſu *l. 6. ff. de reſc. vend. l. 1 ff. de exerc. act. 2.* Obſervandum, quod diverſa poſſit eſſe forma agendi; nam ſi quis ita agat, *quia vendidi eo pacto ut poſſim redimere,* datur actio ex vendito; quando ita agitur, *reus eſt mihi obligatus ex conventione ut vendat,* non facta prioris venditionis mentione, recte dicitur, quod ſit actio præſcriptis verbis. Hodie a. cum nominum & ſimiles ſolemnitates in agendo ceſſent, *l. 1. 2. C. de form. & impetr. ſub.* & ſufficiat tantum convenienter agi, etiam hæc ſubtilitas eſt ſublata.]

Contra quem datur?

Quia ex contractu eſt, tantum contrà emptorem vel ejus hæredem, non contra tertium poſſeſſorem, *arg. §. 1. Inſt. de act. l. ult. §. ult. ff. de contr. empt.* niſi venditor ſibi vel expreſſe, vel tacite reſervaverit dominium.

Quid ergo præſtandum eſt, ſi res ſit alienata?

Id quod intereſt, *l. 1. 12. ff. de act. empt.*

Quid à ſua parte debet venditor, cum redimere vult?

Debet offerre precium totum, &, ſi id non recipiat emptor, obſignatum deponere (*v. l. 9. C. de ſolut. l. 19. C. de uſur.*) vel conventum, vel, ſi de eo non convenerit, quod juſtum eſt tempore retractus. Partis oblatio non ſufficit, *arg. l. 13. §. 8. ff. de act. empt.*

Cum

Cum pretium oblatum ac depoſitum eſt, annon ipſo jure redit dominium ad venditorem?

Nequaquam, niſi ſibi reſervaverit cum venderet: eſt enim opus nova traditione, quia tantum datur venditori actio perſonalis, *d. l. 2. C. h.*

Suntne fructus reſtituendi?

Non, quos ante oblationem & moram emptor percepit; ſed quos poſt, *arg. l. 5. C. de action. empt. junct. d. l. 2 & 5. C. h.*

Quomodo fructus ultimi anni ſunt dividendi?

Eſt æquius, ut pro rata temporis fiat diviſio, ne in poteſtate venditoris ſit nimis magno detrimento afficere emptorem. Nec obſtat *l. 13. §. 10. ff. de act. empt.* quia ea agit de ſimplici venditione, non ea, quæ fit ex retractu.

Quid, ſi nullum tempus ſit adjectum?

Præſtat tueri, actionem [a] præſcribi 30 annis, uti ſolent omnes perſonales, *l. 3. C. de præſcript. 30. vel 40.* Non enim retractus abſolute in facto eſt poſitus, ſed ex contractus jure dependet.

[a] Diſſentiunt *Zoannett. in d. l. 2. n. 28. & 35. Fachin. lib. 2. controverſ. 13. Mynſ. 1. obſ. 16. Gail. lib. 2. obſ. 18.*

Annon præter hunc retractum & alia ſunt retractus ſpecies?

Sunt. Eſt retractus alius non conventionalis, qui dicitur gentilitius, qui eſt jure ſanguinis. (*v. l. 14. C. de contr. empt. & tit. 13. lib. 5. feudor.*)

Quibus conſanguineis datur hoc jus?

Propinquioribus, ſi velint, vel etiam [a] remotioribus, ſi propinquiores nolint. Iis autem conſanguineis, qui non repræſentant vere venditorem, eo modo hæres non poteſt retrahere, *arg. l. 14. C. de rei vindic.*

[a] *Gail lib. 2. obſ. 19. Grot. lib. 3. ſect. 16. Reinking ſing. tract. de hoc retractu.*]

Ob quas res datur hic retractus?

Ob res immobiles, quibus etiam annumerantur perpetui reditus, & ſimiles.

Quomodo

Quomodo & quamdiu retrahere licet?

Retracturus totum, uti dictum eſt, offerre debet pretium, quod revera eſt ſolutum, &, ſi dubitet de veritate, poteſt deferre juramentum. In tempore vero ſequi oportet modum in ſtatutis præſcriptum.

Suntne aliæ cauſæ ex quibus datur retractus?

Sunt variæ. 1. Ex jure ſocietatis. 2. Ex jure confinii.

Poteſtne jus retrahendi ex jure ſanguinis, ſocietatis, confinii, vel debiti, tertio cedi?

Nullo modo: quia id omne eſt inhærens perſonæ, vel ſingulari iſti rei, à qua tranſire non poteſt.

Tit. 2. De in diem addictione.

Quod eſt pactum addictionis in diem?

Quo agitur, ut conſtet emptio ſub conditione, ſi melior conditio non offeratur intra certum tempus; vel diſcedatur ab emptione pura, ſiquidem quid amplius ab alio offeratur, *l.* 1. *&* 2. *D. h.* Ex quo intelligere eſt, quod per hoc pactum vel conditionaliter emptio ineatur, vel, ab emptione pura ſub conditione recedatur, *Dd. Ll.*

Quæ eſt differentia, utrum pure, an conditionaliter ſit hoc pacto facta venditio?

Si pure, tranſit interim abſolute dominium una cum fructibus, quamdiu nullus meliorem conditionem offert, vel, ſi falſus exiſtit, qui offert, *l.* 2. §. 1. *l.* 4. §. 4. *l.* 6. *pr.* adeo ut & omne periculum emptor præſtet, *d. l.* 2. §. 1. Si conditionaliter, nec dominium, nec facultas uſucapiendi, nec fructus tranſeunt, *l.* 4. *pr. ff. h.*

Debetne ergo hic emptor interim lucrari fructus allata meliori conditione?

Nullo modo: ſed eos reſtituet venditori, qui rurſus refundet quod ei abeſt, *l.* 16. *d. l.* 6. *ff. h. junct.* l. 23. §. 1. *&* 9. *ff. de ædil. edict.*

[a] Obiter hic notandum, quod in licitatione ſeu auctione publica ex eo quod ſecundus quid amplius offerat, primus non liberetur, *Grot. lib.* 3. *p.* 14. *n.* 71. *Chriſtin. ad ll. Mechlin. tit.* 3. *art.* 13. *Coſtal. ad l.* 9. *ff. h.* niſi

niſi cum ſecundo res eſt addicta, *arg. l.* 4. §. 2. *ff. de L. commiſſ.*]

Quando melior conditio offertur ?

Si pretio ſit quid additum, vel id magis idoneo loco aut priori tempore promiſſum , vel aliud præſtandum eſt, quod ad utilitatem venditoris pertinet , *d. l.* 4. §. *fin. l.* 5. *ff. h.*

Debetne venditor emptori denunciare conditionem meliorem ſibi oblatam ?

Debet, niſi aliter convenerit: & poterit emptor denuo addere, ut vel licitatione ſuperet, vel ſuperetur, *d. l.* 6. §. 1. *l.* 7. *l.* 8. *ff. h.*

Quid, ſi venditor noluerit meliorem conditionem admittere?

Poteſt id facere ſuo jure, niſi aliud actum, *l.* 9. *ff. h.*

Quid , ſi venditor ſimulaverit meliorem allatam conditionem , cum alii vel minori , vel precio eodem venderet ?

Eſt utrique emptori fraudis non conſcio in ſolidum obligatus, *l.* 14. *ff. h.*

Quid , ſi emptor , antequam conditio melior offeratur , pignori rem dederit ?

Deſinit [a] res eſſe pignori, ubi melior conditio ſit oblata, *l.* 4. §. 3. *ff. h. l.* 31. *ff. de pign. l.* 3. *ff. quib mod. pig. ſol.* reſoluto enim jure dantis, reſolvitur & jus accipientis, *d. l.* 31.

[a] An idem in pacto de redimendo? Affirmat *Buſius in l.* 4. §. 3. *ff. h.* Sed hoc admitti non poteſt, cum jus creditoris, cui res oppignorata eſt à vero domino , ita ſolvi non poteſt; verum emptor à quo redimitur, compelli poteſt ut rem à pignore liberet.]

Tit. 3. De Lege commiſſoria.

Quid eſt lex commiſſoria ?

Eſt pactum , quo convenit , ut , ſi ad certum diem non ſolvatur pretium, res ſit inempta, *l.* 2. *ff. h.*

Habetne venditor electionem utrum pretium petere an exercere commiſſoriam legem velit ?

Habet, *l.* 3. *ff. h.* ſi autem ſemel elegerit, poſtea variare

riare non poteſt, *l.* 4. §. 2. *ff. h.* & ſi pretium vel uſuras petat, legi commiſſoriæ renunciaſſe videtur; *l.* 6. *in fin. l.* 7. *ff. h.*

Debetne emptor prius interpellari?

Non eſt neceſſe; debet enim offerre, modo ſit cui poſſit offerre, *d. l.* 4. §. *fin. ff. h.* (*v. l.* 12. *C. de contr. ſtipul.*)

Quid Iuris in fructibus?

Eos interim emptor ſibi ſuo jure percipiet: lege vero commiſſa reſtituendi ſunt venditori, quia nihil penes eum reſidere oportet, *l.* 5. *ff. h.* Quod verum eſt, ſi hoc actum ſit, ut pretium ſolutum non amittat: ſiquidem enim perdat pretium, emptor lucrabitur fructus, *l.* 4. §. 1. *ff. h.* (*v. l.* 6. *h. t.*)

Habetne hæc lex in omnibus contractibus locum?

Valet quidem in emptione; ſed non in pignoribus, *l. fin. C. de pact. pign.*

De Monopoliis, & Conventu negotiatorum illicito, vel artificio ergo laborum, nec non Balneatorum prohibitis, & pactionibus illicitis. Tit. 59. Lib. 4. Cod.

Suntne nonnulla pacta in emptionibus planè prohibita?

Sunt plurima, quorum nonnulla hoc titulo recenſentur. Primum eſt, quo pauci conſpirant, ut ſoli omnia coëmant, alioſque in ſuis commerciis impediant, & non, niſi certo eoque magno pretio, inter certum tempus vendant. Hi rei ſunt monopolii, & graviter puniuntur, *l. unic. C. h.* Secundum eſt, quo architecti & operum redemptores paciſcuntut, ne opus, ab alio inchoatum, alter abſolvat, *d. l. unic. h.* Ad hæc accedit pactum, ex *Nov.* 122. *c.* 1. illicitum, quo mercatores & artifices inter ſeſe agunt, ut plus nomine pretii vel mercedis exigant, quam conſuetudo vel mos permittit.

Quæ

Quæ res venire non poſſunt, & qui vendere vel emere vetantur. Tit. 40. Lib. 4. Cod.

Poſſuntne omnes res emi, vendi?

Aliquæ nullo modo poſſunt, uti ſunt ſacræ, religioſæ, ſanctæ; quia non ſunt in commercio, *l.* 83. §. 5 *D. de V. O.* litigioſæ, *l.* 1. §. 1. *D. de litigioſ.* aliquæ non niſi cum certo modo, ſic frumenta tantum loco ordinario, *l.* 3. *C. h.* feudum ſine conſenſu Domini, *cap. unic. de probib. feud. alien. per. Freder.* jus emphyteuticum inſcio Domino, *l.* 3. *C. de jur. Emphyt.* res pupillorum, minorum, & aliorum, qui ſub curatoribus ſunt, ſine decreto judicis *l.* 22. *C. de adminiſtr. tutor. l.* 11. *D. de reb. eor.* vendi nequeunt.

Tit. 4. De Hæreditate vel actione vendita. Tit. 39. Lib. 4. Cod.

Poſſuntne res incorporales vendi?

Poſſunt, ſive ſint hæreditates, ſive ſervitutes, ſive actiones.

Quid deſideratur, ut hæreditas recte ſit vendita?

Deſideratur, ut hæreditas [a] ſit, *l.* 7. *D. h.* hoc eſt, defunctus ſit is, de cujus hæreditate agitur *l.* 1. *D. h.*

[a] Quinimo ſi quis cognatus vendiderit, vel donaverit rem ſui cognati, qui adhuc in vivis eſt, ſe indignum reddit, ita ut fiſco ea res cedat, *l.* 2. §. 3. *D. his q. ut indign. l.* 29, 30. *ff. de donat.*

Quæ tranſeunt in emptorem?

Omne jus, quod in bona defuncti venditor habuit, nihil amplius, nihil minus, *l.* 2. §. 18. (& §. 8.) *D. h.* adeoque tranſeunt actiones hæreditariæ adverſus debitores, *l.* 5. *C. h.* & tenetur venditor, niſi doloſa perſuaſione inductus ad vendendum viliori vendiderit, *l.* 4. *C. h. l.* 9. *D. de dol.* non tantum corpora hæreditaria tradere, ſed & actiones omnes cedere *d. l.* 2. §. 8. Etiam, ſi venditor fidejuſſorem ab hæreditario debitore acceperit vel

vel novationem inſtituerit, hæc jura cedere compellendus eſt, *d. l.* 2. §. 8.

Poteſtne & emptor ſuo nomine ſine ceſſione movere actiones contra debitores defuncti?

Poteſt, non quidem directas, ſed utiles, *l.* 5. *C. h.*

Debetne neceſſario à creditoribus hæreditariis conveniri?

Nullo modo, licet convenerit [*a*] inter venditorem & emptorem, ut emptor ſolverit, *l.* 2. *C. h.* niſi fiſcus ſit venditor, *l.* 1. *C. h.* Recipere autem poteſt, ſi velit actiones emptor, &, ſi ſuſceperit, non poſſunt creditores denuo venditorem convenire, *l.* 2. *C. de pact.* quia videtur tacitum pactum interveniſſe de venditore non conveniendo, *d. l.* 2.

[*a*] Ratio eſt, quia pacta non excedunt perſonas contrahentium, nec lædunt alios, nec iis proſunt, *l.* 27. §. 4. *inf. D. de pact. tot. tit. C. res inter alios act.*] *v. l.* 25. *C. de pactis.*

Tranſitne in emptorem hæreditatis jus accreſcendi?

Nequaquam: quia id jus non ſimpliciter competit portioni, ſed perſonæ, quæ, & quia adiit, *l.* 33. *in fin. ff. de uſufr.* niſi actum fuerit de omni, quod pervenit & perventurum eſt, *l.* 19. *ff. de inof. teſt.* Non obſtat, quod aliquando ei, qui rem non habet, dicatur non eſſe jus accreſcendi, *l.* 83. *ff. de acq. hær.* quia aliud eſt reſtituere hæreditatem ex voluntate teſtatoris, uti in *d. l.* 83. aliud vero vendere, & ex venditione eandem tradere.

Teneturne venditor de Evictione?

Siquidem res aliquæ ſingulares ſint evictæ, non tenetur, *l.* 1. *C. de evict. l.* 2. *D. h.* ſecus ſi de tota hæreditate evicta agatur.

Quæ actiones poſſunt vendi?

Et reales & perſonales, modo res non ſint factæ litigioſæ, *l.* 2. *C. de litigioſ.*

Tantumne volente debitore nomen poteſt vendi?

Et volente & ignorante & invito debitore, *l.* 3. *C. h. l.* 1. *C. novat.*

Quid

Quid debet præſtare venditor nominis?

Præſtare debet, eum, contra quem cedit actionem, eſſe debitorem, licet non ſit ſolvendo, *l.* 4. *D. h.*

Quid, ſi quis ignoraverit debitorem non eſſe ſatis locupletem?

Non facile ſuccurretur; niſi juſtiſſimam [*a*] cauſam error habeat, *l.* 8. *l.* 9. *ff. de jur. & fact. ignorant. l.* 22. §. 2. *D. ſolut. matrim.*

[*a*] Idem confirmat. *Buſius per l.* 19. *D. de reg. Iur.* & addit, quod dolus venditoris ſive cedentis non debeat nocere ceſſionario, *l.* 74. §. *ult. D. de evict.* quod & ceſſionarius juſta facti ignorantia deceptus, ſit adjuvandus, quo pertinet *l.* 22. §. 2. *D. ſolut. matrim.* ita *Coſtal. in l.* 4. *D. h.*]

De communium rerum alienatione Tit. 52. Lib. 4. Cod.

Poteſtne & res communis vendi?

Poteſt, pro parte, quæ venditori competit, licet res ſit indiviſa, & ſocius ſit miles, *l.* 3. 4. *C. h.* Et ſi tota res ſit vendita, ſocio non præjudicatur, quo minus portionem ſuam non ab emptore uſucaptam vendicare poſſit, *l.* 1. *C. h.* Cum vero emptor, è quo evincitur, ignoravit, datur ei evictionis nomine actio in id quod intereſt, licet nihil de evictione ſit dictum, & inſtrumentum nullum interceſſerit. (*l. ult. C. h.*)

Quid, ſi unus ex ſociis rem, quam nondum in ſocietatem intulit, totam vendiderit?

Acquiretur emptori, *arg. l.* 16. *D. de reb. cred.* verum alteri ſocio actione pro ſocio, nomine ejus quod intereſt, conſuletur.

Licetnè aliquibus caſibus res communes in totum vendere?

Datum hoc eſt fiſco, ita ut ſocii cogantur agere ad pretium, *l.* 2. *C. h. l. unic. C. de vend. rer. fiſcal.* (*lib.* 10.) Etiam res venales, vel cum neceſſitas aut utilitas exigit, res alias poteſt unus vendere, *arg. l.* 27. §. 15. *fam. erciſ.*

De rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca. Tit. 51. Lib. 4. Cod.

Poteſtne & res aliena vendi?

Non in præjudicium domini: ſive ſit maritus, *l.* 2. *C. h.* ſive mater, ſive pater, *l.* 4, 5. *C. h.* Semper enim Dominus vendicare res ſuas poteſt, *l.6. C. h.* niſi bona fide poſſeſſor eas uſuceperit, *l.* 2. 5. *C. h.* Cum ſunt uſucaptæ, datur domino actio ad pretium, *l.* 1. *C. h.*

Quomodo ergo dicitur l. 28. D. de contrah. empt. quod res aliena poſſit vendi?

Id accipiendum eſt, qua venditor obligatus eſt ad vendendum, & emptor uſucapere poſſit, ſi res non ſit facta furtiva, §. *furt. Inſt. de uſucap.*

Quid, ſi quis ſciens alienam rem emerit & ab ipſo evincatur?

Siquidem de ea re, ut aliena, ſit actum, emptor nullam habet actionem ad id quod intereſt vel ad pretium, *l.* 27. *C. de evict. l. fin. C. de comm. rer. alienat.* Verum æquitas ex *l.* 14. 33. *D. de condict. indeb.* admittit repetitionem pretii, cum de re illa, ceu aliena non actum, licet emptor ſciverit vendentem non eſſe Dominum.

Quid comprehenditur prohibitione alienationis?

Non ſolum Dominii alienatio ſed & uſusfructus datio, nexus pignoris, conſtitutio ſervitutis, vel Emphyteuſeos, *l. fin. C. h.*

Qui poſſunt prohibere?

Fit prohibitio: 1. Per legem: uti in fundo dotali inæſtimato; in rebus, quæ ſervando ſervari poſſunt; eorum, qui ſub curatoribus ſunt; in donatione inter virum & uxorem. 2. Per judicem ſive magiſtratum, ut ſi prodigo interdicatur bonis. 3. Per ultimam voluntatem, uti in fideicommiſſis. 4. Per conventionem, ut cum convenit, ne res alienetur, *l. fin. C. de pact. int. emt. & vend. comp.*

Quis

Quis eſt effectus prohibitionis?

Si per legem, judicem, aut teſtatorem ſit facta, dominii tranſlatio in totum impeditur: ſi per pactum, non quidem impeditur tranſlatio dominii, ſed datur (niſi jus dominii paciſcens expreſſe vel tacite ſibi in eum caſum reſervaverit) perſecutio ejus, quod intereſt, *l. 26. ff. de contrah. empt. l.* 114. §. 14. *ff. de legat.* 1. *l.* 20, 21, 24. §. 21. *ff. de fideicomm. libertat.* quia pactum non ita immediate rem afficit, *arg. l.* 3. *ff. de Act. & Obl.* ut mandatum judicis, teſtatoris, vel præceptum legis.

Quid, ſi pactum intervenerit inter emptorem & venditorem, ut alienatio ipſo jure ſit irrita, & dominium redeat ad autorem, facta alienatione?

Valebit pactum, *arg. l. fin. C. de pact. int. empt. & vendit. junct. l.* 48. *ff. de pactis.* & per alienationem dominium non transferetur.

De Eunuchis. Tit. 42. Lib. 4. Cod.

Quid juris in Eunuchis vendendis?

Etſi prohibitum, ne Eunuchi fiant, *l.* 4. §. 2. *ff. ad L. Corn. de ſicar.* tamen permiſſum fuit barbaræ gentis Eunuchos extra loca imperio ſubdita exſectos ubique diſtrahi; *l. 2. C. h.*

De patribus, qui filios [a] ſuos diſtraxerunt. Tit. 43. Lib. 4. Cod.

Licetne parentibus vendere ſuos filios?

Ne quidem jure civili patribus, licet filios habeant in poteſtate, niſi filii recens nati ob extremam egeſtatem vendantur. Et venditio hunc habet effectum, ut, ſi pater, filii ipſi aut alii extranei offerant pecuniam vel aliud mancipium, filii venditi reſtituantur ingenuitati; *l. 2. C. h.*

[a] Hic titulus hodie exolevit cum jure ſervorum, ut notat *Perez. Autumn. h.* verum id & hodie admitti poteſt, ut filiusfamilias tradatur alicui domino ad ei inſerviendum certâ mercede, ex qua pater vivere poſſit, *Chriſtin. vol. 3. dec. 65.*]

Quando liceat ab emptione recedere Tit. 45. Lib 4. Cod.

Licetne ab emptione recedere?

Licet utriuſque contrahentium voluntate: modo res ſit integra: quamvis fidejuſſor intervenerit, *l.* 3. *ff. h.* vel arrha, *l.* 3. *C. h.* non autem poſt traditionem; non poſt numerationem precii, niſi fiat redhibitio omnium, *l.* 1. *C. h.*

De reſcindenda venditione: & quando licet ab emptione diſcedere. Tit. 44. Lib. 4. Cod.

Poteſtne quis ex contrahentibus, ex pœnitentia ad reſciſſionem agere altero invito?

Non, *l.* 80. *ff. ſolut.* (*v. l.* 5. *C. de obligat.*) ne quidem fiſcus, *l.* 3. *C. h.* vel miles, *l.* 7. *C. h.* licet denuntiaverit emptori, ne emeret, *l.* 13. *C. h.* licet duplum pretii offerat, *l.* 6. *C. h.* licet ab una parte non impleatur contractus, vel obſervetur conditio, *l.* 14. *C. h.* licet & pretium ſit inæquale, *l.* 4. *C. h.*

An ergo nullus eſt caſus quo ſit reſciſſio?

Datur ex variis cauſis. 1. Ob dolum qui in contractum incidit, *l.* 5. 10. *C. h.* 2. Ob metum juſtum, *l.* 1. 8. *C. h.* 3. Ob deceptionem [a] ultra dimidium, ſive emptor, ſive venditor deceptus fuerit, *l.* 2. *C. h. cap.* 6. *extr. de empt.* cujus ratio eſt in humanitate: quia æquum eſt, ne quis locupletetur cum alterius jactura, & in tam enormi læſione circa precium videtur committi re ipſa dolus, *l.* 36. *ff. de verb. oblig.*

[a] Idem etiam comprobant *Mornac. in l.* 2. *C. h. Grot. lib.* 3. *ſect. ult. Sande lib.* 3. *tit.* 4. *def.* 11. *&c.* Id a. in ſpecie notandum quod in Hollandia ex hac *l.* 2. procedatur per modum reſtitutionis in integrum.]

Quid, ſi venditor ſciverit pretium?

Non ſubvenietur ei: quia ſcienti non fit injuria, *l.* 145. *ff. de reg. jur. cap. Scienti. de reg. jur. in* 6. Eum

vero

vero qui res ſuas diligenter curare ſolet, pro ſciente non habebimus, *arg. l. 1. C. qui & adverſ. quos reſtit. junct. l. 2. ff. de jur. & fact. ignor.*

Habetne etiam in aliis contractibus hæc res locum?

Utique, ſive ſit bonæ fidei ſive ſtricti juris; ſive ſit nominatus, ſive innominatus: etiam in tranſactione, (*v. l. 5. C. de dolo.*) in diviſione, (*v. ſupr. tit. famil. erciſc. inf.*) in venditione ex judicis decreto, & in [a] ſubhaſtatione, quia in omnibus bona fides ſervanda eſt, *l. 8. C. de judic.*

[a] In Hollandia *d. l. 2.* in ſubhaſtatione locum non habet, *Grot. lib. 3. ſect. ult.* (*n. 11.*) *Neoſtad. dec. 75.* nec etiam in Galliis, ut notant *Mornac.* & *Autumn. h.* ſed aliis locis id non obtinet; Vide *Chriſtin. vol. 3. dec. 67. inf. Sande lib. 3. tit. 4. def. 12.*]

Quæ actio competit?

Et ſi defendi poſſit actionem ex contractu dari, tamen præſtat ſtatuere, locum eſſe condictioni ex lege, *l. unic. ff. de condict. ex lege. junct. l. 2. h.*

Ad quid agitur?

Ut, qui convenitur, eligat, utrum ad æqualitatem pretium reduci, an rem velit reſtituere aut recipere, *d. l. 2. C. h.*

Si res ſit reſtituenda, annon ante impenſæ ſunt refundendæ?

Non eſt dubium, *arg. l. 5. §. ſi dos. ff. de impenſ. l. 40. §. ſi pars. ff. de condict. indeb. l. 5. C. de rei vindic.* quatenus cum fructibus non ſunt compenſatæ, *arg. l. 48. ff. de rei vind.*

An & fructus ſunt reſtituendi?

Non; quia interim bona fide res poſſeſſa fuit, *l. 109. D. de V. S. junct. l. 25. §. 1. ff. de uſur.*

Quamdiu durat hæc actio?

Ad triginta annos, uti ſolent omnes perſonales actiones, *l. 3. C. de praſcript. 30 aut 40 annor.*

Si propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata. Tit. 46. Lib. 4. Cod.

Quid, ſi propter tributa publica, vel vectigalia, ſit res vendita?

Non poteſt venditio retractari, etiamſi prior dominus pretium offerat, vel creditor jus pignoris prætendat; publica enim tributorum cauſa eſt prior, *l.* 1. *C.h.* modo celebrata ſit venditio ex Judicis autoritate, bona fide, *l.* 2. *C. h.* & auctione publica, omnibus ad licitationem admiſſis, *l.* 3. *C. h.*

Sine cenſu & reliquis fundum comparari non poſſe. Tit. 47. Lib. 4. Cod.

Quid, ſi fundus ſit venditus, non facta mentione cenſus & reliquorum; à quo ſolventur?

Ab emptore; non tantum cenſus, qui apud ipſum, ſed & qui apud venditorem ceſſerat, etiamſi convenerit, ut venditor ſolvat, *l.* 2, 3. *C. h.*

Tit. 6. De periculo & commodo rei venditæ. Tit. 48. Lib. 4. Cod.

Ad quem pertinet periculum rei vendita?

Etſi ante traditionem venditor dominus maneat, §. 3. *Inſt. de empt. & vend.* tamen ad emptorem omne periculum referendum eſt, *d.* §. 3. 1. Niſi venditor vendiderit materiam, *l.* 14. §. 1. *D. h.* vel quid ſub conditione, *l.* 5. *C. h.* (*v. l.* 8. *ff. h.*) vel alternative (quo caſu ſi utraque res perierit, emptoris; ſi una tantum, venditoris damno cedet, *l.* 34. §. 6. *ff. de contrah. empt.*) vel ad menſuram, ſive numerum, aut pondus, *l.* 35. §. 5. *eod.* 2. Niſi venditor pretium acceperit pro re publicata, *l.* 33. *ff. locat.* 3. Niſi res ante venditionem fuerit vitioſa, *l. ult. C. h. l.* 44. *ff. de contrah. empt.*

Quæ res exportari non debeant. Tit. 41. Lib. 4. Cod.

Quæ res ſunt prohibitæ exportari?

Vinum [a], oleum, aliudve liquamen extra fines imperii,

imperii, *l.* 1. *C. h.* Prohibitum quoque eſt arma vel ferrum ad hoſtes transferre, ſub pœna criminis læſæ majeſtatis, *l.* 2. *C. h. junct. l.* 4. *ff. ad L. Iul. Majeſt.*

[*a*] Hodie, ſi non ſit prohibitio in contrarium, perſoluto vectigali ſeu tollonio, vinum & ſimilia exportare licet extra fines Imperii, quin & arma ad confœderatos, *Zypaus h. Chriſtin. vol.* 3. *dec* 64. *n.* 6, 7.]

Tit. 7. De ſervis exportandis, vel, ſi ita mancipium venierit ut manumittatur, vel contra. Tit. 55. Lib. 4. Cod.

Si mancipium ita venierit, ne proſtituatur. Tit. 56. Lib. 4. Cod.

Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra. Tit. 57. Lib. 4. Cod.

Suntne & ſpecialia pacta in ſervis?

Sunt varia: uti, de iis exportandis, vel ut manumittantur aut non, vel ne proſtituantur, & ſimilia.

PANDECTARUM

LIBER XIX.

Tit. 1. De actionibus empti & venditi. Tit. 49. Lib. 4. Cod.

Quæ actiones ſunt ex emptione & venditione?

SUnt empti & venditi. Actio ex empto datur emptori adverſus venditorem, ut res vendita tradatur cum omni ſua cauſa.

Quando ex empto agitur?

Cum emptor pretium quod debet, totum ſolvit, aut obtulit; non cum [*a*] partem, *l.* 13. §. 8. *ff. h.*

[*a*] Cum dicitur de parte non ſolvenda vel offerenda, id intelligendum eſt verum eſſe, niſi convenerit

ut certis penſionibus perſolvatur pretium ; itaque in praxi hoc obtinet, ut ſi quis emerit fundum vel domum annua bima trima die, h. e. penſionibus annuis tribus, emptor agere poteſt ad tradendum ſi primam penſionem offerat, quia tunc offert totum, quod die traditionis faciendæ debebat.]

Eſtne neceſſe, ut res præciſe tradatur?

Omnino id fieri oportet, *l.* 11. §. 2. *h. (l.* 50. *h. t.* §. 2. *v. & ad exemp. Inſt. de donat.)* modo venditor tradere poſſit, & emptor non velit agere in id, quod intereſt. *(v. l.* 4. *C. h. t.)*

Quid, ſi venditor offerat id, quod intereſt?

Per hoc ſolum liberari non poteſt. Nec patrocinantur emptori textus in *l.* 4. *l.* 10. *l.* 12. *C. h. l.* 1. *l.* 12. *ff. h.* quia ſunt accipiendi de caſu, quo emptor voluntario agit ad id quod intereſt, loco rei, vel ad rem, & præterea in id quod intereſt, quod res ſuo tempore non ſit præſtita.

An & rerum emolumenta & fructus præſtari debent?

Omnes fructus, qui poſt contractam venditionem percepti ſunt, licet tempore contractus eſſent maturi, *l.* 13. *C. l.* 13. §. 10. *l.* 21. §. 3. *ff. h.*

Quæ eſt actio ex vendito?

Quæ datur venditori ad pretium, aut reſiduum ejus, ſi pars ſit ſoluta, *l.* 2. *C. h.* cum uſuris poſt moram, *l.* 13. *in fin. C. h.* licet etiam nulla interpellatio interceſſerit, ſc. ſi emptor interim fructus ex re perceperit vel percipere potuerit, *l.* 13. §. 20. *D. l.* 5. *C. h.*

Tit. 2. Locati & conducti. Tit. 65. Lib. 4. Cod.

Quid eſt locatio, conductio?

Contractus conſenſu initus, quo uſus aut fructus rei, vel opera perſonæ transfertur, conſtituta certa mercede.

Quæ ſunt ejus ſubſtantialia?

Rei uſus vel fructus ſive opera perſonæ, merces & conſenſus.

Qua

Qua in re conſiſtit merces?

Propriè in pecunia numerata: (*v. l.* 23. *comm. div. l.*1. §. 9. *depoſ.*) aſt uſu & per conſtitutiones receptum eſt, ut etiam in certis quantitatibus annuis conſtituatur, *l.*8. *&* 21. *C. h.*

In quo diſtinguitur præcipue ab emptione?

In emptione agitur, ut dominium transferatur: ſecus in hoc contractu, *l.* 80. §. *fin. D. de contrah. empt. junct. l.* 39. *D. h.*

Licetne omnibus locare?

Non eſt dubitandum; modo rei ſint domini, & res ſuas adminiſtrare poſſint.

Poſſuntne omnes conducere?

Poſſunt qui non prohibentur. Prohibentur in ſpecie milites procurandi animo alienas domos aut poſſeſſiones conducere, ſub pœna, [*a*] *l. ult. C. h. junct. Nov.* 116.

[*a*] Hæc pœna hodie exolevit, nec prohibentur hodie milites in talibus negotiis aliena etiam curare, modo non per ea abſtrahantur ab opera quam Reipubl. debent.]

Quæ res poſſunt locari?

Quælibet, mobiles ſive immobiles; propriæ ſive alienæ; corporales ſive incorporales, niſi ſit ſervitus prædialis, *l.* 44. *D. h.* vel uſus, *in fin. princip. Inſt. de uſ. & habitat.* Uſusfructus vero, *l.* 12. §. 2. *ff. de uſufr.* habitatio *l.* 13. *C. de uſufr.* recte locantur. (*v. l.* 5. §.2. *de præſcr. verb.*)

Poteſtne qui rem conduxit, alii eam locare?

Non eſt [*a*] prohibitum, niſi aliud convenerit, *l.6. C. h.* modo bono viro locet.

[*a*] Aliter receptum eſſe docet *Grot. lib.* 3. *p.* 19. §. *een huerder.* In Friſia a. ſequimur Jus Civile.]

Poteſtne res propria conduci?

Nequaquam, *l.* 20. (*&* 23.) *C. h.* imo & locatio diſſolvitur, ſi res locata aliquo ex titulo cœpit eſſe conductoris; quo caſu ad mercedem præteriti temporis tantum tenetur, *l.* 9. §. *fin. D. h.*

Quid, ſi convenerit in venditione, ut donec pecunia perſolvatur, certa mercede emptor rem conductam habeat?

Valet conventio, verum non amplius præſtabitur venditori, quam pro portione ejus temporis, quo pecunia non fuit numerata, *l. 21. D. h.*

Poſſuntne res communes locari?

Non recte ab uno ex ſociis, ſed ab omnibus, *l. 1. C. ſi res comm. pig. l. 11. D. de ſerv. præd. ruſt.*

Poſſuntne & operæ locari?

Non eſt dubium, modo ſint honeſtæ. In hac re eſt ſingulare, quod qui operas ſuas locavit, ſi per eum non ſtet quo minus præſtentur, totius temporis merces ſit præſtanda, *l. 38. pr. D. h.* Unde advocati, ſi per eos non ſtet quo minus cauſam agant, honoraria accepta reddere non debent, *d. l. 38. §. 1.* (*v. l. 1. §. 13. de extraord. cognit.*)

Quid, ſi famulus, qui ad certum tempus operas ſuas locavit, fugiat?

Siquidem ſine juſta cauſa, non tantum mercede carere, ſed & damnum ex fuga datum reſarcire tenetur, *arg. l. 1. C. de ſerv. fugit.*

Poteſtne quis operas præſtare per ſubſtitutum?

Fieri id poterit, niſi electa [a] ſit certæ perſonæ induſtria, *arg. l. 31. D. de ſolut.*

[a] Vel ſit negotium tale, in quo vel artificium verſatur, vel in quo una perſona præ alia plus poteſt laboris & utilitatis præſtare conductori operæ.

Quid ſi, qui ad tempus locaverat operas, per valetudinem eas præſtare non poſſit?

Humanius eſt ut & in ejus commodum computentur hi dies, quibus operam non præſtitit, modo morbus non ſit diuturnus, *arg. l. 4. §. 5. ff. de ſtatu liber.*

Quomodo fit locatio?

Solo conſenſu, licet nullum intervenerit inſtrumentum, vel ſtipulatio, *l. 24. C. h.* & conſenſus hic non tantum eſt expreſſus, ſed & tacitus, recipitque diem vel conditionem, *l. 20. ff. h.*

Quando

Quando tacitus intervenit?

Si locator patiatur conductorem, aut inquilinum, in prædio ultra tempus conventum manere, *l.* 13. *in fin. l.* 14. *ff. l.* 17. *C. h.*

Eſtne ulla differentia inter prædia ruſtica & urbana?

Eſt; nam in ruſticis conductio renovata videtur ad annum, quia ſingulis annis fructus colliguntur: in urbanis prout quiſque [*a*] habitavit, *d. l.* 13. *in fin. ff. h.*

[*a*] Adeoque in urbanis fieri ſemper poteſt interdictio, quod ita temperandum eſt, niſi ſecundum morem regionis fieri ſoleat emigratio & interdictio, prout ferè nunc ubique receptum eſt.]

Annon in hac re diſtinguendum, utrum ſcriptura intervenerit vel non?

Diſtinguendum eſt, *d. l.* 13. *in fin.* ut, ſi non convenerit expreſſè de ſcriptura adhibenda in principio, licet probationis cauſa contractus ſit ſcriptus, per ſolam taciturnitatem reconductio facta videatur: quia cum ſcriptura non pertineat ad eſſentiam, ſed ad probationem, (*l.* 4. *ff. de pignorib.*) naturam actus non immutat, ſecus, ſi actum ſit initio ut ſcriptura contractus iniretur. (*l.* 17. *C. de fid. inſtrum.*)

Si reconductio tacita ſit facta, an & pignora & fidejuſſores manent?

Manent pignora, *d. l.* 13. §. *fin. l.* 16. *C. h.* cum eorum obligatio dependet tantum ex perſona conductoris: non vero fidejuſſores, nec pignora ab alio pro conductore obligata, *d. l.* 13. *l.* 7. *C. h.*

Poſſuntne etiam hæredes ex locatione vel conductione conveniri?

Non ambigimus: modo tempus, quo locatio eſt facta, non ſit finitum, §. *fin. Inſt. h.* (*l.* 10. *C. h.*) Poſt tempus impletum inviti non poſſunt retineri: uti nec ipſi conductores, niſi ſint conductores vectigalium: hi enim, ſi maximos fructus ſint conſecuti, & poſtea tanto precio locari non poſſint vectigalia, compelluntur ea prioribus penſionibus ſuſcipere, *l.* 11. § *fin. ff. de publican.* Cum quo non pugnat *l.* 3. §. 6. *ff. de jur. fiſc.*

quia non eo loco agitur de iis, qui maximos fructus nacti erant.

Poſſuntne & locatores compelli, ut patiantur conductores manere in conductione?

Nullo modo, niſi ſint [a] fundi publici, & conductores augmenta eadem velint præſtare, quæ offeruntur à novis conductoribus, *l. 5. in fin. C. de loc. præd. civil.*

[a] Solet itaque in praxi, cum conductori fundi publici facta eſt denunciatio de decedendo ex fundo, eoque non utendo diutius, ut conductor reſpondeat ſe paratum eſſe manere in fundo, & præſtare augmenta mercedis, quæ alius obtulerit; hoc facto proponitur publice locatio, & antequam ulli addicatur uſus fundi, denunciatur veteri conductori, ut aut ſolvat augmentum, quod alius obtulit, aut patiatur alteri, qui plus obtulit, addici; hoc facto reſpondere debet conductor, &, ſi noluerit præſtare augmentum oblatum, tenetur fundum deſerere.]

Poteſtne in perpetuum fieri locatio?

Poteſt, *l.* 10. *C. h.* Nec per hoc [a] fit emphyteuſis, quia quæque res, ut geſta eſt, effectum ſortiri debet, & ex initio æſtimanda eſt.

[a] Ita definiverunt *Donell. lib. 9. comment.* 13. *Tiraquell. de retract. gentilit.* §. 1. *gloſſ.* 13. *n.* 79. *& ſeqq.* contraria a. ſententia eſt communior, *Heigius in* §. 3. *de locat. cond. n.* 4. 5. ſed fundamentum ſtabile non habet.]

Poteſtne ex certis cauſis ante tempus conductor expelli?

Dantur certæ cauſæ, ex quibus id permiſſum eſt. Prima eſt, ſi merces non ſolvatur intra biennium, *l.* 56. *ff. h.* Secunda eſt, ſi dominus probaverit rem neceſſariam eſſe propriis uſibus, *l.* 3. *C. h.* Tertia, ſi domus ſit corrigenda, *d. l.* 3. ſc. neceſſario *l.* 35. *D. h.* Quarta, ſi conductor re locata male utatur, *d. l.* 3. *C. h.*

Quæ actiones oriuntur ex hoc contractu?

Datur locatori actio locati adverſus conductorem, ut conductor mercedem ejuſque uſuras poſt moram, &, quicquid damni illatum eſt ex dolo, lata culpa, vel

levi præſtet, *l.* 58. *D. l.* 13. 17. *C. h.* & rem reſtituat, finito uſu, *l.* 48. §. *fin. D. l.* 25. *C. h.* ſi autem non reddat, vel corruptam reddiderit, præſtat quanti locatoris interſit, *arg. l.* 8. 57. *D. h.* aut, ſi uſque ad ſententiam neget reſtitutionem, condemnatur in [*a*] æſtimationem rei, *l.* 34. *C. h.*

[*a*] Id quidem verum eſt J. Civili, ſed in praxi vix obtinet; nam hujuſcemodi pœnaria privata hodie videntur ceſſare.]

Quando eſt merces præſtanda?

Videndum, quid actum, & ſi de eo non appareat, morem regionis ſequi oportet, ſi & de more non conſtet, in fine anni debet ſolvi, *arg. l.* 34. *D. de R. I.* (*v. l.* 42. *de verb. oblig.*)

Quæ actio datur conductori?

Ex conducto adverſus locatorem, ut liceat conductori re conducta uti aut ſolvatur à locatore intereſſe, *l.* 7. 8, 9. *D. h.* ut reficiat [*a*] locator rem locatam, aut mercedem pro rata remittat, *l.* 15. *pr. l.* 27. *D. h.* & omne damnum ob vitium rei præſtet conductori, *l.* 19. §. 1. *D. l.* 21. *C. h.*

[*a*] In praxi illud frequenter fit, ut cum locator recuſat refectionem, conductor tanquam locatoris negotium gerens, reficiat, & ſumptus illos cum mercede compenſet; ſumptus enim neceſſarii ſunt poſſeſſori malæ fidei ſolvendi, *l.* 5. *C. de R. Vind.*]

Poteſtne agi, ut aliquando remittatur merces ob ſterilitatem?

Poteſt, modo aliter expreſſe non convenerit, vel culpa coloni non præceſſerit, vel non ſit penſata ſterilitas annorum ubertate, *l.* 15. §. 2. & 3. *l.* 25. §. 6. *D. l.* 18. *C. h. cap. propter ſterilitatem. extr. h.* ſimiliter, niſi alius caſus fortuitus intervenerit, *Dd. Ll.* & *l.* 78. §. *ult. D. de contr. empt.*

Quid, ſi domus ſpectris infeſtetur, vel periculum aliquod ſit imminens?

Poteſt conductor emigrare non ſoluta mercede, *arg. l.* 19. §. 1. *D. h.*

Quid, ſi locator rem locatam vendiderit ante tempus conductionis?

Conductor ex conducto agit in id quod intereſt; verum, emptor locationi ſtare non tenetur, *l.* 9. [a] *C. h.* niſi fundum ea conditione emerit, vel conductor jus in rem ſibi acquiſiverit.

[a] Hæc lex in Hollandia & nonnullis aliis locis eſt abrogata, ſecundum *Neoſtad. deciſ.* 30. *Grot. l.* 1. *ſect.* 19. *in fin. Gudelin. lib.* 3. *c.* 7. In Friſia aliiſque locis, in quibus Jus Civile viget, etiam viget. *l.* 9. *C. h.* Ita tamen ut emptor non ſtatim cum emit expellat conductorem, ſed ordinario tempore, *Sande lib* 3. *tit.* 6. *def.* 1. adde ad explicationem hujus *l. def.* 7. *ibid.*]

Teneturne maritus vel uxor, locationi factæ ab uxore ante dotis conſtitutionem, vel à marito, dum in dotem datus eſſet, ſtare?

Nequaquam, quia ſingulares ſunt ſucceſſores: interim humanius eſt, ſi tempus ſit modicum, etiam locationem factam agnoſcere, *arg. l.* 25. *fin. D. ſolut. matr. junct. l.* 25. *D. de Ll.*

De jure Emphyteutico. Tit. 66. Lib. 3. 4. Cod.

Quod eſt jus Emphyteuticum?

Eſt jus conſtitutum alteri, ut re immobili uti frui poſſit, ſub lege meliorationis, & præſtatione canonis annui.

Quæ ſunt ejus ſubſtantialia?

Res, conſenſus, melioratio, ac annuus canon.

Quomodo diſtinguitur Emphyteuſis?

Eſt vel civilis, quæ eſt in fundo civili; vel Eccleſiaſtica, quæ eſt in Eccleſiaſtico fundo.

Quibus modis acquiritur Emphyteuſis?

1. Contractu. (*v. l.* 3. *de oblig. & l.* 20. *C. de pact.*) qui & dicitur Emphyteuſis, per quam dominus fundi ſterilis uſum & fructum omnem, & quaſi dominium alteri, concedit ea lege, ut eum meliorem faciat, & canonem annuum ſolvat, *l.* 1. *C. h.*

2. Teſta-

2. Teſtamento, cum teſtator alteri hoc jus offert, ut dicta lege rei uſum recipiat. 3. Præſcriptione, ſc. triginta vel quadraginta annorum, ſi ad hoc tempus quis tanquam emphyteuta poſſederit & canonem ſolverit: ſi enim conduxerit ſimpliciter initio, & de eo conſtare poſſit, non erit Emphyteuſis, licet continuo eandem quantitatem præſtiterit. Initium enim ſpectandum eſt, & nemo ſuæ poſſeſſionis cauſam mutare poteſt. 4. Succeſſione.

An ad contractum ſcriptura requiritur?

Eam requiri docet, *l. 1. C. h.* verum id ita accipiendum, ut, ſi aliter exacte de omnibus conſtare poſſit, etiam ſine ea contractus valeat. Indubium eſt, quod licet inſtrumentum ſit amiſſum, contractus æque ſubſiſtat, *l. 1. l. 7. l. 8. l. 9. C. de fid. Inſtrum.*

Quid juris in ſucceſſione Emphyteuſeos?

Ut civilis tranſeat ad quoſvis hæredes, Eccleſiaſtica tantum ad deſcendentes, niſi ſit in majori Eccleſia Conſtantinop. *Nov. 7. c. 4. Nov. 55. c. 2. Nov. 120. c. 6. §. 1.*

Poteſtne filius, repudiata hæreditate paterna, jus hoc retinere?

Nullo modo, *c. unic. cum agn. vel fil. defunct.* eſt enim hoc jus pars hæreditatis: partem autem ejus ſolam nemo poteſt agnoſcere, *l. 1. 2. ff. de acq. hæred.*

In quibus rebus conſtituitur hoc jus?

Proprie quidem in fundis: ſed uſus cauſa quoque in ædibus, maxime ſi in fundo ſint, *l. 15. §. 26. ff. de damn. infect. auth. ſi quas. C. de S S. Eccleſ.*

Quamdiu conſtituitur?

Vel ad certum tempus, vel in perpetuum admittitur. *l. 1. l. 3. ff. ſi ag. vectig. d. Nov. 120. c. 6.*

Quæ ſunt proprietates [a] in hoc jure?

Præter illas, de quibus ante, & hæ ſunt. 1. Damnum particulare ad emphyteutam, univerſale ad dominum pertinet, *l. 1. in fin. C. h.* 2. Canone non ſoluto intra biennium Eccleſiaſtica, intra triennium civilis amittitur, *l. 2. C. h. Nov. 7. c. 3. §. 2.* 3. Emphyteuta non

poteſt

poteſt jus ſuum transferre in alium venditionis titulo, niſi conſulto domino, *l.* 3. *C. h.* 4. Debet Emphyteuta laudemium præſtare pro tranſlatione juris ab Emphyteuta facta, *l.* 3. *in fin. C. h.*

[*a*] Per proprietates hic intelliguntur naturalia, i.e. ea quæ in contractu obtinent, ſi per pactiones non ſint mutata.]

An in Emphyteuſi ob ſterilitatem, inundationem, canon remittendus?

Admittendum id quidem in locatione, (*l.* 15. §.2, & 3. *ff. locat.*) ſed non in hoc contractu, *arg. l.* 1. *C. h.*

Quomodo ſit amiſſio ob non ſolutum Canonem?

Ipſo [*a*] jure, ſi dominus velit, *l.* 2. *C. h.* ſic tamen, ut propria autoritate dominus non poſſit expellere emphyteutam, ſed declaratoria judicis ſententia ei ſit opus, *arg.* 176. *ff. de R. I.*

[*a*] Solet a. hodie mitius agi, & facile conceditur reſtitutio, *arg. c. ult. x. de locat. Coren. obſ.* 22. *Grot. lib.* 2. *p.* 40. *n.* 28.]

A quo tempore cedunt domino fructus, non ſoluto Canone?

Ab eo tempore, quo dominus voluntatem ſuam declaravit, *arg. l.* 2. *verb. ſi dominus velit. C. h. junct. l.* 41. *ff. de cond. & demonſtr.*

Quid, ſi Emphyteuta non ſolverit totum Canonem, ſed partem?

Humanius eſt, ut jure ſuo non cadat: & ſibi imputare debet dominus, quod partem receperit ſine proteſtatione. (*v. l.* 23. *pr. ff. de recept. arbitr.*)

An Emphyteuta jure ſuo cadens ob non ſolutum Canonem, æque ſolvere debet canonem?

Debet, *d. Nov.* 120. *c.* 8. Imo, licet, poſtquam jure ſuo ceciderit Emphyteuta, canonem receperit, non videtur admiſiſſe de novo Emphyteutam, *arg. l. penult. ff. locat. l.* 4. *C. de pact. inter empt. l.* 10. §. *fin. de publican.*

Quid, ſi pœna ſit promiſſa, ſi canonem non ſolvat Emphyteuta?

Siquidem pœna non novandi animo ſit adjecta, æque

æque cadet ſuo jure emphyteuta, *l.* 4. §. 4. *ff. de re jud.* Verum dominus ſimul expellere & pœnam exigere non poteſt, *l.* 4. §. *Labeo* 7. *ff. de dol. mal. except. l.* 115. *in fin. ff. de V. O.*

Quid, ſi Emphyteuta non fuerit interpellatus, vel intra tempus obtulerit canonem, vel paulo poſtquam ſolvere debuerat, purgare voluerit moram?

Non eſt neceſſe, ut interpelletur, ſed ipſe Emphyteuta debet offerre, & non tantum offerre, ſed & conſignatum canonem deponere, *d. l.* 2. *C. h.* ante diem, quo in pœnam incidet, non poſt; poſt enim non prodeſt obtuliſſe, quia cum hæc res & diem & pœnam habet, purgari mora non poteſt, *d. l.* 2. (*v. l.* 105. *ff. de ſolution.*)

Quid, ſi hæres ignoraverit rem eſſe Emphyteuticam, & non ſolverit canonem?

Jure ſtricto jure ſuo cadit, *l.* 2. §. 2. *l.* 49. §. 2. *l.* 77. *ff. de V. O. l.* 38. *ff. de minor.* ſed ex æquitate ſuccurretur ei, *l.* 42. *ff. de R. I.* per reſtitutionem in integrum, *arg. l.* 26. *in fin. ff. ex quib. cauſ. major.*

Quid, ſi unus ex pluribus hæredibus ſolverit, alius non ſolverit?

Tota [a] Emphyteuſis amittetur, *arg. l.* 5. §. *fin. l.* 85. §. *penult. ff. de V. O.* niſi res Emphyteutica conſentiente domino inter hæredes ſit diviſa.

[a] Diſſentit *Carpzov. part.* 2. *conſt.* 38. *def.* 5. verum ea ſententia ex eo non ſubſiſtit, quod jus emphyteuticum per ſe eſt individuum, & quidem reliqui habent jus ſuum adverſus eum qui non ſolvit, cum ex ipſius culpa ſit factum, quod illi ſuo jure priventur.

Quid Iuris, ſi inſcio domino res Emphyteutica ſit alienata?

Nullius momenti eſt alienatio, & jus ipſum [a] amittitur, & ad [a] dominum redit, *l.* 3. *in fin. C. h.*

[a] Id ceſſat I. Saxonico; & hodie pleriſque in locis ſeu provinciis Belgii valet alienatio ſalvo jure retractus, *Grot. l.* 2. *p.* 40. *n.* 9, 10. *Chriſtin. vol.* 3. *dec.* 122. *n.* 1, 2. *Neoſtad. deciſ.* 39.

Quo-

Quomodo procedet emphyteuta, ſi vendere debet?

Tranſmittit domino atteſtationem, qua comprehendet pretium ab alio ſibi oblatum, & dominus, ſi quidem ſolvere tantum maluerit, præferetur, teneturque dominus intra duos menſes voluntatem ſuam exprimere, *d. l.* 3. quo tempore elapſo poteſt Emphyteuta jus ſuum in alium transferre.

Quid, ſi Emphyteuta donet alteri jus ſuum?

Humanius eſt, ut denuncietur domino, ut dominus judicare poſſit de qualitate perſonæ, quia ejus intereſt Emphyteutam habere virum bonum & locupletem. cæterum, præferri in donatione non poteſt dominus, *arg. d. l.* 3.

Quid, ſi partem fundi alienaverit Emphyteuta?

Idem juris erit, quod in toto, *l.* 76. *D. de rei vind.* eoque caſu res tota amittetur, *arg. l.* 5. §. *fin. d. l.* 85. §. *penult. junct. d. l.* 3.

Quid, ſi oppigneraverit?

Etſi prohibitione alienationis etiam veniat oppigneratio, *l. fin. C. de reb. alien. non alienand.* tamen Emphyteuſis poteſt oppignerari, *l.* 16. §. *fin. D. de pignor. act. l.* 31. *D. de pignor.* ita tamen, ut ad venditionem creditor non procedat, niſi requiſito domino ſecundum formam, *d. l.* 3. *C. h.*

Quid eſt [*a*] *Laudemium?*

Eſt oblatio, quæ fit domino pro ſubſcriptione inſtrumenti & receptione novi Emphyteutæ. Solvi autem debet quinquageſima pars fundi, *d. l.* 3. *in fin. C. h.*

[*a*] Vide de Laudemio *Carpzov. conſtit. Elector.* 39. *def.* 11. & *ſeq.*

Quid, ſi conceſſa ſit licentia alienandi, an & laudemium remiſſum?

Nullo modo, quia nemo præſumitur ſuum velle jactare, *l.* 25. *pr. ff. de probat.*

Quid, ſi intra triennium Emphyteuta non ſolverit laudemium?

Non cadet ſuo jure, nuſquam enim id expreſſum, & præ-

& præſtat favere ei, qui de damno vitando certat, quam ei, qui de lucro captando eſt ſollicitus, *l.* 41. *D. de reg. jur.*

Tit. 3. De Æſtimoria.

Quis eſt contractus æſtimatorius?

Eſt contractus [*a*] innominatus, quo convenit, ut res certo pretio æſtimata vendatur, & pretium ea vendita reſtituatur; vel, ſi non ſit vendita, res incorrupta reddatur, *l.* 1. *ff. h.*

[*a*] Hodie non eſt ulla diſputatio de actionum nominibus, *Gudelin. de I. N. l.* 5. *tit.* 4. §. *tertium*, quo fac. *l.* 1. 2. *C. de form. & impetrat. act. ſubl. Antum. in l.* 1. *C. de eden.*]

Quare eſt contractus innominatus?

Quia certam non habet formam, & dubitatum, utrum emptio an locatio, *d. l.* 1.

Ad quem pertinet periculum, ſiquidem res ante venditionem perierit?

Si venditor rogaverit, erit venditoris periculum: ſi is, qui rem æſtimato acceperit, erit ejus: ſi neuter, præſtabitur dolus & culpa, *l.* 17. §. 1. *ff. de præſcript. verb.*

Quomodo igitur explicanda l. 1. §. 1. *h.?*

1. Quod periculum in *d. l.* 1. §. 1. debeat accipi ſecundum diſtinctionem in *d. l.* 17. §. 1. ſc. id periculum, quod eſt ex culpa vel dolo, ſi neuter rogaverit, vel quod eſt ex caſu fortuito, ſi is, qui ſuſcepit, rogaverit. 2. Quod in *d. l.* 1. §. 1. ſit expreſſa conventio facta, ut aut res reddatur, vel æſtimatio, cujus conventionis non eſt facta mentio in *d. l.* 17.

Quid, ſi is, qui ſuſcepit, nec vendere nec reſtituere velit, ſed æſtimationem ſolvere?

Non eſt dubitandum, quin hoc ei ſit permittendum, *d. l.* 1. §. 1. ſiquidem expreſſe convenerit, ut aut æſtimatio juſta perſolvatur, aut res reſtituatur.

Quid, ſi merces intervenerit?

Æque dabitur actio utilis, *l.* 2. *ff. h.*

Tit. 4.

Tit. 4. De rerum permutatione. Tit. 64. Lib. 4. Cod.

Quid eſt permutatio?

Contractus innominatus, quo certa ſpecies pro alia certa ſpecie transfertur in alium.

In quo diſtinguitur ab emptione?

1. Permutatio fit rebus ſive ſpeciebus utrinque, emptio ab una parte deſiderat pretium, *l.* 1. §. 1. *ff. de contrah. empt.* & ſic alius eſt emptor, alius venditor, *l.* 1. *ff. h.* (*v.* §. 2. *Inſtit. de emption.*) 2. Emptor, niſi nummos accipientis fecerit, tenetur ex vendito, & ſufficit venditori, ſe ob evictionem obligare, poſſeſſionem tradere, & ſe purgare à dolo malo; quod ſecus in permutatione, *d. l.* 1. *ff. h.* 3. Emptio nuda voluntate contrahitur; permutatio autem ex re tradita [*a*] initium obligationis quærit, *d. l.* 1. §. 2. *ff. h.* 4. In emptione ante rei traditionem nullus eſt locus pœnitentiæ, licet etiam duplum venditor præſtare velit, *l.* 6. *C. de reſcind. vendit.* In permutatione licet pœnitere [*b*] ante traditionem, *l.* 3. *C. h.* vel ſi tradita ſit res, poteſt agi præſcriptis verbis, ut ſatisfiat obligationi, vel condictione cauſa data cauſa non ſecuta, ut reſtituatur quod datum eſt, *l.* 4. & 5. *C. h.*

[*a*] Id hodie ſecus ſe habet, quia quælibet pacta, quæ juſtam habent cauſam, hodie actionem pariunt, ut ſupra *tit. de Pact.* dictum. [*b*] Et hoc hodie non obtinet, quia nominatorum & innominatorum contractuum eadem eſt efficacia.]

Quid, ſi ab una parte res cum pretio intervenerit, ab altera ſpecies tantum?

Diſtinguendum [*a*] eſt: ſi pecunia intervenerit ad æquandas utrinque ſpecies, eſt permutatio; ſi principaliter res pecunia æſtimetur, & alia res veniat in ſupplementum, eſt emptio, *arg. l.* 18. §. 1. *ff. de donat.* In dubio videndum, quid valore prævaleat, ut ſi pecunia, ſit emptio, & ſi ſpecies, permutatio ſit.

[*a*] Vide de hac re *Buſ. in l.* 1. *ff. h.*]

Tit. 5. De præſcriptis verbis & in factum actionibus. Tit. 64. Lib. 4. Cod.

Suntne plures ſpecies contractuum innominatorum?

Sunt, & reducuntur ad haſce quatuor: Do ut des, facio ut facias, do ut facias, facio ut des, *l. 5. ff. h.*

Eſtne ſpecies, do ut des, diſtincta ab emptione & permutatione?

Etſi quidem frequenter, *do ut des*, confundatur cum permutatione. *d. l. 5. §. 1.* tamen negari non poteſt, eſſe inter has ſpecies, ut & emptionem, differentiam. Nam ſi pecunia promittatur pro re transferenda, eſt emptio, *d. l. 5. §. 1. D. h.* Si ſpecies pro ſpecie detur, eſt permutatio, *d. l. 5. §. 1.* Si detur ut accipientis fiat res vel pecunia eo animo, ut ab altero rurſus res detur, hoc eſt, accipientis fiat, erit do ut des, *l. fin. D. de condict. cauſ. dat.*

Cujus periculum erit, ſi ſcyphum dederim ut Stichum dares, & Stichus perierit.

Meum, (a) *d. l. 5. §. 1. in fin.* ſc. hactenus, ut Stichum non petam, non ut amittam rem datam, *d. l. ult. D. de condict. cauſ. dat.*

(a) Dicit *Buſius in l. 5. D. h.* quod in *l. ult. D. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſec.* ſit omnino diverſus caſus ab eo qui eſt in *l. 5. §. 1.* hoc fundamento, quod in *d. l. ult.* agatur de pecunia danda, hic de corpore.

Quomodo facio ut facias?

Diſtinguitur à mandato, vel commodato. Si utrinque factum ſit præſtandum, eſt *facio ut facias*, cum in mandato ab una parte ſit factum, *d. l. 5. §. 4.* Ac deinde in hac ſpecie nihil gratuito fit, uti in commodato & mandato, *l. 17. §. 3. D. h. §. fin. Inſt. de mand.* Denique in commodato tantum rei uſus ſpectatur, nunquam opera; cum in *facio ut facias*, deſideretur ſemper factum.

Quomodo diſtinguitur do ut facias à locatione?

Si ſit factum, quod locari ſoleat, & certa merces promittatur, eſt locatio; ſi ſit factum, quod locari non ſolet, vel res detur, erit do ut facias, *d. l. 5. § 2. D. h.*

Quid,

Quid, ſi ſaciam ut des, & poſteaquam feci, ceſſas

Poſſum agere, ut des, *d. l.* 5. §. 5.

Quid reſpondendum ad l. 5. §. 3. *D. h.* ?

Vel, quod Paulus id, quod dixerit in *d. l.* 5. §. 3. corrigat §. 5. *ejuſdem legis*, ubi inquit, ſi id obtineat cum utrinque factum intervenit, etiam in propoſita quæſtione, quæ erat de articulo ſi facio ut des, idem obtinebit, ut actio detur civilis: vel diſtingui poteſt inter condictionem & actionem præſcriptis verbis, ut ſi repetere velit, qui fecit, agere debeat de dolo, quia factum infectum fieri nequit; ſi ad conſummandum contractum, poſſit agere actione præſcriptis verbis, ſecundum *l.* 15, 22. *ff. h. l.* 6. *C. de tranſact.*

Quæ eſt actio præſcriptis verbis?

Eſt, quæ datur ex omni contractu innominato, diciturque incerta, quia & ex incerto contractu eſt, *l.* 1. 2, 3, *ff. h.* (*v. l.* 6. *C. de tranſact.*)

Eſtne diſtinctio inter actionem præſcriptis verbis, & in factum?

Differunt ut genus & ſpecies. Actio in factum eſt, non tantum ex conventione, ſed & ex maleficiis vel alia cauſa, competitque quoties nomen actionis deficit. Si ex conventione detur, appellatur præſcriptis verbis, *t. h. t.* ſi ex maleficiis deſcendat, directa vel utili deficiente datur, & nomen generis retinet, §. *fin. Inſtit. ad l. Aquil.* vel dici poteſt actio præſc. verb. civilis in factum prætoria.

Quæ ſunt proprietates in contractibus innominatis?

1. Quod cauſam quidem habeant, ſed proprio nomine & eſſentia deſtituantur. 2. Quod pœnitere alterutrum in iis liceat, *l.* 3. §. 6. *l.* 5. *in pr.* §. 1. *ff. de condict. cauſ. dat.* ſc. antequam ab una parte acceperint implementum. 3. Quod ſi quis non impleat, poſſit conveniri ad [*a*] conſummandum, vel condictione ad reſtituendum, *l.* 5. §. 2, & 4. *l.* 7. *ff. h.*

[*a*] Id non in permutatione tantum, ut ſupra dictum eſt, ſed in omni innominato procedit, & veriſſimum eſt, ut notat *Gomez. l.* 2. *Var. reſol. c.* 8. *n.* 4. 5. *Grot. l.* 3. *p.* 6. *in f.* & *p.* 31. *n.* 14. &c.]

QUAR-

QUARTA PANDECTARUM PARS.

LIBER XX.

Tit. 1. De Pignoribus & Hypothecis. Tit. 14. Lib. 8. Cod.

Quid eſt pignus?

IN genere, eſt quævis oppigneratio facta in ſecuritatem creditoris.

Quid eſt pignus in ſpecie?

Res, quam debitor tradit creditori, *l. 1. ff. de pignor. act.* ſive ea ſit mobilis, ſive immobilis, *l. 2. §. fin. ff. de religioſ.*

Imo res mobilis tantum dicitur dari pignori?

Propria vocabuli & ſtricta appellatione id quidem procedit, quatenus ita frequenter ſolet fieri, *l. 238. §. 2. ff. de V. S.* verum, qua uſus vocabuli legalis ſpectatur, etiam non improprie dicitur eſſe in rebus immobilibus, quæ traduntur.

Quid eſt hypotheca?

Oppigneratio, quæ fit tantum per conventionem, *d. l. 1. ff. de pignor. act l. 9. §. 2. D. eod.* ad quam traditio non accedit, *d. l. 1.*

Atqui dicitur inter pignus & hypothecam tantum nominis ſonum intereſſe, l. 5. §. 1. D. h.?

Id verum eſt quoad actionem hypothecariam, uti docetur §. 7. *Inſt. de action.* non quoad alia.

Quomodo diſtinguitur pignus in genere acceptum?

Eſt vel conventionale, vel non conventionale. Illud per expreſſam conventionem contrahitur: hoc ſine ea, vel per teſtamentum, vel per miſſionem in bona debitoris latitantis, vel ex cauſa judicati, vel ex ſolo legis beneficio.

Quomodo

Quomodo per teſtamentum, cum videatur actus à teſtandi forma alienus, l. 20. D. de verb. ſign.?

In teſtamento Teſtator tantum declarat voluntatem ſuam de pignore, & ejus ſuſcipiendi conditionem offert creditori, *l. 26. ff. de pignor. act.*

De prætorio pignore, & ut in actionibus debitorum miſſio prætorii pignoris procedat. Tit. 22. Lib. 8. Cod.

Quod eſt pignus, quod conſtituitur per miſſionem in bona debitoris?

Eſt [*a*] prætorium, quod Prætor indulget, vel coactionis, vel rei ſervandæ cauſa; veluti ſi cautio ob damnum infectum exigatur, *l. 4. §. 1. de damn. infect.* vel ſi quis crediti, dotis, legati aut fideicommiſſi ſervandi ergo, cuſtodiam rerum debitoris nanciſcatur, donec debitor, ſive hæres, ſive alius ſolvat, aut aliter caveat, *l. 1. 12. ff. pro emptor. l. 2. ff. pro hæred. l. 2. 3. C. qui pot. in pign. l. 9. C. de bon. author. jud. poſſ. l. 1. & tot. tit. ff. ut in poſſ. legat. l. 1. C. h.*

(*a*) Exiſtimant aliqui pignus prætorium ſimpliciter exoleviſſe, ſed id ſimpliciter admittendum non eſt, cum & hodie creditores, vel etiam fideicommiſſarii mitti ſoleant in poſſeſſionem.]

Quæ ſunt hujus proprietates?

1. Conſtituitur etiam ante rem judicatam, *arg. l. 1. C. h.* 2. In hoc cuſtodia datur & tantum jus pignoris *l. 5. ff. l. 5. C. ut in poſſ. legator.* 3. Hoc pignus non ante conſtitutum dicitur, quam ſi realiter ventum fuerit in poſſeſſionem, *d. l. 26. §. 1. ff. de pignoratit. act.* cum in conventionali ſola ſufficiat conventio, *l. 1. ff. de pignor. act.*) quamvis creditor non incumbat rei. 4. Quia prætorium non in perſonam, ſed rem dirigitur: ideo proficit omnibus creditoribus, licet unus poſt alium mittatur, *d. l. 5. §. 2, & 3. Ut in poſſeſſion. l. 12. ff. de reb. auth. jud.* ſalva tamen prærogativa in aliis, *l. 3. C. qui pot.*

In quibus rebus conſtituitur pignus?

In omnibus, ſive ſint corporales, ſive incorporales, *l.* 1. *C. h.* adeo ut & nomina affectentur.

Quid, ſi creditor poſſeſſionem pignoris amiſerit?

Utilis ei accommodatur hypothecaria, *l.* 2. *C. h.*

Si in cauſa judicati pignus captum ſit. Tit. 23. Lib. 8. Cod.

Quomodo ex cauſa judicati?

Per executionem ſententiæ, *l.* 1. *C. h.* In hoc ſequi oportet ordinem præſcriptum, *l.* 15. §. 2. *ff. de re judicat.*

Quæ ſunt hujus proprietates?

1. Tantum poſt ſententiam locum habet. 2. Quia in perſonam dirigitur, habetur in hoc ratio temporis, *l.* 10. *ff. qui pot.* 3. Hoc non à creditore, ſed judice publica licitatione venditur, *l.* 2. *C. h.* 4. Ad licitationem etiam ipſe creditor admittitur, *l.* 2. *C. h.* 5. Poteſt & à principe creditor impetrare dominium, ſi per ſubornationem condemnati nullus extraneus licitator acceſſerit, *l.* 3. *C. h.*

Tit. 2. In quibus cauſis pignus vel hypotheca tacite contrahitur. Tit 15. Lib 8. Cod.

Quomodo ex ſolo legis beneficio?

Ex duabus cauſis: vel ex ſingulari favore; rei vel perſonæ delato, vel ex præſumpta partium voluntate.

Quibus in cauſis locum habet?

1. In ædibus, ob quarum reſtitutionem, hoc eſt, reſtaurationem, ſive refectionem quis nummos credidit, *l.* 1. *ff. h. l.* 52. §. 10. *ff pro ſoc.* quod non admittitur in reficienda [*a*] navi vel alia re: cum textus deficiat. 2. In opere, ad quod extruendum domino mandante redemptori, ei, qui ſuis ſumptibus alieno nomine ædificat, nummi ſunt ſubminiſtrati, *d. l.* 1. quod non extendendum eſt ad eum, qui credidit redemptori operis publici, niſi reſpublica mandaverit, *arg. d. l.* 1. 3. In invectis & illatis [*b*] in prædium urbanum (non autem ruſticum, *v. l.* 5. *C. locat.*) licet etiam ſint tantum res

venales, *l.* 34. *ff. de pignor.* Urbano prædio etiam accenſentur horrea, ſtabula, quæ ad id pertinent, licet in continentibus ædificiis non ſint, etiam areæ, & diverſoria, *l.* 3. *&* 4. *ff. h.* Hoc pignus cedit pro mercedibus & deteriorarione, *l.* 2. *ff. h.* quamvis & à primo conductore quis conduxerit, *l.* 11. § 5. *ff. de pign. act.* niſi gratuito ſit habitatio conceſſa, *l.* 5. *ff. h.* 4. In fructibus in fundo natis, pro mercedibus fundi, *l.* 7. *ff. h.* Nec diſtinguendum eſt, utrum ſint naturales, an induſtriales, *arg. d. l.* 7. 5. In rebus mariti, pro dote reſtituenda, *l. unic.* §. 1. *C. de rei ux. act. l.* 12. §. 1. *C. qui pot.* 6. Pro paraphernis, in rebus mariti, *l. ult. C. de pact. convent. ſupra dot.* 7. In bonis tutorum vel curatorum, pro adminiſtratione, *l.* 20. *C. de adminiſtr. tutor.* 8. In bonis patris, pro bonis liberorum maternis & materni generis, *l.* 6. §. *ult. C. de bon. quæ liber.* 9. In bonis parentum, qui ad ſecundas nuptias tranſvolarunt, pro conſervandis lucris, quæ ex priori matrimonio ad ſuperſtitem pervenerunt, *d. l.* 6. §. *ult. l.* 8. §. *fin. C. de ſecund. nupt.* 10. In bonis debitoris, pro tributis, *l.* 1. *C. h.* 11. In bonis debitoris, pro contractu habito cum [c] fiſco, *l.* 2. *C. h. l.* 46. §. 3. *ff. de jur. fiſc.* 12. In bonis teſtatoris, pro legato vel fideicommiſſo, *l.* 1. *C. comm. de legat.* 13. In bonis vitrici, ſi mater impuberum tutelam geſſerit, & non petito alio tutore, nec reſtituta tutela, ad ſecunda vota tranſierit, *l. penult. C. h.* uti & in bonis matris, ex eadem cauſa. 14. In bonis adminiſtratorum rerum civitatis, *arg. l.* 4. *C. ex quib. cauſ. major. junct. l.* 20. *C. de adminiſtr. tutor. l. fin. C. quo quiſque ord. conveniend.* 15. In fundo, ex quo annuus reditus conſtitutus eſt; quia quoties onus rei certæ imponitur, vel convenit de præſtatione aliqua, ex certa re percipienda, ea res hypothecæ cenſetur obnoxia. *arg.* §. 7. *Inſt. de action.* Nec contrarium eſt in *l. fin.* §. *fin. ff. de contr. empt.* quia ea loquitur, non de hypothecaria, ſed perſonali actione. 16. In fructibus perceptis ex fundis oppignoratis, non vero in prædiis emptis ex pretio fructuum, *l.* 3. *C. h.*

[a] Mo-

[a] Moribus contrarium obtinet, *Grot. l. 2. p. 48. n. 14.* [b] *Autumn. in l. 5. C. locat.* dicit id non obſervari in Galliis; at in Belgio ubique obſervatur, *Grot. d. l. 2. p 48. n. 19.* [c] Idem Societati Indiæ Occidentalis & Orientalis datum eſt, *Grot. d. p. 48.* (*n. 23. in text. & not.*)

Qui ad emptionem domus mutuavit, vel domum vendidit, an is tacitam in domo habet hypothecam?

Nulla lege id demonſtrari poteſt; verum venditori, quamdiu poſſidet, datur jus retinendi, ac rei incumbendi, tanquam pignoratæ, *l. 13. § 8. ff. de act. empt. d. 22. D. de hæred. vend.*

Eſtne differentia, quoad effectum, inter pignus tacitum & expreſſum?

Eſt. Qui enim expreſſe pignus dedit, non poteſt id aliter diſtrahere, quam cum ſuo onere *l. 12. ff. de diſtract. pignor. l. 15. C. de pign.* præterquam ſi ſint res venales. In iis oportet ſequi regulam, *l. 34. ff. de pignor.* Verum, invecta & illata vendi poſſunt libere, antequam præcludantur, *l. penult. D. h.* In aliis autem tacitis pignoribus ordinario receptum eſt, ea non diſtrahi, niſi cum onere.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe. Tit 27 Lib 8. Cod.

Annon & extra cauſam venditionis datur retentio rei non pignoratæ?

Datur ex variis: veluti pro impenſis, & ſimilibus cauſis. Imo & in ſpecie conſtitutum eſt, quod creditor pignus ſibi traditum ex certa cauſa, poſſit, licet ſolutum ipſi ſit debitum pro quo obligatum eſt, retinere ob aliud debitum chirographarium, *l. unic C. h.*

Contra quem hæc retentio locum habet?

Tantum contra debitorem, non adverſus creditorem ſecundum, cui eadem res eſt obligata. *d. l. unic. C. h.*

Tit. 3. Quæ res, pignori vel hypothecæ datæ, obligari non poſſunt. Tit. 17. Lib. 8. Cod.

Poſſuntne qualibet res oppignorari?

Poſſunt etiam nomina creditorum, *l.* 4. *C. h.* res futuræ, *l. fin. C. h.* & quælibet, quæ non prohibentur. (*v. l. fin. C. de reb. alien. non alien.*)

Quæ ſunt, quæ prohibentur?

Aliquæ in totum, neque generaliter, neque ſpecialiter obligari poſſunt; uti ſunt res ſacræ, religioſæ [*a*] & quæ non ſunt in commercio, *l.* 3. *& 6. C. h.* niſi exſtet is caſus, quo alienatio eſt permiſſa. Eodem modo oppignorari nequeunt dotales fundi, *pr. Inſt. quib. alien. non lic.* res fideicommiſſo ſubjectæ, *l.* 3. §. 2. *C. comm. de legat.* Sub certo modo non poſſunt obligari res minorum ſc. ſine decreto, *l* 22. *C. de admin. tut. l.* 3. §. 1. *l.* 7. §. 1. *D. de reb. eor.* ſpes præmiorum athleticorum, ſc. ſine judicis authoritate, *l.* 5. *C. h. junct. l.* 40. *D. de re jud. l.* 4. *C. de execut. rei jud.* Inſtrumenta [*b*] ad agriculturam parata, ſc. ſi abſtrahantur in totum ab agricolis, *l.* 7, 8. *& auth. agricult. C. h. junct. l.* 32. *D. de pign.*

[*a*] Cum hodie res religioſæ jure dominii habeantur, *Grot. l.* 2. *p.* 1. *Mornac. in l.* 4. *C. de relig.* etiam recte eædem poſſunt obligari. [*b*] Id hodie non adeo præciſe obſervatur, quia & inſtrumenta ubique haberi poſſunt, & fundi ſatis commode locari, *Zypæus tit. de execut. rei jud. verſ. inſtrumenta. Faber C. lib.* 8. *tit.* 6. *def.* 18.]

Poſſuntne & ſervitutes oppignorari?

De uſufructu non dubitatur. Reales, ipſo jure quidem oppignerari nequeunt, niſi propter utilitatem, & certo modo, *l.* 11. §. *fin. junct. l.* 12. *D. de pignor.* (*v. l.* 9. §. 1. *de pignor.*)

Quomodo ratione rerum diſtinguitur pignus?

Eſt vel [*a*] generale: quod eſt de omnibus bonis: vel ſpeciale, quod ad certam rem pertinet, *l.* 1. 6. *D. l.* 1. 6. *D. l.* 2. *C. de pignor.*

[*a*] Ho-

[*a*] Hodie generale pignus aliter conſtituitur quam ſpeciale; requirit n. ſpeciale ſpecialiter, ut conſtituatur coram judice loci ſub quo res eſt ſita, *Grot. lib. 2. ſect.* 48.]

Quid comprehenditur ſub generali?

Non tantum præſentia, ſed & futura bona, etiam actiones & jura, *l.* 3.7. *C. de hæred. vend. l.* 4. *& l. fin. C. h.* quin & merces venales, *l.* 34 *ff. de pignor.* bona emphyteutica, *l.* 31. *D. de pignor.* Non autem, quæ veriſimiliter quis non obligaret; uti eſt ſuppellex, veſtis, & quod in uſu quotidiano habetur, vel ſpecialiter diligitur, *l.* 6, 7, 8. *D. de pignor.* Sic nec continentur ſub generali, prohibita alienari propter fideicommiſſum, *l. fin.* §. 2. *C. comm. de legat.* aut prohibita alienari ſub pœna, *cap.* 1. *de prohib. feud. alien. per Frederic.*

Quid, ſi quis immobilia, vel mobilia oppigneraverit?

Non comprehenduntur [*a*] actiones: quia aliud ſunt mobilia vel immobilia, aliud actiones, *l.* 15. §. 2. *ff. de re jud.* (*v. l.* 7. §. 4. *de pecul.*)

[*a*] Si quis ſic oppigneravit; *Obligo omnia mea bona vel omnia mea tam mobilia quam immobilia*, etiam obligavit actiones, quia mentio mobilium & immobilium ex abundanti eſt adjecta, *l.* 9. *ff. de ſupell. leg. l.* 12. §. 46. *D. de inſtrum. & inſtruct. leg.* Si a. quis dixerit, *Obligo tam omnia mea mobilia quam immobilia*, actiones, ut hîc indicatur, non comprehendentur.]

Si res aliena pignori data ſit. Tit. 16. Lib. 8. Cod.

Qui poſſunt oppignerare?

Non tantum veri rerum domini, ſed & quaſi: uti emphyteutæ, ſuperficiarii, bonæ fidei poſſeſſores, *l.* 13. §. 3. *l* 3. §. 1. *junct. l.* 18. *l.* 21. §. 1. *D. de pignor.*

Annon poteſt res aliena oppignerari?

Non [*a*] poteſt pure, *l. penult. C. h.* ſed recte ſub hac conditione, ſi debitoris facta ſit, *l.* 16. §. 7. *D. de pignor.*

[*a*] In iis quæ emuntur in nundinis, debet pretium

perſolvi, ſi emptor ſuum à venditore non poſſit recuperare, *Zyp. de R. Vind. Grot. lib. 2. p. 3.*]

Atqui vendi poteſt res aliena. l. 28. D. de contrah. empt.

Longe alia eſt ratio venditionis, quam oppignerationis, quia in venditione res ipſa non afficitur, ſed obligatur perſona ad rem tradendam: vel, ſi ea non tradatur aut ſit evicta, agitur ad id, quod intereſt, *l.* 11. *D. de act. empt. l.*3. *Cod. de evict.* Per pignus vero res ipſa afficitur, & datur actio realis, §. 7. *Inſt. de act.* quæ dominii jus ſpectat. Semper enim debet eſſe dominus, qui oppigneravit, *l.* 15. §. 1. *D. de pignor.*

Suntne ergo nonnulli caſus, quibus valet vel convaleſcit pignus rei alienæ?

Valet, ſi voluntate domini res ſit obligata, *l.* 20. *D. de pignor. act.* Convaleſcit autem: 1. Per ratihabitionem, *d.l.* 20. 2.Si debitor poſtea dominium ſit nactus, *l.* 5. *C. h.* non quidem ipſo jure, ſed ex æquitate.

Quid, ſi creditor ſciverit rem eſſe alienam?

Difficilius actio hypothecaria ei accommodabitur, *l.*1. *in pr. D. de pignor.* Ad hoc vero huic creditori fit hæc oppigneratio, ut adverſus debitorem ei detur retentio, *d. l.* 1.

Quid, ſi dominus ſucceſſerit debitori?

Pugna eſt inter *l.* 22. [*a*] *ff. de pignor.* & *l.* 41. *ff. de pignor. act.* Verum, ſi *d. l.* 41. accipiamus de illo domino, qui contradixit: *legem* verò 22. de eo, qui tantum ignoravit, nulla erit difficultas: ideoque ſtatuendum, quod, ſi dominus, qui contradixit ſucceſſerit, non valeat pignus, ſecus ſi ignoraverit tantum.

[*a*] *Lex* 22. eſt recepta in praxi, ut notant *Mornac.* & *Autumn.* ad eam *l.*]

Poteſtne tutor vel procurator oppignerare?

Pignus hoc defenditur, ſi in rem pupilli vel domini ſit pecunia mutuo accepta, *l.* 1. 3. *C. h. l.* 16. *ff. de pign. act.*

Si res communis ſit pignori data. Tit. 21. Lib. 8. Cod.

Poteſtne res communis pignori dari ab uno ex ſociis?

Non poteſt, niſi pro parte dominii, *l. unic. C h.* Excipitur fiſcus, qui, ut vendere poteſt, ita & oppignerare rem totam.

Si pignus pignori datum ſit. Tit. 24. Lib. 8. Cod.

Poteſtne pignus pignori obligari?

Etſi quidem creditor non ſit dominus, tamen propter utilitatem contrahentium conſtitutum eſt, ut oppigneratio valeat, tamdiu donec jus prioris pignoris maneat: *l. 1. & 2. C. h.* (*v. l. 31. de pignor.*)

Poteſtne is, cui pignus obligatum eſt ſecundo loco, durante cauſa pignoris primi, rem pignoratam diſtrahere?

Poteſt, denunciationibus primo factis: ſibi enim imputet debitor cur non ſolverit. Verum, hæc diſtractio non fiet in majorem quantitatem, quam primo creditori debebatur, *l. 1. C. h.*

Quid, ſi dominus ſolverit ſecundo creditori?

In totum ſolvetur pignus, etiam reſpectu primi creditoris, ſi tantum eſt ſolutum, quantum primo debebatur, *l. 40. §. 2. D. de pignorat. act.*

Quid, ſi primo ſuo creditori ſolverit debitor?

Siquidem ſecundus denunciaverit jus ſui pignoris, & petierit, ut ſibi, non primo creditori ſolveretur, dabitur ei actio hypothecaria adverſus debitorem, *l. 4. C. quæ res pignor.* Cæterum, ſi non certioraverit dominum pignoris, nullam habet actionem, *d. l. 4.*

De partu pignoris, & omni cauſa. Tit. 25. eod.

Tantum ipſa res pignori eſt, an etiam cauſa ejus?

Sequitur omnis cauſa rem; ut ſunt partus ancillarum, fructus fundi, (*l. 3. C. in quib. cauſ. pign.*) & ſimilia, *l. 1. 2. C. h.* Fructus vero percepti, vel, qui per-

cipi potuerunt, à creditore imputandi ſunt in uſuras, & in ſortem, adeo ut reſiduum tantum poſſit peti; quod ſi debitor offerat, & ſi non accipiat creditor, conſignatum deponat, poteſt recipere pignus, *l.2.C.h.*

De Pactis pignorum, & de lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda. Tit. 35. eod.

Suntne omnia pacta in pignoribus permiſſa?

Recipit pignus de die, conditione, aliaſque pactiones, *l.4.ff. de pignor.* Etiam pactum antichreſeos, ut puta, ut creditor pro uſuris pignore poſſit uti, *l.11.§.1. D. de pignor. l.39. D. de pign. act.*

Quouſque hoc pactum valet?

Tantum ad legitimum uſurarum modum, adeoque ſorti imputandum eſt, quod modum excedit, *l 14. C. de uſur.*

Unde conſtabit, cum incerta ſit fructuum quantitas, modum uſurarum excedi?

Ex mercede, quæ communiter pro uſu rei ſolet præſtari; aliàs, ſi incertus eventus fructuum vel ordinaria merces non excedat uſuras, conqueri nequit debitor *l. 17. l. 23. C. de uſur.*

Quid ſtatuendum de lege commiſſoria pignori adjecta?

Ea tanquam injuſta rejicitur, *l. fin. C. h.* ſecus eſt in emptione, *l. 2. D. de leg. commiſſ.* Quia in emptione res redit ad ſuum principium. In pignore dominus rem ſuam amittit.

Quid, ſi ex intervallo pactum commiſſorium addatur?

Æque non valet: quia textus in *d. l. fin. C. h.* generaliter loquitur.

Quid, ſi quis pactus ſit, niſi intra certum tempus debitor ſolvat, ceſſurum ſe pignus creditori?

Pactum valet, non, ut eo creditor pignus ſibi ſine pretio habeat, ſed vendere poſſit communi jure, *l. 1. C. h.*

Quid, ſi convenerit, ut pignus, ſi debitor non ſolvat, ſit venditum juſto pretio creditori?

Valet ea conventio, *l.16.§ ult. D. de pignor. l.34. D.*

de

de pignor. act. Juſtum autem pretium referetur ad arbitrium boni viri.

Quid, ſi convenerit, ut, ſi res vendita evincatur, alia res pro ea obligata debitori reddatur?

Pactum hoc validum eſt, *l. 2. C. h.*

Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his, qui in priorum creditorum locum ſuccedunt Tit. 18. Lib. 8. Cod.

Qui ſunt potiores in pignore? (v. infr. tit. de privil. credit.)

Ante omnes creditores præferuntur [*a*] rerum domini, quia jus dominii fortius eſt jure pignoris, *l. 7. §. 2. D. depoſ.* Inter pignoratitios *(v. l. penult. ff. de religioſ.)* creditores ratio eſt prima eorum, qui crediderunt in cauſam primipilarem, *l. 3, 4. C. de primip. l. 4. C. in quib. cauſ. pign. tacit.* ſub qua cauſa comprehendi debet, quicquid militibus immediate præſtandum eſt. Secunda eorum, qui crediderunt in militiam emendam, modo expreſſim hoc ſcribatur in inſtrumento, & in hoc fiat pactum, ut priores ſint ſoli. *Nov. 97. c. 4.* [*b*]Tertia mulieris, in cauſa dotis, *l. 12. C. h.* uti & liberorum ejus, *d. l. 12. in fin.* non aliorum hæredum. *L. unic. C. de privileg. dot.* Quarta eorum, quorum pecunia res eſt emta, & quibus ſpecialiter ea eſt obligata, *l. licet 7. C. h.* Eodem loco ſunt pupilli, quorum nummis res comparata eſt, *l. 7. ff. h.* Quinta eorum, qui in pignus conſervandum crediderunt, *l. 5. 6. D. h.* Hiſce annumerandi, quibus merces horreorum, vel areæ, vel vectura jumentorum debetur, *l. hujus enim. 6. §. fin. D. h.* Sexta, reliquorum hypothecariorum, qui privilegium nullum ſpeciale habent: inter quos referendi ſunt etiam fiſcus, *l. 8. ff. h. l. 2. C. de privil. fiſc.* pupilli & minores. *l. 20. C. de admin. & peric. tutor.* Sic quidem ut priores poſterioribus ſint potiores, *l. 2. 4. C. h.* cujuſcunque

ſint generis, *d. l. 2. 4. 7 & 8. C. h.* modo obſervetur diſtinćtio inter publicum & privatum inſtrumentum (publicum enim privato eſt potius, *l. 11. C. h.* & de eadem re agatur; ſive ſint hypothecarii conventionales, ſive habeant pignus prætorium, ſive judiciale, ſive ex teſtamento, *l. 10. 11. ff. d. l. 2. & ſeqq. C. h. l. 5. §. qui prior. ff ut in poſſeſſ. legat. l. 15. §. ſi plur. 15. ff. de damn. infect. l. 12. ff. de reb. author. jud.*

[a] De Jure prælationis tractat eleganter *Berlich. p. 1. concluſ. 64. & ſeq.* [b] Dotium privilegia hodie non ſunt tanti in Hollandia, ſecus in Friſia, licet fœmina in pactis dotalibus excluſit communionem, & bona ſua ſalva ſit ſtipulata, *Neoſtad. de pact. antenupt. obſ. 10. Grot. lib. 2. p. 12. in f. Argentr. ad conſuet. Britann. art. 410. gloſſ. 3. n. 3.* adde limitationem ex *Neoſtad. d. obſ. n. 9.* Vide *Sande l. 2. tit. 5. def. 8. verſ. ſi mulier.* Ratio eſt quia hodie magis ſunt bona paraphernalia mulierum, quam in ſpecie dotalia.

De his, qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. Tit. 19. Lib. 8. Cod.

Poteſtne, qui poſterior eſt, in priorum creditorum jus ſuccedere?

Hypothecarius poſterior, ſive debitore volente, ſive invito, ſive ignorante, priori ſolvat, vel, eo, cui offertur non recipiente, obſignatum deponat, jus prioris in ſe transfert, & ſibi confirmando pignus in pignoris locum ſuccedit, *l. 1. C. l. 12. §. 6. ff. qui pot. l. 22. C. de pignor. l. ult. (& penult.) C. h. t. (v. l. 8. C. qui potior.)*

Quid, ſi Chirographarius priori ſolverit?

Transferet in ſe jus prioris, ſi nominatim hoc ſit actum inter ipſum, & debitorem vel priorem hypothecarium, tempore ſolutionis, *l. 1. C. h.* vel eo tempore id per judicem obtinuerit, *l. 2. C. h. l. 11. C. de fidejuſſor.* Et tenet hoc pignus eatenus, qua ad hypothecarium pecunia pervenit, *l. 17. ff. qui pot. in pignor.*

Quid,

Quid, ſi tertius debitori nummos credat, ut ſolvat priori?

Non aliter ſibi confirmabit jus prioris, quam ſi de jure pignoris paciſcatur, & nummi ad priorem pervenerint, *arg. l. 12. §. 8. ff. qui potior. in pignor.*

Quid, ſi chirographarius non ſit pactus de jure pignoris?

Non habebit jus pignoris, ſed perſonalia jura prioris creditoris; unde & ipſi datur actio Pauliana, quæ priori competebat, propter res in fraudem alienatas, *l. 10. §. 1. ff. de his qui in fraud. creditor.* verum, ſi poſſideat pignus, utetur retentione adverſus debitorem, donec ei refundatur pecunia, priori ſoluta, *l. 2. & 8. §. fin. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.*

Tit. 5. De diſtractione pignorum & hypothecarum. Tit. 28. Lib. 1. Cod.

Quis effectus principalis pignoris?

Poteſtas [a] diſtrahendi, licet ipſe debitor rem teneat, *l. 14. C. h.*

[a] Jure Civili ſolebat creditor privata auctoritate diſtrahere, id a. hodie non ita eſt receptum; ſolet n. talis venditio concedi publica auctoritate & id fieri per apparitorem.]

Quis ordo hic ſervandus?

Denunciandum ante eſt debitori, & quidem teſtato, ſi fieri poſſit, *l. 4. C. h.*

Quid, ſi interim debitor pecuniam offerat?

Siquidem univerſam offerat ante diſtractionem, impedietur diſtractio, *l. 8. C. h.* modo, ſi creditor recipere recuſet, conſignatam deponat, *l. 6. l. 8. C. h.* (*add. l. 9. C. de ſolut.*)

Quando licet diſtrahere?

Conventionale pignus, ſi de tempore convenerit, poterit die condicto diſtrahi: ſi non, poſt biennium à die denunciationis, *l. 3. §. 1. & 2. C. de jur. dom. impetrand.* Si actum ſit ne diſtrahatur, fieri oportet denunciationes tres, quarum ſingulis tantum temporis intervallum, quantum judici ſufficiat, dabitur, *l. 4.*

ff. de pignor. act. poſt quas elapſo biennio fiet diſtractio, *arg. d. l.* 3. §. 2.

Quæ ſolemnitates ſunt obſervandæ creditori?

1. Creditor, ut dictum eſt, denunciabit debitori, *l.* 4. *C. h.* 2. Bona fide & ſolemniter per præconem vendet, *l.* 9. *C. h.* ut abſit omnis colluſio. 3. Ipſe non recte emet per ſe, vel per alium, *l.* 10. *C. h.* niſi debitor diſtrahat, vel judex, *d. l.* 10. *l.* 7. *C. de reſc. vend. l.* 2. *C. ſi ex cauſ. jud.*

Quis ordo in rebus diſtrahendis eſt ſervandus?

Siquidem generaliter tantum ſint obligata bona, poſſunt quævis vendi, *l.* 8. *ff. h.* Sin autem eidem ſpecialiter & generaliter, primum diſtrahenda ſunt, quæ ſpecialiter pignoris jure ſunt nexa, *l.* 9. *C. h.* Quinimo ſi certum ſit, creditori ſatisfieri poſſe ex ſpeciali pignore, non poteſt in detrimentum aliorum creditorum quicquam ex generali vendere, *l.* 2. *C. de pignor.* (*v. auth. hoc ſi. C. de pignor.*)

Debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe. Tit. 29. Lib. 8. Cod.

Poteſtne debitor impedire diſtractionem pignoris?

Nec teſtamento, nec denunciatione creditori vel emptori facta; niſi paratus ſit totum ſolvere, *l.* 1. *&* 2. *C. h.*

Si antiquior creditor pignus vendiderit, Tit. 20. Lib. 8. Cod.

Quis eſt effectus diſtractionis?

Si extraneus emerit, plene transfertur dominium *l.* 46. *D. de acquir. rer. dom.* (*conf. l.* 20. *eod.*) nec debitori, nec alii creditori poſteriori, ſiquidem omnia bona fide ſint celebrata, datur ulla actio ad revocandam venditionem, licet pretium emptori vel creditori debitor offerat, *l.* 18. *C. de diſtract. pignor l.* 3. *C. h.*

Quid, ſi à priori creditore poſteriori ſit pignus venditum?

Datur alii creditori jus offerendi debitum emptori;

ri; quia is non tam acquirendi dominii cauſa, quam, ut pignus ſibi ſalvum ſit, emiſſe creditur, *l. 5. in fin. l. 6. ff. de diſtr. pign.*

Quid, ſi debitor vendiderit?

Si extraneo, omni creditori, etiam poſteriori inter illos, quibus res ea eſt obligata, jus manet ſalvum contra emptorem; ſi priori creditori, manet poſteriori jus ſalvum offerendi, *l. 1. C. h. l. 3. ff. de diſtr. pignor.* quia, cum debitor extraneo vendit, cum onere transfert, *l. 12. C. diſtr. pign.* Et, ſi priori creditori detur in ſolutum, videtur is prior ſervandi pignoris cauſa accepiſſe.

Si unus ex pluribus hæredibus creditoris vel debitoris, partem ſuam debiti ſolverit, vel acceperit. Tit. 32. eod.

Quid, ſi unus ex pluribus hæredibus creditoris partem ſuam acceperit?

Per hoc non ſolvitur pignus, licet quidem perſonalis actio ſit dividua, pignoris tamen cauſa eſt individua, *l. 1. 2. C. h. l. 65. ff. de evict. l. 9. §. 3. ff. de pignoratit. act.* adeo, ut reliqui hæredes rem totam oppignoratam vendere poſſint, oblato debitori eo, quod cohæredi ſolvit, *l. 11. §. 4. ff. de pignorat. act.*

Quid, ſi unus ex pluribus hæredibus debitoris partem ſuam debiti ſolverit?

Ex pignoris cauſa is, qui id poſſidet, in ſolidum convenitur, ut vel totum debitum ſolvat, vel eo, quod detinet, cedat, *l. 2. C. h.* (*v. ſupr. tit. de hæred. act.*)

Si vendito pignore agatur. Tit 30. Lib. 8. Cod.

Quomodo, & in quid debitor aget, ſi non ſervato juris ordine, omiſſiſque ſolemnibus, vel mala fide pignus fuerit venditum à creditore?

Si nullo jure, id eſt, non obſervatis ſolemnibus, & cum venditori jus diſtrahendi non eſſet, vindicabit à

quovis poſſeſſore, *l.* 2. *C. h.* ſi vero jure, ſed mala fide, aget adverſus creditorem pignoratitia in id quod intereſt, &, ſi creditor non ſit ſolvendo, emptorque mala fide emerit, revocabit ab emptore dominium cum omni cauſa, *l.* 1. *l.* 4. *C. h.* oblata, quanti fundum emit, pecunia cum uſuris, *d. l.* 1.

Annon debet & pretium poſſeſſori reſtitui, ſi res vendicetur, quod nullo jure ſit vendita?

Nullo modo, quia venditio per ſe nullas haberet vires, atque eodem modo habetur, ac ſi quis alienam rem vendidiſſet, *arg. l.* 2. 6. *C. de reb. alien.*

Quid ergo de debito eſt ſtatuendum, annon & id à debitore ſolvendum?

Procul dubio; aſt debitum extenuabitur, quatenus debitoris intereſt non eſſe pignus venditum.

Quid, ſi emptor rem nullo jure quidem, ſed bona fide distractam uſuceperit?

Aget debitor pigneratitia adverſus creditorem ad pretium, *d. l.* 2. *in fin. C. h.*

Quo remedio petetur ſuperfluum, ſi res ſit vendita majori pretio quam eſt in debito?

Actione pigneratitia adverſus creditorem ejuſve hæredem, non adverſus emptorem agetur, *l. ult. C. h.*

Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ ſecuta non fuerit. Tit. 33. Lib. 8.

Quid, ſi conventionem de pignore numeratio non ſit ſecuta?

Nec dabitur pigneratitia, nec rei vindicatio, *l.* 1. & 2. *C. h.* Et, ſi pignus fuerit traditum, dabitur vindicatio pignoris debitori, *d. l.* 1. (*v. ſupr. tit. de non num. pecun.*)

De Jure dominii impetrando. Tit. 34. Lib. 8. Cod.

Quid, ſi pignus, quod venum proponitur, non inveniat emptorem?

Secundum formam ab Imperatore præſcriptam, credi-

creditor debitori denunciabit, non comparere emptorem, & poſt biennium impetrabit à principe jus dominii: ſic tamen, ut currente biennio, debitor poſſit offerre debitum cum uſuris, ſumptibus litis, & omni damno, atque ita pignus liberare, *l.* 3. §. 3. *Cod. h.*

Quid, ſi creditor poſt impetrationem uſuras à debitore acceperit?

Videtur receſſiſſe à priore beneficio, *l.* 2. *C. h.*

Tit. 6. Quibus modis pignus vel hypotheca ſolvitur.

Quibus modis ſolvitur pignus?

Variis. 1. Naturali debiti ſolutione, *l.* 9. §. 3. *ff. de pignor. act.* 2. Solutione ficta; uti, ſi debitum fuerit oblatum, conſignatum, & depoſitum, *l.* 1. *Cod. qui potior.* vel compenſatum; vel, ſi juraverit ſe non debere: aut judicio abſolutus ſit debitor, *l.* 13. *ff. h.* 3. Interitu pignoris. *l.* 8. *ff. h.* 4. Judicio à defenſore, qui pignora dederat, in dominum tranſlato, *l.* 1. §. *fin. ff. h.*

Quid, ſi debitor pignus æque idoneum offerat?

Vix leges admittunt, ut pignus per hoc liberetur, *l.* 9. §. 3. *D. de pignor. act. junct. l.* 14. §. 1. *D. de conſtit. pecun.* Tamen, ſi certo conſtet, creditorem ex eo non poſſe damnum pati, permittendum eſt id debitori, cum, quod nobis non nocet, & alteri prodeſt, concedere oporteat, *arg. l.* 38. *D. de evictıon.*

Quid, ſi pars pignoris intereat?

Manebit æque pignus in parte, *arg. l.* 76. *D. de rei vindicat.*

De Remiſſione pignoris. Tit. 26. Lib. 8. Cod.

Poteſtne etiam remitti pignus?

Poteſt non tantum expreſſe, per expreſſam conventionem vel acceptilationem, *l.* 5. *ff. h.* verum etiam tacite, ut, ſi creditor donet debitori debitum principale, *l.* 1. §. 1. *h.* chirographum vel cautionem reddat, *l.* 7.

l. 7. *C. h.* patiatur pignus vendi, *l.* 2. *C. h.* Pati autem videtur, non cum ſcit vendi, ſed cum creditor quid fecit, ex quo manifeſte voluntas renunciandi colligi poteſt, *l.* 8. §. 15. *ff. quib. mod. pign tollitur. l. f. C. h.* aut fiſco diſtrahente publice, ſiluerit, *l.* 8. *C. h.* aut tempore diſtractionis programmate publico admonitus ut adeſſet, non comparuerit, *l.* 6. *C. h.*

Quid, ſi pignus conſenſu creditoris alienatum poſtea ad debitorem revertatur?

Non redditur jus pignoris creditori, *d. l. ult. C. h.*

Quid, ſi debitor ex conſenſu primi, ſecundo obligaverit pignus?

Non amittit jus pignoris abſolute, ſed poſtponetur omnibus, qui tempore conſenſus habebant hypothecam, quæ ſciri poterat, *l.* 12. *ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv. l.* 12. *ff. qui pot. in pign. junct. l.* 3. *C. h.*

Quid ſi, cui tacitum eſt pignus, ſibi de expreſſo caverit?

Non videtur remiſiſſe pignus tacitum, *arg. l.* 3. *D. de mil. teſtam. junct. l.* 24. *in fin. ff. de his quæ in fraud.*

De Luitione pignoris. Tit. 31. Lib. 8. Codic.

Quid eſt luitio pignoris?

Eſt tantum liberatio, quæ fit per ſolutionem totius debiti, vel alium ſimilem modum. (*v. l.* 9. §. 3. *ff. de pignor. act.*)

Poteſtne huic juri præſcribi?

Vix poterit, quia creditor ſuo nomine non poſſidet, & ſine poſſeſſione nulla eſt præſcriptio, *l.* 25. *ff. de uſurp. & uſucap.*

De actionibus ex pignore.

Quæ actiones ſunt ex pignore?

Sunt vel perſonales; uti pignoratitia, directa, vel contraria, de quibus ſupra, *Tit. de pignorat. act.* vel reales; uti Serviana, vel quaſi. Serviana competit domino fundi adverſus poſſeſſorem rerum ſibi pro mercedibus fundi obligatarum. Quaſi Serviana quibuſlibet

buſlibet creditoribus datur adverſus poſſeſſores pignorum, §. 7. *Inſt. de act.* ſive ſint expreſſa, ſive tacita.

Quomodo hæ ſunt reales, cum originem habeant ex conventione vel quaſi?

Ex ſola confirmatione Prætoris, qui conſtituit has reales, ne pignus redderetur inutile *d.* §. 7. *&* *l.* 17. *ff. de pignor.*

Quando habent hæ reales locum contra poſſeſſorem?

Non ante, quam diſcuſſus fuerit principalis debitor, *Nov.* 4. *cap.* 2. adeoque ſunt ſubſidiariæ. (*v.l.*24. *& auth. hoc ſi. C. de pignor.*)

PANDECTARUM

LIBER XXI.

Tit. I. De Ædilitio edicto, & redhibitione & quanti minoris. Tit. 58. Lib. 4. Cod.

Quæ ſunt ædilitii edicti capita?

VAria: ſed præcipue eminent duo; quorum primo ſuccurritur emptoribus, ne ob vitia rerum ſibi venditarum decipiantur, *l.* 1. §. 2. *ff. h.* altero, ne quis canem, verrem, vel aprum, qua vulgo iter fit, habeat, *l.* 40. *& ſeq. h.*

Qualia debent eſſe vitia?

Ordinario corporis, non animi, niſi corpus reddant inutile, aut ſimul ſint corporis, *d.l.* 1. §. *pen.* *l.*4. §. 3, 4. *l.* 17. §. 1 *&* 2. *D. h.*

Quas res hic intelligimus?

Quaſlibet, ſive ſint animatæ, ſive inanimatæ; ſive mobiles, ſive immobiles, *l.* 1. *&* 8. §. 1. *l.* 38. *l.* 49. 63. *D. h.* niſi ſint res valde viles, & ſimplariæ, *l.* 48. §. *fin. D. h.*

Ad quos contractus pertinet hoc edictum?

Præcipue ad venditiones, *d. l.* 63. etiam à civitate, non à fiſco, factas, *l.* 1. §. 3. 4. & per interpretationem

nem juſtam ad alios contractus, *l.* 19. §. 5. *D. h.* qui oneroſam, non lucrativam cauſam habent, *l.* 62. *D. h.*

Ex quo eſt locus huic edicto?

Non tantum ex dicto vel promiſſo, ſed & ex ſola reticentia: non ex nuda commendatione, ſi dolus abſit, & nihil ſit promiſſum, *l.* 19. *princ. D. h. l.* 43. *ff. de contrah. empt.*

Cujus ignorantia deſideratur?

Non venditoris, *d. l.* 1. §. 2. licet probabilem habeat cauſam; ſed emptoris, *d. l.* 1. §. 6. niſi ſit ea, quæ in ſupinum hominem cadit, *l.* 15. §. 1. *ff. de contr. empt.*

Eſtne ergo differentia inter venditorem ſcientem & ignorantem?

Eſt; nam ſciens, in omne, quod intereſt, tenetur, *l.* 1. *C. h. l.* 13. *pr. D. de action. empt.* Ignorans tantum redhibitoria, vel æſtimatoria actione.

Quid in dubio præſumendum?

Venditorem neſcire; dolus enim non præſumitur.

Eſtne neceſſe, ut venditor vitium per ſe patens indicet?

Non, niſi emptorem id ignorare ſciens doloſe reticuerit, *arg. l.* 37. *D. de dol.* (*v. l.* 14. §. 10. *h.*)

Quo tempore debet eſſe vitium?

Venditionis: quod enim præcedit, non facit edicto locum, *l.* 1. §. *penult. D. h.* & quod ſequitur, nocet emptori, *l.* 3. *C. h.* 1. Si vero dubitetur, an præceſſerit, committenda eſt res arbitrio judicis.

Quæ actiones dantur ob vitia?

Dantur Redhibitoria, Quanti minoris, In factum.

Quid opus erat his actionibus, cum ſufficere poſſet ex empto?

Magnus eſt harum uſus; propter ſingularia, quæ in hiſce ſunt. Nam redhibitoria ſæpe in duplum [*a*] datur, *l.* 45. *D. h.* Et hæ actiones in ſolidum contra unum, cujus maxima pars eſt, competunt, *l.* 44. §. 1. *D. h.* quæ non ita ſe habent in actione ex empto, *Dd. Ll.*

[*a*] Hæc actio in duplum hodie ceſſat, ſufficit n. in ſimplum.]

Quæ

Quæ eſt actio Redhibitoria?

Eſt prætoria, arbitraria, qua emptor contra venditorem propter vitium, ob quod, ſi id ſciviſſet, rem non emiſſet, agit, ut venditor rem, quam vendidit, cum omni cauſa recipiat, & pretium cum uſuris reddat, *l.* 21. 23. *l.* 27. 29. *D. h.*

Quid, ſi emptor agens non præſtet à ſua parte præſtanda?

Venditor rei non condemnabitur, *l.* 29. *D. h.* quia actor à ſua parte antea contractum implere debet. (*v. l.* 13. §. 8. *de action. empt.*)

Quid, ſi jumentum, vel res, ob quam agitur, interierit?

Æque agit emptor, ſi culpa vacet, *l.* 31. §. 6. *&* 11. *l.* 47. §. 1. *D. h.*

Quo tempore præſcribitur redhibitoria?

Ob vitia rerum ſex [*a*] menſibus; ob ornamenta, ſexaginta diebus, *l.* 19. §. 6. *l.* 38. *D. h.* Hi in latenti vitio non currunt, niſi ſupine ignoranti. *l.* 55. *D. h.*

(*a*) In hac re ſtatuta cujuſque loci ſunt ſpectanda, quæ ſunt varia, imo & in rebus ipſis varie tempus in eodem loco ſolet obſervari.]

Quid, ſi convenerit, ut res, ſi diſplicuerit, poſſit reddi?

Poteſt redhiberi, licet nullum ſit vitium, modo redhibitio fiat intra ſexaginta dies, *l.* 31. §. 22. *D. h.*

Quid, ſi plures res ſint venditæ, ſive uno, ſive diverſo in ſingulas pretio, & aliquæ ſint vitioſæ?

Omnes redhiberi poſſunt, ſi neutri expediat, niſi omnes habere: aliàs ſi pretium unum ſit omnibus, omnes: ſi ſingulis diverſum, ſingulæ reſtituentur, *l.* 34. 35. 36. *ff. h.* at in hæreditate non nocet quaſdam res eſſe vitioſas. (*v. l.* 2. *ff. de hæred. vend.*)

Quæ eſt actio æſtimatoria?

Eſt prætoria, qua emptor ob vitium rei, propter quod, ſi ſciviſſet, minori pretio emiſſet, agit adverſus venditorem, ut, quanto minoris emiſſet, ſibi præſtet.

Ad quod tempus datur hæc actio?

Intra annum utilem eſt proponenda, *l.* 19. §. *fin. l.* 38. *D. l.* 2. *C. h.*

Poteſtne

Poteſtne hæc ob diverſa vitia ſæpius intentari?

Poteſt, ſed ita, ne emptor bis ejuſdem rei æſtimationem conſequatur, *l.* 31. §. 16. *D.h.* Et licet qui hac egerit, non admittatur facile ad redhibitoriam, *l.* 25. §. 1. *D. de excep. rei jud.* tamen, ſi tale ſit vitium, ob quod redhibitoriæ eſt locus, non debet ei redhibitoria negari, *l.* 43. §. 6. *D. h.*

Quid, ſi quis tributum celaverit?

Si ſciens, tenetur ex empto, *l.* 21. §. 1. *D. de act. empt.* ſi ignorans totum reticuerit, non tenetur, *d. l.* 21. § 1. Si vero minorem quantitatem ſit profeſſus, ſive ſciens, ſive ignorans, convenitur in id quod intereſt, vel quanti minoris, *l.* 9. *Cod. de act. empt.*

Danturne hæ ædilitiæ actiones hæredibus & in hæredes?

Dantur omnino, ut tamen & facta hæredum, quæ poſtea acceſſerunt, & quod experiri potuerint, quærantur, *l.* 48. §. 5. *D. h.*

Quæ eſt actio in factum ex hoc edicto?

Competit ad precium re redhibita petendum: in qua non quæritur, utrum juſte vel injuſte, ſed tantum an facta ſit redhibitio, *l.* 31. §. 17. *ff. h.*

Annon cavendum venditori de iis, quæ edicto ſunt comprehenſa?

Omnino, [a] &, ſi venditor non caveat, datur actio ad redhibendum intra duos, & quanto minoris, intra ſex menſes, *l.* 28. *ff. h.*

[a] Hodie hæc cautio non ſolet obſervari, cum jure ipſo quiſque teneatur ad hæc, quæ comprehenſa ſunt, Ædilitio edicto.]

Quid ſtatutum eſt in eos, de quibus ſecundo membro agitur, qui canem, verrem, vel aprum, vel aliud animal in publico noxium alunt?

Siquidem homo liber perierit, ducenti ſolidi ſolventur; ſi libero homini nocitum fuerit, quantum judici æquum & bonum videbitur: in cæteris rebus dupli æſtimatio eſt, *l.* 40, 41, 42. *ff. h.*

An eadem pœna locum habet in iis, qui ſerpentes vel ſimilia animalia circumferunt?

Utiliter; vel alias extraordinaria pœna iis infligetur, *arg. l. ult. D. de extraord. crim.*

Tit. 2. De evictionibus & duplæ ſtipulatione, Tit. 45. Lib. 8. Cod.

Quid eſt evictio?

Eſt rei [a] noſtræ ab alio poſſeſſæ per judicem facta recuperatio.

[a] Evictionis materiam præter cæteros egregie tractant *Berlich. p. 1. concluſ.* 24. & *Carpſov. p. 2. ad conſtit. Elect.* 34. *dec.* 20. *& ſeqq.*]

Poteſtne emptor, cum emit, ſibi proſpicere aliqua ſtipulatione ad ſecuritatem?

Solent jure Romano emptores interponere ſtipulationem vel ſimplæ in vilioribus, cum ſimplum rei pretium, quod contrahentibus placuit, exigunt, *l.* 53. *ff. h.* vel [a] duplæ, cum duplum in rebus pretioſioribus repromittendum eſt, *l.* 37. § 1. *l.* 56. *ff. h.*

[a] Duplæ ſtipulatio ſive cautio hodie non fit niſi à volentibus, quapropter exolevit ejus neceſſitas, *Zypæus tit. de empt. verſ. deſiit. Argentr. tit.* 7. *ad Rubr. n.* 15.]

Poteritne locum habere æque actio ex empto?

Datur actio ex empto, ſive ſtipulatio duplæ vel ſimplæ ſit interpoſita, ſive non, *l.* 60. 70. 74. *D. l.* 25. *C. h.* non quidem, ut commodum utriuſque actionis emptor poſſit conſequi, ſed id, quod intereſt, ſemper haberi poſſit per actionem ex empto, *d. l.* 60.

Debetne præſtari fidejuſſio in ſimplæ vel duplæ ſtipulatione?

Non eſt [a] neceſſe. Verum, ſi immineat periculum evictionis, & nondum ſit ſolutum pretium, non ante tenetur emptor pretium exſolvere, quam ſi fidejuſſore dato venditor caveat, *l.* 4. *D. l.* 24. *C. h.* (*v. l.* 56. *ff. h.*)

[a] Vide *Grot. l.* 3. *p.* 14. *n.* 11.] (*add. n.* 12. *&* 13.)

Quid,

Quid, ſi ea lege quis rem emerit, ut, non obſtante proteſtatione adverſus venditionem facta, promiſſum pretium ſolvat?

Poteſt nihilominus cautionem deſiderare, ſi quidem periculum ſit de evictione, emptorque ignoraverit, *arg. d. l.* 24.

Si immineat evictio, eſtne pro omnibus caſibus, qui emergere poſſunt, cavendum?

Non pro omnibus, ſed tantum pro iis, qui ſunt noti vel [a] moti, *arg. d. l.* 24. niſi probabilis metus ſit & de aliis. (*v. l. ult.* §. 1. *ff. de reſcind. vend. l.* 18. §. 1. *de peric. & comm. rei vend.*)

(*a*) Id n. indicant verba in *d. l.* 24. *mota fuerit quaſtio.* Sic quoque deciſum eſt in ſuprema Friſiorum Curia, ut notat *Sande l.* 3. *t.* 4. *d.* 9. & *T. Heigius p.* 1. *Q.* 36. *n.* 10. nec n. nimium vagari oportet cum detrimento venditoris, ita ut fidejuſſores accipere non poſſet.

Quando dicitur res evicta?

Cum judicio vero, nec per imperitiam judicis, nec culpam emptoris res eſt ablata, *l.* 8. 15. *C. l.* 5. 51. *ff. h.* Itaque regreſſum non habebit, qui coram incompetente judice cauſam defendit, niſi ea fuerit notorie injuſta: ut nec is, qui in arbitrum compromiſit, vel qui juramentum detulit, *l.* 56. §. 1. *ff. h.*

Diuturne & facta evictio, ſi pars ſit evicta?

Non eſt dubium, *l.* 1. 45. *ff. h.* Non autem videtur in ædibus evictio facta, ſi materia, cæmenta, vel tabula evincantur, *l.* 36. *D. h. junct. l.* 23. §. 1. *D. de uſucap.*

Quid, ſi ſervitus evincatur?

Siquidem perſonalis ſit, res dicitur evicta, *l.* 38. §. 3. *D. de V. O.* Si realis, quæ præſtanda erat; non tanquam res evicta ſit, verum agitur quanti minoris, *arg. l.* 75. *D. h. l.* 59. *D. de contrah. emption.*

Quid ſi quis conventus ſit actione hypothecaria, & ex ea condemnatus?

Videtur & res evicta, *l.* 34. §. *fin. l.* 35. *D. de evict.* Hoc caſu venditor non convenitur in id quod intereſt, ſed

in id quod revera abeſt, quia emptor rem retinere, ſi debitum exſolvere velit, poteſt.

Ad quos contractus refertur evictio?

Non tantum ad emptionem, *tot. h. t.* ſed & ad permutationem, *l. 29. C. h.* dationem in ſolutum, *l. 4. C. h.* diviſiones hæreditatis, vel alias, *l. 65. C. h. l. 7. C. comm. utriuſque jud. l. 14. C. fam. erciſc.* non ad tranſactionem quoad rem, de qua eſt *(a)* controverſia, ſed recte eam, quæ pro litis æſtimatione eſt præſtita, *l. 33. C. de tranſact.* non ad *(b)* donationem, niſi evictio ſit promiſſa, *l. 2. C. h.* vel magnos ſumptus in eam rem fecerit donatarius, & dolo fecerit donator. tunc enim datur actio de dolo, *l. 18. §. fin ff. de donat.* non ad dotem, niſi ſit profecta ab eo, qui dotare tenetur, & ſic ex titulo quaſi oneroſo, *l. 19. ff. de rit. nupt. junct. l. 19. ff. de oblig. & act. l. 1. C. de jur. dot.*

(a) Vide *Carpſov. p. 2. conſtit. 34. dec. 28.* *(b)* Vel donatio fuerit remuneratoria officii præſtiti, pro quo alias debuiſſet ſolvi merces, *Carpſov. d. conſtit. 34. dec. 24.* Cæterum ſi remuneratio ſit facta propter donationem ante factam ab eo, cui remuneratio præſtita eſt, quia ea tantum eſt ex humanitate morum, non agetur ex evictione.]

Quid aget emptor cum ipſi lis movetur?

Denunciabit venditori, litem ſibi moveri, (*v. l. 17. C. h.*) ac inſtabit vel requiret, ut venditor ad defendendum veniat, vel in lite emptori adſiſtat, *l. 8. l. 24. C. l. 53. §. 1. ff. h.*

Debetne fieri denunciatio ſcienti, vel ei qui juravit ſe venturum ad defendendum?

Et ſcienti *(a)*, quia denunciatio non tantum fit ut quis certioretur, (*v. l. 1. in fin. ff. de action. empt.*) ſed ut veniat ad defendendum vel aſſiſtendum *l. 8. C. h.* Et ei, qui juravit ſe venturum ad defendendum; quia non videtur non veniſſe ad defendendum, qui non fuit certioratus.

[*a*] Quæritur an fieri poſſit denunciatio pupillo? Id affirmandum videtur ex *l. 56. §. ult. ff. h.* ſed hoc hodie

hodie vix procedit, niſi id accipiamus de eo, ne denuncians, qui certat de damno vitando, non videatur habendus eſſe pro eo, qui non denunciavit, ut ſc. evictionis cauſa non poſſet agere; ac deinde in *d. l. 56.* ſunt bene notanda verba, *ſi tutor non appareat*; itaque qui caute vult procedere, denunciabit tutori, vel ſi tutor non ſit, vocabit eos, qui jus petendi tutores habent, ut ad hanc rem petant tutorem vel curatorem, *arg. l. 7. §. 2. ff. de minor.* vel ſi minor ſit cui denunciatio eſt facienda, poterit quidem fieri denunciatio, ſi curatorem non habeat, vel vocabitur ad judicem, quod tutius eſt, ut curatorem ſibi eligat, *d. l. 7. §. 2.*]

Quando debet fieri denunciatio?

Fieri poteſt quolibet tempore, dummodo non fiat prope condemnationem, *l. 29. §. fin. D. h.*

Requiriturne & traditio libelli in denunciando?

Etſi non ſit neceſſe, ut libellus ſimul mittatur, *l. 8. 21. C. h.* cautius tamen faciat, qui miſerit.

Si denunciatio ſit facta, debetne neceſſario venditor defendere?

Debet omnino, niſi velit omnia ſuo periculo ab emptore agi, *arg. l. 45. § 1. ff. de judic.*

Coram quo foro emptor eſt defendendus?

Coram foro rei conventi; licet etiam venditor ſit clericus vel fiſcus, *l. 49. ff. de jud.*

Cujus ſumptibus cauſa defendenda eſt?

Siquidem ſententia ſit dicta contra emptorem, non eſt dubium, quin venditor ſumptus ferre debeat, quia acceſſorium ſequitur ſuum principale. Sin autem pro emptore, non tenetur venditor, *arg. l. 18. in fin. C. h.* niſi cauſa valde fuerit anceps, *arg. l. 17. C. h. l. 155. ff. de R. I.* (*v. tam. l. 74. §. 2. ff. h. coll. l. 18. ff. de oper. libert.*)

Annon ſunt caſus, quibus emptor non habet regreſſum adverſus venditorem?

Sunt varii. 1. Si non denunciaverit emptor venditori, niſi remiſerit venditor neceſſitatem denunciandi,

di, *l.* 8. *C. h. arg. l.* 14. §. 9. *D.de adilit.edict.* vel profeſſus ſit, ſe nolle defendere emptorem in lite mota, *l.* 63. *D. h.* vel cauſa venditoris notorie ſit injuſta, *arg. l.* 35. *l.* 53. §. 1. *D. h.* 2. Si non fuerit facta denunciatio perſonæ, cui fieri debebat, ſed alii, *l.* 55. §. 1. *l.* 56. §.4. *D.h.* 3. Si nimis ſero ſit denunciatum, ut cauſa defendi nequeat, *l.* 29. §. *fin. D. h.* 4. Si emptor judicio non adfuerit, *l.* 8. *C. h.* 5. Si emptor præſens per injuriam judicis ſit condemnatus, *d. l.* 8. *l.* 51. *D. h.* 6. Si emptor tranſegerit, *l.* 53. §. 1. *D. h.* 7. Si emptor non ſit uſus juſtis defenſionibus, quas non poterat ignorare, *l.* 18. *l.* 29. §. 1. *D. h.* 8. Si non appellaverit, cum appellandum eſſet & appellare poſſet, *arg. l.* 8. §. 8. *D. mandat.* (*v. l.* 63. §. 1. *ff. h. t.*) 9. Si ſciens rem alienam emptor emerit tanquam alienam, *l.* 27. *C. h.* [*a*]

[*a*] etiam tempore tollitur evictio; tempus a. id eſt longiſſimum, *l.* 21. *C. h.* In Foro a. Saxonico dantur anni 31 & dies, & in Hollandia tertia pars 100 annorum, in Friſia longiſſimum tempus.]

Quid juris in exceptionibus, quæ emptori objiciuntur?

Hoc jure utimur, ut, ſi quæ ex perſona emptoris obſtent, venditor non teneatur; ſi vero ad perſonam venditoris reſpiciant, contra. Sed, ſi ex utriuſque perſona objiciantur, intererit, propter quam exceptionem judex contra emptorem judicaverit: & ſic aut committetur ſtipulatio de evictione, aut non committetur, *l.* 27. 28. *D. h.*

Creditorem evictionem pignoris non debere, Tit. 46. Lib. 8. Cod.

Si creditor vendiderit pignus, & id ſit evictum; quis tenetur de evictione?

Debitor, non vero creditor, qui nec ad pretii ſolutionem conveniri poteſt, cum vendiderit eo jure, quo debitoris fuit, & ejus nomine, *l.* 1. *C. h.* niſi promiſerit evictionem, vel doloſe vendiderit, cum ſciret rem non eſſe debitoris, *l.* 2. *C. h.* aut niſi falſus fuerit

debitor, vel ipſe poſterior in pignore, *d. l.* 1. *C. h.*

Nullo ergo jure conſuletur emptori?

Vel poterit agere cauſſa pigneratitia contraria adverſus debitorem, vel actione utili ex empto, *l.* 12. §. 1. *D. diſtract. pign.*

Tit. 3. De exceptione rei venditæ & traditæ.

Quæ eſt exceptio rei venditæ & traditæ?

Datur ei, qui à non domino rem ex venditione accepit, contra eum, à quo accepit, ſi is ex poſtfacto dominium acquiſivit, & rem vindicare nititur, *l.* 1. *pr. D. h.* regula enim eſt certiſſima, quem de evictione tenet actio, eum agentem multo magis excludit exceptio, *l.* 17. *ff. de evict.*

An etiam hæredibus & contra hæredes datur?

Omnino, *l.* 3. *pr.* & §. 1. *ff. h.* Imo & ſecundo emptori, licet res ei nondum ſit tradita, *d. l.* 3.

Quid, ſi quis rem, antequam eſſet dominus, primo vendiderit, & poſt dominus factus, alteri vendiderit ac tradiderit?

Nocebit venditori vel ſecundo emptori volenti vindicare hæc exceptio, *l.* 2. *ff. h.* Sin autem non primo, ſed alteri tradiderit, hic, cui priori loco res fuit vendita, habet actionem tantum perſonalem adverſus venditorem in id quod intereſt, *huc fac. l.* 15. *C. de rei vind.*

PANDECTARUM

LIBER XXII.

Tit. 1. De uſuris, & fructibus, & cauſis, & omnibus acceſſionibus, & mora. Tit. 32. Lib. 4. Codic.

Quid eſt uſura?

IN genere, eſt uſus rei precium, ſeu merces; in ſpecie, eſt acceſſio ad ſortem ſive quantitatem debitam.

Quomodo

Quomodo diſtinguitur uſura in ſpecie?

Ea vel præſtatur ex mutua pecunia, vel ex alia quantitate; quæ ex mutua pecunia, appellatur fœnus, *arg. l.* 11. 1 :. §. 1. *ff. de uſur.* quæ ex alia cauſa, nomen generis retinet, *l.* 23. 25. *C. h.*

Quomodo diſtinguitur uſura à reditu & eo quod intereſt, fructibus & pœna?

Reditus dicitur in genere quicquid ex re aliqua obvenit, *l.* 5. §. 9. *ff. de reb. cor. l. pen. ff. de uſufr. legat.* adeo ut & uſuram ſub ſe comprehendat, *l. 6. ff. de praſcr. verb.* & omnes fructus, *Dd. Ll.* At in ſpecie eſt obventio, quæ ex rebus alienis, quas alius poſſidet, proficiſcitur, *l.* 38. *ff de uſufr. & leg.* Id, quod intereſt, eſt lucrum ceſſans, & damnum emergens, *l.* 13. *ff. rem. rat. haber.* Fructus ſtricte accepti, ſunt omnia emolumenta ex rebus, quas is, ad quem fructus pertinent, detinet, & quibus utitur, *arg* §. 35. *Inſt de rer. diviſ.* & uſuras quoque ſub ſe complectuntur. Pœna eſt acceſſio promiſſa in caſum, quo aliquid fiat vel non fiat, & præſtatur in locum uſurarum, vel ejus, quod intereſt, *arg.* §. *fin. Inſtit. de V. O.* Uſura vero eſt acceſſio ad quantitatem.

Eſtne uſura permiſſa?

Eſt, modo non excedat modum, & proximum non gravet vel mordeat, nec conſtituatur in rebus, quæ eam non facile admittunt, *Exod.* 22. *v.* 25. *Ezech.* 22. Itaque, ſive ſit lucratoria, quæ ex mero mutuationis officio dependet; ſive punitoria, quæ non tam propter lucrum petentium, quam moram non ſolventium, in pœnam præſtatur; ſive ſit compenſatoria, quæ congrue compenſat utilitatem, quam is, qui quantitate uſus eſt, percepit cum damno, quod alter, quod eo caruerit, eſt paſſus.

Ex quibus cauſis præſtatur uſura?

Vel ex conventione, vel ex mora. Ex conventione. 1. Per ſtipulationem in omnibus bonæ fidei & ſtricti juris contractibus, *l.* 3. 4. *C. h.* 2. Per pactum in continenti [*a*] adjectum bonæ fidei judiciis, *l.* 7. §. 5. *ff.*

S 2 *de pact.*

de pact. 3. Per pactum nudum in frumento, aliiſque quantitatibus, *l.* 12. *C.h.* In mutuo debito civitatibus, *l.* 30. *ff. h.* vel argentariis, *Nov.* 136. *c.* 4. *&* 5. in pecunia trajectitia, *l.* 7. *ff. de naut. fœn.* 4. Per conventionem judicialem, id eſt, litis conteſtationem, tam in bonæ fidei quam ſtricti juris, *l.* 35. *ff. h. l.* 5. *ff. de reb. cred. l.* 5. *C. de pact. int. empt.* 5. Ex mora [*b*] extrajudiciali in bonæ fidei judiciis, *l.* 32. §. 2. *ff. h.* in legatis & fideicommiſſis, *l.* 1. 2. *C. de uſur. legat. junct. l.* 34. *& d.* §. 2. *ff. h.* (*v. l.* 13. §. 20. *ff. de action. empt.*)

[*a*] Cum, ut ſupra (*v. tit. de pact. in fin.*) dictum, hodie ex pacto deliberato ſoleat dari actio, non eſt dubium, quin & hodie ex pacto debeantur uſuræ, ſine ulla diſtinctione inter pacta incontinenti vel ex intervallo adjecta. [*b*] Etiam hodie in bonæ fidei judiciis debentur uſuræ ex ſola mora, ſed in ſtricti juris judiciis, ut eſt mutuum, non præſtantur uſuræ niſi ex conventione, etiam ex nudo pacto.

Quis modus eſt ſervandus in uſuris?

Is, qui publica authoritate conſtitutus eſt, *l.* 26. *C.h.* vel moribus ſervatur, *l.* 1. *ff. h.* adeo, ut nec ex Antichreſi, cum certo conſtare poteſt de proventu, *l.* 14. 17. 23. *C. h.* nec ex pœna promiſſa in vicem uſurarum, *l.* 44. *ff. h.* major quantitas deberi poſſit.

Quid, ſi creditor minorem admiſerit, quam ſtipulatus eſt, uſuram?

Videtur tacite majori renunciaſſe, ſi minor per plures [*a*] annos fuerit ſoluta, *l.* 5. *C. l.* 13. *ff. h.*

[*a*] Hoſce annos accipere poſſumus pro triennio, *arg. l.* 1. *C. de fideicom.* nec obſtat *l.* 6. *ff. de uſur.* ubi longi temporis fit mentio, quia ibi non de minuendis uſuris ſed debendis tractatur, ſeu de præſumptione earum quod ſolvi debeant.]

Poſſuntne uſuræ uſurarum promitti?

Nullo modo; licet etiam in ſortem [*a*] ſint redactæ, *l.* 28. *C. h. l.* 2. *C. de uſur. rei judicat.* quod & in pupillari pecunia, quam ipſe tutor debet, *arg. l.* 29. *ff. h.* non in ea, quam debitoribus exegit, *l.* 58. §. 1. *in f.*

& §.

& §. f. junct. l. 7. §. 12. ff. de adminiſtr. tut. recipiendum eſt.

[*a*] Idem & hodie obſervatur, ut notat *Grot. lib.* 3. *p.* 10. *n.* 31. In annuis reditibus a. hoc locum non habet, quia non tam ſunt uſuræ, quam ipſa ſors annua, *Chriſtin. vol.* 1. *dec.* 49. *& vol.* 3. *dec.* 43. *n.* 6.]

Quid, ſi de facto quis uſuras uſurarum ſit ſtipulatus?

Contractus per hoc additamentum in totum non erit inutilis, ſed, quod amplius eſt, ſorti imputabitur vel reſtituetur, *l.* 26. §. 1. *verſ. ſi quis C. h.*

Quomodo diſtinguuntur uſuræ licitæ jure civili?

Sunt aliæ centeſimæ; quæ efficiunt duodecim pro centum in annum, & locum habent ex qualibet conventione, in pecunia [*a*] trajectitia, *l.* 26. *C. h.* Citra conventionem in re judicata, *l. fin. C. de uſur. rei jud.* in tutela, cum tutor clam in ſuos uſus pecuniam pupillarem convertit, *l.* 38. *ff. de negot. geſt.* Aliæ ſunt beſſes, ad annum octo in centum, quas ſtipulari poſſunt mercatores. [*b*] Aliæ ſemiſſes, quæ faciunt ſex in centum; quas ſtipulari poſſunt omnes præter Illuſtres. Aliæ ſunt trientes, quatuor in centum, quas ſtipulantur Illuſtres, *d. l.* 26.

[*a*] Hodie quia diverſitas periculorum eſt magna, trajectitia pecunia non admittit certum modum, & excedere licet centeſimam, *Grot. lib.* 3. *ſect.* 11. Poſſet quæri de trapezitis, an ab eis liceret paciſci majores quam ab aliis? Placet omnino non poſſe: licet n. illi majores habeant, non tamen tenentur propterea aliis præſtare majores, *Necſtad. deciſ.* 3. [*b*] Hodie mercatoribus conceduntur centeſimæ, ut eſt in *placito* 4. *Octobr.* 1540. *art.* 5. Idem confirmat *Zypæus h. Chriſtin. vol.* 1. *dec.* 193. *in f. Grot. lib.* 3. *p.* 10. *in f.* alii minores debent paciſci, ſecundum modum quem deſcribit *Grotius d. part.* 10. ut & *Chriſtin. d. l. Coren obſ.* 4.]

Quæ appellantur legitimæ uſuræ?

Aliquando eæ, quæ communiter ſolvi ſolent, *l.* 1. *C de naut. fœn.* aliquando vel centeſimæ, vel beſſes, vel

ſemiſſes, vel trientes, prout negotii qualitas poſtulaverit.

Quibus modis deſinunt uſuræ deberi?

1. Omnibus, quibus obligatio tollitur: ſublata enim obligatione, etiam uſurarum obligatio ſublata eſt, ſive ſolutio ſit facta, ſive acceptilatio, ſive novatio, ſive compenſatio, ſive conſignatio & [a] depoſitio. 2. Si ſortem æquent, non tantum quæ ſunt ſolvendæ, ſed & [b] ſolutæ, *l.* 10. *l.* 27. §. 1. *C. h. Nov.* 121. *&* 138. 3. Si ſpecialis remiſſio uſurarum fiat, §. 1. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.*

[a] Solebat olim depoſitio fieri in æde ſacra, *l.* 19. *C. h.* ſed hodie ea tantum fit apud acta, i. e. in loco judicii, *Grot. lib.* 3. *p.* 7. *Mornac. in d. l.* 19. [b] Id hodie mutatum eſt, *Sande lib.* 3. *deciſ. tit.* 14. *def.* 5. *in fin.*]

Solane oblatio ſiſtit curſum uſurarum?

Nullo [a] modo; ſequi enim debet depoſitio, *l.* 6. 9. 19. *C. l.* 1. *in fin. l.* 7. *ff. h.* niſi pecunia habeatur pro depoſita, ſive à creditore, ſive à judice, apud quem deponenda eſt.

[a] Cum a. in *ll.* nonnunquam ſit mentio oblationis, id accipiendum eſt de oblatione plena, *l.* 122. *ff. de Verb. obl. junct. l.* 9. *C. de ſolut.* Sed de eo eſt præcipua difficultas, an non tollantur uſuræ, quæ ex ſola mora debentur? Ad hoc tenendum, etiam ad hanc rem requiri depoſitionem propter generalitatem textuum; debet enim, ut uſuræ ſiſtant curſum, pecunia deponi.]

Quid, ſi quis ſolverit ſortem, an & poſtea conveniri poteſt ob uſuras ante debitas?

Si per ſtipulationem debeantur, recte eas petit creditor, *l.* 1. *C. de judic.* ſecus, ſi ex mora, *l.* 4. *C. depoſ.*

Quomodo diſtinguuntur fructus?

1. Sunt vel ex ipſis rebus, vel ex rerum occaſione. Ex ipſis rebus ſunt, vel naturales, vel induſtriales, *l.* 48. *ff. de acquir. rer. dom. l.* 45. *ff. h.* Naturales, ad quorum exiſtentiam ſola natura eſt operata; uti fœnum, poma ex arboribus ante plantatis, &c. Induſtriales,

quæ

quæ non exiſterent, niſi induſtria hominum præceſſiſſet: quales ſunt, qui ex ſatione percipiuntur. Qui ex occaſione rerum habentur, dicuntur legitimi, ſive civiles, *l.* 62. *ff. de rei vind.* Hi etiam ſunt vel naturales, vel induſtriales. Naturales; ut uſuræ perceptæ ex mora, merces ædium & fundorum, *l.* 39. §. 1. *D. de leg.* 1. Induſtriales; ut vectura, &c. *d. l.* 62. 2. Sunt vel conſumpti, vel percepti, vel exſtantes. conſumpti, qui non ſunt penes eum, qui percepit. percepti, qui ſeparati à ſolo, etiamnum ſunt penes poſſeſſorem. exſtantes, qui in re ſunt, *l.* 44 *ff. de rei vind. l.* 22. *C. eod.* Quinimo & percepti exſtantibus tantum oppoſiti, aliquando conſumptos; exſtantes vero tantum conſumptis oppoſiti, etiam perceptos complectuntur.

Quid ſunt cauſa?

Aliquando ſignificant ipſa principia, ex quibus ſunt acceſſiones; aliquando ipſum modum acceſſionum. Sic, quod, qui ex adminiſtratione rerum civitatis convenitur, uſuras debeat, cauſa & ratio eſt juſta, *l.* 17. §. 7. *ff. h.* quantas vero debeat, & ad modum & cauſam pertinet, *l.* 29. *ff. h.*

Quid ſunt acceſſiones?

Significant omnes fructus, uſuras, & ſimilia. Quinimo & ea, quæ accedunt ad ipſas res; uti alluviones, conſolidationes, & ſimilia.

Quid eſt mora?

Eſt ſolutionis faciendæ, vel recipiendæ, fruſtratoria dilatio.

Quomodo diſtinguitur?

Vel eſt ex perſona, vel ex re. Ex perſona committitur per interpellationem factam oportuno loco & tempore, vel judicialiter per litis conteſtationem, *l.* 1, 2. *C. de uſur. rei judic.* vel extrajudicialiter, per privatam denunciationem, *l.* 32. *D. h.*

Quot interpellationes deſiderantur?

Sufficit unica, *l.* 87. §. 1. *ff. de legat.* 2. *l.* 122. §. *Seja. ff. de V. O. l.* 3. §. 1. *ff. quod vi aut clam.*

Quid, ſi ea lege quis rem emerit, ut, non obſtante proteſtatione adverſus venditionem facta, promiſſum pretium ſolvat?

Poteſt nihilominus cautionem deſiderare, ſi quidem periculum ſit de evictione, emptorque ignoraverit, *arg. d. l 24.*

Si immineat evictio, eſtne pro omnibus caſibus, qui emergere poſſunt, cavendum?

Non pro omnibus, ſed tantum pro iis, qui ſunt noti vel [a] moti, *arg. d.l.24.* niſi probabilis metus ſit & de aliis. (*v. l. ult. §.1. ff. de reſcind. vend. l.18.§.1. de peric. & comm. rei vend.*)

(*a*) Id n. indicant verba in *d. l.24. mota fuerit quæſtio.* Sic quoque deciſum eſt in ſuprema Friſiorum Curia, ut notat *Sande l. 3. t. 4. d. 9.* & *T. Heigius p. 1. Q. 36. n.10.* nec n. nimium vagari oportet cum detrimento venditoris, ita ut fidejuſſores accipere non poſſet.

Quando dicitur res evicta?

Cum judicio vero, nec per imperitiam judicis, nec culpam emptoris res eſt ablata, *l.8.15. C. l.5.51. ff.h.* Itaque regreſſum non habebit, qui coram incompetente judice cauſam defendit, niſi ea fuerit notorie injuſta: ut nec is, qui in arbitrum compromiſit, vel qui juramentum detulit. *l. 56. §. 1. ff. h.*

Diuturne & facta evictio, ſi pars ſit evicta?

Non eſt dubium, *l.1.45. ff.h.* Non autem videtur in ædibus evictio facta, ſi materia, cæmenta, vel tabula evincantur, *l.36.D.h. junct. l.23.§.1. D.de uſucap.*

Quid, ſi ſervitus evincatur?

Siquidem perſonalis ſit, res dicitur evicta, *l.38.§.3. D. de V.O.* Si realis, quæ præſtanda erat; non tanquam res evicta ſit, verum agitur quanti minoris, *arg. l.75. D. h. l. 59. D. de contrah. emption.*

Quid ſi quis conventus ſit actione hypothecaria, & ex ea condemnatus?

Videtur & res evicta, *l.34.§.fin. l.35.D.de evict.* Hoc caſu venditor non convenitur in id quod intereſt, ſed

in id quod revera abeſt, quia emptor rem retinere, ſi debitum exſolvere velit, poteſt.

Ad quos contractus refertur evictio?

Non tantum ad emptionem, *tot. h. t.* ſed & ad permutationem, *l. 29. C. h.* dationem in ſolutum, *l. 4. C. h.* diviſiones hæreditatis, vel alias, *l. 65. C. h. l. 7. C. comm. utriuſque jud. l. 14. C. fam. erciſc.* non ad tranſactionem quoad rem, de qua eſt *(a)* controverſia, ſed recte eam, quæ pro litis æſtimatione eſt præſtita, *l. 33. C. de tranſact.* non ad *(b)* donationem, niſi evictio ſit promiſſa, *l. 2. C. h.* vel magnos ſumptus in eam rem fecerit donatarius, & dolo fecerit donator. tunc enim datur actio de dolo, *l. 18. §. fin. ff. de donat.* non ad dotem, niſi ſit profecta ab eo, qui dotare tenetur, & ſic ex titulo quaſi oneroſo, *l. 19. ff. de rit. nupt. junct. l. 19. ff. de oblig. & act. l. 1. C. de jur. dot.*

(a) Vide *Carpſov. p. 2. conſtit. 34. dec. 28.* *(b)* Vel donatio fuerit remuneratoria officii præſtiti, pro quo alias debuiſſet ſolvi merces, *Carpſov. d. conſtit. 34. dec. 24.* Cæterum ſi remuneratio ſit facta propter donationem ante factam ab eo, cui remuneratio præſtita eſt, quia ea tantum eſt ex humanitate morum, non agetur ex evictione.]

Quid aget emptor cum ipſi lis movetur?

Denunciabit venditori, litem ſibi moveri, *(v. l. 17. C. h.)* ac inſtabit vel requiret, ut venditor ad defendendum veniat, vel in lite emptori adſiſtat, *l. 8. l. 24. C. l. 53. §. 1. ff. h.*

Debetne fieri denunciatio ſcienti, vel ei qui juravit ſe venturum ad defendendum?

Et ſcienti *(a)*, quia denunciatio non tantum fit ut quis certioretur, *(v. l. 1. in fin. ff. de action. empt.)* ſed ut veniat ad defendendum vel aſſiſtendum *l. 8. C. h.* Et ei, qui juravit ſe venturum ad defendendum; quia non videtur non veniſſe ad defendendum, qui non fuit certioratus.

[*a*] Quæritur an fieri poſſit denunciatio pupillo? Id affirmandum videtur ex *l. 56. §. ult. ff. h.* ſed hoc hodie

hodie vix procedit, niſi id accipiamus de eo, ne denuncians, qui certat de damno vitando, non videatur habendus eſſe pro eo, qui non denunciavit, ut ſc. evictionis cauſa non poſſet agere; ac deinde in *d. l. 56.* ſunt bene notanda verba, *ſi tutor non appareat*; itaque qui caute vult procedere, denunciabit tutori, vel ſi tutor non ſit, vocabit eos, qui jus petendi tutores habent, ut ad hanc rem petant tutorem vel curatorem, *arg. l. 7. §. 2. ff. de minor.* vel ſi minor ſit cui denunciatio eſt facienda, poterit quidem fieri denunciatio, ſi curatorem non habeat, vel vocabitur ad judicem, quod tutius eſt, ut curatorem ſibi eligat, *d. l. 7. §. 2.*]

Quando debet fieri denunciatio?

Fieri poteſt quolibet tempore, dummodo non fiat prope condemnationem, *l. 29. §. fin. D. h.*

Requiriturne & traditio libelli in denunciando?

Etſi non ſit neceſſe, ut libellus ſimul mittatur, *l. 8. 21. C. h.* cautius tamen faciat, qui miſerit.

Si denunciatio ſit facta, debetne neceſſario venditor defendere?

Debet omnino, niſi velit omnia ſuo periculo ab emptore agi, *arg. l. 45. § 1. ff. de judic.*

Coram quo foro emptor eſt defendendus?

Coram foro rei conventi; licet etiam venditor ſit clericus vel fiſcus, *l. 49. ff. de jud.*

Cujus ſumptibus cauſa defendenda eſt?

Siquidem ſententia ſit dicta contra emptorem, non eſt dubium, quin venditor ſumptus ferre debeat, quia acceſſorium ſequitur ſuum principale. Sin autem pro emptore, non tenetur venditor, *arg. l. 18. in fin. C. h.* niſi cauſa valde fuerit anceps, *arg. l. 17. C. h. l. 155. ff. de R. I. (v. tam. l. 74. §. 2. ff. h. coll. l. 18. ff. de oper. libert.)*

Annon ſunt caſus, quibus emptor non habet regreſſum adverſus venditorem?

Sunt varii. 1. Si non denunciaverit emptor venditori, niſi remiſerit venditor neceſſitatem denunciandi,

di, *l.* 8. *C. h. arg. l.* 14. §. 9. *D. de ædilit. edict.* vel profeſſus ſit, ſe nolle defendere emptorem in lite mota, *l.* 63. *D. h.* vel cauſa venditoris notorie ſit injuſta, *arg. l.* 35. *l.* 53. §. 1. *D. h.* 2. Si non fuerit facta denunciatio perſonæ, cui fieri debebat, ſed alii, *l.* 55. §. 1. *l.* 56. §. 4. *D. h.* 3. Si nimis ſero ſit denunciatum, ut cauſa defendi nequeat, *l.* 29. §. *fin. D. h.* 4. Si emptor judicio non adfuerit, *l.* 8. *C. h.* 5. Si emptor præſens per injuriam judicis ſit condemnatus, *d. l.* 8. *l.* 51. *D. h.* 6. Si emptor tranſegerit, *l.* 53. §. 1. *D. h.* 7. Si emptor non ſit uſus juſtis defenſionibus, quas non poterat ignorare, *l.* 18. *l.* 29. §. 1. *D. h.* 8. Si non appellaverit, cum appellandum eſſet & appellare poſſet, *arg. l.* 8. §. 8. *D. mandat.* (*v. l.* 63. §. 1. *ff. h. t.*) 9. Si ſciens rem alienam emptor emerit tanquam alienam, *l.* 27. *C. h.* [*a*]

[*a*] etiam tempore tollitur evictio; tempus a. id eſt longiſſimum, *l.* 21. *C. h.* In Foro a. Saxonico dantur anni 31 & dies, & in Hollandia tertia pars 100 annorum, in Friſia longiſſimum tempus.]

Quid juris in exceptionibus, quæ emptori objiciuntur?

Hoc jure utimur, ut, ſi quæ ex perſona emptoris obſtent, venditor non teneatur; ſi vero ad perſonam venditoris reſpiciant, contra. Sed, ſi ex utriuſque perſona objiciantur, intererit, propter quam exceptionem judex contra emptorem judicaverit: & ſic aut committetur ſtipulatio de evictione, aut non committetur, *l.* 27. 28. *D. h.*

Creditorem evictionem pignoris non debere, Tit. 46. Lib. 8. Cod.

Si creditor vendiderit pignus, & id ſit evictum; quis tenetur de evictione?

Debitor, non vero creditor, qui nec ad pretii ſolutionem conveniri poteſt, cum vendiderit eo jure, quo debitoris fuit, & ejus nomine, *l.* 1. *C. h.* niſi promiſerit evictionem, vel doloſe vendiderit, cum ſciret rem non eſſe debitoris, *l.* 2. *C. h.* aut niſi falſus fuerit

debitor, vel ipſe poſterior in pignore, *d. l.* 1. *C. h.*

Nullo ergo jure conſuletur emptori?

Vel poterit agere cauſſa pigneratitia contraria adverſus debitorem, vel actione utili ex empto, *l.* 12. §. 1. *D. diſtract. pign.*

Tit. 3. De exceptione rei venditæ & traditæ.

Quæ eſt exceptio rei venditæ & traditæ?

Datur ei, qui à non domino rem ex venditione accepit, contra eum, à quo accepit, ſi is ex poſtfacto dominium acquiſivit, & rem vindicare nititur, *l.* 1. *pr. D. h.* regula enim eſt certiſſima, quem de evictione tenet actio, eum agentem multo magis excludit exceptio, *l.* 17. *ff. de evict.*

An etiam hæredibus & contra hæredes datur?

Omnino, *l.* 3. *pr.* & §. 1. *ff. h.* Imo & ſecundo emptori, licet res ei nondum ſit tradita, *d. l.* 3.

Quid, ſi quis rem, antequam eſſet dominus, primo vendiderit, & poſt dominus factus, alteri vendiderit ac tradiderit?

Nocebit venditori vel ſecundo emptori volenti vindicare hæc exceptio, *l.* 2. *ff. h.* Sin autem non primo, ſed alteri tradiderit, hic, cui priori loco res fuit vendita, habet actionem tantum perſonalem adverſus venditorem in id quod intereſt, *huc fac. l.* 15. *C. de rei vind.*

PANDECTARUM LIBER XXII.

Tit. 1. De uſuris, & fructibus, & cauſis, & omnibus acceſſionibus, & mora. Tit. 32. Lib. 4. Codic.

Quid eſt uſura?

IN genere, eſt uſus rei precium, ſeu merces; in ſpecie, eſt acceſſio ad ſortem ſive quantitatem debitam.

Quomodo

Quomodo diſtinguitur uſura in ſpecie?

Ea vel præſtatur ex mutua pecunia, vel ex alia quantitate; quæ ex mutua pecunia, appellatur fœnus, *arg. l.* 11. 13. §. 1. *ff. de uſur.* quæ ex alia cauſa, nomen generis retinet, *l.* 23. 25. *C. h.*

Quomodo diſtinguitur uſura à reditu & eo quod intereſt, fructibus & pœna?

Reditus dicitur in genere quicquid ex re aliqua obvenit, *l.* 5. §. 9. *ff. de reb. cor. l. pen. ff. de uſufr. legat.* adeo ut & uſuram ſub ſe comprehendat, *l.* 6. *ff. de praſcr. verb.* & omnes fructus, *Dd. Ll.* At in ſpecie eſt obventio, quæ ex rebus alienis, quas alius poſſidet, proficiſcitur, *l.* 38. *ff de uſufr. & leg.* Id, quod intereſt, eſt lucrum ceſſans, & damnum emergens, *l.* 13. *ff. rem. rat. haber.* Fructus ſtricte accepti, ſunt omnia emolumenta ex rebus, quas is, ad quem fructus pertinent, detinet, & quibus utitur, *arg* §. 35. *Inſt de rer. diviſ.* & uſuras quoque ſub ſe complectuntur. Pœna eſt acceſſio promiſſa in caſum, quo aliquid fiat vel non fiat, & præſtatur in locum uſurarum, vel ejus, quod intereſt, *arg.* §. *fin. Inſtit. de V. O.* Uſura vero eſt acceſſio ad quantitatem.

Eſtne uſura permiſſa?

Eſt, modo non excedat modum, & proximum non gravet vel mordeat, nec conſtituatur in rebus, quæ eam non facile admittunt, *Exod.* 22. *v.* 25. *Ezech.* 22. Itaque, ſive ſit lucratoria, quæ ex mero mutuationis officio dependet; ſive punitoria, quæ non tam propter lucrum petentium, quam moram non ſolventium, in pœnam præſtatur; ſive ſit compenſatoria, quæ congrue compenſat utilitatem, quam is, qui quantitate uſus eſt, percepit cum damno, quod alter, quod eo caruerit, eſt paſſus.

Ex quibus cauſis præſtatur uſura?

Vel ex conventione, vel ex mora. Ex conventione. 1. Per ſtipulationem in omnibus bonæ fidei & ſtricti juris contractibus, *l.* 3. 4. *C. h.* 2. Per pactum in continenti [*a*] adjectum bonæ fidei judiciis, *l.* 7. §. 5. *ff.* *de pact.*

de pact. 3. Per pactum nudum in frumento, aliiſque quantitatibus, *l.* 12. *C.h.* In mutuo debito civitatibus, *l.* 30. *ff. h.* vel argentariis, *Nov.* 136. *c.* 4. *&* 5. in pecunia trajectitia, *l.* 7. *ff. de naut. fœn.* 4. Per conventionem judicialem, id eſt, litis conteſtationem, tam in bonæ fidei quam ſtricti juris, *l.* 35. *ff. h. l.* 5. *ff. de reb. cred. l.* 5. *C. de pact. int. empt.* 5. Ex mora [*b*] extrajudiciali in bonæ fidei judiciis, *l.* 32. §. 2. *ff. h.* in legatis & fideicommiſſis, *l.* 1. 2. *C. de uſur. legat. junct. l.* 34. *&* d. §. 2. *ff. h.* (*v. l.* 13. §. 20. *ff. de action. empt.*)

[*a*] Cum, ut ſupra (*v. tit. de pact. in fin.*) dictum, hodie ex pacto deliberato ſoleat dari actio, non eſt dubium, quin & hodie ex pacto debeantur uſuræ, ſine ulla diſtinctione inter pacta incontinenti vel ex intervallo adjecta. [*b*] Etiam hodie in bonæ fidei judiciis debentur uſuræ ex ſola mora, ſed in ſtricti juris judiciis, ut eſt mutuum, non præſtantur uſuræ niſi ex conventione, etiam ex nudo pacto.

Quis modus eſt ſervandus in uſuris?

Is, qui publica authoritate conſtitutus eſt, *l.* 26. *C.h.* vel moribus ſervatur, *l.* 1. *ff. h.* adeo, ut nec ex Antichreſi, cum certo conſtare poteſt de proventu, *l.* 14. 17. 23. *C. h.* nec ex pœna promiſſa in vicem uſurarum, *l.* 44. *ff. h.* major quantitas deberi poſſit.

Quid, ſi creditor minorem admiſerit, quam ſtipulatus eſt, uſuram?

Videtur tacite majori renunciaſſe, ſi minor per plures [*a*] annos fuerit ſoluta, *l.* 5. *C. l.* 13. *ff. h.*

[*a*] Hoſce annos accipere poſſumus pro triennio, *arg. l.* 1. *C. de fideicom.* nec obſtat *l.* 6. *ff. de uſur.* ubi longi temporis ſit mentio, quia ibi non de minuendis uſuris ſed debendis tractatur, ſeu de præſumptione earum quod ſolvi debeant.]

Poſſuntne uſuræ uſurarum promitti?

Nullo modo; licet etiam in ſortem [*a*] ſint redactæ, *l.* 28. *C. h. l.* 2. *C. de uſur. rei judicat.* quod & in pupillari pecunia, quam ipſe tutor debet, *arg. l.* 29. *ff. h.* non in ea, quam debitoribus exegit, *l.* 58. §. 1. *in f.* *&* §.

& §. f. junct. l. 7. §. 12. ff. de adminiſtr. tut. recipiendum eſt.

[*a*] Idem & hodie obſervatur, ut notat *Grot. lib. 3. p.* 10. *n.* 31. In annuis reditibus a. hoc locum non habet, quia non tam ſunt uſuræ, quam ipſa ſors annua, *Chriſtin. vol.* 1. *dec.* 49. *& vol.* 3. *dec.* 43. *n.* 6.]

Quid, ſi de facto quis uſuras uſurarum ſit ſtipulatus?

Contractus per hoc additamentum in totum non erit inutilis, ſed, quod amplius eſt, ſorti imputabitur vel reſtituetur, *l.* 26. §. 1. *verſ. ſi quis C. h.*

Quomodo diſtinguuntur uſuræ licitæ jure civili?

Sunt aliæ centeſimæ; quæ efficiunt duodecim pro centum in annum, & locum habent ex qualibet conventione, in pecunia [*a*] trajectitia, *l.* 26. *C. h.* Citra conventionem in re judicata, *l. fin. C. de uſur. rei jud.* in tutela, cum tutor clam in ſuos uſus pecuniam pupillarem convertit, *l.* 38. *ff. de negot. geſt.* Aliæ ſunt beſſes, ad annum octo in centum, quas ſtipulari poſſunt mercatores. [*b*] Aliæ ſemiſſes, quæ faciunt ſex in centum; quas ſtipulari poſſunt omnes præter Illuſtres. Aliæ ſunt trientes, quatuor in centum, quas ſtipulantur Illuſtres, *d. l.* 26.

[*a*] Hodie quia diverſitas periculorum eſt magna, trajectitia pecunia non admittit certum modum, & excedere licet centeſimam, *Grot. lib.* 3. *ſect.* 11. Poſſet quæri de trapezitis, an ab eis liceret paciſci majores quam ab aliis? Placet omnino non poſſe: licet n. illi majores habeant, non tamen tenentur propterea aliis præſtare majores, *Neeſtad. deciſ.* 3. [*b*] Hodie mercatoribus conceduntur centeſimæ, ut eſt in *placito* 4. *Octobr.* 1540. *art.* 5. Idem confirmat *Zypæus h. Chriſtin. vol.* 1. *dec.* 193. *in f. Grot. lib.* 3. *p.* 10. *in f.* alii minores debent paciſci, ſecundum modum quem deſcribit *Grotius d. part.* 10. ut & *Chriſtin. d. l. Coren obſ.* 4.]

Quæ appellantur legitimæ uſuræ?

Aliquando eæ, quæ communiter ſolvi ſolent, *l.* 1. *C. de naut. fœn.* aliquando vel centeſimæ, vel beſſes, vel

ſemiſſes, vel trientes, prout negotii qualitas poſtulaverit.

Quibus modis deſinunt uſuræ deberi?

1. Omnibus, quibus obligatio tollitur: ſublata enim obligatione, etiam uſurarum obligatio ſublata eſt, ſive ſolutio ſit facta, ſive acceptilatio, ſive novatio, ſive compenſatio, ſive conſignatio & [a] depoſitio. 2. Si ſortem æquent, non tantum quæ ſunt ſolvendæ, ſed & [b] ſolutæ, *l.* 10. *l.* 27. §. 1. *C. h. Nov.* 121. *&* 138. 3. Si ſpecialis remiſſio uſurarum fiat, §. 1. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.*

[a] Solebat olim depoſitio fieri in æde ſacra, *l.* 19. *C. h.* ſed hodie ea tantum fit apud acta, i. e. in loco judicii, *Grot. lib.* 3. *p.* 7. *Mornac. in d. l.* 19. [b] Id hodie mutatum eſt, *Sande lib.* 3. *deciſ. tit.* 14. *def.* 5. *in fin.*]

Solane oblatio ſiſtit curſum uſurarum?

Nullo [a] modo; ſequi enim debet depoſitio, *l.* 6. 9. 19. *C. l.* 1. *in fin. l.* 7. *ff. h.* niſi pecunia habeatur pro depoſita, ſive à creditore, ſive à judice, apud quem deponenda eſt.

[a] Cum a. in *ll.* nonnunquam fit mentio oblationis, id accipiendum eſt de oblatione plena, *l.* 122. *ff. de Verb. obl. junct. l.* 9. *C. de ſolut.* Sed de eo eſt præcipua difficultas, an non tollantur uſuræ, quæ ex ſola mora debentur? Ad hoc tenendum, etiam ad hanc rem requiri depoſitionem propter generalitatem textuum; debet enim, ut uſuræ ſiſtant curſum, pecunia deponi.]

Quid, ſi quis ſolverit ſortem, an & poſtea conveniri poteſt ob uſuras ante debitas?

Si per ſtipulationem debeantur, recte eas petit creditor, *l.* 1. *C. de judic.* ſecus, ſi ex mora, *l.* 4. *C. depoſ.*

Quomodo diſtinguuntur fructus?

1. Sunt vel ex ipſis rebus, vel ex rerum occaſione. Ex ipſis rebus ſunt, vel naturales, vel induſtriales, *l.* 48. *ff. de acquir. rer. dom. l.* 45. *ff. h.* Naturales, ad quorum exiſtentiam ſola natura eſt operata; uti fœnum, poma ex arboribus ante plantatis, &c. Induſtriales,

quæ

quæ non exiſterent, niſi induſtria hominum præceſſiſſet: quales ſunt, qui ex ſatione percipiuntur. Qui ex occaſione rerum habentur, dicuntur legitimi, ſive civiles, *l. 62. ff. de rei vind.* Hi etiam ſunt vel naturales, vel induſtriales. Naturales; ut uſuræ perceptæ ex mora, merces ædium & fundorum, *l. 39. §. 1. D. de leg.* 1. Induſtriales; ut vectura, &c. *d. l. 62.* 2. Sunt vel conſumpti, vel percepti, vel exſtantes. conſumpti, qui non ſunt penes eum, qui percepit. percepti, qui ſeparati à ſolo, etiamnum ſunt penes poſſeſſorem. exſtantes, qui in re ſunt, *l. 44 ff. de rei vind. l. 22. C. eod.* Quinimo & percepti exſtantibus tantum oppoſiti, aliquando conſumptos; exſtantes vero tantum conſumptis oppoſiti, etiam perceptos complectuntur.

Quid ſunt cauſa?

Aliquando ſignificant ipſa principia, ex quibus ſunt acceſſiones; aliquando ipſum modum acceſſionum. Sic, quod, qui ex adminiſtratione rerum civitatis convenitur, uſurás debeat, cauſa & ratio eſt juſta, *l. 17. §. 7. ff. h.* quantas vero debeat, & ad modum & cauſam pertinet, *l. 29. ff. h.*

Quid ſunt acceſſiones?

Significant omnes fructus, uſuras, & ſimilia. Quinimo & ea, quæ accedunt ad ipſas res; uti alluviones, conſolidationes, & ſimilia.

Quid eſt mora?

Eſt ſolutionis faciendæ, vel recipiendæ, fruſtratoria dilatio.

Quomodo diſtinguitur?

Vel eſt ex perſona, vel ex re. Ex perſona committitur per interpellationem factam oportuno loco & tempore, vel judicialiter per litis conteſtationem, *l. 1, 2. C. de uſur. rei judic.* vel extrajudicialiter, per privatam denunciationem, *l. 32. D. h.*

Quot interpellationes deſiderantur?

Sufficit unica, *l. 87. §. 1. ff. de legat. 2. l. 122. §. Scja. ff. de V. O. l. 3. §. 1. ff. quod vi aut clam.*

Si debitor creditorem conſtituere velit in mora, an ſufficit tantum interpellaſſe?

Siquidem res ſit mobilis, debet eam coram offerre; ſi immobilis, ſufficit profiteri, ſe paratum eſſe ad ſatisfaciendum creditori, *Nov.* 91. *c.*2. *junct. arg. l.*17. *ff. de peric. & comm. rei. vend. l.* 9. *D. ſolut. matrim.*

Quid, ſi debitor pro parte debitum offerat?

Nihil hoc ei proderit, *l.* 13. §. 8. *D. de act. empt.*

Quomodo fit re?

Sine ulla interpellatione hominis. 1. Ex ſola tardatione circa ſolutionem. Uti receptum eſt in eo, qui pupillo vel minori quid debet. *l.*3. *C. in quib. cauſ. reſt. in integ. non eſt neceſſ.* In debitore, qui non [*a*] exſtat, *l.* 23. §. 1. *D. de uſur.* vel qui mala fide poſſidet, *l.*20. §. 11. *D. de pet. hared.* vel dejecit alterum de poſſeſſione, vel aliter deliquit, *l.* 1. §. 34. *D. de vi & vi armat. l.* 8. §. *pen. l. fin. D. de cond. furt.* Uti & in eo, contra quem agitur ad libertatem obtinendam, *l.* 26. §. 1. *D. de fideicom. libert.* vel ad res dotales, ſecundum formam, *l. fin.* §. *praterea. C. de jur. dot.* Nec non in eo, qui fructus ex re aliena percipit, alterique pretium debet, *l.* 5. *C. l.* 13. §. 20. *D. de act. empt.* & ſimilibus. 2. Ex die obligationi adjecta, dies enim pro homine interpellat, *l.* 2. *C. de jur. emph. l.* 12. *C. de contr. ſtipulat.*

[*a*] Præſtat ut cum debitor non invenitur, coram judice fiat proteſtatio de voluntate exigendi ſeu interpellandi, eo n. videntur pertinere verba in *d. l.*23. §. 1. *D. h. moram eſſe decerni ſolet,* ac ſi decreto aliquo eſſet opus.]

An & per juramentum ex mora fit?

Nuſquam id relatum, proindeque ſtatuendum, quod naturam ſui contractus, cui adjunctum eſt, ſequatur. *l. ult. C. de non num. pec.*

Suntne caſus, quibus mora, licet interpellatio intervenerit non committitur?

Sunt; uti, ſi vel nulla competat interpellanti actio, aut, ſi ulla, ea poſſit per exceptionem elidi, *l.* 127. *D. de V.O. arg. l.*14. *D. de compenſat.* vel, ſi debitor juſtam habeat

habeat cauſam à mora ſeſe excuſandi, *l.* 21. 24. *D. h.* quæ cauſa deſumi poteſt ex *l.* 42. *D. de R. I. l.* 39. *D. ſolut. mat. l.* 29. *D. mand. &c.*

Eſtne juſta cauſa difficultas præſtandi id quod debetur?

Admitti poteſt: modo non ſit orta difficultas ex perſona, vel ejus facto, ſed, ex ipſa re, *huc fac. l.* 3. §. 4. *D. de act. empt. l.* 41. §. *fin. D. de fideicomm. libertat.*

Qui ſunt effectus moræ?

Sunt varii. 1. Perpetuat obligationem, *l.* 91. §. 3. *D. de V. O. l.* 27. *D. h.* 2. transfert omne periculum in moratorem, *l.* 23. 24. 82. *D. de V. O. l.* 47. *de legat.* 1. *l.* 12. *fin. D. depoſ.* ſiquidem alio modo petierit apud eum, quam adverſarium, & adverſarius rem non vendiſſet, *l.* 14. §. 11. *circa fin. D. quod. met. cauſ. l.* 10. §. 1. *D. ad L. Rhod.* 3. Inducit præſtationem fructuum, *l.* 38. *D. h.* & uſurarum; ut & obligationem in id, quod intereſt, *l.* 8. *D. de eo quod cert. loc.*

Mora ſemel commiſſa poteſtne purgari?

Datur purgatio moræ uſque ad litem conteſtatam, non tantum in obligationibus puris, ſed & iis, quæ diem habent ſine pœna, & quæ pœnam habent ſine die, *l.* 73. §. *fin. l.* 84. 91. §. 3. *l.* 122. §. 2 *ff. de V. O. l.* 17. *de conſt. pec. l.* 21. §. *fin.* 22 *ff. de recept. arbitr.* In iis vero, quæ pœnam & diem ſimul habent, non admittitur, *l.* 23. *ff. de recept. arbitr. l.* 23. *ff. de O. & A.* niſi vel fuerit remiſſa, vel aliud lege ſpeciali ſit conſtitutum, *arg. l.* 8. *ff. ſi quis cantion. judic. ſiſt.*

Tit. 2. De Nautico fœnore. Tit. 33. Lib. 4. Cod.

Quomodo diſtinguitur fœnus, quod ex mutua pecunia debetur?

Eſt vel nauticum, quod ex pecunia trajectitia, quæ periculo creditoris trans mare vehitur, debetur, *l.* 1. *ff. & C. h.* vel id, quod non ad periculum creditoris pertinet.

Ad quam quantitatem licet fœnus nauticum ſtipulari

Tantum, ut ſingulis menſibus præſtetur pars centeſima

ſima, *l.* 26. §. 1. *C. de uſur. Nov.* 110. *cap.* 1. quæ corrigit *Nov.* 106.

[a] Hodie etiam excedi poteſt hæc uſura, ut eſt dictum; Addenda ſunt ea quæ tradit *Chriſtin. vol.* 3. *dec.* 47.]

Ex qua cauſa hoc fœnus debetur?

Non tantum ex ſtipulatione, ſed & ex expreſſo pacto, *l.* 7. *ff. h.* Si enim non ſit id expreſſum, pecunia eſt periculo debitoris, *l. fin. C. h.*

Ex quo caſu tenetur creditor?

Ex omni, niſi culpa debitoris quid ſit factum; ut, ſi navis publicata ſit propter merces illicitas in eam illatas *l.* 3. *C. h. junct. l.* 5. §. 4. *ff. commod.*

Quamdiu comp. 1it hoc fœnus?

Ad id tempus, quo periculum deſinit: ſublata enim cauſa fœnoris, ipſum fœnus tollitur. Verum, tunc ſuccedunt uſuræ vulgares *l.* 1. *&* 2. *C. h.*

Licetne idem fœnus in terreſtribus negotiis ſtipulari?

Non licet, niſi magnum incommodum, & multa pericula ſint ſubeunda, *arg. l.* 5. *ff. h.*

Tit. 3. De Probationibus, & Præſumptionibus. Tit. 19. Lib. 4. Cod.

Quid eſt probatio?

Excellentiſſimo gradu, eſt certa demonſtratio veritatis de intentione dubia; remiſſiori etiam eſt, probabilis & ſemiplena veritatis oſtenſio.

Confeſſio, jusjurandum, & ſimilia, ſuntne probationis ſpecies?

Dici quidem vere non poſſunt ſpecies, ſed vim & effectum habent.

Quomodo diſtinguitur probatio?

Eſt vel artificialis, vel inartificialis. Artificialis ex ipſa cauſa, per argumenta & indicia deducitur. Inartificialis conſiſtit in legum, teſtium, & inſtrumentorum autoritate.

Quis debet probare?

Qui in facto vel ejus qualitate ſe fundat, & aliquid aſſerit,

aſſerit, ſive ſit actor ſive reus, *l.* 2, 5, 9, 15, 21, 22. *D. h.* (*add. l.* 19. *eod.*)

Quid probandum eſt?

Id, de quo in judicio controvertitur, *l.* 4, 5. *D. h.* Ea autem facta ſunt probanda quæ præcipue ad cauſæ deciſionem pertinent, *l.* 23. *D. h.* non impertinentia, *l.* 11. *D. h.*

Quid, ſi quis factum neget?

Negationis puræ non eſt probatio, *l.* 10. *C. de non num. pec. l.* 23. *C. h.* Verum, quæ circumſcripta eſt loco, tempore, vel alia circumſtantia, aut adjuncto, optime poteſt & debet probari, *d. l.* 5. §. 1. *l.* 14. *C. de contr. ſtipul.*

Quando probatio eſt proponenda?

Poſt litem conteſtatam, *tot. tit. ext. ut lit. non conteſt.* Id verum, ſi ordinario contendatur judicio: ſecus in examine, quod fit ad perpetuam rei memoriam, vel cum proceditur per ſimplicem inquiſitionem, aut citra ſolemnem ordinem, vel ſi ſint probandæ exceptiones dilatoriæ, eæve, quæ litis ingreſſum impediunt, *l.* 55. *ff. de judic. l.* 13. *C. de except. Nov.* 53. *c.* 3.

Poteſtne fieri probatio poſt quartam productionem, aut poſt publicata teſtimonia?

Non (*a*) recte, *auth. at qui ſemel. C. h.* minus ergo poſt cauſæ concluſionem, niſi ſit cauſa criminalis, & probanda rei innocentia: ejus enim probatio & poſt rem judicatam recipi debet.

(*a*) Poſt didicita teſtimonia ulterior probatio etiam hodie ſecundum mores non admittitur; uti deciſum eſt *Inſtruct. Cur. Holland. art.* 146. verum ſi quis bona fide petat à Curia, ut ulterius quid probare poſſit, non ſolet id negari, ne cuiquam præcidatur defenſio juſtiſſimæ cauſæ.

Quæ probationes ſufficiunt?

In criminalibus, *l. fin. C. h.* matrimonialibus, & ſimilibus arduis, debent eſſe luce meridiana (*a*) clariores; aliàs eæ ſufficiunt, quæ conſcientiam judicis ſatis inſtruunt, prout ipſe fuerit arbitratus.

(*a*) Luce a. clariores eſſe dicuntur, ſiquidem etiam ſunt indubitata indicia, *l. fin. C. h.* (*v. l.* 17. §. *ult. de manum. teſtam.*) Non a. ſuſpiciones ullæ vel præſumptiones, ſed ejuſmodi indicia, quæ jure ſunt prodita, *l.* 15. *C. de J. Dot.*]

Probaturne homicidium per effluxionem ſanguinis ex cadavere occiſi, accuſato adſtante?

Nullo modo, *d. l. fin. C. de prob.* pariter & Sagarum immerſio in aquam, ad probationem criminis ab iis commiſſi non ſufficit.

Quid eſt præſumptio?

Nihil aliud, quam de re aliqua conjectura, quæ à lege vel homine recipitur ex circumſtantiis perſonæ, facti, vel communi rerum ordine.

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel juris, vel hominis. Juris, vel eſt juris de jure, vel juris tantum de facto. hominis, cum homo quid præſumit.

Da exempla ſingularum ſpecierum?

Per præſumtionem juris de jure, fœmina, quæ in publico inſtrumento, tribus teſtibus confirmato, confeſſa eſt, ſe pecuniam accepiſſe, ut intercederet, *l.* 23. *C. de. SConſulto Vellejan.* vel quæ intercurrente biennio bis interceſſit in eadem cauſa, *l.* 22. *C. eod.* SConſulti Vellejani excidit beneficio. Similiter, qui paſſus eſt, cum in chirographo eſſet confeſſus ſe accepiſſe quod non accepit, elabi biennium, ipſo jure per literas eſt obligatus, *pr. Inſt. de liter. oblig.* Per præſumptionem juris de facto, qui in re illicita verſatur, dicitur eſſe in dolo, *l.* 41. *ff. ad L. Falcid.* Qui inſtrumento apto ad interficiendum aliquem interfecit, dicitur animum occidendi habuiſſe, *l.* 1. §. 3. *ff. ad. L. Corn. de ſicar.* Hominis præſumptio eſt, cum homo de aliquo quid præſumit, ex quo ad quid agendum inducitur.

Eſtne regula aliqua circa præſumptiones?

Qualitas naturalis præſumitur ſemper ineſſe, niſi contrarium probetur: (*l.* 77. §. 25. *de leg.* 2.) accidentalis ſemper abeſſe, niſi probetur; (*l.* 1. *ff. h.*)

& ſemel

& ſemel adeſſe probata, niſi valde ſit mutabilis & fluxa, adeſſe creditur. (*l.* 14. *l.* 22. *ff. h. t.*)

TIT. 4 De fide Inſtrumentorum, & amiſſione eorum. Tit. 21. Lib. 4. Cod.

Quid ſunt Inſtrumenta?

Tabulæ, vel ſcripturæ, ad fidem rei geſtæ [a] probandum confectæ: uti inſtrumenta obligationum, quæ communiter appellamus cautiones; apochæ, quas debitor, cum ſolvit, in probationem ſolutionis accipit; antapochæ; quæ præſtantur creditoribus ad probationem ſolutionis factæ à debitoribus. hæ ſunt utiles in annuis præſtationibus, vel aliis negotiis, in quibus creditores nullas habent cautiones & validas probationes ſui juris, ut per haſce fiat probatio.

[a] In ſpecie hic notandum eſt, quod inſtrumenta debeant continere non tantum cauſam, ut recte probent, non tantum confeſſionem de debito, ſed & probatam ac certam cauſam, *l.* 25. §. *ult. ff. de probat.* Hoc ita eſt accipiendum, cum dubitari poſſet de cauſa, cæterum ſi ex circumſtantiis colligi poteſt cauſa, ea eſt habenda pro expreſſa, ut notat *Papon lib.* 10. *tit.* 2. *Arreſt.* 2.

Quomodo diſtinguuntur inſtrumenta?

Sunt vel publica, vel privata. Publica vel vere, vel quaſi. Vere publica, quæ apud acta ſunt concepta, vel poſtea ſunt legitime inſinuata, vel ab iis, qui publicam judicii habent authoritatem, ſunt confecta, *l.* 19. *C. de teſtam.* Quaſi, quæ coram Notario & teſtibus, *cap.* 1. & 2. *extr. h.* vel coram tribus teſtibus ſunt confecta, *l.* 11. *C. qui pot. in pign.* Conſtat ergo, quod privata ſint, quæ privatam habent authoritatem ac fidem.

Quando producuntur inſtrumenta?

Poſt litem conteſtatam, parte ad hoc citata, *l.* 18. *C. h.* imo poſſunt [a] produci uſque ad definitivam, *c.* 9. *extr. h.*

[a] Adeoque recte dicit *Gail. lib.* 1. *obſ.* 105. *n.* 4.

quod produci poſſunt inſtrumenta etiam poſt publicationem teſtium.]

Quam habent authoritatem probandi inſtrumenta?

Publica, ipſaque authentica, (non [a] exempla, *l. 2. D. h.* niſi authoritate judicis, vel voluntate partium tranſumta ſint ex originali,) plene probant eodem modo, quo ſufficiens teſtium numerus, *l. 11. 15. C. h.* Privata probant quidem contra ſcribentem, *l. 26. §. fin. ff. depoſ. Auth. ſi quis. C. qui pot. in pign.* non contra tertium, *l. 11. C. qui pot.* at non pro ſcribente, niſi adverſa pars ea produxerit, *l. 17. C. de teſt.* vel ſint antiqua, aut mors ſcribentis fidem auxerit: quod judicis arbitrio relinquendum.

[a] Quomodo fiat exemplatio ad plenam probationem, deſcribit *Gail. lib. 1. obſ. 94. n. 2.* Adde *Specul. in tit. de inſtrument. edit. §. oſtenſo n. 32. verſ. ſimilique modo.* Adde & *Gail. d. lib. obſ. 134. n. 24.*

Quid juris in rationibus vel annotationibus privatis, ſive teſtamento?

Nihil proſunt, ſi aliis adminiculis deſtituantur, licet confirmentur juramento, *l. 5. 6. & 7. C. de probat.* Id vero in teſtamento receptum, quod, ſi teſtator jurato declaraverit modum ſuæ ſubſtantiæ, id officiat hæredibus, non creditoribus, *Nov. 48. c. 1. (auth. quod obtin. C. de probat.)*

Qua ratione creditur libris mercatorum?

Non quidem iis abſolute habetur fides, ſed quia adverſarii fidem eorum ſunt ſecuti, in ſupplementum jurant mercatores. [a]

[a] Siquidem negetur contractus cum mercatore habitus, liber mercatoris nihil efficiet, ſi a. contractus non negetur in totum, ſed quæſtio ſit tantum de quantitate precii & ſimili, creditur libro mercatorum confirmato per jusjurandum, vel per mortem, *Nic. de Paſſer. tract. de privat. ſcript. c. 21. n. 11.* Adde *Gail. lib. 2. obſ. 20. n. 8. Chriſtin. vol. 3. dec. 21.*

Quid,

Quid, ſi inſtrumentum ſit amiſſum?

Id non obeſt rei veritati, *l.6,7,8. C.h.* modo ea aliter demonſtrari poſſit.

Quid, ſi convenerit, ut ſcriptura negotium perficeretur?

Non prius id effectum habet, quam totum negotium in mundum ſit redactum, & ſubſcriptiones & alia requiſita acceſſerint: adeo ut & ante pœnitere liceat *l. 17. C. h.* ut, ſi data ſit arrha, eam amittat qui dedit, vel duplicatam reſtituere debeat qui accepit, *d. l. 17.*

Poteſtne per teſtes publicum inſtrumentum convelli?

Non eſt (*a*) dubitandum; modo juſtus ſit numerus, & ſufficiens cautela. Sic, ſi teſtes, qui inſtrumento ſubſcripſerunt, ei contradicant, præferetur fides teſtium; quia non à ſcriptura, ſed teſtium conſcientia veritas dependet. *Nov. 90. c. 3.* Si vero per extraneos impugnetur, inſtrumentum teſtibus confirmatum prævalebit; modo non ſit tantus extraneorum numerus, qui negotio interfuerunt, ut judex pleniorem fidem teſtibus tribuere cogatur.

(*a*) Vide *Merul. lib. 4. tit. 66. c. 2. n. 5. Covarruv. variar. reſol. lib. 2. c. 13.*]

Quid, ſi inſtrumentum inveniatur penes creditorem, & debitor alleget ſolutionem?

Debet probari ſolutio quinque [*a*] teſtibus idoneis, *l. 18. C. de teſtib.*

[*a*] Id quidem Jure Civili receptum eſt, quia contra eum qui ſe ſolviſſe dicit, militat ipſum inſtrumentum, quia nemo præſumitur velle permittere, ut Chirographum maneat penes creditorem, cum ſolutio eſt facta, & ipſe non habeat apocham: ſed ſecundum mores ab hoc jure receditur, modo duo vel tres teſtes liquido deponant ſeſe præſentibus ſolutionem eſſe factam.]

Si dubitetur de fide inſtrumenti, poteſtne admitti comparatio literarum?

Non facile ex ea ſola quis condemnabitur, &, ſi inſtituenda ſit, non fiet ad privatum inſtrumentum, ſed ad publicum, advocatis etiam iis, qui hujuſmodi rei ſunt periti, *l. 20. C. h.* Et, ſi aliqua fiat contradictio,

procedit

procedit judex ad delationem jurisjurandi, *Nov.* 73. *c.* 2. *&* 3. *c.* 7. §. *ſi vero.*

De Notariis.

Quis eſt Notarius?

Publica perſona, à [*a*] magiſtratu prævio examine conſtituta, ad inſtrumenta conficienda bona fide.

[*a*] Hodie ſolent Notarii creari à Principe, vel eo ſenatu, qui Principis loco eſt.]

Qui poſſunt eſſe Notarii?

Homines, quorum fides cognita eſt, quique ſe idoneos oſtenderunt.

De quibus rebus conficiunt inſtrumenta?

Tantum de honeſtis & lege non vetitis, *l.* 14. §. 3. 4. *C. de SS. Eccleſ.*

Quid, ſi à putativo Notario ſcriptum ſit inſtrumentum?

Ob falſitatem ipſe graviſſime punietur, *l.* 27. *in fin. D. ad L. Corn. de falſ.* Verum, quod ab eo deſcriptum eſt, ob utilitatem, ſi publice pro notario ſit habitus, effectum habebit, *arg. l.* 3. *ff. de offic. prat.* (*v. l.* 3. *ff. de SC. Maced.*) niſi falſitas aliqua ipſo negotio arguatur.

Poſſuntne cogi Notarii, ut conficiant de negotiis inter alios geſtis inſtrumenta?

Poſſunt, ſive negotiis interfuerint, ſive non; quia eorum officium eſt publicum.

Quomodo officio ſuo optime funguntur?

Oportet eos inſtructos eſſe protocollo, in quod referant omnia, quæ proponuntur. Deinde debent perſonas bene noſſe, &, ſi dubitent, nomina teſtium, qui eos norunt, & habitum, ſive ſigna, ſi quæ ſunt in perſonis ipſis incognitis adſcribere; denique rem geſtam rite annotare.

Quæ præter rem geſtam addere debent in inſtrumento?

Nomina, cognomina, officia, & domicilia eorum ad quorum rogationem ſcribunt; locum, annum, menſem, diem contractus; & poſtea inſtrumentum muniri

muniri oportet ſubſcriptione partium, ipſorum Notariorum, & teſtium.

Eſtne neceſſaria mentio nominis divini?

Præſtat [a] omitti; ne ulla in re temere & ſine neceſſitate id uſurpetur.

[a] In praxi in cauſis magni momenti, quales ſunt matrimoniales & teſtamentariæ, ſolent ut plurimum Notarii adſcribere hæc verba: *In nomine Domini &c*, ſed ad eſſentiam nihil faciunt, & præſtat ſacroſanctum hoc nomen omitti, quam temere uſurpari, nec praxis Notariorum conſuetudinem inducere poteſt, quia in ſolemnitatibus ſempær eſt præſumptio, ne quis eas teneatur adhibere, de quibus jure non eſt ſtatutum, *l. 22. ff. de teſtam.*]

Quid, ſi Notarius quid dolo vel errore commiſerit, vel omiſerit?

Ex culpa tenetur læſo ad id quod intereſt, *arg. Nov.* 47. *l. ult. ff. de extraord. cognit.* ex dolo præterea graviter puniendus.

Plus valere quod agitur, quam quod ſimulate concipitur. Tit. 22. Lib. 4. Cod.

Quid, ſi ſimulate quid ſit conceptum?

Plus valet quod agitur, quam quod ſimulate vel erroneè eſt conceptum, *l. 1. & tot. tit. C. h.* ſive ſimulatio contingat de perſona in perſonam, cum ſcilicet alius contrahens ſubornatur, *l.* 2. 4. *C. h.* ſive de contractu in contractum, *l. 3. C. h. l. 5. §. ult. l. 6. ff. de diſtr. pign.* ſive de re in rem; ut, cum pro pecunia data de frumento eſt ſcriptum, *l. 7. § . mutui. ff. de SConſulto Maced.* vel de modo in modum; uti, de quo pure convenit, ſi ſub conditione geſtum narretur.

Tit. 5. De Teſtibus. Tit. 20. Lib. 4. Cod.

Qui ſunt teſtes?

Perſonæ, quæ ad fidem in alieno negotio faciendam accedunt.

Qui

Qui poſſunt eſſe teſtes?

Qui non prohibentur. Prohibentur aliqui natura; uti mente capti, infantes: aliqui [a] lege ex juſta cauſa; uti qui publico judicio ſunt damnati, qui in cuſtodia publica ſunt, impuberes majores infantia, *l.* 3. §. 5. *D. h.* omnes in re propria, domeſtici, *l.* 3. 5. 6. *C. l.* 10. 19. *D. h.* aliqui per ſententiam, ut, qui inteſtabiles ſunt juſſi, *l.* 21. *D. h.* His in teſtamento teſtimonium quoque dici non poteſt, & omnis teſtandi facultas eſt adempta, *l.* 26. *ff. qui teſt. fac. n. poſſ.*

[a] Jure Canonico mulier in cauſa criminali (*v. l.* 18. *ff. h. t.*) non poteſt eſſe teſtis ſufficiens, *can.* 17. *diſt.* 33. *Q.* 5. ſed id non eſt receptum, ut tradit *Zypaeus h.*]

Poſſuntne infames eſſe teſtes?

Non quidem ſimpliciter [a] prohibentur, ſed omni exceptione majores non ſunt, *l.* 3. *D. h.*

[a] Hodie regulariter ſolet judex quoſlibet teſtes audire, ſalva reprobatione eorum, vel quoad perſonam, vel quoad dicta *Zyp. h. verſ. moribus. Buſ. in l.* 3. §. 1, *ff. h.*]

Amicus poteſtne nominari teſtis?

Poteſt: ſed, ſi magna ſit familiaritas, non erit pro optimo teſte admittendus, *d. l.* 3.

Poſſuntne ſocii vel advocati eſſe teſtes?

In cauſa, in qua [a] advocati ſunt vel fuerunt, etiam procuratores non recte admittuntur, *l. ult. ff. h.* Sic nec ſocii, cum de re communi tractatur, *arg. l.* 1. §. 11. *ff. quand. appelland.*

[a] Idem confirmat *Sande lib.* 1. *tit.* 11. *def.* 4. *Ant. Faber C. h. def.* 19. interim pars adverſa poteſt advocatum adverſarii ſui in teſtem advocare, *Guido Pap. Q.* 45. *Chriſtin. vol.* 1. *dec.* 83. *Coſtal. & Autumn. h.* Id a. ita temperandum eſt, ut advocati ab adverſario in teſtes producti non poſſint nec debeant ſecreta cauſæ ſuorum clientum revelare, *Argentr. art.* 157. *in f. Chriſtin. d. dec.* 83. *n.* 7, 8.]

Quid de municipibus in cauſa municipii ſtatuendum?

Siquidem commodum ſingulos, non municipium ſpectet,

ſpectet, teſtes idonei non ſunt, *arg. d. l.* 1. §. 11. Nec ſi municipium negocium concernat, ſine ſcrupulo ſunt admittendi, *d. l.* 1. §. 12. *junct. l.* 3. *C. h.*

In dubio ſuntne teſtes habiles vel non?

Pro habilibus ſunt reputandi; ſemper enim ea interpretatio ſumenda, quæ vitio quem laborare negat.

Quando producendi teſtes?

Lite conteſtata, *l* 1. *&* 2. *extr. h.* niſi quis deſideret eos examinari ad perpetuam memoriam, ut ſi ſenes ſint vel debiles. Citari autem debet adverſarius, ad videndum præſtari juramentum à teſtibus, & ad interrogatoria proponenda, *arg. l. pen. C. h. Nov.* 90. *c. fin.*

Cujus ſumptibus fieri debet examen ordinario?

Producentis, [*a*] *l.* 11. 16. *C. h.*

[*a*] Scilicet proviſionaliter, ſi n. is producens poſtea in cauſa triumphet, & impenſæ non compenſentur, ſed addicantur producenti, poteſt is eas imputare adverſario. (*v. l.* 79. *ff. de judic.*)

Poſſuntne cogi teſtes ad teſtandum?

Poſſunt pignoribus captis, aut mulctæ indictione, ſi ſubſint juriſdictioni, *arg. l. fin. D. de juriſd.* Et venire debent ad ipſum judicem. Nec ſufficit atteſtationem ab iis dari; quia non teſtimoniis, ſed teſtibus creditur. Interim ad honeſtas matronas, *l.* 2. §. *fin. autem, C. de jurejur. propter calumn.* ad ſenes & debiles, & ad perſonas egregias, *l.* 15. *D. de jurejur.* judex ipſe ibit *l.* 10. §. 5. *D. de quæſt.*

Debentne & teſtes jurare?

Præſtant jusjurandum veritatis; quod non poteſt à judice remitti, ſi pars adverſa ſeſe opponat, *c.* 5. *extr. h. l.* 9. *pr. C. h.*

Quot teſtes ſufficiunt ad quid probandum?

Non unus, *l.* 9. §. 1. *C. h.* licet præclaro curiæ honore præfulgeat, *d. l.* 9. §. 1. *C. h.* Aſt, niſi lex in ſpecie plures deſideraverit, ſufficient duo, *l.* 12. *ff. h. t.*

Quid, ſi ſit ſuſpicio prava de teſtibus?

Præſtat eos omnino non admitti, vel, ſi admittantur

tur proteſtari, non aliter admitti, quam ut contra eos vel dicta eorum dici poſſit quod res exigit.

Quid, ſi teſtes vacillent?

Non eſt habenda iis fides, *l.2. D.h.* imo & puniuntur, *l.16.D.h.* niſi in continenti errorem correxerint.

Quid, ſi dubitetur de fide teſtium?

Judicis arbitrio relinquendum, quantum fidei ſit iis tribuendum, *l. 3. per tot. ff. h. t.*

Tit. 6. De Juris & facti ignorantia. Tit. 18. Lib. I. Cod.

Quomodo diſtinguitur ignorantia?

Eſt vel juris vel facti. Facti, ſive proprii; quæ non facile excuſatur. [*a*] *l. 3.D.h.* vel alieni; quæ præbet excuſationem, *l. 2. D. h.* modo non ſit ſupina, *l. 3. §. 1. l. 6. D. h.*

[*a*] Huc etiam facit *l.15.C.de reſc. vend.* Id a. quod hic dicitur, debet limitari in facto valde antiquo; valet n. in eo hæc regula: Omnium meminiſſe potius divinitatis quam humanitatis eſt.]

Quid eſt ſervandum in errore juris?

Ut nunquam proſit in lucro, nunquam noceat in damno, ſive ſint mares, ſive fœminæ, *l. 2. 3. C. l. 7. 8. D. h.* Facilius vero mulier ob ignorantiam juris excuſatur. *(v. l. 9. ff. h.)*

Quibus ergo eſt permiſſum jus ignorare?

Minoribus, militibus, ut nullum omnino damnum patiantur, *l. 9. pr. D. h. junct. l.1.2.11. C.eod.* Si autem quis ignoret id, quod pugnat cum jure naturali, & delinquat, non excuſatur à pœna, *l. 1. D. de Ll. l. 38. §. 1. & ſeqq. D. ad L. Jul. de adult.*

PANDECTARUM

LIBER XXIII.

Tit. 1. De Sponſalibus. Tit. 1. Lib. 5. Cod.

Quid ſunt ſponſalia?

MEntio & repromiſſio futurarum nuptiarum, *l.* 1. *D. h.*

Quomodo diſtinguuntur?

Sunt aut de futuro, aut de præſenti. De futuro, cum dicitur, accipiam te in uxorem. de præſenti, accipio te in uxorem. Vix hodie ſponſalia de præſenti *(a)* diſtinguuntur à nuptiis. *(v. l. 30. de reg. jur.)*

[*a*] Itaque ſunt verum matrimonium, ut eleganter & late notat *Berlich p.* 3. *concluſ.* 25. *p.* 6. *& ſeq.*]

Quomodo diſtinguuntur ſponſalia de præſenti?

Sunt vel non clandeſtina, quæ contracta ſunt coram iis, quorum conſenſus deſideratur: vel clandeſtina, quæ non ita inita ſunt, *c.* 2. *in pr. c.* 3. §. 1. *extr. de clandeſt. deſponſat.*

Qui poſſunt ergo contrahere?

Majores ſeptem annis, *l.* 14. *D. h.* modo, ſi in poteſtate ſint, conſentiant illi, in quorum ſunt poteſtate, *l.* 7. § 1. *D. h. junct. l.* 2. *D. de rit. nupt.* Eſt vero diſtinctio inter filium & filiamfamilias, quod filius conſentire debeat, *l.* 13. *D. h.* ſufficiat vero filiamfamilias non [*a*] diſſentire. Nec filiafamilias diſſentiendi habet facultatem, niſi pater eligat ſponſum turpem, vel indignum, *l.* 7. §. 1. *l.* 12. *pr. &* §. 1. *D. h. t.*

[*a*] Id hodie non obtinet, ut tradit *Autumn.* cujus ſententiæ evidens argumentum eſt in *l.* 21. *D. de rit. nupt. l.* 134. *ff. de verb. obl.*]

Quomodo contrahuntur?

Solo conſenſu, *l.* 4. *D. h.* ſive abſentes, ſive præſentes fuerint contrahentes, ſi etiam poſtea ratahabuerint ſponſalia, *l.* 4. 5. *D. h.*

Valetne

Valetne conventio, accipiam te in uxorem, ſi millia tibi ſint in dote?

Etſi quidem non dotibus, ſed affectione matrimonia ineantur, tamen hæc conventio ſub conditione valet, *tit. unic. h. in 6.*

Quid, ſi ſint ſponſalia inita de futuro cum Titia, poſt & de futuro cum Sempronia jurato?

Oportet, ſecundum jus Canonicum, prima [*a*] ſponſalia ſequi, *c.* 10. *c.*22.*extr. h.* At, ſi de futuro primum ineantur cum Titia, poſtmodum de præſenti cum alia, ſolventur priora, *d. c.* 22.

[*a*] Hodie cum quiſque tenetur ex pacto, is qui poteſtatem contrahendi habet, tenetur fidem ſuam conjugalem liberare ſecundum prima pacta de nuptiis; cæterum cum & hodie requirantur tres proclamationes publicæ ſecundum *concil. Trident. ſeſſ.* 24. *c.* 1. & *Polit. Ordinat. Holl.art.*3. ubi iſtæ proclamationes fuerunt factæ, & copulatio publice ſecuta, ulterius de ſponſalibus & pactis de nuptiis non quæritur.]

Quid, ſi copula carnalis ſit ſecuta poſt inita ſponſalia?

Tenent, & in veras (*a*) nuptias tranſeunt, *cap.*15. *extr.h.*

(*a*) Debet a. ſecundum ſtatuta, quæ in Belgio obſervantur, poſt dictas proclamationes ſequi copulatio, ut matrimonium vere initum dici poſſit.]

Tolluntur ne ſponſalia multis modis?

1. Mutuo diſſenſu, *c.* 2. *extr. h.* 2. Renunciatione alterutrius (*a*), vel patris, in cujus poteſtate eſt alteruter, *l.* 1. *C. l.* 10. *ff. h.* non curatoris, *l.* 6. *ff. h.*

(*a*) Id hodie non procedit; ut notant *Chriſtin. vol.*3. *dec.* 124. *n.* 44. *Everard. conſil.* 178. *n.* 7. *& ſeqq. Zanches de matrim. lib.* 1. *diſp.* 29. *n.*4. ne quidem cum arrharum diſpendio, *Chriſt. d. dec. n.* 3. 4. *Zanches d. lib.* 1. *diſp.* 48. hæc ita niſi fuerint clandeſtina ſponſalia; quia ea jure non conſiſtunt.

Hoccine impune fiet?

Si major ſine juſta cauſa renunciaverit, arrham acceptam reddit in duplum, minor in ſimplum, vel

quam dedit amittit: &, ſi pater renunciet, acceptam reddit duplicatam; datam non repetet, *l. 5. C. h.*

Quid, ſi ex juſta cauſa vel morte fiat diſſolutio?

Non fiet jactura arrharum, *d. l. 5. junct. l. 3. C. h.*

Si Rector provinciæ, vel ad rem pertinentes, ſponſalitias dederint arrhas. Tit. 2. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi Rector provinciæ arrham dederit?

Cum nuptiæ inter provincialem & præſidem ſubſiſtere non poſſint, id ſponſæ rectoris provinciæ eſt datum, ut poſſit impune nuptias recuſare, vel ante, vel poſt depoſitam adminiſtrationem, *l. unic. C. h.*

De Donationibus ante nuptias vel propter nuptias, & Sponſalitiis. Tit. 3. Lib. 5. Cod.

Suntne permiſſæ donationes ante vel propter nuptias?

Sunt (*a*), imo quæ ante ſunt factæ, ad exemplum dotis poſſunt augeri, *l. 19. l. fin. C. h.*

(*a*) Hodie donatio fieri poteſt à ſponſo vel ſponſa, quoties non eſt facta copulatio publice & ſolemniter, *art. 3. Polit. Ordinat. Neoſtad. de pact. antenupt. dec. 15. & 2. ſeqq. Coren conſil. 26. n. 64. Grot. lib. 1. p. 5.*]

Quid juris in ſponſalitiis largitionibus, quas ſponſus ſponſæ, vel ſponſa ſponſo facit?

Ut non ſecutis nuptiis citra culpam donantis poſſint repeti. Habent enim hæ largitiones tacitam conditionem futurarum nuptiarum, *l. 15. C. h.*

Quæ utilitas ex tali donatione acquiritur uxori?

Præterquam, quod mariti bona uxori [*a*] ſint tacite pro dote oppignorata, *l. 30. C. de jur. dot.* & præferatur mulier aliis creditoribus, *Nov. 97. c. 3.* Etiam per donationem propter nuptias hanc cautionem mulier conſequitur, ut, ſi maritus ad inopiam vergat; aut dotem conſumat, poſſit res propter nuptias donatas à quibuſlibet poſſeſſoribus vindicare, *l. 29. & auth. ſeq. l. 30. pr. & ſeq. C. de jur. dot.* Deinde immobilia

donata

donata non poſſunt ab eo alienari, licet conſentiat fœmina, niſi tranſacto biennio iterato conſentiat, & ex aliis bonis mariti, redigi poſſit, ex quo ſuccurratur mulieri, *Nov.* 61. *c.* 1.

[*a*] Obiter hic notandum, quod ſponſa jocalia ut & arram lucretur, *Sande lib.*2. *deciſ. tit.*2 *def.*8.*Grot.*2. *part.*12.2. Quod donationes hodie non reſpectu dotis fiant, i. e. ad dotis exæquationem, ſed quod ſponſus ſponſæ vel vice verſa eas faciat ſimpliciter, vel in cauſam mortis alterutrius.]

Egetne hæc donatio inſinuatione?

Nullo [*a*] modo, *Nov.* 119. *& auth.Eo decurſum.C. h.* niſi qua vir pro rata donationis lucrum ex dote ſperat. *Nov.* 127. *c.* 2.

[*a*] Siquidem hodie fiat donatio reciproce, non opus erit inſinuatione, ſi a. ab una parte, non valebit donatio quoad ſummam excedentem, niſi coram pluribus & interventu amicorum utrimque ſit facta.

Tit. 2. De ritu nuptiarum. Tit. 4. Cod. Lib. 5. Inſt. 10. Lib. 1. de nuptiis.

Quid ſunt nuptiæ?

Viri ac mulieris juſta conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem continens, §.1. *Inſt. de patr. poteſt.* vel conſortium omnis vitæ, divini atque humani juris [*a*] communicatio, *l. D. h.*

[*a*] In Hollandia & pleriſque locis Belgii confoederati eſt inter conjuges bonorum communio, ſi aliter pactis nuptialibus non ſit proviſum; In Friſia a. tantum eſt quæſtuum communio, niſi aliter placuerit; Jure a. Romano non erat communio ulla, ſed dos conſtituebatur, cujus contemplatione maritus pro fructibus, quos ex ea percipiebat, ſuſtinebat omnia matrimonii onera, *l.* 7. *ff. de J. Dot.* & cedebat mariti commodo & incommodo omne lucrum & damnum, quod ſtante matrimonio incidebat; itaque eodem jure verba *divini atque humani juris communicatio,*

non

non ad bona ſeu realia, ſed ad perſonas ſeu perſonalia ſunt referenda.]

Quæ requiruntur ad juſtas nuptias?

1. Ut contrahentes ſint cives Romani, *pr. Inſt. h.* 2. Ut ſint puberes, *d. pr.* Non vero ſemper conducit, ut nuptias ea ætate ſtatim contrahant. *Nov.* 100. *c.* 2. 3. Ut conſentiant omnes, hoc eſt, qui coëunt, & quorum in [*a*] poteſtate ſunt, *l.* 2. *ff. h.* 4. Ut non prohibeantur ex jure conſanguinitatis vel affinitatis, §. 1. 2, 3, 5, 6. *Inſt. h.* 5. Ut contrahentes natura non ſint inidonei ad liberos procreandos, hoc eſt, non laborent, conſtitutione corporis nimis frigida (*v. l.* 39. §. 1. *de jur. dot.* quia finis matrimonii eſt procreatio liberorum. 6. Ut ſpeciali lege non prohibeantur nuptiæ.

[*a*] Hodie in Hollandia non tam jure poteſtatis, quam alio quod lex æſtimat, filii minores 25 annis, filiæ 20 minores prohibentur contrahere nuptias, atque ex nuptiæ etiam ſunt nullæ, licet copula carnalis ſit ſecuta; Idem & in Zelandia & in Friſia, *Polit. Ordin. Holland. art.* 3. & *Zeland. art.* 7. *Sande lib.* 2. *tit.* 1. *def.* 2, 4, 7, 8. Adde *Grot. lib.* 1. *p.* 8. §. *'t Huwelijk.* Et quidem generaliter ubique eſt receptum placitum *Caroli V.* promulgatum 4. *Octobr. anni* 1548. quo conſtitutum eſt, ut qui citra conſenſum parentum contraxerunt nuptias, nihil ulla ratione in ſe invicem poſſint transferre, licet etiam ratihabitio interceſſerit.

Qualis requiritur conſenſus?

Qui caret metu, dolo. Error circa bona, aliamque cauſam ſive qualitatem extrinſecam, non eſt impedimento nuptiis: cum & cum pauperrimis, modo natæ ſint ex ingenuis parentibus, fœminis matrimonium valeat, *l.* 7. *C. de inceſt. nupt.* Furor. *l.* 8. *de ſponſal.* profunda ebrietas, *arg. cap. delect. extr. eod.* obſtant (*a*) nuptiis contrahendis.

(*a*) Etiam obſtat error circa perſonam, ſiquidem probabiliter is demonſtrari poteſt; Ratio eſt, quia in nuptiis principaliter de perſona agitur. (*v. l.* 15. *ff. de juriſd.*)

Quid ſtatuendum de metu reverentiali?

Etſi pater liberos, quos habet in poteſtate, non poſſit cogere ad nuptias, *l.* 2. 21. *ff. h.* tamen matrimonium optime valet, quod ex ſola reverentia in patrem liberi inierunt, *l.* 22. *ff. h.*

Quorum parentum conſenſus deſideratur?

Tantum eorum, in quorum poteſtate conſtituti ſunt, *pr. Inſt.* 4. *l.* 2. *ff. h.* & jure civili, etiam filia, licet ſit ſui juris, cum minor eſt 25 annis, vel ſit vidua, ſine patris conſenſu non recte nubit, *l.* 18. 20. *C. h.*

Quid, ſi pater ſit furioſus?

Contrahetur matrimonium coram Præſide & nobilioribus in familia, qui defectum qui in patre eſt ſupplebunt, *l.* 25. *C. h.*

Annon matris vel propinquorum requiritur judicium, patre mortuo, aut vivente?

Nullo (*a*) modo, ſi pater vivat, *Dd. Ll.* Verum, eo mortuo, & matris & propinquorum arbitrium explorari debet; &, ſi inter matrem & propinquos ſive curatores ſit diſſenſus, & puella cultu verecundiæ enunciare nolit, cui nubere velit, is qui juriſdictioni præeſt ſeſe interponet, *l.* 1. 20. *C. h.*

(*a*) Hodie ſecundum allegata loca deſideratur præciſe & conſenſus matris & non rejicitur conſenſus curatorum, *Grot. d. p.* 8. & *edict. Caroli V.*

Qualis conſenſus parentum deſideratur?

Etſi quidem *pr. Inſt. h.* mentio fiat (*a*) juſſus, qui, ſi eum formaliter accipiamus, præcedere debet; tamen ſufficere in hac re expreſſum vel tacitum conſenſum, ſi pater non contradixerit, veritus eſt, *l.* 5. *C. h.*

(*a*) Vide *Sande lib.* 2. *tit.* 1. *def.* 2. Et id tenendum eſt hodie vigere, quod ſi pater vel mater non contradixerint proclamationibus, de quibus eſt certioratio facta, nuptiæ valeant, *arg. l.* 1. *C. h. Peck. de teſtam. conjug. l.* 1. *cap.* 5.

An & ratihabitio hic admittetur?

Cum generatim in omnibus ſit recepta, *l. fin. C. ad SCtum Maced.* etiam in hac (*a*) cauſa, in qua nuſquam

quam ſpecialis tradita exceptio, admittenda eſt: maxime, propter favorem legitimi ſtatus liberorum. Verum, ſi pater moriatur, antequam ratas habeat ſine conſenſu ſuo initas nuptias, nuptiæ ante contractæ nullius momenti, & liberi ex iis nati ſunt illegitimi. *l.* 11. *ff. de ſtat. hom.*

(*a*) Nec obſtant verba in *pr. Inſt. de nupt. Juſſus præcedere debeat*, quia juſſus ibi non accipitur formaliter, ſed pro conſenſu etiam tacito. 2. quia ratihabitio repræſentat juſſum, *l.* 1. §. 6. *ff. quod juſſu.*

Quid ergo, ſi de facto abſque parentum, quorum conſenſus deſideratur, conſenſu nuptiæ contrahantur?

Sunt nullius momenti; nec eſt dotis, nec donationis propter nuptias exactio, & liberi ſunt illegitimi, §. 12. *Inſt. h.*

Atqui dicitur in l. 1. §. *fin. ff. de liber. exhibend. Bene concordans matrimonium & forte liberis ſubnixum, non eſt turbandum propter patriam poteſtatem.*

Id verum eſt in matrimonio jure jam inito, non in contrahendo. Etſi enim magna ſit & legitima vis patriæ poteſtatis, ex qua pater poſſet agere ad liberos ſibi exhibendos, non tamen ex ea reſcindendum eſt matrimonium concordans, *d. l.* 1. *in fin.*

De inceſtis & inutilibus nuptiis. Tit. 5. Lib. 5. Cod.

Ad quem gradum ob cognationem nuptiæ prohibentur?

In linea recta, hoc eſt, inter aſcendentes & deſcendentes, in infinitum: licet per adoptionis vinculum tantum ſibi invicem ſint vel fuerint juncti, *d.* §. 1.

Atqui dicitur l. 55. §. 1. *ff. de rit. nupt. quod ſoluta adoptione poſſit quis ducere patris adoptivi matrem?*

Diſtinguendum eſt; aut vinculum adoptionis immediate inter certas perſonas contractum eſt, ut inter patrem adoptantem & filiam adoptatam, inter avum adoptatum & neptem adoptatam; aut mediate, uti inter filiam & matrem patris adoptantis: illo caſu,

vinculo etiam ſoluto, nuptiæ non valent, *d.*§.1. hoc valent, *l.* 55. §. 1.

Quæ eſt prohibitio in linea tranſverſali, hoc eſt, inter collaterales?

Tantum inter fratres & ſorores, licet adoptionis vinculo jungantur, niſi ſoluta ſit adoptio, §. 2. *Inſt. de nupt.* & inter fratrem vel ſororem, & fratris vel ſororis deſcendentes in infinitum, quia ſunt ſibi invicem parentum vel liberorum loco, §. 3. *&* 5. *Inſt. h.* (*v. l.* 35. *ff. de rit. nupt.*)

Duorum fratrum vel ſororum, vel fratris & ſororis liberi, poſſuntne matrimonio jungi?

Poſſunt, & jure divino & civili, *Num.*36.*v.*11.§.4. *Inſt. l.* 93. *ff. l.* 19. *C. de nupt. l.*78.§.8.*ff.ad SC. Trebell.*

Videtur obſtare authoritas Caji in fragmentis, & Theophili paraphraſis ad d. §. 4.

Quia fragmenta Caji corrupta ad nos pervenerunt, & extra corpus juris ſunt, & dicta paraphraſis ſcripta eſt ſingulari privati IConſulti authoritate, legem bene conſtitutam turbare non poſſunt.

Quid jure Canonico in hac re ſtatutum?

Jure noviſſimo, prohibitæ ſunt nuptiæ in linea collaterali uſque ad quartum gradum incluſive, *c. penult. & ult. extr. d. conſanguin.* in recta, in infinitum.

Quomodo propter affinitatem ſit prohibitio?

Et jure [*a*] divino, *Levit.*18.*v.*14. & Jure Canonico, *cap.* 1. *&* 2.*extr.de conſanguin.* ad eundem gradum prohibentur nuptiæ ob affinitatem, ad quem ob cognationem. quam regulam tenendam eſſe conſcientia nos monet: cum conjuges unam perſonam repræſentent, & Deus per Moſem *viduam patrui*, nominet *patruum.*

[*a*] In ſpecie a. tenendum eſt, quod ex contractu matrimonii ſolo non contrahatur affinitas, ſed ea oriatur ex ſanguinis commixtione, ita notat *Beſa de divort. cap. an affinitas &c.* Hinc videmus *Levit.* 18, non agi de pactis, ſed de ipſa commixtione, ut patet ex verbis: *nuditatem ne detegito.*

Poſſuntne

Poſſuntne Comprivigni matrimonio jungi?

Poſſunt, §. 8. *Inſt. de nupt.* quia nec ſanguine, nec affinitatis jure ſe invicem contingunt.

At obſtat text. Lev. 18. v. 11. ex verſione Piſcatoris.

Secundum omnium fere interpretum fidem is textus debet accipi, non, ut Piſcator voluit, de comprivignis; ſed de fratre & ſorore conſanguinea.

Quid, ſi initæ ſint nuptiæ inter tales prohibitos?

Dicuntur inceſtæ, vel jure gentium, ſi in linea recta cognationis vel affinitatis ſint contractæ: vel jure civili, ſi in tranſverſali, *l. fin. ff. de nupt. l. 38. pr. §. 1. & ſeqq. ff. ad L. Iul. de adulter.*

Quæ eſt pœna inceſtarum nuptiarum?

In genere pro nullis habentur, §. 11. *Inſt. de nupt.* Et præterea certis pœnis pro qualitate delicti vindicantur, *Lev. 20. d. l. 38. auth. inceſtas. C. h.* Imo, ne veſtigium hujus ſceleris maneat, liberi ex iis nati, jure civili non ſunt à parentibus alendi, *auth. ex complexu. C. h.* ſecus de Jure Canonico, *cap. 5. x. de eo qui dux. eam, quam poll.*

Poteſtne fieri diſpenſatio in gradibus à Deo prohibitis?

Non [a] admittenda eſt: quia propter talia vitia Deus gentes ejecit, & eorum poſſeſſiones populo Judaico tradidit. quo fac. *Levit. 18. & 20.*

[a] Imo nec à Principe Supremo, *Coren conſ. 21. n. 27, 28. Grot. lib. 1. c. 5. n. 17.*

De interdicto Matrimonio inter pupillam & tutorem, ſeu curatorem, filioſque eorum. Tit. 6. Lib. 5. Cod.

Quomodo lege matrimonium eſt interdictum?

Variis de cauſis. 1. Si tutor [a] vel curator, eorumve filii, (*v. l. 64. §. ult. de ritu.*) matrimonium contrahant cum adulta, *l. 1. C. h.* ne fraus adminiſtrationi facta tegatur, & curatores ſua authoritate abutantur. Id limitatur, niſi ante ſit deſponſata à patre, vel teſtamento deſtinata, *l. 6. C. h. l. 36. ff. de rit. nupt.*

[a] Id hodie non ita rigide obſervatur, modo intervenerint amici & propinqui adultæ, *Zyp. de ſponſal. Gudelin. l. 2. c. 9. in f.*]

An ergo nullo tempore matrimonium hoc valet?

Valet, ſi redditæ ſint rationes, & adulta pervenerit ad ætatem 29 annorum, *d. l. 6. C. h.*

Valentne nuptiæ inter matrem adultæ, & tutorem vel filium ejus, inter pupillum & filiam tutoris?

Valent, *l. 2. l. 5. C. h.* quia ratio, propter quam interdictio eſt facta, hiſce caſibus ceſſat.

Suntne permiſſæ nuptiæ inter eos, qui pro tutore vel curatore negotia gerunt, & adultam?

Nuſquam ſunt prohibitæ, imo expreſſe conceduntur, *l. fin. C. h.*

Si quacunque præditus poteſtate, vel ad eum pertinentes, ad ſuppoſitarum juriſdictioni ſuæ aſpirare tentaverint nuptias. Tit. 7. Lib. 5. Cod.

Quæ eſt ſecunda cauſa, propter quam lege interdictum eſt matrimonium?

Prohibentur nuptiæ inter præſidem [a] aut præfectum aut milites, & fœminam provincialem. *l. unic. C. h. l. 38, 39. ff. de ritu nuptiar.*

[a] Id hodie non præciſe obſervatur, cum incolis ſoleat committi adminiſtratio provinciæ, *Zyp. tit de ſponſal. Rittershuſ. de differ. Iuris lib. 1. c. 20. Argentr. art. 35. notab. 1. n. 4.*]

Si nuptiæ ex reſcripto petantur. Tit. 8. eod.

Quæ eſt tertia cauſa?

Si quis à Principe impetraverit nuptias cum diſſentiente vel contra jus ſanguinis. Qui ad hoc auſus fuerit reſcriptum petere, præterquam quod nihil agat, etiam exilio & publicatione bonorum punitur, *l. 1, 2. C. h.*

De

De ſecundis nuptiis. Tit. 2. eod.

Suntne ſecundæ nuptiæ permiſſæ?

Et licitæ & honeſtæ ſunt: modo tempore legitimo luctus præterito ineantur, & nihil committatur in detrimentum liberorum, qui ex primo matrimonio ſunt nati, *tot. tit. C. h.*

Quæ eſt pœna nuptiarum intra annum luctus?

Mulieris præter infamiam, (a) in quam incidunt cum iis qui ſcientes eas ducunt, & parentibus, qui conſentiunt, *l.* 11. *pr. &* §. 4. *l.* 13. *D. de his qui not. inf.* nihil relinquere poſſunt (b) marito ultra tertiam partem bonorum: nihil capere poſſunt ex teſtamentis aliorum: amittunt omnia lucra, quæ prior maritus reliquit, nec admittuntur ad hæreditates ab inteſtato, quæ à conſanguineis ultra tertium gradum obveniunt, *l.* 1. 2. *C. h.*

(a) Hodie ſecundum Jus Canonicum ceſſat pœna infamiæ, ſi fœmina intra annum luctus nupſerit *c pen. & ult. extra de ſecund. nupt.* Attamen non ſunt ſatis decoræ, imo ſtatutis regulariter prohibentur. (b) Hanc pœnam ſublatam eſſe ſentiunt *Buſ. in l.* 8. *n.* 4. *ff. de his qui not. infa. Gudelin. lib.* 1. *c.* 12. *verſ. utrum. Faber. C. Sabaud. lib.* 5. *tit.* 5. *def.* 1. *Peck. de teſtam. conjug. lib.* 1. *c.* 47. *n.* 3.]

Quomodo proſpicitur liberis, cum parentes ad ſecunda vota tanſeunt?

Mulier (a) tranſiens ad ſecunda vota, eorum quæ à marito priori quolibet modo, vel ex liberorum ſucceſſione legitima accepit, tantum habet uſufructum, proprietate liberis prioris matrimonii reſervata, *l.* 3. *pr. &* §. 1. *auth. ex teſtamento. C. h.* ſi vero liberos (b) alios non habet, jure proprietatis ea retinet.

(a) Etſi quidem pœnæ ob feſtinationem nimiam intra tempus luctus non ita hodie vigeant, ut ſupra dictum, tamen jura illa, quibus liberis proſpicitur, cum parentes ad ſecunda vota tranſeunt, firma & immutilata manent, *Sande lib.* 2. *tit.* 3. *def.* 1. *Buſius in l.* 2.

n. 4. ff. de his qui not. infam. Gudelin. lib. 1. d.c.12. Zypaus de notit. Jur. Belg. h. (*b*) Non tantum hæc eſt exceptio, ſed & ſi voluntate prioris mariti vel ex conſenſu liberorum mater ad ſecunda vota eat; Vide *Chriſtin. vol. 3. deciſ.131. Gail.lib.2. obſ.98.n.18.* quibus addunt nonnulli caſum eum, ſi nuptiæ ſint ex beneficio Principis, quod an in detrimentum liberorum contra *l. 3.* admitti poſſit, non dico.]

Id omne juris ad partem pertinet?

Non videtur quoad ea, quæ accepit ex ſucceſſione liberorum: cum nomine fœminarum, quarum expreſſa fit mentio in *d. l. 3. l. 5. C. ad SC. Tertull. Nov. 22. c. 46.* non veniant mares, *l. 45. ff. de legat. 2.* ſed idem in lucris, quæ ab uxore priori provenerunt, in patre obtinet, *l. 5. & Auth. uxore. C. h.*

Quid, ſi liberi non ſucceſſerint parenti defuncto?

Æque hæc lucra ad eos pervenient, *auth. hæc res. C. h.*

Annon & aliter liberis conſulitur?

Mater [*a*] ad ſecunda vel ulteriora vota migrans non poteſt teſtamento, contractu, vel alio modo plus relinquere vel largiri ſecundo conjugi, quam uni ex liberis, qui minimum conſequitur, reliquit, *l. 6. C. h.* Idem in patre. (*d. l. 6.*)

[*a*] Quid ergo ſtatuendum eſt de eo caſu quo verſamur in Provincia, in qua eſt bonorum communio, & forte conjux poſterior nihil habeat in bonis, tranſiens a. ad ſecunda vota ſit dives? Reſp. Obſervatur pro certo jure, quod præceptum *l. 6.* non habeat hoc caſu locum, ſed quod ea non obſtante communio introducatur; ita communiter *DD. Neoſtad. de pact. antenupt. obſ. 4. Coren obſ. 30.* Quid ergo ſi ſtipulatus ſit conjux poſterior bonorum communionem? Reſp. Hoc tenetur certo, quod nihil amplius conſequi poſſit quam filialem portionem, eamque minimam, *Coren d. obſ. 30. Grot. lib. 2. p. 12.*]

Quid,

Quid, ſi pater vel mater, non tranſiens ad ſecunda vota, ſuperſtiti reliquerit uſumfructum omnium bonorum, proprietate liberis tantum relicta?

Valet teſtamentum: verum liberis ligitima etiam quoad uſumfructum erit [*a*] ſalva, *Nov.* 18. *cap.* 3.

[*a*] Id verum eſt, ſi non ſit gravatus ſuperſtes conjux alendis liberis; hoc n. caſu deficit ratio *d. Nov.* 18. *c.* 3. cæterum ſi liberi vel ſeſe ſuſtentare velint, vel matrimonium inire, cogitur ſuperſtes iis dare legitimam, *d. Nov.* 18. *c.* 3. *junct. l.* 32. *C. de inoff. teſt.*]

Cui acquiretur, quod pater vel mater amplius reliquerint poſteriori conjugi, quam poſſunt?

Id habent tanquam non eſſet datum, & applicatur liberis, eorumque legitimæ ſoboli, *l.* 9. *& auth. ſequent. C. h.* 1.

Si ſecundo nupſerit mulier, cui maritus uſumfructum reliquit. Tit. 10. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi ſecundo nupſerit fœmina, cui maritus uſumfructum reliquit?

Non amittit uſufructum per ſecundas nuptias, niſi maritus id expreſſerit, *l. unic. & auth. ſeq. C. h.*

Quid, ſi ſimul ei tutela ſit demandata, eamque per ſecunda vota amiſerit?

Non propterea carebit uſufructu; quia qua uxor legatum, non qua tutrix meruit, *l.* 28. §. 1. *ff. de excuſ. tutor.*

De dotis promiſſione & nuda pollicitatione. Tit. 11. Lib. 5. Cod.

Quid eſt Dos?

Eſt patrimonium conceſſum marito ab uxore, vel alio pro ea, ad ſuſtinenda matrimonii onera, *l.* 7. *ff. l.* 20. *C. de jur. dot.*

Quomodo promittitur dos?

Vel ſtipulatione, vel nudo pacto. Semper autem ineſt conditio: *ſi nuptiæ fuerint ſecutæ. l.* 21. *ff. de jur. dot.* Et, ſi non

ſi non ſint ſecutæ, nec pollicitatio, nec ſtipulatio ullius erit momenti, *d. l.* 22.

Eritne ex ſola pollicitatione, vel pacto, obligatio?

Æque agi poteſt, ac ſi ſtipulatio interveniſſet, *l. unic. C. de rei uxor. act.*

Quid, ſi dos promiſſa ſit, non adjecta quantitate?

Siquidem quantitas ſit relata [*a*] in arbitrium alterius, arbitrabitur is dotem, & pro modo facultatum promiſſoris & mariti dignitate eam conſtituet, *l.* 3. *C. h. l.* 60. 69. §. 4. *ff. de jur. dot.*

[*a*] De hac re tractat *Mynſing.* 5. *obſ.* 32.]

Quid, ſi non ſit mentio arbitrii facta?

Aut [*a*] pater, qui dotare tenetur, promiſit, quo caſu ad arbitrium boni viri quantitas collata eſſe videtur, *d. l.* 69. § 4. aut promiſit is, qui non tenetur, hoc caſu promiſſio non valet, *l.* 1. *C. h.*

[*a*] Pater in genere quidem tenetur dotare filiam, *l.* 19. *ff. de ritu. nupt.* & quidem ex ſuis facultatibus, ſi filia non ſit locuples, tunc enim ex filiæ bonis conſtituere poteſt, ut notat *Buſius in d. l.* 19. *Gudelin. lib.* 1. *c.* 14.]

Quid, ſi pater adminiſtrans bona filiæ dotem promiſerit?

Ex ſuis [*a*] bonis magis promiſiſſe videtur, *l.* 5. §. *fin. D. de jur. dot.* licet etiam non deſignata quantitate ex bonis filiæ, dixerit ſe, & ex filiæ, & ſuis bonis dare, niſi ſit inops, *l. fin. C. h.* (*v. l.* 41. §. 11. *ff. de leg.* 3.)

[*a*] Hodie, quia dotes ita non conſtituuntur ut Jure Romano, pater, qui promittit, primo ſolvit ex filiæ bonis, & inde ex ſuis, ut quantitatem promiſſam impleat.]

Tit. 3. De jure dotium. Tit. 12. Lib. 5. Cod.

Quomodo diſtinguitur dos?

Eſt, vel profectitia, vel adventitia. Profectitia, [*a*] quæ à patre eſt profecta, vel de bonis, vel de facto ejus, *l.* 5. *D. h.* Adventitia, quæ aliunde quam à patre

patre eſt, uti à matre, vel ab extraneo, imo etiam ab uxore, *arg. d. l. 5.*

[*a*] Quæritur an etiam dos ſit profectitia, ſi quis patri donaturus dotem dederit? Reſp. Id affirmatur expreſſe in *l.5.§.2.ff. h.* cui non obſtat, §. 9. *ejuſdem l.* quia ibi non dedit dotem ut patri donaret, ſed patri donavit, ut hanc pro filia daret, ſc. nomine donantis.]

Qui tenentur dotare?

Pater, *l. ult. C. de promiſſ. dot. l.* 19. *D. de rit. nupt.* ſive ſit filia inops, ſive [*a*] locuples, *arg. Dd. Ll.* licet divitem alere non teneatur. *l.* 5. §. 7. *D. de lib. agnoſcend.* ſive ſua, ſive emancipata, *l.* 5. §. 11. *D. h.* non vero ſi turpiter vivat *arg. l.* 19. *C. inoffic. Nov.* 115. *c.* 3. §. 11. pariter & avus paternus, qui in poteſtate habet neptem, *d. l.* 19. Imo & mater vel avus maternus, ſi liberi nec patrem nec bona habeant, unde dotari poſſint, *l.* 45. *D. ſolut. matrim.* Quin & frater [*b*] eodem modo, ſi ſit germana, *arg. l.* 12. §. *penult. D. de admin. tutor.* (*v. l.* 4. *ff. ubi pupill. educ.*)

[*a*] De eo diſputatum fuit, an pater non obſtrictus filiæ, poſſit tanquam dotem repetere ea quæ quotannis filiæ dederat in alimenta, ſive ſubſidium onerum matrimonii? Negat id Curia Friſiæ, ut notat *Sande lib.* 2. *tit.* 5. *def.* 4. & recte. [*b*] Id hodie non obtinet, cum non ſoleant iſtæ dotationes J. Civilis frequentari.]

Quæ res dantur in dotem?

Omnes, quæ ſunt in commercio, ſive corporales, ſive incorporales; ſive æſtimatæ, ſive inæſtimatæ ſint, *l.* 7. §. 2, 3. *l.* 52. *ff. h.* non vero alienæ, *l.*34,67. *ff.h.* ſed traditæ bona fide uſucapi poſſunt, *d. l.* 67. *ff. h.*

Eſtne dos excedens 500 *aureos inſinuanda actu?*

Nullo modo, *l. ult. C. de jur. dot.* verum, donatio propter nuptias, non ex parte mulieris, ſed ex parte viri quatenus is pro rata donationis lucrum ſperat ex dote. Ejus enim lucri non fit particeps ſine inſinuatione, *Nov.* 127. *c.* 2. quod & ſupra attigimus. (*tit. de donat. ant. nupt.*)

Ne fidejuſſores vel mandatores dotium dentur. Tit. 20. Lib. 5. Cod.

Poteſtne fidejuſſor nomine dotis exigi ?

Vir non tenetur dotis reſtituendæ cauſa uxori fidejuſſores dare; cum enim marito ſe ſuaque omnia committat uxor, eſſet ſignum perfidiæ, ſi fidejuſſor exhiberetur, *l.* 1. 2. *C. h.* Imo, fidejuſſor de facto datus non obligatur, *Dd. Ll.* Extraneo vero fidejuſſor recte à marito datur, uti & datus ab extraneo tenetur, *arg. l.* 55. *ff. de jur. dot.*

An & pignus uxori dari poſſit ?

Poteſt, *l.* 7. §. 6. *ff. de donat. int. vir. & ux. l.* 1 *ff. qui pot. in pig.* nec enim pignoris datio, quia eſt ex propriis bonis mariti, ita gravat fidem mariti, uti fidejuſſoris conſtitutio.

Tit. 4. De pactis dotalibus. Tit. 14. Lib. 5. Cod.

Suntne pacta dotalia valida ?

Non ſolum [a] conjuges, ſed & parentes, & extranei, qui dotem dant, paciſci poſſunt licite, *l.* 1. *C. h.* modo nihil pugnet cum eſſentia dotis, bonis moribus, & legibus. Extranei vero, ſi non paciſcantur ſibi reddi dotem, eam ſoluto matrimonio repetere non poſſunt, *l. unic.* §. 13. *C. de rei uxor. act. l.* 9. *in fin. C. h.*

[a] Notandum quod pacta concepta in ſpeciem contractus, non poſſint ab uno revocari; quæ a. ſunt concepta per modum ultimæ voluntatis, *Sande lib.* 2. *tit.* 2. *def.* 4.]

Quid, ſi convenerit inter patrem & generum, ut dos profectitia apud generum remaneat ?

Valebit hoc pactum, cum pater ſibi tantum præjudicet, *l.* 6. *C. h.*

Debentne pacta lucrorum inter conjuges eſſe æqualia ?

Ita fere Jure Civili placuit, *l.* 9. 10. *auth. æqualitas & auth. ſed qui mihi. C. h.* Sed id ſecundum mores non ſervatur.

Eſtne

Eſtne quid ſingulare in hiſce pactu?

Quod patres, vel avi, & extranei dotantes, poſſint ſtipulari non tantum ſibi, ſed & fœminis, quibus dos datur, & earum liberis, *l.* 7. *C. h. l.* 45. *ff. ſolut. matrim.* [*a*]

[*a*] Hiſce addi poteſt, quod etiam de ſucceſſione hæreditaria valeat pactum dotale, quod eſt contra regulas Juris communis: In ſpecie & id notandum, quod pacta nuptialia non poſſunt mutari per contractum, quia ea res ſaperet donationem, *Neoſtad. de pact. antenupt. obſ.* 8. *Sande lib.* 2. *tit.* 5. *deſ.* 10. *Goris de ſociet. conjug. c.* 7, 8. *Coren obſerv.* 20. *Grot. lib.* 2. *tit.* 12. itaque ſemper hujuſmodi contractus revocari poteſt ante obitum, ſic recte conjux per teſtamentum in commodum ſuperſtitis diſſolvit nexum nuptialium pactorum.]

De dote cauta non numerata. Tit. 15. Lib. 5. Cod.

Quæ eſt dos cauta, ſive confeſſata?

Eſt, quam maritus confitetur ſe accepiſſe, & non accepit: hoc caſu datur marito & ejus hæredibus exceptio non ſolutæ dotis: non enim ſcriptura, ſed numeratio dotem facit, *l.* 1. *C. h.*

Intra quæ tempora debet proponi non numeratæ dotis exceptio?

Intra annum continuum à die mortis vel ſoluti matrimonii, ſi matrimonium non duraverit ultra biennium: intra tres menſes, ſi ultra biennium uſque ad decennium ſteterit; ſi vero ultra decennium, omnis exceptio ceſſabit, *l. fin. ff. h. Nov.* 100. *c.* 1.

Tit. 5. De fundo dotali. Tit. 23. Lib. 5. Cod.

Poteſtne maritus fundum dotalem vendere?

Non poteſt, licet etiam fœmina conſentiat, *per text. & rationem in pr. Inſt. quib. alienare non licet.* adeo ut nec maritus ob fundum ſibi in dotem datum

uxori cum alio communem, non poſſit conſortem ad diviſionem provocare, *l. 2. C. h.* provocari [*a*] vero recte poteſt.

[*a*] Ratio eſt, quia cum provocat voluntario, procedit ad diviſionem, quæ vicem venditionis habet, *l. 1. C. commun. utr. judic.* cum autem provocatur eſt neceſſaria diviſio, quia nemo cogitur invitus manere in communione, (*v. l. ult. C. comm. divid.*) Quod hic de fundo dotali traditur, valet Jure Civili, ſed moribus, ſive ſit bonorum communio, ſive ſit per pactum excluſa, poteſt maritus bona uxoris etiam immobilia vendere jure mariti. *Neoſtad. de pact. antenupt. obſ.* 10. *Grot. lib.* 1. *p.* 5. *Herbajus lib. ſing cap.* 13. §. 5. *& 6. Sande de prohib. alien. c.* 10. Exceptiones ſunt hæ: 1. Si ſeparatio bonorum ſit facta inter conjuges propter malos mores, ſive prodigalitatem mariti, *Neoſtad. d. obſ.* 8. *Grot. d. loco.* 2. Niſi hæc poteſtas ſit adempta marito per pacta nuptialia, *Neoſtad. d. tract. obſ.* 21.]

Annon eſt exceptio ab hac regula?

Ceſſat hæc prohibitio: 1. In rebus mobilibus; quia de fundo tantum concepta eſt, *l.* 1. *ff. h.* 2. In alienatione neceſſaria, *l.* 2. *C. h.* 3. In fundo æſtimato ſimpliciter, vel ea lege dato, ut vel fundus vel pretium à marito reddatur, utrum voluerit maritus, *l.* 1. *C. l.* 9. §. 1. *D. h.* 4. Si pecunia ex venditione redacta converſa ſit in utiliorem fundum, *l.* 26, 27. 61. §. 1. *l. ult. de jur. dot.* 5. Si per tranſlationem univerſitatis fundus in alium transferatur, *l.* 1. *in fin. D. h. l.* 62. *de acquir. rer. dom.* 6. Si mulier jurato conſenſerit, *arg. l.* 2. *D. de jurejur. c.* 28. *extr. de jurejur.*

PAN-

PANDECTARUM

Liber XXIV.

Tit. 1. De Donationibus inter virum & uxorem. Tit. 16. Lib. 5. Cod.

Valetne donatio inter virum & uxorem?

NUllo modo, per textum & rationem in *l.* 1, 2, 3. *D. h.* ſive ea per ipſos conjuges, ſive per interpoſitas perſonas fiat, *l.* 5. §. 2. *D. h. l.* 20. *C. h.* Licet matrimonium de jure non ſubſiſtat, *d. l.* 3. §. 1. modo donans non fuerit conſcius nullitatis, *l.* 2. *C. h.* Et, ſi ambo conſcii fuerint, fiſco, [*a*] quæ donata ſunt, addicuntur, *l.* 32. *in fin. ff. h.* Imo nec miles uxori, nec focariæ quid donare poteſt, ſed recte meretrici, *l.* 2. *C. h.* [*a*] Id hodie ceſſat.]

Licetne etiam conjugibus contractus alios celebrare?

Id permiſſum iis eſt, niſi ſimulate quid fiat, *l.* 17. *C. h.*

Ceſſatne hæc prohibitio in nonnullis caſibus?

Ceſſat. 1. in fructibus, *l.* 17. *ff. h.* aliiſque acceſſionibus; ut ſunt uſuræ, *d. l.* 17. 2. In annuis & menſtruis, niſi ſit donatio immodica, *l.* 15. *ff. h. l.* 22. *ff. de pact. dotal.* 3. In iis, quæ donantem non reddunt pauperiorem; ut, ſi repudiatio hæreditatis vel legati fiat, *l.* 5. §. 13. *& ſeqq. ff. D. h.* 4. Si donans quidem pauperior fiat, ſed is, cui donatio fit, non reddatur locupletior, *d. l.* 5. §. 8. *&* §. 16. 5. In iis, quæ ad dignitatem mariti uxor erogat, *l.* 21. *C. h.* (*v. l.* 31. §. 8. *ff. eod.*) 6. In donationibus mortis cauſa, *l.* 9. §. *fin.* & in iis, quæ excedunt tempus vitæ, *l.* 10. *D. h.* 7. In donatione remuneratoria, *l.* 7. §. 2. *ff. h.* 8. Si donatio morte ſit confirmata, *l.* 25. *C. h.* 9. Si ſit confirmata juramento, *c.* 28. *extr. de jurejur.*

Quid,

Quid, ſi donatarius obierit ante donantem?

Nullius momenti eſt donatio, *l.* 18. *C. h.* Electa enim eſt donatarii perſona, non hæredis.

Tit. 2. De divortiis & repudiis.

De repudiis, & judicio de moribus ſublato. Tit. 17. Lib. 5. Cod.

Annon ſolvi poteſt matrimonium initum?

Fit vel repudium vel divortium. Repudium autem inter ſponſos proprie, *l.* 191. *D. de V. S.* cum matrimonium nondum eſt conſummatum. Divortium, quo matrimonium plene perfectum ſolvitur, *d. l.* 191. Inter cauſas repudii potiſſimum recenſenda eſt, ſi quis ignorans duxerit ab alio vitiatam, *Deut.* 22. *l.* 11. §. *ſi quis virgin.* 5. *D. de act. empt.* vel incurabilis morbus intervenerit, quo quis redditur ineptus ad conjugium. Inter cauſas divortii recenſendæ ſunt tantum. 1. adulterium, *Matth.* 5, *v.* 22. *& c.* 19. *v.* 9. *l.* 8. §. 2. *C. h.* niſi reconciliatio intervenerit, quæ interveniſſe probatur, quoties conjuges conſuetudinem denuo habuerint. (*v. l.* 11. *& auth. ſeq. C. de adult.*

Annon ſunt plures cauſæ divortii?

Nullæ quidem jure divino, licet plurimæ jure civili. Verum ob ſævitiam conjugis datur ſeparatio thori & menſæ, non (*a*) matrimonii; ut & ob alias cauſas, quas Judex æſtimare debet.

(*a*) Et per conſequens etiam poteſtas maritalis non ſolvitur facto divortio, *Neoſtad. de pact. obſ.* 7. *in not. Grot. lib.* 1. *c.* 5. *n.* 26, 30.]

Poteſtne, quæ divortium fecit ob dictas cauſas, nuptias contrahere cum alio?

Non eſt dubium, quin innocens ad aliud matrimonium tranſire poſſit: verum, cui libellus tantum repudii eſt datus, non poteſt ad aliud conjugium aſpirare, *d. loc. Matth.*

Si quis ſine cauſa divortium faciat, qua pœna punitur?

Mulier ob adulterium amittit dotem, quæ cedit marito,

rito, *l.* 8. §. 4. *C.h.* niſi & is adulterium, *l.*39.*D.ſolut. matrim.* vel mulier ex viri conſenſu ac lenocinio id commiſerit, *l.*47.*D.eod.* Ad dotem vero hæredes mariti propter adulterium uxoris non agent, *arg. l. fin. C.de revoc. donat.* Maritus adulter amittit donationem propter nuptias, & tertiam partem antenuptialis largitatis, ac dotem uxori reddere cogitur, *Auth. Sed novo. C. h.* vel ſi nulla dos aut donatio ſit propter nuptias, tenetur quartam partem omnium ſuorum bonorum uxori dare, *l. penult. C. h.*

Divortio facto apud quem liberi morari, vel educari debeant. Tit. 54. Lib. 5. Cod.

Divortio facto ubi liberi debent educari?

Si patris culpa ſit factum, apud matrem impenſis patris; ſi vero matris culpa, impenſis matris locupletis apud patrem, niſi nimis ſit inops. In genere vero hæc dum incidunt, relinquenda ſunt arbitrio judicis, *l. unic. C. h. junct. Nov.* 117. *c.* 7.

Quid, ſi alteruter ex parentibus ſit infidelis?

Præſtat apud fidelem educari, *cap. fin. extr. de converſ. infidel.* Licet & liberi ſint in ea ætate, ut nondum dogmata fidei poſſint percipere.

Tit. 3. Soluto matrimonio dos quemadmodum petatur. Tit. 18. Lib. 5. Cod. De rei uxoriæ actione. Tit. 13. Lib. 5. Codic.

Qua actione repetitur dos ſoluto matrimonio?

Actione ex ſtipulatu, ſive ea ſit facta ſive non, *l. unic. pr. C. de rei uxor. act.*

Cui datur hac actio?

Aliquando mulieri vel ejus hæredi, ſi ad mulierem dos reverti debeat, *l. ult. C. h.* aliquando patri, ſive ſibi reddi ſtipulatus ſit eam, quæ ab eo eſt profecta, ſive

non: imo & extraneo, ſed non aliter, quam ſi ſtipulatus ſit eam ſibi reſtitui, *d. l. unic.* §. 13.

Poteſtne pater repetere dotem pro filia quam habet in poteſtate?

Poteſt conſentiente filia, *l.* 7. *C. h.*

Ubi manet dos profectitia?

Redit ad patrem, *l.* 4. *C. h.* niſi liberi ſint relicti: æquius enim eſt, eo caſu apud liberos dotem manere.

Annon ceſſat aliquando repetitio dotis?

Ceſſat variis de cauſis. 1. Ex pacto, *l.* 12. *ff. de pact. dotal.* 2. Si maritus non ſit ſolvendo, nam non tenetur ultra quam facere poteſt, *l.* 12. *& ſeq. ff. h.* 3. Si res perierit ſine culpa mariti, *l.* 49. §. 1. *ff. h.* 4. Si maritus non acceperit dotem, & per eum non ſtet quo minus accipiat, *l.* 52. *ff. h.* 5. Si propter delictum uxoris bona publicentur. *arg. l.* 25. 24. *ff. h.*

Quomodo debent dividi fructus ultimi anni?

Sequi oportet regulam, *l.* 7. §. 1. *& ſeqq. ff. h.* ſc. ut non abſolute ratio temporis ultimi anni habeatur, ſed & ejus, quo mulier in matrimonium venit.

Quæ ſunt ſingularia in hac actione de dote?

1. Quod ex ſtipulatu agi poſſit, licet ſtipulatio non intervenerit. 2. Quod pro dote detur ſine conventione hypotheca, *l. un.* §. 1. *C. h.* 3. Quod hæc actio ſit bonæ fidei, §. 29. *Inſt. de act.* 4. Quod mulier, vel ejus filii. *d.* §. 29. *l.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign.* non alii hæredes, præferantur omnibus creditoribus mariti ſive expreſſam, ſive tacitam creditores alii habeant hypothecam.

Si Dos conſtante matrimonio ſoluta fuerit. Tit. 19. Lib. 5. Codic.

Poteſtne & Dos repeti conſtante matrimonio?

Non poteſt, niſi maritus [a] labatur facultatibus, *l.* 29. *C. de jur. dot.* quo caſu ſequeſtrari debet, ſiquidem maritus ſit diſſipaturus; ita tamen, ut marito fructus non denegentur. *l.* 22. §. 8. *D. ſolut. matrimon.*

[*a*] Hodie propter improbos mores & dilapidationem mariti fit ſeparatio bonorum, *Neoſtad. de pact. antenupt obſ.* 718.]

Quid, ſi maritus conſtante matrimonio ſolverit?

Si maritus uxori dotem, quam retinere potuiſſet, ſine cauſa legitima reſtituerit, defuncta uxore debet ea reſtitui marito cum fructibus ex die reſtitutæ dotis: ita ut proprietas competens liberis ex ea ſuſceptis à marito non poſſit alienari, *l. unic. C. h.*

PANDECTARUM

LIBER XXV.

Tit. I. De impenſis in res dotales factis.

Quas impenſas maritus repetet?

MOdicas [*a*] arbiter in hoc judicio non curabit, *l.* 12. *D. h.* ſed eas tantum, quæ ſunt alicujus momenti. Hæ ſi ſint neceſſariæ, ſine quibus res interirent, vel deteriorarentur, *l.* 1. §. 1. *D. h. junct. l.* 79. *D. de V. S.* ipſam dotem minuunt, non quidem ſecundum corpora, ſed univerſitatem ac quantitatem, *l.* 5. *D. h.* Si ſint utiles, quæ rem meliorem faciunt, *l.* 5. §. *fin. l.* 6. *D. h.* exigi poſſunt, *l.* 7. §. 1. *D. h.* & earum nomine deductio fiet, ſi voluntate mulieris ſint factæ, *l.* 8. *D. h.* Sin autem ſint voluptariæ, quæ ſpeciem tantum exornant, non exiguntur, *l.* 11. *D. h.* ſed tolli poſſunt ſine læſione, ſi profuturæ ſint marito, vel ſi mulier non permittat tollere, ſolvi debent, *l.* 9. *D. h.*

[*a*] In locis, ut in hac provincia, ubi viget bonorum communio, de impenſis non quæritur; in iis a. ubi tantum eſt communio quæſtuum, debet præſtari, poſt divortium ſeu obitum melioratio, *Neoſtad. d. tract. obſ.* 20. huc facit *l.* 58. *ff. de legat.* 1.]

Poteſt-

Poteſtne maritus retinere res dotales, donec ei fuerit ſatisfactum?

Nullo modo, *l. unic.* §. 5. *C. de rei uxor. act.* licet ob res amotas retentio eſſet facienda, *d.* §. 5.

Tit. 2. De actione rerum amotarum. Tit. 21. Lib. 5. Cod.

Quæ eſt actio rerum amotarum?

Ea datur ſoluto matrimonio inter conjuges ob res divortii cauſa ablatas à conjuge, *l.* 3. *C. h.* ſive ſint propriæ, ſive bona fide poſſeſſæ, ſive alio titulo detentæ.

Cur non datur actio furti?

Propter honorem matrimonii id receptum eſt, ne famoſa actio detur, *l.* 1. *D. h.*

Daturne & hæredibus & contra eos?

Competit hæredi, at contra hæredem non aliter, quam qua pervenit, *l. fin. C. h.* (*v. tam. l.* 9. *de condict. furt. & l.* 6. §. 4. *ff. de act. rer. amot.*)

Ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur, id eſt, in ſolidum dentur. Tit. 22. Lib. 5. Cod.

Si maritus non ſolvendo deceſſerit, quomodo conſulendum uxori?

Non debet poſtulare, ut bona mariti ſibi addicantur, ſed ſecundum juris formam deſiderabit, ut in poſſeſſionem bonorum mittatur, dotis ſervandæ cauſa, utque bona iſta publica licitatione vendantur, ac ex iis ſuum conſequatur, *l. un. C. h.*

Tit. 3. De agnoſcendis & alendis liberis vel parentibus, vel patronis vel libertis. Tit. 25. Lib. 5. Cod.

Cui præcipue competit alere liberos?

Patri, [a] *l.* 3. *C. h.* pro modo facultatum. Verum ſi neget ſe patrem eſſe, & filius ſit quaſi in poſſeſſione filiatio-

filiationis, etiam ante cognitionem cauſæ prætor decernit filio alimenta, *l.ult. C. de ord.cognit.* aliàs, ſi non ſit filius in tali poſſeſſione, primum cauſa cognoſcenda eſt, & poſtea alimenta decernenda, *l. 5. §. 8. in fin. D. h.*

[*a*] De alendis liberis & parentibus vide *Sande lib. 2. tit. 8. def. 1, 2, 3. Tulden. & Perez. ad tit. C. h. Chriſtin. vol. 3. deciſ. 143. Grot. lib. 2. de I. Belli ac Pac. cap. 7. n. 4. & ſeqq.*]

Quid, ſi pater ſit mortuus aut inops?

Cæteri parentes locupletes alent, etiam mater, avus maternus *l. 5. §. 4. & 5. ff. h.*

An & liberi parentes tenentur alere?

Omnino, *l. 1, 2. C. h. d. l. 5. §. 16.* ſi liberi ſint locupletes, *d. l. 5. §. 7.*

Annon & fratres alere debent ſuas ſorores inopes?

Id, ſi non ſint parentes, honeſtas [*a*] deſiderat, *l. 12. §. 3. l. 13. §. 2. ff. de adminiſtr. tutor.*

[*a*] Siquidem pauperes ſunt in familiâ, id hodie obſervatur, ut proximiores qui poſſunt, eos alant, vel ſi non poſſunt, ut alantur ab univerſitate in qua ſunt, *Sande lib. 2. tit. 8. def. 2. & 4.*

Quid venit nomine alimentorum?

Non tantum cibaria, ſed & veſtis, habitatio, & reliqua neceſſaria, *l. 6. D. de alim. d. l. 5. §. 12. D. h.*

Tit. 4. De inſpiciendo ventre, cuſtodiendoque partu.

Quid, ſi fœmina dicat vel neget ſe prægnantem, & ea de re ſit controverſia?

Debet ſervari forma de inſpiciendo ventre, & cuſtodiendo partu, præſcripta in *l. 1. §. 10. & ſeqq. D. h.* Publice enim intereſt partus non ſupponi, ut dignitas ordinum, ſucceſſionum & familiarum ſit ſalva, *d. l. 1. §. 13.*

Eſtne hæc forma præciſe ſervanda?

Si quid omiſſum ſit, quod leve eſt, actus in totum non vitiatur: & mos regionis cujuſque maxime ſpectandus, *d. l. 1. §. fin.*

Tit.

Tit. 5. Si ventris nomine muliere in poſſeſſionem miſſa, dolo malo eadem poſſeſſio ad alium tranſlata eſſe dicatur.

Quid, ſi ventre in poſſeſſionem miſſo, poſſeſſio dolo malo ad alium ſit tranſlata?

Datur ei cujus intereſt, *l.* 1. §. 3. *D. h.* adverſus mulierem, quæ dolo malo, clam, & per machinationem poſſeſſionem tranſtulit, *l.* 2. *h.* vel patrem, in cujus poteſtate eſt, aut hæredem, actio in id quod intereſt, *l.* 1. §. 14. *ff. h.* Ne, dum in favorem partus poſſeſſionem pollicetur Prætor, aliis præbeat occaſionem prædæ.

Tit. 6. Si mulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa eſſe dicatur.

Quid, ſi mulier calumniæ cauſa cum ſciret ſe non eſſe prægnantem, ventris nomine fuerit in poſſeſſione?

Non tantum eſt infamis, *l.* 15. *& ſeqq. ff. de his qui not. infam.* ſed & datur contra eam actio, quanti agentis interfuit, *l.* 1. §. 4. *&* 7. *ff. h.*

Tit. 7. De Concubinis. Tit. 26. Lib. 5. Cod.

Quæ ſunt Concubinæ?

Fœminæ obſcuriori loco natæ, quæ extra formam matrimonii habentur in conſuetudine, *l.* 1. *ff. h.*

Eſtne concubinatus permiſſus?

Nullo modo, nec Jure Divino, nec Canonico; imo nec Jure Civili, (*v. l. un. C. h. t.*) ſed Jus Civile eum tolerat improbando: nec licet per eum non committatur ſtuprum, vel adulterium, ac ſic hæc conjunctio ſit extra pœnam L. Juliæ, *l.* 3. *ff. h.* tamen in genere non permittitur.

De Naturalibus liberis. Tit. 27. Lib. 5. Cod.

Liberi ex concubinatu nati quomodo appellantur?

Naturales, quia eos natura tantum, non lex agnoſcit *tot. h. t.* diſtincti à ſpuriis, quod ſpurii vulgo quæſiti; hi ex certis parentibus.

Eſtne

Eſtne quid ſingulare in hiſce?

Matri & adſcendentibus per matrem, & ex teſtamento & ab inteſtato ſuccedunt, *l. 2. 8. ff. unde cognat.* etiam cum legitimis. A patre vero ali debent, & inſtitui poſſunt ex aſſe, ſi liberi legitimi patri non ſint, *l. 8. & auth. ſeq. C. h.* & exiſtentibus liberis tantum in unam unciam cum matre dividendam, *l. 2. C. h. Nov. 89. c. 1. 2. §. 2.* Quod autem ultra iis eſt relictum, redit ad liberos legitimos, *d. l. 2.* Ab inteſtato vero, ſi ſint legitimi vel legitima uxor, non admittuntur ad patris bona: iis vero deficientibus, tantum in duas uncias cum matre concubina, ſi ea vivat, dividendas, *Nov. 89. c. 12. §. 1. 2. & 3.* matri vero abſolute ſuccedunt, *l. 2. 8. ff. unde cogn.*

PANDECTARUM

LIBER XXVI.

Tit. De Tutelis. Tit. 13. Inſt. Lib. 1.

Quid eſt Tutela?

VIs ac poteſtâs in capite libero ad tuendum eum, qui per ætatem ſe defendere nequit, *§. 1. Inſt. h.*

Quid ſibi volunt verba: Vis ac poteſtas?

Non ſignificant vim violentam, (*v. l. 17. de leg.*) quia leges eam non admittunt; nec poteſtatem abſolutam, quæ in tutoribus non eſt, *pr. Inſt. h.* ſed authoritatem ad tuendos pupillos, *tot. tit. D. C. & Inſt. de author. tutor.*

Quid ſibi volunt verba, ad tuendum eum?

Per hæc diſtinguitur tutela à cura. Tutor enim principaliter perſonis, *§. 4. Inſt. qui teſtam. tut. dar.* Curator rebus datur, *l. 20. D. de rit. nupt.*

Quomodo diſtinguitur tutela?

Eſt vel teſtamentaria, vel legitima, vel dativa, *l. 52. C. de Epiſc. & cler.* Tutor vero confirmatus originem quidem habet ex teſtamento, & privilegia teſtamentarii

tarii habet, ſed cum, antequam confirmatur, tempus ei non cedat. *l.* 2. *C. de confirm. tutor. l.*13. §. 12. *ff. de excuſ.* quod in Teſtamentario eſt ſecus, *l.*7.9. *de teſtam. tutel. junct. l.* 1. §. 1. *l.*5.§.*fin. D. de admin. tutor.* cujus periculo omnia ſunt ab adita hæreditate, & quia in ejus locum alius dari poteſt, *l.* 3. *C. de adminiſtr. tutor. dat.* quod non eſt in Teſtamentario, *l.* 10. *D. de tutor. & tutor. dat.* quia denique magiſtratus tenetur, ſi non recte confirmaverit, *l.* 5. *D. de confirm. tutor.* quod non eſt receptum in Teſtamentario, magis Dativus quam Teſtamentarius eſt dicendus.

Tit. 2. De teſtamentaria tutela. Tit. 28. Lib. 5. Cod. Tit. 14. Lib. 1. Inſt.

Quæ eſt teſtamentaria tutela?

Eſt, qua pater liberis ſuis impuberibus, in poteſtate conſtitutis, teſtamento tutorem dat.

Cur dicitur pater?

Quia mater non dat jure teſtamento tutorem. Pater quidem non tantum dat inſtitutis, ſed & exhæredatis: mater non niſi inſtitutis, ſed & inquiri in eum oportet, quem mater teſtamento conſtituit, *l.* 4. *D. h.* non in eum, qui à Patre datus eſt.

*Atqui etiam, ſi mater dederit exhæredato, confirmatur. l.*4. *C. h.?*

Id magis moris eſt, quam juris; ſolet plerunque confirmari, inquit textus in *d. l.* 4. *C. h.* ſed non debet neceſſario, *d. l.* 4. *D. h.*

Cur additum, in poteſtate conſtitutis?

Quia pater emancipato non dat tutorem, ſed propter patris judicium & affectum, qui datus eſt, confirmatur, verum ſine inquiſitione, §. *fin. Inſt. de tutel.*

Poteſt pater etiam dare poſthumis?

Poteſt, quia cum de commodo agitur, habentur poſthumi pro natis, §. 4. *Inſt. de tutel.* (*v. l.* 7. *l. pen. ff. de ſtat. homin.*) Quod receptum eſt peculiari favore propter præmaturum parentum fatum; cum aliàs quilibet ad utramque fortunam naſcatur.

Quid, ſi quis filio dederit?

Si ſimpliciter filio, non addito nomine, omnibus filiis dediſſe videtur, *l.* 16. §. 1. *ff. h. junct. l.* 116. 122. *ff. de V. S.* Similiter ſi filiis dederit, etiam filiæ comprehenduntur licet poſthumæ: non nepotes, niſi liberos vel poſteros dixerit, *l.* 5, 6. *ff. h.*

Imo videntur nomine filiorum *nepotes venire. l.* 84. *ff. de V. S.*

Id verum eſt, cum eadem utrorumque eſt ratio: ſed in tutoris datione diverſa eſt, quia aliud eſt patrimonium quod nepotes habent, aliud quod filii: nepotes enim præter alia etiam patris ſui habent bona, *l.* 31. §. *fin. ff. de excuſat. tut.*

Quid, ſi filiabus ſit tutor datus?

Non filius, *l.* 45. *ff. de legat.* 2. ſed filiabus etiam poſthumis datus eſt, *d. l.* 3. *ff. h.*

Cur legatum, quod filiabus datum eſt, non pertinet ad poſthumas, l. 15. §. *fin. l.* 17. *pr. ff. de legat.* 1.?

Eſt alia legati, quam tutoris dati ratio. Legatum enim ob affectum vel merita perſonæ relinquitur, *l.* 9. *ff. pro ſoc.* Tutor datur, ut conſulatur tantum liberis, quia ſua tueri non poſſunt, §. 1. *Inſt. de Attil. tutor.* Nec etiam per tutoris dationem tutori quicquam adimitur, ut per legatum hæredi, *l.* 116. *de legat.* 1.

Cur additur, in teſtamento?

Quia, ſi tutor non ſit datus teſtamento, nec codicillis teſtamento confirmatis, ſed in [*a*] codicillis ab inteſtato, eſt confirmandus, *l.* 1. §. 1. *ff. de confirmand. tutor.*

[*a*] In hac re hodie non diſtinguitur inter teſtamenta & codicillos; tutor enim codicillis datus hodie eodem loco eſt, quo eſt teſtamento datus.

Quæ ſunt prærogativæ teſtamentarii tutoris?

1. Quod dari poſſit ad tempus; ex tempore, & ſub conditione, §. 2. *Inſt. h.* 2. Quod præferatur omnibus legitimis & dativis, etiam matri & aviæ, *l.* 11. *ff. h. Nov.* 118. *c.* 5. 3. Quod non ſatiſdet, nec in eum inquiratur, *pr. Inſt. de ſatiſdat.*

Poteſtne tutor ad certam rem dari?

Non [a] poteſt, §. 3. *Inſt. h.* Et, ſi datus ſit, non valet datio, *l.* 12, 13, 14. *ff. h.* Sin autem bona ſint ſita in diverſis Provinciis, utilitatis cauſa recepta eſt datio ad res, *l.* 15. *ff. h.*

[a] Id hodie non obſervatur, cum tutorum & curatorum officio hodie ſint confuſa, & quemadmodum curator poteſt dari ad certum actum, ita & tutor, *Grot. lib.* 1. *p.* 7. *in fin.*]

Tit. 3. De confirmando tutore vel curatore. Tit. 29. Lib. 5. Cod.

Quando confirmatione eſt opus?

Si dederit is, qui teſtamento [a] dare non poteſt; ut mater, patronus, extraneus: aut ſi tutor ſit datus ei, cui non poteſt dari; ut ſi liberi non ſint in poteſtate vel ſint puberes, *l.* 1. §. 1. 3. *D. h.* aut in codicillis non confirmatis tutor ſit datus, *d.* §. 1.

[a] Hodie cum tutor teſtamento eſt datus, ſolet magiſtratui id denunciari, non quidem ut confirmet, ſed exigat juramentum, & ut magiſtratui conſtare poſſit proſpectum eſſe pupillis.]

Quæ ſunt privilegia confirmati tutoris?

Quod non ſatiſdet, &, ſi pater eum dederit, ſine inquiſitione confirmetur, vel ſi alius, ex inquiſitione confirmetur, *l.* 1. §. 2. *l.* 2. *D. h.*

An ergo in eum, quem pater dat inutiliter, nullo modo inquiritur?

Imo inquiritur in hæc. 1. An patris voluntas duraverit. 2. An celata vel ignorata emerſerit improbitas morum. 3. An inimicitiæ poſt cum patre exarſerint. 4. An tutor cum fiſco damnoſum contractum inierit, vel aliter pauperior ſit factus. 5. An aliqua ſit juſta cauſa eum prætereundi, l. 8, 9, 10. *D. h. l.* 4. *D. de teſtam. tutel.*

Quid, ſi pater filio naturali tutorem dederit?

Etſi quidem tutor filio impuberi datus, aut curator puberi vel impuberi, citra inquiſitionem ſit confirmandus.

mandus, *l. 6. D. h.* tamen tutor naturali tantum datus confirmatione indiget, licet pater quid ei reliquerit, *l. 7. ff. h.*

Tit. 4. De legitimis tutoribus. Tit. 30. Lib. 5. Cod. Tit. 15. Lib. 1. Inſt.
De legitima agnatorum tutela. Tit. 16. Lib. 1. Inſtit.
De legitima patronorum tutela. Tit. 17. Lib. 1. Inſtit.
De legitima parentum tutela. Tit. 18. Lib. 1. Inſtit.
De Fiduciaria tutela. Tit. 19. Lib. 1. Inſtit.
Quando mulier tutelæ officio fungi poteſt. Tit. 35. Lib. 5. Cod.

Quid eſt tutela legitima?

Quæ defertur à ſola lege [a] ſic dicta, quod ſine facto hominis per ſolam legem introducatur & valeat. [a] Hodie cum teſtamento tutor non eſt datus, magiſtratus ſolet optime proſpicere pupillis de tutoribus, & non ſemper admittere legitimos, ſed eos tantum qui videntur idonei, *arg. l. 10. de confirm. tutor.*

Quomodo hæc diſtinguitur?

Fuit olim 1. Agnatorum, quæ agnatis, per virilem ſexum conjunctis, propter commodum ſucceſſionis deferebatur ex verbis duodecim tabularum, *tot. tit. de legit. agnator. tutel.* 2. Patronorum quam ex interpretatione legis ob commodum ſucceſſionis patroni ad tuendos libertos obibant, *tot. tit. de legit. patronor. tut.* 3. Parentum. [a] qua patres ad exemplum patronorum liberos ſuos impuberes defendebant, *tot. tit. Inſt. de legit. parent. tut.* 4. Fiduciaria, quam ſuſtinebant fratres ad ſuos fratres gubernandos: Verum hodie, ſublato diſcrimine inter agnatos & cognatos, *Nov. 118. c. 4. & 5.* & agnatorum tutela eſt abolita. Sic autem jura tutelæ legitimæ ſunt diſpoſita, ut patre mortuo, primo loco admittatur mater, ſecundo avus,

tertio avia, & poſt cæteri conſanguinei ſecundum ordinem ſuccedendi ab inteſtato; ut, qui eodem ſunt gradu, eodem modo onere tutelæ graventur, modo ſint habiles ſexu, arte, &c. (*v. l. 9. ff. de legit. tut.*)

[*a*] Hodie patres ſunt ipſo jure legitimi tutores, *Argentr. art.* 464. *gloſſ.* 1. *n.* 2, 3. ita tamen ut plurimum iis ſoleat adjungi aliquis ex linea materna, à qua bona ad pupillos pervenerunt, *Grot. lib.* 1. *p.* 6.]

Quomodo matres, & aviæ admittuntur ad tutelam?

1. Si teſtamento non ſit datus tutor. 2. Cogi non poſſunt, ſi nolint, *d. Nov.* 118. *c.* 5. 3. Debent eſſe viduæ. [*a*]

[*a*] Solebant olim & matres & aviæ renuntiare Senatuſconſulto Vellejano, quinimo & jurare ſe non venturas ad ſecunda vota. Verum hoc jusjurandum ſublatum eſt Jure Noviſſimo, & renunciationes non frequentantur ſecundum mores, *Buſ. in l.* 1. *n.* 14. *ff. de legit. tut. Chriſtin. vol.* 3. *dec.* 149. *n.* 3. niſi ſc. id ſtatuta exigant, *Grot. lib.* 1. *p.* 7. *n.* 19.]

Quid ergo, ſi ad alias nuptias poſt pervenerint?

Removentur à tutela vel cura, *Auth. Sacramentum. C. quand. mul. tut.* Et, ſi non redditis rationibus ad ſecunda vota tranſierint, privatur [*a*] ſucceſſione legitima liberorum impuberum, *l.* 2. *C. h.* ut & bona ſecundi mariti pro adminiſtratione ſunt obligata, *l. penult. C. in quibus cauſis pign.*

[*a*] Hæc pœna hodie non obſervatur, maxime ſc. cum bona fide omnia ſunt tranſacta.]

Quid, ſi maritus ſecundus moriatur?

Non recipient matres, vel aviæ tutelam, *arg. l.* 1. *C. ubi pupillus educar.*

De Attiliano tutore, & eo, qui ex Lege Julia & Titia dabatur. Tit. 20. Lib. 1. Inſtit.

De tutoribus & curatoribus datis ab his, qui jus dandi habent: & qui, & in quibus cauſis ſpecialiter dari poſſunt. Qui dare tutores vel curatores poſſunt, & qui dari non poſſunt. Tit. 34. Lib. 5. Cod.

Quæ eſt tutela dativa?

Quia magiſtratus pupillis, cum nulli ex teſtamento, nec ex lege ſunt tutores; proſpicit de tutoribus, *pr. Inſt. h.*

Quis magiſtratus hanc habet poteſtatem?

Varie [a] olim ea fuit exercita: competebat enim illi ſoli, cui lex eam dederat, *l. 6. §. 2. ff. de Tutel.* verum ſecundum mores quilibet magiſtratus poteſt dare.

[a] Hodie hæc res devolvitur ad ordinarios judices, ut maxime eos quibus id ſpecialiter eſt demandatum, quales ſunt judices pupillares, *Grot. lib. 1. p. 7. Argentr. art. 458. gloſſ. 2. n. 2. & 4.*

Quid, ſi teſtamento ſub conditione vel ex die tutor ſit datus?

Eſt à magiſtratu dandus; uti etiam fiet, quoties teſtamento datus ſeſe excuſaverit vel fuerit remotus, *l. 11. pr. §. 1. & 2. ff. de teſtam. tut.*

Quid, ſi teſtamento dati obierint, vel deportati ſint?

Si unus fuerit tutor, iſque obierit vel deportatus ſit, tutori legitimo erit locus; ſi autem plures teſtamento ſint dati, in locum unius mortui vel deportati, ſi res pupilli id exigant, dabitur tutor à magiſtratu. Sin autem omnes obierint, vel in civitate eſſe deſierint, vocabitur tutor legitimus, *d. l. 11. §. 3, 4.*

De tutoribus vel curatoribus illuſtrium vel clariſſimarum perſonarum. Tit. 33. Lib. 5. Cod.

An igitur magiſtratus promiſcue omnibus poteſt dare?

Non. [a] eſt enim modus juriſdictionis ſervandus, §. 4. *Inſt. de Attil. tut.* Unde in ſpecie placuit, ut illuſtri genere natis dentur Romæ à præfecto urbi, adhibitis in conſilium decem ſenatoribus & prætore pupillari, *l.* 1. *in pr. h.* in provinciis à præſide, *d. l.* 1. *in fin. in not.* §. 4. *& ſeq. Inſt. de Attil. tut.*

[a] Hodie ſolet à proprio judice illuſtrium tutor dari, ut ſi illi ſunt qui forum ſuum tantum habent coram ſuperiori ſenatu Provinciæ, ab eo accipiunt etiam curatores: Sic in Gallia nobiles tutores accipiunt ab iis ordinibus, à quibus immediate ad ſuperiorem ſenatum fit provocatio, *Rebuff. de ſent. proviſ. art.* 3. *gloſſ.* 2. *n.* 13.

Qui Tutores dari poſſunt.

Qui poſſunt dari?

Non fœminæ ſed maſculi, & tam Patres quam filiifamilias, *l.* 7. *D. de tutel.*

Quouſque pater tenetur ex adminiſtratione filii?

Siquidem ſeſe immiſcuerit dicto, ſcripto, vel facto, in ſolidum; aliàs, ſi tantum conſenſerit, non ſeſe immiſcuerit, tantum peculio tenus, *d. l.* 7. *De tutel. junct. l.* 21. *D. adminiſtr. tutor.*

Poteſtne & creditor vel debitor pupilli tutor dari?

Prohibitum id fuit jure [a] novo, *Nov.* 72. addita hac pœna, ut ſi debitor ſit & diſſimulata obligatione ſe pro tutore gerat, ſolutio quam fecit ſit nullius momenti, & creditor ſi diſſimulaverit, patiatur jacturam actionis *Auth. minoris. C. qui dari tutores.* Sin autem contigerit, tutorem dum tutelam gerit, fieri debitorem aut creditorem, adjungendus eſt ipſi curator, *d. Auth. minor.*

[a] Id hodie non procedit in teſtamentario, *DD. in d.*

in d. auth. minoris C. qui dari tutor. Montan. de tutel. c. 9. n. 67. & ſeqq. Sande lib. 2. tit. 9. def. 1. Faber l. 5. C. tit. 20. def. 1. Guido Papa Q. 144. Quid in patre & avo tradit *Sande lib. 2. tit. 9. def. 2.*

Si contra matris voluntatem tutor datus ſit. Tit. 47. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi contra matris voluntatem ultimam tutor ſit datus à magiſtratu?

Removebitur ſine infamia, niſi fraudem commiſerit, *l. un. C. h. l. ult. de ſuſp. tutor.*

De curatoribus. Tit. 23. Lib. 1. Inſt.

Cum aliqui eorum, qui ſe defendere non poſſunt, ſint in tutela, aliqui in cura; Videndum & de cura.

Quid eſt cura?

Eſt poteſtas [*a*] adminiſtrandi bona eorum, qui per ætatem (*v. l. 1. §. 2. & 3. ff. de minor.*) vel aliam rationem ſua gubernare nequeunt.

[*a*] Jure Civili non recte dantur curatores teſtamento, hodie omnino, quia nomina & officia tutorum & curatorum ſunt confuſa, *Grot. l. 1. p. 7. Chriſtin. vol. 3. deciſ.* 148. *Gail. lib. 2. obſ. 69. n. 1.*]

Quibus datur curator?

1. Puberibus, *pr. Inſt. h.* 2. Majoribus 25 annis, prodigis, [*a*] furioſis, mente captis, ſurdis, mutis, iiſque, qui perpetuo morbo laborant, ut ſuis rebus ſupereſſe nequeant, §. 3. & 4. *Inſt. h.* 3. Quandoque impuberibus, ſi tutor teſtamento datus vel legitimus non ſit ad adminiſtrandum idoneus, vel ſi tutor ad tempus ſit excuſatus, vel ſi conſanguineus ex cauſa ſit ſuſpectus, §. 5. *Inſt. h. l. 9. ff. de ſuſpect. tutor.*

[*a*] Hodie poteſt Curia prodigis dare curatores, ut deciſum eſt apud *Neoſtad. deciſ. fin. Cur. Holl.*]

De actore à tutore ſeu curatore dando. Tit. 61. Lib. 3. Cod.

Quid, ſi tutor vel curator datus quidem ſit idoneus, ſed adverſa valetudine, non ſontica, nec perpetua, vel aliis impedimentis diſtrictus, non ſufficiat ſatis adminiſtrationi?

Solet ejus nominatione & periculo conſtitui & confirmari à prætore [a] actor, §. *fin. Inſt. h. l.* 24. *ff. de adminiſt. tutor. l. unic. C. h.*

[a] Hodie autem tutor etiam poteſt dare procuratorem ſeu adminiſtratorem ſuo nomine, ſic ut non opus ſit ad hoc conſenſu prætoris, *Zyp. tit. de tutor. verſ. tutoribus.*]

De in litem dando tutore vel curatore. Tit. 44. Lib. 5. Cod.

Poteſtne & curator dari ad ſpeciale aliquod negotium, quod tutor vel curator alius adminiſtrare non poteſt?

Poteſt, §. *fin. Inſt. de authorit. tut.* Ita ad litem certam, qua in re hoc ſpeciale eſt, quod non teneatur ex periculo pro aliis tutelæ partibus adminiſtrandis, poſſitque ſumptus litis recuperare ab illo, qui ordinarie adminiſtrat, *l.* 1. *& tot. tit. C. h.*

In quibus cauſis tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari poteſt. Tit. 36. Lib. 5. Cod.

Poteſtne etiam tutor pupillo habenti tutorem dari?

Non poteſt, niſi cauſa [a] cognita, ut ſi ſubſtituendus ſit aliquis in locum ſuſpecti, relegati, vel mortui, *l.* 2. 4. *C. h.* & ſimilibus caſibus, quibus Judex putat eſſe neceſſarium.

[a] Hodie indiſtincte ſolet dari tutor, ſive pupillus habeat tutores ſive non, *Radeland. d. c. Ultraj.* 63. *n.* 2. *Grot. lib.* 1. *p.* 7. *n.* 11.]

Qui dare poſſunt curatores?

Proprie non dat teſtator, ſed is, quem dedit, confirmandus eſt, §. 1. *Inſt. de curat.* Nec à lege eſt curator,

quia cum minor ipſe poſſit condere teſtamentum, & adimere propinquis hæreditatem, non ſunt conſanguinei onerandi curatione, *argum. l.* 73. *ff. de R. I.* Itaque omnes ſunt dativi. *d.* §. 1. *Inſt. de curat.*

Tit. 6. Qui petant tutores vel curatores, & ubi petantur. Tit. 31. Lib. 5. Cod.

Qui petunt tutores vel curatores?

Matris ſolicitudo, ut & propinquorum, qui ſucceſſuri ſunt ab inteſtato, in petendis tutoribus, non autem curatoribus, obſervatur, *l.* 1. *l.* 2. *ff. h.* &, ſi negligentiores fuerint, & intra annum non petierint, iis omnis & ab inteſtato, & ex jure ſubſtitutionis ſucceſſio impuberis [*a*] denegatur, *l.* 2. §. 1. *ff. h. l.* 10. *C. de legit. hæred.* Alii vero propinqui, affines, familiares, maſculi & fœminæ, poſſunt quidem tutores petere, ſed voluntario, *l.* 2. *pr. D. h.* Minores vero ſibi petunt curatores, vel per ſe, ſi ſint præſentes, vel per procuratores, ſi abſint, *d. l.* 2. §. 4. *&* 5.

[*a*] Id hodie præciſe non obſervatur, ſed tamen matres & alii propinqui debent petere tutores.]

Ergo minores inviti non accipiunt curatores?

Nullo [*a*] modo, non enim ipſis obtrudi poſſunt, niſi res ſuas dilapidare inceperint, *l.* 12. §. 2. *D. de tutor. & curat. dat.* vel lis immineat. §. 5. *Inſt. de curat.*

[*a*] Secus hodie receptum eſt, ut notat *Buſius in l.* 1. *n.* 6. *de tutel. Argentr. art.* 474. *gloſſ.* 2. *n.* 4. *Zyp. de tutor. verſ. invitis. Chriſtin. vol.* 3 *dec.* 140. *n.* 13. *&* 14.]

Ergone iis adminiſtratio rerum eſt permittenda, contra l. 1. *pr. &* §. *fin. D. de minor.*

Nequaquam, ſed ſi res ipſorum exigat, monendi & cogendi ſunt, ut curatores petant, *l.* 6. *C. h. l.* 5. *D. de adminiſtr. & peric. tutor.*

Ubi petantur tutores vel curatores. Tit. 32. Lib. 5. Cod.

Ubi petuntur tutores vel curatores?

Ubi pupilli degunt, & ubi eorum ſunt facultates, & un-

& unde originem per conditionem partis ducunt: quod ſi ubi morantur, inde [a] originem non ducant, vel bona ibi non habeant, reſtitui debent origini & ubi patrimonium habent, ut ibi accipiant tutores vel curatores, *l. unic. C. h.*

[a] Loci origo hodie in hac re non ſpectatur, ſed ibi petuntur tutores, ubi pupilli morantur, *Argentr. art. 458. gloſſ. 2. n. 4. Rebuff. de proviſ. ſentent. art. 3. gloſſ. 2. n. 12.*]

Quid, ſi in diverſis provinciis pupillus habuerit patrimonium?

Magiſtratus in ſingulis provinciis dabit tutores, *l. 27. ff. de tutor. & curat. dat.* &, ſi nimium diſſitæ ſint facultates, ſpectandus eſt locus originis, vel domicilii: hoc attento, ne tutor vel curator adminiſtrare cogatur ultra centeſimum lapidem, niſi in eadem provincia pupilli ſit patrimonium, *l. 21. §. 2. ff. de excuſat.*

De ſatiſdatione tutorum vel curatorum. Tit. 24. Lib. 1. Inſtit.

Eſtne Iure Civili ſatiſdatione opus, ut pupillis vel minoribus undequaque ſit cautum?

Eſt [a] omnino, *pr. Inſt. h.* ſed hac non onerantur teſtamentarii, & qui ad inquiſitionem ſunt dati, *d. pr.*

[a] Hodie ſatiſdatio non eſt abſolute neceſſaria, *Sande l. 2. tit. 9. def. 9. Rebuff. d. loc. art. 13. gloſſ. 2. n. 8.*

Quomodo ſit hæc ſatiſdatio?

Datis fidejuſſoribus, l. *1. ff. qui ſatiſd. cog.* Sed hodie multis locis non frequentatur; cum ipſo jure bona pro adminiſtratione ſint obligata, *l. 20. C. de adminiſtr. tut.* & ulterius gravari non debeant tutores propter onus quod ſuſtinent.

Quid, ſi plures teſtamento, vel ex inquiſitione ſint dati?

Poteſt unus (ſi velit ipſe ſolus adminiſtrare vel ab adminiſtratione liberari) offerre contutoribus vel concuratoribus [a] optionem, utrum velint ſatiſdare & adminiſtrare, an ſibi ſatiſdari ab offerente, ut is admi-

adminiſtret: ſi vero talis oblatio non fiat ab ullo, adminiſtrabit is, quem teſtator voluerit, vel eligent unum inter ſeſe; aut ſi diſſentiant, Prætor ſe interponet, §. 1. *Inſt. h.*

[*a*] Id hodie non eſt verum, cum ſatiſdatio non adeo neceſſaria.]

De tutore vel curatore, qui ſatis non dedit. Tit. 42. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi non præſtetur ſatiſdatio?

Arceantur tutores vel curatores ab adminiſtratione, *l.* 1. *C. h.* & ſi Præſidi jubenti ſatiſdationem fieri non obtemperantes adminiſtraverint, removentur cum infamia, niſi inopiæ cauſa hoc fecerint, *l.* 2. *C. h.* Illa, quæ interim ſunt geſta, ſive ſententia fuerit lata, ſive alienatio fuerit facta, nullius ſunt momenti, adeo ut non opus ſit reſtitutione in integrum, *l.* 3. *fin. C. h.*

Tit. 7. De adminiſtratione & periculo tutorum & curatorum qui geſſerint vel non: & de agentibus vel conveniendis uno vel pluribus.

De adminiſtratione tutorum vel curatorum, & pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda. Tit. 37. Lib. 5. Cod.

Debentne neceſſario tutores vel curatores adminiſtrare tutelam?

Debent, *l.* 1. *ff. h.* Eſt enim munus publicum, *pr. Inſt. de excuſat. tutor.*

Qui ex curatoribus debent adminiſtrare?

Præſtat, ut per unum omnia dirigantur; ſingula enim melius expediri poſſunt per unum, quam ſi per multos tutela ſpargatur, *l.* 3. §. 6. *ff. h.*

Ergone reliqui, qui non adminiſtrant, ſunt liberati?

Nullo modo: conveniri enim poſſunt, excuſſis facultatibus adminiſtratoris, & imputabitur iis ſi admini-

ſtratorem ſuſpectum non fecerunt; aſſidue rationes ſingulares exigent, & obſervabunt ſingula, *d. l.* 3. §.2.

A quo fit initium adminiſtrationis?

Præſtabitur juramentum, *auth. quod nunc. C. de curat. furioſ.* & antequam ſe immiſceat adminiſtrationi tutor, faciet inventarium, quod eſt fundamentum adminiſtrationis & rationum reddendarum, *l.* 7. *ff. l.* 24. *C. h. l. ult.* §. 1. *C. de arbitr. tutel.*

[*a*] De hoc juramento tractat *Sande lib.* 2. *tit.* 9. *def.* 9. *Mynſing. cent.* 6 *obſ.* 39.]

Quid, ſi quis neglexerit facere inventarium?

Removendus eſt ut ſuſpectus, cum infamia, ſi dolo id omiſerit, *d. l.* 7. *d. l. fin.* §. 1. *C. de arbitr. tutel.*

Annon aliquando omitti poteſt?

Poteſt omitti ex juſta [*a*] cauſa *d. l.* 7. *ff. h.* uti ſi expediat non divulgari ſecreta patrimonii, vel plus ſit impendendum inventario, quam eſt in bonis.

[*a*] Inter juſtas cauſas etiam referri poteſt morbus ſonticus tutoris, *Bart. in d. l.* 7. *n.* 17, 18.]

Quid, ſi pater prohibuerit confectionem inventarii?

Excuſabitur quidem tutor, quod ob eam cauſam non fecerit; verum præſtat judici rem exponere: & licet non ſolemne faciat [*a*] inventarium, ſatius tamen eſt coram teſtibus ſummariam aliquam deſcriptionem bonorum fieri.

[*a*] Ut in omni ſic & in hac re ſpectanda eſt utilitas pupillorum, *Grot. lib.* 1. *p.* 9. *n.* 5, 6. *Clarus* §. *teſtam. Q.* 66. *in f. Argentr. art.* 477. *gloſſ.* 2. *n.* 5. Adi *l.* 1. §. 1. in verbis, *nonnunquam volunt. ff. ubi pupill. educ.*]

Poteſtne ante confectionem inventarii aliquid geri?

Nihil prorſus, niſi quod dilationem pati non poſſit, *l.* 7. *ff. h.*

Circa quæ verſabitur adminiſtratio?

1. Curabuntur ea, quæ ad perſonam inſtruendam pertinent: ut pro facultatibus & dignitate fiat educatio, mercedes præceptoribus præſtentur, *l.* 12. §. 3. *ff. h.* ali-

alimenta recte decernantur, &c. 2. Rerum juſta ratio habenda eſt.

In quibus conſiſtit adminiſtratio circa res?

Ut bene acquirantur, conſerventur rite, & prudenter expendantur.

Quomodo recte acquiruntur & conſervantur?

Moroſi debitores ad ſolutionem interpellandi ſunt, *l.* 18. *C. l.* 46. *fin. ff. h.* &, ſi non ſolvant, cogendi ad venditionem pignorum, *l.* 18. *C. h.* Defendendi pupilli & minores contra eos, qui cum iis agunt, *l.* 28. *C. h.* non tantum in prima, ſed & in appellationis inſtantia, *l.* 1. *C. h.* (*add. l.* 6. *C. eod.*)

Poſſuntne tutores tranſigere & juramentum deferre?

Poſſunt, ſi hoc utile ſit pupillis; & nihil alienent vel imminuant, *d. l.* 46 §. *fin. l.* 35. *ff. de jurejur.*

Poſſuntne tutores debitoribus pupilli tempus ad ſolvendum prorogare?

Non poſſunt ex mera gratia, *arg. l.* 18. *C. h.* Secus, ſi juſta & utilis ſit cauſa, vel ſaltem ea præſumatur ex bona fide, *arg. l.* 28. §. 1. *ff. de pact.*

Quomodo in expendendo tutor verſabitur?

Ut in tempore [*a*] ſolvat, ne pupillus in pœnam aliudve damnum incidat: alias enim erit id tutoris periculo, *l.* 1. 23. *C. h.* pecuniam quam accepit, non temere otioſam relinquat, ſed in emptionem prædiorum, vel aliud lucrum conveniens collocet, *l.* 24. *C. h.* niſi reditus prædiorum pupillo ſufficiant; tunc enim tutor impune [*b*] poterit pecuniam otioſam ſervare, *Auth. noviſſ. C. h.* ut autem omne periculum, circa uſuras tutor evitet, implorabit conſilium & decretum [*c*] magiſtratus, & ſic ab omni parte ſecurus eſſe poterit, *l.* 25. *C. h.*

[*a*] Quinimo & tutor debet pecuniam ſibi debitam à pupillo perſolvere, ne pupillus damnum ex uſuris patiatur, Berlich. *p.* 1. *concl.* 71. *n.* 10. [*b*] Id hodie non toleratur, verum multis locis vel duo vel tres menſes dantur, & in genere judex arbitratur, an tutor ſatis diligens in hac re ſit. [*c*] Vel ſecundum

V 7 *Neoſtad.*

Neoſtad. ſupr. cur. deciſ. 51. poterit tutor pecuniam pupillarem conſignare.]

De periculo tutorum vel curatorum. Tit. 38. Lib. 5. Cod.

Quod periculum pertinebit ad tutores vel curatores?

Præſtabunt omne damnum, quod eſt ex levi culpa, *l. 7. Cod. arbitr. tutel.* (*v. l. pr. ff. de tutel. & ration.*) tantum quod eſt ex lata, ſi non ſatis bonam conditionem elegerint in comparandis prædiis, *l. 7. §. 2. ff. de adminiſtr. tut.* vel nomina paternorum debitorum minus idonea eſſe cœperint, *l. 2. Cod. arbitr. tutel. Dd. Ll.*

De dividenda tutela, & pro qua parte quiſque tutorum conveniatur. Tit. 52. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi diviſa ſit adminiſtratio inter plures tutores vel curatores?

Quiſque adminiſtrabit ſecundum ſibi adſignatam partem, vel regionem, *l. 39. §. 7. & 8. ff. de adminiſtr. tutor.* Et, ſi diviſa non ſit tutela, ſinguli poſſunt lite pulſari in ſolidum, & ceſſa à pupillo vel minore actione adverſus collegas agere, ſi ſolverunt, *l. 2. C. h.* Competit vero iis exceptio diviſionis, qua obtinent, ut & reliqui pro ſuis partibus conveniantur, *l. 1. §. 10, 11. ff. de tutel. & ration. l. fin. ff. rem pupill. ſal.* modo omnes ſolvendo fuerint tempore tutelæ finitæ, &, ſi poſt quidam labantur facultatibus, nullum exinde ſuſtinebunt reliqui periculum, *l. 1. C. h.*

Quid, ſi quidam geſſerint, quidam non?

Qui non geſſerunt, recte conveniuntur, iis primum excuſſis qui geſſerunt, *l. 3. C. h.* uti de honorariis tutoribus reſponſum eſt, in *l. 3. §. 2. ff. de adminiſtr. tutor.*

Quid, ſi tutela ſit diviſa vel à teſtatore vel à judice?

Quiſque pro ſua adminiſtratione tenetur, niſi neglexerit contutorem [a] ſuſpectum poſtulare: id enim imputabitur, *d. l. 2. C. h.*

[a] Uſus

[4] Uſus practicus in hac re hic eſt, quod quando diviſio per teſtatorem vel per judicem eſt facta, & is qui fideliter adminiſtravit, non ſit ſolvendo, reliqui non teneantur, ſed tunc demum quando non fideliter eſt adminiſtratio habita, & non eſt facta poſtulatio ſuſpecti tutoris: Hic omnino eſt ſenſus *d. l. 2. C. h.* in verbis *periculum invicem tutoribus non ſuſtinentibus, niſi ſuſpectum non removerunt, vel tarde ſuſpicionis rationem moverunt.* Huc facit *l. 31. de admiſtr. tutor* & *l. 2. C. de peric. tutor.*]

Quid, ſi ipſi tutores inter ſeſe diviſerint adminiſtrationem ſine authoritate judicis?

Singuli in ſolidum conveniri poſſunt ac ſi diviſio non eſſet facta, *d. l. 2. C. h.* verum datur iis beneficium diviſionis, *d. l. 1. §. 10. & ſeq. ff. de tut. & rat. diſtr.*

Tit. 8. De authoritate & conſenſu tutorum vel curatorum. Tit. 59. Lib. 5. Cod.

Poſſuntne pupilli vel minores quid adminiſtrare?

Pupilli ſine tutorum authoritate nihil in detrimentum ſuum facere poſſunt; ſed in commodum, *pr. Inſt. h.* (*v. §. 9. Inſt. de inut. ſtip.*) Ex authoritate vero eorum omnia gerunt, modo fari poſſint, *l. 3. §. de R. I.* Minores autem, ſive curatores habeant ſive non, ſemper poſſunt obligari ſine conſenſu Curatorum, *l. 101. ff. de V. O.* ſed læſi reſtituuntur, *tot. tit. ff. de minor.* nihil autem alienare poſſunt ſi curatores habeant, *l. 3. C. de reſtit. in integr. minor.*

Annon pupilli naturaliter obligantur?

Obligantur, (*v. l. 41. ff. de condict. indeb. coll. l. 66. eod.*) non ex conventione quoad ſe, ſed quoad alios; ut ſi novatio fiat, *l. 1. §. fin. ff. de novat. §. 3. Inſt. quib. mod. tollat. oblig.* ſi detur fidejuſſor, *l. 127. D. de V. O.* vel qua ſpectatur, quod ſolutio fieri poſſit, aut tantum facti habetur ratio, *l. 25. §. 1. §. 1. ff. quand. dies legat. vel fideicom.* Sin autem obligatio deſcendat ex re, propter utilitatem valide obligantur, etiam quoad propriam perſonam, *l. 46. ff. de obl. & act.*

Quid

Quid de obligationibus mutuis eſt ſtatuendum?

Pupillus quidem non eſt obligatus, verum is, qui cum illo contraxerit, ſiquidem pupillus velit, *d. pr. Inſt. h.* Id vero non ita eſt accipiendum, quod pupillus conſequi quid poſſit cum incommodo ejus, qui cum contraxit, ſed ſtatuere, utrum contractum velit eſſe ratum vel non.

Quid eſt authorem fieri, & quando authoritas interponenda?

Probare id quod agitur, *l.* 3. *ff. h.* Interponitur autem in continenti, dum negotium geritur: poſt [a] tempus enim, vel ab abſente tutore per nuncium fruſtra interponitur, §. 2. *Inſt. h.* (*v. l.* 9. §. 5. *de auth. tut. l.* 25. §. 4. *de acquir. hæred*)

[a] Hodie etiam ratihabitio ſufficit, ex regula quæ eſt in *l. ult. C. ad SC. Maced. Sande lib.* 2. *tit.* 4. *def.* 3.]

Quid, ſi inter tutorem & pupillum negotium ſit gerendum?

Dabitur interim ad eum actum curator, qui negotio finito curator eſſe deſinit, §. *fin. Inſt. h.*

Valetne hæc regula perpetuo, quod pupillus ſuam poſſit facere meliorem conditionem ſine authoritate?

Valet, niſi hæreditas ineunda, vel bonorum poſſeſſio petenda; licet ſit lucroſa, §. 1. *Inſt. h.*

Quibus modis tutela finitur. Tit. 22. Lib. 1. Inſt. Et quando tutores eſſe deſinant. Tit. 60. Lib. 5. Cod.

Quibus modis finitur tutela ſpecialiter?

1. Pubertate [a], quæ in maſculis quatuordecim, in fœminis duodecim annis terminatur, *pr. Inſt. h.* 2. Exiſtentia temporis vel conditionis adjectæ tutoris dationi in teſtamento, §. 2. 5. *Inſt. h.*

[a] Non a. hodie, quia nomina, ut ſæpe dictum, & officia tutorum & curatorum ſunt confuſa, *Grot. l.* 1. *p.* 7. *Chriſtin. vol.* 3. *deciſ.* 148. *n.* 14. *Argentr.* 474. *gloſſ.* 2. *Gail. lib.* 2. *obſ.* 96.

Quomodo cura finitur ſpecialiter?

1. In minoribus mente & corpore ſanis, anno viceſimo

ſimo quinto, *pr. Inſt. de curat.* in furioſis, prodigis, mente captis, mutis, ſurdis, & perpetuo laborantibus, non aliter quam cum ſanitati mentis vel corporis fuerint reſtituti, *l.* 1. *D. de cur. furioſ.* 2. Si ad certum negotium ſit datus, eo finito, *§. fin. Inſt. de author. tut.*

Quæ ſunt communes cauſæ curæ vel tutelæ finiendæ?

1. Mors tutorum aut curatorum ſive pupillorum ac minorum, ſive naturalis ſive civilis. 2. Dignitas quælibet tutoris vel curatoris, quæ à curia liberat, *Nov.* 81. *c.* 1. *&* 2. *junct. l. ult. C. de decur.*

Ut cauſæ poſt pubertatem adſit tutor. Tit. 48. Lib. 5. Cod.

Annon & poſt pubertatem tutor adeſſe debet cauſæ pupillari?

Quamdiu tutor[*a*]in curatorem adminiſtrationem non tranſtulit, defenſioni cauſarum pupillarium aſſiſtere debet: licet enim tutelæ pubertate finiantur, periculum tamen adminiſtrationis non ante finitur, quam cum rationes redditæ, & inſtrumenta fuerint tradita, *l. unic. C. h.*

[*a*] Hodie,ut ſæpius repetitum,tutorum & curatorum officia confunduntur, adeoque tutores tenentur perſequi illa negotia, quæ inceperunt, donec minor, ad juſtam ætatem pervenerit, vel legitimam ætatis veniam impetravit, vel matrimonium inivit; ita receptum eſt in Hollandia, *Grot. lib.* 2. *p.* 10. *Zyp. tit. de tutor.* Verum in Friſia aliiſque locis, in quibus jus Civile viget, id quod hic proponitur, etiam vires habet.]

Debetne & tutor pubere facto pupillo appellationem à ſe interpoſitam proſequi?

Non ſolum ipſe, ſed & hæres ejus tenetur appellationis merita probare, antequam reddat rationes, *l.* 27. *ff. de appellat. l.* 5. *§.* 6. *ff. de admin. tutor. l.* 24. *ff. de appell. l.* 1. *ff. de fidejuſſ. tutor.* (*v. l.* 13. *de tutel. & ration.*)

Quid

Quid Iuris circa executionem ſententiæ?

Judicatum tutores vel curatores poſt pubertatem perſequi non tenentur, atque ejus ratione periculo culpæ non ſubjiciuntur, *l.* 39. §. 12. *ff. de adminiſtr. tut.*

Tit. 9. Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri poſſunt.
Tit. 39. Lib. 5. Cod.

Poſſuntne pupilli & minores ex facto tutorum vel curatorum agere vel conveniri?

Poſſunt: nam contrahendo ex rebus pupillorum & minorum, pupillis & minoribus actionem acquirunt, *l.* 2. *l.* 4. *C. h.* licet etiam pecuniam pupillarem tanquam ſuam mutuo dederint, vel ex ea prædium ſibi comparaverint: nam non eo minus actio [*a*] ex mutuo aut dominium pupillis vel minoribus acquiritur, *l.* 2. *ff. h.* Vice verſa ſi in rem eorum pecuniam mutuam ſumpſerint, ipſi pupilli & minores obligantur, *l.* 3. *C. h.* & ſi fuerint condemnati, &c, antequam ſatisfecerint, ab officio diſceſſerint, actio judicati adverſus pupillos vel adoleſcentes datur, *l.* 1. *C. h. l.* 26. *C. de adminiſtr. tutor.*

[*a*] Uſus hujus rei hic eſt, ut ſi tutor non ſit ſolvendo, pupillus præferatur omnibus creditoribus, tanquam dominus in pecunia ſua mutuo data, vel re empta pecunia pupillari, licet data vel empta nomine ipſius tutoris: Pariter ſi ſit res empta pecunia pupillari, & rei pretium valde ſit auctum, poteſt pupillus rem pecunia ſua emptam dicere abſolute eſſe ſuam, ſic ut illud augmentum conſequatur. Quid ergo ſi ſit diminutum? Poteſt pupillus rem illam rejicere, quo facit *pr. Inſt. de auctor. tutor.* Debet n. tutor ſibi imputare, cur eo modo proceſſerit.

Quid, ſi dolo quid fuerit commiſſum?

Non nocet pupillis nec minoribus, niſi qua locupletiores ex eo ſunt facti, *l.* 3. & 4. *ff. h.*

Si

Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere pro minore, vel conveniri poſſint. Tit. 40. Lib. 5. Cod.

Poteſtne unus ex tutoribus agere vel conveniri nomine pupillorum?

Poteſt, *l.* 1. *C. h.* niſi diviſa ſit tutelæ adminiſtratio per provincias; quiſquis enim in ſua provincia, non aliena, cauſas agit, *l.* 2. *C. h.* (*v. l. ult. C. de author. præſt.*)

Quid, ſi debitor in una provincia objiciat compenſationem ejus, quod ſibi debetur à pupillo in alia provincia?

Audiendus eſt, licet diviſio tutelæ ſit facta. Nam diviſio tutelæ, quæ non juris ſed juriſdictionis eſt, modum adminiſtrationi quidem facit, ſed non impedit quo minus unius ſit patrimonium, *l.* 36. *l.* 47. *in fin. D. de adminiſtr. tutor.*

Tit. 10. De ſuſpectis tutoribus vel curatoribus Tit. 43. Lib. 5. Cod. Tit. fin. Lib. 1. Inſt.

Quid, ſi quis ex fide tutelam non gerat?

Hic propter malos mores removendus eſt à tutela, *t. t. D. h.*

Ex quibus cauſis ſuſpectus ſit tutor?

Si per contumaciam non gerat, *l.* 3. *C. h.* vel fraudulenter aut ſegniter, *l.* 5. *C. h.* Quæ autem ſegnities ſufficiat, judicis arbitrio [*a*] eſt relinquendum, *l.* 3. §. 12. *D. h.*

[*a*] Ratio eſt, quia nulla juris definitione comprehendi poteſt id quod facti eſt, *l.* 32. *ff. de uſur.* In hac a. re debet judex eſſe tardus, ut non facile quem removeat; remotio n. licet infamiam juris non importet, inurit tamen notam apud probatos viros *arg. l.* 2. *ff. de obſeq. patr. & parent.*]

Quid, ſi faciat tutor, ut alimenta non poſſint decerni?

Si ſui copiam non faciat, dabitur pupillo curator, quo authore pupillus in bonorum poſſeſſionem mittendus,

tendus, & quæ mora deteriora ſunt futura, diſtrahenda ſunt, *l.* 3. §. 14. *D* §. 9. *Inſt.h.* verum, ſi præſens contendat, non poſſe pupillo propter inopiam decerni, dabuntur pupillo advocati, &, ſi tutor mendacii convincatur, extra ordinem punietur, *d. l.* 3. §. 15.

Quid, ſi tutor accuſatus offerat ſatisdationem?

Nihil id proderit. Expedit enim rem ſalvam habere, quam tabulas cautionis, *l.* 5. *&* 6. *ff. h.*

Quid, ſi tutor ante tutelam, ſive ejus adminiſtrationem male ſe geſſerit?

Si quid admiſit, antequam tutor eſſet, quamvis in bonis pupilli, non poteſt ſuſpectus poſtulari, *l.* 3. §. 5. *D. h.* ſecus, ſi, cum tutor eſſet antequam adminiſtraret, quid commiſerit, §. 5. *Inſt. h.*

Poſſuntne omnes ſuſpectos poſtulare?

Poſſunt: imo & mulieres, §. 3. *Inſt. h.* quin & puberes ex conſilio neceſſariorum; non autem impuberes, §. 4. *Inſt. h. l.* 7. *D. h.*

Qui poſſunt fieri ſuſpecti?

Omnes, cujuſcunque ſunt generis. Patronis vero hoc datum eſt, ut removeri quidem poſſint, ſed non fiant infames, licet dolum commiſerint, §. 2. *Inſt. h.* Et conſanguineis, ſi negligentiores ſint, adjungitur curator ad adminiſtrandum, *l.* 9. *D. h.*

Quis eſt effectus hujus accuſationis?

Simulac ea eſt propoſita, ſtatim adimitur tutori adminiſtratio, *l.* 7. *C. h.* quod ex favore pupillorum receptum eſt contra regulam communem, quæ vult, ne ab executione fiat initium, *l.* 1. *C. de execut. rei jud.* &, ſi accuſatio vera deprehendatur, & ſufficiens videatur cauſa, non tantum removendus eſt tutor, ſed & ob dolum tantum fit infamis, *l.* 3. §. *fin. l.* 4. *ff.* §. 6. *Inſt. h.* &, ſi quid gravius concurrat, extra ordinem punitur, §. 9, 10. *Inſt. h.*

Eſtne idem juris in lata culpa quod eſt in dolo, ut infamia tutor notetur?

Nequaquam, *d. l.* 3. §. *fin. & l.* 4. *l. fin. C. h. t.* Verum quidem eſt, quod, cum agitur tantum de damno reſar-

reſarciendo, lata culpa veniat nomine doli: ſed hoc non procedit, cum de infamia, vel capitis, aut alia graviori pœna quæritur.

[*a*] In plurimis locis Hollandiæ cauſæ excuſationum ſunt ferè arbitrariæ, i. e. remiſſæ ad arbitrium eorum qui orphanis ſunt præfecti ex publico officio; in Friſia a. ſequimur jus Civile.]

PANDECTARUM

LIBER XXVII.

Tit. 1. De excuſationibus. Tit. 62. Lib. 5. Cod. Si tutor vel curator reip. cauſa aberit. Tit. 64. Lib. 5. Cod. De excuſationibus veteranorum. Tit. 65. Lib. 5. Cod. Qui numero liberorum ſe excuſant. Tit 66. Lib. 5. Cod. Qui morbo. Tit. 67. Cod. eod. Qui ætate. Tit. 68. Cod. eod. Qui numero tutelarum. Tit. 69. Cod. eod. Ne tutor vel curator vectigalia conducat. Tit. 41. Lib. 5. Cod.

Poſſuntne tutores vel curatores ſeſe excuſare?

POſſunt, ſive ſint teſtamentarii ſive legitimi ſive dativi. Nam, licet legitimi tutores vi legis & ex jure ſanguinis ſpem hæreditatis habeant, tamen, quia ea ſpes certa non eſt, & victuri ſperantur pupilli vel minores, ne contra juris rationem graventur, etiam excuſabuntur, ſi quidem cauſa fuerit juſta, *l.* 30. §. 2. *ff. h.*

Quæ eſt prima cauſa?

Numerus [*a*] liberorum, Romæ trium, in Italia quatuor, in provinciis quinque. Si ſint. 1. Superſtites, vel in acie amiſſi. 2. Legitimi & naturales ſimul, ſive primi gradus, ſive ex filio deſcendentes, ſive in poteſtate, ſive non: non, ſi deſcendant ex filia, vel ſi ſint naturales vel legitimi tantum, *pr. Inſt. h.*

[*a*] Vide

[*a*] Vide *Sande l.2.tit.9.def.*8. Obiter notandum, quod in hac cauſa debeant diſtingui ea,quæ ſunt juris publici, & pertinent ad munera vel onera Reipubl. à tutela; numerus n. liberorum non excuſat in publicis muneribus, ut videre eſt in *l.*1. *C. de his qui muner. l.*10.*tit.*51. Adde *l.*2.§ *num.l.*8.*pr.ff.de vacat.muner.*]

Quæ eſt ſecunda?

Adminiſtratio rerum fiſci, & conductio vectigalium, §.1.*Inſt.h.l. unic.C ne tut.vel curat. vectigal.* Imo, qui rationes tutelæ non reddidit, non poteſt vectigalia conducere, ſub pœna falſi, *d. l. unic.*

Quæ eſt tertia?

Abſentia reipublicæ cauſa: & datur interim curator. In hac re hoc ſpeciale eſt, quod abſentes poſt reditum anni habeant vacationem à novis tutelis,at ante agnitas ſtatim à reditu recipiant, §. 2. *Inſt. h.*

*Atqui multis locis dicitur,quod interim tutor detur, l.*12. *D. de tutel. l.* 3. §. 10. *D. de ſuſpect. tut. l.* 9. *D. de tutel. & ration. diſtrah.*

Id accipiendum eſt,cum quis trans mare abeſt.quo caſu in totum tutela finitur, *l.* 11. §. 2. *D. de minor.* Deinde non infrequenter nomen tutoris pro curatore, vel curatoris pro tutore ponitur.

Quæ eſt quarta?

Poteſtas [*a*] cum dignitate conjuncta, §.3. *Inſt. h.*
[*a*] V. *Sande lib.* 2. *tit.* 9. *def.* 6.]

Quæ eſt quinta?

Lis [*a*] de omnibus bonis,vel hæreditate, quæ tutori eſt cum pupillo, vel curatori cum adulto, §. 4. *Inſt. l.* 16. *C. h.*

[*a*] J. Noviſſimo Civili debitor vel creditor pupilli non recte poteſt eſſe tutor. *Nov.* 72. Id a. hodie mores temperant, ut non ſit admittendum, cum de debito vel credito certo conſtet, & maxime ſi pater eum dederit tutorem.]

Quæ eſt ſexta?

Tranſlatio domicilii ex reſcripto Principis, ſcientis tutorem eſſe, *l.* 12. §. 1. *D. h.*

Quæ

Quæ eſt ſeptima?

Onus trium tutelarum, §. 5. *Inſt. h. l. unic. C. qui num. tutel.* (*v. l. 5. ff. h. t.*) modo tutelæ non ſint affectatæ, *d.* §. 5. *& l. unic.* Una vero ita diffuſa, ut pro tribus ſufficiat, etiam excuſat, *l.* 31. §. *fin. D. h.* (*v. & princ. d. l.* 31.)

Quid, ſi duæ ſint ſpecies diverſæ vacationis non ſufficientes?

Non ſufficient ad excuſationem: ut, ſi quis duos habeat filios, & duas tutelas, *d. l. unic.*

Diverſitas tutelarum ex quo æſtimatur?

Non ex perſonis, ſed ex adminiſtratione & patrimonio: quia propter onus adminiſtrandi datur excuſatio, *d.* §. 5.

Quæ eſt octava?

Paupertas [*a*], propter quam datus tutor non recte ſupereſſe poteſt negotiis pupilli, *l. 7. ff. h.*

(*a*] Quæ ſit in hac re definienda paupertas, præſtat judicis diſcretioni relinquere, cum jure hoc non ſit definitum. *arg. l. 1. in f. ff. de jur. deliber. junct. l. 32. ff. de uſur.*]

Quæ eſt nona?

Adverſa valetudo ſontica, per quam quis ſua non poteſt adminiſtrare; ut, ſi luminibus ſit captus, ſurdus, mutus, aut furioſus, *l. unic. C. qui morb.* Sed, ſi quis ita æger ſit, ut non omnino dimitti debeat à tutela, ſolet in ejus locum curator dari, *l.* 10. §. *fin. ff. hic.* uti etiam, ſi non ſit perpetuo furioſus, *l. 12. pr. h.*

Quæ eſt decima?

Imperitia literarum, ſi talis ſit tutela quæ deſiderat peritiam, vel ſi ſit conjuncta ruſticitas. Si vero talis ſit tutela, ad quam peritia directo non requiritur, datus tutor non expers negotiorum gerendorum excuſationem non habet, §. 8. *Inſt. junct. l. 6.* §. *fin. ff. h.*

Quæ eſt undecima?

Inimicitia capitalis, ad quam reconciliatio non intervenit, quam tutor datus exercuit adverſus patrem pupillorum, *l. 6.* §. 17. *ff. h.* (*v. l. 3.* §. 12. *ff. de ſuſp. tut.*)

Quæ

Quæ eſt duodecima ?

Datio vexandi cauſa, quæ fit in hunc finem ut tutor ſubjiciatur multis difficultatibus, §. 9. *Inſt. h.* publice enim intereſt amico affectu tutores dari, *l. unic. C. ſi propt. inimicit.*

Quæ eſt decima tertia ?

Controverſia ſtatus, quam tutor à patre pupillorum paſſus eſt, vel quam tutor pupillo bona fide movet, §. 12. *Inſt. l. 6. §. pen. ff. h.*

Quæ eſt decima quarta ?

Ætas major ſeptuaginta annis, *l. un. C. qui ætat.* §. 13. *Inſt. h.* quæ in muneribus vere publicis ſemper non præbet excuſationem, *l. 2. §. 1. ff. de vacat. muner.* & aliquando in iiſdem non exſpectanda eſt.

Poſſunt ne minores admitti ad tutelam ?

Nullo modo, quia qui alterius cura regitur, alii tutor vel curator eſſe non poteſt, *d.* §. 13.

Quæ eſt decima quinta ?

Conditio veteranorum, ſi non ad filiorum militum vel conveteranorum curam & quidem unicam ſint vocati, *l. 2. C. de excuſ. veteran.* Milites [*a*] autem licet velint, tutelam non poſſunt adminiſtrare, §. 14. *Inſt. h.*

[a] Id hodie nonnulli negant, ſed videtur id eſſe minus ineptum, ſiquidem revera militent.]

Quæ eſt decima ſexta ?

Profeſſio artium in iis, qui intra numerum ſunt & in ſua patria eas docent, §. 15. *Inſt. h.* imo & in iis, qui ſupra numerum ſunt & in alienâ patria morantur, ſi valde diſciplinis ſint inſtructi, *d. l. 6.* §. 10. Legum vero Doctores non habent remiſſionem, niſi Romæ doceant, *d. l. 6.* §. 12.

Quæ eſt decima ſeptima ?

Qui tutelam adminiſtravit, non cogitur eſſe curator, §. 18. *Inſt. h.* Verum moribus id non obtinet.

Quæ eſt decima octava ?

Adſumptio in concilium principis, *l. 30. pr. D. h.* [*a*]

[*a*] Secundum mores non poteſt maritus ſe excuſare, ut

ut notant *Grot. lib.* 1. *p.* 5. *Argentr. art.* 412. & 483. (*v. l.* 2. *C. qui dar. tutor. l.* 14. *ff. de curat. fur.*)

Quid, ſi quis promiſerit ſe ſuſcepturum tutelam?

Non poterit excuſationibus uti, cum per promiſſionem ſuam iis renunciaverit, §. 9. *Inſt. h. l.* 29. *D. de teſtam. tutel.* niſi poſt novæ excuſandi cauſæ emerſerint, *arg. l.* 12. *D. de tranſact.*

Quid, ſi quis alleget, ſe fuiſſe ignotum patri pupillorum?

Non præbet ea res excuſationem, §. 10. *Inſt. h.*

Quid faciet qui ſe excuſare vult?

Non appellabit, ſed cauſas coram judice, ſive unam ſive plures habuerit, intra 50 dies continuos numerandos à tempore quo ſcivit ſe datum, proponet, §. 16. *Inſt. h.*

Licetne ergo appellare, ſi rejecta ſit excuſatio?

Licet, *l.* 5. §. 1. & 2. *D. quand. appell.* cum in aliis muneribus publicis ab ipſa datione ſoleat appellari: *d. l.* 1. §. 1. & 2. (*v. l.* 17. §. 1. *ff de appell.*)

Si tutor vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit. Tit. 36. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi tutor vel curator injuſtam vel falſam cauſam allegans fuerit excuſatus?

Tutela vel cura periculo ejus erit ab eo tempore, quo adminiſtrare debuit, §. *fin. Inſt. de excuſ. l.* 1. & *t. t. C. h.*

Tit. 2. Ubi pupillus educari vel morari debeat. Et de alimentis ei præſtandis. Tit. 49. Lib. 5. Cod.

Ubi pupillus eſt educandus?

Maxime apud matrem, niſi ad ſecunda [*a*] vota tranſierit, *l.* 1. *C. h.* Et, ſi controverſia inter matrem & agnatos vel tutores oriatur, judex ſtatuet, inſpecta qualitate & conditione perſonarum, *d. l.* 1. In ſpecie vero judex rationem habebit, ne educet is, qui ſucceſſionem ſperat, ſi de ejus malitia vel minima ſit

ſuſpicio, *l.* 2. *C. h.* vel ſit is, qui pudicitiæ inſidiari aut pupillum ad malos mores perducere poſſit, *l.* 1. §. 1. *l.* 5. *ff. h.* Nonnunquam ob cauſam etiam judex recedet à voluntate patris, *d. l.* 1. §. 1. *ff. h.*

[*a*] Id hodie non anxie obſervatur, *Zyp. tit. de ſecund. nupt. Perez. C. h in f. Robert. l.* 1. *rer. judic. c.*8.]

Cogine poteſt, quem judex eligit, ſuſcipere pupillum alendum?

Nullo modo, niſi libertus, parens, affinis, [*a*] cognatus, hæres vel legatarius ſit patris, *d. l.* 1. §. 2, 3. *ff. h.*

[*a*] Definitum eſt à Curia Friſiæ, quod frater germanus, conſanguineus, vel uterinus poſſit cogi, ſed non ita patruus, *Sande lib.* 2. *tit.* 8. *def.* 2.]

Poteſtne & apud vitricum educari?

Si æque commode poſſit pupillus educari apud alium, præteritur vitricus, *l.* 1. *ff. & l.* 1. *C. h.*

De alimentis pupillo præſtandis. Tit. 50. Lib. 5. Cod.

Quomodo educandus pupillus?

Præſtabuntur non tantum alimenta, ſed & ſumptus in diſciplinas & ſervitia, ſecundum modum, quem Prætor arbitrabitur, *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *pr.* §. 1. 4. *ff. h.* vel qui conveniat facultatibus pupilli. Nec tantum reputabit tutor, quantum dedit, ſi plus æquo dedit, ſed quantum dare debebat, *d. l.* 2. §. 1.

Quid ſtatuendum eſt in divitibus vel egenis?

In amplis patrimoniis non cumulus patrimonii, ſed quod exhibitioni frugaliter ſufficit, modum alimentis dabit, *d. l.* 3. §. 3. *ff. h.* ita ut ſemper aliquid ex reditu ſuperſit. Si non conſtet de modo facultatum cognitio ea de re eſt ſuſcipienda, *d. l.* 3. §. 4. Et, ſi tutor non fideliter ſuggeſſerit Prætori ſtatum bonorum, & ſupra vires ſint decreta à Prætore alimenta, alimentorum omnium non habebitur ratio, *d. l.* 2. §. 2. Si vero pupillus ad egeſtatem ſit deductus poſt alimenta decreta, diminui debent, quæ decreta ſunt, quemadmodum augeri, ſi auctum ſit patrimonium, *d. l.* 3. §. *fin.*

Qui

Qui autem adeo ſunt egeni, ut ſe ex ſuis ſuſtentare nequeant, non ſunt alendi à tutore, *d. l.* 3. §. *fin.* ne officium eorum iis ſit damnoſum: ſed mittendi ſunt ad [a] proximos, ut illi eos alant, ſi poſſint.

[a] Vel ſi proximiores eos alere non poſſint, receptum eſt ut ab univerſitate ſua alantur.

Quid, ſi tutor ſimpliciter aluerit pupillum?

Officio judicis congruit impendia in alimenta & diſciplinas tanquam reputationes non improbas admittere, *d. l.* 2. *D. h.* Nec ferendus eſt juvenis, qui, cum præſens eſſet ſtudiiſque eruditus aut alitus, ſi ea per alium ſe conſecutum non probet, ſumptus recuſat, quaſi vento vixerit, aut nullo liberi hominis ſtudio imbui meruerit, *l.* 2. *C. h.*

Tit. 3. De tutela & rationibus diſtrahendis, & utili curationis cauſa actione. Arbitrium tutelæ. Lib. 5. Cod. Tit. 51.

Quæ actiones ſunt ex tutela vel cura?

Actiones [a] ex tutela dicuntur arbitria: & ſunt vel directæ, vel utiles. Directæ ad tutelam; utiles ad curam referuntur. Directæ dantur pupillis contra tutores, ut reddant rationes adminiſtrationis, & quidquid pupillis debetur, reſtituant, *l.* 9. *C. h.* reſarciantque damnum, quod illatum eſt, præſtentque lucrum, quod non eſt acquiſitum ſed acquiri poterat, *l.* 7. *C. h.*

[a] De actionibus & rationibus tutelæ vide *Berlich. p.* 2. *concluſ.* 12. *per tot.* & *Carpzov. ad conſt. Elect.* 11. *p.* 2.

Secundum quæ debent rationes reddi?

Secundum fidem inventarii rite confecti; huic tam diu ſtatur, donec contrarium expreſſe probetur, huc facit *l.* 1. *& fin. C. h.*

Annon & alia directa dantur?

Sunt quæ nominantur in ſpecie de rationibus diſtrahendis, quibus controvertitur de rebus, quas tutores ſubtraxerunt vel interceperunt. Hæ competunt in du-

in duplum, & non dantur contra hæredes, niſi quà pervenit, *l.* 1. §. *penult. l.* 2. *pr. &* §. 2. *ff. h.*

Quando dantur actiones directæ, ſive de diſtrahendis rationibus, ſive aliæ?

Demum tutela, non tantum pubertate, ſed & alio quovis modo finita, [a] *l.* 1. §. *fin. l.* 4. *ff. h.*

[a] Præſtat, ut moribus receptum eſt, ut ſingulis annis, bienniis, vel trienniis pro re nata reddantur rationes, ut conſtitutum à *Carolo* V. & *Auguſto Electore Sax. d. conſt.* 11. *p.* 2. (*v. l.* 16. §. 1. *de tutel. & rat.*)

De in litem jurando. Tit. 53. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi tutor vel curator conventus non reſtituat inventarium vel cætera inſtrumenta?

Defertur juramentum [a] in litem, tam ex lata culpa quam dolo, *l.* 1. 2. *ff. h.* Sin autem nec dolus nec lata culpa intervenerit, judex de veritate rei tantum cognoſcet, *d. l.* 2. *in fin.*

[a] Quid ergo, ſi dolo malo non fuerit inventarium confectum? Reſp. Etiam ex vi *l.* 2. *C.* jusjurandum in litem locum habere poteſt, quia non eſt parcendum illi qui in dolo eſt: aliter autem explicat *Berlich. p.* 1. *concluſ.* 54. *n.* 95.]

Poteſtne juramentum deferri hæredibus tutorum?

Non, ſi non dolus vel lata culpa ipſorum hæredum arguatur, *l.* 1. *&* 4. *C. h.* Cum vero lis fuerit conteſtata cum ipſo tutore, partes ſuas judex interponet, arbitrabiturque, an contra hæredes in litem ſit jurandum, *d. l.* 4. *&* 5.

Si tutor vel curator non geſſerit. Tit. 55. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi tutor vel curator non geſſerit?

Non eo minus conveniri poteſt, &, ſi plures dati neglexerint adminiſtrationem, omnes ſunt conveniendi, *l.* 1. *&* 2. *C. h.* In hac autem re ſequi oportet regulam, traditam ſupra *tit. de dividenda tutela.*

De uſuris [*a*] pupillaribus, Tit. 56. Lib. 5. Cod.

Quæ uſuræ à tutore ſunt præſtandæ?

Si tutor pecuniam pupillarem non potuerit hominibus idoneis credere, vel in emptionem prædiorum convertere, nullas debebit, *l.* 3. *C. h.* Si clam in ſuos uſus converterit, centeſimas, *l.* 38. *ff. de negot. geſt.* aliàs tantum ordinarias, *l.* 8. *C. h. l.* 7. §. 4. *ff. de adminiſtr. tutor.*

[*a*] Hodie uſuræ pupillares ſunt eædem cum ordinariis, *Chriſtin. vol.* 3. *deciſ.* 165. *n.* 6, 7. *Neoſtad. deciſ.* 51.]

Quamdiu currunt hæ uſuræ?

Donec rationes [*a*] ſint redditæ, etiamſi finitum ſit officium, *d. l.* 7. §. *fin. l.* 46 §. 3. *ff. eod.* Sin autem tutor liberari velit ab uſuris, interpellabit frequenter curatorem, ut rationes accipiat, & provocabit ad judicem, & hoc facto ſufficiet ſola reliquorum oblatio ſine ulla depoſitione, ut ſiſtatur curſus uſurarum, *l. fin. C. h.*

[*a*] Redditas rationes hic accipimus cum effectu, ut ſimul reliqua ſint ſoluta, ut eleganter hoc explicatur in *l.* 82. *in f. verſ. itaque. ff. de condit. & demonſtr.*]

Tit. 4. De contraria & utili actione tutelæ. Tit. 58. Lib. 5. Cod.

Quæ ſunt contrariæ tutelæ actiones?

Dantur (*v. l.* 1. *pr. ff. h. t.*) directo tutoribus, utiliter & curatoribus, ut indemnes ratione adminiſtrationis ſerventur, *l. ult. C. h.* & non tantum iis refundantur impenſæ utiliter factæ, ſed & præſtentur uſuræ, *l.* 3. §. 4. *ff. h.* quatenus compenſari non poſſunt, *l. ult. C. hic.* ut etiam liberentur à fidejuſſionibus, quas in adminiſtratione præſtiterunt, & ſimilibus oneribus ac moleſtiis.

Quando hæ actiones inſtituuntur?

Tutela finita, niſi quis pro tutore negotia geſſerit: tunc enim ſtatim locus erit huic judicio, *d. l.* 1. §. 3. *ff. h.*

Imo competunt hæ actiones, licet tutelæ judicio non agatur, *d. l.* 1. §. *fin.*

Si mater indemnitatem promiſit. Tit. 46. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi mater indemnitatem promiſerit?

Æque tutor ex adminiſtratione poteſt conveniri: quinimo & tutor ex eo nihil commodi vel ſecuritatis conſequetur, quia eſt ſpecies intercesſionis, quæ infirmatur per Senatuſconſultum Vellejanum, *l.* 1. *C. h.* niſi ſpecialiter decreto ſit comprehenſum, tutorem dari periculo matris, *l. fin. C. h.*

Quid, ſi mater adminiſtrationem ſuſcipiens promiſerit tutori indemnitatem?

Tenebitur, quia magis ſuum quam alienum negotium geſſit, *l.* 2. *C. h. junct. l.* 6. *pr. D. ad SC. Vellejan.*

Tit. 5. De eo, qui pro tutore vel curatore negotia geſſit. Tit. 45. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi quis adminiſtraverit pro tutore negotia, cum tutor non eſſet, vel jure dari non poſſet?

Tenetur actione pro-tutelæ *l.* 1. *pr. D. h.* ex adminiſtratione, ac ſi tutor fuiſſet, *l.* 1. *C. h.* non tantum ob ea quæ geſſit, ſed & quæ gerere debuit, *d. l.* 1. §. *fin. D. h.* Sin autem omnino non attigerit quædam negotia, tenebitur eorum nomine tunc tantum, cum alius omnia geſturus fuiſſet, *d. l.* 1. §. *fin.* viceverſa ob ea, quæ geſſit, ei, qui pro tutore geſſit, ſi quid eorum nomine abſit, contrarium dabitur judicium, *l. fin. D. h.*

Tit. 6. Quod falſo tutore geſtum eſſe dicetur.

Quid, ſi quid à falſo tutore ſit geſtum?

Ei, qui ignorans cum eo contraxerit, datur reſtitutio in integrum, *l.* 1. §. *fin.* non ei, qui ſciverit, niſi ſit minor, *d.* §. *fin. & l.* 4. *D. h.* & agitur in id, quod intereſt reveta, *l.* 7. §. 2. & 3. *ff. h.*

Quid,

Quid, ſi in judicio quaſi tutor agat falſus tutor?

Poteſt in qualibet parte judicii inſtar falſi procuratoris, *l.* 24. *C. de procurat.* exceptione removeri, etiamſi probet ſuam intentionem, *l.* 2. *C. de eo qui pro tut.*

De hæredibus tutorum vel curatorum. Tit. 54. Lib. 5. Cod.

Annon præter ipſos tutores & alii tenentur?

Tenentur [*a*] varii. 1. Hæredes tutorum, in quos tale judicium transfertur, quale [*a*] defunctus ſuſcepit, *l. fin.* §. 1. *D. de fidejuſſor. tut.* Et, ſi inchoatum ſit judicium cum defuncto, tenentur de omnibus reſpondere, de quibus tenebatur defunctus, etiam de levi culpa. Cæterum, ſi lis non ſit inchoata, tantum dolum & latam culpam præſtant, *l.* 1. *C. h.* (*v. l.*4.§.1. *ff. de fidej. tut. l.* 4. *ff. de magiſtr. conv.*)

[*a*] Id autem ita eſt accipiendum, ut, ſi defunctus fuerit conventus à pupillo, etiam hæres teneatur ſuſcipere idem judicium; ita tamen ut requiratur reaſſumptio litis, ad quam rem ſpeciali citatione eſt opus, *Berlich. p.* 1. *concluſ.* 27. *n.* 27.]

Tenenturne perficere hæredes negotia à defuncto inchoata?

Tenentur, modo legitimæ ſint ætatis, & maſculi, *l.* 1. *pr. D. de fidejuſſor. tutor.* Debentque præſtare eodem modo rationes & uſuras, quo ipſe tutor, *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *D. eod.* Et, ſi tutores defuncti pecuniam pupillarem agitaverint, hæredes eorundem præſtabunt uſuras, quantas judex conſtituerit æquitati convenire, *l.* 4. §. 2. *D. eod.*

Tit. 7. De fidejuſſoribus & nominatoribus. Tit. 57. Lib. 5. Cod.

Qui ſecundo loco tenentur?

Tutorum fidejuſſores, ſive expreſſe intervenerint, ſive tacite; uti, ſi præſentes ſine contradictione paſſi ſunt ſua nomina referri. Etiam illi, qui nominarunt

tutores, vel qui affirmarunt eos idoneos eſſe, *l.* 4. *§. fin. D. h. l.* 12. *§.* 13. *ff. Mandat. junct. l.* 9. *ff. de dol. malo. l.* 5. 10. *ff. de inſtit. act.*

Habentne hi fidejuſſores beneficium ordinis?

Habent, *Nov.* 4. *c.* 1. imo &, ſi plures ſint, diviſionis, *l.* 6. *D. h. l.* 1. *§.* 10. *&* 11. *D. de tutel. & ration.* ſi pupillus ipſe non agat, *l. ult. rem. pupill. D. h.*

Qui præterea conveniri poſſunt?

Honorarii tutores vel curatores, *l.* 3. *§.* 2. *D. de adminiſtr. tutor.* & alii contutores, qui adminiſtrarunt, non diviſa per teſtatorem, judicem vel legem tutela, vel qui ſuſpectos non reddiderunt eos, qui adminiſtrarunt, *l.* 2. *C. de divid. tutel.* de quibus ſupra. (*ad d. tit.*)

Tit. 8. De Magiſtratibus conveniendis, & eorum hæredibus. Tit. 75. Lib. 5. Cod.

Quinam ultimo loco tenentur ad ſecuritatem pupillorum?

Datur actio [a] ſubſidiaria adverſus magiſtratum, qui nullam vel non ſatis idoneam cautionem exegit à tutoribus vel curatoribus, *l.* 1. 4. *&* 5. *C. h.* etiam adverſus hæredes eorum, ob dolum & latam culpam, ut & ſcribas, quibus mandatum fuit inquirere, ſi negligentes fuerint, *l. ult. C. h.* Non autem contra majorem magiſtratum, qui non ſolet ſatiſdationem exigere, *§. fin. Inſt. de ſatiſdat. tutor.*

[a] Id quidem in Hollandia Meridionali quoque receptum eſt; aliàs autem generaliter hodie magiſtratus actione nulla conveniri poteſt, niſi aliquid dolo fecerit, *Buſius in l.* 1. *ff. h.*]

Daturne hac actio in totum ordinem?

Nequaquam, &, ſi ordo in ſe periculum receperit, tantum præſentes conveniri poſſunt, *l.* 1. *D. h.* Fidejuſſores autem magiſtratus, qui & quia rempublicam, non pupilli, ſalvam fore promiſerunt, non tenentur.

Quid

Quid, ſi ab initio fuerit idoneus tutor, & ſatiſdatio non ſit facta?

Id non magiſtratui ad excuſandum ſufficit: verum, ſi is ſatiſdederit, quamvis poſtea lapſus ſit facultatibus, nihil magiſtratui imputabitur. Non enim magiſtratus fortuitos caſus & fortunam pupillo præſtabit, *l.* 1. §. 11. *ff. h.*

Quid, ſi ſatiſdatio non ſit exacta, & tutor idoneus fuerit eo tempore, quo tutela agitur?

Nihil magiſtratus præſtabit, *d. l.* 1. §. 12.

Quis probare debet idoneum fuiſſe, vel non?

Magiſtratus tenetur docere idoneum fuiſſe tempore ſatiſdationis, non contra pupillus: quia ad magiſtratus officium erat inquirere, *d. l.* 1. §. 13.

Tit. 9. De rebus eorum, qui ſub tutela vel cura ſunt, ſine decreto non alienandis vel ſupponendis. Tit. 71. Lib. 5. Codic.

Poſſuntne res pupillorum vel minorum à tutoribus vel curatoribus alienari?

Non poſſunt ſine decreto, *l.* 22. *C. de adminiſtr. tutor.* & juſta cauſa, niſi ſint res, quæ ſervando [a] ſervari non poſſunt, *d. l.* 22.

[a] Idem etiam accipe de pecunia, quod ſc. ea poſſit mutuo dari à tutore, quia non alium habet uſum pecunia, quam ut collocetur in emptionem prædiorum, vel fœnori detur. (*v. d. l.* 22. *in fin.*)

Quid venit nomine alienationis?

Omnis actus per quem dominium transfertur; uti venditio, permutatio, donatio (niſi donatio fiat propter nuptias, vel ob dotem,) *d. l.* 22. *l.* 4. *C. de præd. min.* in ſolutum datio, *l.* 15. *C. eod.* tranſactio, *d. l.* 4. (niſi ita ſit facta, ut res retineatur, *l.* 46. *in fin. D. de adminiſtr. tutor.*) diviſio, ad quam provocant pupilli vel minores, *l.* 1. §. 2. *l.* 7. *D. h. l.* 17. *C. de præd. min.* (*v. tam. l.* 14. *fin. ff. pro ſoc.*) repudiatio commodi dilati, *l.* 5. §. 8. *D. h.* In hypothecam vel Emphyteuſin perpetuam datio, *l. fin. C. de reb. alien. non alien.*

Quæ requiruntur, ut poſſit fieri alienatio ex decreto?

Ut ſit juſta cauſa. Sic in tranſactione, ut jus valde ſit dubium: in diviſione, ut ſocius ſit rixoſus vel periculum ſit, ne dilapidet: in venditione, ut ſit æs alienum, & ex aliis rebus non poſſit exſolvi, *l.* 1.5. §. 14. *D. h. l.* 12. *C. de præd. min.* ſive ſit paternum ſive proprium, modo ſit urgens, grave & incommodum minori, *d. l.* 5. §. 9.

An utilitatis cauſa venditio poſſit celebrari?

Nuſquam ea cauſa recepta eſt; imo & rejecta, *l.* 13. *D. h. l.* 5. §. 14. *ff.* Verum ſi magna ſit [*a*] utilitas, ſubveniri debet, *arg. l.* 11. *D. de rit. nupt. l.* 7. *C. de contrah. ſtipul. l.* 28. §. 1. *D. de pact.*

[*a*] Idem ſtatuit & *Autumn. in coll. ll. ad l.* 13. *ff. h.*]

In qua debet fieri inquiſitio?

Ea ſunt elegantiſſime deſcripta, *l.* 5. §. 9, 10, 11. *& ſeqq. D. h.* &, ſi obreptum ſit judici, nihil id nocebit læſis, ſed integra [*a*] manebit iis actio.

[*a*] Sic ut vindicatio fieri poſſit, nec opus eſt ut minor offerat pretium, ſi tutor id conſumpſerit, & in utilitatem pupilli non converterit, *l.* 10. *C. de præd. & aliis reb. min.*]

Quid, ſi ſine decreto, vel ex decreto nimis vili pretio, fiat alienatio?

Si ſine decreto manet dominium penes pupillos vel minores; ſi nimis vili pretio per decretum fiat alienatio, dabitur cauſa cognita reſtitutio, *l.* 11. *C. de præd. minor.*

Quid, ſi minor alienationem ſine decreto factam ſequi velit, major autem ab eo reſilire?

Non poteſt major reſilire: nam debet ſibi imputare, ſi damnum patiatur, quod cum eo contraxerit quem ſciebat, vel ſcire poterat valide non obligari, *l.* 13. §. 29. *D. de act. empt.*

Debetne neceſſario decretum præcedere?

Non eſt neceſſe: quia effectu idem eſt jubere, & ratum habere, *l. fin. C. ad SC. Maced.*

Poteſtne

Poteſtne, quia publice facienda eſt venditio, ipſe tutor emere?

Non prohibetur; modo bona fide omnia gerantur, *l.* 2. §. 8. *D. pro empt.* unde ſi minoris emerit, tutelæ judicio non tenebitur, nec obſtat *d. l.* 2. §. 8. *in fin.* [a]

[a] Quia textus in *d. l.* 2. §. 8. accipiendus eſt de eo caſu, quo non ex judicis decreto fit venditio ex neceſſitate, ſed tutor ſimpliciter auctionem inſtituit.]

Poteſtne, ſi ex decreto facta ſit venditio, emptor tuto curatori ſolvere?

Poteſt, *l.* 7. §. *fin. D. de curat. furioſ.* Sic tamen, ut, ſi læſio ſit facta, non denegetur reſtitutio, *l.* 1. *&* 2. *C. ſi adverſ. vendit.*

Quando decreto opus non eſt. Tit. 72. Lib. 5. Cod.

Quando non opus eſt decreto?

1. Si major minorem provocaverit ad diviſionem, *l. penult. C. de præd.* 2. Si pater; vel alius teſtator alienationem juſſerit vel fieri permiſerit, *l.* 1. *&* 3. *C. h.* licet etiam teſtamentum factum ſit irritum, *l. fin. ff. h.* 3. Si princeps conceſſerit, *l.* 2. *C. h.* 4. Si pater, vel is, cui pupillus ſucceſſit, ſtipulanti fundum ſpoponderit, *l.* 5. §. 6. *ff. de reb. eor.* 5. Si parens, vel is, cui ſucceſſit pupillus, *l.* 1. *C. h.* vel etiam ipſe pupillus cum pacto de retrovendendo emerit. 6. Si ſit neceſſaria diſtractio; veluti ex pignore, quod decreto conſtitutum eſt, *l.* 7. §. 1. *ff. de reb. eor. l.* 1. *C. de præd. minor.* 7. Si magiſtratus mittat in poſſeſſionem bonorum, *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* 8. Si minores teſtamento alienent, *arg. l.* 5. *ff. qui teſtam. fac. poſſunt.* 9. Si pupilli delinquant, & ex delicto bona publicentur, *arg. l.* 111. *ff. de R. I. junct. l.* 3. §. 1. *ff. de reb. eor.*

Quid, ſi pater ſit curator liberorum?

Etiam requiritur decretum; verum pronior [a] erit judex ad conſentiendum, *l.* 7. §. 2. *ff. de reb. eor.*

[a] Vide de hac re *Sande tract. de prohib. rer. alien.* c. 1.

c. 1. n. 7. *& ſeqq.* & adde *l. ult. §. ſin autem. C. de bonis qua liberis &c.*]

Quid, ſi judex permiſerit vendere, & tutores rem obligaverint?

Nullius momenti eſt oppigneratio, quia aliud à tutoribus eſt factum, quam decretum erat à judice, *d. l. 7. §. 3.*

Si quis ignorans rem minoris eſſe ſine decreto comparaverit. Tit. 73. Lib. 5. Cod.

Quid ſi quis ignorans rem eſſe minoris ſine decreto emerit?

Bonæ fidei emptor, poſtquam minor ad legitimam ætatem pervenerit, incipiet uſucapere, *l. 1. in fin. l. 3. & fin. C. h.* Qui autem ſcivit rem eſſe minoris, non uſucapiet, ſed tenetur quovis tempore vindicanti reſtituere cum fructibus, *l. 2. C. h.*

Si major factus alienationem factam ſine decreto ratam habuerit. Tit. 74. Lib. 5. Cod.

Quid, ſi major factus alienationem ſine decreto factam, ratam habuerit?

Sive expreſſe, ſive tacite per minoris vel ejus hæredis ſilentium quinquennale poſt legitimam ætatem confirmata ſit alienatio, habebit ea plenum effectum, niſi donatio ſimplex ſit facta: ad hanc enim ſupra legitimam ætatem 10 anni inter præſentes, 20 inter abſentes requiruntur, *l. ult. C. h.*

De curatoribus furioſo, & aliis extra minores dandis. Tit. 70. Lib. 5. Cod.

Habentne ea, quæ dicta ſunt de alienatione & ſimilibus locum in furioſo vel prodigo, eorundemque curatoribus?

Non dubitatur, ob ſententiam orationis, *l. 8. §. 1. l. 11. D. de reb. eor.*

Eſtne

Eſtne quid ſingulare in furioſis?

Quod hæreditatem, ſibi delatam tempore furoris, non tranſmittant [a] ad ſuos propinquos, ſed ad eorum, à quibus bona ſunt profecta, *l.* 7. §. 8. *C. h.*

[a] Id hodie in Hollandia non viget; in Friſia autem aliiſque locis, in quibus Jus Civile viget, etiam locum habet.]

Quomodo interdicitur prodigo bonis?

Ad inſtantiam proximorum, *l.* 12. §. 1. *D. de tutor. & curat. dat.* inter quos filius comparere non debet, nec filius prodigo patri curator eſt dandus, *l.* 1. §. 1. *D. h.* Quinimo & judex ex officio & nemine petente poteſt interdicere: ſemper autem deſideratur magiſtratus ſententia, *l.* 16. §. 1. *D. h.* licet etiam prodigalitas ſit notoria.

Atqui lege prodigis interdicitur bonis, l. 1. *D. h. l.* 6. *D. de V. O.*

Lege fit interdictio, qua lex poteſtatem interdicendi defert & vult eam fieri: verum magiſtratus, quia res facti eſt, eam facit, *arg. l.* 32. *ff. de uſur.*

Quid ſi quis notorie ſit prodigus, poteſtne contrahere, teſtamentum facere?

Poteſt, *arg. l.* 10. *ff. h.* qui autem crediderit luxurioſo, ſciens quod is ſcorto mox ſit daturus nummos, creditum amittit, *l.* 12. §. 11. *ff. mand. l.* 8. *ff. pro emptor.*

Quando prodigus deſinit eſſe in cura?

Cum ad ſanos mores redierit, ita tamen ut accedat ſententia judicis, *arg. l.* 1. *ff. h. t.*

QUINTA PANDECTARUM PARS.

LIBER XXVIII.

Tit. 1. Qui teſtamenta facere poſſunt, & quemadmodum teſtamenta fiant. Tit. 22. Lib. 6. Cod. Tit. 12. Lib. 2. Inſt.
De teſtamentis ordinandis. Tit. 23. Cod. Lib. 6. & Tit. 10. Inſt. Lib. 2.

1. De variis ſpeciebus teſtamentorum, eorumque definitionibus.

Quid eſt teſtamentum?

IN genere acceptum denotat omnem ultimam voluntatem. hoc ſenſu appellatur teſtatio mentis, *pr. Inſt. h.* & definitur, juſta voluntatis noſtræ ſententia de eo, quod poſt mortem noſtram fieri velimus, *l.* 1. *ff. h.* (*v. Ulp. in fragm. tit.* 20. *l.* 1. *§.* 3. *ff. de hæred. inſt.*)

Quid intelligimus per juſtam voluntatem?

Non ſolemnem, non omnibus numeris perfectam, ſed legibus conformem. licet enim codicillus nullam ſolemnitatem in ordinando deſideret, *§. fin. Inſt. de codicil.* nec complectatur univerſalem, & perfectam de rebus omnibus diſpoſitionem: tamen, cum in eo etiam regulæ juris ſint ſpectandæ, *l.* 17. *§. fin. ff. de teſtam. mil.* eſt ſuo modo juſta [a] diſpoſitio. Inde eſt quod teſtamenti nomine veniat, & pars teſtamenti dicatur,

dicatur, *l.* 2. §. 1. *ff. teſt. quemadm. aper. l.* 1. §. 2. *& ſeqq. ff. de tabul. exh.*

[*a*] Idem & eleganter tradit *Carpzov. p.* 3. *conſtit.* 4. *def.* 3. *n.* 3. & *def.* 29. *n.* 3.]

Atqui nominatim diſtinguuntur codicilli à teſtamentis, l. 7. *C. de codicill.*

Id fit, cum teſtamenta in ſpecie accipiuntur, non cum in genere.

Cur dicitur in definitione, noſtræ voluntatis?

Ut teſtamentum diſtinguatur à contractibus. nam in teſtamentis tantum eſt diſponentis voluntas; in contractibus, vero duorum vel plurium, *l.* 31. *ff. de oblig. & act.* [*a*] Ex hoc apparet, donationem mortis cauſa factam non referri ad teſtamentum, cum fiat ex conſenſu duorum, *l.* 38. *ff. de mort. cauſ. don.*

[*a*] Quibus adde, quod teſtamenta non poſſint pendere abſolute ab alieno arbitrio, *l.* 32. *ff. de hæred. inſtit.* quod teſtamenta etiam non poſſint fieri per procuratorem, *Carpz. d. p.* 3. *conſtit.* 1. *def.* 36. *n.* 3.

In quas ſpecies diſtribuitur teſtamentum in genere acceptum?

Aut eſt in ſpecie ſic dictum, aut codicillus, *d. l.* 7. *C.* §. 2. *Inſt. de codicill.*

Imo videntur plures eſſe ſpecies, uti legatum, fideicommiſſum, epiſtola codicillaris, donatio mortis cauſa?

Nequaquam. Legata enim vel fideicommiſſa ſunt relicta teſtamento, vel codicillis, Donatio mortis cauſa fit per contractum: nec pertinet ad jus teſtandi, niſi effectu tenus. Epiſtola codicillaris, eſt codicillus, & quamvis nonnunquam quoad verba teſtamentis & codicillis opponatur, non tamen eſt ſpecies diſtincta à codicillis, quia oppoſitio, quæ inter codicillos & epiſtolam codicillarem fit, non eſt tanquam inter diverſas ſpecies, ſed genus & ſpeciem: vel in tali oppoſitione codicilli accipiuntur pro omnibus illis ſpeciebus codicillorum, qui per modum epiſtolæ non formantur, & epiſtola pro iis codicillis, qui tantum per epiſtolæ formam fiunt.

Quid eſt Teſtamentum in ſpecie?

Eſt id, quod habet hæredis inſtitutionem, §. 2. *Inſt. de codicill.* Hoc teſtamentum ſecundum excellentiam ubique fere *Teſtamentum* appellatur. (*v. l.* 1. §. 3. *de hæred. inſt.*)

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel ſolemne, vel minus ſolemne. Solemne, ad quod ordinariæ ſolemnitates adhibendæ ſunt, *l.* 1. *D. de injuſt. rupt.* Minus ſolemne, quod non omnes, vel nullas deſiderat. (*v. l.* 19. *C. de teſtam.*)

Quomodo diſtinguitur ſolemne?

Eſt vel ſcriptum, vel nuncupativum. Scriptum, quod ſcripto & non aliter conficitur. Nuncupativum, quod ſine ſcriptis fit, §. 3. *& fin. Inſt. h.*

2. Qui teſtamenta facere poſſunt.

Quid deſideratur in omni Teſtamento?

Ut, qui condit teſtamentum, ejus faciendi poteſtatem habeat, & id legitime ordinet, *l.* 4. *ff. h.*

Qui poſſunt teſtamentum condere?

Non omnibus permiſſum eſt. Faciendi autem jus nonnullis non eſt propter poteſtatem. Hoc modo ſervi teſtari nequeunt, *l.* 16. 19. *ff. h.* licet etiam liberi facti deceſſerint, *d. l.* 19. & filiifamilias: cum pugnare videtur cum decore patriæ poteſtatis, ut, qui in poteſtate eſt, de univerſis bonis diſponat, *d. l.* 16. 19. Nec valebit teſtamentum à filiisfam. conditum, licet poſtea ſui juris ſint facti. *d. l.* 19.

Quid, ſi parentes conſenſerint?

Cum ratio, ob quam denegata eſt poteſtas filiisfamilias, ſit ex jure publico, & ipſa teſtamenti factio ſit juris publici, *l.* 3. *ff. h.* & nemini competat, niſi cui jus publicum conceſſerit, patris conſenſus nihil hic operatur, *pr. Inſt. quib. non eſt permiſſ. l.* 6. *ff. h.* (*v. l.* 25. §. 1. *de mort. cauſ. donat.*)

An igitur nullo caſu filiifamilias teſtari poſſunt?

Poſſunt de peculio caſtrenſi vel quaſi, non de adventitio, *d. pr. Inſt, l.* 11. *C. qui teſtam. facer. poſſ.*

Quid

Quid ſtatuendum de adventitio peculio, in quo pater non habet uſumfructum?

Filiosfamilias de eo teſtari non poſſe: quia tantum conceſſa eſt iis teſtamenti factio de caſtrenſi vel quaſi, *d. l.* 11.

Atqui directo contrarium innuitur in Nov. 117. *cap.* 1. §. 1. *l.* 8. §. 5. *verſ. filiis C. de bon. quæ lib. l.* 50. *ff. ad SC. Trebell.*

Nihil obſtant dicti textus. Nam *d. Nov.* loquitur de adminiſtratione bonorum, ut ipſe contextus ſatis indicat. Et *d. l.* 8. §. 5. explicatur per *d. l.* 11. *C. qui teſtam. facer.* Deinde *d. l.* 8. §. 5. tantum habet argumentum à contrario ſenſu, quod contra alias leges non procedit. Et verba *in d.* §. 5. *conſtitutus uſusfructus* ſic accipi debent, ut dicatur conſtitutus etiam is, qui ſpecialiter ademptus eſt, cum per legem ſit conſtitutus in omni peculio adventitio, & per accidens fiat, quod adimatur. Neque etiam eo tempore, quo *d. l.* 8 lata eſt, fuit permiſſum adimere uſumfructum, & ſic is textus non poteſt intelligi de adempto uſufructu. In *d. l.* 50. tantum eſt comparatio ſecundum quid, non omnia.

Suntne plures, qui ob poteſtatem teſtari nequeunt?

Sunt capti [*a*] ab hoſtibus. §. *ult. Inſt. quib. non eſt permiſſ. l.* 8. *ff. eod.* Obſides [*a*] *l.* 11. *ff. eod.* niſi iis permittatur. Pariter & illi, qui de ſuo ſtatu dubitant, vel errant, *l.* 14, 15. *D. qui teſtam. facer. poſſ.* damnati [*b*] pœnæ capitalis, *l.* 8. §. 1. *& fin. D. eod.* Quod & novo jure civili verum eſt, cum *Auth. Bona damnatorum. C. de bon. damn.* non largiatur damnatis ad mortem teſtamenti factionem, ſed hæredibus ab inteſtato, adſcendentibus & deſcendentibus & ex latere junctis uſque ad tertium gradum hæreditatem addicat.

[*a*] Cum hodie capti non fiant ſervi hoſtium, & obſides non ſint in poteſtate abſoluta, recte capti ab hoſtibus & obſides teſtari poſſunt, *Zypæus de teſtam.* [*b*] Secundum mores a. ſolent damnati ad mortem teſtari, quia vetera iſta jura ſervitutis pœnæ & ſimilia ſunt ſublata.]

Annon

Annon ex aliis cauſis nonnulli nequeunt teſtamentum condere?

Aliqui ob defectum animi, uti mente capti, §. 1. *Inſt. quib. non eſt permiſſ.* furioſi, impuberes, *d.* §. 1. nec non prodigi, quia furioſis aſſimilantur, §. 2. *Inſt. eod.* Nonnulli ob vitium corporis vel in totum vel certo modo, uti ſurdi, muti, vel cæci.

Quid, ſi furioſi dilucida habeant intervalla?

Valent teſtamenta iis temporibus, quibus mente valent, facta, *d.* §. 1. & ſi factum ſit teſtamentum à furioſo dilucida habente intervalla, in dubio præſumitur valere, *arg. d.* §. 1. *junct. l.* 5. *C. de codicill.*

Quo tempore pubes condit teſtamentum?

Etiam ipſo die nataſi, quo ingreſſus eſt pubertatem, *l.* 5. *D. qui teſtam. facer.* & ſi fecerit cum impubes eſſet, per pubertatem non redditur validum, *l.* 19. *D. eod.*

Quid, ſi prodigus teſtetur in commodum eorum quibus conſulere debet?

Teſtamentum ex æquitate eſt recipiendum, *Nov. Leonis* [*a*] 39. & quod ante interdictionem prodigus fecit, ipſo jure eſt validum, nec tollitur per interdictionem ſubſecutam. §. 2. *Inſt. eod.*

[*a*] Magis argumenta quæ ſunt in *d. Nov.* allegantur in probationem ejus quod hic dicitur, quam auctoritas *Leonis*, quæ non recipitur.]

An nullo jure ſurdi & muti teſtari poſſunt?

Surdi & muti ſimul natura, teſtari nequeunt, caſu, poſſunt, modo literas noverint. Si vero diſcreta ſint vitia, recte teſtantur, modo voluntatem ſuam voce probe enuncient, ſi ſint ſurdi tantum: & ſi muti tantum, modo literis mentem ſuam exprimant, *l.* 10. *C. qui teſtam.* Si autem tardius exaudiant vel loquantur, valide teſtabuntur, §. 3. *Inſt. h.*

Quomodo cæci teſtantur?

Debent primum coram notario & ſeptem teſtibus aperte voluntatem ſuam declarare; initio facto ab hæredis inſtitutione: quæ voluntas unico contextu

in

in ſcripturam redigenda, & ab omnibus teſtibus præſentibus confirmanda eſt ſubſcriptionibus, *l.* 8. *C. eod.*

Quid, ſi initium non ſit factum ab hæredis inſtitutione?

Ob hoc voluntas ultima non rejicienda eſt: nec enim ordinem ſcripturæ, ſed rei ſequi oportet, *l.*6. *ff. de ſolut.* quo facit *l. pen. C. de inſt. & ſubſtitut.*

Quid, ſi corpore quis valde æger ſit?

Teſtari æque poteſt, licet ſit ſenex; modo animo valeat, *l.* 2. *ff. l.*3. *Cod. qui teſt. facer. poſſ.* Imo valet ea ultima voluntas, quam lingua balbutiens ſed ſeminecis profudit, *l.* 15. *C. de teſtam.*

3. De ſolemnitatibus teſtamentorum.

Quæ ſolemnitates deſiderantur ad teſtamentum ſolemne, cujuſcunque ſit generis?

Præter hæredis inſtitutionem, quæ baſis & fundamentum eſt teſtamenti, (§. 34. *Inſt. de legat.*) requiritur præſentia ſeptem [a] teſtium, eorundemque ad hunc actum ſpecialis rogatio, & ut omnia fiant unico contextu, §. 3. *& fin. Inſt. de teſtam. ordinand. l.* 21. *C. eod.*

[a] Idem & in Friſia obſervatur, in Hollandia a. & plurimis Provinciis confœderatis ſufficiunt duo Scabini, cum Secretario, vel duo teſtes cum Notario. *Grot. lib.* 2. *p.* 17. *Coren obſ.* 31. *Gudelin. lib.* 2. *de I. N. c.* 5. *Zypæus de teſtam.* licet etiam non ſubſcripſerit teſtator, valet æque teſtamentum, ita, ut ante dictum eſt, factum, *Coren. obſ.* 10.]

Quid, ſi unus ex teſtibus abfuerit?

Teſtamentum nullius eſt momenti, *l.* 12. *C. eod.* imo nec obligat directo conſcientiam hæredis ab inteſtato.

Præſumiturne in dubiis rogatio teſtium?

Nequaquam: ſed eam hæres probare debet. Interim ſi adſcriptum ſit teſtes eſſe rogatos, vel ſi teſtes ſubſcripſerint, præſumetur pro rogatione, *arg. l.* 30. *ff. de V. O.*

Qui poſſunt eſſe teſtes?

Qui non prohibentur. Prohibentur autem mulieres, quia pro aliis ſolemnium non ſunt capaces, §. 6. *Inſt.*

Inſt. de teſtam. ordin. impuberes, furioſi, niſi dilucidum intervallum habuerint, ſervi, prodigi, juſſi eſſe improbi & inteſtabiles, *d.* §. 6.

Quid, ſi quis publice habitus fuerit pro libero, & ſit ſervus?

Favor teſtamenti exigit, ut teſtamentum ſubſtineatur, §. 7. *Inſt. eod. quo facit l.* 3. *ff. de offic. prator.*

Poſſuntne & infames eſſe teſtes?

Poſſunt, modo non ſint juſſi inteſtabiles; nam his nec teſtamentum facere, nec teſtimonium in teſtamento dicere licet, *l.* 26. *ff. h. t.* Sunt autem juſſi inteſtabiles, qui ob carmen famoſum ſunt damnati, vel repetundarum, *l.* 18. §. 1. *l.* 20. §. 5. *ff. h. l.* 15. *ff. de teſtib.* & ſimiles.

Poteſtne pater filio eſſe teſtis in teſtamento?

Poteſt, ſi filium non habeat in poteſtate, vel filius teſtetur de peculio caſtrenſi ante miſſionem, §. 9. *Inſt.* non vero, ſi poſt eam, *d. l.* 20. § 2. *ff. h.* Verum in tertii teſtamento una cum filio eſt teſtis, & loco duorum ipſe & filius habentur, §. 9. *Inſt. eod.*

Poteſtne hæres eſſe teſtis?

Non, nec pater nec frater ejus, inter quos eſt idem vinculum poteſtatis, §. 12. *Inſt. eod.* licet etiam ſit hæres tantum fideicommiſſarius.

Quid juris in legatariis, & fideicommiſſariis ſingularibus?

Illi tam in teſtamento nuncupativo quam ſcripto recte ſunt teſtes, cum non ſint juris univerſi ſucceſſores, §. 11. *Inſt. eod.* & hæres eos, cum pro ſe approbaverit, poſtea reprobare non debeat, *arg. l.* 9. *ff. de negot. geſt.*

Quomodo teſtamentum dicitur fieri unico contextu?

Cum nihil committitur, ex quo ſuppoſitio aliarum tabularum metui poteſt, vel oriri dubitatio, an omnia legitime à teſtatore ſint expreſſa. confer *l.* 21. §. *ult. ff. h.* cum *l.* 28. *C. de teſtam. ordinand.*

Poteſtne ergo celebrari contractus in teſtamento?

Poteſt quidem fieri declaratio teſtatoris de aliquo con-

contractu, ſed non recte fit contractus in teſtamento; nec teſtamentum per contractum, *arg. l. 19. ff. de Verbor. Signif.*

Atqui dicitur pignus conſtitui in teſtamento, l. 26. ff. de pignorat. act.

Id verum eſt, non ut contractus de pignore celebretur, dum teſtamentum conditur, ſed teſtator offerat creditori pignus ad ſecuritatem crediti.

Quæ ſolemnitates deſiderantur in ſpecie in teſtamento ſcripto?

Præter præcedentes, requiritur: 1. Ut nomen hæredis ſcribatur, ſive per teſtatorem, ſive per alium, ut noviſſime expreſſum *Auth. & non obſervato C. de teſtam.* 2. Ut teſtes ſubſcribant, nec non teſtator, vel ejus loco alius, qui ad hoc ſpecialiter eſt rogatus, *l. 21. C. eod.* 3. Ut omnes ſubſignent [a] tantum annulo, *l. 22. §. 5. D. eod.* ſive uno, ſive pluribus, ſive proprio, ſive alieno, *d. l. 21. junct. §. 5. Inſt. h.*

[a] Hodie teſtamenta valent, licet nulla ſint ſignacula appoſita, *Coren obſ.* 10. *Grot. 2. v.* 17. *Graſſ. §. teſtam. Q.* 10. *n.* 8.]

Quid, ſi teſtator dixerit, Inſtituo eum, cujus nomen ſcribam in codicillis?

Valet illa inſtitutio acſi in teſtamento eſſet facta, & ex teſtamento ſuum robur habet, *l. 77. D. de hæred. inſtituend.*

Cur magis annulo quam alio impreſſo fieri oportet ſubſignatio?

Annulus non quivis hic ſufficit, ſed ſignatorius. Quod autem annulus requiratur, non ad majorem fidem, ſed rei dignitatem & ſolemnitatem pertinet.

Quæ ſunt ſolemnitates ſpeciales teſtamento nuncupativo?

Ut nuncupatim hoc eſt, viva voce omnibus audientibus, *l. 21. D. h.* hæres coram teſtibus idoneis ſeptem rogatis inſtituatur, *d. l. 21. §. 2. C. de Teſt. & quem.*

Quid, ſi poſtea ſit ſcriptum?

Manet æque nuncupativum; initium enim cujuſque rei

ri ſpectari debet, *arg. d. §. fin. Inſt. eod. junct. l. 3. C. ad SC. Macedon.*

Quid, ſi teſtator palam voluntatem ſuam enunciaverit, & ſcriptura teſtamenti in continenti facta ſubſignationibus ſit munita?

Habebitur non tantum pro nuncupativo, ſed & pro ſcripto: ſiquidem utriuſque ſolemnitates ſint adhibitæ. Sin autem quid ſit omiſſum de ſolemnitatibus in ſcripto requiſitis, poteſt ſuſtineri ut nuncupativum; modo ſufficiens ſit numerus & rogatio teſtium: licet etiam dixerit teſtator, ſe velle id ut ſcriptum valere, *arg. l. 3. ff. de mil. teſt.*

Tit. 2. De liberis vel poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis vel præteritis. Tit. 28. 29. Lib. 6. Cod.

Eſtne in liberis ſingularis obſervatio neceſſaria?

Sunt inſtituendi vel exhæredandi: ſive ſint nati, ſive naſcituri: ſive fœminæ ſive maſculi; ſive mater ſive pater teſtamentum condiderit, *l. 30. ff. h. Nov. 115. c. 3.*

An nulla eſt differentia circa effectum?

Liberi præteriti à parentibus, in quorum ſunt poteſtate, teſtamentum dicunt.[*a*]nullum; poſthumi ipſo jure rumpunt, *pr. Inſt. de exhæred. liberor. d. l. 30.* A matre vero præteriti, uti & emancipati à patre pro[*b*]exhæredatis habentur, *Nov. 115. c. 3. pr. & §. fin.* ſive ſint poſthumi, ſive nati.

[*a*] Hodie non dicunt nullum, *Grot. l. 2. p. 18. n. 14.*
[*b*] Idem etiam eſt ſtatuendum, ſi liberi prætericrint ſuos parentes; in matre a. hoc ſingulare eſt, quod ſi in puerperio moriatur, & enixa ſit filium, cum ante ea teſtamentum feciſſet, quod hic poſthumus habeatur pro inſtituto, una cum iis quos mater ante inſtituerat, *l. 3. C. de inoff. teſtam.*]

Quid, ſi liberi præteriti non velint dicere nullum, an æque erit nullum?

Videtur quidem id juris ſubtilitate procedere; verum

rum æquum & bonum id non patitur, *l. 17. ff. de injuſt. rupt.*

Quæ eſt differentia, utrum teſtamentum ſit ipſo jure nullum, ſive rumpatur, an liberi pro exhæredatis habeantur?

Si nullum ſit, vel rumpatur, omne quod in teſtamento eſt corruit, ut nec legata, nec fideicommiſſa debeantur. Poſteriori caſu inſtitutio tantum [a] enervatur, ſalvis legatis & fideicommiſſis, *d. pr. junct. d. Nov. c.* 3.

[a] Enervatio a. hæc fit per querelam inofficioſi, quod indicant verba in, *d. Nov.* 115. *c.* 3. *inſ. teſtamento evacuato*, h. e. *reſciſſo*, ut explicatur in *d. Nov. cap.* 4. §. 9. *verſ. ſi a. hæc*, &c.]

Imo directo contrarium traditum, Auth. ex cauſ. C. de liber. præter.

Nequaquam, quia is textus accipi debet ſecundum *d. Nov.* 115. *c.* 3. ex qua deſumptus eſt, non de præteritione, quam facit pater, qui liberos habet in poteſtate, cujus effectus ſpecialis circa nullitatem nuſquam eſt ſublatus, ſed de ea, quæ eſt pro exhæredatione. Quos enim in principio *d. Novell. cap.* 3. dixerat Imperator præteritos vel exhæredatos, eos poſtea eodem ſenſu *exhæredatos* appellat.

Quid in parentibus præteritis?

Parentes, ut & fratres qui querelam habent, præteriti pro exhæredatis habentur, *d. Nov.* 115. *cap.* 4.

Quomodo defendi poteſt, præteritos haberi pro exhæredatis, cum lex jubeat neceſſario inſtitui vel exhæredari, &, quod contra legem fit, ſit pro infecto habendum, l. 5. C. de legib.

Lex non ſimpliciter, nec ſub pœna nullitatis, jubet inſtitui vel exhæredari, ſed cum interminatione, ut, ſi contra fiat, inſtitutio ſit evacuanda, reliquis manentibus ſalvis, *d. Nov.* 115. *c.* 4.

De

De Exhæredatione liberorum. Tit. 13. Lib. 2. Inſt.

Quid eſt exhæredatio?

Eſt excluſio ab hæreditate certis perſonis, quibus querela inofficioſi jure competit, debita.

Qui dicuntur exhæredari?

Et liberi, ſive ſint nati ſive naſcituri, ſive maſculi ſive fœminæ: Et parentes & fratres germani ac conſanguinei.

Quomodo poſthumi, cum in eos nulla ingratitudinis cauſa cadere poſſit?

Non poſſunt cum effectu exhæredari, quatenus nulla ingratitudinis cauſa in eos cadere poſſit, ſed tantum in hunc finem, ut reſcindi debeat ſolummodo inſtitutio per querelam ſive actionem, ex *Nov.* 115. *c.* 3. 4.

Quomodo fieri debet exhæredatio, ut effectum habeat?

1. Nominatim, *l.* 1. *&* 2. *ff. de lib. & poſth.* §. *nominat. Inſt. h.* ſive certa demonſtratione *d. l.* 1. 2. 2. Sine conditione, *l.* 3. § 1. *eod.* quia certo judicio à parentum ſucceſſione excludendi ſunt liberi, *l.* 18. *D. de bonor. poſſ. cont. tab.* 3. Tantum in teſtamento, §. 2. *Inſt. de codicill.* 4. Ex cauſa juſta expreſſa in tabulis, ac ea, quæ certo probari poſſit, *d. Nov.* 115. *c.* 3. 4.

Quid, ſi aliquid ex hiſce omiſſum?

Exhæredatio non tenet. Licet enim vera ſit alioqui cauſa ac juſta, ſi tamen ea non expreſſim adjecta, vel nominatim non ſit facta exhæredatio, non habetur pro facta.

Quis ergo effectus non bene factæ exhæredationis?

Teſtamentum reſcindetur tantum quoad inſtitutionem, non quoad cætera, *d. Nov.* 115. *c.* 3. 4.

Ex quibus cauſis poſſunt liberi exhæredari?

Sunt quatuordecim, relatæ in *Nov.* 115. *c.* 3. quæ hiſce verſiculis comprehenduntur:

Bis ſeptem ex cauſis exhæres filius eſto:

1. *Si patrem feriat,* 2. *vel maledicat ei.*

3. *Car-*

3. *Carcere concluſum ſi negligat.* 4. *aut furioſum.*
5. *Criminis accuſet*, 6, *vel paret inſidias.*
7. *Si dederit damnum grave*, 8. *ſi nec ab hoſte redemit*,
9. *Teſtarive vetet*, 10. *ſe ſocietve malis.*
11. *Si mimos ſequitur*, 12. *vitietve cubile paternum.*
13. *Non orthodoxus.* 14. *Filia ſi meretrix.*

Quæ ſunt juſtæ cauſæ exhæredandi parentes?

Sunt octo, relatæ in *Nov.* 115. *c.* 4. & ſequentibus verſibus comprehenduntur.

1. *Si pater accuſet capitalis criminis*, 2. *aut ſe*
Adjungat mimis, 3 *vitæque eſt inſidiatus.*
4. *Teſtari prohibet gnatum.* 5. *dirumque venenum*
Præparet. 6. *Incluſum ſi carcere*, 7. *vel furioſum*
Negligat, 8. *& veram contemnat relligionem.*

Quæ ſunt juſtæ cauſæ fratrem vel ſororem exhæredandi?

Sunt tres, comprehenſæ *Nov.* 22. *c.* 46. *in fin. c.* 47. eaſque ſequentes verſiculi exhibent.

1. *Si ſtruat inſidias vitæ.* 2. *Si criminis atrox*
Judicium dictet, 3. *Rebus damnum inferat ingens.*

Suntne plures cauſæ liberos. parentes, aut fratres exhæredandi?

Sunt plures, (*v. l.* 27. *C. de inoffic. teſtam.*) non quidem toto genere diſtinctæ, ſed ſub hiſce generibus contentæ, *d. Nov.* 115. *c.* 3, 4.

Tit. 3. De injuſto rupto, & irrito facto teſtamento.

Quibus modis teſtamenta infirmentur. Tit. 17. Lib. 6. Cod.

Quomodo diſtinguuntur Teſtamenta quæ effectum non habent?

Dicuntur 1. Nulla, ſive nullius momenti. 2. Infirmata, cum in principio valuerint.

Quæ ſunt nulla ſive nullius momenti?

Quæ ipſo jure non valent cum fiunt; uti, ſi ſolemnia non ſint adhibita, *l.* 1. *D. h.* ſi filius in poteſtate

ſit præteritus à patre, *d. l.* 1. *&* *l.* 30. *ſupra de liber. & poſthum.* vel in voluntate ſit defectus.

Quibus modis infirmantur?

1. Cum rumpuntur. 2. Cum irrita fiunt. 3. Cum reſcinduntur per querelam inofficioſi, de quo ante. 4. Cum deſtituuntur, hærede ſcilicet non adeunte.

Quomodo rumpuntur?

Duobus modis, aut agnatione ſui hæredis, aut poſteriori teſtamento, §. 1. *&* 2. *Inſt. h.*

Quomodo agnoſcitur hæres?

1. Si cui poſt obitum poſthumi, qui fuiſſent in poteſtate ſi vixiſſet, vel poſt teſtamentum naſcantur in poteſtate, aut ſi nepotes fiant ſui hæredes & immediate ſucceſſores, qui ante propter parentes excludebantur. 2. Si Teſtator poſt teſtamentum conditum naturales ſuos liberos legitimet, aut arroget eos qui ſui juris ſunt, vel ſi inter aſcendentes quis adoptet eos qui alieni ſunt juris, §. 1. *Inſt. h.*

Quomodo diſtinguuntur poſthumi?

Sunt vel veri, vel quaſi. Veri vulgariter, qui poſt obitum patris; vel legaliter, qui poſt teſtamentum conditum nati ſunt, *l.* 3. §. 1. *D. h.* Quaſi, qui in locum ſui hæredis ſuccedendo, quaſi agnaſcendo fiunt parentibus ſui hæredes; uti, ſi quis filium & nepotem ex eodem filio habeat in poteſtate, & filius poſt teſtamentum conditum, ſed ante obitum ſui patris moriatur, fiet nepos hæres ſuus, repræſentando patris ſui locum, ac ita avo ſuo agnaſcetur, *l.* 13. *D. h.*

Quid, ſi ante obitum teſtatoris moriatur poſthumus?

Reconvaleſcit teſtamentum ante ruptum tantum ex æquitate Prætoria, *l.* 12. *D. h.*

Quomodo poſteriori teſtamento rumpuntur?

Si id fuerit rite perfectum, hoc eſt, hæres in eo ſit inſtitutus: Nuda autem revocatio, licet coram ſolemni numero ſit facta, non ſufficit, §. 2. *& penult. Inſt. h.*

An ergo, cum teſtamentum poſt eſt factum, deſideratur ut perfecte aliud fiat teſtamentum ad infirmandum prius?

Non præciſe. Poteſt enim cancellari, incidi, vel poteſt teſtator declarare in ſecundo, ſe ab inteſtato velle decedere, *l.* 1. §. 8. *D. ſi tab. teſtam. null. exſtabunt.* vel ſi revocatio etiam coram tribus teſtibus ſit facta, & decennium ſit elapſum, teſtamentum prius non valet, *l.* 27. *C. de teſtam.* ſimiliter, ſi hæredes ab inteſtato ſint vocati ad hæreditatem in poſteriori teſtamento 5 teſtibus munito, rumpitur prius, quo extranei erant inſtituti, *l.* 2. *D. h. l.* 21. §. 3. *C. de teſtam.*

Quid, ſi hæres ex re certa ſit inſtitutus in ſecundo?

Prius æque rumpetur, & inſtitutus in ſecundo habebitur pro inſtituto ex aſſe, rejecta rei mentione, *l.* 1. §. 4. *D. de hæred. inſtit.* Verum, ſi teſtator juſſerit hæredem in ſecundo ſcriptum contentum eſſe re ſibi data, & ſe velle prius teſtamentum valere, videtur hæres, in ſecundo ſcriptus, per hæc expreſſa verba tacite eſſe rogatus de hæreditate reſtituenda, §. 35. *Inſt. h. l.* 29. *D. ad SC. Trebell.*

Quid, ſi ſcriptus in ſecundo non adierit hæreditatem?

Æque ex priori non poteſt adire, quia infirmatum eſt; ſed totum concidit, §. 2. *Inſt. h.*

Quid, ſi intelligens ex falſo rumore hæredem ſcriptum eſſe mortuum, mutaverit voluntatem, & aliud teſtamentum ſcripſerit?

Inſtitutus in priori teſtamento hæreditatem obtinebit; at legata in poſteriori ſcripta præſtabit, *l. fin. D. de hæred. inſtit. l.* 28. *D. de inoffic. l.* 25. §. 1. *D. de lib. & poſthum.*

Poteſtne quis ſibi eam legem dicere, ne teſtamentum revocet?

Non [a] *l.* 22. *D. de legat.* 3. Imo quamvis jurato eam ſibi poſuerit legem, & poſt revocaverit, teſtamentum prius non valebit, *arg. l.* 7. §. 16. *D. de pactis. l.* 112. §. *pen. & fin. D. de legat.* 1.

[a] Ratio eſt, quia teſtamenti factio eſt juris pu-

 blici,

blici, & ex privatorum arbitrio nec datur, nec adimitur, *l. 3. ff. qui teſtam. fac. poſſ. junct. l. 15. C. de pact. l. 38. ff. eod.*

Quomodo teſtamenta fiunt irrita?

Per capitis diminutionem, ſive ea maxima, ſive media, ſive minima fuerit, §. 4. *Inſt. h.* Irriti vero vocabulum aliquando etiam ad ea, quæ rupta ſunt, refertur: verum cum rupto opponitur, ad hanc ſpeciem proprie pertinet, §. 5. *Inſt. h.*

Quid, ſi teſtator poſtea redierit ad priorem ſuum ſtatum?

Reviviſcit prius teſtamentum, modo rite fuerit factum, ita ut hæres ſecundum tabulas bonorum poſſeſſionem agnoſcere poſſit, ſi modo teſtator mortis tempore, potuerit teſtamentum condere. §. 6. *Inſt. h.* Verum ſi minima capitis diminutio contigerit, uti fit per arrogationem, non aliter vires recipit prior voluntas quam ſi conſtiterit teſtatorem voluiſſe prius teſtamentum valere. Qua in re ſufficit voluntatem ſuam expreſſiſſe etiam per codicillos, *l. 11. §. ult. D. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab.*

Quæ eſt ratio differentiæ, quod in minima capitis diminutione requiratur aliquod factum, non in maxima & media?

Hæc eſt: quia, qui arrogandum ſe dat, cum capite fortunas quoque ſuas in familiam & domum alienam transfert voluntario, *d. l. 11.* § *fin.* & ſic renunciat priori teſtamento tacite: qui vero fit ſervus, vel deportatur, contra vel præter ſuam voluntatem fortunas amittit.

Tit. 4. De his quæ in teſtamento delentur, inducuntur, vel inſcribuntur

Quid, ſi in teſtamento aliquid inveniatur deletum?

Si inconſulto [a] ſit deletum, vel inciſum, vel cancellatum, æque habebit vires: ſecus, ſi conſulto, *l. 1. in pr. §. 1 & ſeqq. ff h.*

[a] Quia autem probabit, an, quid conſulto vel incon-

inconſulto ſit expunctum? Reſp. Siquidem apud teſtatorem fuerint inventæ tabulæ teſtamenti, debet is, qui inconſulto dicit eſſe factum, id probare, cum actoris ſit probare, & ipſe teſtator cum in poteſtate ſua habeat tabulas, videtur expunxiſſe, vel ad expunctioctionem mandatum dediſſe.

Quid, ſi nomen unius hæredis ſit inductum?

Sine dubio reliqua pars teſtamenti valebit, & ei ſoli denegabuntur actiones: verum legata ab eo relicta, debebuntur, ſi probari [a] poſſit, quod ea fuerit voluntas teſtatoris, ut tantum hæredis inſtitutio improbetur, *l. 2. ff. h.*

[a] Itaque ſi hoc probari non poteſt, magis eſt ut etiam legata pereant, cum legata ſint præſtanda ab eo à quo teſtator præſtari ea voluit, & cum is non eſt hæres, ſive eſſe non poſſit ſive non velit, legatarii nihil conſequentur, huc fac. *l. 14. C. de fideicom.*

Quid, ſi omnia nomina teſtator induxerit, adſcripſeritque ſe id feciſſe, quia unum hæredem offenſum habuit?

In ambiguo id ita interpretandum eſt, ut cohæredum inſtitutio non ſit infirmata, nec legata adempta; *d. l. 2.*

Quid, ſi diverſæ ſint tabulæ teſtamenti, & unum teſtamentum ſit deletum?

Teſtamentum per hoc non erit irritum, quippe ex aliis tabulis ſatis probari poteſt voluntas, niſi probet actor deletionem eo animo eſſe factam, ut hæres ab inteſtato ſuccederet, *l. fin. D. h.*

Tit. 5. De hæredibus inſtituendis. Tit. 24. 27. Lib. 6. Cod. & Tit. 14. Lib. 2. Inſt.

Quid eſt hæredis inſtitutio?

Eſt deſignatio ſucceſſoris univerſalis, in teſtamento facta.

Quomodo diſtinguitur?

1. Eſt vel voluntaria, vel neceſſaria. Neceſſaria eſt in illis, quibus querela inofficioſi competit, de qua ante

 volun-

voluntaria in reliquis. 2. Eſt vel inſtitutio in ſpecie ſic dicta, quæ fit primo loco, de qua hoc titulo; vel ſubſtitutio, quæ fit ſecundo vel ulteriori loco, de qua infra, *tit. de vulg. & pupill. ſubſt.*

Poſſuntne omnes inſtitui hæredes?

Qui non prohibentur ſpecialiter. Prohibentur vero, qui jus civitatis non habent, (*v. l.* 17. §. 1. *ff. de pæn.*) quales ſunt deportati [quo caſu hæreditas non ad fiſcum pertinet. ſed hæredes pro non ſcriptis habentur, *l.* 1. *C. h.*] Apoſtatæ, *l.* 2. *C. de apoſtat.* Hæretici, *l.* 1. *C. de hæret.* Collegia illicita, qualia ſunt [*a*] Judæorum, *l.* 1. *C. de Iudæis.* licita vero & civitates recte inſtituuntur, *l.* 6. §. 4. *ff. ad SC. Trebell. l.* 8. 12. *C. h.*

[*a*] Mennoniſtarum, *Coren. obſ.* 9.

Quot poſſunt inſtitui hæredes?

Quot teſtator voluerit, modo numerum vel perſonas eorum determinaverit, §. 4. *Inſt. h.* Licet ei etiam de facie ſint ignoti, §. *fin. Inſt. h.*

Si plures inſtituantur hæredes, in quot partes dividetur hæreditas?

Teſtator poteſt tot partes facere, quot voluerit. Et, ſi unum vel plures inſtituerit in ſemiſſem, tota hæreditas erit in ſemiſſe: quia nemo pro parte [*a*] teſtatus, pro parte inteſtatus poteſt decedere, §. 5. *Inſt. h.* niſi miles, *d.* §. 5. *& l.* 7. *ff. de R. I.*

[*a*] Secundum mores Hollandiæ jus accreſcendi legale eſt ſublatum, & regula, *nemo pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus poteſt decedere* non habet ibidem locum; at in iis locis, in quibus jus Civile viget, id omnino procedit.

Quid, ſi teſtator unum vel plures ex certis partibus, alium vero ſimpliciter inſtituerit?

Diſtinctio hæc erit adhibenda. Siquidem in illis partibus datis as ſit exacte completus, alius ſine parte inſtitutus conſequetur ſolus dimidiam partem hæreditatis. Si partes datæ non impleverint aſſem totum, conſequetur illam partem, quæ deeſt. Si datæ partes aſſem ſuperaverint, procedetur ad dupondium ſive

duplam hæreditatis, & quod deeſt, ad id alius vocatus eſſe videtur. Si & duplam teſtator impleverit exacte, attribuetur ſine parte ſcripto tertio pars totius. Si etiam ſuperent partes datæ duplam, pertinebunt ad eum partes, quæ ad triplam ſive tripondium deſunt, & ſic deinceps, §. *6. &* 8. *Inſt. l.* 17. *pr. &* §. *& ſeqq. l.* 18. *D. h.*

Quæ & quot legales ſunt partes hæreditatis?

Dividitur hæreditas, quæ nomine aſſis venit, in duodecim uncias. Harum duæ Sextans quaſi ſexta pars aſſis: tres Quadrans quaſi quarta pars; quatuor Triens quaſi tertia pars; quinque Quincunx, quaſi quinque unciæ; ſex Semis, quaſi ſemi as; ſeptem Septunx, quaſi ſeptem unciæ; octo Bes quaſi bis triens: novem Dodrans, quaſi dempto quadrante as; decem Dextans, quaſi dempto ſextante as; undecim Deunx, hoc eſt, dempta uncia, appellantur, *d.* §. *5. &* 8. *d. l.* 17. §. *fin. & l.* 18.

Quid, ſi omnibus ſint partes datæ, & pars aliqua deſit vel vacet?

Siquidem datæ partes ſuperent totum aſſem, pars ſingulis pro rata decreſcit; ſi infra aſſem ſint, pars vacans ſingulis pro rata accreſcit, §. *6. Inſt. h.*

Quid, ſi pluribus certa res inſtitutione ſit relicta, aliis vero ſimpliciter, vel ex certis partibus hæreditatis?

Inſtituti ex re certa legatariorum erunt loco, reliqui vero ſunt vere hæredes, *l.* 13. *C. h.* Si vero unicus ſit inſtitutus hæres ex re certa, videtur vocatus ex [*a*] aſſe, *l.* 1. §. 4. *D. h.* &, ſi plures ex re certa ſint hæredes nominati, habebunt eas partes in ea re, quas teſtator dixit: in reliquis vero bonis erunt hæredes ex æqualibus partibus, niſi voluntas contraria probetur, *l. 9.* §. 13. *D. h.*

[*a*] Id hodie in hac Provincia non valet, *Grot. l.* 2. *p.* 18. *n.*35. *&c. Gudelin. l.* 2. *c.* 5. *Zyp. de teſtam.*]

Poteſtne jus accreſcendi prohiberi?

Non poteſt, *l.* 7. *D. de R. I. junct. l.* 55. *D. de legat.* 1.

Imo poteſt aliquis pro parte inteſtatus decedere. l. 15. in fin. D. de inoffic. teſtam.

Diſtingui oportet inter decedere, & fieri inteſtatum. Nemo pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus poteſt decedere, *d. l. 7.* ſed fieri per querelam inofficioſi, *d. l. 15. in fin.*

Quid. ſi teſtator nullam fecerit partium mentionem?

Hæreditas æqualiter eſt dividenda, §. *6. Inſt. h.* Et, ſi ita dixerit teſtator: *Titius & fratris mei filii æque hæredes ſunto*, omnes ex virilibus partibus ſunt inſtituti. Sin autem ita: *Titius & fratris mei filii hæredes ſunto*, ſemiſſem Titius, ſemiſſem fratris filii habebunt, *l. 11. 13. D. h.*

Quid, ſi ita cautum ſit in teſtamento: ſi filius mihi natus erit, ex beſſe hæres eſto, ex reliqua parte uxorem inſtituo; ſi vero filia fuerit nata, ex triente hæres eſto, ex reliqua parte uxorem inſtituo hæredem: & filius & filia nati eſſent?

Hoc caſu as diſtribuendus eſt in ſeptem partes; ut filius quatuor, uxor duas, filia unam partem habeat, vel, ſi ad partes aſſis rem redigamus, conſequetur Filius ſex uncias cum ſex ſeptimis unius unciæ partibus. Uxor tres cum tribus ſeptimis; Filia [a] unam cum quinque ſeptimis. Quod ita ex humanitate eſt conſtitutum; cum aliàs ſecundum ſubtilem juris regulam, ruptum eſſe videatur teſtamentum, *l. 13. ff. de liber. & poſth.*

[a] Hæc res temperamento opus habet, ſc. ut filia nunquam minus habeat quam legitimam, quæ nulla conditione vel modo onerari poteſt, *l. 32. C. de inoffic. teſtam.*

Quomodo fit inſtitutio?

Nominatim, ſive ea demonſtratione, quæ nullum errorem continere poteſt, *l. 9. §. 8. ff. h.* uti, ſi teſtator nuncupans hæredem præſentem dixerit: hic mihi hæres eſto, *l. 58. ff. h.* nec intereſt, utrum pure an ſub conditione fiat inſtitutio, §. *9. Inſt. h.* &, ſi tempus ſit adjectum, valet inſtitutio vitio temporis ſublato, *l. 34. ff. h.*

An

An & nutu fieri poteſt inſtitutio?

Non recte, niſi conſtet indubitate de voluntate, aut repentino caſu impediatur vocem emittere teſtator: quia adventitius caſus voluntatem certam vitiare non debet. (*v. l.* 29. *v. ſi enim. C. de teſtam. l.* 22. *C. de fideicom.*)

Poteſtne inſtitutio conferri in arbitrium alterius?

Nequaquam. *l.* 32. *ff. h.* niſi tacite & ex conſequentia videatur teſtator ſe referre per modum conditionis ad alterius voluntatem. Quædam enim in teſtamentis, ſi exprimantur, nullum habent effectum, quæ, ſi verbis tegantur, licet eandem ſignificationem habeant, quam haberent expreſſa, momentum aliquod habebunt, *l.* 68. *D. h. l.* 52. *ff. de condit. & demonſt. l.* 32. *l.* 70. *ff. de hær. inſtit.*

Quid, ſi quis inſtituerit hæredem: Si Titius me inſtituerit, inſtituo eundem? vel, Titius, ſi Mævium tabulis teſtamenti ſui hæredem à ſe ſcriptum oſtenderit, hæres eſto?

Non valet hæc inſtitutio: quia non ex mutua proficiſcitur affectione, verum eſt captatoria, hamata & viſcata, ſe referens ad ſecretum alienæ voluntatis, *l.* 70, 71. *ff. h.* Sed, ſi ita ſcriptum; *qua ex parte hæredem me Titius inſtituit, ex ea parte Mævius eſto:* valet inſtitutio, *l.* 71. *in pr. ff. h.*

Quid, ſi error ſit in nomine aut cognomine?

Non [*a*] obeſt id inſtitutioni, niſi quis volens (*v. l.* 4. (*de teſtam.*) alium ſcribere, alium ſcripſerit; quia ſcriptus hæres eſſe non poteſt, quoniam voluntas ei deeſt; nec etiam is, quem voluit, quoniam non eſt ſcriptus, *l.* 9. *pr. ff. h.*

[*a*] Modo certo conſtet de perſona hæredis. Quid ergo, ſi quis ſcripſit filium hæredem, & poſtea demonſtretur non eſſe filius? Inſtitutio non valet, ſi vere putaverit eſſe filium, cum eſſet ſuppoſititius, *l.* 3. 4. *C. de hæred. inſt.* Si a. quis nomine filii inſtituerit aliquem, quem paterno affectu amplectitur, cum ſciat

eum non eſſe filium, inſtitutio valebit, *arg. l.* 58. *ff. de hared. inſtit.*

Quid, ſi in re quis erraverit, uti cum lancem vult, veſtem leget?

Neutrum valebit, ſive ipſe ſcripſerit, ſive ſcribendum dictaverit, *d. l.* 9. §. 1. Verum, ſi in parte ſit erratum, ſequemur magis voluntatem, quam id, quod ſcriptum eſt, *d. l.* 9. §. 2, 3.

Quid, ſi quis contumelioſè demonſtretur?

Id non vitiat inſtitutionem. Sed ſi quis inſtitutus ſit eo nomine, quod contumeliæ cauſa ſolet addi, inſtitutio non valet, *d. l.* 9. §. 8. ſecus, ſi ea ſit facta cum maledicto, *l.* 48. §. 1. *ff. h.*

Tit. 6. De vulgari & pupillari ſubſtitutione, De impuberum & aliis ſubſtitutionibus, Tit. 25. Lib. 6. Cod.

Quomodo diſtinguitur ſubſtitutio?

Eſt alia directa, alia obliqua. Obliqua eſt, quæ fit per fideicommiſſum requirens alicujus reſtitutionem. Directa, quæ recta via tranſit ad ſubſtitutum, ſine ullius reſtitutione.

Quomodo diſtinguitur directa?

Eſt vel paganorum, vel militum.

Quomodo diſtinguitur paganorum?

Eſt vel vulgaris, vel pupillaris, vel exemplaris, ſive quaſi pupillaris. Breviloqua autem, compendioſa, & reciproca, non ſunt diverſæ ſpecies, ſed diverſi modi ſubſtituendi.

Quæ eſt vulgaris?

Quæ fit in caſum non acquiſitæ hæreditatis, cum clauſula: *ſi ſcriptus hæres, hæres non erit.* ſive decedat ante teſtatorem, ſive hæreditatem repudiet, *pr. Inſt. h.* Eaque habere poteſt gradus infinitos, *d. princ.* ſic dicta, quod omnibus & ab omnibus fieri poſſit.

Quid, ſi inſtituti ex diſparibus partibus ſibi invicem ſint ſubſtituti?

Cum ſubſtitutio eſt facta propriis nominibus hæredum,

dum, aut onera æqualia impoſuit teſtator in ſubſtitutione, videntur portiones viriles eſſe datæ, *l.* 23. *junct. l.* 24. *D. ad SC. Trebell. l.* 124. *D. de leg.* 1. *l.* 56. *D. de cond. & demonſt.* (*v. l.* 37. *de ſtipul. ſerv.*) Cum facta eſt ſimpliciter, ſecundum partes hæreditarias admittentur ſubſtituti, §. 1. *Inſt. l.* 5. *l.* 24. *l.* 41. §. 1. *D. l. fin. C. h.*

Quid, ſi ſubſtitutio ſit facta expreſſe in caſum, ſi hæres ſcriptus noluerit eſſe hæres?

Videtur etiam eſſe facta ad caſum quo non potuerit, *l.* 3. *C. de inſt. & ſubſt. l.* 25. *in fin. D. de liber. & poſth. l.* 22. *D. ad SC. Trebell.* Solet enim expreſſus caſus trahi ad non expreſſum, ſi ad eundem finem tendat.

Imo non expreſſus caſus habetur pro omiſſo. l. 10. *D. de liber. & poſthum. l.* 21. *D. h.*

Id nonnunquam verum eſt, cum voluntas teſtatoris non eſt adeo evidens, ut in caſu *d. l.* 10. qua agitur de inſtitutione poſthumi, ſub variis caſibus, & in *d. l.* 21. ubi tempus, intra quod ſubſtitutus admittendus erat, expreſſum eſt.

Quomodo extinguitur vulgaris ſubſtitutio?

1. Si adita ſit hæreditas ab inſtituto, *l.* 5. *C. h.* 2. Si pater liberis ſuis extraneum ſubſtituerit & poſtea illi liberos ſuſceperint, *l.* 6. §. 1. *C. h. l.* 102. *ff. de condit. & demonſt.* 3. Si ſubſtitutus moriatur ante inſtitutum, nam hæreditas quæ non defertur, non poteſt tranſmitti, *l. un.* §. *in noviſſimo. C. de caduc. tollend.*

Annon circa caſum, quo hæreditas eſt adita, diſtingui poterit in pluribus inſtitutis, quibus unus ſubſtitutus eſt?

Poteſt. Aut enim facta eſt ſubſtitutio duobus copulative. Uti, *Titius & Sejus hæredes ſunto, & ſi hæredes non erunt, Sempronius hæres eſto.* Vel, *ſi Titius & Sejus hæredes non erunt, Sempronius hæres eſto.* Hoc modo, uno ex inſtitutis adeunte, in totum exſpirat ſubſtitutio, *arg. l.* 23. *D. de cond. & dem. l.* 13. §. *utrum. D. de reb. dub.* Aut eſt facta ſeparatim; hoc modo, etiam uno decedente ſubſtitutus admittitur, ſive alternative quid ſcriptum, ſive aliter disjunctio ſit facta.

De pupillari [a] ſubſtitutione. Tit. 16. Lib. 2. Inſt.

Quæ eſt ſubſtitutio pupillaris?

Qua pater filiis & filiabusfamilias ſubſtitutum dat in caſum, quo impuberes moriantur, *pr. Inſt. h.*

[a] Subſtitutio pupillaris in pleriſque Belgii provinciis non frequentatur, quia jus patriæ poteſtatis ceſſat, *Grot. lib. 1. p. 5. & lib. 2. p. 19. fin. Gudelin. lib. 1. c. 13. & lib. 2. c. 9.* In Friſia autem iiſque locis, in quibus Jus Civile & patria poteſtas vigent, ſubſtitutio pupillaris frequentatur.]

Quis ſubſtituit pupillariter?

Tantum pater, licet ſit arrogator, *l. 22. §. 1. D. de adopt. add. pr. Inſt. h.* Non mater vel alii parentes, qui liberos non habent in poteſtate, *d. pr. Inſt. h.*

Quibus ſubſtituitur?

Tantum liberis in poteſtate, *l. 2. D. de vulgat. & pupill.*

Quid, ſi pater filio puberi vel impuberi emancipato, vel quis extraneus extraneo ſubſtituerit?

Subſtitutio nullius momenti eſt, ſc. ut tanquam pupillaris valeat, *§. fin. Inſt. l. 7. 14. D. h. t.* ſed poteſt ita valide relinqui fideicommiſſum.

Annon eſt idem in hac re, quoad effectum, utrum ſubſtitutio fiat per fideicommiſſum, an pupillariter?

Nequaquam. 1. In fideicommiſſo, quis ab alterius manu hæreditatem exſpectat; in pupillari ſubſtitutione directo eſt hæres. 2. In fideicommiſſo tantum tranſeunt fideicommittentis; in pupillari ſubſtitutione etiam pupilli bona. 3. In fideicommiſſo habere poteſt locum Trebellianicæ deductio; in ſubſtitutione pupillari nulla fit defalcatio.

Quæ bona tranſeunt, ſi arrogator ſubſtituerit pupillariter?

Tantum bona ea, quæ ab arrogatore, vel ejus occaſione ſunt profecta ad arrogatum, quod ſpecialiter placuit, *l. 10. §. 6. D. h.*

An & exhæredato poteſt ſubſtitui pupillariter?

Omnino, §. 4. *Inſt. h.* Licet enim à patre non habeat bona, aliunde tamen habere poteſt.

Quomodo fit pupillaris ſubſtitutio?

Vel expreſſe, vel tacite. Expreſſe per hanc clauſulam, *ſi filius vel filia ante pubertatis annos deceſſerit, pr. Inſt. h.* Tacite, cum impuberi [a] facta eſt ſubſtitutio vulgariter, *l. 4. D. de vulgar.*

[a] Id ſingulariter placuit ob præſumptionem voluntatis paternæ, quæ hæc eſt, ut in eminenti gradu liberis proſpiciat de hærede; itaque non obſtat *l. 10. ff. de lib. & poſth.* cum ibi agatur de alio caſu ab hoc noſtro ſeparato.]

Annon diſtinguendum eſt in ſubſtitutione vulgari facta impuberi?

Eſt. Siquidem enim pater, duos habens filios impuberes, eos ſibi invicem ſubſtituerit, eſt facta ſubſtitutio pupillaris utrinque: ſi vero alter ſit pubes, alter impubes, reciproca ſubſtitutio, vulgariter facta, habebit tantum vim ſubſtitutionis vulgaris, *d. l. 4. §. 1. & 2.* Si denique ſimpliciter impuberibus pater ſubſtituerit vulgariter, habebit ea res effectum ſubſtitutionis pupillaris, *d. l. 4. pr.*

Quæ requiruntur, ut hæc ſubſtitutio vires habeat?

Debet pater ante ſibi ſcribere hæredem, & deinde filio ſubſtituere, *l. 2. §. 4. & 5, 6. ff. h.*

Quis eſt effectus hujus ſubſtitutionis?

1. Omnia bona impuberis devolvuntur ad ſubſtitutum. 2. Si impubes, cui etiam vulgari clauſula ſubſtitutus eſt datus, non adeat hæreditatem patris, ſubſtitutus admitti poteſt ad bona patris. 3. Per ſubſtitutionem pupillarem expreſſam etiam mater excludi poteſt, *l. 8. §. 5. ff. de inoffic. teſtam.* Ita tamen, ut matri [a] ſalva ſit facultas petendi legitimam ſine querela inofficioſi. In tacita vero mater [b] excludit ſubſtitutum, *l. 8. C. de impub. & aliis junct. l. fin. C. de inſt. & ſubſt.*

[a] Idem Jure Saxonico receptum eſſe tradit

Carpzov. p. 3. conſtit. 8. def. 3. Ratio eſt in eo, quia lex deſiderat, ut legitima præſtetur liberis vel parentibus, eaque libera, *l.* 32. *C. de inoff. teſtam.* adeoque ſi ea non ſit relicta, æque debebitur, ne quid fiat contra æquitatem & bonos mores, & patri detur privilegium ad injuriam matris, quod non admittit *l.* 4. *C. de mancip.* [*b*] Vide *Fachin. lib.* 4. *controverſ.* 40. *& ſeqq. l.* 13. *controverſ.* 76. id autem maxime tunc admittitur, cum mater ita fuit dilecta à ſuo marito, ut & eam inſtituerit ex parte, *d. l fin. C. de inſtit. & ſubſtit.*]

Quando evaneſcit hæc ſubſtitutio?

1. Pubertate, *l.* 7. 14. *ff. de vulgar. & pupill.* vel ante ſi teſtatori ita placuerit, *l.* 21. 43. §. 1. *ff. eod.* 2. Si liberi tempore mortis non fuerint in poteſtate, *l.* 41. §. 2. *ff. h.* 3. Si hæreditas patris non adeatur, *l.* 2. §. 1. *l.* 10. §. 4. *ff. eod.* vel aliàs infirmatum ſit teſtamentum patris. 4. Si ſubſtitutus moriatur ante impuberem, *arg. l. unic.* §. *in noviſſimo. C. de caduc. toll.*

Si majus tempus comprehenderit pater, annon flectetur in fideicommiſſum?

Nullo modo, §. *fin. Inſt. h. d. l.* 7. *&* 14. *D. de vulg. & pupill.* niſi [*a*] ejuſmodi verbis fuerit uſus teſtator, quæ fideicommiſſo applicari poſſunt: in dubio enim actus valere debet, *l.* 12. 21. *D. de reb. dub.* In milite vero ſpeciale eſt, quod directo [*b*] poſſit ultra pubertatem ſubſtituere, hoc effectu, ut ſi filius poſt pobertatem moriatur, ſubſtitutus tantum conſequatur bona teſtatoris cum fructibus in hæreditate inventis, *l.* 15. *ff. eod.*

[*a*] Niſi etiam clauſula Codicillaris fuerit adjecta, *Carpzov. d. conſtit.* 8. *n.* 19. [*b*] Obſtat *l.* 8. *C. de impub. & aliis ſubſt.* in verbis *veluti ex cauſa fideicommiſſi.* quæ ſunt *inf. d. l.* 8. Reſp. Verbum *peti* non hic indicat eſſe ex cauſa fideicommiſſi, ſed tantum ex nota ſimilitudinis, hoc modo: quemadmodum bona teſtatoris tantum tranſeunt in fideicommiſſo à ſubſtituto, ſic etiam in ſubſtitutione facta à milite ultra annos puber-

pubertatis, directo autem jure; Vide *Cujac. lib.* 11. *obſ.* 25.]

Quæ eſt ſubſtitutio [a] *quaſi pupillaris?*

Quæ fit tam à matre quam à patre liberis mente captis, ſi in eo ſtatu liberi deceſſerint, *l.* 9. *C. h.*

[*a*] Hæc etiam ſecundum mores hujus provinciæ in deſuetudinem abiit, *Grot. lib.* 1. *p.* 6. *& l.* 2. *p.* 19. *Gudel. lib.* 1. *c.* 13. *& lib.* 2. *c.* 5.]

Poteſtne hæc ſubſtitutio quolibet modo fieri?

Si mente capti fuerint liberi, tenentur parentes ſubſtituere unum vel omnes deſcendentes, ſi iis fuerint fratres, non liberi, unum ex fratribus, vel omnes. Sin autem nec fratres fuerint, poſſunt parentes iis ſubſtituere, quos voluerint, *d. l.* 9.

Quid, ſi plures parentes ſubſtitutionem fecerint, uti pater & mater?

Valebit ſubſtitutio patris quoad bona paterna: matris quoad bona materna: utriuſque, quoad bona, quæ aliunde ad mente captos pervenerunt, *d. l.* 9.

Quid, ſi mente capti ſanitati mentis reſtituantur?

Evaneſcit ſubſtitutio, *d. l.* 9. nec convaleſcet, ſi rurſus mente capiantur, ſive brevius fuerit intervallum, ſive longum, *d. l.* 43. *ff. de vulg. & pupill. arg. l.* 2. *C. de poſth. hæred. inſt.*

Quid, ſi liberi fuerint prodigi, muti, & ſurdi?

Etſi quidem eadem ſit ratio, quæ eſt in mente captis, tamen, quia ſpeciale privilegium eſt; quod non ſolet de perſonis ad perſonas extendi, præſtat impetrare Principale reſcriptum, *d. l.* 43. *(v. l.* 25. *C. de nuptiis.)*

De neceſſariis ſervis hæredibus inſtituendis vel ſubſtituendis. Tit. 27. Lib 6. Cod.

Poſſuntne aliquando hæredes inſtitui, vel ſubſtitui, qui volentes nolentes coguntur eſſe hæredes?

Poſſunt proprii ſervi inſtitui & ſubſtitui, iique ſunt hæredes omni caſu neceſſarii, §. 1. *Inſt. de hæred. qual.*

Tit. 7.

Tit. 7. De conditionibus inſtitutionum.

De inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus, & reſtitutionibus ſub conditione factis. Tit. 25. Lib. 6. Cod.

Poteſtne ſub qualibet conditione inſtitui hæres?

Diſtingui oportet. 1. Inter conditiones. 2. Inter hæredes. Conditio alia perplexa, alia non perplexa. Perplexa, ut, ſi ita dictum: *Si Titius hæres erit, Sejus hæres eſto; Si Sejus hæres erit, Titius hæres eſto.* Non perplexa, eſt vel poſſibilis, vel impoſſibilis. Poſſibilis, vel caſualis, quæ à caſu; vel poteſtativa quæ à poteſtate; vel mixta quæ partim à poteſtate partim à caſu dependet. Impoſſibilis vel natura, cui rerum natura obſtat; vel jure, cui lex vel boni mores impedimento ſunt; vel facto, quæ quidem in ſe non eſt impoſſibilis, ſed tantum perſonis hæredum, Hæredes vero hic diſtinguuntur inter ſuos, & extraneos.

Quid igitur in filiis ſuis in poteſtate conſtitutis obtinet?

Quod nequeunt [a] ſub aliqua conditione inſtitui alia, quam poteſtativa, *l.4. D. de hæred. inſtit. l.4. C. de inſt. & ſubſtit.* Id etiam admittendum eſt in filiabus, cum differentia iſta ſexus ſit ſublata: non ita in nepotibus, ſecundum formam in *l.6. §.1. D. de hæred. inſt.*

[a] Hodie ubi patria poteſtas eſt ſublata, ut in Hollandia, de filiis ſuis in hac re non quæritur, ſed ſub qualibet conditione filius poteſt inſtitui hæres, ſic tamen ut legitima maneat abſolute ſalva; reliqua autem bona ſubſint neceſſitati parendi conditioni adjectæ.]

Quid ergo, ſi de facto filius ſuus ſit inſtitutus ſub caſuali vel mixta, vel impoſſibili?

Nullius momenti erit inſtitutio, tanquam filius eſſet præteritus, *d.l.4. D. de hæred. inſtit. l.15. D.h.* Verum, ſi poteſtativæ conditioni, ſub qua inſtitutus eſt filius, non ſatisfaciat, & moriatur, legitima æque peti

ti poteſt, quia omnis conditio rejicitur à legitima, *l. 32. 36. C. de inoffic.*

Quid juris in extraneo circa conditiones?

Poteſt inſtitui ſub qualibet conditione poſſibili, etiam difficili, &,ſi non pareat, hæreditatem non acquirit. Conditio vero impoſſibilis natura vel jure, habetur pro non [a] adjecta, §. 10. *Inſt. de hæred. inſt. l. 1. l. 9. ff. h.* Inſtitutio ſub perplexa conditione facta, nullius eſt momenti, *l. 16. ff. h.*

[a] In contractibus a. conditio impoſſibilis contractum vitiat, *l. 7. ff. de V. O. (l. 31. ff. de obligat.)* quod & ſecundum mores Hollandiæ receptum eſt, ut impoſſibilis conditio inſtitutionem vitiet, *Grot. lib. 2. p. 18. n. 32.*]

Poſſuntne plures conditiones apponi?

Poſſunt ſane vel conjunctim vel disjunctim. Si conjunctim, omnibus parendum eſt; ſi disjunctim, ſufficit unam exiſtere, § *penult. Inſt. de hæred. inſt.* Sin autem ita quis inſtituerit: *ſi filius vel filia inteſtatus vel inteſtata, aut ſine liberis, aut ſine teſtamento, vel ſine nuptiis deceſſerit*: in hac ſpecie tum demum locus eſt ſubſtituto, ſi nihil ex hiſce ſubſecutum fuerit: non enim ferendum eſt, cum liberorum mentio facta, & poſteritas ſit relicta, propter hujuſmodi verborum anguſtias liberos omni pene fructu paterno defraudari, *l. 6. C. de inſtit. & ſubſtit.*

Liberi in conditione poſiti, an etiam ſunt in diſpoſitione?

Non, *l. 8. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. l. 1. C. de pact. l. 16. ff. de vulg. & pupill.* Unde, quod dicitur in *l. 85. ff. de hæred. inſtit. in fin.* ſic explicandum eſt, quod Teſtator non tantum per ſuam diſpoſitionem fratrem hæredem prætulerit, ſed & prudenti conſilio liberos ejus, ſc. ab inteſtato. Dum enim liberos fratris ponit in conditione, tacite per illam, & ex conſequentia, lege in ſubſidium veniente, ſubſtitutos rejicit.

Tit. 8. De jure deliberandi. Tit. 30. Lib. 6. Cod.

Suntne nonnulla beneficia quibus hæredibus ſuccurritur, ne ob temerariam aditionem vel repudiationem afficiantur damno?

Sunt duo: Jus deliberandi & beneficium Inventarii, §. 5. *Inſt. de hæred. qual. & diff. l. fin. C. h.*

Quod eſt jus deliberandi?

Quo hæres, ſive ſcriptus ſive ab inteſtato, intra certum tempus ſibi præſtitutum apud ſe expendere poteſt, utrum hæreditatem adire vel repudiare velit, *d.* §. *l. fin. C. h.*

Quomodo diſtinguitur à cretione hæreditatis?

Cretio fit intra tempus, quod à teſtatore præſcriptum eſt hæredi, *Ulpian. in fragm. tit.* 22. Tempus ad deliberandum petitur à Principe vel Judice, *d. l. fin.* §. 13. *C. h.*

Intra quod tempus petitur jus deliberandi, & quod tempus concedendum eſt?

Si hæres non urgeatur à creditoribus aliiſve, quorum intereſt, nulla ei neceſſitas petendi incumbit: verum urgeri poteſt ab iis quorum intereſt, ut petat, *l. 9. C. h.* Sin autem urgentibus creditoribus vel ſponte petat, moderatum ei ſpacium dandum eſt, *d. l. 9.* ſummum, ſi à judice, novem menſium, *d. l. fin.* §. 13. minimum, centum dierum, *l. 2. D. h.*

Poteſtne ſæpius peti?

Non poteſt, *d. l. fin.* §. 13. *in fin.* niſi ex magna cauſa, *l. 3, 4. D. h.*

Quid, ſi variis gradibus ſubſtitutio ſit facta, poteſtne deliberante primo ſecundus vel tertius adire?

Dum primus deliberat, nec ſecundus nec tertius ſuccedere poteſt, nec ſecundo & tertio currit tempus deliberandi, *l. 69. D. de acquir. vel omitt. hæredit.* Interim hac in re prætoris officium eſt, proſpicere, ne creditores eludantur.

Quid,

Quid, ſi is, qui deliberat, ſit mortuus?

Tempus quod reſtat tranſmittitur ad hæredes, *l.* 19. *C. h.* Verum ſi poſt annum, poſtquam apertum fuerit teſtamentum eique inſinuatum, ſit mortuus & nihil egerit, nihil tranſmittit ad hæredes, *d. l.* 19.

Quid juris conſequitur hæres, dum deliberat?

Habet copiam inſtrumentorum inſpiciendorum, *l.* 5. *pr. D. h.* poteſt petere rationes ab iis, penes quos depoſitæ ſunt, *l.* 28. *D. de acq. vel. omitt. hæred.* & ſi res ſint in hæreditate, quæ tempore fiunt deteriores, poteſt adito prætore & quæ ſunt ſumptuoſa libere vendere, ſolvere æs alienum, quod ſub pœna vel pretioſis pignoribus debetur, *d.l.* 5. §. 1. *ff.h.* Poteſt & impendia facere ex pecunia vel aliis quantitatibus, *l.* 6. *l.* 7. §. 3. *ff. h.* quin imo & ſi filius ſit, debet ali ex hæreditate, *l.* 9. *D. h.*

Quid, ſi intra tempus præſtitutum hæres nihil dixerit?

Videndum eſt, ad quorum inſtantiam præfixum ei fuerit tempus; ſi ad [*a*] creditorum, in ſolidum iis obligabitur, ac ſi adiiſſet, *d. l. fin.* § *penul. C. h.* Si ad ſubſtituti, vel hæredum ab inteſtato, qui parati ſunt adire, habebitur pro repudiante, *l.* 69. *in fin. ff. de acquir. vel omitt. hæred.* atqui ita ſemper in detrimentum deliberantis res explicabitur, cum in ejus poteſtate ſit voluntatem exprimere.

[*a*] Creditores n. poſſunt compellere hæredem ut tempus deliberandi petat. quid ergo ſi æque non velit petere? Tunc cauſa cognita permitti oportebit bona ſervandæ rei cauſa poſſideri, & ſi res ita exigat vel conditio, conſtituetur curator, *l.* 8. *ff. quibus ex cauſis in poſſ. l.* 23. §. 2. *inf. de hæred. inſtit.*]

Quid eſt beneficium inventarii?

Eſt beneficium ſingulare conceſſum hæredi, ne in damnum incidat, modo legitime inventarium conficiat.

Quomodo fit legitime inventarium?

Deſideratur 1. Juſtum [*a*] tempus. Eſt enim à præſente intra 30 dies, ex quo delatam ſibi hæreditatem

ſcivit,

ſcivit, inchoandum, & intra 60 dies plene abſolvendum: ab abſente vero, qui non eſt in eo loco, in quo res hæreditariæ ſunt, vel maxima earum pars, intra anni ſpacium, à morte teſtatoris numerandum, inchoari & abſolvi debet *d. l. ult.* §. 2 *&* 3. 2. Ut fiat per certas perſonas, per tabularios ad minimum [*b*] duos, *d. l. ult.* §. 2. *Nov.* 1. *c.* 2. *verb. tabularius.* 3. Ut ſint præſentes, quorum intereſt, vel, ſi horum copia eſſe non poſſit, tres teſtes idonei, *d. Nov.* 1. *c.* 2. §. 1. *junct. d. l. fin.* §. 2. 4. Res omnes hæreditariæ ſpecifice deſcribantur, imo & fructus & aliæ acceſſiones, quæ poſtea provenerunt, *arg. d. l. fin.* §. 2. *verb. exordium capiat ſuper rebus quas defunctus mortis tempore habeat.* 5. Ut ſubſcribat hæres, vel ſi ignarus ſit literarum, tabularius ad hoc ſpecialiter adhibendus, ſigno manu hæredis præpoſito, coram teſtibus notis, *d. l. fin.* §. 2. 6. Ut circa ſubſcriptionem adjiciatur ab hærede, quod nulla malitia ſit uſus, & quod nihil penes eum remanſerit, *d. l. fin.* §. 2.

[*a*] In hac re ſequi oportet ſtatuta locorum, quæ ſunt varia. [*b*] Id hodie non ita obſervatur: Ita in nonnullis locis receptum eſt, ut apparitor Supremæ Curiæ deſcriptionem faciat coram duobus teſtibus, ut in Friſia; vel Notarius ex mandatu Senatus coram duobus teſtibus, ut alibi receptum eſt.]

Quid, ſi forma non ſit obſervata?

Si quid ſubtractum [*a*] vel occultatum ſit, in duplum convenietur hæres, *d. l. fin.* §. 10. Sin autem in aliis ſit peccatum, corruit beneficium, *arg. l.* 5. *C. de Ll.* niſi levis aliqua ſolemnitas ſit omiſſa, *l.* 1. *circ. fin. ff. de inſpic. ventr.*

[*a*] Secundum mores obſervatur, ut qui fraudulenter agit, beneficio inventarii indignum ſeſe reddat, quod convenit huic rationi, quod forma non ſervata totus actus corruit.]

Quæ commoda conſequitur hæres ex beneficio inventarii?

Primum ac præcipuum eſt, quod non teneatur ultra vires

vires hæreditatis, *d. l. fin.* §. 4. 2. Quod, ſi ſuperſit aliquid, per Legem Falcidiam poſſit deducere quartam ex legatis, *d. l. fin.* §. 4. 3. Quod creditoribus primo venientibus poſſit exſolvere, *d. l. fin.* §. 4. 4. Quod & legatariis poſſit ſatisfacere, *d.* §. 4. 5. Quod creditores, qui ſuum poſt emenſum patrimonium non ſunt conſecuti, ſupervenientes, ipſum hæredem vel emptorem nequeant convenire, ſed creditores, quibus minus juris eſt, vel legatarios, *d. l. fin* §. 5, 6, 7, 8. 6. Quod hæres poſſit retinere quicquid in funus, in teſtamenti inſinuationem, inventarii confectionem, vel alias neceſſarias cauſas expendit, *d. l. fin.* §. 9. 7. Quod id, quod hæredi debetur à defuncto, non confundatur, ſed hæres ſimile jus cum aliis creditoribus habeat, *d. l. fin.* §. 9. unicuique ex creditoribus ſua prærogativa ſervata. 8. Quod pro inventario concedatur facultas contra id quid probandi, *d. l. fin.* §. 10. 9. Quod dum inventarium fit, hæres non poſſit inquietari, *d. l. fin.* §. 11.

Eſtne igitur in poteſtate hæredis ſolvere cui velit?

Primo quidem venienti ſolvere poteſt, ſi ignoraverit alios tempore eſſe potiores, non ſi ſciverit: in omnibus enim bona fide hæres verſari debet, huc fac. *l. 41. D. ad L. Falcid.*

PANDECTARUM

Liber XXIX.

Tit. 1. De Teſtamento militis. Tit. 21. Lib. 5. Cod. Tit. 11. Lib. 2. Inſt.

Quæ ſunt ſpecies teſtamentorum, in quibus aliquæ ſolemnitates ſunt remiſſæ?

1. Teſtamentum tempore peſtis conditum, in quo remiſſa eſt tantum ſolemnitas, quod in unum teſtes convenire non teneantur, *l. 8. C. de teſtam.* Nec quic-

quicquam aliud remiſſum eſt, niſi tanta ſit peſtis, u numerus ſeptem teſtium haberi [a] nequeat. Subveniendum enim eſt, quoties æquitas evidens poſtulat, *l.7.D. de reſtit. in integ.* 2.Teſtamentum factum ruri, ubi ſumma eſt hominum penuria. In hoc quinque teſtes ſufficiunt, *l. fin. C. de teſtam.*

[a] Id jus non eſt ex Jure Civili, ſed tantum ex Moribus & æquitate, ſive potius ex neceſſitate; propter neceſſitatem etiam ſolent rejici in teſtamentis ſolemnitates, ut eſt caſus in *l. ult. ff. h.*]

Quæ ſunt Teſtamenta, in quibus nullæ ſolemnitates deſiderantur?

Sunt 1. Parentum [a] inter liberos, *l. fin. C. famil. erciſc. l. 21. §. 1. C. de teſtam.* Parentibus hoc tantum imponitur, ut in patrimonii diſtributione, quam ſua manu faciunt, non notis vel ſignis, ſed literis [b] clare voluntatem ſuam exprimant, *Nov. 107. c. 1.* 2. Militum. [a]

[a] Id & ſecundum mores viget, *Grot. lib. 2. p. 17. Chriſtin. vol. 1. deciſ. 117. & vol. 4. dec. 7. Clarus §. teſtamentum Q. 8. Gail. lib. 2. obſ. 112. & 116. Graſſus §. teſtament. Q. 11.* [b] Sub nomine literarum hic etiam intelligimus ſigna indubitata, *l. 1. ff. de liber. & poſth. l. 9. §. 8. ff. de hered. inſtit.* [c] Hiſce ſpeciebus etiam addi poteſt teſtamentum ad pias cauſas, ut probat *Sande lib. 4. tit. 1. def. 13. Radeland. deciſ. 125. n. 34. & ſeqq. Coren obſ. 31.* adde *Sande d. tit. def. 13.*

Quid, ſi parentes extraneo quid velint relinquere?

Si propria manu id, dum inter liberos diſponunt, ſcripſerint, & coram teſtibus etiam duobus ſuam voluntatem declaraverint, valebunt relicta, *Nov. 107. cap. 1. junct. l. 12. D. de teſtib.* Si vero non ſcripſerint, vel ſimul coram teſtibus non expreſſerint voluntatem ſuam, requiritur ſolemnis [a] diſpoſitio, *d. l. fin. in fin. C. famil. erciſc.*

[a] De revocatione teſtamenti paterni id ſingulare eſt jure civili, quod ea non poteſt fieri per teſtamentum imperfectum, *Nov. 107. c. 2.* quod hodie

die vix valere in hac Provincia teſtatur *Coren obſ.* 39.]

Ex qua cauſa & quibus militibus datur privilegium teſtandi?

Cauſa eſt neceſſitas & periculorum frequentia, nec non utilis opera, quam milites reipublicæ præſtant, *pr. Inſt. h.* Competit autem tantum iis, qui in numero ſunt, & revera militant, nec aliter, quam ſi in caſtris, in expeditione, vel in conflictu verſentur, §. 3. *Inſt. h.* non igitur limitaneis vel præſidiariis, nec advocatis, §. *f. Inſt. h.*

Quid, ſi non miles in hoſtili ſolo ſit?

Etiam huic conceſſum ſine ulla ſolemnitate teſtari, *l. fin. D. h. t.* modo ibi decedant, *d. l. f.* & non ſint [a] capti ab hoſtibus. §. *fin. Inſt. quibus non eſt permiſſ.*

[a] Hodie, quia ſervi non fiunt capti ab hoſtibus, etiam apud hoſtes factum teſtamentum valet, licet ſolemnitas nulla ſit adhibita, *l. fin. ff. h.*

Quid ergo requiritur ad teſtamentum militis?

Nihil aliud, quam, ut probetur voluntas. Itaque ſi milites ſine teſte ullo ſcripſerint, & certo conſtat eos ſcripſiſſe, valebit: adeoque ſufficiet in arena, vel in clypeo etiam literis ſanguine rutilantibus ſcripſiſſe, *l. 15. C. h.* Sin autem nuncupent viva voce hæredes, ſufficient duo teſtes, §. 2. *Inſt. l. 1. 24. ff. h. junct. l. 12. ff. de Teſtib.* (*v. l. 40. pr. ff. h. t.*)

Quamdiu durant teſtamenta militum?

Quamdiu militant, & ſi miſſi ſint, ad annum poſt miſſionem, licet conditio adſcripta poſt annum extiterit, §. 3 *Inſt. h.*

Quid, ſi quis non miles condiderit teſtamentum non rite, & poſt miles factus deceſſerit?

Licet quidem miles, qui deſtinavit communi jure teſtari, & ante defecit quam omnes ſolemnitates eſſent adhibitæ, recte condat teſtamentum, modo voluntas ſit plene expoſita, *l. 3. ff. h.* tamen, ſi, cum non eſſet miles, inutiliter fuerit teſtatus, non convaleſcet teſtamentum, quamvis poſtea factus miles, niſi quid dixe-

dixerit vel fecerit, ex quo confirmatio probatur, §. 4. *Inſt. h. l.* 20. §. 1. *ff. h.*

Atqui directè contrarium videtur traditum l 15. §. 2. *ff. h.*

Nullo modo; quia ibi non agitur de teſtamento ante militiam, non jure ſed legitime facto. Ac deinde voluntas militis in *d. l.* 15. §. 2. non eſt ea, quæ animo preſſa eſt, ſed ea, de qua conſtat. Hic itaque erit ſenſus; teſtamentum, quod ante etiam factum eſt, valet, niſi voluntas ultima, quam miles fecerit, contrarietur.

Quid, ſi coram Principe ſit factum teſtamentum?

Id ſolemnitatem non deſiderat, uti nec id, quod coram actis eſt conditum, *l.* 19. *C. de teſtam.*

Tit. 2. de acquirenda vel omittenda hæreditate. Tit. 33. Lib. 6. Cod. De hæredum qualitate & differentia. Tit. 19. Lib. 6. Cod.

Quomodo hæreditas ſolet adiri?

In hac re diſtinguendum inter hæredes. Sunt enim alii neceſſarii, qui etiam inviti agnoſcere debent: quales ſunt ſervi proprii teſtatoris à teſtatore inſtituti, §. 1. *Inſt. h.* Sunt alii ſui & neceſſarii, qui ſunt liberi in poteſtate defuncti tempore mortis conſtituti, ſic dicti, quod vivis parentibus quodammodo Domini ſint rerum paternarum, & neceſſario agnoſcere debeant hæreditatem: verum his ex æquitate Prætoris datur beneficium abſtinendi, §. 2. *Inſt. h.* Sunt denique extranei, qui nec in dominica nec patria poteſtate teſtatoris tempore mortis fuerunt, §. 3. *Inſt. h.* Matri autem omnes etiam liberi ſunt extranei. *d.* §. 3. *Inſt. h.*

Quibus modis aditur hæreditas?

Vel nuda voluntate, hoc eſt, ſimplici declaratione ſine ullo facto, vel pro hærede [a] geſtione, cum hæres facit, quæ ſunt tantum hæredis, uti explicatur, § *pen. Inſt. l.* 20. *pr. &* §. *ſeqq ff. h.*

[a] Quid ergo, ſi quis funus curavit? Reſp. Præſtat prote-

proteſtari eum qui funus curat, eum non facere ſumptus, eo animo ut ſe pro hærede gerat, ſed tantum ex pietate, *l.* 20. §. 1. *ff. h.* Quid ergo ſi liberi non ſint proteſtati? Non quidem erunt hæredes, ſed ſumptus repetere non poſſunt, *l.* 14. §. 8. *junct.* §. 7. *ff. de relig.*

Quid, ſi extraneus quid explicarit?

Non gerit ſe pro hærede, nam admiſſum contrariam voluntatem declarat, *l.* 21. *pr. D. h.*

Quæ requiruntur ut aditio recte fiat?

1. Oportet conſtare, defunctum eum eſſe, de cujus hæreditate agitur, *l.* 19. *D. h. l.* 32. *ff. h.* 2. Hæres debet eſſe certus, ſibi delatam eſſe hæreditatem, *l.* 21. §. 2. *D. h.* vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, *arg. l.* 39. *D. h.* & an pure an ſub conditione ſit inſtitutus, *l.* 32. §. 1. *D. h.*

Qui poſſunt adire?

Omnes, ſive patres ſive filii familias ſint. Filiifamilias vero, ſi non habeant juſſum parentum, parentes alieno æri hæreditario ſubjicere nequeunt, *l.* 6. *D. h.* Ex conſtitutione Juſtiniani poteſt filius major, etiam diſſentiente patre, adire, *l. ult. C. de bon. quæ liber.* cum adventitiorum proprietatem habeat, *l.* 6. *C. eod.* ita tamen, ut patri non præjudicet.

Quid juris in pupillo, furioſo & minore?

Si delata ſit hæreditas furioſo vel infanti, poteſt ea adiri à curatore furioſi, *l. ult.* §. 3. *C. de curator. furioſ.* vel à patre, vel à tutore infantis, *l.* 18. *C. de jur. delib.* Si pupillo majori infantia, adeunda eſt per pupillum, ex juſſu patris, [a] ſi patrem habeat, vel patre mortuo ex tutoris authoritate, *d. l.* 18. §. *fin. l.* 8, 9. *ff. h.* vel ſi tutorem nec patrem habeat, ex decreto prætoris, *d. l.* 18. §. *fin.* Si minoribus, ipſi adibunt ex conſenſu curatorum, *arg. l.* 3. *C. de in integr. reſt. min.*

[a] Hodie patres, qui ſunt legitimi curatores liberorum ſuorum, ut omnes reliqui curatores, adeunt, etiamſi nullum ſit factum pupillorum vel minorum.

Poteſtne per Procuratorem hæreditas adiri?

Vix fieri id poteſt, niſi ſpeciale ad hoc habeat mandatum, quo interveniente mandans videtur adire. huc facit. *l.* 90. *ff. h.*

Poteſtne hæreditas pro parte adere?

Nullo [*a*] modo, *l.* 1. *&* 2. *ff. h.* hinc filius, ſervata ſibi legitima, non poteſt omittere reliquum hæreditatis, nec Emphytheuſin agnoſcere, repudiato reliquo patrimonio patris. Recte autem legatum agnoſcitur, licet hæreditas rejiciatur, *l.* 87. *& Ll. ſeqq. ff. de leg.* 1. *junct. l.* 4. *ff. ad SC. Trebell.*

[*a*] Secundum mores hujus Provinciæ, ſi in partem quis ſit inſtitutus ſolus, illam partem tantum adit, quia hic pro parte teſtatus pro parte inteſtatus poteſt decedere.]

Intra quod tempus adiri poteſt?

Nullum eſt tempus præſcriptum, niſi creditores urgeant, ut ante dictum, *l.* 9. *C. de jur. delib.* &, ſi lateant hæredes, poteſt fieri miſſio in bonorum poſſeſſionem, *l.* 8, 9. *ff. quib. ex cauſ. in poſſeſſ.*

Quis eſt effectus aditionis?

Implicatur hæres omnibus oneribus hæreditariis, & legatariis obligatur, niſi factum fuit legitime inventarium, de quo ante, *l. fin.* §. 12. *C. de jur. delib.*

Annon datur reſtitutio?

Minori, §. 5. *Inſt. h.* ut & militi, *l. fin. C. de jur. delib.* & alio omni, qui juſto errore lapſus eſt. *arg. l.* 7. *ff. de reſtit. in integr. junct. l.* 1. 26. *in fin. ff. ex quib. cauſ. major.*

De repudianda vel abſtinenda hæreditate. Tit. 31. Lib. 6. Cod.

Quomodo fit repudiatio hæreditatis, & à quibus?

Nuda voluntate, re & verbis declarata. §. *fin. Inſt. de hær. qual.* Abſtinere autem dicuntur ſui hæredes, repudiare extranei. Fit vero repudiatio ab illis, quibus delata eſt hæreditas, & qui quid agatur intelligunt, *l.* 94. *ff. h.* & poſſunt obligari. Quare furioſi non recte repudiant,

repudiant, *l.* 47. *ff. de acquir. vel omit. hæred.* nec pupilli ſine tutoris autoritate, *l.* 5. *C. h.* Filiifamilias quoque quidem repudiant in ſuum detrimentum, ſed non patrum, *l.* 13. §. *fin. ff. h.* nec patres in incommodum filiorum, *l.* 11. *C. de jure delib.*

Quis eſt effectus repudiationis?

Repudians liberatur ab omni onere hæreditatis, & hæreditas devolvitur ad alium. Et, qui ſemel repudiavit, poſtea ſuo jure non poteſt adire; *l.* 4. *C. h.* niſi ſit minor, is enim poteſt reſtitui, *l. f. C. h.* vel major ſuus [a] hæres, qui quidem non reſtituitur, ſed ſi bona nondum ſint diſtracta, auditur intra triennium, *l. fin. C. h.*

[a] Itaque in filiofam. qui repudiavit maternam hæreditatem, cum non ſit ſuus hæres matris, receptum eſt, ut is repudians hæreditatem maternam, poſtea admitti non poſſit, *l.* 2. *C. de I. & fact. ignor. Gomez. lib.* 1. *variar. reſol. c.* 9. *n.* 31. *Graſſus* §. *ſuitas Q.* 6. *n.* 6.

De edicto Divi Hadriani tollendo, & quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur. Tit. 33. Lib. 6. Cod.

Quid præcipue continetur hoc titulo?

Quod hæres, qui non cancellatum vel ulla parte vitiatum exhibuerit judici teſtamentum, mitti debeat in bonorum poſſeſſionem, *l. ult. C. h.*

Cui datur hoc interdictum?

Tantum hæredi ſcripto, ſive ex parte, ſive ex aſſe ſit inſtitutus, *d. l. fin.* ſive rogatus fuerit hæreditatem reſtituere, ſive non, *l.* 56. *D. ad SC. Trebell.* Imo & hæredi nuncupato, *arg. d. l. fin.* Non vero hæredi ab inteſtato, *d. l. fin.* non legatario, vel fideicommiſſario ſingulari, nec etiam univerſali, niſi fuerit verbo [a] reſtituta hæreditas.

[a] Verbo dicitur reſtitui hæreditas, quando fiduciarius cedit fideicommiſſario omne jus ſuum, *l.* 17. *ff. ad SC. Trebell.* quo facto jure fiduciarii & tan-

quam nomine procuratorio fideicommiſſarius admittitur.]

Quomodo igitur proſpicitur hæredi ab inteſtato?

Per interdictum quorum bonorum, *l. 1. & tot. tit. D. quor. bonor.* quin & poterit inſtituere petitionem hæreditatis, ſi ad hæreditatem, non ad poſſeſſionem velit agere.

Quid, ſi ſit vitium injuſta exhæredationis vel præteritionis?

Eo non obſtante mittetur hæres ſcriptus in poſſeſſionem *l. 2. C. h.* imo, etſi aliud vitium objiciatur, non oberit, niſi in continenti probari poſſit. *l. 3. §. 13. D. ad exh.*

Quid, ſi duo ſimul agant?

Præferetur, cui potius eſt jus: Inſtitutus ſubſtituto, Scriptus in poſteriori teſtamento ei, qui in priori deſignatus eſt. Et, ſi jura utrinque ſint eadem, non fiet miſſio, *arg. l. 30. D. de teſt. tut.* Et vero, qui poſſidet, poſſeſſio in caſu dubio non eſt adimenda. (*v. l. 128. de reg. jur.*)

De his qui ante apertas tabulas hæreditatem tranſmittunt. Tit. 51. Lib. 6. Cod.

Quid, ſi hæredes ſcripti ante apertas tabulas moriantur?

Liberi hæredes inſtituti vel legatarii hæreditatem, legata & fideicommiſſa ad deſcendentes [a] tranſmittunt, quia perindignum eſt ob fortuitos caſus liberos parentum ſuorum hæreditate vel legatis iis relictis privari, *l. unic. C. h.* Id procedit, ſive parentes ſibi quid relictum eſſe ſciverint, ſive ignoraverint, *d. l. unic. l. un. §. 13. C. de caduc. tollend.*

[a] Vide *Sande lib. 4. tit. 9. def. 9. Gail. lib. 2. obſ. 128. (& 131.) Chriſtin. vol. 4. dec. 26. n. 7. Graſſus §. tranſmiſſio Q. 21. & ſeqq.*]

Idemne juris eſt in liberis hæredibus ab inteſtato?

Juſta, imo major videtur eſſe ratio in *d. l. unic. fin. C. h.* quæ id ſuadeat.

Quid

Quid ſtatuendum de extraneis?

Non tranſmittunt hæreditatem, niſi ſit adita, *d. l. unic. §. 5. 13. C. de Caduc. tollend.*

Tit. 3. Teſtamenta quemadmodum aperiantur, inſpiciantur, & deſcribantur. Tit. 32. Lib. 6. Cod.

Quomodo teſtamenta ſunt aperienda?

Apud magiſtratum, & coram omnibus, quorum intereſt. Poſſunt vero omnes, ad quos pertinent, deſiderare aperiri, *l. 1. ff. l. 3. C. h.* Cogi etiam poſſunt ſignatores & teſtes, ut ſigilla & manus ſuas recognoſcant, *l. 4. & ſeqq. ff. h.*

Quid in pupillaribus tabulis fiet?

* Eas, ſi ſeorſim ſignatas teſtator reliquerit, prætor non aliter, quam cauſa cognita patietur aperiri, *l. 8. ff. h.*

Tit. 4. Si quis omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato, vel alio modo poſſideat hæreditatem. Tit. 39. Lib. 6. Cod.

Quid, ſi omiſſa cauſa teſtamenti hæres ſcriptus repudiet hæreditatem, ut ab inteſtato ſuccedat?

Si id in necem legatariorum fecerit, (*v. l. 181. de reg. jur. l. 14. C. de fideicom.*) æque tenebitur ad legata, ac ſi ex teſtamento adiiſſet, *l. 1. ff. l. 1. & 3. C. h.* Idem obtinet, ſi ab hærede inſtituto legata ſint relicta, non à ſubſtituto, & inſtitutus pecunia accepta repudiet, *l. 1. C. h.*

Tit. 5. De SConſulto [*a*] Syllaniano & Claudiano, quorum teſtamenta ne aperiantur. Tit. 35. Lib. 6. Cod.

Quid comprehenſum eſt SConſulto Syllaniano?

Cum à familia occiſus quis eſſe dicitur, non licet hæredi tabulas teſtamenti aperire aut hæreditatem adire, antequam de ſervis, qui fuerunt ſub eodem

tecto vel in loco, ex quo domino periclitanti auxilium ferre potuerunt, habita fuerit quæſtio, *l.* 3. *pr.* §. 26, 27. *D. l. ult. C. h.*

[*a*] Hic titulus hodie exolevit.]

Quid tempus huic edicto præſtitutum eſt?

Quinquennii quoad cognitionem aperti teſtamenti in extraneis, *l.* 13. *D. h.* Illi autem, qui parricidii pœna teneri poſſunt, etiam ultra decennium recte accuſantur, *d. l.* 13.

Ubi manet hæreditas, quæ adita eſt contra Senatuſconſultum?

Pertinebit ad fiſcum, cum conſtat certo defunctum eſſe occiſum, *l.* 5. 2. *D. h.*

Quid, ſi quis ignorans occiſum aperuerit?

Non tenebitur hoc edicto, uti nec is quis ſciens per imperitiam vel ruſticitatem aperuit, *l.* 3. §. 21, 22. *D. h.*

Quid, ſi pars teſtamenti ſit aperta?

Sive totum, ſive pars ejus, ſive codicilli, ſive voluntates non rite ordinatæ aperiantur, ſive etiam ab inteſtato adeatur hæreditas, locus eſt edicto, *d. l.* 3. §. 24, 25, 26, 29.

Tit. 6. Si quis aliquem teſtari prohibuerit vel coëgerit. Tit. 34. Lib. 6. Codic.

Quid, ſi quis prohibuerit aliquem teſtari?

Si quis dum captat hæreditatem legitimam, vel ex teſtamento antea facto, prohibuerit quem facere teſtamentum vel mutare, Divus Hadrianus conſtituit, denegandas ei eſſe [*a*] actiones, & fiſco locum fore, *l.* 1. *pr. h.* Idem júris eſt, ſi dolo fecerit, ne teſtes venirent, *l.* 2. *D. h.*

[*a*] Putant nonnulli id in Galliarum pleriſque locis non obſervari, ut notat *Charon. reſp.* 63. at Toloſæ jus Civile vigere teſtatur idem Auctor, *lib.* 10. *reſponſ.* 23.]

An in hac re unius factum alteri obeſt?

Nequaquam: nec fratris fratri, *d. l.* 2. §. 1. unde ſi fiduciarius hoc egerit, fiſco cedit commodum legis

Falci-

Falcidiæ ſive quartæ Trebellianicæ, non fideicommiſſum, *d. l. 2. §. fin.*

Quid, ſi quis coëgerit aliquem teſtari?

Is carebit hæreditate, eaque fiſco tribuetur, *d. l. 1.*

Verus hæres nihil conſequetur?

Si certo conſtat, quod teſtator eum hæredem eſſe voluerit, alterius maleficium ei non nocebit; nec etiam fiſcus ex aliena calamitate emolumentum ſentire debet, *l. 1. C. de naufrag.* Cæterum fiſco adverſus delinquentem non eſt deneganda actio ad pœnam, *d. l. 1, 2.*

Quid ſi maritus blanditiis provocaverit pro ſe judicium uxoris?

Non eſt id criminoſum, *l. ult. C. h.* nec etiam viro, qui non per vim aut dolum placavit offenſam ægræ mulieris ne mutaret ultimum elogium, auferenda ſunt relicta, *l. fin. D. h.* (*v. l. 70. ff. de hæred. inſtit.*)

Tit. 6. De jure (*a*) Codicillorum. Tit. 36. Lib. 6. Cod. 25. Lib. 2. Inſt.

Quid ſunt Codicilli?

Ultima voluntas, ſine directa hæredis inſtitutione, *§. 2. Inſt. h.*

[*a*] Secundum mores non eſt differentia quoad actum teſtandi inter codicillos & teſtamentum, *Baro inſtit. tit. de leg. Argentr. art. 570. gloſſ. 1. Grot. lib 2 p. 25. Coren obſ. 31.* ſed teſtamentum etiam appellatur ubivis in quo eſt hæres inſtitutus, codicillus in quo non eſt.]

In quibus diſtinguuntur à teſtamento?

Etſi quidem nemo eos facere poſſit jure, niſi cui permiſſum teſtari, *l. 6. §. 2. D. l. 8. § 2. D. h.* tamen in multis differunt à teſtamento. 1. Teſtamentum non valet citra inſtitutionem hæredis directam: in codicillis vero inſtitutio non poteſt fieri, nec exhæredatio, nec adjicitur conditio inſtitutioni, *§. 2 Inſt. h.* 2. Teſtamentum poſterius rumpit prius, *§. 2. Inſt. quib. mod. teſtam. infirm.* Codicilli vero poſteriores, nec teſtamentum, nec priores codicillos, *§. 1. Inſt. h.* correcta, *l. 5. D. h.* 3. Teſtamentum eſt unicum, quia com-

complectitur univerſalem rerum diſpoſitionem: Codicilli poſſunt eſſe plures, §. 3. *Inſt. h.* 4. In teſtamentis eſt ſolemnitas ordinationis: nulla autem in codicillis, *d.* §. 3.

Quot teſtes requiruntur in codicillis?

Sive in ſcriptis, ſive per nuncupationem fiant, requiruntur quinque, *l. ult.* §. *fin. C. h.* eodem tempore adhibendi, *d. l. ult.* §. *fin.* ac non intereſt, utrum fœminæ an maſculi ſint. (*v. l.* 20. §. 6. *ff. qui teſtam. fac.*)

Verum, videtur eſſe ſolemnitas, ſi teſtes ſint quinque & ſimul advocandi?

Negari non poteſt, quin major ac certior probatio in codicillis deſideretur, quia multis ultima voluntas inſidiis ſubjicitur, *l. fin. C. de fideicomm.* ſed non eſt in iis quoad omnia ſolemnitas ordinationis.

Quid, ſi in codicillis ita quis ſcripſerit: Titium hæredem eſſe volo?

Voluntatis eſt quæſtio: nam ſi legata reliquerit, ſubſtitutum directo adſcripſerit, non erunt codicilli, ſed teſtamentum. Sin autem apparuerit ex levi conjectura, fideicommiſſariam hæreditatem à legitimo eum reliquiſſe, erunt codicilli, *l.* 13. §. 1. *ff. h.*

Quid, ſi quis in literis promittat hæreditatem, vel animi affectum exprimat?

Non obtinebit id vim codicillorum, *l.* 17. *ff. h.* quia hæreditas codicillis non datur. Aſt fideicommiſſum relictum epiſtola, adhibito ſufficienti numero teſtium, vires habebit, *l.* 22. *C. de fideicommiſſ.*

Quid, ſi teſtamentum ſit ruptum, an codicilli rumpuntur?

Si ſint confirmati teſtamento, & ante teſtamentum ſint facti, jus teſtamenti ſequuntur, *l.* 16. *D. l.* 1. *C. h.* Sin autem non ſint confirmati, non rumpuntur teſtamento rupto, *Dd. Ll.*

De

De Clauſula Codicillari.

Quæ eſt clauſula codicillaris?

Eſt, qua teſtator declarat, ſe pro codicillis etiam velle haberi teſtamentum, *l. f. C. h.* ſi non poſſit valere ut teſtamentum.

Eſtne Clauſula codicillaris eadem cum hac: volo valere omni meliori modo quo jure poteſt?

Nequaquam. Clauſula codicillaris eſt arctior, & ad factum pertinet: verum clauſula, *volo valere omni meliori modo* latius ſe diffundens, etiam ad juris ordinem refertur.

Quæ eſt efficacia clauſulæ codicillaris?

Ut valeat voluntas tanquam codicillus, & inſtitutiones hæredum directæ flectantur in fideicommiſſum, *l. 19. pr. §. 1. D. de teſt. mil. l. 2. §. f. D. de codicillis. l. 29. §. 1. D. qui teſt. fac. poſſ.*

PANDECTARUM

LIBER XXX.

De Legatis & fideicommiſſis. I.

Quid eſt legatum?

EST donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præſtanda, §. 1. *Inſt. h.* Vel delibatio hæreditatis, qua teſtator ex eo, quod univerſum hæredis foret, alicui quid collatum velit, *l. 116. ff. hic.*

Qui poſſunt legare?

Quibus teſtandi eſt facultas, *l. 2. ff. hic.* Hinc deportati, aliique ſimiles, nec legatum nec fideicommiſſum relinquunt, *l. 1. §. 2. ff. de legat. 3.* nec etiam filiifamilias, *d. l. 1. §. 1. ff. de leg. 3.*

Imo & filiusfamilias rectè fideicommiſſum relinquit, ſi emancipatus decedat. d. l. 1. §. 1.

Facilius fideicommiſſum redditur, quia imponitur alii; ac deinde, non ſimpliciter filiusfamilias fideicommittere poteſt, ſed tunc tantum, cum probatur, quod voluntas ejus duraverit poſt emancipationem, *d. l.* 1. §. 1.

Quibus poteſt legari?

Omnibus, qui teſtamenti factionem paſſivam habent, hoc eſt, ex teſtamento quid capere poſſunt, §. 24. *Inſt. l.* 101. *in f. ff. h.* Unde deportatis & ſimilibus perſonis, quæ hæredes inſtitui non poſſunt, etiam legari nequit, *l.* 101. §. *fin. ff. de legat.* 1.

De incertis perſonis. Tit. 48. Lib. 6. Codic.

Poteſtne & incertis perſonis legari?

Siquidem nulla ratione certæ fieri poſſint, inutile eſt legatum; ſecus, ſi certæ fieri queant. §. 25. *Inſt. de legat.* Adeoque & poſthumo alieno hodie rectè legatur, §. 26. *& ſeqq. Inſt. h.*

Valetne legatum collegiis vel corporibus relictum?

Valet, modo ſint licita, *l.* 8. *C. de hæred. inſtit. l.* 1. §. 15. *ff. ad SC. Trebell.* (*v. l.* 20. *ff. de reb. dub.*)

Quid, ſi pauperibus quid legatum ſit?

Valet. *l.* 24. *C. de Epiſc. & Cleric.* licet nulli ſint nominati. Nullis autem perſonis deſignatis, Xenones ejus civitatis legatum nanciſcentur, ut id conferant Xenodochio pauperiori, Et, ſi nullum ſit Xenodochium, inter mendicantes, ac maxime eos qui eo loco affliguntur inopia, diſtribuent, *l.* 49. §. 3. *C. eod.*

Quid, ſi Deo ſive Ieſu Chriſto quid ſit relictum?

Id cedet ſanctiſſimis Eccleſiis in civitate vel alio loco, in quo conſtitutus erat defunctus, & conferetur in pauperum alimoniam, *l. ult. in f. pr. C. de SS. Eccleſ. junct. c. ult. cauſ.* 16. *qu.* 1.

Quid,

Quid, ſi quis viro integra exiſtimationis ſummam certam leget, ut eam poſt obitum in pauperes, quos ipſe eliget, ereget?

Legatum valebit, & vix poterit compelli, ſi ſit id ipſi prohibitum, edere nomina pauperum, *arg. l.* 14. *D. de dot. præl.* Cautius autem aget, ſi coram amicis, vel aliquibus delegatis ab hæredibus, diſtributionem eam faciat.

Poteſtne & hæredibus legari?

Non valet legatum, ſi quis ſolus ſit hæres: abſurdum enim eſt, ut idem ſit creditor & debitor, *l.* 116. §. 1. *D. de legat.* 1. Ideoque, ſi hæredi ex aſſe inſtituto & Titio fundus ſit legatus, Titius ſibi totum acquiret, *l.* 34. §. 11. *D. legat.* 1. Nec [*a*] obſtat *l. f.* §. 2. *D. de leg.* 2.

[*a*] Quia legatum ibi eſt relictum hæredi ſubſtituto, ſiquidem ad hæreditatem & ſubſtitutionem non veniret, itaque ſi hæres eſſet adimit ipſi legatum, & ex adempto legato non poteſt eſſe jus accreſcendi.]

Quid, ſi duo ſint hæredes, unus ex uncia, alter ex undecim unciis, & fundus ſit iis ſimpliciter legatus?

Undecim unciarum hæres habebit undecim in fundo, cohæres unciam duodecimam, *d. l.* 34. §. 12. Si autem eadem res ſit legata duobus ex pluribus hæredibus, quibus diſpares partes ſunt datæ, pro virili legatum divident, *l.* 67. §. 1. *D. de leg.* 1. *l.* 2. *D. de inſtruct. & inſtrum. legat.*

Quid, ſi hæredi habenti cohæredem quid ſit relictum, cum hac clauſula: ut hæres à ſe habeat?

Subſiſtet ſecundum formam *l.* 34. §. 1. *D. de leg.* 2.

Quid capit hæres, qui cohæredem habet, ex prælegato ſibi relicto?

Rem totam: partim jure hæreditario, partim legati. Jure hæreditario eam partem, quæ ejus eſt ex vi inſtitutionis: legati jure eam, quæ aliàs pertinuiſſet ad cohæredes, *l.* 104. §. 3. & 4. *D. de leg.* 1. Vnde eſt, quod pars, quæ jure hæreditario habetur, imputetur in Falcidiam, *l.* 91. *D. ad l. Falcid.*

Legata relicta ab inſtitutis videnturne eſſe repetita à ſubſtitutis?

Admittendum id eſt, niſi evidens diverſa fuerit voluntas, quæ ex multis colligitur. Quid enim, ſi rem relinquat à ſubſtituto, quam ab inſtituto non reliquerat? Quid ſi certa cauſa fuerit in inſtituti perſona, quæ ceſſat in ſubſtituto? Quid ſi ſubſtituit ex parte fideicommiſſarium, cui ab inſtituto reliquerat fideicommiſſum? *v. l. 74. ff. de legat. 1. l. 61. in f. ff. de leg. 2. l. 4. C. ad SC. Trebell.*

Debetne & hæres, qui univerſaliter ſubſtitutum habet, reſtituere prælegata?

In fideicommiſſis quidem id admittendum eſt, *l. 16. C. de fideic.* verum non in ſubſtitutione vulgari, *l. 32. ff. de legat. 3.*

PANDECTARUM

LIBER XXXI.

De Legatis & fideicommiſſis. 2.

Poſſuntne res omnes legari?

TAm corporales quam incorporales, modo non prohibeantur, §. 21. *Inſt. h. l. 41. pr. ff. de leg. 1.*

Quæ res prohibentur?

1. Quæ in rerum natura non ſunt, §. 7. *Inſt. h. l. 108. §. 13. verſ. nam quodammodo. ff. de leg. 1.* 2. Quæ non ſunt in commercio ullius, ut res ſacræ, religioſæ & ſanctæ, *l. 39. §. 9, 10. ff. eod. l. 14. C. h.* vel, quæ non ſunt [a] in commercio teſtatoris, vel legatarii, *arg. l. 112. pr. ff. de legat. 1. l. 24. §. ff. eod. l. 20. C. h.*

[a] Nec etiam ſperantur: recte n. res futuræ legantur, ita tamen ut petitio differatur in id tempus, quo exſtiterint, § 7. *Inſt. de legat. junct. l. 73. ff. de Verb. Obl.*]

At obſtat l. 40. 114. §. 5. *ff. de legat*. 1. *l.* 11. §. 16. *ff. de leg.* 3.

Non eſt corrigenda, *d. l.* 40. ſed, cum ibi agatur de re aliena, in qua eſt ea intentio & voluntas teſtatoris, ut, ſi res præſtari non poſſit, ſolvatur æſtimatio, §. 4. *Inſt. hic*, recte æſtimationem deberi reſpondetur. Deinde in *d. l.* 114. §. 5. vocabulum *licite* ſatis indicat, ibi non eſſe relictum ei, qui directo non habet ejus rei commercium, vel Jure prohibetur rem relictam habere, *arg. l.* 49. §. 2. *ff. de leg.* 2. ſed relictum eſſe ei, qui jure capere poſſit, propter vitium vero corporis vel aliam accidentalem cauſam rem recte habere non poſſit. Denique in *d. l.* 11. §. 16. tractatur de legato militiæ, quod magis conſiſtit in quantitate quam corpore, adeo ut ea vera quantitas, quæ ex militia haberi poſſit, videatur legata, *d. l.* 49. §. 1. *ff. de leg.* 2.

Suntne & alia res, quæ legari non poſſunt?

Sunt res ædibus junctæ, *l.* 41. §. 1. *& ſeqq. l.* 42. *& ſeqq. leg.* 1. *l.* 11. §. 14. *ff. de leg.* 3. Res propriæ legatarii, §. 10. *Inſt. h. l.* 66. §. *penult. ff. de legat.* 2. licet vivo teſtatore legatarius eas alienaverit. quo caſu nec debebitur res, nec æſtimatio, *d.* §. 10. non [*a*] obſtante *l.* 1. §. *f. ff. de reg. Caton.*

[*a*] Reſp. Quod verba, *ſi eum vivo teſtatore alienaris*, non innuant factum, quod legatarius alienavit, ſed conditionem, ſub qua is fundus legatus eſt; Si in contrarium allegetur, quod diſpunctio in eo textu facta id non admittat: Reſp. quod Pandectæ Florentinæ non habuerint diſpunctiones, ſed pro libitu JConſultorum, qui primi libros juris ediderunt, ſint additæ, adeoque ex iis ſolidum argumentum duci non poteſt; accedit quod magis ſit, ut diſpunctio aliqua negligatur, quam ut turbetur intellectus juris.]

Poſſuntne & res alienæ legari?

In legato conjunctis perſonis relicto non diſtinguitur, utrum teſtator ſciverit rem fuiſſe alienam, an non, *l.* 10. *C. h.* Sed in eo, quod extraneis relictum

eſt, ſi legatarii nequeant probare teſtatorem ſciviſſe rem eſſe alienam, nihil debebitur, §. 4. *Inſt. h.* Idem in re oppignerâta. hæres enim non aliter eam luere tenetur, quam ſi legatarius probaverit teſtatorem ſciviſſe fuiſſe oppigneratam, §. 5. *Inſt. eod.*

Quomodo autem teſtator de re aliena poteſt diſponere, cum lege 12 tabb. cautum, uti quiſque legaſſet ſua rei, ita jus eſto; (v. l. 120. ff. de verb. ſign.) cum nemo plus in alium transferre poſſit, quam ipſe habet? (l. 54. de reg. jur.)

Teſtator rem alienam legans imponit hæredi neceſſitatem rem eam à Domino emendi, ſi Dominus æquo pretio velit vendere, vel præſtandi æſtimationem, ſi Dominus vendere nolit, aut iniquum pretium exigat, *d.* §. 4. *l.* 14. §. 2. *D. de legat.* 3. *l.* 31. §. 4. *D. de fideicomm. libert.* Ex hiſce apparet, teſtatorem hic nihil alieni invito domino transferre, ſed de ſuo tantum teſtari.

Quid, ſi res hæredis ſit relicta?

Non eſt dubium, quin id vires habeat, *d.* §. 4. *l.* 36. *de uſufr. legat. l.* 67. §. 8. *D. de legat.* 2. Nec diſtinguitur hoc caſu, utrum teſtator ſciverit vel non.

Quid, ſi legatarius ſit dominus rei legatæ alienæ factus vivo teſtatore?

Si ex titulo oneroſo, præſtabitur ei pretium quod abeſt; ſi ex lucrativo, nihil ſolvetur, niſi ante æſtimationem tantum ſit conſecutus; tunc enim rem petere poteſt, §. 6. 9. *Inſt. h.* adde *l.* 13. 14. *ff. de liberat. legat.*

PANDECTARUM

LIBER XXXII.

De Legatis & fideicommiſſis. 3.

Quomodo relinquuntur legata?

FUit olim diſtinctio inter damnationis, vindicationis, ſinendi modo, & per præceptionem relicta,

§. 2.

§. 2. *Inſt. h.* Cujus etiam veſtigia in Pandectis frequenter occurrunt: verum hodie una eſt omnium natura, quatenus rerum qualitas id pati poſſit, *d.* §. 2. *& l.* 2. *C. commun. de legat.* Imo nullum quoad effectum inter legata & fideicommiſſa ſingularia diſcrimen eſt, niſi lex nominatim id expreſſerit, §. 3. *Inſt. h.*

Poteſtne & in Codicillis legari?

Negari id videtur, §. 10. *Inſt. de fideicommiſſ. hæred.* ſed præſtat affirmare, propter exæquationes de quibus ante: ſic tamen, ut legatum ita relictum magis per modum fideicommiſſi ſuſtineatur, quam proprio jure legati.

Ubi legatum eſt ſcribendum?

Non intereſt, utrum ante vel poſt hæredis inſtitutionem, vel inter medias hæredum inſtitutiones ſcribatur, §. 34. *Inſt. h.*

PANDECTARUM

Liber XXXIII.

Tit. 1. De annuis & menſtruis legatis & fideicommiſſis.

Quid juris eſt in annuis legatis?

PLura eſſe legata videntur, & primi anni purum, ſequentium conditionalia ſunt. videtur enim hæc iis ineſſe conditio: ſi legatarius vivat, *l.* 4. 11. *ff. h.* morte enim [a] finiuntur, *l.* 8. niſi reipublicæ ſint relicta, *l.* 6. *ff. h.*

[a] In hoc diſtinctio eſt inter legata & ſtipulationes; Stipulationes annuæ perpetuæ ſunt, (*v. l.* 16. §. 1. *de verb. oblig.*) quia per contractum quiſque conſulit ſuis hæredibus, §. 3. *Inſtit. de verbor. obl.* id in legatis non obtinet, quia legata magis ad perſonam & affectionem erga eam, pertinent. (*v. l.* 9. *ff. pro ſoc.*)

Qua

Quæ eſt differentia inter hoc legatum & uſumfructum?

Uſusfructus finitur capitis diminutione, non annua legata. Uſufructuarius nullum habet commodum ex fructibus, qui non ſunt percepti: in annuis legatis poteſt in ingreſſu cujuſlibet anni fieri exactio, &, licet deceſſerit legatarius, dum currit annus, hæredes eorum nihil reſtituent, *d. l.* 8. *junct. l.* 5. 22. *ff. h.*

Quid, ſi legatum ſit relictum annua bima trima die?

Per ſingulos annos æquæ penſiones præſtandæ ſunt, hoc eſt, integra ſumma dividetur in tres partes, & ſingulis annis tertia ſolvetur, licet non ſit adjectum, æquis portionibus, *l.* 3. *pr.* & §. 1. *ff. h.*

Quid, ſi adjectum ſit in æquis portionibus, & non ſint portiones expreſſæ?

Dabuntur ei partes, quas vir bonus arbitraretur pro facultatibus defuncti, & poſitione patrimonii, ſine vexatione & incommodo hæredis, *d. l.* 3. §. 2, & 3.

Quid, ſi ita: penſionibus quas putaverit legatarius vel hæres?

Non totum legatum ſtatim exigetur, nec etiam concidet, ſed æſtimandum eſt ex officio viri boni, quæ penſiones ſint ſervandæ, *d. l.* 3. §. 4. *junct. l.* 22. § 1. *ff. de R. I. l.* 11. §. 7. *ff. de legat.* 3.

Quid, ſi dixerit trima?

Compendioſe videtur teſtator cogitaſſe de annua bima trima die, *d. l.* 3. §. 5. Et non male concludunt nonnnulli, juſſum dare *tribus terminis*, juſſum intelligi dare tribus annuis penſionibus.

Legatum ita eſt: Attiæ donec nubat hæres centum dato, neque aſſcriptum eſt, in annos ſingulos?

Rectius dicetur id legatum in annos ſingulos deberi, *l.* 17. *ff. h.*

Quid, ſi quid in annuo legato, uti in fructibus unius anni, deficiat: uti, Vini Falerni, quod domi naſceretur, quotannis in annos ſingulos binos culeos hæres Attio dato, & nihil eo anno ſit natum?

Debentur æque duo culei; modo ex vindemia cæterorum annorum dari poſſint, *d. l.* 17. §. 1.

Quid, ſi ita legatum: fidei hæredis committo, ut det poſt obitum ex reditu cœnaculi & horrei mei, Sacerdoti & illis qui in templo erunt, denaria decem die nundinarum quas ibi poſui?

Hæc ſunt præſtanda in perpetuum: miniſterium autem ſacerdotis tantum eſt deſignatum, at templo legatum eſt relictum, *l.* 20. §. 1. *ff. h.*

Tit. 2. De uſu & [a] uſufructu, & reditu, & habitatione, & operis per legatum vel fideicommiſſum.

Poſſuntne & hominis liberi operæ legari?

Poſſunt, ſicuti locari & in ſtipulationem deduci ſolent, *l.* 3. *ff. h.*

[a] Obiter notandum, quod is, cui uſusfructus omnium bonorum eſt relictus, alere debeat, quos teſtator alere debebat, *Surdus de aliment. tit.* 1. *Q.* 30. *Peckius de teſtam. conjug. lib.* 5. *c.* 6. *n.* 6.]

Ex quo die cedit legatum operarum?

Cedit ex die petitionis, & ægritudo illius, qui operas præſtabit, nocet legatario, *l.* 7. *ff. h.*

Quid, ſi uſus vel uſusfructus ſervitutis realis relictus ſit?

Dabitur aut actio incerti contra hæredem, ut præſtat legatario quamdiu is vixerit, eundi, agendi, &c. facultatem; aut ut ea ſervitus conſtituatur ſub hac cautione, ut finito uſu vel uſufructu reſtituatur, *l.* 1. *ff. h.*

Quomodo diſtinguitur inter reditum & uſumfructum?

Reditus nomen, generaliter acceptum, ad omnia ex rebus provenientia emolumenta pertinet: ſtrictius ſumptum denotat præſtationem talem, quæ ſolet fieri legatario à proprietario, cum ipſe proprietarius poſſidet & re utitur, fruitur. (*v. l.* 38. *ff. h. t.*)

Eſtne diſtinguendum inter annuos fructus legatos, & uſumfructum?

Negatur per *l.* 41. *ff. h. t.* Affirmatur per *l. unic. ff.* quan-

quando dies uſufr. legat. ced. l. 22. ff. h. Sed commode hæc & ſimilia loca conciliantur, ut ſi relicti ſint fructus annui eo ſenſu, ut fructuarius ſuo jure eos percipiat, videatur uſusfructus eſſe legatus; ſecus, ſi juſſus ſit fructuarius accipere fructus annuos ab hærede. In dubio autem videtur, per fructus annuos uſusfructus relinqui, *l. 20. ff. de uſufruct.*

Quid, ſi quis alteri fundum, alteri uſumfructum leget?

Uſusfructus inter eos[a]communicabitur, *l. 19. ff. h.*

[a] Ratio eſt, quia ei cui fundus legatus eſt, & legata eſt proprietas & uſusfructus; rei n. nomine & proprietas & uſusfructus veniunt: Putant a. nonnulli hanc *l. 19. ff. h.* eſſe abrogandum, quia nimis ſubtilis eſt, quo fac. *l. 7. C. de inſtit. & ſubſtit.* ſed id admittendum non eſt, quia non, ut aliqui putant, contra voluntatem teſtatoris aliquid fit, ſed maxime ſecundum ejus verum judicium; cæterum ſi probari poſſit, quod teſtator aliter ſenſerit, plus ejus voluntati eſt tribuendum, licet erraverit, quam verborum ſubtilitati, *l. 69. ff. de legat. 3.* Vide *Gomez. lib. 2. var. reſol. c. 15. n. 5. Graſſ. §. legatum Q. 25. Fabr. lib. 6. C. tit. 18. def. 3.*

Quid, ſi Titio fundus & ejuſdem fundi uſusfructus ſit legatus?

Erit in poteſtate ejus, fundum, an uſumfructum vindicare malit. Si fundum elegerit, plenam habebit proprietatem; ſi uſumfructum, tantum ejus erit uſusfructus ſine proprietate, *l. 10. ff. h.*

Quid, ſi habitatio ſit relicta in annos ſingulos?

Ab initio anni debebitur, *l. 11. ff. h. l. 12. §. 1 ff quand. dies legator.* ſecus ſi pecunia ex habitatione redacta, relicta ſit.

Tit. 3. De Servitute legata.

Poſſuntne & ſervitutes reales legari?

Non eſt dubium, ſive ſint urbanæ, ſive ruſticæ, *l. 2. 3. 6. ff. h.*

Quid,

Quid, ſi à pluribus hæredibus legata ſit ſervitus via, vel alia ſimilis?

Singuli hæredes in ſolidum convenientur; etiam uno adeunte vindicari poteſt, *l. f. D. h.*

Tit. 4. De dote prælegata.

Quid juris eſt in prælegata dote?

Uxor ex legato ſtatim agere poteſt, nec cogitur exſpectare ad annum, qui datus eſt actioni ex ſtipulatu in rebus mobilibus, *l.* 1. §. 2. *ff. h.* §. 15. *Inſt. de leg. junct. l. unic.* §. 7. *C. de rei uxor. act.*

Quid, ſi ita legatum: uxori amplius quam dotem aureos centum lego: *an & dos videtur legata, ut ea ſtatim peti poſſit?*

Manifeſtum eſt, dotem quoque eſſe prælegatam *l.* 3. *ff. h.* confer *l.* 108. §. 7. &. 8. *ff. de legat.* 1.

Quid, ſi maritus legaverit dotem, & nulla ſit dos data?

Si certa ſumma vel ſpecies ſit relicta, ea debebitur, *d.* §. 15. *Inſt. de legat. l. 6.* §. 1. *D. h.* Sin autem ſimpliciter ſit prælegata dos, nihil debebitur, *d.* §. 15. (*v. l.* 75. §. 1. *de leg.* 1.) Nec obſtat *l.* 69. §. 4. *D. de jur. dot.* quia ibi agitur de patre, qui dotem dare debet, ad quam prælegandam maritus non tenetur.

Quid, ſi fœmina in mancipiis haberet dotem & pecunia pro dote ſit legata, & vivo marito mancipia ſint mortua?

Poteſt uxor, vel ejus hæres, ad pecuniam marito mortuo agere, *l.* 8. *D. h.* Secus eſt, ſi pretia ſervorum indefinite ſint legata.

Tit. 5. De optione vel electione legata.

Quid juris eſt in optione legata?

Poterit legatarius eligere, quam rem voluerit, etiam optimam. idque jus optandi etiam tranſmittit ad hæredes, & ſi hæredes inter ſe diſſentiant, ſorte res erit dirimenda, §. 23. *Inſt. de legat. l. ult. C. commun. de legat.*

Quo tempore debet eligere?

Si teſtator adjecerit, id tempus quod adjecit ſervandum

dum eſt; aliàs decernet prætor certum tempus, *l. 6. D. h.* ne venditio, quandoque eligente legatario, interpelletur, *d. l. 6.*

Quid ergo, ſi dies ſit præteritus, & hæres omnes res vendiderit?

Non aliter eliget legatarius, quam ſi omnia in integro ſint, *d. l. 6. verſ. quid ergo. & l. 7. D. h.*

Quid, ſi ante aditam hæreditatem optaverit legatarius?

Nihil agit. *l. 16. D. h. l. 10 de legat. 1.*

Quid, ſi electio ſemel ſit facta?

Non poteſt mutare voluntatem: quia omne jus legati prima teſtatione conſumptum eſt, quoniam res continuo fit optantis, *l. 20. D. h.*

Quod eſt legatum generis, generaliter, alternative vel obſcure relictum, & quis in his modis electionem habet?

Legatum generis, eſt 1. Cum genus aliquod rerum ex univerſitate relictum eſt; uti, ſi libri, bibliotheca, ſi grex legetur. In hac ſpecie omnia, quæ ſunt in illo genere, pertinent ad legatarium & quidquid acceſſit: uti & cedit damno legatarii, ſi ſpecies in eo genere nonnullæ ſint ſublatæ, adeoque ſi ad unam ſpeciem genus pervenerit, etiam illa unica ſpecies vindicari poterit, §. 18. *& ſeq. Inſt. h. l. 22. D. de legat.* 1. quod in uſufructu generis certi rerum diverſum eſſe docetur, *l. fin. D. quib. mod. uſuſſ. amitt. l. 10. §. fin.* 2. Cum quantitas relicta eſt; oleum, triticum. In hac ſpecie eſt electio hæredis, *l. 4. D. de Tritic. vin.* Generaliter relictum eſt, cum ſpecies aliqua non determinata legata eſt; uti equum ex meis lego. hoc caſu eſt electio legatarii, §. 22. *Inſt. de legat.* ita tamen, ut ſi duæ ſint, optima, *d.* §. 22. ſi plures, medii pretii eligenda ſit, *l. 37. pr. ff. de legat. 1.* habita ſimul ratione perſonæ legatarii, teſtatoris, & ſimilium circumſtantiarum, *arg. l. 50. in fin. ff. eod. (v. l. 69. §. 4. de jur. dot.)*

2. Alternative concipitur legatum, cum una ex pluribus rebus disjunctim datur. In hac ſpecie (de qua eſt exemplum in *l. 23. ff. de legat. 2.*) etſi aliàs debitori

tori detur electio, *l.* 10. §. 6. *de jur. dot.* eliget legatarius, *d. l.* 23. *l.* 34. §. *penult. ff. de legat.* 1. *l.* 10. *ff. de uſu & uſufr. leg.* niſi teſtator verba magis ad hæredem retulerit: *uti, volo ut hæres meus det illud, aut illud.* [*a*] Obſcurum eſt, cum teſtator propoſuit certam ſpeciem demonſtrare, at non apparet, quæ ſit illa ſpecies. hoc caſu electio hæredis eſt, *l.* 32. §. 1. *l.* 37. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 9. 34. *ff. de R. I.*

[*a*] Huc fac. *l.* 12. *l.* 85. §. 4. *D. de V. O.*]

Tit. 6. De Tritico, vino, vel oleo legato.

Poſſuntne & res fungibiles legari?

Non eſt dubium, *t. h. tit.* & cum certus modus cum certa qualitate legatus eſt, debet is præſtari: ſin autem non ſit adjecta qualitas, non quæritur cujus generis teſtator uti ſit ſolitus, aut homines ejus regionis in uſu habeant; ſed liberum erit hæredi, cujus generis ſolvere velit, ut ſupra probatum ex *l.* 4. *ff. h.*

Quid, ſi qualitas, quæ haberi non poſſit, ſit adſcripta: ut, lego Titio modios tritici decem, qui ſinguli pondo centum pendeant?

Nihil peti poteſt: quoniam ejuſmodi triticum non eſt in rerum natura, *l.* 108. §. 10. *D. de legat.* 1. *l.* 7. §. 1. *D. h.*

Quid venit legato vini?

Omne, quod ex vinea natum vinum permanſit, non zythum, non camum, non cereviſia, non hydromeli, non mulſum; verum Oenomeli, id eſt, dulciſſimum vinum & paſſum continebitur, *l.* 9. *pr. & §§. ſeqq. ff. h.*

Quid de vaſis ſtatuendum, legato vino?

In quæ ita diffuſum eſt, ut non ad perpetuum uſum vaſa reſerventur, debentur, *l.* 14. *D. h.*

Quid, ſi quis hæredem damnaverit uxori dare vinum, oleum, frumentum?

Omne, quantum paterfamilias reliquiſſet, debebitur, *l.* 7. *ff. h.* Indefinita enim oratio æquipollet univerſali, (*v. l.* 43, 44. *de leg.* 2. *l.* 98. *de leg.* 3.)

Tit. 7.

Tit. 7. De Inſtructo vel inſtrumento legato.

Quid venit nomine inſtrumenti fundi?

Omne, quod fructus quærendi, cogendi, vel conſervandi cauſa paratum eſt, *l.* 8. *D. h.* omniſque apparatus rerum diutius manſurarum, ſine quibus poſſeſſio exerceri nequit, *l.* 12. *D. h.*

Annon eſt differentia inter fundum inſtructum, fundum & inſtrumentum, & fundum cum inſtrumento legari?

Nulla quidem eſt, §. 17. *Inſt. de legat.* alienato enim fundo, non debetur inſtrumentum, *d.* §. 17. *l.* 1. *ff. h.* Verum ſi ſit probabilis conjectura in hiſce ſpeciebus: *Fundum & inſtrumentum, vel fundum inſtructum lego,* poterit alienato fundo inſtrumentum deberi, *l.* 5. *ff. h.*

Quid, ſi fundus ſimpliciter legetur?

Dotes prædiorum extrinſecæ legatario non præſtantur, *l.* 2. §. 1. *arg. l.* 20. §. 1. *D. h.* ſed tantum ea emolumenta, quæ immediate ad fundum pertinent; uti dolia, molæ, prælum, & quæcunque infixa, vel inædificata ſunt, *l.* 21. *ff. h.*

Fundo legato, uti optimus *&* maximus *eſt, quid continetur?*

Si quæſtus fundi maxime in [a] venationibus conſiſtat, continebuntur retia apraria, & cætera venationis inſtrumenta, & quicquid ad inſtrumenta pertinet, *l.* 22. *ff. h.*

[a] Itaque ſi in venationibus non conſiſtat, nomine fundi *optimi maximi* ſignificatur libertas prædii ab omni ſervitute, *l.* 48. *l.* 75. *ff. de evict. l.* 69. §. 3. *D. de legat.* 1. *l.* 91. § 4. *ff. de legat.* 3. *l.* 59. *D. de contrah. empt.*

Debetne ſpectari inſtrumentum quod in fundo eſt, vel id, quod fundus ſuſtinere poſſit?

Spectatur tantum id, quod eſt in fundo, & quod fundi cauſa paratum eſt, non quod deſiderat vel quod ſuſtinere queat, *l.* 25. *ff. h.*

Tit. 8. De Peculio legato.

Servo legato videturne peculium legari?

Non, niſi id nominatim ſit expreſſum, *l.* 24. *D. h.* §. 20.

§. 20. *verſ. peculium. Inſt.de legat.* vel niſi vicarius ordinario fuerit legatus: hoc enim caſu peculium vicarii ad ordinarium pertinebit, *l. 25. D. h.*

Quid, ſi ſervus legatus ſit cum peculio, an & peculium debebitur mortuo ſervo?

Nequaquam, *l. 1. 2. D. h.* ſi ſervus vivo teſtatore deceſſerit, *l. 12. D. h.*

Tit. 9. De Penu legata.

Quid eſt in legato penoris?

Legatum cenſetur, quicquid eſui potuique eſt, quicquid familiæ vel jumentorum in eum uſum eſt paratum, *l. 3. pr. D. h.*

An omne quod bibitur in penu eſt?

Nequaquam, ſed quod bibitur alendi cauſa: itaque medicamenta huc non pertinent, *l. 5. D. h.*

Quid juris in vaſis penuariis?

Etiam ea, ſine quibus penus non poteſt recte haberi, continebuntur, *l. 3. §. fin. D. h.* non inſtrumenta piſtrini, & vaſa coquinaria, *l. 6. D. h.*

Tit. 14. De ſupellectili legata.

Quid eſt ſupellex?

Domeſticum patrisfamilias inſtrumentum, & omnis res, quæ ad ornatum ædium, & uſum communem familiæ eſt parata; non argentum, non aurum factum, non veſtis, *l. 1, 2, 3, 4, 5, 6. D. h.*

Quid, ſi uxori legaverit domum cum omni ſuo jure & inſtrumento & ſuppellectili?

Etiam argentum, quod in ſuppellectili eſt, debetur, non autem eſcale vel potorium, *l. 8. D. h.*

Quid, ſi ſpecies ſupellectilis ſint enumeratæ?

Modus videtur generi eſſe datus. Cæterum legata ſupellectili ſimpliciter, cum ſpecies ex [a] abundanti per imperitiam enumerantur, generali legato non derogatur, *l. 9. D. h.*

[a] Si dubitetur in hac cauſa, an ſpecies ex abundanti ſint enumeratæ, vel modum ponant, vel ſtringant

gant legatum, potior eſt ea ſententia, quâ legatum non eſſe reſtrictum pronuntiatur, *l.* 12. §. 46. *ff. de inſtr. & inſtrum. leg.*]

Suntne ſtatua affixa portio domus?

Cum inſtrumentum domus legatur, ſtatuæ non debentur, *l.* 12. §. 23. *D. de inſtruct. & inſtrum.* ſed, ſi baſibus ſtructilibus affixæ ſint, non ſunt domus portio neceſſaria, qua ædes perficiuntur; ſed tantum habentur ornatus cauſa, *l. pen. ff. de Verb. Sign.* & ſunt ſeparatæ ab inſtrumento, at nomine ſupellectilis veniunt, *d. l.* 12. §. 23. vel ſi ita affixæ ſunt, ut ſeparari nequeant, uti ſunt inædificata vel contignata, erunt vera domus portio.

PANDECTARUM

LIBER XXXIV.

Tit. 1. De Alimentis vel Cibariis legatis.

Quid venit legato alimentorum?

OMnia cibaria, veſtitus, habitatio, ac reliqua, ſine quibus non alitur; *l.* 6. *ff. h.* Non vero, quæ ad diſciplinam pertinent *d. l.* 6. niſi aliud teſtator ſenſerit, *l.* 7. *ff. h.* vel qualitas perſonarum aliud exegerit, *arg. l.* 4. *ff. ubi pupill. educar.*

Quæ veniunt nomine diariorum vel cibariorum?

Ea tantum, quæ ad cibum quotidianum pertinent: non habitatio, non veſtis, *l.* 21. *ff. h.*

Quid, ſi ſimpliciter alimenta ſint relicta, nulla quantitate adſcripta?

1. Spectandum, quæ defunctus ſolitus ſit præſtare; deinde, quæ cæteris ejuſdem ordinis reliquerit. 2. Si neutrum apparuerit, ex facultatibus defuncti, & charitate legatarii modus ſtatuetur, *l.* 22. *ff. h.*

Quid,

Quid, ſi quis rogatus ſit, ut aliquem educaret?

Idem erit ac ſi alimenta relicta eſſent, *l. fin. ff. h.*

Quid, ſi ſint alimenta relicta uſque ad pubertatem?

Præſtanda ſunt uſque ad decimum octavum annum maſculis, ad 14. fœminis, *l.* 14. §. 1. *ff. h.*

Tit. 2. De auro, argento, mundo, ornamentis, unguentis, veſte vel veſtimentis & ſtatuis legatis.

Quid venit nomine auri vel argenti legati?

Quicquid auri vel argenti eſt, ſive factum ſive infectum fuerit, *l.* 19. *ff. h.* Non pecunia ſignata, *d. l.* 19. *l.* 27. §. 1. *ff. h.* licet etiam legatum ſit argentum factum, niſi teſtatorem aliter ſenſiſſe appareat, *d. l.* 27. §. 1.

Quid, ſi certum pondus auri legatum ſit?

Liberabitur hæres ipſo jure, dando pecuniam, *l.* 1. §. 1. *ff. h.* niſi certum genus argenti ſit legatum, *d. l.* 1. §. 1. vel certa ſpecies, *l.* 9. *ff. h.*

Quid, ſi argentum omne ſit legatum quod ſuum erat?

Sine dubio non debetur id, quod in credito eſt, *l.* 27. §. 2. *ff. h.*

Cujus temporis æſtimatio eſt præſtanda, ſi certum auri pondus legetur?

Præſentis, cum teſtamentum fit, *l.* 7. *&* 9. *D. h.*

Species auri & argenti legata eſt petitum, ut quicquid in ea legatum eſſet, reſtitueretur tertio, addita hac clauſula: earum rerum uſusfructus legatario, dum vivet ſufficiet, An & uſusfructus ſit legatus?

Non, ſed proprietas addito onere fideicommiſſi, *l.* 15. *D. h.*

Quid, ſi quis legaverit aurum, gemmas, margaritas, quæ in eo auro eſſent?

Etiam id aurum, cui nec gemmæ nec margaritæ junctæ ſunt, videtur legatum, *l.* 11. *ff. h.*

Quid eſt in legato mundi ornamentorum, unguentorum?

Nomine mundi veniunt ſpecula, unguenta, & ſi

quæ ſunt ſimilia quæ ad mundandum hominem comparata ſunt, *l.* 25. §. 10. *ff. h.* Ornamentorum, quæ ad ornatum pertinent, de quibus *d. l.*25. §. 10. Unguentorum, quæ ad inungendum habentur, vel voluptatis vel valetudinis cauſa, *d. l.* 25. §. 12.

Quid nomine veſtium?

Omnes laneæ, lineæ, & ſimiles, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, inſternendi, injiciendi vel incubandi cauſa ſunt paratæ, & quæ hic acceſſionis vice cedunt; uti inſitæ picturæ, & clavi, qui veſtibus inſuuntur. vide de hac re *l.*19. §.5. *in fin.*22. & præcipuè 23. 26. *ff. h.*

Quid in ſtatuis legatis?

Ut non tantum ipſæ ſtatuæ debeantur, ſed & quod ad eas acceſſit, *l.* 14. *ff. h. l.* 23. §. 2. *D. de rer. vind.*

Tit. 3. De liberatione legata.

Poteſtne & liberatio relinqui?

Non eſt dubium, *l.* 1. 3. *ff. h.* (*v.*§.13. *Inſt. de legat.*) Non tantum expreſſe, ſed & tacite; ut ſi chirographum ſit legatum, *l.* 1. 3. §. 1. *l.* 59. *ff. de leg.* 3. Liberatio autem legatur, & ſimpliciter & perſonaliter, *d. l.* 3. §. 3. *l.* 8. §. 3. *l.* 20. *D. h.* nec tantum in totum, ſed pro parte, *l.* 7. *D. h.* & ad tempus, *d. l.* 8. §. 1.

Quæ eſt differentia inter liberationem relictam ſimpliciter & perſonaliter?

Si ſimpliciter, nec debitor nec ejus hæres in infinitum conveniri poteſt, *d. l.*8. §. 4. *l.* 15. *D. h.* ſi [*a*] perſonaliter, tantum proderit perſonæ, cui adſcripta eſt, *d. l.* 3. §. 3. *d. l.* 8. §. 3.

[*a*] Cum dubitatur, an perſonaliter vel imperſonaliter liberatio ſit relicta, magis eſt ut dicamus eam imperſonaliter relictam eſſe, quia reſtrictio non præſumitur, & legata ſunt latiſſime interpretanda; accedit quod idem ſit in pactis, *l.* 7. §. 8. *D. de pact.* valet autem argumentum à contractu ad legata, quoties differentiæ ratio manifeſta non poteſt dari, *l.*46. *D. legat.* 1. *l.* 21. *D. de V. Obl.*]

Quid

Quid, ſi pignus ſit remiſſum?

Æque poteſt debitum peti, niſi aliud teſtator ſenſerit, *l.* 1. §. 1. *D. h.* Interim debitor pignus repetere poteſt, antequam ſolverit, *d. l.* 1. §. 1.

Quid, ſi debitor, cui liberatio relicta eſt, ignorans hæredi creditoris ſolverit?

Repetere poterit, *l.* 26. §. *adeo. D. de condict. indeb.*

Tit. 4. De Adimendis, vel transferendis legatis, vel fideicommiſſis.

Poteſtne legatum adimi?

Poteſt, quia voluntas defuncti eſt ambulatoria uſque ad vitæ ſupremum exitum, *l.* 4. *D. h.* licet etiam teſtator ſibi eam legem dixerit, ne revocaret, *l.* 22. *D. de legat.* 3. & id juramento confirmaverit, *arg. l.* 5. *C. de legib.*

Quomodo ſit ademptio?

Vel expreſſis verbis, *l.* 2. *l.* 5. *D. h.* vel tacite. Tacite, cum præſumitur voluntatis mutatio, ut ſi inimicitiæ capitales ſint ortæ, vel aliæ graves. *l.* 3. §. *f. D. h.* & nulla reconciliatio ſit ſecuta, *l.* 4. *D. h.* ſi teſtator rem legatam citra neceſſitatem alienaverit, *l.* 11. §. 12. *D. de leg.* 3. vel vivus alii donaverit etiam ex neceſſitate, *l.* 18. *D. h.* vel debitum legatum exegerit, §. 21. *Inſt. de legat. l.* 75. §. 2. *D. de leg.* 1. vel dixerit in codicillis, legatarium de ſe male eſſe meritum, *l.* 4. *C. de his qui ut indig.*

An & transferri poſſunt legata?

Poſſunt: vel de perſona legatarii in aliam, quæ res operatur ademptionem, *d. l.* 5. *D. h.* vel ab eo, qui dare juſſus eſt, ut alius det: vel cum res alia aliâ pro re datur: vel cum mutatur modus, *l.* 6. *D. h.*

Quid, ſi hominem legans Stichum adimat?

Non perimit legatum, ſed extenuat, ut Stichus eligi nequeat, *l.* 11, 12. *D. h.*

At obſtat l. 7. §. 1. *D. de liberat. legat.*

Nequaquam, quia ibi alternative debebantur, & hæres damnatus erat, ut unam rem non peteret, at in *d. l.* 11. *h.* agitur de legato generaliter relicto.

Quid, ſi legatum transferatur in eum, cui nihil poteſt deberi?

Æque ademptum dicitur, cum illi non debeatur, cui ademptum eſt, *l.* 20. *D. h.* In contractibus autem id non procedit, *arg. l.* 1. *D. de Nov. l.* 7. *D. de reſcind. vendit.*

At obſtat. l. 14. *in fin. D. h.*

Ibi ademptio inutilis erat propter qualitatem rei, pro parte enim non poteſt via deberi, *l.* 2. §. 2. *D de verb. Oblig.* non propter tranſlationem in perſonam, cum qua non eſt teſtamenti factio, de qua agitur *l.* 20. *D. h.*

Cujus periculo cedit interitus rei legatæ?

Si plures res debeantur, ſpectandum eſt, utrum omnes ſint æque principales; quo caſu quæ exſtant, debentur: an una principalis, altera acceſſoria; hoc modo ſi pereat principalis, æque præſtanda erit, § 17. *& ſeqq. Inſt. de legat.* Si una res ſit legata, & genus ſit, hæredis erit detrimentum; genus enim non perit creditori, *l.* 11. *C. ſi certum petat.* ſi ſpecies ſit, perit legatario, niſi in culpa fuerit hæres, §. 16. *Inſt. de legat. l.* 26. §. 1. *D. de legat.* 1. ſive hæres ignoraverit, ſive ſciverit rem eſſe legatam, *d.* §. 16.

Quam culpam præſtare debet hæres?

Leviſſimam, *l.* 47. §. 4. *&* 5. *D. de legat.* 1. Non autem caſum fortuitum, niſi moram fecerit, *d. l.* 47. §. *fin.*

At videtur Iuriſconſultus in l. 108. §. 12. *D. eod. diſtinguere hoc modo: ut ſi is qui præſtat legatum nihil aliud capiat ex teſtamento, dolum malum tantum præſtare debeat, aliàs culpam?*

Loquitur *d. l.* 108. §. 12. de legatario & fideicommiſſario, qui eſt rogatus reſtituere. In eo verum eſt, quod teneatur de dolo, ſi nihil commodi ſentiat ex legato; de culpa, ſi quod emolumentum capiat. Non autem ad hæredem id referendum eſt, de quo agit textus in *d. l.* 47. §. 4. *&* 5.

Tit. 5. De rebus dubiis.

De Verborum & rerum Significatione. Tit. 38. Lib. 6. Cod.

Quæ conjectura in ambiguis circa diſpoſitiones eſt ſervanda?

Si verba ſententiæ teſtatoris videantur convenire, ſequi oportet verba *l. Labeo* 7. §. 2. *D. de ſupell. legat.* Si vero de voluntate certo conſtat, ſequi oportet voluntatem, ita ut ea nunquam [*a*] pereat, ſi ſervari poſſit, *l.* 12. 21. 24. *D. h.*

[*a*] Adeoque ſi liquido probari poſſet voluntas, etiam verba ſunt improprianda, huc referri oportet *l. 69. D. de leg.* 3.]

Unde metiemur proprietatem ſermonis?

Ex uſu ſingulari teſtatoris, vel more [*a*] regionis, *l.* 50. §. *fin. ff. de legat.* 1.

[*a*] Et ſi dubitetur, utrum præferri debeat mos teſtatoris an regionis, magis inclinari oportet pro conſuetudine teſtatoris, ex *l. h. allegata*; ad quam accedit ratio, quod ſemper ea quæ magis ſunt ſpecialia, ſint attendenda.]

An præciſe oportet ſententiam teſtatoris ſequi & non verba?

Si ſententia nullo modo aptari poſſit verbis, quibus uſus eſt teſtator, & de re demonſtranda agatur, ſequi oportet verba *l.* 4. *ff. de legat.* 1. Si teſtator perſonam aliam verbis expreſſerit, quam voluit, nihil actum eſt, *l.* 9. *D. de hæred. inſtit.*

Quid ergo, ſi verba ſint ambigua, & non certo conſtet de voluntate teſtatoris?

Præſtat à proprietate verborum non recedere, *l.* 69. *D. de legat.* 3. Ita autem omnis explicatio facienda eſt, ut abſurditas, contrarietas, ſcandalum evitetur, ut actus valeat, habeatur ratio perſonæ teſtatoris, hæredum, legatarii, dignitatis, neceſſitudinis, charitatis, verborum antecedentium & conſequentium, ſimiliumque, *l.* 50. §. *f. D. de leg.* 1. [*a*]

[a] Huc applicari poſſunt text. in *l.* 79. §. 1. *D. de legat.* 3. *& in l.* 15. §. 2. *D. de re jud.*]

Quid, ſi teſtator legaverit mobilia, an & pecunia numerata comprehenditur?

Non facile id admittendum eſt, niſi teſtator diviſerit omnia ſua bona in mobilia & immobilia: hoc caſu ſub mobilibus pecunia comprehendetur, ut & nomina.

Quid, ſi matri legatariæ filius ſit ſubſtitutus, & ſimul naufragio perierint?

Pubes videtur ſupervixiſſe matri, impuberi mater, *l.* 22, 23. *ff. h.*

Tit. 6. De his quæ pœnæ cauſa relinquuntur. Tit. 41. Lib. 6. Cod.

Licetne pœnæ nomine relinquere?

Non eſt dubitandum, propter *l. unic. C. h.* modo non ſit impoſſibile vel probroſum quid hæredi injunctum, *d. l. unic.* (*v.* §. 36. *Inſt. de leg.*)

Tit. 7. De Regula Catoniana.

Quid comprehenſum eſt regula Catoniana?

Ea definitum eſt, quod legata tempore conditi teſtamenti inutilia ex poſt facto non poſſint convaleſcere. *l.* 1. *ff. h. l.* 29. *ff. de R. I.*

Ad quæ legata hæc Regula pertinet?

Ad legata pura, eaque, quorum dies à mortis tempore cedit; non ad conditionalia, nec ad ea, quorum dies demum ab adita hæreditate cedit, *l.* 3. 4. *ff. h.*

Tit. 8. De his quæ pro non ſcriptis habentur.

Semperne valent, quæ ſcripta ſunt in teſtamento?

Non. Multa pœnam merentur, multa pro non ſcriptis ſunt. Pro non ſcriptis ſunt. 1. Quæ intelligi non poſſunt. *l.* 2. *ff. h.* 2. Quæ relicta ſunt damnato in metallum vel aliis ſervis pœnæ, *l.* 3. *D. h.* & deportatis *l.* 1. *C. de hæred. inſtit.* 3. Si non ſit in rebus humanis is, cui legatum eſt adſcriptum; vel ſi in ho-

ſtium poteſtate fuerit, *l. 4. pr. & §. 1. D. h.* 4. Quæ quis ſibi adſcripſit, *l. 1. l. fin. D. h.*

Tit. 9. De his, quæ ut indignis auferuntur. 35. Lib. 6. Cod.

Quomodo diſtinguitur inter incapaces & indignos?

Incapaces ſunt, qui capere non poſſunt ex teſtamento. Indigni, qui ob maleficium aliquod commiſſum adverſus teſtatorem vel teſtamentum, vel ſimilem cauſam privantur emolumento, quod ex teſtamento ſperabant.

Enumera ſpecies aliquas indignorum?

1. Si quis patrem poſt ejus obitum, quaſi illicitæ mercis negotiatorem, detulerit, quamvis & præmium meruerit, *l. 1. D. h.* 2. Si filius contra tabulas patris bonorum poſſeſſionem petierit, *l. 2. ff. h. l. 18. in fin. ff. de bon. poſ. contra tabb.* 3. Si quis contra Principum mandata duxerit uxorem ex ea Provincia, in qua officium gerit, & uxor teſtamento quid reliquerit, *d. l. 2. §. 1.* vel ſi tutor pupillam duxerit contra SConſultum, *d. l. 2. §. 1.* 4. Si quis alteri donaverit vivi ignorantis cognati bona vel partem eorum, *d. l. 2. §. fin.* 5. Si quis probatus ſit id egiſſe; ut per negligentiam & culpam ſuam mulier, à qua hæreditatem vel legatum ſperabat, moreretur, *l. 3. D. h. l. 8. D. ad L. Aquil.* 6. Si quis teſtamentum dixerit eſſe falſum, *l. 5. l. 7. D. h.* 7. Si quis defuncto maledixerit, vel infauſtas voces adverſus eum jactaverit, *l. 9. §. 1. D. h.* 8. Si quis teſtamentum dixerit inofficioſum, *d. l. 5. D. h. l. 8. §. 14. ff. de inoffic.* 9. Si quis in fraudem legis fidem accommodaverit incapaci, *l. 10. l. 23. ff. h.* 10. Si quæ, licet non damnata adulterii, nupſerit ei, cum quo adulterium [a] commiſerat, eumque hæredem nominaverit, vel damnatus adulteram hæredem inſtituerit, *l. 13. ff. h. t.* 11. Si teſtator dixerit legatarium hæredem male de ſe eſſe meritum, *l. 4. C. h.* 12. Si quis teſtari aliquem prohibuerit vel coëgerit, *l. 2. ff. ſi quis aliq. teſtar.* Hiſce omnibus caſibus fiſco applicatur hæreditas, *Dd. Ll.*

Verum ſi tutori dato & ſeſe excuſanti adimatur legatum, *l. 5. §. 2. ff. h.* vel ob inimicitias ceſſare dicatur voluntas, *l. 9. D. h.* fiſco nihil adquiritur.

[*a*] Ex hoc ipſo conſtare poteſt, quod nemo poteſt ducere illam, quam ante polluit adulterio, ut & *Bartol.h.* defendit, paulo aliter *J. Canon.* eſt definitum, ut ſc. inter adulteros non valeat matrimonium, ſi cum adulterium committerent, fidem dederint de matrimonio ineundo, *c. ult. x, de eo qui dux. quam poll.*]

Si quis dicat, teſtamentum non jure eſſe factum?

Nihil ipſi auferetur, *d. l. 5. §. 1. l. 24. ff. h.* Judicium enim defuncti non impugnavit, ſed de jure ſuo diſputavit, *d. l. penult.*

PANDECTARUM

LIBER XXXV.

Tit. 1. De conditionibus, & demonſtrationibus, & cauſis & modis eorum, quæ in teſtamento ſcribuntur.

Poteſtne legatum relinqui ſub qualibet conditione?

Poteſt, ſub qualibet poſſibili: eritque ea neceſſario implenda. Impoſſibilis vero pro non ſcripta habetur, *l. 3. D. h.*

Quando ſunt adimplendæ conditiones?

Promiſcuæ conditiones, quæ poteſtativæ dicuntur, poſt mortem, *l. 2. l. 11. §. 1. ff. h.* Non promiſcuæ aut caſuales ſive mixtæ, etiam vivo teſtatore, *d. l. 2. & 11. §. 1. junct. l. 10. ff. h. l. 7. C. de inſtit. & ſubſtit.*

Quid, ſi conditio conſiſtat in non faciendo, poteſtne eo caſu legatarius conſequi legatum?

Hoc caſu opus eſt cautione Mutiana, *l. 7. 77. §. 1. & 2. ff. h.* qua promittit legatarius, ſe reſtituturum, ſi contra factum fuerit. Cautio hæc non habet locum, ſi per aliam conditionem actio legati differri poſſit: quia

quia non ſufficit unum impedimentum removeri, ſi plura ſint, *d. l.* 77. §. 1.

Eſtne conditio ſemper ſecundum formam à teſtatore præſcriptam adimplenda?

Diſtinguendum eſt. Aut teſtatoris intentio tota concluditur forma conditioni adjecta: hoc caſu præciſe adimplenda eſt, ne quidem per alium modum, licet æqualem vim habeat, *l.* 44. *per tot. D. h.* aut intentio ſpectat conditionis modum tanquam medium quod teſtator protulit ad finem deſtinatum: hoc modo ſatisfiet conditioni, etiamſi alia ratione finis fuerit obtentus, *l.* 3. *C. de inſtitut. & ſubſtitut.*

Quando legata ſub conditione relicta debentur?

Demum, cum conditio exſtiterit, *l.* 41. *ff. h. l.* 5. §. 2. *ff. quando dies legat. ced.* (*v. l.* 213. *de verb. ſign.*)

Quid, ſi per alium ſtet, quo minus ſatisfiat conditioni?

Habetur pro impleta, maxime ſi ſtet [*a*] per eum cujus eam impleri intereſt, *l.* 24. *ff. h.* (*v. l.* 161. *de reg. jur.*)

[*a*] Hic notandum eſt, quod ſufficiat oblatio facta illi, in cujus perſona impleri debet conditio, *l.* 3. *ff. de condit. inſtit. l.* 1. *C. de condit. inſtit.* & ſi is, cui quid præſtandum erat, recuſarit, poſtea id petere non poteſt, *d. l.* 1.]

De falſa cauſa adjecta legato vel fideicommiſſo. Tit 44. Lib 6. Cod.

Quid, ſi falſa demonſtratio ſit adjecta, vel falſa legati ſit cauſa?

Æque ſubſiſtet legatum, modò cauſa non ſit conditionaliter concepta, §. 30. *& ſeq. Inſt. de legat. l.* 17. *pr. & ult. l.* 72. §. *falſam. ff. h.*

De his quæ ſub modo legata vel fideicommiſſa relinquuntur. Tit. 45. Lib. 6. Cod.

Quid juris, ſi modus fuerit adjectus?

Ei ordinario ſatisfieri oportet, tanquam conditio aliqua eſſet adjecta, ſiquidem impleri poſſit, *l.* 2. *C. h.*

In quo diſtinguitur modus à cauſa & conditione?

Modus futurum tempus reſpicit, & cauſam finalem continet, & ſolet efferri per verba, *ea lege*, *dum tamen*, aut *dummodo*. Regulariter adjicitur, ut aliquid fiat. Cauſa reſpicit præteritum, & magis impulſiva eſt, quam finalis. A conditione diſtinguitur modus, quod Conditio implenda ſit indiſtinctè; Modus aliquando implendus non ſit: uti ſi ad ſolum legatarii commodum dirigatur, niſi teſtator minus induſtrio voluerit eſſe proſpectum, *l.* 71. *ff. de condit. & demonſtr. junct. l.* 19. *ff. de legat.* 3. Deinde illi, in cujus perſonam implenda eſt conditio, nulla competit actio *l.* 8. *D. ſi quis omiſſ. cauſa.* ſecus in modo jure Codicis, *l.* 2. *C. h.* non Digeſtorum, *l.* 57. *ff. de cond. & demonſtr.* Præterea in conditione legati revocata, non eſt ademtio; in modo utique, *l.* 30. §. 2. *ff. de adim. legat.*

De indicta viduitate, & Lege Julia Miſcella tollenda. Tit. 40. Lib. 6. Cod.

Quid, ſi conjunx præmoriens reliquerit uxori, ſi in viduitate permanſerit.?

Jure Pandectarum conditio talis rejicitur, *l.* 22. *l.* 64. *ff. de condit. & demonſtr.* niſi tantum certa perſona ſit nominata, cui non debeat nubere, *l.* 63. *ff. eod.* Jure autem novo ex *Nov.* 22. *cap.* 44. id mutatum eſt, ita ut, ſi viduitas ſit injuncta vel à marito vel ab extraneo, mulierque præoptaverit nuptias, legatum amittat.

Pertinebitne Nov. 22. tantum ad viduas?

Id videtur ex textu ſequi. Itaque fœminæ, quæ nuptias non ſunt expertæ, rectè conditionem viduitatis poſſunt impune ſpernere, & legatum ſibi relictum acquirere.

Quid, ſi dictum, ſi arbitratu Mævii nupſerit?

Id quidem ſervandum eſt, non autem neceſſario ſequi oportet arbitratum, *l.* 28. *l.* 72. §. 4. *ff. de condit. & demonſt.*

Quid,

Quid, ſi addita ſit conditio, ſi uxor caſte vixerit, annon per hoc videtur eſſe interdictum ſecundis nuptiis?

Nequaquam: cum nubere ſecundo non ſit turpiter vivere, & in conjugio ſumma ſit caſtitas: Thorus enim immaculatus placet Deo.

De Caducis tollendis. Tit. 51. Lib. 6. Cod.

Quæ dicuntur in Iure Caduca?

In genere ea legata, quæ deficiunt. Prima eſt ſpecies eorum, quæ pro non ſcriptis habentur. Secunda, ſi legatarius vivo teſtatore decedat, aut conditio adjuncta deficiat: hæc dicuntur eſſe in cauſa caduci. Tertia, cum quidem quid relictum eſt capaci, ſed deficit ex aliqua cauſa poſt mortem teſtatoris, de quibus ſingulis ſpeciebus *in l. unic.* §. 3, 4, 5. *C. h.*

Quid juris eſt in ſingulis?

In prima manent legata penes hæredem, etiam ſine onere, niſi ſpecialibus caſibus, *d. l. unic.* §. 3. In ſecunda, onus comitatur hæredem aut ſubſtitutum aut conjunctum, ad quem legatum pervenerit, *d. l. unic.* §. 4. niſi onus contemplatione certæ perſonæ ſit injunctum. In tertia, ſi legatum ſit purum, vel in diem certum relictum, tranſmittitur ad legatarii hæredem; ſi ſit conditionale, vel incertum diem habeat, non pertinet ad hæredem legatarii, ſed ad ſubſtitutum aut conjunctum, aut ad ipſum hæredem à quo relictum erat, *d. l. unic.* §. 5.

Quomodo jus accreſcendi hic habet locum?

In hæredibus quidem certum eſt, quod iis etiam [a] invitis accreſcat portio vacans, *d. l. unic.* §. 10. legatariis vero non niſi volentibus, niſi ſint re conjuncti, *d. l. unic.* §. 11. *junct. l. 4. ff. de legat.* 2. ac deinde mixtim & verbis tantum conjunctis accreſcit vacans pars cum onere, non vero re conjunctis: cum re conjuncti ab initio, & directo ſinguli ſolidum habuerint, *d. l. unic.* §. 11. non alio modo juncti.

[a] In Hollandia id non obſervatur, at in illis locis, in quibus jus Civile viget, etiam locum habet.

De uſuris & fructibus legatorum ſeu fidei-commiſſorum. Tit. 47. Lib. 6. Cod.

A quo tempore debentur uſuræ & fructus legatorum?

A tempore moræ, (*v. l.* 42. *de uſur. l.* 39. §. 1. *de legat.* 1.) quæ committitur vel per litisconteſtationem, vel per interpellationem, *l.* 1. *& ſeqq. C. h.* In hac enim cauſa legata bonæ fidei judiciis ſunt exæquata, *l.* 34. *ff. de uſur.* ſive agatur in rem, ſive in perſonam. [*a*] *Dd. LL.* niſi hæres habuerit juſtam cauſam provocandi ad judicium, *arg. l.* 2 *C. h.*

[*a*] Sive ſint fructus ſive uſuræ petendæ, *l. ult. C.h.* Quid ergo, ſi hæres non adeat vel deliberet? Cedit quidem, ſed petitio fieri non poteſt, *l.* 7. *ff. quand. dies leg.* & ſi non ſit petitio, nulla eſt mora, *l.*47 *ff. de V.O.* & ubi non eſt mora, ibi non poſſunt fructus peti.]

De Fideicommiſſis. Tit. 42. Lib. 6. Cod.

Quid eſt fideicommiſſum?

Eſt relictum à teſtatore, quo is, qui honoratus eſt, ſive hæres ſive legatarius fuerit, rogatur totam hæreditatem vel partem ejus aut rem ſingularem reſtituere alteri.

Quomodo diſtinguitur?

1. Eſt vel univerſale, vel ſingulare. 2. Eſt vel expreſſum per expreſſa verba; vel tacitum, quod colligitur ex mente teſtatoris.

De Fideicommiſſariis hæreditatibus. Tit. 23. Lib. 1. Cod.

Quid eſt univerſale?

Quo hæres rogatur teſtamento vel codicillis, ſive ab inteſtato ſive ex teſtamento ſucceſſerit, ut hæreditatem vel partem ejus reſtituat, pure aut ad certum diem, vel ſub conditione, aut aliter.

Da exempla fideicommiſſi taciti?

Sunt varia; uti ſi teſtator roget hæredem, ut Titium

rium ſibi hæredem faciat. Ne teſtamentum ſibi faciat. Ne alienet. [a] Quando in poſteriori teſtamento jubet, ut prius valeat, & hæres in poſteriore inſtitutus contentus ſit rebus ſibi datis, *l. 29. D. ad SC. Trebell.* Quando juſſit, ut omni meliori modo vires habeat voluntas, & ea non poteſt uti teſtamentum valere, *l. 29. §. 1. D. qui teſtam. fac. poſſ. l. 19. ff. de teſtam. mil. l. 88. §. ult. D. de legat. 2.*

[a] Prohibitio alienationis nuda nullius eſt momenti, *l. 93. ff. de legat. 3. l. 38. §. 4. ff. eod.* Sed tunc demum habet prohibitio alienationis vim fideicommiſſi, cum ex cauſa vel ratione certæ perſonæ, ut ei conſulatur, facta eſt, *l. 114. §. 14. ff. de legat. 2.*]

De ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis. Lib. 2. Inſt. ?

Quod eſt ſingulare fideicommiſſum?

Quo teſtator rogat rem ſingularem ab hærede vel legatario alteri reſtitui, quod quoad effectum in iis, quæ aliter ſpeciali lege non diſpoſita ſunt, convenit cum legatis, §. 3. *Inſt. de legat.* de qua re ante.

Communia de legatis & fideicommiſſis, & de in rem miſſione tollenda. Tit. 43. Lib. 6. Cod.

Suntne & eadem, actiones ex legatis, & fideicommiſſis ſingularibus?

Inter reliqua, quæ communia ſunt, etiam eadem ratio actionum eſt. Datur Perſonalis ex teſtamento, quæ competit adverſus hæredem vel ſucceſſorem ejus ex quaſi contractu propter aditionem hæreditatis, *l. 1. C. h. junct. §. 4. Inſt. de Obl. quæ ex quaſ. contr.* quæ intentari poteſt pro qualibet re: nec diſtinguitur, utrum ſit mobilis an res immobilis; utrum propria an aliena; utrum ſpecies ſive corpus ſit legatum, an quantitas vel genus. Datur vindicatio contra eum, qui poſſidet: quæ non aliter intentatur, quam ſi res extet vel poſſeſſor dolo deſierit eam poſſidere. Hujus actionis fun-

fundamentum eſt, quia ipſo jure res legata tranſit in dominium legatarii, *l.* 80.*ff.de legat.*3. Datur Hypothecaria in rem, quæ non aliter competit, quam diſcuſſo prius principali: competitque adverſus poſſeſſores, non rei legatæ, ſed rei hæreditariæ alterius, quam adverſarius poſſidet. *Nov.*4. *c.*2. Hæc cauſam habet, quia lex tacitum pignus conſtituit pro re legata, *d. l.* 1. & licet contra hæredem poſſidentem ex aliâ causâ detur actio realis in ſolidum, hæc tamen ex hac cauſa tantum pro portione hæreditaria, *l.* 1. *C. h. inf.*

Tit. 2. Ad Legem Falcidiam. Tit. 46. Lib. 6. Cod. 22. Lib. 2. Inſt.

Quid comprehenſum eſt Lege Falcidia?

Ut hæres legatis oneratus, ne pro nullo vel minimo lucro hæredis nomen ſuſtineat, detrahat quartam, vel eam ſibi ſalvam habeat.

Habetne tantum locum in legatis?

Nequaquam: porrigitur enim & ad mortis cauſâ donationes, *l.* 5. *C. h. l.* 2. *C. de donat. mort. cauſ.* & mortis cauſa capiones, *l. penult. C. h.* quin imo & ad donationes inter vivos, quæ non valent niſi morte confirmentur, *l.* 12. *C. h. l.* 15. §. 5. *ff. eod.*

Quibus datur Lex Falcidia?

Non legatariis vel fideicommiſſariis, licet reſtituere debeant; ſed tantum hæredibus veris vel aliis ſimilibus poſſeſſoribus, *l.* 1 *ff. h. t.* etiam ſingulis, *l.* 77. *ff. h.*

Quid, ſi portio unius hæredis jure accreſcendi vel ſubſtitutionis pervenerit ad cohæredem, an & hoc caſu locum habere poteſt?

Diſtinguendum eſt; ſi portio gravata acceſſerit ad non gravatam, poteſt fieri ſeparatio, ut in onerata tantum Falcidia locum inveniat: ſi non onerata acceſſerit ad oneratam, ſecus eſt, *vid. l.* 1. §. 2. 11. §. *penult. l.* 79. *l.* 87. §. 8. *ff. h.*

Quæ imputantur in Falcidiam?

Non quæ jure legati, fideicommiſſi, vel implendæ conditionis cauſa, ſed quæ jure hæreditario capiuntur, *l.* 74.

l. 74. 91. *ff. h.* quod ſecus eſt in Trebellianica, quia ea imminuitur per legata & fideicommiſſa, *d. l.* 91.

Quando & quomodo debet iniri quantitas patrimonii?

Redigi debet ad tempus mortis, §. *penult. Inſt. h. l.* 15. §. *quod avus l.* 73. *ff. h. junct. l.* 30. *ff. h.* Deduci autem prius oportet æs alienum, impenſas funeris, pretia ſervorum manumiſſorum, §. *fin. Inſt. l.* 8. 16. *C. h.*

Quomodo ineunda ratio legis Falcidiæ in uſufructu relicto?

De jure civili ſequi oportet reſponſum in *l.* 68. *ff. h.* quod moribus [a] non ſolet præciſe obſervari.

[a] Secundum mores tota hæc res dependet ab arbitrio judicis, quod varium eſſe poteſt pro robore ſeu valetudine perſonarum, *Sande lib.* 3. *tit.* 14. *def.* 14.]

Annon ceſſat aliquando lex Falcidia?

Ceſſat. 1. Cum hæres non fecit inventarium, *Nov.* 1. *cap.* 2. §. 1. imo & eo omiſſo tenetur hæres etiam ex ſuo patrimonio legatariis ſatisfacere. 2. Cum hæres ſciens vel errore juris lapſus totum legatum exſolvit, *l.* 1. *C. h.* ſecus ſi errore facti. (*v. l.* 9. *C. h. t.*) 3. Cum teſtator prohibuit Falcidiam, *d. Nov.* 1. *c.* 2. *in fin.* ſiquidem non ſit ignarus modi ſui patrimonii. 4. Cum quid relictum eſt ad pias cauſas, *Nov.* 131. *c.* 12. ſiquidem hæres fecerit aliquam moram. 5. Cum creditum creditori, vel dos uxori legatur, *l.* 57. 6. Cum hæres quid ſubtraxit, *l.* 24. *ff. h.* vel egit, ut fideicommiſſum intercideret, *l.* 59. *ff. h.* 7. Cum non capaci rogatus eſt hæres reſtituere, fidemque accommodavit, *d. l.* 59. *ff. h.* 8. Cum quod retineri poterat ſpopondit hæres ſe daturum, *l.* 59. *ff. h.* 9. Cum miles legavit, *arg. l. fin. C. de inoffícioſ.* (*v. l.* 7. *C. h.*) 10. Cum teſtator vetuit rem alienari, *Nov.* 119. *c.* 11. aliiſque modis.

Quid, ſi teſtator adjecerit clauſulam: ſe velle integra legata præſtari?

Per hoc non eſt prohibita Falcidia. debet enim prohibitio expreſſe fieri, *d. Nov.* 1. *cap.* 2. *in fin.* niſi aliæ conjecturæ concurrant.

Tit. 3.

Tit. 3. Si cui plus quam per legem Falcidiam licet, legatum eſſe dicetur.

Quid, ſi dubitetur an lex Falcidia locum habeat?

Subvenit Prætor hæredi, ut legatarius ei ſatiſdet, ut, ſi apparuerit eum amplius cepiſſe quam licebat, id reſtituat *l.* 1. *ff. h.* quod etiam admittetur in mortis cauſa donationibus, *d. l.* 1. §. 10.

Quid, ſi legatarius ſit fideicommiſſo gravatus?

Etiam ei cavendum eſt, *d. l.* 1. §. 13. *l.* 3. §. 4. *ff. h.*

Deſideratne hac res fidejuſſorem?

Neceſſario: quia fieri poteſt, ut non ſit ſolvendo is cui ſolutum eſt, ac per hoc pereat quod datum eſt, *d. l.* 3. §. 1. *d. l.* 1. §. 9.

PANDECTARUM

LIBER XXXVI.

Tit. 1. Ad SConſultum Trebellianum & Pegaſianum. Tit. 23. Lib. 2. Inſt.

Quid comprehenſum eſt SConſulto Trebelliano?

QUemadmodum hæres ex legatis per legem Falcidiam, ita per hoc SConſultum ex fideicommiſſis univerſalibus detrahit quartam, quæ Trebellianica dicitur, §. 7. *Inſt. de fideicomm. hæred. d.* §. 7. & 8. *l.* 3. & *ſeqq. C. h.* vel repetit, ſi integra hæreditas ſit ſoluta, *d.* §. 7. Deinde, per hoc SConſultum fiduciarius recuſans adire, cogi poteſt ad adeundum officio judicis, *l.* 17. *ff. ſi quis omiſſ. cauſ. l.* 16. §. *idem.* 9. *ff. h.*

Quibus indultum eſt hoc beneficium?

Omnibus hæredibus, (*v. l.* 22. §. *ult. h. t.*) ſive ex teſtamento ſive ab inteſtato ſuccedant, §. 2. 10. *Inſt. eod.* licet etiam filius juraverit, ſe teſtamentum patris obſervaturum, *arg. l.* 32. *C. de inoffic. teſtam.*

Poteſtne

Poteſtne & filius fideicommiſſo gravatus, & Trebellianicam & legitimam deducere?

Utique [a], quia ex diverſo jure fit deductio. Legitimæ, quia filius eſt; Trebellianicæ, quia hæres eſt fideicommiſſo oneratus, *c. Raynutius. ext. de teſtam.*

[a] Semper n. in dubio favendum eſt liberis; hoc a. jus de duabus hiſce deducendis potiſſimum ex J. Canonico deſcendit, & receptum eſt per totum terrarum orbem, ut vulgo *DD.*]

Atqui duæ cauſæ lucrativæ in eundem hominem & eandem cauſam non poſſunt concurrere. §. 6. Inſt. de legat.?

Succeſſio filii non eſt cauſa merè lucrativa, quoad patrem, qui tenetur filio relinquere legitimam ſine ullo onere, *l. 30. 32. C. de inoffic. teſtam.* nec etiam Trebellianica pro mero lucro cenſeri poterit, quia ex neceſſitate legis debetur, *d. §. 7.*

Ubi manent actiones hæreditariæ?

Si coactus hæres adeat, nec quartam habet, nec adverſus ipſum actiones exerceri poſſunt, *l. 4. D. h.* Si volens adeat, pro rata dividentur actiones inter fiduciarium & fideicommiſſarium, *d. §. 7. Inſt. de fideicomm. hæred.* niſi ſit rogatus reſtituere hæreditatem deducta re certa. hoc caſu, ſi quarta ſit in illa re, nihil deducet, & nihil oneris ex hæreditate ſentiet, *§. 9. Inſt. eod.* Et, ſi non ſit in ea re quarta, agitur ad ſupplementum, & ratione ejus, quod ſuppletur, actiones fiduciario imputabuntur.

Qua actione repetit fideicommiſſarius hæreditatem à fiduciario?

Non petitione hæreditatis, *l. 63. D. h. l. 3. §. 1. D. de fideicommiſſ. hered. petit.* adde *l. 27. §. 7. D. h.* ſed tantum perſonali & hypothecaria, *l. fin. §. ſed quia. C. comm. de legat.*

Quæ imputantur in Trebellianicam?

Non tantum, ut & ſupra allegatum eſt, ea, quæ jure hæreditario hæres percepit, ſed & quæ legati vel fideicommiſſi aut præceptionis titulo, *l. 91. D. ad L. Falcid.* ac deinde, licet in fideicommiſſariam reſtitutionem

nem non veniant fructus, niſi mora ſit facta, vel ſpecialiter hæres ſit rogatus fructus reſtituere, *l.* 18. *pr. &* §. 1. *D. h.* (*v. l.* 32. 33. *h. t.*) tamen quartam extenuant interim percepti, *d. l.* 18. §. 1. *l.* 22. §. 2. *D. h.*

Eſtne hoc perpetuum, quod quarta deduci debeat?

Ceſſat hæc deductio multis caſibus. 1. Si teſtator eam expreſſe vetuerit, per *Nov.* 1. *c.* 2. *in fin.* vel iis verbis ſit uſus, ut concludenter inferri poſſit prohibitionem eſſe factam, nec diſtinguimus inter liberos primi [*a*] gradus, vel ulterioris, quia *d. Nov.* non diſtinguit. 2. Si inventarium non fuerit factum, *arg. d. Nov.* 1. *c.* 2. 3. Si intra annum voluntas defuncti non ſit impleta, *d. Nov.* 1.

[*a*] Communiter *DD.* diſſentiunt, & præjudicia Curiarum contrariantur, ex malo intellectu *l. 6. C. h.* Eo n. textu tantum hoc indicatur, non quod Trebellianica non poſſit prohiberi in liberis primi gradus, ſed quod fructus, licet teſtator vetuerit, liberis primi gradus non poſſint imputari in legitimam, *Clarus Q.* 22. §. *teſtamentum.*]

Quid, ſi fideicommiſſi alienatio ſit prohibita?

Videtur conſequenter etiam vetita eſſe deductio quartæ, *arg. authent. ſed in ea re. C. ad L. Falcid.*

Quid, ſi inſtitutus in re certa ſit rogatus eam reſtituere?

Siquidem ſint alii cohæredes ſimpliciter vel ex parte hæreditatis inſtituti, quia tunc legatarii eſt loco, *l.* 13. *C. de hæred. inſtituend.* non deducet: ſecus, ſi ſolus vel cum aliis etiam ex re certa inſtitutis concurrat. (*v. l.* 22. §. 5. *h. t.*)

Tit. 2. Quando dies legatorum vel fideicommiſſorum cedat. Tit. 53. Lib. 6. Cod.

Quando cedit dies legatorum vel fideicommiſſorum?

Si pure quid relictum, ex die mortis. *l.* 5. §. 1. *ff. h.* niſi ſit uſusfructus, uſus, vel habitatio; in iis enim dies ante aditam hæreditatem non cedit. Si ſub poſſibili conditione, expectandus eſt eventus conditionis. *d. l.* 5.

d. l. 5. §. 2. Si ad certum diem vel ſub impoſſibili conditione quid ſit legatum, cedit à die mortis, *d. l.* 5. §. 1. & 4. uti & tunc cum conditio pro impleta habetur, *d. l.* 5. §. 5. Relictum in annos ſingulos, cedit ſingulis annis, *l.* 20. 23. *ff. h.*

Quid in die plane incerto ſtatuendum?

Eſt idem, ac ſi conditionale legatum eſſet, quia dies incertus [a] conditionem in teſtamentis facit, *l.* 75. *ff. de condit. & demonſtr.*

[a] Obiter hic notandum, quod ſi ita teſtator dixit, *cum ipſe legatarius morietur*, legatum non ſit conditionale, ſed tamen in diem ſit delatum, *l.* 4. §. 1. *D. h.* ſi a. teſtator dixerit, *cum morietur hæres*, erit legatum conditionale, adeoque ſi ante hæredem legatarius moriatur, legatum non tranſmittetur ad hæredes legatarii, *d. l.* 4. *in pr.* adde *l.* 79. §. 1. *D. de condit. & demonſtr.*

Quid, ſi pure ſit datum, & ſub conditione ademptum?

Id quaſi ſub conditione relictum habetur, *l.* 6. *D. h. l.* 10. *ff. de adimend. legat.*

Hæredis aditio facitne moram legati?

Nullo modo, *l.* 7. *D. h.*

Quis eſt uſus hujus rei?

Si dies legati ceſſerit, tranſmittitur ad hæredes: ſecus, ſi non ceſſerit. *(v. l. 5. pr. h. t.)*

Tit. 3. Ut legatorum, ſeu fideicommiſſorum cauſa caveatur. Tit. 54. Lib. 6. Cod.

Quid, ſi propter diem vel conditionem adjectam legatarius ſibi velit caveri?

Neceſſario cautio eſt præſtanda, ut diebus, quibus teſtator voluit præſtari, vel cum conditio extiterit, præſtetur, *l.* 1. 2. *C. ut in poſſeſſ. legator. l.* 1. *D. hic.*

Quibus debet ſatisdari?

Et legatariis ſive fideicommiſſariis, & eorum ſucceſſoribus, *l.* 1. §. 3. *D. h.* quin & ſi duo contendunt de re legata, utrique ſatisdatio fiet, *l.* 16. *D. hic.*

Eſtne

Eſtne hac cautio praſtanda per fidejuſſores?

Omnino: ſatiſdatio enim deſideratur, *l.* 1, 2, 3, *& ſeq. ff. h.* ubi autem ſatiſdatio requiritur, ibi fidejuſſores dandi in prætoriis ſtipulationibus, *l.* 7. *ff. de prat. ſtip.*

Ceſſatne aliquando hac ſatiſdatio?

Ceſſat primo, ſi teſtator eam prohibuerit, ita quidem ut, etſi facta ſit, condici poſſit, *l.* 1. *D. ut in poſſeſ. legat.* Secundo, ſi legatum vel fideicommiſſum non ſubſiſtat, *l.* 14. §. 1. *ff. h.*

Tit. 4. Ut in poſſeſſionem legatorum vel fideicommiſſorum ſervandorum cauſa eſſe liceat. Tit. 53. Lib. 6. Cod.

Quid, ſi hares non praſtiterit cautionem?

Mittitur legatarius in poſſeſſionem rerum hæreditariarum, *l.* 13. *D l.* 3. *C. h.* olim quidem in omnium. *d. l.* 13. ſed hodie ſecundum quantitatem legati *arg. Nov.* 53. *cap.* 4. §. 1. Et, ſi hæres ad ſex menſes deficiat, fiet miſſio in res hæredis proprias, non quidem, ut pro domino eſſe incipiat, ſed cuſtodiam vel jus pignoris habeat, & die adveniente legatum autoritate judicis conſequatur, *l.* 5. *C. h.*

Quid circa fructus ſtatuendum?

Etiam illos aliquando coget miſſus, & ſervabit, vel vendet. prout diſtincte eſt traditum in *l.* 5. §. 22. *ff. h.*

Quid, ſi hares interim quid vendat?

Non oberit id legatario: quia cauſa prætorii pignoris venditionem antecedit, *l.* 3. *C. h.*

Annon qui prior mittitur, eſt reliquis jure potior?

Nulla eſt hic prærogativa ex tempore, *d. l.* 5. §. 3. & 4. nec etiam miſſus ex cauſa legati præfertur creditoribus, *d. l.* 5. §. 4.

Si ſemel ſit ſatiſdatum, debetne poſtea cogi hares ad novam ſatiſdationem, ſi dicat actor egenos fidejuſſores eſſe datos?

Non debet ſæpius onerari, à quo ſatis petitur, niſi magna ſit cauſa, *l.* 3. §. *fin. l.* 4. *ff. hic.*

SEXTA PANDECTARUM PARS.

LIBER XXXVII.

Tit I. De bonorum Poſſeſſionibus.

Quid eſt bonorum poſſeſſio?

DEfinitur, *l.* 3. §. 2. *ff. h.* Jus perſequendi retinendique patrimonii, quod cujuſque cum moritur fuit. ſimpliciter deſcribi poteſt, hæreditas ex prætoris edicto delata.

Quomodo diſtinguitur?

Eſt alia edictalis, quæ ex edicto prætoris directo deſcendit; alia decretalis, quæ deſiderat ſpeciale decretum. Rurſus, eſt alia ordinaria, quæ ordinario peti poteſt; alia extraordinaria.

Eſtne magnus uſus hujus rei?

Cum hodie pleniſſime per conſtitutiones varias Imperatorum, & in ſucceſſionibus ex teſtamento, & ab inteſtato proviſum ſit, parvus, imo fere nullus uſus eſt: niſi quis voluerit ob cauſam ſibi convenientem iſthoc jure ſpecialiter uti.

Qui admitti ad bonorum poſſeſſionem poſſunt; & intra quod tempus. Tit. 9. Lib 6. Cod.

Qui admitti poſſunt ad petitionem?

Omnes, qui ad hæreditatem adſpirare poſſunt, *l.* 12. §. 1. *ff. de bon. poſſ.* Pro pupillo autem tutor, pro furioſo aut minore curator, pro infante pater, *l.* 7. *C. h.* & quidem quæ agnita eſt nomine infantis, tranſmittitur ad ejus hæredem, etiamſi in infantia obierit, *l.* 3. *C. h.*

Quid juris in filiofamilias?

Is acquirit etiam inſcio patre, patri autem non proderit ea, antequam ipſe id quod actum eſt ratum habuerit, *l.* 1. *C. h.*

Atqui in petitione hæreditatis juſſus patris debet præcedere, l. 6. l. 25. §. 4. ff. de acquir. hæred.

Diſtinguendum eſt inter bonorum poſſeſſionem, & hære-

hæreditatem : quia hæreditatis aditio fieri poteſt perpetuo ; bonorum poſſeſſio, ſive ejus agnitio eſt minori tempore circumſcripta.

Quibus & intra quod tempus datur poſſeſſio ?

Tantum petentibus coram quocunque judice, *l. ult. C. h.* Liberis autem & parentibus datur annus utilis, reliquis centum utiles dies, *l. 2, 3, 4. C. hic.*

Tit. 2. Si tabulæ teſtamenti exſtabunt.

Ordinaria bonorum poſſeſſio quomodo diſtinguitur ?

Pertinet vel ad cauſam teſtati, vel inteſtati. Quæ ad cauſam teſtati, eſt vel contra tabulas, vel ſecundum.

Quid in hac re primo ſpectandum ?

An tabulæ teſtamenti ſint, vel mortis tempore fuerint, *l. unic. in fin. ff. h.*

Tit. 3. De bonorum poſſeſſione furioſo, infanti, muto, ſurdo, cæco, competenti.

Quid, ſi bonorum poſſeſſio furioſis, infantibus, mutis, ſurdis, cæcis competat ?

His non currit tempus in præjudicium, nec imputatur, quod per tutores vel curatores poſſint petere. *l. 1. ff. h.*

Tit. 4. De bonorum poſſeſſione contra tabulas. Tit. 12, & 13. Lib. 6. Cod.

Quæ eſt bonorum poſſeſſio contra tabulas ?

Quæ datur directo liberis emancipatis, non iis, qui juſte ſunt exhæredati, ſed præteritis, adverſus teſtamentum patris rite factum : ſive ſint primi ſive ulterioris gradus, *l. 1. §. 1. & ſeqq. ff. h.* (*v. l. 8. h.*)

Tit. 5. De legatis præſtandis contra tabulas bonorum poſſeſſione petita.

Si bonorum poſſeſſio contra tabulas ſit data, quid ſtatuendum de legatis ?

Si quæ liberis, parentibus, uxori, nuruique, dotis nomine ſint relicta, manent ea ſalva, *l. 1. pr. §. 1. D. h.*

Tit. De collatione bonorum. Tit. 20. Lib. 6. Cod.

Si poſſeſſio bonorum contra tabulas ſit petita à filio emancipato, an non debet filius emancipatus etiam ſua conferre?

Nihil [a] æquius eſt: quia ſua in medium conferre debet qui appetit jura aliena, *l. 1. pr. D. h.*

[a] Hodie collatio bonorum fit, licet nulla bonorum poſſeſſio ſit petita.]

Quid eſt collatio?

Eſt illatio rei propriæ in communem hæreditatem parentum, ut ea inter conferentem & reliquos hæredes, uti omnia bona hæreditaria, dividatur.

Qui conferunt hodie?

Non aſcendentes, non collaterales: ſed tantum deſcendentes, ſive emancipati, ſive ſui, *l. fin. C. h.* Nec filii tantum, ſed [a] nepotes, ſive inter ſeſe ſoli, ſive mixtim concurrant, *l. 17. 19. C. h.*

[a] Si nepotibus quid ſit datum ab avo paterno poſt obitum patris, vel materno poſt obitum matris, id conferendum eſt: Si a. ante eorum mortem quid ſit datum, magis abſolute donatum eſſe videtur, *arg. l. 29. ff. de donat.* quam eo animo ut conferretur. Obiter & hic notandum, quod & nepotes conferre debeant ea quæ parentes ipſorum acceperunt ab avo vel avia, licet parentum ſuorum non ſint hæredes; ſucceſſionem n. avitam nanciſcuntur ex repræſentatione parentum; huc facit text. in *l. 17. C. h. junct. l. 149. 177. ff. d. reg. jur.*]

An tantum ab inteſtato habet locum?

Nequaquam, verum etiam ex teſtamento, niſi expreſſe teſtator collationem remiſerit, *l. 1. & auth. ſeq. C. h.* vel ita generalia ſint verba, ut liquido conſtet eum remiſiſſe, *arg. l. 39. §. 1. ff. famil. erciſc.* Vel niſi extraneus ſit inſtitutus, iſve, qui ab inteſtato non eſſet hæres, *arg. l. 1. §. 5. ff. h.*

Quid

Quid in dubio dicendum?

Teſtatorem non prohibuiſſe, *arg. l. 1. & auth. ſeq.*

Quid, ſi plures filii cum extraneo ſint inſtituti?

Filii ſibi invicem conferent: non autem extraneus iis, nec illi extraneo, *arg. l. 21. §. 1. C. de teſtam.*

Quid, ſi diverſo jure veniant hæredes, unus ex inſtitutione, alter ex querela inofficioſi?

Æque fiet inter liberos collatio, *l. 6. ff. de collat. dot.*

Tit. 2. De collatione dotis.

Quæ debent conferri?

Dotes, [*a*] donationes propter nuptias, *l. 1. ff. h.* imo omnia, quæ à parentibus ſunt profecta, *l. 17. C. de collat.*

[*a*] Etiam mariti culpa deperditæ, *Chriſt. vol. 1. dec. 178. n. 14. & vol. 5. d. c. 198. n. 11.* ita quoque in Gallia judicatum refert *Louet. lit. R. art. 54, 55.*]

Quid ſtatuendum de donatione ſimplici?

Eam non conferri, ſi mera fuerit donatio, cum colligi poteſt, quod parentes voluerint habere liberos id præcipuum, quod donarunt, *l. 13. C. h.*

Quid dicendum de impenſis ſtudiorum, de ſumptibus in elocationem filiæ factis, de iis, quæ ad honorem filiorum faciunt?

Non eſſe conferenda, *l. 50. ff. famil. erciſc. l. 1. §. 16. ff. de collat.* Sive bona liberorum parentes adminiſtraverint ſive non, *arg. l. 3. C. de dot. promiſſ.* Eodem modo nec caſtrenſia bona, vel quaſi, *l. fin. C. l. 1. §. 16. de collat.* Quod & recipiendum eſt in armis militum, *l. 4. C. famil. erciſc.* in libris ſtudioſorum ex voluntate parentis emptis.

Quomodo fit collatio?

Petitur ea non tam jure directo actionis, quam officio judicis, *l. 8. C. de collat.* & fit vel re, *l. 1. §. penult. ff. de collat. dot. l. 1. §. 11, 12. D. de coll.* vel cautione *d. l. 1. §. 12. & ſeqq.* Caveri autem ſolet ita, ut conferens pro portione hæreditatis ſibi delata, perſonam quoque ſuam numeret, *d. l. 1. §. fin.*

Poteſt.

Poteſtne offerendo æſtimationem liberari, qui rem conferre debet?

Nequaquam: modo res præſtari queat, *arg. d. l.* 1. *pr. l.* 11. *C. eod.*

An etiam legata & fideicommiſſa conferenda ſunt?

Minime, *l.* 10. *l.* 16. *C. de collat. l.* 4. *ff. de dot. collat.*

Quid, ſi qui conferre tenebatur, renunciaverit hæreditati?

Non poteſt compelli ad collationem eorum, quæ ante accepit, *d. l.* 1. §. 7. *l.* 4. 6, 7, 8. & 9. *ff. h.*

Tit. 8. De conjungendis cum emancipato liberis ejus.

Quid, ſi pater filium emancipârit, & liberos ejus in poteſtate retinuerit?

Hi conjungentur cum patre, & unam perſonam ſimul repræſentabunt, *l.* 1. *pr.* & §. 1. *ff. h.*

Tit. 9. De ventre in poſſeſſionem mittendo & curatore ejus.

Tit. 10. De Carboniano edicto. Tit. 17. Lib. 6. Cod.

Daturne tantum natis bonorum poſſeſſio?

Etiam naſcituris contra tabulas datur, & pro poſthumo in poſſeſſionem mittitur venter, *l.* 1. *ff. h. de ventr. &c.*

Quid, ſi impuberi fiat controverſia ſtatus?

Cauſa cognita perinde datur per edictum Carbonianum poſſeſſio, ac ſi nulla eſſet controverſia, & judicium in tempus pubertatis differtur, *l.* 1. *ff. h.*

Tit. 11. De bonorum [a] poſſeſſione ſecundum tabulas. Tit. 11. Lib. 6. Cod.

Quæ eſt bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas?

Quæ conceditur hæredibus ſcriptis, ut ſecundum te-

norem teſtamenti bonorum poſſeſſionem nanciſcantur, *pr. §. 3, 4. Inſt. de bonor. poſſeſſ. l. 2. ff. h.*

[*a*] Cum jus civile & prætorium in unam conſonantiam redactum ſit, nullus hujus tituli amplius eſt uſus.

De bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur. Tit. 12. Lib. 6. Codic. &

De bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quæ patronis liberiſque eorum datur. Tit. 13. Cod.

Tit. 12. Si quis à parente ſit manumiſſus.

Tit. 13. De bonorum poſſeſſione ex teſtamento militis.

Habentne patres & patroni adverſus liberorum vel libertorum tabulas bonorum poſſeſſionem ?

Non eſt dubium, ſed adverſus militis teſtamentum non datur contra tabulas, *l. unic. ff. de bonor. poſſ. ex teſtam. mil.*

Tit. 14. De Jure Patronatus.

Quod eſt jus patronatus ?

Jus quod patronus habet in liberos circa perſonam vel bona liberorum.

Tit. 15. De obſequiis parentibus & patronis præſtandis.

An non & obſequia, & officia perſonalia liberi parentibus debent ?

Debet filio ſemper eſſe honeſta & ſancta perſona patris, *l. 9. ff. h.* etiam militi, *l. 1. pr. & §. ſeqq. ff. h.* Nullam famoſam actionem inſtituere poſſunt liberi adverſus parentes, *l. 2. l. 5. 1. ff. h.* Pater damnatur, in quantum facere poteſt, non ulterius, *l. 7. §. 1.* ne pas

pati debet exceptionem, quæ ſugillat aliquo modo ejus famam, *d. l.* 7. §. 2. nec deferens juramentum tenetur jurare de calumnia, *d. l.* 7. §. 3.

PANDECTARUM
Liber XXXVIII.

Tit. 1. De operis libertorum. Tit. 3. Lib. 6. Cod.

Tit. 2. De bonis libertorum. Tit. 4. Lib. 6. Cod.

Tit. 3. De libertis municipum & aliarum univerſitatum.

Tit. 4. De aſſignandis libertis.

Tit. 5. Si quid in fraudem patroni factum ſit. Tit. 5. Lib. 6. Cod.

Tit. 6. Si tabulæ teſtamenti nullæ exſtabunt, unde liberi. Tit. 14. Lib. 6. Cod.

Tit. 7. Unde legitimi. Tit. 15. Lib. 6. Cod.

Tit. 8. Unde [a] cognati. Tit. 15. Lib. 6. Cod.

Suntne & bonorum poſſeſſiones ab inteſtato?

EÆ ſunt variæ, inter conſanguineos, alioſque. Inter conſanguineos ſunt, *unde liberi*, per quam liberi, *unde legitimi*, per quam agnati, *unde cognati*, per quam cognati ab inteſtato petunt bonorum poſſeſſionem.

[a] Cum hodierna ſucceſſio ab inteſtato multum diverſa ſit ab ea quæ eſt juris civilis, hi tituli nullum fere habent uſum.]

Quando non petentium partes petentibus accreſcant. Tit. 10. Lib. 6. Cod.

Quid, ſi aliqui ex iis, quibus bonorum poſſeſſio delata eſt, non intra tempora eam poſtulent vel hareditatem repudient?

Portio eius accreſcit cæteris, qui poſſeſſionem mature agnoverunt, *l. unic. C. h.*

Tit. 9. De ſucceſſorio edicto. Tit. 16. Lib. 6. Cod.

Quid, ſi haredes ſint diverſorum graduum vel ordinum?

Siquidem qui priori loco vocantur omnes ejuſdem ordinis non petant, admittuntur ſequentes, *l. 1. in pr.* §. 8. *&* 11. *ff. de ſucceſſ. edict.* Ita fit tranſitus ab ordine ad ordinem, vel de gradu in gradum, à liberis ad agnatos, ab agnatis ad cognatos, à filiis ad nepotes, &c. *d. l. 1. pr. &* §. §. *ſeqq.*

Quid, ſi propter impedimentum prior non potuerit petere?

Subveniendum ei eſt, *arg. l. fin.* §. 8. *& 9. C. de curat. furioſ.* Et interim etiam ſequens admitti poteſt, ita tamen, ut nullum fiat præjudicium priori, *l. 1. C. h.*

Tit. 10. De gradibus, & affinibus, & nominibus eorum.

Quid eſt proprie gradus?

Eſt quota cognationis ex generatione.

Quid eſt cognatio;

Proximitas perſonarum ex jure ſanguinis.

Quomodo gradus computantur jure civili?

In linea [a] recta, quæ continet aſcendentes, & deſcendentes, perpetua eſt regula: *Quot ſunt generationes tot ſunt gradus.* Ita pater primo, avus ſecundo, proavus tertio à me gradu diſtat. In linea vero tranſverſali primo aſcendendum ad communem ſtipitem, ab eo deſcendendum ad alteram perſonam, & quot

& quot interim inveniuntur generationes, tot ſunt gradus.

[a] Quoad computationem graduum ſequimur in Hollandia Jus civile.

Quis eſt communis ſtipes?

Eſt aſcendens, ex quo ambo, de quorum cognatione quæritur, proxime deſcendunt; ſic duorum fratrum eſt pater, duorum patruelium eſt avus, & deinceps.

Quot gradibus diſtat à me frater?

Duobus: eſt enim inter me & patrem prima, inter patrem & fratrem altera generatio, & ſic inter nos duo gradus.

Quot à me patrui mei trinepos gradibus diſtat?

Novem: eſt enim communis ſtipes meus avus, qui à me diſtat duobus gradibus. Inter ipſum & trinepotem patrui, hoc eſt, avi trinepotis filium ſunt ſeptem generationes, ergo ſimul novem gradus.

Quæ ſunt nomina parentum & liberorum?

Parentum: Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus. Liberorum: Filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos. Plura non habentur nomina, licet gradus in infinitum extendantur, facta repetitione ac iteratione priorum nominum.

Quæ ſunt nomina collateralium?

Ea varia ſunt deſcripta *l.* 10. §. 13. *& ſeqq. D. h.* Et gradus quoque in infinitum, licet nomina deſint, numerari poſſunt.

Quot perſonæ ſingulis gradibus continentur?

Primo 4. Secundo 12. Tertio 32. Quarto 80. Quinto 184. Sexto 448. Septimo 1004. *d. l.* 10. §. 12. *& ſeqq.*

Quomodo fit computatio jure Canonico?

In linea recta eodem modo, quo jure civili: In tranſverſali diſtinguendum inter æqualem & inæqualem lineam. Æqualis eſt, qua ambo, de quibus quæritur æqualiter diſtant à communi ſtipite: in hac ſunt fratres, patrueles, &c. Inæqualis eſt, qua inæqualiter à communi ſtipite diſtant: in hac eſt patruus cum fra-

tris filio, patruus magnus cum fratris nepote. Hic duæ ſunt regulæ. Prima, in linea æquali: quot gradibus à communi ſtipite diſtant, totidem inter ſeſe; ſic fratres uno, patrueles duobus diſtant gradibus. Altera, in linea inæquali: quot gradibus remotior à communi ſtipite diſtat, toti inter ſeſe. Sic ego à patruo duobus diſtinguor gradibus, quia ego ab avo remotior ſum ac diſto duobus gradibus.

Quid eſt affinitas?

Eſt proximitas perſonarum inter alterutrum ex conjugibus, & alterius conjugis cognatos: conjuges vero inter ſeſe affines non ſunt. (*v. l.* 4. §. 3. *h. t.*)

Suntne inter affines gradus?

Non ſunt diſtincti, ſed conveniunt cum iis, qui ſunt inter cognatos. (*v. l.* 4. §. 5. *l.* 10. *h. t.*)

Tit. 11. Unde [*a*] vir & uxor. Tit. 18. Lib. 6. Cod.

Annon extra conſanguineos defertur poſſeſſio?

Defertur conjugibus, diciturque unde vir & uxor: habetque tunc demum locum, cum cognati nulli ſunt.

[*a*] Hic tit. ut & univerſum jus civile ſuccedendi ab inteſtato, hodie ceſſat, *pol. Ord. art.* 19.]

Tit. 12. De veteranorum & militum ſucceſſione.

Bona militis poſſuntne etiam obtineri per poſſeſſionem?

Bona militis inteſtati caſtrenſia fiſco non vindicantur, cum hæres legitimus ad finem quinti gradus extat, aut proximus cognatus ejuſdem gradus intra tempus poſſeſſionem accepit.

Tit. 13. Quibus non competit bonorum poſſeſſio. Tit. 9. Lib. 6. Cod.

Quibus non competit bonorum poſſeſſio?

Illis, qui ad hæreditates jure civili nequeunt admitti, *l.* 12. §. 1. *D. de bon. poſſeſ.* In ſpecie non datur illis,

illis, qui ſe indignos reddiderunt, uti ſi fraudem, ne teſtamentum mutaretur, fecerint, *l. unic. ff. h.*

Tit. 14. Ut ex legibus Senatuſveconſultis bonorum poſſeſſio detur?

Quid, ſi non ex edicto Prætoris, ſed ex alia parte juris, ſc. lege vel Senatusconſulto poſſeſſio detur?

Æque prætor bonorum poſſeſſionem dabit, tanquam ex ſuo edicto deſcenderit, *l. unic. ff. h.*

Tit. 15. Quis ordo in bonorum poſſeſſione ſervatur.

Quis ordo in poſſeſſionibus ſervatur?

Habetur prima ratio teſtamenti, & ſi non ſit teſtamentum, vel ex eo non petatur, valebit cauſa inteſtati, in qua primo loco vocantur ſui hæredes, ſecundo agnati, tertio cognati, *l. 1. pr. & §. 1.*

Qui dies utiles hic habentur?

Illi omnes, quibus quis ſcivit ſibi delatam eſſe poſſeſſionem & potuit admitti, *l. 2. ff. h.* Dies vero ſeſſionum hic non computantur, niſi ſit talis bonorum poſſeſſio, quæ de plano peti nequeat, *d. l. 3. §. 1.*

De hæreditatibus, quæ ab inteſtato deferuntur. Tit. 1. Lib. 3. Inſt.
Tit. 16. De ſuis & legitimis hæredibus. Tit. 55. Lib. 6. Cod.
De Legitimis hæredibus. Tit. 58. Lib. 6. Cod
Tit. 17. Ad SConſultum Tertullianum & Orphitianum. Tit. 56, 57. Lib. 6. Codic.
Communia de ſucceſſionibus. Tit. 59. Lib. 6. Codic.

Quid obſervatur hodie in ſucceſſionibus ab inteſtato?

In hac quatuor ſunt claſſes: conſanguineorum, conjugum, collegiorum, & fiſci. Conſanguineorum rurſus tres ſunt ordines: deſcendentium, aſcendentium, collateralium.

Quomodo ſuccedunt deſcendentes?

1. Liberi, legitimi & naturales ſimul ſublato omni ſexus, poteſtatis, vel ætatis diſcrimine, *Nov.* 118. *c.*1. ſuccedunt, ſi omnes primi ſint gradus, in capita, id eſt, æqualiter & patri & matri. Sin autem ſint ulterioris gradus, ſive ſoli inter ſeſe, ſive cum iis, qui prioris ſunt gradus, concurrant, in ſtirpes, & qui remotiori ſunt gradu, repræſentant parentes primi gradus, *d. Nov. c.*1 *junct.*§.6. *Inſt. h.* 2. Legitimati per ſubſequens matrimonium, etiam in articulo mortis contractum cum reliquis legitimis & naturalibus ſimul per omnia ſuccedunt, *c. tanta. extr. qui fil. legit. ſint.* quamvis etiam medium matrimonium intervenerit, *arg. l.* 20. *D. ſolut. matr. l.* 73. §.1. *l.* 85. *D. de jur. dot.* Per reſcriptum vero Principis legitimi facti non aliter, quam ſi nulla ſoboles legitima ſit, *Nov.* 89. *c.* 9. quamvis etiam poſtea ſint aliqui legitimi nati, *d. c.* 9. Adoptatis una cum legitimis & naturalibus ſimul defertur hæreditas, ſive arrogati, ſive quolibet modo adoptati fuerint.

Quid juris eſt in liberis illegitimis?

1. Naturales tantum matri reliquiſque aſcendentibus una cum juſtis liberis ſuccedunt, *l.* 2. & 8. *D. unde cognat.* patri vero non aliter, quam ſi non exſtent liberi & legitima uxor, ac tantum in duas uncias, quas cum matre divident, *d. Nov.* 89. *c.* 12. §. 4. 2. Spurii maternam hæreditatem nanciſcuntur, niſi ſit illuſtris fœmina, quæ liberos alios legitimos habet, *l.* 5. *C. ad Senatuſconſult. Orphit.* 3. Qui ex damnato coitu nati ſunt, nec matris nec Patris bona ſortiuntur, licet non extent liberi legitimi, quin imo & jure civili non ſunt alendi à parentibus in familia, *Nov.* 74. *in fin. d. Nov.* 89. *c. fin.* quod jure Canonico immutatum eſt, *cap. cum haberent. extr. de eo qui duxit uxor. quam poll.*

Annon & naturales tantum ſunt alendi, ſi liberi ſint legitimi & naturales ſimul?

Affirmandum eſt, ita ut pater ſubminiſtret ſumptus, mater

mater alat, donec victum ſibi quærere poſſint, *d. Nov.* 89. *c.* 12. §. *fin.*

Quid juris in ordine adſcendentium?

Si ſoli ſint, gradu proximi excludunt remotiores, &, ſi plures ſint ejuſdem gradus tam in paterna quam materna linea, fiunt duæ medietates, quarum una aſcendentibus per paternam, altera per maternam tribuitur, *Nov.* 118. *c.* 2. In hoc ordine non attenditur repræſentatio nec ſexus, nec poteſtas; quin imo & pater non retinet uſumfructum in univerſa liberorum quibus ſuccedit hæreditate, ſed portionem habet eo modo ſuam quo reliqui.

Annon & inter parentes diſtinguendum eſt?

Eodem modo, quo in liberis traditum, præterquam iis caſibus, quibus lex ſpeciatim contrarium conſtituit, uti e. g. ſi ſit arrogatus impubes, iſque infra pubertatis annos decedat, §. 3. *Inſt. de adopt.* Mater itaque & aſcendentes per matrem liberis naturalibus, non pater: ex damnato coitu natis nec pater, nec mater, nec alii amici ſuccedunt.

Annon & cum aſcendentibus admittuntur fratres & ſorores?

Tantum germani cum parentibus primi gradus excludentes remotiori gradu poſitos parentes, *d. Nov.* 118. *c.* 3. & germanorum liberi primi gradus. (*ſi & fratres exiſtant.*) *Nov.* 127. *c.* 1. ita tamen, ut cum aſcendentibus fratres & ſorores in capita, filii fratrum in ſtirpes admittantur, *Nov.* 127. *c.* 1.

Quid juris eſt in collateralibus?

Inter illos, ſi non ſint aſcendentes vel deſcendentes, primus locus datur fratribus & ſororibus germanis, & eorum liberis primi gradus, ut hi in parentum ſuorum locum ſuccedant, *N.d.* 118. *c.* 3. excluſis nepotibus.

Quibus ſecundus eſt locus?

Fratribus & ſororibus uterinis & conſanguineis; ita ut uterinis materna, conſanguineis paterna, reliqua bona æqualiter omnibus cedant, *Nov.* 84. *cap.* 1. *add. l.* 13. *C. de leg. hæred.*

An & filii germanorum fratrum defuncti excludunt ejuſdem fratris uterinos & conſanguineos?

Non eſt dubium, *d Nov* 118. *cap.* 3. Et, ſi illi ſoli concurrant, dividenda eſt hæreditas in capita, quod moribus eſt receptum.

Quid, ſi nec fratres nec fratrum filii ſint?

Admittuntur reliqui conſanguinei, non obſervato diſcrimine, unde bona proceſſerint, vel an ſimplex an duplex ſit vinculum, ſed tantum attenditur prærogativa gradus, *d. cap.* 3. *in fin.*

De bonis maternis & materni generis. Tit. 60. Lib. 6. Cod.

Quæ ſunt bona materna, & quid juris in iis patri vel filio?

Sunt quæ à matre vel ab aſcendentibus per matrem profecta ſunt ad filium. In hiſce filio proprietas, patri uſusfructus [a] & plena adminiſtratio eſt, *l.* 1, 2. *C. h.* Non autem amittit uſumfructum pater, quamvis filio manente in poteſtate, tranſierit ad ſecunda vota *l. ult. C. h.*

[a] Hodie non eſt, *Grot. lib.* 1. *p.* 6. *n.* 7.

Quomodo adminiſtrabit pater bona materna filii?

Ut virum bonum decet. Nihil poteſt alienare; &, ſi alienaverit, poteſt filius ea vendicare, *d. l.* 1. *C. h.* niſi ſit cauſa urgens & neceſſaria, & res ſint damnoſæ, vel tractu temporis deteriores futuræ, *l. fin.* §. 4. *C. de bon. quæ liber.*

De bonis quæ liberis in poteſtate conſtitutis ex Matrimonio vel aliàs acquiruntur: & eorum adminiſtratione. Tit. 61. Codic. eod. [a]

Quid juris in bonis adventitiis, quæ liberi per ſuos labores, vel per aliorum liberalitates meruerunt?

In hiſce proprietas ad liberos, uſusfructus ad patrem pertinet, *l.* 6. *pr. h.* niſi res ſint donatæ à Principe, *l.* 7.

l. 7. *C.h.* vel in ſpecie patri ſit ademtus uſusfructus, *Nov.* 117. *cap.* 1. vel pater eum remiſerit, *l.* 6. §. *fin. autem. C. h.*

[*a*] Totus hic titulus, quatenus patribus aliquod jus tribuit in bonis liberorum, receſſit ab uſu, *Grot. d.l.* 1. *p.* 9. *n.* 10. *Gudelin. de J. N. l.* 1. *c.* 13. *Chriſt. vol.* 1. *dec.* 96. *n.* 21.

Quid juris circa adminiſtrationem rerum liberorum?

Illa eſt penes patrem hoc ſingulari privilegio, ne is oneretur rationum redditione vel cautione ulla, *d. l.* 6. § 2. *C. h. l. ult.* §. 4. *fin. C. h.* niſi ad ſecundas proceſſerit nuptias: hoc enim caſu bona patris erunt tacite pignori ob bona materna, *l.* 8. §. *ult. C. de ſecund. nupt.*

De Succeſſione conjugum.

Si nulli ſint cognati, ad quos defertur hæreditas?

Ad conjuges, *l.* 1. *C. unde vir & uxor.* inter quos eſt juſtum matrimonium. Quod etiam in ſponſis de præſenti, *l.* 17. *ff. rer. amot. l.* 15. *ff. de cond. & demonſtr.* non iis, inter quos tantum eſt concubinatus, admittendum eſt, *l.* 17. *ff. rer. amotar. l.* 32. *circ. fin. ff. de donat. int. vir. & uxor.*

Eſtne alius caſus, quo ſpeciali jure conjuges ad hæreditatem admittuntur?

Si matrimonium ſit abſque dote, conjunx autem præmoriens ſit locuples, ſuperſtes inopia laborans ſuccedit una cum liberis communibus alteriuſve matrimonii in quartam, ſi tres ſint vel pauciores, in virilem portionem, ſi plures ſint, ut tamen liberis proprietas ſervetur, his vero non exſtantibus potiatur etiam dominio, *auth. præterea. C. unde vir & uxor. Nov.* 11. *c.* 5. *junct. Nov.* 53. *c.* 6.

An & marito privilegium competit?

Benignius id videtur, *arg. Nov.* 53. *c. fin.* etſi ex jure non directo & liquido probari queat.

Quid, ſi maritus legatum reliquerit uxori inopi?

Si plus ſit in legato, quam in portione ex lege, uxor à portione excludetur; ſi minus, legatum imputabit in illam portionem, & ſupplementum petet, *d. auth. & d. Nov.* 117. *c.* 5.

Quid, ſi dos ſit mulieri adeo parva, ut ex illa ali nequeat?

Etiam locus erit, ſic tamen, ut, quidquid in dote eſt in quartam imputetur, *arg. d. auth. præterea.*

Quid, ſi mulier antequam portionem ſuam acceperit, tranſiverit ad ſecunda vota, & maritus ſecundus quoque ſit mortuus, ab utrius hæredibus petet portionem?

Magis eſt, ut à ſecundi mariti hæredibus poſtulet, quia ratione ejus proxime eſt vidua.

De hæreditatibus Decurionum, Naviculariorum, Cohortalium Militum, & Fabricenſium. Tit. 62. Lib. 6. Cod.

Quomodo ſuccedunt collegia ſive corpora?

Si nec conſanguinei nec conjuges ſint, & navicularius, miles cohortalis, vel Fabricenſis deceſſerit, pertinet hæreditas ad corpus Naviculariorum, vexillationem, ordinem ſive curiam aut collegium Fabricenſium, *l.* 1. *& ſeqq. C. h.* Sic tamen, ut ſi quid à Principe donatum, privilegio ſpeciali illi quibus ſimul donatum eſt, præferantur omnibus collegiis, *l. unic. C. ſi lib. imperal. ſoc. deceſſ. ſin. hær.*

De Succeſſione Fiſci.

Quid, ſi & nulli tales?

Devolvetur hæreditas ad Fiſcum, *l.* 1. 4. *Cod. de bon. vacant.* modo recte agnoſcat, *l.* 4. §. *eadem* 17. *ff. de fideicomm. libert.*

PANDECTARUM
Liber XXXIX.

Tit. 1. De operis novi nunciatione. Tit. 11. Lib. 8. Cod.

Quid eſt operis novi nunciatio?

Eſt legitima prohibitio facta ædificanti, ut ab opere cœpto nocituro deſiſtat, donec de jure conſtet, *l.* 1. *ff. h.*

Qui poſſunt nunciare?

In cauſa publica omnes, modo ſint cives ejus loci, *l.* 3. §. *ult. D. h.* in privata illi, qui dominium directum vel utile, aut ſervitutem realem habent, *l. unic.* §. 3. *D. de remiſſ. l.* 16. *de ſerv. l.* 3. §. *pen. l.* 5. §. 9. *l.* 14. *D. h.* Quibus autem perſonalis eſt, per indirectum & magis procuratorio, quam proprio nomine nunciant, *l.* 1. §. *fin. D. h. junct. l.* 5. *D. ſi uſusfr. petat.*

Cui debet fieri nunciatio?

Exſtruenti novum opus, ſive ſit proximus vicinus ſive ſuperior, *l.* 8. *pr. D. h.* etiam pupillis & furioſis, *l.* 10. *D. h.* quia in rem fit, *d. l.* 10. *junct. l.* 5. §. 2, 3, & 4. *D. h.* Debet itaque fabris id intelligentibus fieri nunciatio, *d. l.* 5. §. 3. *l.* 11. *D. h.*

Propter quæ opera ſit nunciatio?

Tantum ob cœpta, *l.* 1. §. 1. *D. h.* nondum abſoluta, vel etiam ob ea, quæ certo ſunt deſtinata, *l.* 20. §. 2. *ff. h.*

Quis facit opus novum?

Qui operis faciem mutat ædificando, vel etiam reficiendo, *d. l.* 1. §. 1. *l.* 21. §. 3. *D. h.*

Quomodo ſit nunciatio?

Vel nudis verbis, cum in ſuo quis ædificat contra jus ſervitutis, *l.* 1. §. 2. vel per Prætorem, vel per lapilli ictum. Ictus autem lapilli ſymbolum erat prohibitionis, ſi quis in alieno ædificet, vel in alienum emittere vel projicere velit, *d. l.* 5. §. 10.

Quid exigitur ab illo qui nunciat, & quid ipſe faciet?

Exigi ab eo poteſt juramentum calumniæ, *d. l.* 5. §. 14. & ipſe in teſtationem referre debet quid operis ſit cœptum, ut appareat, an poſtea ſit actum, *l.* 8. §. 1. *D. h.*

Quis eſt effectus nunciationis?

Ut adverſarius ante miſſam nunciationem, vel interpoſitam ſatiſdationem, non ſolum prohibeatur ædificare, ſed, ſi ſpreta nunciatione perrexerit, demoliri cogatur opus poſtea factum, *l.* 20. §. 1, 3 *&* 4. *D. h.*

Quid, ſi opera ædificanda non patiantur moram vel publicæ ſalutis aut ſecuritatis ea fieri interſit?

Non attenditur nunciatio, *d. l.* 5. §. 11. *& ſeqq.* uti etiam ſi notorium ſit, renuncianti non eſſe jus nunciandi, *arg. d. l.* 5. §. 12. Alias ſi cauſa ſit dubia, non attenditur, utrum jure vel injuria facta fuerit nunciatio, *l.* 1. *D. h.*

Quomodo tollitur nunciatio?

1. Satiſdatione [*a*] ejus, cui nunciatum eſt, *d. l.* 5. §. 17. *l.* 20 §. 5. 2. Si prætor in contrarium prohibeat, *l.* 16. *D. h. l.* 14 *D. de re jud.* vel cauſa cognita faciat remiſſionem, *d. l.* 1. §. 9. *d. l.* 8. §. 4. *D. h. d. l. unic. D. de remiſſion.* 3. Si nuncians rem alienet, *d. l.* 8. §. 6. 4. Per mortem nunciantis, *d. l.* 8. §. 6. re integra, niſi nunciatio ſit facta à nunciante etiam pro hæredibus, *arg. l.* 27. §. 1. *D. de recept. arbit.*

[*a*] Noſtris & Gallorum moribus hoc non obtinet, *Autumn. confer. du droit in l.* 20. §. 10. *h. tit.*

At videtur diſpoſitum in d. l. 20. §. 6. *D. h. nunciationem eſſe perpetuam & hæredi competere?*

Diſtingui debet inter nunciationem & interdictum de opere demoliendo. Interdictum quidem datur hæredi, non cum poſt mortem nunciantis, ſed vivo eo poſt nunciationem eſt opus novum factum, quia jus quæſitum eſt: nunciatio autem morte finitur.

Quid, ſi prohibitus moriatur vel alienaverit rem?

Tenet nunciatio, *l.* 8. §. 7. *ff. h.*

De

De Ædificiis privatis. Tit. 10. Lib. 8. Cod.

Suntne nonnulla ſingularia in ædificiis privatis?

Multa ſunt hoc titulo propoſita de intervalli quantitate, quæ relinqui debeat inter ædificium novum, & vicini vel publica ædificia, *l.* 9. 11. *C. h.* ſimiliter de altitudine. In quibus omnibus ſtatuta locorum ſequi oportet. Non licet & jure civili deſtruere ædificia, *l.* 2. *C. h.* nec columnas vel marmora vendere aut legare, *l.* 41. §. 1. *& ſeqq. ff. de legat.*

Cujus dicitur eſſe murus, qui ædes vel hortos diſtinguit?

Præſumitur eſſe ejus, verſus quem ſuggrundæ vel aſtructa fulcra vel inſtructa fulcra, vel inſtructa cava ſpectant. Cæterum, ſi indicia nulla exſtent, intelligitur eſſe communis.

Tit. 2. De damno infecto, & de ſuggrundiis, & protectionibus.

Ad quid agitur de damno infecto?

Si damnum nondum ſit datum, ſed futurum metuatur, *l.* 2. *D. h.* ex ruinoſis vicini ædibus aut tecto, adeundus eſt Prætor, ut jubeat, ſi juratum ſit de calumnia, *l.* 7. 13. §. 12, 13. *D. h.* dominum directum vel utilem, *l.* 13. §. 1, *&* 27. *ff. h.* vel eum, qui bona fide poſſidet, *d. l.* 13. *D. h.* aut ſervitutem habet, *d. l.* 19. *l.* 20. *ff. h.* cavere idoneè ſuo nomine per ſtipulationem, *l.* 18. *ff. h. junct. l.* 9. §. 4. *ff. h.* alieno per ſatiſdationem de damno, quod dari poteſt, reſarciendo, *l.* 7. *ff. h.*

Quid, ſi intra tempus conſtitutum à Prætore non caveatur?

Mittit Prætor eum, qui damnum timet, in poſſeſſionem rei ſervandæ cauſa ex primo decreto, *d. l.* 7. *ff. h.* Et, ſi poſtea adverſarius non caveat, in poſſeſſionem plenariam ex ſecundo decreto, *d. l.* 7. ita ut ipſe dominus dejiciatur poſſeſſione, *l.* 15. §. 23. *ff. h.* Et poſtea vix locus erit ulteriori cautionis oblatio-

oblationi, *d. l.* 15. §. 33. Adeoque & miſſus per longi temporis poſſeſſionem dominium capiet, niſi fuerit is, qui poteſt reſtitui.

Quid, ſi miſſus metu ruinæ diſceſſerit de poſſeſſione ædium?

Siquidem cum adjuvare rem non poſſit, id fecerit, integrum jus ſervabit: quod ſi maluerit relinquere, cum poſſit ſuccurrere, amiſit beneficium Prætoris, niſi proteſtatus ſit ſe poſſeſſionem ex neceſſitate dimittere, vel apparuerit ædes non eſſe derelictas, *d. l.* 15. §. 35.

Quid, ſi non exacta cautione ædificia ruerint?

Non tenetur damnum reſarcire, nec rudera tollere, ſi modo omnia, quæ jacent, derelinquere velit, *l.* 6. *ff. h.* (*v. l.* 7. §. 1 *&* 2. *l.* 8. *l.* 9. *h. t.*)

Tit. 3. De Aqua & aqua pluvia arcenda. Tit. 34. Lib. 3. Cod.

Quid eſt in edicto de aqua pluvia arcenda?

Datur ex hoc actio in factum domino prædii, cui damnum [a] metuitur, *l.* 1. §. 11. *l.* 6. §. 3. *ff. h.* adverſus dominum loci, in quo opus aliquod manufactum eſt, quo aliter aqua fluit quam ſolebat, ad hoc, ut opus tollatur, & res in priſtinam formam reponatur, Rei quidem impenſis ſi opus ipſe fecerit, Actoris, ſi culpa vacet reus, *arg. l.* 11. §. 2. *D. h.*

[a] Concordat *Radelant. Cur. Ultraject. dec.* 9.

Ceſſatne aliquando hæc actio?

Ceſſat ſi quid agri colendi cauſa ſit factum, & magis ſit frumenti quærendi cauſa, *l.* 1. §. 3. §. 15. *ibid.* vel ſi vicinus opus tollat & ſublato eo aqua naturaliter ad inferiorem agrum perveniens noceat, niſi propter opus ſublatum vehementius aqua profluat, vel corrigetur, *d. l.* 1. §. 22.

Tit. 4.

Tit. 4. De Publicanis, & vectigalibus, & commiſſis.

De vectigalibus & commiſſis. (Tit. 51. Lib. 4. Cod.)

Vectigalia nova [a] inſtitui non poſſe. (Tit. 62. Lib. 4. Cod.)

Quid eſt in edicto de publicanis ſive vectigalium conductoribus?

Datur adverſus eos actio, ut, ſi vel ipſi vel familia illorum quid illicite extorſerint, ſi id non reſtitutum erit, in duplum intra annum, in ſimplum poſt annum reſtituant, *l.* 1, 12. *D. h.*

[a] In Hollandia nova vectigalia atque tributa inſtitui non poſſunt, niſi unanimi DD. Ordinum conſenſu. Vide *Grot. Apolog. c.* 8.

Quid, ſi per vim ſit extortum?

Datur actio in quadruplum, cui perſecutio rei ineſt, *l.* 9. §. 5. *D. h.*

Quid eſt vectigal?

Quod ſolvitur ex rebus, quæ veneunt, *l.* 5 *&* 6. *C. de vectigal.*

Uter debet ſolvere vectigal, emptor vel venditor?

Magis eſt ut emptor, *arg. Dd. Ll.* Præcipue autem attendendum, quid conventione, eaque ceſſante, lege municipali ſit conſtitutum.

Quid, ſi vectigal non ſolvatur?

Res in commiſſum cadit, niſi fiſcus ad quinquennium ſiluerit, *l.* 2. *C. de vectigal.* vel ex neceſſitate quid ſit factum, *l. fin.* §. 8. *D. de publican.* vel in ſola profeſſione quis erraverit aut quis minor annis ſit, *d. l. fin.* §. 9. vel ſervi quid egerint ignorante domino, *d. l. fin.* §. 11. aut quis bona fide profeſſus, non ſolverit, *d. l. fin.* §. 12.

Requiriturne ſententia declaratoria, ut res in commiſſum incidat?

Non eſt dubitandum, cum hæc res in facto conſiſtat.

Datur-

Daturne actio de commiſſo adverſus hæredes?

Non datur ad pœnam, niſi quæſtio mota fuerit vivo defuncto, *l. fin. §. pen. ff. h. junct. l. 4.*

At videtur directo contrarium in l. 8. D. eod.?

Ratione commiſſæ rei tranſmittitur crimen ad hæredem, *d. l.* 8. non pœna, quæ eſt extra rem, *d. l. ult. §. penult.*

Tit. 5. De Donationibus.

Quid eſt donatio?

Eſt doni datio, facta ex mera liberalitate, nullo jure cogente, *l.* 1. 29. *ff. h.* Quæ ſi fiat per conventionem, pactum legitimum rectè dicitur; ſi per traditionem, modus acquirendi dominii.

Qui poſſunt donare?

Qui liberam rerum ſuarum habent adminiſtrationem, & ſpeciali lege non prohibentur.

Quid ſtatuendum de filio-familias?

Nequit [a] donare, licet liberam peculii habeat adminiſtrationem, *l.* 7. *ff. h.* niſi id ei conceſſum ſit, vel juſta ſit ratio donandi, vel in dignitate ſit poſitus, vel peculium caſtrenſe vel quaſi, ex quo donat, habuerit, *d. l.* 7. §. 1. *& ſeqq.*

[a] Hodie non prohibentur filiifamilias etiam invito patre tam inter vivos, quam mortis cauſa donare, adeo ut *l.* 7. *h. alleg.* moribus aliena ſit, *Clarus* §. *donatio. Q.* 6. *n.* 1.]

Quid, ſi Pater filio donaverit?

Donatio [a] non valet, *l.* 11. *l.* 17. *C. h.* niſi morte, *l.* 25. *C. de donat. int. vir. & uxor.* vel juramento firmetur, *cap. cum contingat. extr. de jurejur.* vel ſit donatio remuneratoria, *arg. l.* 27. *ff. h.*

[a] Donationes inter patrem & filium in ſacris conſtitutum ſubſiſtere Jure Saxonico ſtatutum eſt, *Weſ. par. D. de donat.* 4. Idem in Gallia judicatum refert *Autumn. in l.* 35. *C. de donat. int. vir. & uxor.*]

Quæ res poſſunt donari?

Tam corporales quam incorporales, *l.* 9. 17. 27. *ff. h.*

ff. h. etiam bona omnia, tam futura, quam præſentia, *l. 35. §. 4. & 5. C. h. l. 8. C. de revoc. donat. l. 5. C. de inoffic. donat.* licet ſibi nihil reſervaverit, de quo poſſit teſtari.

Quid, ſi quis omnia bona donaverit, an & nomina comprehendentur?

Etſi quidem non mobilium vel immobilium, tamen bonorum omnium nomine veniunt, *l. 49. ff. de V. Signif. l. 52. ff. de acquir. rer. dom. l. 4. & fin. C. quæ res pign. eſſ. poſſ.*

An & donatione omnium bonorum futura veniunt?

Videtur id affirmari per *d. l. fin.* ſed negandum eſt, cum donatio ſit ſtricti juris, nec extendatur, & *d. l. fin.* loquatur de pignore, quod facilius admittitur quam donatio.

Quomodo ſit donatio?

Nudo etiam pacto, §. 2. *Inſt. h.* modo ea, quæ inter vivos fit, non excedat 500 ſolidos, ſive mille fere imperiales. Ea enim, quæ quingentos ſolidos excedit, eſt actis inſinuanda, *l. 32. 35. C. h.* Niſi ad piiſſimas cauſas, vel à Principe aut Principi fuerit facta, *l. 36. §. 2. junct. l. 24. pr. verſ. exceptis & auth. item. C. h.*

Quid, ſi juramentum ſit appoſitum?

Quoad donantem & hæredes ejus ſuſtinebitur quidem, ita ut inſinuatione non egeat, *arg. Nov.* 48. *c.* 1. ſed non quoad creditores donatoris.

Quouſque invalida erit donatio, ſi inſinuatio non fuerit facta?

Non in totum, ſed quatenus excedit 500 ſolidos, §. 2. *Inſt. l.* 34. *C. h.*

De Donationibus, quæ ſub modo, vel conditione, vel certo tempore conficiuntur. Tit. 55. Lib. 8. Cod.

Admittitne donatio modum, diem, vel conditionem?

Admittit, *l. 1. §. 1. h. t.* & ſi ſub modo ſit facta, poteſt donans, ſi non impleatur modus, rem vindicare à donatario vel alio quovis poſſeſſore, *l. 1. C. h.* uti

& recte

& recte revocatur donatio, ſi conditio adjecta non fuerit impleta, *l. fin. C. de revoc. donat.*

Quid, ſi res donata ſit primo, ut poſt aliquod tempus reſtituat ſecundo?

Licet quidem alteri nemo poſſit ſtipulari, tamen donator, qui ſuæ rei, dum eam transfert ad alium, legem hanc dicit, acquiret utilem ea caſu actionem, *l. 3. C. h.*

Tit. 6. De mortis cauſa donationibus. Tit. 58. Lib. 8. Cod.

Quomodo donatio diſtinguitur?

Eſt alia quæ fit inter vivos, alia mortis cauſa. Quæ fit inter vivos, deſiderat inſinuationem, de quo ante, non quæ fit mortis cauſa, *l. fin. C. h.* cum hæc legatis magis aſſimiletur qua effectus ejus ſpectatur.

Coram quot teſtibus ſit donatio inter vivos vel mortis cauſa?

Mortis cauſa requirit [a] quinque, *l. fin. C. h.* ſive 500 ſolidos excedat, ſive non: inter vivos vero nullum teſtem. modo probari poſſit.

[a] Hodie coram notario & duobus teſtibus perfici poteſt, cum ultimis voluntatibus æquiparetur; In Gallia a. ſufficiunt duo teſtes, *Autumn. C. h.*]

Quid, ſi donator mortis cauſa pactus ſit, quod non ſit revocaturus?

Æque manet mortis cauſa donatio, *l. 13. §. 1. D. h.* at ſi non conſtet, utrum certo donatio ſit mortis cauſa facta, per adjectionem de non revocanda donatione videtur donatio inter vivos, *l. 35. §. 2. D. h.*

Quomodo diſtinguitur donatio mortis cauſa à mortis cauſa capione?

Qui mortis cauſa donat, tantum de morte ſua cogitat; mortis autem capio eſt, quod obvenit ob mortem alterius, non proprie ac tantum donatoris, *l. 18. 31. D. h.*

Quomodo diſtinguitur à legato?

Qua facta eſt, habet naturam legati. Fit autem magis

gis per modum contractus, *l.* 38. *ff. h.* Hinc eſt, quod filiusfamilias ex conſenſu patris mortis cauſa poſſit donare, *l.* 7. §. 4. *ff. de donat.* licet nequeat legare. (*v. l.* 25. §. 1. *h. t.*)

De Revocandis donationibus. Tit. 56. Lib. 8. Cod.

Quomodo ſit revocatio donationis?

Mortis cauſa ex ſola pœnitentia, *l.* 30. 35. *ff. h.* etiam ea, quæ tantum præſumitur inter vivos, non niſi ex cauſis certis ingratitudinis: cum donatarius honorem donatoris læſit, corpori vim intulit, vel patrimonium afflixit, *l. fin. C. h.* aut aliàs pacta vel conditiones non ſervavit, *d. l. fin.* aut ſi liberi ſupervenerint: quia videtur hæc ineſſe conditio tacite, niſi liberi donatori fuerint nati, *l.* 8. [a] *C. h. junct. l.* 102. *ff. de cond. & demonſtr. l.* 30. *C. de fideicomm.* (*v. l.* 6. *v. cum aut.* §. *de inſtit. & ſubſt.*)

[*a*] Vide ad hanc *l.* 8. *Grot. l.* 3. *part.* 2. *n.* 34. *Rittershuſ. de Differ. Jur. Can. l.* 3. *c.* 21.]

Quid, ſi donatarius mortis cauſa ante donatorem moriatur?

Irrita fit donatio, *l.* 23. *l. fin. D. h.* quia non habet effectum mortis cauſa donatio ante obitum donatoris.

PANDECTARUM LIBER XL.

Tit. 1. De manumiſſionibus.

Quid eſt manumiſſio?

ESt libertatis datio: quæ fit variis modis; vel vindicta, vel teſtamento, vel ſenſu, vel in Eccleſia, vel per epiſtolam, vel inter amicos.

Tit. 2.

Tit. 2. De manumiſſis vindicta. Tit. 1. Lib. 7. Cod.

Quomodo vindicta?

Coram Prætore, cujus ſervus vindicta, id eſt, virgula, caput ſervi manumittendi percutiebat.

Tit. 3. De manumiſſionibus, quæ ſervis ad univerſitatem pertinentibus imponuntur.

De Servis Reip. manumittendis Tit. 9. Lib. 7. Cod.

Etiamne univerſitatis vel reipubl. ſervi poterant manumitti vindicta?

Non eſt dubitandum.

Tit. 4. De manumiſſis teſtamento. Tit. 2. Lib. 7. Cod.

Quomodo teſtamento?

Vel directo, vel per fideicommiſſum.

Tit. 5. De fideicommiſſariis libertatibus. Tit. 4. Lib. 7. Cod.

Quomodo per fideicommiſſum?

Siquidem hæres rogaretur, ut ſervo daret libertatem.

De Lege Fuſia Caninia tollenda. Tit. 4. Lib. 1. Inſt.

Poſſuntne tot teſtamento manumitti quot teſtator vult?

Poſſunt: olim vero certus modus fuit conſtitutus ob Legem Fuſiam Caniniam; verum ea lex ut inimica ultimis voluntatibus eſt ſublata, *t. t. Inſt. h.*

Quis eſt effectus manumiſſionis?

Manumiſſi fiunt libertini.

De

De dedititia libertate tollenda. Tit. 5. Lib. 7. Cod. Et,

De Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfuſa. Tit. 6. Cod. eod.

Eſtne aliqua diſtinctio inter libertinos?

Erant olim vel dedititii, vel Latini Juniani, vel cives Romani. Sed hodie hæc diſtinctio ſublata eſt, *§. fin. Inſt. de Libert.*

De communi ſervo manumiſſo. Tit. 7. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi communis ſervus fuerit manumiſſus?

Olim ejus pars accreſcebat non manumittenti, ſed poſtea id mutatum eſt, ut ſi ſocio ſolveretur pretium ſuæ partis, plene poſſit liberari, *l. 1. C. h. §. fin. Inſt. de donat.*

De Servo pignori dato manumiſſo. Tit. 8. Lib. 7. Cod.

Poteſtne ſervus pignori datus manumitti?

Poteſt, ſiquidem generaliter ſit obligatus; ſecus, ſi ſpecialiter, niſi ex conſenſu creditoris, *l. 2. & ſeqq. C. h.*

Tit. 6. De ademptione libertatis.

Poteſtne libertas teſtamento data adimi?

Poteſt inſtar cæterorum legatorum, imo etiam per legem, *l. unic. ff. h.*

Tit. 7. De ſtatu-liberis.

Qui ſunt ſtatu-liberi?

Quibus ad diem vel ſub conditione libertas eſt data. Hi in iis, quæ ut liberi committunt propter ſpem libertatis, pro liberis, quæ ut ſervi, pro ſervis puniuntur.

Tit. 8.

Tit. 8. Qui ſine manumiſſione ad libertatem perveniunt.

Qui fiunt liberi ſine manumiſſione?

1 Statu-liberi; & qui alienati ſunt, ut manumittantur.

Tit. 9. Qui & à quibus manumiſſi liberi non ſunt, & ad legem Æliam Sentiam.

De his qui à non domino ſunt manumiſſi. Tit. 10. Lib. 7. Cod.

Ex quibus cauſis manumittere non licet. Tit. 6. Lib. 1. Inſt.

Omneſne manumiſſi fiunt liberi?

Non omnes, ut ſi manumittentes non ſint domini, vel domini in fraudem creditorum manumittant, aut propter ætatem manumittere non poſſint.

Quis manumittit in fraudem creditorum?

Qui ſcit ſe eſſe non ſolvendo, vel datis libertatibus deſiturus eſt eſſe ſolvendo. cum enim hæc res in fraudem aliorum tendat, manumiſſio impeditur, *pr. Inſt. h.*

Eſtne aliqua exceptio?

Eſt, ſi quis unicum ſervum hæredem inſtituat, & in teſtamento manumittat: datum enim eſt hoc honori civium Romanorum, ut eam ob cauſam unum poſſint teſtamento manumittere, & ſic liberari ab infamia, qua afficerentur ſi hæredem habere non poſſent.

Quinam propter ætatem manumittere non poſſunt?

Major 14 annis teſtamento quidem manumittere poteſt, *Nov.* 119. *c.* 2. at inter vivos prohibetur minor 17 annis, §. *fin. Inſt. h.* niſi ex juſta cauſa, approbata apud conſilium, §. 4. *eod.*

Quæ ſunt juſtæ cauſæ?

Deſcribuntur §. 5. *Inſt. eod.* ut & *l.* 13. *& ſeqq. ff. de manum. vind.*

Quid,

Quid, ſi cauſa, ſemel approbata, deinde falſa intelligatur?

Favore libertatis receptum eſt, ut libertas etiam ex falſa cauſa data non retractetur, (*v. l. 9. §. 1. de manum. vind.*) licet in aliis contra obſervetur, *l. 33. D. de re judic.*

Pro quibus cauſis ſervi pro præmio libertatem accipiunt. Tit. 13. Lib. 7. Cod.

Quibus ex cauſis pro præmio datur libertas?

Si ſingulare aliquod beneficium reipublicæ præſtiterint: ut ſi proditorem patriæ, ſi falſum monetarium oſtenderint, *l. 2. & 4. C. h.*

De ingenuis manumiſſis. Tit. 14. Lib. 7. Codic.

Quid, ſi ingenuus ſit manumiſſus?

Non fit libertinus, ſed manet ingenuus: manumiſſio enim non officit natalibus.

Tit. 10. De jure aureorum annulorum. Lib. 6. Codic.

Quis eſt eorum ſtatus, qui jus aureorum annulorum ſunt conſecuti?

Etſi revera non ſint ingenui, tamen pro ingenuis habentur.

Tit. 11. De natalibus reſtituendis. Tit. 8. Lib. 6. Codic.

Quid, ſi quis fuerit reſtitutus natalibus?

Pro ingenuo reputabitur, *l. 1, 2, 3. D. h.*

Communia de manumiſſionibus. Tit. 15. Lib. 7. Codic.

Quæ ſunt communia manumiſſionum?

Quod hodie manumiſſi fiant cives Romani.

Tit. 12. De liberali cauſa. Tit. 16. Lib. 7. Codic.

Quomodo appellantur judicia de cauſis ſtatus libertatis?

Liberalia, quæ multas habent prærogativas.

De ordine cognitionum. Tit. 19. Lib. 7. Codic.

Quæ eſt prærogativa in cognitione liberalium cauſarum?

Ut ſolennibus ordinatis hæ prius decidantur, quam ulla civilia, vel criminalia judicia, *l. 1. 5. C. h.*

Tit. 13. Quibus ad libertatem proclamare non licet. Tit. 18. Lib. 7. Cod.

Quibus non licet proclamare?

Qui majores 20 annis ad pretium participandum venire ſe paſſi ſunt, quique damnati ſunt ad vincula perpetua.

De adſertione tollenda.

Quid eſt adſertio?

Eſt defenſio, quæ fiebat per aſſertorem ſolenniter in controverſia ſtatus.

Tit. 14. Si ingenuus eſſe dicatur.

Quid, ſi quis ingenuus eſſe dicatur?

Si quis intra quinquennium à manumiſſionis die ſe probare voluerit ingenuum eſſe, audietur.

Tit. 15. Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur. Tit. 21. Lib. 7. Codic.

Quamdiu licet de ſtatu defunctorum diſputare?

Tantum ad quinquennium. *l. 1. ff. h.*

Tit. 16. De colluſione detegenda. Tit. 20. Lib. 7. Codic.

Quid, ſi Dominus nimia indulgentia paſſus fuerit ſervos ad ingenuitatem proclamare, liberoſque judicari?

Hac de re SConſulto cautum eſt ut, ſi quis probaſſet per colluſionem quicquam factum, ſi iſte homo ſervus ſit, fiat ſervus ejus, qui colluſionem detexiſſet, *l.* 1. *ff. h.*

PANDECTARUM

LIBER XLI.

Tit. 1. De acquirendo rerum dominio. Tit. 1. Lib. 2. Inſtit.

Per quas perſonas nobis acquiratur. Tit. 27. Lib. 4. Cod. Tit. 9. Lib. 2. Inſt.

Quid poteſt acquiri per Procuratorem?

POſſeſſio etiam ignoranti domino, *l.* 34. §. 1. *l.* 49. §. *fin. ff. de acquir. poſſeſſ.* & conditio uſucapiendi. At uſucapio non procedit; niſi à tempore, quo dominus ſcivit, *d. l.* 49. §. *fin. l.* 1. *C. eod.*

Quomodo acquiritur dominium per Procuratorem?

Si ſit actum, ut res Procuratori acquiratur, vel ſimpliciter ſit alienata, non acquiretur directo dominium domino, *l.* 1. §. 20. *ff. de acq. poſſeſſ. l.* 1. *C. eod.* ſin autem, ut domino acquiratur, tranſibit in dominum, cum poſſeſſionem eſt nactus, *l.* 8. *C. de acq. vel retinend. poſſeſſ.* cum habet mandatum generale: alias, ſi ſpeciale ipſi datum ſit mandatum, eique nomine domini ſit tradita poſſeſſio, domino acquiretur, *l.* 13. 37. §. *fin. D. h. l.* 13. *D. de donat.* uti etiam ſi nuncio ſit tradita, *l. fin. C. ſi quis alteri.*

Eſtne diſtinctio aliqua generalis circa illos, qui ſunt in poteſtate?

Eſt. Servi omnia ſuis dominis; Filiifam. quæ ſunt profectitii peculiii, patri; quæ ſunt adventitii, ſibi quoad proprietatem, patri, quoad uſumfructum; quæ ſunt caſtrenſis vel quaſi ſibi acquirunt.

Quibus modis acquiritur dominium?

Vel jure naturali, vel civili, §. 11. *Inſt. de rer. diviſ.* Vel titulo univerſali vel ſingulari.

Qui ſunt, qui ex jure gentium deſcendunt?

Occupatio, acceſſio, ſpecificatio, confuſio, commixtio, fructuum perceptio, traditio.

Quid eſt occupatio?

Apprehenſio rerum, quæ ſunt in nullius, at in alicujus patrimonio eſſe poſſunt. Quod enim nullius eſt, cedit occupanti, *l.* 3. *D. h.*

Quarum rerum eſt occupatio?

Eſt immobilium, ut in littore; & mobilium, ut in inventione lapillorum & gemmarum, quæ nullius ſunt, §. 18. *Inſt. de rer. diviſ.*

Quid, ſi viderit, alter apprehenderit?

Cedit ea res apprehendenti, *arg.* §. 13. *Inſt. de rer. diviſ. junct.* §. 12. *ibid.*

Quid, ſi quis invenerit rem deperditam?

Si ſibi eam ſervet ut lucrifaciat, furti tenetur, §. *fin. Inſt. de rer. diviſ. l.* 43. §. 4. *& ſeqq. ff. de furt. cap. ſi quid inveniſti. cauſ.* 13. *q.* 15.

Quid, ſi nemo veniat repetitum rem amiſſam?

Inventor ſi publice ſignificaverit ſe inveniſſe, ſibi impune ſervat: Præſtat vero in publicum deferre.

Annon & occupatio eſt in rebus hoſtium?

Eſt, ſive ſint homines, qui ſervi [a] efficiuntur, ſive aliæ res mobiles, §. 17. *Inſt. de rer. diviſ.* atque eæ res ſtatim fient capientis, *d.* §. 17. niſi contrarium ſtatutum ſit ab iis, ad quos ea res pertinet. Si autem ſint immobiles, cedunt reipublicæ.

[a] Hodie capti ab hoſtibus ſtatum non mutant, *Grot.*

Grot. de jure belli l. 3. c. 9. n. 19. Zypa. Not. jur. Belg. tit. de ſervis in pr.

Eſtne & in feris beſtiis occupatio?

Eſt, eaque conſiſtit in venatione, aucupio, vel piſcatione.

Licetne ergo venari cuilibet?

Licet jure naturali. Aſt facultas venandi recte limitatur vel in feris certis capiendis, vel in perſonis, quibus ſingulariter eſt negata aut data.

Licetne in alieno capere feram?

Licet, [a] quamvis Dominus ingredi prohibeat. Id ſi fuerit factum, prohibenti datur actio injuriarum, *l. 13. in fin. ff. de injur.* verum prohibitus æque ſuam facit feram, §. 12. *Inſt. de rer. div.*

[a] Hodie jura venandi Principes ſibi vindicant, ideoque contra edicta Principum animalia capta non fiunt capientium, *Grot. lib. 2. p. 4. n. 4, 5. 24. Chriſtin. vol. 5. deciſ.* 84.]

Quid, ſi quis feram beſtiam vulneraverit, & alter eam occupaverit?

Siquidem ita ſit vulnerata, ut indubie potuerit eam vulnerans capere, erit vulnerantis, licet alius capiat, ſi eam vulneraverit, ut caperet, §. 13. *Inſt. de rer. diviſ.* Si autem ita non ſit vulnerata, cedit occupanti.

Quid juris in feris, quæ ſolent ire & redire?

Quandiu ipſo actu redeundi conſuetudinem [a] obſervant, manent prioris domini, §. 15. *Inſt. eod.*

[a] Hodie manent prioris domini, licet revertendi animum deſeruerint, *Autumn. in l. 5. ff. de rer. dom.*]

Quid, ſi manſueta animalia detineantur?

Furtum committit, qui illa lucrandi animo ſervat, §. 16. *Inſt. eod.* licet etiam unica tantum ſit ſpecies.

Quid juris in piſcatione?

Licet piſcari in mari, fluminibus, ſtagnis, etiam alienis, lacubus quoque publicis, *l. 13. §. ult. ff. de injur. l. 3. §. 14. ff. de acquir. poſſ.*

Quid juris eſt in aucupio?

Idem quod in venatione. In examine apum id con-

ſtitutum eſt, ut pertineat ad priorem dominum, ſi probare poſſit id ex ſuo alveo evolaſſe, §. 14. *eod.*

Quid dicendum de feris, quæ ſunt in vivariis, vel piſcibus, qui ſunt in piſcina?

Poſſidentur, & in dominio ſunt, *l.* 3. §. 14. *ff. de acquir. poſſ.* unde ab aliis acquiri nequeunt?

Quid eſt acceſſio?

Modus acquirendi dominii, quo res mea propter præeminentiam rem alterius ad ſe trahit, *arg. l.* 23. §. 3. *& ſeqq. ff. de rei vind.*

In quibus conſiſtit?

In variis: veluti inædificatione, plantatione, inſitione, intextura, ſcriptura, pictura, alluvione, ac ſimilibus.

Quæ regula ſervatur in inædificatione?

Quicquid ſolo inædificatur, ſolo cedit, ſive ex aliena materia in ſuo, ſive ex ſua materia in alieno ædificium exſtruatur, §. 29, 30. *Inſtit. de rer. diviſ. l.* 7. §. 10. *ff. h.*

Poteſtne dominus vindicare materiam, ex qua alter citra voluntatem domini ædificavit?

Non poteſt, quamdiu conſtat ædificium, ſed ipſi eſt parata actio de tigno [*a*] juncto in duplum, *d.* §. 29.

[*a*] Hæc actio de tigno juncto exolevit, ſed hodie conſulitur domino materiæ actione in factum ad pretium conſequendum, *Grot. lib.* 2. *p.* 10. *n.* 6. *Zyp. de Rei Vind. verſic. rigide.*

Annon debet diſtingui, utrum quis bona fide, an mala ædificaverit?

Nullo modo quoad actionem in duplum: verum is, qui mala fide ædificavit, tenetur præterea vindicatione vel condictione, *l.* 1. *in fin. l.* 2. *D. de tign. junct.*

Quid, ſi ædificium fuerit dirutum?

Poteſt dominus, ſi ſuum non ſit conſecutus, etiam à bonæ fidei poſſeſſore vindicare, imo & poſt tempus, quo alias res mobilis vel immobilis ſolet præſcribi, *d. l.* 7. §. 11. *ff. h. l.* 23. *ff. de uſuc. l.* 23. §. *fin. ff. de rei vind.* (add. *l.* 25. *ff. de uſucap.*)

Quid,

Quid, ſi quis ædificaverit ex ſua materia in alieno?

Ædificium fit ejus, qui ſoli eſt dominus. Neceſſariæ autem impenſæ ſolvendæ ſunt tam malæ fidei quam bonæ poſſeſſori, *l. 5. Cod. de rei vind.* In utilibus quoad bonæ fidei poſſeſſorem ſequi oportet, *l. 38. ff. de rei vind.* & à malæ fidei poſſeſſore in utilibus, & à quolibet poſſeſſore in voluptariis nulla erit deductio, niſi qua locupletior fiat eo ipſo momento Dominus, ſed conceditur ſublatio, *l. 9. ff. de impenſ. in rem dotal.*

Poteſtne rem retinere poſſeſſor, donec ſumptus ſibi ſatisfiant?

Poteſt abſolute, ſi ſit bonæ fidei poſſeſſor, *d. §. 30.* Si ſumptus ſint illiquidi, Dominus offerre poteſt cautionem, ut poſſeſſor interim diſcedere cogatur è poſſeſſione, *l. 5. ff. de ſtat. liber.*

Quæ regula eſt in plantatione, pictura, ſcriptura, intextura?

Plantæ cedunt ſolo, modo radices egerint, *d. l. 7. §. fin.* etiam ſata, §. 3. purpura veſtimento, ſcriptura chartæ, §. 32, 33. [*a*] *Inſt. eod. l. 9. pr. & §. ſeqq. ff. h.* niſi ſit ſcriptura, cujus uſus ad unum tantum pertinet: picturæ tabula ex deciſione ſingulari, in §. 34. *Inſt. h.* Omnia ſic ſunt accipienda, ut is, qui rem adquirit, teneatur domino rei præſtare pretium, niſi ſit à domino quid commiſſum, ex quo id petere nequeat.

[*a*] Hunc §. 32. abrogandum cenſet *Grot. lib. 2. p. 8. n. 5.*]

De Alluvionibus, & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis. Tit. 41. Lib. 7. Cod.

Quid juris eſt in alluvione?

Quicquid per incrementum latens adjicitur paulatim, ut intelligi non poſſit quantum quoque temporis momento accedat, acquiritur domino prædii, cui adjectum eſt, §. 22. *Inſtit. eod. l. 1. C. h.*

Quid, ſi pars aliqua fundi per vim fluminis ſit ablata & in alterius fundum impacta?

Manet prioris domini, donec coaluerit, *l.* 7. §. 2. *ff. de acquir. rer. domin.* Coaluiſſe autem videtur, ſi arbores radices egerint, *l.* 21. *Inſt. de rer. diviſ. l.* 9. §. 1. & 2. *ff. de damn. infect.*

Licetne tollere illam partem, antequam coaluerit?

Licet: dabiturque de damno facto judicium, *d. l.* 9. §. 2. *ff. de damn. infect.*

Licetne ripam adverſus impetum fluminis quovis modo munire?

Id cuique eſt permiſſum, modo à naturali curſu flumen non divertatur, *d. l.* 1. *C. h.* & nihil fiat cum incommodo navigationis & accolarum, *l.* 1. §. 6. & 7. *ff. ne quid in flumin.*

An etiam augebitur tributum per alluvionem?

Nullo modo: cum jus alluvionis ſit per ſe inconſtans, *l.* 3. *C. h.*

An & loca ſilveſtria ad culturam redacta & paluſtria tributis ſunt oneranda?

Ne impediatur diligentia agricolarum, talia loca non eſſe tributis gravanda, conſtitutum eſt *d. l.* 3.

Quid juris in alveo à flumine derelicto?

Is cedit iis, qui prope ripam prædia proxima poſſident ſecundum latitudinem, quæ circa ripam eſt. Quod ſi poſt ad priorem alveum reverſum fuerit flumen, rurſus novus erit eorum, qui prope ripam proxima habent prædia, *l.* 7. §. 5. *ff. h.*

Quid, ſi novus alveus totum agrum alicujus occupaverit, & ad priorem alveum reverſum ſit flumen?

Non tamen is, cujus ager fuit, rejicietur à petitione ſui fundi, propter æquitatem, *d.* §. 5.

Quid juris in inundatione?

Si non ſit perpetua, nec formam agri in totum mutet, dominium non tollit, *d. l.* 6. §. 7.

Quid juris eſt in inſula in flumine nata?

Cedit proxime [a] poſſidentibus ſecundum latitudinem quæ in ripa eſt utrinque, ſi in medio ſit; ſi autem

tem ſit uni parti proximior, acquiritur iis qui in illa parte prædia proxima habent. §. 22. *Inſt. eod.* Si flumen ſe diviſerit, & deinde ſe univerit, fundi incluſi manent priorum dominorum, *d.* §. 22.

[*a*] Hodie, cum flumina publica inter regalia ſint, alluviones cæteraque incrementa in flumine nata ad Principem pertinent, *Grot. introd. lib.* 2. *p.* 9. *& de jur. belli l.* 2. *c.* 8.]

Quid, ſi inſula ſolo non cohæreat, ſed virgultis vel alia levi materia ſuſtineatur in flumine?

Erit publica, quaſi innatans ipſi flumini, *l. penult.* §. 1. 2. *& fin. ff. de acq. rer. dom.*

Partus ancillæ vel fœtus animalium cui cedit?

Domino ancillæ vel animalium, §. 19. *Inſt. eod.*

Quid eſt ſpecificatio?

Eſt confectio novæ ſpeciei ex aliena, in totum vel ex parte, materia, §. 25. *Inſt. eod.*

Cui cedit ſpecies nova?

Si reduci poſſit ad priſtinam materiam, eſt ejus, cujus eſt materia; ſi non, fit ſpecificantis, cum ſuo nomine & bona fide eam fecit, *l.* 7. §. 7. *ff eod. l.* 12. §. 7. *ff. ad exhibend.* adde *l.* 49. *in fin. ff de rei vendic.*

Debetne ſpecificans ſolvere pretium materiæ eo caſu, quo dominus eſt effectus ſpecificans?

Non eſt dubitandum: non enim debet locupletari cum alterius jactura.

Quid eſt confuſio? quid commixtio?

Confuſio eſt liquidorum, commixtio ſolidorum ſive corporum. Itaque in confuſione materiæ alterantur, ſive unius ſive diverſi ſint generis; & maſſa, quæ eſt ex confuſione, fit communis, ſive fortuito ſive ex voluntate utriuſque ea ſit facta, §. 26. *Inſt. eod.* In commixtione ſingula corpora ſuam ſubſtantiam ſervant, & nulla fit communio, niſi ea ex voluntate ſit facta, §. 27. *Inſt. eod.* unde ſi frumentum Titii cum Mævii ſit commixtum non ex voluntate, judex cuique vindicanti portionem ſuam adjudicabit habita ratione quantitatis & bonitatis, *d.* §. 27.

Quid eſt ferruminatio vel plumbatura?

Ferruminatio eſt ſolidorum conjunctio ac quaſi adunitio non interveniente alia materia, *l.* 27. *pr. ff. de acquir. rer. dom.* Plumbatura fit interveniente alia materia, *l.* 23. §. *item quicunque. ff. de rei vind.*

Cui cedit quod ita junctum eſt?

Si per ferruminationem, æſtimandum eſt pro portione rei, vel pro pretio cujuſque partis: vel ſi neutra res alteri ſit acceſſioni, ſua cujuſque res manet, *d. l.* 27. §. 2. *d. l.* 23. §. 5. Si per plumbaturam, ad exhibendum agi poterit, ut ſeparentur, & ſic vindicentur, itaque cujuſque res ſua manebit, *d. l.* 23. §. 5.

Quomodo per fructuum perceptionem acquiritur dominium?

Is qui bona fide ac juſto titulo rem poſſidet, fructus interim ſuos facit pro cultura & cura, §. 35. *Inſt. eod.* quia bonæ fidei poſſeſſor interim loco domini eſt, *l.* 25. §. 1. *ff. de uſur. l.* 136. *de reg. jur.*

Quomodo per traditionem dominium acquiritur?

Hiſce concurrentibus. 1. Si is, qui tradit, habeat, alienandi poteſtatem. 2. Si ſit ipſe dominus vel vice domini. 3. Si is, cui traditur, dominus fieri & velit & poſſit. 4. Si utrimque ſit animus dominium transferendi. 5. Si ſit res, quæ poſſit dominio ſubjici. 6. Si ſit titulus ad transferendum dominium habilis. 7. Si vacua poſſeſſio tradatur, §. 40. *Inſtit. eod. l.* 31. *ff. h. junct. l.* 12. *C. de probat. l.* 13. *C. de diſtract. pig.* (*v. l.* 2. *ff. de action. empt.*)

Quomodo ſit traditio?

Vel vere & naturaliter de manu in manum; vel quaſi, cum quid habetur pro tradito. Quaſi traditio fit: 1. Brevi manu, ſi quis conſtituat ſibi uſumfructum in re quam alteri donavit vel vendidit, *l. quiſquis* 28. *C. de donat.* vel cum quid venditur vel donatur ei, qui rem tenet, §. 43. *Inſt. eod.* 2. Per ſymbolum, ut cum traditur inſtrumentum eo animo, ut res ipſa videretur tradi, *l.* 1. *C. de donat.* vel ſi cui claves horrei, in quo merces ſunt, tradantur, vel ſi cui præſenti res,

quæ

quæ propter magnitudinem corporis moveri non poteſt, animo tradendi monſtretur, *l.* 1. §. 21. *D. de acquir. poſſeſſ.*

Quid, ſi ſit diſſenſus circa cauſam traditionis?

Si tacitus, dominium tranſit, *l.* 36. *D. de acquir. rer. dom.* Si expreſſus, non tranſit, *l.* 18. *D. de reb. cred.*

Quibus alienare non licet. Tit. 8. Lib. 2. Inſt.

Poſſuntne omnes domini res ſuas alienare?

Poſſunt regulariter: eſt enim dominii effectus principalis, poteſtas alienandi, *l.* 21. *C. mand.* Verum accidit nonnunquam ut, qui ſunt domini, nequeant alienare, & qui non ſunt, poſſint.

Ex quibus ſit prohibitio alienandi?

Ea eſt vel ex conventione, vel citra conventionem. Ex conventione non poteſt plenum effectum habere prohibitio, niſi ſit facta à domino in traditione rei ſuæ, etſi nulla fuerit cauſa. modo dominus expreſſe vel tacite jus dominii vindicandi ſibi ſervaverit. *l.* 3. *C. h. de condict. ob cauſ. dat. l. ult. C. de pact. int. empt. & vendit.* (*v. l.* 2. *ff. de pact.*) Citra conventionem vel per legem, vel per factum hominis. Ex facto hominis, vel publici, qualis eſt magiſtratus; vel privati uti teſtatoris.

Quomodo per magiſtratum?

Si prodigo interdicatur bonis, *l.* 1. *ff. de curat. furioſ.* ſi debitori de fuga ſuſpecto deſiderante creditore interdicatur alienatione, *l.* 8. *ff. de pollicitat.* adde caſus in *l.* 5. *ff. de petit. hæred. l.* 31. §. 4. *D. de reb. autor. jud. poſſidend.*

Quomodo à teſtatore?

Cum expreſſe vel tacite teſtator vetat rem alienari, addita juſta cauſa, vel ſubſtituto deſignato. Si non ſit cauſa vel ſubſtitutus, nudum præceptum eſt, & nullam habet efficaciam, *l.* 114. §. 14. *D. de leg.* 1. *l.* 38. §. *Julius. D. de legat.* 3. *l.* 93. *D. eod. l.* 88. §. 15. *D. de legat.* 2.

Quomodo per legem?

Variis ex cauſis, 1. Propter perſonam prohibitam; ita furioſi, mente capti, pupilli, minores, §. *fin. Inſt. h. l.* 3. *C. de in integr. reſtit. minor.* & ſimiles, nequeunt res ſuas in alios transferre. Eo modo non valet donatio inter virum & uxorem. 2. Propter alios; ita filiusfamilias non poteſt diſtrahere bona adventitia, quoniam pater habet uſumfructum, *l. ult.* §. 5. *C. de bon. quæ lib.* ita Emphyteuta non vendit jus ſuum inſcio domino, *l.* 3. *C. de jur. Emphyt:* ita maritus fundum dotalem non alienat, *pr. Inſt. h.* 3. Propter rem ipſam; ita res litigioſæ, *l.* 1. §. *ult. ff. de litigioſ.* res ad civitatem pertinentes, niſi ſecundum formam, *l. ult. C. de venden. reb. civitat.* res ſacræ, *l.* 1. *l.* 6. §. 2. *ff. de rer. diviſ.* & ſimiles, prohibentur alienari.

Tit. 2. De acquirenda vel amittenda poſſeſſione. Tit. 32. Lib. 7. Cod.

Quid eſt poſſeſſio?

In genere accepta, eſt detentio rei animo eam vel jus in eam ſibi habendi.

Quomodo diſtinguitur?

Alia eſt naturalis, alia civilis. Naturalis pro ſubjecta materia varie accipitur: aliquando pro corporis ipſius reali detentione: aliquando eſt injuſta: & ſic civilis, quæ ſolo animo habetur, vel quæ juſta eſt.

Annon & aliter diſtingui poteſt?

Habetur affectioni habendi dominii vel alterius juris: hæc improprie, illa proprie poſſeſſio eſt.

Quæ res poſſidentur?

Directo tantum corporales, *l.* 3. *ff. h.* tam mobiles quam immobiles, *l.* 13. 15. 47. *ff. h.* aliis poſſeſſoribus vacuæ, *d. l.* 3. §. 5. Non vero (cum de dominio acquirendo per poſſeſſionem agitur) ſacræ, religioſæ, publicæ, & ſimiles.

Quomodo acquiritur?

Animo & corpore ſimul, (*l.* 3. §. 1. *ff. h. t.*) nec tantum per nos, ſed & procuratores, vel tutores, *l.* 1. §. 20. *ff. h.*

Quo-

Quomodo retinetur?

Vel animo & corpore ſimul, eoque noſtro, *l.* 19. §. 1. *ff. l.* 4. *C. h.* vel animo noſtro & corpore alieno, *l.* 9. *ff. h.* vel animo noſtro ſolo, *d. l.* 3. §. 10. *&* 11. *ff. h.* Itaque non poſſident coloni, inquilini, depoſitarii, non proprie uſufructuarii, ſed ſunt in poſſeſſione nomine alterius, qui verus eſt poſſeſſor.

Poſſidetne ſequeſter?

Intereſt, qua mente apud eum res ſit depoſita: regulariter vero victori poſſidet, *l.* 17. §. 1. *ff. depoſ. l.* 9. *l.* 39. *ff. h.*

Poſſuntne plures eandem rem poſſidere?

Diverſo poſſunt reſpectu: unus juſte, alter injuſte: unus precario, alter directo, *d. l.* 3. §. 5.

Quomodo probatur poſſeſſio?

1. Ex rei detentione actuali, animo poſſidendi habita, *arg. l.* 3. §. 1. *ff. h.* qui animus, ſi aliter conſtare non poſſit, demonſtratur ex conteſtatione vel declaratione coram aliis facta; vel juramento, *arg. l.* 15. *ff. ad exhib.* 2. Ex cultura rei, *arg. l.* 2. *C. h.* licet etiam fuerit intermiſſa, *l.* 4. *C. h.* 3. Ex fructuum vel penſionum perceptione, *l.* 48. *ff. de ſolut.* licet etiam ſemel tantum fructus ſint percepti, *argum. l.* 1. §. 21. *ff. de aqu. cottid. & æſtiv.* 4. Ex cenſuum & tributorum collectione. 5. Ex Inveſtitura. 6. Ex teſtibus, & nonnunquam ex fama publica in antiquis.

Quis eſt effectus poſſeſſionis?

1. Conventus poſſeſſor non cogitur ordinario titulum ſuæ poſſeſſionis allegare, *l.* 11. *ff. de petit. hæred. l. fin. ff. de rei vindic.* nec probare jus ſuum, *l.* 16. 23. *C. de probat.* (*v.* §. 4. *Inſt. de interd.*) 2. Dominium ex poſſeſſione videtur ſequi, *arg. l.* 20. *C. de pact. l.* 2. §. *fin. ff. pro hæred.* 3. Lucratur interim fructus poſſeſſor, qui in bona fide eſt, (*v.* §. 35. *Inſt. de rer. diviſ.*) &c.

Quibus modis amittitur?

Aliquando ex voluntate, animo & corpore ſimul, *l.* 8. *ff. h.* vel animo tantum, *l.* 3. §. 6. *ff. h.* ſi amiſſio initium habeat ab animo, *arg. l.* 44. *ff. h. in fin.* Ali-

quando circa voluntatem, ut ſi conditio rei ſit mutata, *l. 1. 4. ff. h.* ſi perſona poſſeſſoris mutetur, ut poſſidere non poſſit. Aliquando per factum alterius, qui poſſeſſionem in ſe tranſtulit vel per dolum vel per violentiam, *l. 3. §. 13. 18. l. 15. 47. ff. h. l. 4. §. 22. & ſeqq. l. 5. 15. ff. de uſucap.*

Tit. 3. De uſurpationibus & uſucapionibus. Tit. 6. Lib. 2. Inſt. & Communia uſucapionibus. Tit. 30. Lib. 7. Cod. & De uſucapione transformanda, & de ſublata differentia rerum mancipi nec mancipi. Tit. 31. Lib. 7. Cod.

Quid eſt [a] uſucapio?

Eſt adjectio dominii per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti, *l. 3. ff. h.*

[a] Uſucapiones & longi temporis præſcriptiones noſtris & aliorum moribus in deſuetudinem abierunt, *Grot. l. 2. p. 7. Zypaus* N. *I. B. de præſcript. pr. Autumn. in pr. D. pro empt. Bugn. de ll. abrog. l. 1. ſat.* 184. De hodierna longiſſimi temporis præſcriptione alibi dictum.

Quomodo diſtinguitur uſucapio à præſcriptione?

Varie, prout ſubjecta materia ſuadet. Solet uſucapio ad corporalia, præſcriptio ad incorporalia, vel ad ea quæ non ſunt directo in dominio, referri. Uſucapio adjicit directum dominium, & directam actionem in rem parit, *l. 20. C. de pact.* Præſcriptio dominium utile & actionem utilem in rem largitur. Denique præſcriptio tantum eſt exceptio ex uſucapione: verum hæc vocabula ſæpe confunduntur.

Quæ requiruntur ut uſucapio rite procedat?

1. Ut res poſſideatur: ſine poſſeſſione enim non poteſt eſſe uſucapio, *l. 25. ff. h.* 2. Ut ſit res accepta bona fide *princ. Inſt. h.* 3. Ut uſucapiat, qui dominus eſſe poſſit. 4. Ut res ſit quæſita ex juſta cauſa, *d. princ.*

5. Ut

5. Ut ſit res ad uſucapiendum idonea. 6. Ut poſſeſſio ad legitimum tempus continuetur.

Qualis poſſeſſio deſideratur?

Continua, non interrupta, *l.* 4. §. 15. *ff. h.* (*v. l.* 10. *C. de acq. poſſeſſ.*) Continua eſt, ſi penes eundem ſemper fuerit, ſive ſine medio poſſeſſore penes alium, *l.* 20. *l.* 31. §. 5. *ff. h. l.* 2. *C. de præſcript. long. temp.*

Prodeſtne civilis poſſeſſio, an naturalis?

Naturalis, quæ tantum in corporis detentione conſiſtit, ſine affectione dominii habendi non prodeſt, *l. pen. ult. C. de præſcript.* 30 *annor.* ſed civilis, quæ animo dominii habetur, licet alius ſit in poſſeſſione, *arg. l.* 1. *C. comm. de uſucap.* eaque juſta.

Quid circa bonam fidem notandum?

Jure civili ſufficit initio fuiſſe bonam fidem; unde & ſucceſſor univerſalis cœptam uſucapionem ex bona fide à defuncto perficit, licet ipſe ſit in mala fide, *l.* 20. 31. *ff. junct.* §. *penult. Inſt. h. l.* 2. §. 19. *ff. pro emptor.* & ſi defunctus mala fide poſſederit, non prodeſt hæredi ſua bona fides, *d.* §. *penult.* In ſucceſſore ſingulari eſt continuatio temporis, *d.* §. *penult. in fin.* & ſucceſſor, ſi ſit in bona fide, licet autor fuerit in mala, recte uſucapiet, quia non ſuccedit in univerſum jus: ſin autem autor fuerit in bona fide, ſucceſſor in mala, nihil proderit ſucceſſori bona fides autoris, *d. l.* 2. §. 17. *ff. pro emptor. l.* 156. §. 2, 3. *ff. de reg. jur.* Semper autem bona fides præſumitur, *c. fin. x. de præſumpt.*

Debetne poſſeſſor probare continuatam poſſeſſionem?

Sufficit ſi extrema probet, quia ex iis præſumitur continuatio, *arg. d. l.* 2. §. 18. *l.* 44. §. 2. *ff. h.*

Quæ res poſſunt uſucapi?

Res mobiles & immobiles, de quibus non eſt aliter diſpoſitum.

Ne rei Dominicæ vel templorum vindicatio temporis præſcriptione ſubmoveatur. Tit. 38. Lib. 7. Cod.

Quæ res non poſſunt uſucapi?

1. Res fiſci, §. *res fiſci. Inſt. h. l. 2. C. comm. uſucap. l.* 18. 24. *in fin. D. de uſurpat. & uſucap.* Res vero Principis matrimoniales tantum longiſſimo tempore *l.* 2. *C. h.* 2. Jura magiſtratus, immunitas à tributis, l. 3. *C. h.* 3. Res furtivæ vel vi poſſeſſæ; *l.* 4. §. 6. *l.* 33. *ff. eod. l.* 4. §. 6. & 22. 4. Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ, §. 1. *Inſt. l.* 9 *ff. eod.* 5. Res pupillorum, *l.* 3. *C. de præſcript.* 30. *ann.* 6. Res meri facti. (*v. l.* 25. *ff. d uſucap.*) 7. Res teſtamento prohibitæ alienari. (*v. l.* 2. *C. de uſuc pro empt.*) 8. Liber homo, *d. l.* 9. 9. Res ejus, qui legitime impeditur agere, *l.* 1. *in fin. & l.* 2. *C. de annal. except.* Impedimento autem ſublato tempora continuantur, *l.* 3. *l.* 7. *C. de præſcript.* 30 *annor.*

Quid dicendum eſt de rebus minorum?

Contra ipſos non longi, ſed longiſſimi temporis currit præſcriptio, *d l.* 3. *C. de præſcr. long. temp.*

An nunquam poteſt eſſe furtivæ rei uſucapio?

Non poteſt, licet per multas manus ambulaverit; vitium enim reale ſemper rem comitatur, niſi ſit ea reverſa in poteſtatem Domini, §. 8. *Inſt. eod.* tunc enim vitium purgatur.

Quod tempus deſideratur?

Non eſt in omnibus eadem ratio. Aliquando enim certi dies ſufficiunt, ita triduum in caſu *l.* 3. *C. de error. advoc.* triginta dies in apocha caſu *l.* 14. §. 2. *C. de non numer. pecun.* Aliquando menſium, ut in redhibitoria, *l.* 19. §. *ult. ff. de ædilit. edict. &c.*

De

De Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diverſis temporibus & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus earum. Tit. 40. Lib. 7. Cod.

Quæ eſt uſucapio vel præſcriptio unius anni?

Tollitur anno actio injuriarum, *l. 5. C. de injur.* ſive ſit realis ſive verbalis, *arg. d. l. 5.* ſimiliter actio Pauliana, *l. 1. ff. de his quæ in fraudem.* & ſimilis.

Quibus actionibus biennio præſcribitur?

Actioni de dolo, *l. fin. C. de dol. mal.* exceptioni non numeratæ pecuniæ, *l. 14. C. de non num. pec.*

Quæ res triennio uſucapiuntur?

Mobiles, *pr. Inſt. de uſucap. l. unic. C. de transform. uſucap.*

De quadriennii præſcriptione. Tit. 37. Lib. 7. Cod.

Quarum rerum ſit præſcriptio quadriennio?

Earum, quas fiſcus cum alienæ eſſent vendidit, *§. fin. Inſt. de uſucap.*

Quod in hac re privilegium eſt fiſci?

Emptor ſtatim eſt ſecurus, ſed fiſcus conveniri poteſt intra quadriennium, ut ſolvat damnum domino, *l. 2, 3. C. h.* Eodem etiam modo fiſcus per idem tempus excluditur à perſecutione bonorum vacantium, quæ alius legitime poſſidet, *l. 1. & 2. C. h.* Si autem fiſco ſint delatæ, 40 annis opus eſt, *l. 2. C. com. de uſucap. junct. l. 4. C. de præſcript. 30 annor.*

Quarum rerum ſit quinquennio?

Querelæ inofficioſi, *l. 8. §. fin. D. de inoffic. teſtam.* mercium, quæ inciderunt in commiſſum, *l. 2. C. de vectigal.* accuſationis adulterii, *l. 5. Cod. ad L. Iul. de adulter.*

De præſcriptione longi temporis 10 vel 20 annorum. Tit. 33. Lib. 7. Cod.

Quarum rerum decennio?

Immobilium inter præſentes, qui ſunt in eadem pro-

provincia, *l. 9. penult. ult. C. h. l. unic. C. de uſucap. transform.* etiam ſervitutum, ſive ſint continuæ ſive diſcontinuæ, *d. l. fin. l. 2. & penult. C. de ſervitut.*

Quarum rerum vicennio?

Rerum immobilium vel ſervitutum inter abſentes, *d. l. unic. & l. fin.* ac eorum criminum, quibus ſpeciale tempus non eſt præſtitutum, *l. 12. C. ad L. Corn. de falſ.*

Quid, ſi per aliquot annos quis præſens, per aliquot abſens fuerit?

Adjici ſupra decennium debent tot anni, quot abſens fuit, *Nov. 119. c. 8. & auth. quod ſi. C. h.*

In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio. Tit. 34. Lib. 7. Cod.

In quibus cauſis locum habet longi temporis præſcriptio?

Tantum in actionibus in rem, *l. 3. C. h.* In perſonalibus vel mixtis, qualis eſt petitio hæreditatis, *l. 7. C. de petit. hæred.* familiæ erciſcundæ, *l. 3. C. h.* finium regundorum, *l. fin. C. fin. regund.* requiruntur 30 anni.

Quid, ſi quis rem hæreditariam emerit?

Quia vindicatione tenetur, ei proderit præſcriptio longi temporis, hoc eſt, 10 vel 20 annor.

Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio. Tit. 35. Lib. 7. Cod.

Annon & aliis caſibus ceſſat longi temporis præſcriptio?

Minoribus non nocet, *l. 3. C. h.* uti nec militibus in expeditione occupatis, vel reipublicæ cauſa, aut alia juſta ratione abſentibus, *l. 2. 4. fin. C. h.* uti nec nocet, ſi malæ fidei poſſeſſor alienaverit domino ignorante. *Nov. 119. c. 7.*

Si adverſus creditorem præſcriptio opponatur. Tit. 36. Lib. 7. Cod.

Poteſtne præſcriptio longi temporis opponi adverſus creditorem agentem hypothecaria?

Poteſt, ſi vel extraneus bona fide emerit à debitore, *l. 1.*

l. 1. 2. *C. h.* (non ſi mala, *l.* 7. *C. de præſcript.* 30 *vel* 40 *ann.*) vel ipſe debitor aut ejus hæres poſſideat, *d. l.* 7.

Quid, ſi paulo ante finem uſucapionis contra debitorem inchoatæ, res fuerit pignerata?

Non computabitur adverſus creditorem præſcriptio ex tempore inchoatæ uſucapionis, ſed factæ pignerationis, *l.* 44. §. 5. *D. de uſucap. l.* 7 *C. de pignor. l.* 1. §. 2. *D. eod.*

At videtur obſtare l. ult. C. de oblig.

Nequaquam; quia verba (*ſi non longi temporis præſcriptione munitus*) explicanda ſunt, de præſcriptione adverſus ipſum creditorem à die oppignerationis.

Quanto tempore poſterior creditor præſcribit contra priorem?

Tricennio poſt mortem debitoris, vel ipſo vivo quadraginta annis, *d. l.* 7. *C. de præſcr.* 30. *vel* 40.

De præſcriptione 30 vel 40 annorum. Tit. 39 Lib. 7. Cod.

Eſtne præſcriptio alia?

Regulariter actionum perſonalium & mixtarum, quæ breviori tempore non concluduntur, eſt præſcriptio 30 annorum, *l.* 3. *C. h.*

Annon & 40 annorum?

Sunt variæ; ut ſi agatur hypothecaria contra ipſum debitorem vel hæredem ejus, *l.* 7. *C. h.* ſi ſervus malæ fidei in poſſeſſione libertatis fuerit, & is vindicetur in ſervitutem, *l.* 4. *C. h.* ſi de actionibus perſonalibus lis ſit conteſtata, *l. ult. C. h.* adde caſum *l. ult. C. de fund. patrimonial.*

Quid, ſi obligatio ex die ſit contracta vel ſub conditione?

Non currit tempus ante diem; quia agi non poteſt, *d. l.* 7. §. 1. & 4. *C. h.*

Habetne præſcriptio 30 *vel* 40 *annorum locum adverſus omnes?*

Habet locum adverſus fœminas, abſentes, milites, minores ſine ulla ſpe reſtituendi, ſed non contra pupillos, *d. l.* 3. *C. h.*

Quid, ſi res precario poſſideatur, vel aliter alieno nomine?

Nulla allegari poteſt præſcriptio; quia cum nemo cauſam poſſeſſionis ſuæ poſſit mutare, *l.* 2. *l.* 7. §. *fin.* *C.h.* non poteſt eum, qui ſibi non poſſidet dominium, ex uſucapione ſequi. (*v. l.* 5. *C. de acq. poſſeſſ.*)

Tit. 4. Pro emptore. Tit. 26. Lib. 7. Cod.

Qui ſunt proprie Tituli, qui pariunt uſucapionem?

Habiles ad transferendum dominium: inter quos & referri poteſt tranſactio, *l.* 8. *C. h. l.* 29. *D. de uſucap.* ſive res ſit accepta, ſive retenta, *arg. l.* 33. §. 1. *D. eod.* maxime vero eminet cauſa pro emptore, cum quis bona fide à non domino emit, *l.* 2. *D. h.*

Quid circa titulos in genere obſervandum?

Qui titulo nullo rem habet, non videtur eſſe in bona fide, *l. ult. C. unde vi.* & error circa titulum, qui non habet probabilem cauſam, uſucapionis cauſam turbat, §. *error. Inſt. l.* 27. *ff. de uſucap. junct. l.* 2. § 2. *l.* 11. *D. h.*

Eſtne quid ſingulare in titulo pro emptore?

Bona fides requiritur non tantum tempore contractus, ſed & traditionis, *d. l.* 2. *in fin. pr. D. h.*

Tit. 5. Pro hærede, & pro poſſeſſore. Tit. 29. Lib. 7. Cod.

Quis eſt titulus pro hærede vel pro poſſeſſore?

Duplici modo, vel cum quis poſſidet hæreditatem tanquam hæres, vel cum defunctus titulum habuit, ac is titulus continuatur. Si autem res aliena ſit in hæreditate inventa, non poteſt præſcribi, *l. fin. C. h.*

Quid, ſi civitas mala fide poſſederit, & alii cives, qui in bona fide ſunt, poſtea ſucceſſerint?

Non poterit res uſucapi, *arg. l.*76. *D. de judic. verſ. nam legionem.* niſi rerum domini poſteà juſtam cauſam ambigendi civibus ſucceſſoribus dederint.

Tit. 6.

Tit. 6. Pro donato. Tit. 27. Lib. 7. Cod.

Quis eſt pro donato?

Cum res donatas & traditas à non domino, qui putabatur eſſe dominus, quis poſſidet, *l.* 1. *D. h.*

Tit. 7. Pro derelicto.

Quis eſt titulus pro derelicto?

Cum non dominus rem pro derelicto habuit, & eandem quis tanquam pro derelicto habitam poſſidet, *l.* 1. *D. h.*

Tit. 8. Pro legato.

Quis eſt titulus pro legato?

Cum quis rem ſibi legatam ab eo, qui putabatur eſſe dominus, poſſidet, *l.* 1. *D. h.*

Quid, ſi quis putaret rem ſibi eſſe legatam, non tamen eſſet legata?

Nihil ei id proderit ad uſucapionem pro legato, *l.* 2. *D. h.*

Tit. 9. Pro dote.

Quis eſt pro dote?

Cum quis rem aliquam in dotem à non domino accepit, *l.* 1. *ff. h.*

Suntne & alii ſpeciales tituli?

Sunt, ex ſolutione & ſimiles.

Tit. 10. Pro ſuo.

Quis eſt titulus pro ſuo?

Pro ſuo quis poſſidet ex omnibus cauſis per quas dominium directo acquiritur: eſtque generalis titulus, qui cum aliis concurrit, *l.* 1, 3 & 4, 5. *D. h.*

Quid, ſi quis erret in jure?

Errans nunquam uſucapiet, ſed recte is, qui ab errante habet, *l.* 2. §. 15. *D. pro empt. junct.* §. 5. *Inſt. de uſucap.*

Quis

Quis eſt effectus uſucapionis?

Adjicit verum dominium, *l. 3. ff. eod. l. 20. C. de pact.*

Quibus modis interrumpitur uſucapio?

Vel naturaliter, cum quis dejicitur de poſſeſſione, *l. 4. §. 22. & ſeqq. ff. eod.* aut eam voluntario dimittit, *l. 30. §. 4. ff. de acquir. poſſeſſ.* vel civiliter per citationem & litis conteſtationem, *l. 10. C. eod. l. 7. C. de præſcript. 30 annor. Nov. 112. c. 1.*

Interruptio præſcriptionis contra fidejuſſorem facta, an nocet reo?

Nequaquam, quia cauſa principaliter ad reum ſpectat. Pariter, ſi interrupta ſit contra reum, non nocebit fidejuſſori.

PANDECTARUM

LIBER XLII.

De Officio judicis. Tit. 17. Lib. 4. Inſt.

Quod eſt officium judicis in cauſis dirimendis?

JUdicare ut legibus & moribus eſt proditum, *pr. Inſt. h.* Majorem conſcientiæ, quam falſo probatorum habere rationem, *l. 6. §. 1. ff. de offic. præſid.* & ſequi regulam præſcriptam in *l. 19. ff. eod.*

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel mercenarium, vel nobile. Mercenarium inſervit actionibus; cujus exempla ſunt in §. 1. & *ſeqq. Inſt. h.* Nobile eſt, cum juſta motus æquitate judex quid ſtatuit, licet nullus petat, cum actio directo non eſt in eam rem prodita, vid. *l. 48. ff. de rei vind. l. 11. ff. de noxal. action. l. 38. l. ultim. ff. de petit. hæred.*

De

De Ordine cognitionum. Tit. 19. Lib. 7. Cod.

De Ordine Judiciorum. Tit. 8. Lib. 3. Cod.

Quis ordo ſervari debet in cauſis cognoſcendis?

Sunt variæ hic regulæ obſervandæ. 1. Major cauſa minorem quæſtionem ad ſe trahit. unde quæſtio prius de tota hæreditate, quam de parte, vel de re aliqua ſingulari, *l. 7. ff. de petit. hæred.* ac prius de proprietate fundi, quam ſervitute eſt finienda, *l. 16, 18. ff. de except.* 2. Quæſtio ſtatus prius determinanda, quam bonorum, *l. 1, 2. C. de ord. jud.* quod in omnibus præjudicialibus recipiendum eſt. Licet autem quæſtio ſtatus non poſſit agitari coram eo judice, coram quo de bonis diſceptatur, ſi ea ſola ſit ventilanda; tamen, cum incidit in quæſtionem bonorum, à quolibet judice etiam delegato poteſt examinari, *l. 3. C. de judiciis.* ita tamen, ut non expreſſe feratur ea de re ſententia, ſed tantum per conſequentiam ea definiatur per determinationem principalis controverſiæ, *arg. l. 2. C. de ord. jud.* 3. Prius momenti ſive poſſeſſionis quam proprietatis cauſa eſt cognoſcenda, *l. 37. ff. de jud. l. 3. C. fin. reg.* non ſimul, niſi qua unum judicium ex altero ſequatur, & unum alteri conjunctum eſt.

Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri poſſit. Tit. 31. Lib. 9. Cod.

Quid, ſi concurrat actio civilis cum criminali?

Si per civilem [a] plus periculi ſit in dilatione, quam per criminalem, civilis erit præferenda; ut, ſi agatur de poſſeſſione recuperanda interdicto unde vi, poteſt prius civiliter de poſſeſſione agi, *l. 1. C. de appellat. l. 7. C. ad L. Jul. de vi.* dum enim ageretur de criminali, privaretur dominus interim commodo poſſeſſionis, & pe-

& periculum eſſet, ne interim partes venirent ad manus aut arma.

[a] Moribus quoque civilis actio criminali non præjudicat, ſed utraque ab eodem exerceri non poteſt: quia hodie ſolis fiſci procuratoribus criminalis actio competit, *Grot. l.* 3. *part.* 33. *n.* 7. *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 194. *n.* 4. *Gudelin. de J. N. l.* 5. *c.* 14.

At contrarium videtur ſtatui in l. 5. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ. & in l.* 37. *D. de judic.*

Legibus allegatis non agitur tam de interdicto ac poſſeſſione, quam proprietate, quæ & poſſeſſio appellatur, *l.* 78. *D. de verb. ſign.* Quin & hoc verum eſt, quod relinquendum ſit arbitrio judicis, ut pro re nata æſtimet, quæ cauſa ſit urgentior, & in qua ſit plus periculi, ut aliquando civilem, aliquando criminalem præponat, aliquando de utraque ſimul pronunciet, *arg. l. penult. C. de ord. cognit. l. quoniam* 26. *C. ad l. Jul. de adult. l.* 8. *C. ad l. Fab. de plagiar.*

Poteſtne & cauſa civilis criminalem tollere, vel contra?

Privata civilis pœnalis criminalem privatam, ſed non rei perſecutoria criminalem, nec etiam rei perſecutoria vel privata & civiliter pœnalis publicam tollit, *l. unic. C. h. l.* 16. *C. de falſ. l.* 23. §. 9. *D. ad L. Aquil.*

At videtur contrarium ſtatui in l. 4. *D. de publ. jud.*

Præjudicium in *d. l.* 4. ſignificat præcedens judicium, ex quo præſcribitur methodus, quid in ſequenti judicio ſtatuendum ſit, non quod poſterius tollatur.

Tit. I. De re judicata, & de effectu ſententiarum, & de interlocutionibus. Tit. 52. Lib. 7. Cod. &

De ſententiis & interlocutionibus omnium judicum. Tit. 45. Lib. 7. Cod.

Quid eſt res judicata?

Quæ finem controverſiarum pronunciatione judicis acci-

accipit, quod vel contingit condemnatione vel abſolutione, *l.* 1. *D. h.*

Quomodo diſtinguitur à ſententia?

Aliquando eſt idem, quod ſententia, *l.* 7. *D. de tranſact.* Aliquando eſt ea ſententia quæ nullam deinde poteſt pati controverſiam, cum tempus provocationis ſit elapſum, *l.* 1. *C. h. l.* 32. *C. de tranſact.*

Quid, ſi poſt rem judicatam nova inſtrumenta fuerint reperta?

Vix reſtaurabitur res judicata, *l.* 4. *C. h. l.* 27. *in fin. de except. rei jud.* niſi conſtet, ex falſis teſtimoniis vel inſtrumentis priorem ſententiam eſſe latam, *l. penult. C. de tranſact. l.* 33. *D. h.* vel juſtam quis poſſit allegare cauſam, ob quam denuo audiri debeat, *arg. l.* 2. 11. *&* 20. *de except. rei jud.*

Quid ergo eſt ſententia?

Eſt pronunciatio judicis, qua controverſia definitur.

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel definitiva, quæ finem controverſiæ principali imponit; vel interlocutoria, cum de incidenti aliquo articulo fertur, *l.* 3. *C. h. l.* 1. *D. de re jud.*

Poteſtne de una parte ſententia dici?

Id fieri poteſt, cum varia ſunt litis capita, *l.* 15. *C. h.*

Quæ forma eſt ſervanda in ſententiis ferendis?

Non aliter ferendæ ſunt, quam lite conteſtata, probationibus omnibus auditis, & concluſione à partibus facta. Nec poteſt ſententia dici niſi de rebus in judicium deductis, *l.* 18. *D. comm. div.*

Requiriturne præciſe, ut condemnatio vel abſolutio fiat?

Omnino *l.* 1, 3, 4. *D. h. l.* 21. *D. de recept. arbitr.* Nec obſtat, quod non ſint oppoſita verba; *condemno* vel *abſolvo:* ſufficit enim vim eorum expreſſiſſe, *arg. l.* 27. 59. *D. h.* Poteſt & in eadem ſententia eſſe condemnatio & abſolutio ſecundum varios articulos.

Quo loco debet judex dicere ſententiam?

Quo more majorum jus ſolet reddi, *l.* 11. *D. de juſt. & jur*

& jur. l. 6. C. de ſentent. & jure Canonico requiritur, ut judices ſedeant, *cap. ult. de ſentent. in 6.*

Si à non competente judice judicatum eſſe dicatur. Tit. 48. Lib. 7. Cod.

Valetne ſententia ab incompetente judice lata?

Nullius eſt [a] momenti, *l. ult. C. h.* ut ſi judex militaris de negotio civili, *l. 2. C. h.* vel de proprietate, qui datus eſt ad quæſtionem poſſeſſionis, pronunciaverit, *l. 3. C. h.* vel judicaverit ſupra modum juriſdictionis in ſumma, *l. 1. C h. l. fin. D. de juriſd.* quo caſu nec ad concurrentem ſummam ſententia valet, quia forma non eſt ſervata. (*v. l. 34. C. de donat.*)

[a] Ita ſæpiſſime judicatum refert, *Chriſtin. vol. 4. deciſ. 94. n. 2.* In Gallia autem nullitates non obtinere, ideoque ſemper appellandum eſſe à ſententia ab incompetente judice lata tradit *Autum. C. h.* quod & noſtris moribus admitti poſſet, ſi ab eo judice judicatum ſit, à quo appellare licet.]

Quid, ſi exiſtimaretur eſſe competens, cum non eſſet, annon erunt rata, quæ coram illo ſunt geſta?

Siquidem fuerit ipſi data poteſtas ab eo, qui poteſtatem dandi habebat, ſed propter qualitatem perſonæ non poterat eſſe judex, rata erunt, *l. 3. D. de offic. prætor.* ſecus, ſi poteſtatem illam non ſit conſecutus à ſuperiori, *l. fin. D. de juriſdict.*

Quid, ſi plures judicare ſint juſſi?

Omnes pronunciabunt, alioquin ſi unus abſit, ſententia nullius erit momenti. Sequi autem oportet, ſi omnes ſint præſentes, pluralitatem ſuffragiorum: nec unus contradictione ſua poteſt impedire, licet juraverit ſibi non liquere, *l. 36, 37. 39. D. de re jud. l. 27. §. 3. D. de recept. arbitr.*

De Sententiis præfecti prætorio. Tit. 42. Lib. 7. Cod.

Eſtne quid ſingulare in ſententiis præfectorum prætorio?

His, cum vice Principis juriſdictionem exerceant in

cauſis judicandis, data eſt prærogativa, ut nequeat ab ipſis [a] appellari, ſed reviſio peti poſſit intra biennium à ſententia lata, *l. unic. C. h.* Reſtitutio adverſus eorum ſententias peti nequit, niſi coram illis ipſis, vel Principe, *l. unic. D. de offic. præf. prætor.*

[a] Idem de Supremæ in Hollandia Curiæ, quæ præfectorum prætorio vice fungitur, ſententiis ſtatutum eſt, *Inſtruct. ejuſd. Cur. art.* 284.]

Quæ differentia eſt inter reviſionem & appellationem?

In reviſione non admittuntur novæ allegationes vel probationes, & permittitur executio ſub cautione, modo propoſita ſit intra decennium, vel alias ſine cautione, *Nov.* 119. *cap.* 5. *auth. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imperat. offer.* Deinde reviſio non admittitur ſecundo, *l.* 5. *C. eod.* quæ omnia in appellatione ſunt diverſa.

Qui ſecundum noſtros mores in hiſce cauſis aſſimilantur præfectis prætorio?

Summus Senatus, qui juri dicundo à Principe ſuo loco præfectus eſt: qualis eſt Suprema Curia.

De ſententia, quæ ſine certa quantitate profertur. Tit. 46. Lib. 7. Cod.

Valetne ſententia ſine certa quantitate?

Nequaquam, §. 32. *Inſt. de action. l.* 3. *C. h.* niſi judex ad ſummam alibi expreſſam ſe retulerit, *arg. d. l.* 3. *l.* 59. §. 1. *D. de re judic.*

Quid, ſi ſub conditione quid ſit injunctum per ſententiam?

Valebit, *l.* 1. §. 5. *D. quand. appell.* modo ex ea ſententia non oriatur nimia incertitudo, *argum. d.* §. 5.

An ergo ſemper exprimenda ſunt omnia & ſingularia?

Sufficit in univerſalibus judiciis in genere univerſitatem adjudicare, licet res ſingulæ non ſint ſpecialiter expreſſæ: eodem modo & in generalibus non obeſt generalitas; uti ſi condemnetur quis ad rationes reddendas, gregem reſtituendum: etiam in particularibus,

ſi quid alternative petatur, vel ad factum agatur: vel cum certa eſt ſententia dicta in principali, poterit in acceſſoriis, uti fructibus, uſuris, & eo quod intereſt, in genere ferri ſententia.

De Sententiis, quæ pro eo quod intereſt proferuntur. Tit. 47. Lib. 7. Cod.

Quomodo ſententia ferri debet, cum de eo quod intereſt taxando diſputatum eſt?

In hac re deciſio eſt notabilis in *l. unic. C. h.* Si ſint caſus certi, duplum judex excedere non poteſt. Si incerti in tantum, quantum religioni judicis conveniens videtur, fiet condemnatio.

Qui ſunt caſus certi?

Qui habent certam quantitatem vel naturam, *d. l. unic.* quales ſunt in contractibus, ex quibus id quod in obligationem deductum eſt, certam æſtimationem recipit; ut venditiones, locationes, permutationes & ſimiles.

Quid hæc eſt, Iudex non poteſt excedere duplum?

Judex non poteſt nomine ejus quod intereſt condemnare ultra duplum, cui ſimplum ineſt: ſimplum autem eſt, res ipſa de qua litigatur ejuſque vera æſtimatio.

Quod pretium ſpectatur?

Non quod datum vel promiſſum eſt, ſed pretium ejus temporis, quo Intereſſe æſtimari debet.

Quid, ſi juramento in litem ſit æſtimandum id quod intereſt ob dolum?

Non pertinet ad *d. l. unic.* In infinitum enim jurare licet, & affectionis habetur ratio, *l. 68. D. de rei vindic.*

Quid dicendum eſt de pœnis?

In pœnis ex maleficiis non procedit regula, *l. unic.* quia in *d. l. unic.* contractuum tantum fit mentio, fac. *l. 67. §. 1. D. h. de furt.* Pœnas autem conventionales ab hac regula non excipimus, *arg. l. 44. D. de uſur. junct. §. fin. Inſt. de Verb. Oblig.*

Qui

Qui ſunt caſus incerti?

Qui incertam habent æſtimationem, quantitatem, vel naturam, uti eſt obligatio ad factum, *l.* 13. §. 1. *D. de re judic. l.* 72. *in fin. D. de Verb. Oblig. d.* §. *fin. Inſt. eod.* pariter & quæſtio de poſſeſſione rei alicujus, *l.* 1. §. 31. 40. *D. de vi & vi arm.* emptio jactus retis, *l.* 12. *D. de act. empt.*

Quomodo æſtimatur id quod intereſt?

Et damni & lucri habetur ratio, *l.* 13. *D. rem. rat. hab. l. un. C. h.* niſi injuſtum ſit lucrum, *l.* 71. §. *ult. D. de furt.* Fietque æſtimatio utilitatis ſecundum communem rerum functionem, *l.* 63. *D. ad L. Falcid.* eamque quæ circa res ipſas eſt, *l.* 21. §. 2. *D. de act. empt.* cum alias in actione de eo quod certo loco, etiam extrinſecum lucrum ſpectetur, *l.* 2. §. *pen. & ult. D. de eo quod cert. loc.* (*v. l.* 19. §. 4. *ff. de negot. geſt.*)

Quomodo ſolet diſtingui à DD. id quod intereſt?

Eſt aliud conventum, quod eſt pœna, *d.* §. *fin. Inſt. de Verb. Obl.* Aliud ſingulare, quod eſt affectionis, cujus non habetur ratio, niſi ut actio detur, *l.* 35. *D. de minor. l.* 36. *D. de bon. libert.* vel cum juratur in litem, *l.* 68. *D. de rei vindic.* Aliud commune, quod revera eſt id, de quo hoc loco agitur.

De Fructibus & litium expenſis. Tit. 51. Lib. 7. Codic.

Annon & judex debet condemnare victum in expenſas?

Omnino, *Nov.* 82. *c.* 10. *auth. poſt jusjurand. C. de judic. l.* 79. *D. eod.* §. 1. *in fin. Inſt. de pœn. tem. litig.* Idem etiam admittendum eſt in criminalibus, *arg. l. ult. C. h.*

An nunquam victor poteſt condemnari in expenſas?

Id fieri poteſt cum per eremodicium eſt condemnatus, quia litem deſeruit, *l.* 13. §. 2. *C. de judic.*

Debetne præciſe fieri condemnatio in expenſas?

Poſſunt & compenſari impenſæ, ſi juſta utrimque fuerit litigandi cauſa.

Quid, ſi non ſint petitæ impenſæ?

Æque poteſt judex in eas condemnare, *arg. l.* 42. *D. de re jud.* Si judex nihil pronunciaverit de iis, poſtea novo judicio peti non poſſunt, *l.* 3. *C. h.*

Quæ proprie ſunt expenſæ litis?

Neceſſariæ, *Nov.* 82. *c.* 7. quibus etiam accenſeri poſſunt conſilia Doctorum.

Poteſtne advocatus petere expenſas in propria cauſa?

Non recte, ſed ſub nomine damni ipſi quid eſt tribuendum; potuiſſet enim interim aliis rebus vacare.

Annon & aliorum debet judex habere rationem?

Fructuum, aliarumque acceſſionum, *l.* 1. *C. h. l.*35. §. 1. *D. de rei vindic. l.* 2. *C. h.*

Quid, ſi non ſint petiti?

De illis, qui percepti ſunt ante litem inchoatam, non cognoſcit judex niſi rogatus, *l.* 25. §. 8. *D. de adil. edict.* Præterquam in petitione hæreditatis, *l.* 40. §. 1. *&* 2. *D. de petit. hæred.* De iis autem, qui poſt litem inchoatam percepti ſunt, recte ſententiam fert, *l.* 10. *D. de uſur.*

Quomodo & quando judex ſententiam proferre debeat præſentibus partibus, vel una parte abſente. Tit. 43. Lib. 7. Cod.

Poteſtne judex abſentibus & non vocatis partibus ſententiam dicere?

Nequaquam; ſunt enim ad eam audiendam partes citandæ, *l.* 47. *D. de re judic. l.* 7. *C. h.* Cum autem præſentibus partibus lis eſt inchoata, & contra abſentem pronunciatum, poterit abſens non contumax appellare, *l. fin. C. h.* aliàs ſententia ibit in rem judicatam, *arg. d. l. fin.*

Quid,

Quid, ſi per contumaciam quis abſit?

Non tantum recte ſententia eſt lata, verum etiam non admittetur appellatio, *l.* 53. *D. de re judic. l.*23. §. *fin. D. de appellat.* (*v. l.* 1. *C. quor. appell.*)

Debetne neceſſario judex contra contumacem pronunciare?

Siquidem ex actis appareat, eum juſtam fovere cauſam, poterit abſolvi, vel adverſarius condemnari, *l.* 1. *C. h.*

At obſtare videtur d. l. 53. *D. de re judic.*

Contumax damno litis eſt mulctandus, *d. l.* 53. *l. ult.* §. 1. *D. de appellat.* niſi adverſarii ſit injuſta cauſa: & deinde loquitur *d. l.* 53. proprie de eo, qui jus dicenti non obtemperavit, hoc eſt, extremum, quod in juriſdictione eſt, non fecit.

Quomodo quis dicitur proprie contumax?

Si evocatus tribus edictis, vel uno peremptorio non comparuerit, *d. l.* 53. §. 1. *l.* 9. *C. h.*

Annon ſunt caſus, quibus quis à contumacia poteſt excuſari?

Sunt varii: uti adverſa valetudo, neceſſaria abſentia, *l.* 10. *C. h. d. l.* 53. §. 1. minor ætas, *l.* 6. *C. h.* ignoratio edicti peremptorii, *l.* 1. §. *penult. D. quæ ſentent. ſin. appell.* ſi ſententia ſit lata die feriato, vel inſolito loco, *l.* 4, 5. *C. h.*

Quid, ſi abſens reverſus cognoverit ſe condemnatum?

Debet illico conqueri, & petere judicium redintegrari; alias nec appellatio nec reſtitutio in integrum inſtitui poterit, *l.* 3. *C. h.*

Si actor contumaciter abſit, quid juris?

Abſolvitur reus ab inſtantia, nec aliter actor auditur, quam refuſis expenſis & facta ſatiſdatione judicio ſiſti, niſi reus malit litem peragere, *auth. qui ſemel. C. h.* Si reus ſit contumax, mittitur actor ante litem conteſtatam, ſi res exigat, in poſſeſſionem bonorum rei juxta debiti quantitatem, *l.* 8. *C. h. Nov.* 53.

De Sententiis ex breviculo recitandis. Tit. 44. Lib. 7. Cod.

Quæ forma eſt ſervanda in ſententia recitanda?

Sententia ſcribenda, & relata in breviculum ſive compendium, recitanda eſt coram partibus, *l. 1, 2, 3. h.* niſi lites ſint viles, *authent. niſi. C. h.* Magiſtratus quoque illuſtres non tenentur ex ſcripto vel ipſimet recitare, *d. l. 2.*

Sententiam reſcindi non poſſe. Tit. 50. Lib. 7. Codic.

Poteſtne ſententia poſtea mutari?

Nec ſuam nec prædeceſſoris ſententiam licet corrigere vel retractare, *l. 1. C. h. l. 55. D. de re jud.* ne quidem ſub prætextu exceptionis peremtoriæ omiſſæ, *l. 2. C. h.* licet & judex profiteatur ſe ſententiam tuliſſe contra conſcientiam. (*v. l. 20. ff. de recept.*)

Quid juris in interlocutoria?

Poteſt re integra & parte citata, ſi de ejus præjudicio agatur, revocari, *l. 14. D. de re jud.*

Quid, ſi ipſo jure ſententia ſit nulla?

Non opus eſt reſciſſione, & condemnationis verbum tenet, *l. 4. §. 6. D. de re judic.* quapropter idem judex cauſam ex integro cognoſcet, *l. 59. §. fin. D. eod.*

An ex iiſdem actis poteſt denuo ſententia ferri?

Recte, ſi vitium ſit in forma ſententiæ ferendæ, non ſi vitium reſpiciat merita & jus ordinarium cauſæ.

An ergo poteſt judex eam interpretari?

Non eſt dubium, *l. 46. D. de re judic. l. 4. §. 1. D. de appellat.* Qui enim interpretatur, proprie nihil immutat.

Quid, ſi ſemel ſit interpretatus?

Poſtea id non poteſt corrigere, *d. l. 55. D. de re judic.*

De

De pœna judicis, qui male judicavit, vel ejus qui judicem vel adverſarium corrumpere curavit. Tit. 49. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi judex male judicaverit?

Si directo contra leges, ſententia ipſo jure eſt nulla, *l. 2. C. quand. provoc. non eſt neceſſ.* alias quidem valet, propter authoritatem judicii *l. 65. §. 2. D. ad Trebell.* ita tamen, ut judex litem ſuam faciat, *l. ult. D. de extraord. cognit.* & ſi pretio vel gratia ſit corruptus, ſit infamis: ac propter dolum nullius momenti eſt ſententia, *l. 7. C. quando prov. non eſt nec.* & jure novo triplum pecuniæ quam accepit, duplum ejus quæ ei promiſſa eſt, fiſco præſtat, dignitate amiſſa, & ſi criminalis ſit cauſa, confiſcatis omnibus bonis exulare jubetur, *Nov. 144. c. 2.*

Quid præſtat is qui corrumpit judicem?

Amittit cauſam, niſi ſeipſum detulerit, & judicem eſſe corruptum probaverit, *l. 1. & auth. ſeq. C. h.*

Comminationes, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones, authoritatem rei judicatæ non habere. Tit. 57. Lib. 7. Cod.

Habentne vim rei judicatæ comminationes, epiſtolæ, programmata, ſubſcriptiones?

Nequaquam, *l. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. C. h.* partium enim allegationes audiri & examinari debent. Nec fas eſt definiri temere, quod magnam deliberationem requirit, *l. 5. fin. C. h.*

Si ex falſis inſtrumentis vel teſtimoniis judicatum ſit. Tit. 58. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi ex falſis inſtrumentis vel teſtimoniis ſententia ſit lata?

Non habebit [a] effectum ſententia, at reſtitutio in integrum poteſt peti, *l. 33. D. de re judic.* atque ea ratione ſententia non tenet, *l. 1. & ſeqq. C. h.*

[a] Hoc noſtris & Gallorum moribus ita demum obtinet, ſi à ſupremis Curiis, à quibus appellare nefas, ſententia lata ſit; nam alioquin à ſententia ab inferioribus judicibus ex falſis inſtrumentis lata appellandum eſt, *Rebuff. ad Conſtit. reg. de litt. civil. art. unic. gloſſ.* 3. *n.* 1, 2.]

Quæ debent ad hanc rem probari?

1. Quod falſa ſint inſtrumenta, *d. l.* 33. 2. Quod in priori judicio nulla ea de re ſit habita cognitio, *l.* 1. *C. h.* 3. Quod judex motus fuerit per falſa inſtrumenta aut teſtimonia ad ſententiam ita dicendam, *l.* 3. *C. h.*

Annon interim ſuſpendenda eſt executio?

Omnino, *l.* 4. *C. h.* modo crimen falſi fuerit illatum, *d. l. fin.*

De Executione rei judicatæ. Tit. 53. Lib. 7. Cod.

Quando ſententia eſt executioni mandanda?

Cum tranſit in rem judicatam, cum condemnatus paſſus eſt tempus appellandi exſpirare, vel renunciavit appellationi ſive terminum ſolutioni petiit.

A quo facienda eſt executio?

Ab eo, qui juriſdictionem habet, *arg. l.* 4. *D. de Juriſdict.*

Quid, ſi res, in quam executio facienda eſt, ſita ſit in alieno territorio?

Poteſt judex ejus loci rogari, ut ſententiam exſequatur, *l.* 15. §. 1. *D. de re judic.*

Quis ordo ſervatur in executione?

Sive in rem ſive in perſonam mota ſit actio, fit executio in res, ad quas condemnatio eſt facta, ſi haberi poſſint: ſi haberi non poſſint, in æſtimationem earum, pignoribus captis, *l.* 7. *C. h.* & quidem primo in pecuniam numeratam, *l.* 15. §. 2. *& ſeqq. D. de re jud.* ſi illa non ſit, in res mobiles: ſi nec illæ ſint nec ſufficiant, in res immobiles, poſt illas in nomina, *d. l.* 15. §. 2. Si nomina capiantur, ſatis eſt denunciationem

fieri

fieri debitori, ne creditori ſuo ſolvat. Executioni autem non ſunt ſubjecta militum ſtipendia, niſi res aliæ nullæ inveniantur, *l.* 4. *C. h.*

Quid, ſi pignoribus captis nullus inveniatur emptor eorum?

Poſſunt ipſa pignora in ſolutum à debitore dari. *Nov.* 4. *c.* 3. Si ex fraude debitoris fuerit factum ut non inveniretur emtor, fiet miſſio in bona, *l.* 3. *C. h.*

Habetne executio ſemper effectum in ſolidum?

Sunt nonnulli, qui non in ulterius tenentur, quam facere poſſunt; ut Parentes, Patroni, Socii, (ſi contra eos ex cauſis ſocietatis agatur) Donatores, Maritus, & ſimiles, *l.* 16. *& ſeqq. ff. de re jud. l.* 15. *§. ult. l.* 26. *l.* 17. *ff. ſolut. matrim.*

Inter alios acta vel judicata aliis non nocere. Tit. 60. Lib. 7. Cod. Et,

Quibus res judicata non nocet. Tit. 56. Lib. 7. Cod.

Soletne res inter alios acta aliis præjudicare?

Non ſolet, *l.* 2. *C. quib. res judic.* licet etiam egerint conjuncti vel conſortes, qui mandatum non habent, *l.* 1. 3. *C. eod. l.* 7. *C. de reb. cred.* licet & quis ſciverit aliunde cauſam agi, *l.* 2. *C. h. l.* 63. *ff. de re judic.*

Sed annon ſcienti ſolet eſſe præjudicium?

Non, niſi is, cui primæ defendendi partes ſunt, patiatur ſecundum agere vel defendere, *d. l.* 63. vel niſi jus ejus, qui non egit, pendeat à jure ejus, qui egit, *l.* 8. *§. penult. ff. de inoffic. l.* 3. *ff. de pign.*

De Uſuris rei judicatæ. Tit. 54. Lib. 7. Cod.

Quæ uſuræ in cauſis judicatis ſolent præſtari?

Poſt quadrimeſtres inducias, quæ condemnatis in actione perſonali dantur à die ſententiæ, *l.* 2. *l. ult. in fine C. h.* centeſimæ [a] ex ſorte præſtandæ ſunt: non ex uſuris, licet ante judicium ceſſerint, *l.* 1, 2, 3. *C. h.*

[a] Id moribus noſtris non obſervatur, uſuræ n. rei judicatæ hodie non præſtantur, niſi in condemnationem deductæ ſint, *Neoſtad. Supr. Cur. deciſ.* 38. *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 105. *n.* 4. *Rebuff. ad Conſt. Reg. in proœm. gloſſ.* 5. *n.* 90.]

Si plures una ſententia ſint condemnati. Tit. 55. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi plures una ſententia condemnentur, debentne ſinguli teneri in ſolidum, & in ſingulos poteſt fieri executio?

Non in ſolidum, ſed pro virili parte, etiamſi omnes condemnati [a] ſint ad certam quantitatem, *l.* 1, 2. *C. h. l.* 43. *D. de re judic.* quamvis cæteri non ſint ſolvendo, *d. l.* 2. ac ſinguli ante condemnationem fuerint in ſolidum obligati, *arg. d. l.* 2. niſi in ſententia expreſſum ſit, ſingulos condemnari in ſolidum; vel ſit additum, ſupplendum eſſe à cæteris, ſi unus non ſit ſolvendo, *l.* 1. *C. h.* vel niſi ſit res talis, quæ non poſſit pro parte præſtari, *l.* 2. §. 1 & 2. *D. de Verb. Oblig. l.* 192. *pr. D. de Reg. Jur. l.* 17. *D. de ſervit. l. ult. D. de ſervit. legat. junct. l.* 65. *de evict.* vel niſi non ut ſinguli, ſed ut univerſi ſint judicati, *l.* 4. §. 2. *D. de re judic.* vel niſi plures unius delicti nomine ſint condemnati, *arg. l.* 11. §. 2. *D. ad L. Aquil.*

[a] Quæri hic poſſit, an ſententia contra reum lata abſque novo proceſſu executioni mandari poſſit contra fidejuſſorem de judicatum ſolvendo? Negativam Jure civili veriorem eſſe eleganter defendit *Harbajus l. ſing. quotid. quæſt. c.* 4. atque ita in ſenatu Sabaudiæ judicatum refert *Faber C. t. lib.* 8. *tit.* 28. *def.* 8. Affirmativa tamen communi Doctorum calculo prævalet, adeoque noſtris & aliorum moribus recepta eſt, ita ut in literis executorialibus fidejuſſoris quoque nomen exprimi ſufficiat, *Radelant. Cur. Traject. dec.* 16. *Autumn. h. Chriſtin. vol.* 4. *dec.* 105. *n.* 3. *Mynſing. cent.* 4. *obſ.* 96.]

Tit. 2. De Confeſſis. Tit. 59. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi quis confeſſus ſit in jure?

Habetur pro judicato, *l. unic. C. h.* & eadem tempora ei tribuuntur, quæ condemnatis, per *l. 21. D. de jud. & 31. ff. de re judic.*

Quis debet confiteri, ut confeſſus habeatur pro judicato?

Quiſque in ſua cauſa: confeſſio enim alterius alteri non præjudicat, *l. 11. §. 1. ff. de interr. in jur. faciend. l. un. C. h.*

Quando vere dicitur quis confeſſus, ut pro judicato habeatur?

1. Si ſit facta confeſſio coram judice, eoque competente, *l. unic. C. h. l. 4. extr. de judic.* extrajudicialis enim vere non probat, *l. unic. C. l. 6. §. 3. D. h.* niſi parte præſente facta legitime poſſit probari, *l. 25. in fin. de probat. l. 13. C. de non num. pec. l. 18. C. de teſtib.* 2. Si confeſſio ſit certa, & facta ex cauſa certa, *d. l. 6, in princ. ff. h.* 3. Si confiteatur is, qui poteſt obligari, & qui non errat, *l. 2. ff. de jur. & fact. ignor.*

Annon peti poteſt in integrum reſtitutio?

Aliquando id neceſſe eſt; uti ſi impubes ex autoritate tutoris, vel minor quid ſit confeſſus, *d. l. 6. §. 5.*

Quid, ſi Procurator ſit confeſſus abſente domino?

Si id ei non ſit ſpecialiter mandatum, non nocebit domino, quod & in advocato procedit, *d. l. 6. §. 4.* niſi neceſſitas ei reſpondendi fuerit impoſita, *leg. 25. §. 1. D. ad L. Aquil.* Procurator vero ſine mandato confeſſus ſibi præjudicat, *l. 9. §. 4. D. de interrog.*

Nocetne & in criminalibus ſola confeſſio?

Siquidem nulla ſit alia probatio, confeſſiones reorum pro exploratis facinoribus non habentur, *l. 1. §. 17. & fin. ff. de quæſt.*

Quid, ſi quis confeſſus ſit partem ejus quod objectum eſt, & non fuerit acceptatio facta?

Aut ſunt diſtincta capitula, ſuper quibus confeſſio eſt facta: hoc caſu licet partem rejicere, *arg. l. 5. ff. de*

legat. 2. *l.* 10. *D. de uſu & uſufr.* Aut eſt idem actus, cujus pars tantum acceptatur. hoc caſu locum habet regula: Pro parte non poteſt probari, pro parte reprobari, *arg. l.* 4. *D. de legat.* 2. *l.* 38. *de legat.*

Poteſtne confeſſio coram judice ſemel recte facta revocari?

Non poteſt: magis itaque, ſi geminata fuerit, niſi error fuerit commiſſus.

Quid, ſi geminata ſit extrajudicialis?

Non nocebit, ſi parte abſente ſit facta. Nec contrarium eſt in *l.* 22. *C. ad SConſult. Vellejan.* quia ibi agitur de amiſſione ſingularis privilegii: uti nec in *l.* 3. *C. de plus petit.* cum ibi non tractetur de confeſſione ſecunda quæ fit parte abſente, ſed cautione ſecunda præſenti tradita.

Debetne poſt confeſſionem ſententia ferri?

Non eſt neceſſe ad certitudinem cauſæ de qua judicandum eſt, *l.* 25. §. 2. *D. ad L. Aquil. l.* 1. *D. de confeſſ. l.* 56. *D. de re jud.* ſed ad executionem judicati.

Quid, ſi quis ſit confeſſus in articulo mortis?

In præjudicium aliorum talis declaratio nihil operatur, tam in civilibus, *l.* 6. *C. de teſtam.* quam in criminalibus, *l.* 3. *D. ad SConſult. Syllanian.* Secus quoad hæredes, ſi teſtator dicat ſibi ſolutum eſſe, *l.* 1. & 4. *C. de falſ. cauſ. adject.* vel ſi aliquem liberet à crimine, *l.* 2. *D. ad SConſult. Syllan.*

Quid, ſi teſtator confeſſus ſit ſe debere?

Si hæredes probare poſſint, nullam eſſe cauſam debiti, audiendi ſunt, *l.* 93. §. 1. *D. de legat.* 3. & quidem id non erit nullius momenti, quia tanquam fideicommiſſum, non vero ut debitum, exigetur, *l.* 28. §. *ult. D. de liberat. legat.*

Tit. 3. De ceſſione bonorum. Tit. 71. Lib. 7. Cod.

Quod tandem remedium dabitur debitoribus, ſi omnibus, quibus debent, non poſſint ſatisfacere?

Eſt miſerabile beneficium [*a*] ceſſionis, per quod debi-

debitores hæc conſequuntur. 1. Ne detrudantur in carcerem, *l.* 1. *C. h.* 2. Si pervenerint ad pinguiorem fortunam, ne teneantur in ſolidum, ſed quantum facere poſſunt, §. *fin. Inſt. de action. l.* 6, 7. *D.h.* 3. Ne fiant infames, *l.* 1. *C. h.*

[*a*] Vide de hoc beneficio, *Grot. introd. l.* 3. *part.* 51. *Edict. Carol.* V. *edit.* 19. *Maji* 1544. *Zypa. notit. jur. Belg. h. Chriſtin. vol.* 4. *dec.* 124. *Brun. tract. de bonor. ceſſ.*]

Quibus eſt permiſſum bonis cedere?

Quibuslibet, ſive ſint filiifamilias ſive patres, *l.* 7. *C. h.* licet etiam juraverint ſe ſoluturos, niſi ſpeciali jure prohibeantur; quales ſunt, qui bona in fraudem creditorum alienarunt, qui foro cedunt magna patrimonii parte ſublata, vel luxurioſe bona conſumſerunt, qui ſcientes ſe non eſſe ſolvendo æs alienum contraxerunt, etiam tutores ex adminiſtratione tutelæ vel adminiſtratores piæ cauſæ, etiam ii, qui beneficium competentiæ habent, ut & qui poſt inficiationem debiti convincuntur.

Ex quibus cauſis admittitur ceſſio?

Ex cauſis civilibus, non criminalibus, licet etiam condemnatio in mulctam pecuniariam eſſet ſecutura; non ex cauſis munerum declinandorum, *l.* 5. *C. h.* vel debitis tributorum, *d. l.* 5.

Quid, ſi quis renunciaverit huic beneficio?

Non debet ei adimi ex eo ſolo beneficium, ſiquidem inopinata fortunæ adverſitas ipſi ſupervenerit, licet etiam juraverit ſe non uſurum hoc beneficio, *arg. l. ult.* §. *ult. D. de his quæ in fraud. creditor.*

Quomodo facienda eſt bonorum ceſſio?

Poteſt fieri vel in jure vel extra jus, etiam per nuntium vel epiſtolam, *l. fin. D. h.*

Quid, ſi creditores inter ſe diſſentiant in eo, utrum quinquennales induciæ an beneficium ceſſionis admittendum ſit?

Spectandum eſt, à quorum parte ſit ſumma major debiti, licet ſit æqualis numerus creditorum, aliive ſint

ſint hypothecarii, alii chirographarii. Sin autem in quantitate & numero creditores ſint æquales, magis audiendi ſunt, qui inducias concedunt, *arg. l. fin. C. h. t.*

Prodeſtne beneficium ceſſionis etiam fidejuſſoribus?

Nequaquam, quoniam perſonæ cohæret, §. *fin. Inſt. de replic. junct. l. 7. pr. & §. 1. ff. de except.* uti nec induciarum quinquennalium.

Tit. 4. Quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur?

Annon ſolent creditores in bonorum poſſeſſionem mitti?

Solent, [a] quoties debitor animo fraudandi latitat, nec à quopiam defenditur, *l. 3. l. 9. C. de bon. auth. judic. l. 7. §. 1 & 2. D. h.*

[a] Noſtris & Gallorum moribus propter reorum contumaciam actores non mittuntur in bonorum poſſeſſionem, ſed contra contumaces ad definitivam proceditur, *Zypa. de Dolo & contum. verſic. nemo. Chriſtin. vol. 4. deciſ. 224. in f. Autumn. h. Mornac. in l. 1. C. de reſtit. milit.*]

Quid, ſi contra quoſdam latitet fraudandi animo, contra quoſdam non?

Æque fiet miſſio, *d. l. 7. §. 7.*

Quid in pupillis, furioſis, & prodigis?

Et in horum bona poteſt fieri miſſio, non ex cauſa latitationis, *d. l. 7. §. 9.* ſed ſi non defendantur, *d. l. 7. §. 10. junct. l. 3, 4, 5. ff. h.* Sin autem poſtea defendantur, cogitur miſſus poſſeſſionem deſerere, *d. l. 5. §. 2 & 3.*

An & creditor conditionalis mittitur?

Recte ex primo decreto, *l. 6. ff. h.* non ex ſecundo, *l. 14. in fin. ff. h.*

Quis eſt effectus decreti primi?

Tantum creditor conſequitur cuſtodiam rerum, *l. 12. ff. h.* non poſſeſſionem, multo minus dominium: quod verum eſt, tam in actione perſonali, quam reali.

Quid,

Quid, ſi debitor non compareat ad ſe defendendum?

Mittendus eſt creditor ex ſecundo decreto, poſt annum elapſum à primo, intra quem ſi debitor compareat & caveat poſſeſſionem recuperare poteſt, *l. 8. in fin. C. de præſcript. 30 annor.* & non tantum in actione perſonali, ſed & reali præſtat ſecundum decretum petere, ob generalitates textuum.

Quis eſt effectus ſecundi decreti?

Conſequitur creditor jus veræ poſſeſſionis, uſucapiendi conditionem & fructuum utilitatem, *l. 8. D. de damn. infect. l. 3. §. fin. D. de acquir. poſſ.* non vero dominium, niſi longi temporis poſſeſſio acceſſerit, *l. 15. §. 16. D. de damn. infect.* quo ſenſu explicari debent *l. 1. D. de fund. dotal. l. 7. §. 8. D. commun. divid. junct. l. 4. D. eod.*

Prodeſtne miſſio tantum miſſis?

Non tantum miſſis, ſed & omnibus aliis creditoribus, qui eandem cauſam debiti prætendunt, *l. 12. D. de bon. autor. jud. poſſ.* ſiquidem præſentes intra biennium vel abſentes creditores intra quadriennium compareant, & creditum ſuum probent, nec non expenſas factas refundant. (*v. l. ult. C. de bon. auth. jud. poſſ.*)

Tit. 5. De rebus authoritate judicis poſſidendis, vel venundandis. Tit. 72. Lib. 7. Cod.

Poteſtne propria authoritate poſſeſſio accipi?

Nullo modo, ſed deſideratur ad eam rem authoritas judicis.

Quid, ſi debitor perſeveret in eadem contumacia?

Judicis eſt præfigere certum tempus, quo elapſo bona poſſunt diſtrahi; *l. 9. C. h.* ut facta diſtractione creditoribus ſatisfiat.

Ubi manent fructus?

Ex primo decreto miſſi tantum eos cuſtodiunt, qui à debitore ſunt percepti; vel percipiunt & cuſtodiunt, quos debitor negligit percipere, *l. 5. §. 22. D. ut*

ut in poſſeſſ. Ex ſecundo decreto miſſi ipſi fructus percipiunt, & vendunt, vel rem locant in commodum omnium, *l.* 8. §. 1. *l.* 9. *pr.* & §. 1. *D. h. t.*

Quid, ſi res fuerit ante à debitore locata?

Stabitur ei locationi à creditoribus miſſis, modo nihil in fraudem factum ſit, *d. l.* 8. §. 1. Nec obſtat, quod emptor non teneatur conductionem à venditore factam ſervare, *l.* 9. *C. de locat. & cond.* eſt enim alia ratio venditoris qui rem ſingularem emit, quam creditoris qui in res debitoris mittitur.

Quid in impenſis ſtatuendum?

Et illæ ſunt reſtituendæ, ſi ſint bona fide factæ: nec oberit quod non profuerint debitori, *d. l.* 9. §. 2 & 4.

Quid, ſi debitor poſt miſſionem ex ſecundo decreto veniat, & ſe defendere velit?

Non audietur, niſi ſolvat omne damnum, præſtetque fidejuſſorem de lite proſequenda, *Nov.* 53. *c.* 4.

Tit. 6. De privilegiis creditorum.
De privilegio fiſci. Tit. 73.
De privilegio dotis. Tit. 74. Lib. 7. Cod.

Debentne omnes creditores eodem modo ad bona debitoris admitti?

Nequaquam, habenda enim eſt ratio hypothecarum, & privilegiorum, de qua re ſupra ad tit. qui potiores in pign. Hypothecæ tantum ex tempore, *l.* 4. *C. qui pot.* privilegia ex cauſa [a] æſtimantur, *l.* 32. *D. h.* cujus cauſæ ordo ex lege ſola accipiendus. ſic privilegium ob impenſas funeris omne creditum antecedit, *l. penult. D. de relig.* Poſt hoc ſuccedit privilegium in primipilo, *l. fin. C. de primipil.* vel in tributis publicis, *l.* 1. *C. ſi propter penſitat. publ.* Poſt hoc, privilegium ex cauſa emptæ militiæ acquiſitum, ſecundum formam *Nov.* 97. *c.* 4. Poſt hoc privilegium mulieris in dote; de quo in *l.* 12. *C. qui pot. & in l. d. Nov. c.* 3. & 4. quod locum habet, ſi vel ipſa vel liberi hæredes agant de dote, *d. l.* 12. *in fin.* non ſi alii hæredes,

l. unic. C. h. de privil. dotu. Poſt hoc creditoris, cujus pecunia res eſt empta, & pro pecunia obligata, *l.* 7. *C. qui pot.* vel pupilli, cujus nummis res eſt empta, *l.* 7. *D. qui potior.* Poſt hoc creditorum, ob ſumptus factos ad refectionem rei obligatæ, *l.* 5. *&* 6. *D. qui pot. l.* 1. *D. in quib. cauſ. pign. d. Nov. c.* 3. ſive tacite ſive expreſſe, *Dd. Ll.* Privilegia hæc prædicta, & ſi quæ ſunt alia, ſunt ſupra hypothecas: & creditores ex iis privilegiis præferuntur hypothecariis. poſt creditores privilegiarios veniunt hypothecarii ex ordine temporis, inter quos & fiſcus eſt, qui ex contractu nullam habet prærogativam, *l.* 8. *D. qui pot. in pign.* niſi in bonis poſt contractum acquiſitis, *l.* 28. *D. de Iur. fiſc.* quorum ratione habet privilegium etiam ſuprà hypothecam. Ad ordinem hypothecariorum tantum ſunt etiam referendi pupilli, pro adminiſtratione tutorum, licet privilegium iis ſit datum, *l.* 19. §. 1. *D. de reb. auth. jud.* miſſi in poſſeſſionem, ac qui ex cauſa judicati pignus acceperunt, vel ex arreſto ſibi id compararunt, *l.* 10. *l.* 11. *D. l.* 2, 4, 6, 7, 8. *C. h. l.* 5. *C. ut in poſſeſſ. legat. l.* 15. §. *quid ſi res. D. de re judic.* Eo tantum obſervato, quod miſſi in poſſeſſ. ex ſola cauſa miſſionis inter miſſos nullum habeant jus prælationis, *l.* 10. *C. de bon. autor. jud. poſſ. l.* 12. *D. eod.* Poſt hypothecas privilegiati hunc fere habent ordinem. Primum locum tenent, qui pecuniam apud nummularios depoſuerunt ſine fœnore, *l.* 7. §. 2. *D. depoſ. l.* 24. §. 2. *D. de reb. author. jud.* Secundum, qui in navem fabricandam, &c. vel in cibaria nautarum crediderunt ſine pignoris mentione, *l.* 26. 34. *D. eod.* non ſi in rem emendam, niſi pecunia ſit militis, pupilli, vel dotalis. Tertium, qui ſimplex habent privilegium: quales ſunt, reſpublica, *l. penult. in fin. D. eod.* pupilli in bonis eorum, qui negotia ex amicitia geſſerunt, *l.* 23. *D. eod.* Quartum ii, quorum pecunia ad privilegiatos pervenit ex deſtinatione creditoris, *l.* 24. §. *fin. D. eod.* Poſt hoſce reliqui creditores chirographarii vocantur pro rata debiti, ſine ulla temporis ratio-

ratione, *l. 6. C. eod.* Hoc tamen attento, ut creditores ſecundum loca & bona debitoris, quæ reperiuntur, ubi negotiatio eſt habita, potiores ſint, *l. 5. §. 15. & 16. de tribut. act.*

[*a*] Concordat *Cur. Holland. deciſ.* 35.]

Quid, ſi pecunia aliqua ſit reſidua?

Debitori eſt reſtituenda, vel deficiente debitore, deponenda apud Theſaurarium Eccleſiæ, *l. ult. C. eod.*

Tit. 7. De Separationibus.

Quod eſt remedium contra hæredem debitoris ſuſpectum?

Eſt ſeparationis, (*add. l 31. ff. de reb. auth. jud. l 41. de judic.*) quo creditores defuncti petunt, ut bona hæredis ab hæreditate defuncti ſeparentur, *l. 1. §. 1. D h.* Fit autem ſeparatio ex decreto prætoris, *d. l. 1. pr.* pro parte hæreditatis, *l. 7. C. de bon. author. jud. poſſ.*

Poſſuntne creditores hæredis ſeparationem petere?

Nullo modo, *d. l. 1. §. 2.* niſi fraus ſit commiſſa, *d. l. 1. §. 5.*

Qui creditores poſſunt petere?

Tam chirographarii, quam hypothecarii, intra quinquennium ab adita hæreditate, *d. l. 1. §. 13.* niſi vendita ſit hæreditas bona fide, *l. 2. D. h.* Poſt id tempus non agitur ad ſeparandum, uti nec ſi bona hæreditaria cum hærede ſunt confuſa, vel novatio aliqua ſit facta inter creditores defuncti & hæredem, *d. l. 1. §. 10, 11, 15. D. l. 2. C. h.*

Quid, ſi quis ex creditoribus defuncti habeat hypothecam?

Ea hypotheca non extinguitur etiam poſt quinquennium, quia pignoris onus perpetuum eſt.

Quid, ſi hæres obligaverit creditori defuncti rem hæreditariam?

Jure ſeparationis hypothecario creditore potior erit qui ſeparationem impetravit, *l. 1. §. 3. D. eod.*

Quid,

Quid, ſi concurrant hypothecarii creditores defuncti cum hæredis hypothecariis?

Potiores erunt creditores defuncti in rebus hæreditariis; hæredis, in rebus hæredis, licet tempore ſint poſteriores; aditione enim hæreditatis non fit confuſio hypothecarum, *l.* 38. §. *fin. D. de ſolut.* & confuſio perſonarum non tollit naturam rerum; licet nulla ſit ſeparatio facta. In chirographariis vero neceſſaria ad eam rem eſt ſeparatio.

Quid, ſi hæres inventarium fecerit?

Id habetur loco ſeparationis, *arg. l. fin.* §. *in computat. C. de jur. delib.*

Quid, ſi creditor defuncti ſatis acceperit, vel dictaverit judicium hæredi?

Si ſatis acceperit, ceſſat ſeparatio, *d. l.* 1. §. 11. non vero ſi judicium dictaverit, *l. fin. D. h.* Ratio differentiæ eſt, quia primo caſu res citra neceſſitatem, altero ex neceſſitate eſt geſta.

Tit. 8. De Curatore bonis dando.

An hæc omnia, quæ pertinent ad venditionem bonorum, & ſimilia, non præſtat per unum debitoris loco adminiſtrari?

Solet dari curator bonorum unus vel plures à prætore ex conſenſu majoris partis creditorum ad bona vendenda, pecuniam recipiendam, æs alienum ſolvendum, actiones omnes inſtituendas & excipiendas, *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *l. fin. D. h.*

Qui poſſunt eſſe curatores bonorum?

Eligi poſſunt ex creditoribus, etiam extranei, nunquam vero inviti cogendi ſunt, niſi ex magna cauſa, *l.* 2. §. 3. & 4. *D. h.*

In quid tenebuntur?

Singuli in ſolidum, niſi per regiones diſtinxerint officia, *d. l.* 2. §. 2. *l.* 3. *ff. h.* vel invitus quis ſit datus, *d. l.* 2. §. *fin.*

Poteſtne

Poteſtne curator bonorum agere nomine creditorum hypothecaria adverſus tertium poſſeſſorem?

Nullo modo: quia non tam procuratoris creditorum, quam vicem debitoris gerit, *arg. d. l.* 2. §. 1. *verſ. iiſque.*

Tit. 9. Quæ in fraudem creditorum facta ſunt, ut reſtituantur. Tit. 75. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi quid in fraudem creditoris ſit alienatum?

Uti Calviſiana & Faviana dantur Patronis ob res in fraudem alienatas, ita Pauliana creditoribus. *l.* 1. *D. h.* Hæc actio non eſt abſolute in perſonam, ſed & in rem: licet enim regulariter non detur, niſi adverſus fraudis conſcios, *l.* 6. §. 8. *D. h.* tamen & aliquando datur contra eos, qui non ſunt fraudis conſcii; ut ſi donatæ ſint res. *d. l.* 6. §. 11. *&* 12.

Quando creditoribus datur?

Cum miſſi ſunt in poſſeſſionem, excuſſis prius bonis debitoris, *l.* 1. *C. h.*

Eſtne alia actio prodita, quæ creditoribus miſſis in poſſeſſionem datur in §. *item ſi.* 6. *Inſt. de act.*?

Poſſet id videri, cum ibi tradatur ea, quæ in rem eſt. Itaque recte accipitur actio revocatoria in *d.* §. 6. ea, quæ competit ob alienationem factam, poſtquam creditores miſſi eſſent: cum Pauliana agat de alienatione in fraudem facta ante miſſionem, *arg. l.* 1. *pr. D. h.*

Quid, ſi debitor hæredem ſit nactus, an & is revocare poteſt?

Nequaquam, *l.* 4. *C. h.*

Adverſus quos datur?

Adverſus ipſum debitorem, *l. ult. C. h.* & eos, in quos fraudis conſcios vel teſtato conventos, ne compararent, res ſunt tranſlatæ, *d. l.* 6. §. 8. *l.* 10. §. 3. *D. h.*

Quid, ſi dos filiæ dicatur data in fraudem?

Si non poſſit probari fraus filiæ, eaque abſtinuerit ab hæreditate paterna, conveniri vix poteſt, *l.* 2. *C. h.*

Quid in tutoribus receptum?

Eorum fraus quoque pupillis nocet, quatenus ad pupillos quid ex ea pervenit, *d. l.* 10. §. 5.

Quid dicitur in hac re proprie alienatum?

Quicquid ex bonis imminutum eſt, non ſi lucrum ſit omiſſum; ut ſi hæreditati [*a*] ſit renunciatum, *l. 6. pr. & §§. ſeqq. D. h.*

[*a*] Ideoque Jure civili & moribus noſtris nihil vetat quo minus filius paternam hæreditatem, adeoque & ipſam legitimam, in creditorum præjudicium poſſit repudiare, *Fachin. l.*13. *controv.* 46. atque ita judicatum refert *Sande l.* 3. *tit.* 13. *def. ult.*]

Quando fraus dicitur eſſe facta?

Cum conſilio & eventu ſunt fraudati creditores, *l.* 15. *D. h. l.* 47. *D. de reg. jur.* niſi mortis cauſa donatio ſit facta, in qua ſolus eventus ſufficit, *l.* 1. §. 1. *D. ſi quid in fraud. patron.*

Cui incumbit probatio?

Creditori. Ad hanc vero rem ſufficiunt indicia, & actus clandeſtini. (*v. l.* 17. §. 1. *h.*)

Intra quod tempus oportet agere?

Intra annum utilem, *l.* 1. *l.* 10. *D. l. ult. C. h.* qui computatur à die, quo rationes patrimonii debitoris fuerint excuſſæ, vel potius, quo venditio eſt facta, *arg. l. 6. §. fin. l.* 10. §. 18. *D. h.*

Quid ſi quis ſuum receperit?

Quia ſibi vigilavit, & ſuam conditionem fecit meliorem, non ei auferetur, licet ſciverit bona non eſſe ſolvendo, modo bona non eſſent poſſeſſa. *l. 6.* §. 7. *l.* 24. *D. h.*

Quæ veniunt in hanc actionem?

Etiam fructus, qui tempore alienationis rei cohærent, & poſt litem conteſtatam percepti ſunt, & qui percepi potuerunt, *d. l.* 10. §. 20. *l. ult.* §. 4. *&* 6. *D. h.* non autem ſunt reſtituendi à poſſeſſore fructus medio tempore percepti, quia nunquam debitoris fuerunt.

Debentne creditores pretium reſtituere?

Nequaquam, *l.* 7. *D. h.* licet etiam minori pretio

res

res fuerit vendita, *l.* 7. *ff. h.* Verum in hac re arbiter animadvertet, ut, ſi nummi ſoluti in bonis exſtent, reddantur, *l.* 8. *ff. h.*

PANDECTARUM
LIBER XLIII.

Tit. 1. De interdictis, ſive extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt. Tit. 1. Lib. 8. Cod. Tit. 15. Lib. 4. Inſt.

Quid ſunt interdicta?

ACtiones [a] extraordinariæ, quibus agitur, ut, quid jubeatur, vel vetetur, quibuſque potiſſimum agitur de poſſeſſione vel quaſi, *pr. Inſt. h.* Judicium autem in hiſce dicitur ex eo poſſeſſorium, quod eſt vel ſummarium, vel plenum.

[a] Interdictorum formulæ hodie non obſervantur, *Autumn. h. Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 133. *n.* 12. De interdictis poſſeſſoriis vide *Merul. lib.* 4. *tit.* 23. *c.* 5. *& tit.* 24. *c.* 10. *Rebuff. ad Conſtit. Reg. tom.* 3. *tract. de mater. poſſeſſ.*]

Quomodo diſtinguuntur?

Varie, prout *l.* 1. *&* 2. *ff. h.* explicatur. Sunt enim alia de divinis, alia de humanis rebus. De rebus humanis, vel alicujus, vel nullius, *d. l.* 1. *pr.* Sunt vel exhibitoria, vel reſtitutoria, vel prohibitoria, *d. l.* 1. §. 1. *ff. &* §. 1. *Inſt. h.* Rurſus, quædam in præſens, quædam dantur in præteritum, *d. l.* 1. §. 2. Rurſus, quædam in rem, quædam in perſonam directa, *d. l.* 1. §. 3. Rurſus, quædam perpetua, annali quædam, *d. l.* 1. §. 4. Rurſus, quædam ſimplicia, quædam duplicia, *l.* 2. *ff.* §. 2. *Inſt. h.* Præcipua autem hæc videtur eſſe diviſio, Quædam ſunt hominum cauſa; quædam divini juris aut de religione. Hominum cauſa, vel pertinentia ad publicam utilitatem, vel juris ſui vel officii tuendi cauſa, *d. l.* 2. §. 1. vel ad rem familiarem defendendam.

ſam. Hæc ſunt vel adipiſcendæ, vel recuperandæ, vel etinendæ poſſeſſionis, *d. l.* 2. §. 3.

Ad quam ſpeciem referri debent interdicta confirmandæ poſſeſſionis?

Ad retinendæ: cum, qui agit ad conſervandam vel onfirmandam poſſeſſionem, de ea retinenda cogitet, *rg. l.* 72. *D. de procurat.*

Tit. 2. Quorum bonorum. Tit. 2. Lib. 8. Cod.

Quod eſt interdictum quorum bonorum?

Quod datur ei, cui ex edicto prætoris bonorum poſſeſſio eſt delata, contra eum, qui pro hærede vel pro oſſeſſore poſſidet, ut realem hæreditatis poſſeſſionem btineat, *l.* 1. *D. h.* §. 3. *Inſt. de interd.*

Quale eſt?

Eſt reſtitutorium, adipiſcendæ poſſeſſionis, non ad es ſingulas ſed univerſitatem pertinens, *d. l.* 1.

An & datur hæredi tam ex teſtamento quam ab inteſtato?

Datur & directo: modo hæreditatem vel bonorum oſſeſſionem coram magiſtratu agnoverit, *arg. d. l.* 1. *unct. l. un. D. ut ex legib.* & utiliter, licet ſimpliciter dierit.

Daturne & adverſus debitores hæreditarios?

Non, ſed tantum adverſus eos, qui corpore poſſilent, *l.* 2. *D. h.*

In quibus diſtinguitur petitio hæreditatis ab hoc interdicto?

Petitio hæreditatis datur ob res corporales & incororales, pleno jure proprietatis habendas: hoc vero inerdictum tantum ad res corporales poſſidendas, *l. fin.* D. *h.* In petitione hæreditatis exactior probatio exigiur, quam in hoc interdicto.

Poteſtne hoc interdictum impediri objectione dominii?

Poteſt, ſi ſine multa ac altiori indagine probetur lominium, *l. fin. C. h. l.* 3. *C. de interd.*

Tit. 3. Quod legatorum. Tit. 3. Lib. 8. Codic.

Quod eſt interdictum, quod legatorum?

Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis, quo agit hæres poſt aditam hæreditatem, ut poſſeſſionem rei legatæ, quam legatarius occupavit, adipiſcatur, *l.* 1. *pr.* §. 1, 2. *D. h.* Æquiſſimum enim eſt, ut legatarius non ſibi jus dicat, licet dominium ad eum pertineat, *l.* 80. *D. de legat.* 2. ſed ab hærede poſſeſſionem habeat, *d. l.* 1. §. 2.

Atqui dolo qui mox redditurus eſt petit. l. 171. §. 3. *D. de reg. jur.*

Id verum eſt, cum non intereſt actoris, ut rem interim habeat: intereſt autem hæredis, ut conſtet de legato, an debeatur, propter legem Falcidiam, ob æs alienum; ac deinde hic tantum agitur de poſſeſſione interim habenda, non de re ipſa.

An non legatarius amittit rem legatam, quod eam occupet ſine voluntate hæredis, ſecundum l. 13. *D. de eo quod met. cauſ. l.* 50. *D. ad L. Falcid.?*

Recte quidem, ſi hæreditatem hæres adierit; ſecus ſi non adierit: ac deinde, multa poſſunt bona fide fieri, licet hæres non conſenſerit.

Quibus datur?

Omni ſucceſſori univerſali, ſive ſit hæres ſive hæredis hæres, *d. l.* 1. §. 3.

Contra quem?

Omnem legatarium, qui ſine voluntate hæredis, ante vel poſt aditam hæreditatem, vel cum voluntate ante aditam rem legatam occupavit, *d. l.* 1. §. 2. *&* 18. *ff. h.* licet etiam ſervandi legati cauſa ſit miſſus in poſſeſſionem, modo hæres ſatiſdederit, *d. l.* 1. §. 9. Etiam contra eum, qui dolo malo deſiit poſſidere, *d. l.* 1. §. 7. ut & contra cohæredem ex cauſa præceptionis pro ea parte, quam jure legati habet, *d. l.* 1. §. 6. nec non contra ſucceſſores legatariorum, ſive ſint univerſales, ſive ſingulares, *d. l.* 1. §. 10. *&* 13.

As

An & in donatione mortis cauſa interdictum habet locum?

Expreſſe id negatur, *l.* 1. §. 5. *ff. h. l.* 2. *C. de donat. mort. cauſ.* Quod intellige, ſi ex voluntate defuncti donatarius ſit adeptus poſſeſſionem.

Quid in fideicommiſſario ſtatuendum?

Adverſus eum dari ſi ſingularis ſit, non eſt dubitandum, *arg.* §. 2. *Inſt. de legat. l. un. C. h.* In quo textu verba generalia ad ſingularem fideicommiſſarium ſunt reſtringenda.

Quid, ſi res non reſtituatur?

Agendum in id, quod intereſt, *l.* 2. §. 2. *ff. h.* & ad fructus, *l.* 3. *ff. de Interdict.*

Tit. 4. Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus erit.

Quo remedio utuntur miſſi in poſſeſſionem?

Habent interdictum partim prohibitorium partim reſtitutorium, *l.* 3. §. 2. *ff. h.* adverſus illos, qui dolo fecerunt, quo minus miſſi in poſſeſſionem bonorum ſint, comparata actione in factum, qua id quod intereſt petitur, *l.* 1. *pr.* §. 2. & 5. *ff. h.*

Tit. 5. De tabulis exhibendis. Tit. 7. Lib. 8. Cod.

Quod eſt interdictum de tabulis exhibendis?

Eſt exhibitorium, quo agitur, ut tabulæ teſtamenti vel alterius ultimæ voluntatis, *l.* 1. §. 2. *ff. h.* licet injuſta ſit, *d. l.* 1. §. 3. exhibeantur, & earum apprehendendarum copia fiat, *l.* 3. §. 8. *ff. h.*

Quibus competit?

Omnibus, quibus quid relictum eſt, ſive per inſtitutionem ſive per ſubſtitutionem, *l. unic. C. h.* Et non tantum hæredibus, ſed & legatariis, *l.* 3. §. 10. *ff. h.*

Contra quem datur?

Adverſus eum, qui tabulas detinet, eaſve dolo habere deſiit, *d. l.* 3. §. 6. non eum, qui confitetur, quia is extra ordinem compellendus eſt. Verum recte con-

tra eum, qui negat ſe exhibere poſſe, aut ſe teneri exhibere, *l.* 1. §. 1. *ff. h.*

Quid, ſi non exhibeantur tabulæ intra tempus præſtitutum?

Fit condemnatio in id quod intereſt; non certum vero eſt tempus anni vel aliud, ſed ex officio judicis dependet, *l.* 3. §. *penult. ff. h.*

Quid conſequitur hæres vel legatarius hoc interdicto, cum id quod intereſt præſtandum eſt?

Æſtimatio in hærede ad hæreditatem, in legatario ad legatum eſt transferenda, *d. l.* 3. §. 11, 12, 13. In conditionalibus vero fiet, quaſi exiſtente conditione, nec legatarius cavebit de reſtituendo, *d. l.* 3. §. 14.

Quid, ſi æſtimationem conſecutus ſit legatarius, poteſtne poſtea agere?

Si idem hæres præſtiterit, repellendus eſt exceptione doli; ſi alius, minime, *d. l.* 3. §. 15.

Ceſſatne aliquando hoc interdictum?

Non competit, ſi hæreditatis controverſia ex iis dependeat, aut ſi ad publicam quæſtionem pertineat; itaque in ſacra æde aut apud virum idoneum ſunt deponendæ, *l. fin. ff. h.*

Daturne hoc interdictum hæredibus & contra hæredes?

Datur hæredibus, *d. l.* 3. §. *fin.* non contra eos, niſi qua poſſident, vel dolo deſierunt tenere tabulas.

Tit. 6. Ne quid in loco ſacro fiat.

Quid eſt in interdicto, ne quid in loco ſacro?

Vetatur, ne quid quod deformitatem vel incommodum habet, fiat in loco ſacro, vel immittatur, *l.* 1. *pr. &* §. 1. *ff. h.* quod & referendum eſt ad portas aut alia loca ſancta, *l.* 2. *ff. h.*

Tit. 7. De locis & itineribus publicis.

Quæ ſunt loca & itinera publica?

Quorum uſus omnibus vacat, *l.* 2. §. 2, 3, 4, 5. *ff.*

ne quid in loc. publ. In hiſce quolibet poſtulante interdicitur, *l.* 1. *ff. h.*

Tit. 8. Ne quid in loco publico vel itinere fiat.

Quæ ſunt interdicta de locis publicis?

Sunt varia. Primum eſt prohibitorium, ne quid in iis fiat, vel in ea immittatur, ex quo damnum detur, præterquam, ſi quid lege conceſſum ſit, *l.* 2. *pr.* & §. 1. *ff. h.*

Quid, ſi quis prohibeatur piſcari in mari aut navigare, vel in publico ludere?

Non dabitur hoc interdictum, ſed actio injuriarum, *d. l.* 2. §. 9.

Quod eſt ſecundum?

Ne quid in itinere publico fiat, vel immittatur, quo reddatur deterius, *d. l.* 2. §. 20.

Quid eſt tertium?

Quod in loco publico vel itinere factum vel immiſſum eſt, reſtituatur, *d. l.* 2. §. 35.

Quid eſt quartum?

Ne vis fiat ei, qui in loco vel itinere publico ire, agere velit, *d. l.* 2. §. *fin.*

Tit. 9. De loco publico fruendo.

Quod eſt quintum?

Ne vis ei fiat, qui loco publico à ſe conducto ſecundum legem locationis frui deſiderat, *l.* 1, 2. *ff. h.*

Tit. 10. De via publica, & ſi quid in ea factum eſſe dicatur.

Quomodo diſtinguitur via?

Eſt vel publica, vel privata. Publica, cujus ſolum eſt publicum, relictum ac directum certis finibus, ut ea publice commearetur; quam regiam, prætoriam, conſularem appellant, *l.* 2. §. 21. & 22. *ff. ne quid in loc. publ.* Privata eſt, in qua privatum ſolum eſt, quæ

& Agraria dicitur, vel quæ ducit ad agrum alterius, vel aliter, *d.* §. 21, 22. *& ſeqq.*

Quæ igitur ſunt viæ militares & vicinales?

Militares publicæ ſunt, & exitum habent ad mare, in urbes, aut in flumina publica, aut in aliam militarem. Vicinales, quæ ex agris privatorum factæ in vicis ſunt, vel in vicos ducunt, vel in militares vias exeunt, vel ſine exitu intermoriuntur, *d.* §. 22. *l.* 3. *ff. de loc. & itiner. publ.*

Quæ ſunt de viis publicis interdicta?

Eadem, quæ & ante de *loc. publ.* ſunt propoſita. Itaque pro ſexto interdicto ad loca publica accipietur, ut ſecundum civitates viæ adæquentur, effluxiones non noceant domibus, pontes fiant ubi oportet, *l.* 1. *pr. ff. h.* ne parietes, qui ad viam ducunt, ſint caduci; ne quis effodiat vel ſubruat vias, nihil fiat in iis, ex quo deterior ſit earum uſus, non permittantur rixæ, nec projectio ſtercoris, morticinæ vel pellium, quæ fœtorem excitent.

Tit. 11. De via & itinere publico reficiendo.

Quid eſt ſeptimum?

Ne vis fiat ei, qui viam publicam, iterque publicum aperire, hoc eſt, ad veterem latitudinem reſtituere, vel reficere velit, dum ne via vel iter deterioretur. (*v. l.* 1. *h. t.*)

Quid, ſi quis viam publicam exaraverit?

Ad munitionem ejus ſolus compelletur, *l. fin.* §. 1. *ff. h.* Si in agrum vicini viam publicam quis rejecerit, dabitur in eum actio viæ receptæ, quanti intereſt ejus, cujus fundo nocitum eſt, *d. l. fin. ff. h.*

Quid, ſi via publica impetu fluminis vel ruina ſit amiſſa?

Vicinus proximus viam præſtare debet, *l.* 14. §. 1. *ff. quemadm. ſerv. amitt.* ſed ſumptibus publicis, *arg. l.* 13. §. 1. *ff. commun. prædior. l.* 2. *C. quib. ex cauſ. ſerv.*

Tit.

Tit. 12. De Fluminibus, ne quid in flumine publico, ripave ejus fiat, quo pejus navigetur.

Suntne & de fluminibus interdicta?

Sunt. Primum eſt, ne quid in flumine publico, vel ripa fiat vel quid immittatur, quo ſtatio iterve navigio deterius fit, *l.* 1. *pr. ff. h.* Secundum, ut quod in flumine publico vel ripa ejus factum eſt vel immiſſum, quo ſtatio iterve navigio deterius fit, reſtituatur.

Quæ ſunt flumina publica?

Quæ ſunt perennia: Privata, non perennia, *l.* 1. §. 2, 3. *ff. h.* Diſtinguuntur autem flumina à rivis, magnitudine aut exiſtimatione circumcolentium, *l.* 1. §. 1. *ff. h.* vel quod flumina ex fontibus originem ducant & ſe in mare exonerent; rivi ex fluminibus educantur.

Tit. 13. Ne quid in flumine publico fiat, qua aliter aqua fluat, atque uti priore æſtate fluxit.

Quod eſt tertium in fluminibus?

Ne quis faciat vel immittat, quo aliter fluat, quam priori æſtate fluxit flumen. *l.* 1. *pr. h.*

Quod eſt quartum?

Ut quod factum vel immiſſum eſt, ex quo aqua fluminis aliter fluat, quam priori æſtate fluxit, reſtituatur, *d. l.* 1. §. 11.

Tit. 14. Ut in flumine publico navigare liceat.

Quod eſt quintum?

Ut liceat in flumine publico navigare, ratem agere, per ripam onerare vel exonerare merces: ut & liceat per lacum, foſſam, ſtagnum publicum navigare, *l. unic. pr. ff. h.*

Poteſtne curator bonorum agere nomine creditorum hypothecaria adverſus tertium poſſeſſorem?

Nullo modo: quia non tam procuratoris creditorum, quam vicem debitoris gerit, *arg. d. l.* 2. §. 1. *verſ. iiſque.*

Tit. 9. Quæ in fraudem creditorum facta ſunt, ut reſtituantur. Tit. 75. Lib. 7. Cod.

Quid, ſi quid in fraudem creditoris ſit alienatum?

Uti Calviſiana & Faviana dantur Patronis ob res in fraudem alienatas, ita Pauliana creditoribus. *l.* 1. *D. h.* Hæc actio non eſt abſolute in perſonam, ſed & in rem: licet enim regulariter non detur, niſi adverſus fraudis conſcios, *l.* 6. §. 8. *D. h.* tamen & aliquando datur contra eos, qui non ſunt fraudis conſcii; ut ſi donatæ ſint res. *d. l.* 6. §. 11. *&* 12.

Quando creditoribus datur?

Cum miſſi ſunt in poſſeſſionem, excuſſis prius bonis debitoris, *l.* 1. *C. h.*

Eſtne alia actio prodita, quæ creditoribus miſſis in poſſeſſionem datur in §. *item ſi.* 6. *Inſt. de act.*?

Poſſet id videri, cum ibi tradatur ea, quæ in rem eſt. Itaque recte accipitur actio revocatoria in *d.* §. 6. ea, quæ competit ob alienationem factam, poſtquam creditores miſſi eſſent: cum Pauliana agat de alienatione in fraudem facta ante miſſionem, *arg. l.* 1. *pr. D. h.*

Quid, ſi debitor hæredem ſit nactus, an & is revocare poteſt?

Nequaquam, *l.* 4. *C. h.*

Adverſus quos datur?

Adverſus ipſum debitorem, *l. ult. C. h.* & eos, in quos fraudis conſcios vel teſtato conventos, ne comparerent, res ſunt tranſlatæ, *d. l.* 6. §. 8. *l.* 10. §. 3. *D. h.*

Quid, ſi dos filiæ dicatur data in fraudem?

Si non poſſit probari fraus filiæ, eaque abſtinuerit ab hæreditate paterna, conveniri vix poteſt, *l.* 2. *C. h.*

Quid

Quid in tutoribus receptum?

Eorum fraus quoque pupillis nocet, quatenus ad pupillos quid ex ea pervenit, *d. l.* 10. §. 5.

Quid dicitur in hac re proprie alienatum?

Quicquid ex bonis imminutum eſt, non ſi lucrum ſit omiſſum; ut ſi hæreditati [a] ſit renunciatum, *l.* 6. *pr. & §§. ſeqq. D. h.*

[a] Ideoque Jure civili & moribus noſtris nihil vetat quo minus filius paternam hæreditatem, adeoque & ipſam legitimam, in creditorum præjudicium poſſit repudiare, *Fachin. l.*13. *controv.* 46. atque ita judicatum refert *Sande l.* 3. *tit.* 13. *def. ult.*]

Quando fraus dicitur eſſe facta?

Cum conſilio & eventu ſunt fraudati creditores, *l.* 15. *D. h. l.* 47. *D. de reg. jur.* niſi mortis cauſa donatio ſit facta, in qua ſolus eventus ſufficit, *l.* 1. §. 1. *D. ſi quid in fraud. patron.*

Cui incumbit probatio?

Creditori. Ad hanc vero rem ſufficiunt indicia, & actus clandeſtini. (*v. l.* 17. §. 1. *h.*)

Intra quod tempus oportet agere?

Intra annum utilem, *l.* 1. *l.* 10. *D. l. ult. C. h.* qui computatur à die, quo rationes patrimonii debitoris fuerint excuſſæ, vel potius, quo venditio eſt facta, *arg. l.* 6. §. *fin. l.* 10. §. 18. *D. h.*

Quid ſi quis ſuum receperit?

Quia ſibi vigilavit, & ſuam conditionem fecit meliorem, non ei auferetur, licet ſciverit bona non eſſe ſolvendo, modo bona non eſſent poſſeſſa. *l.* 6. §. 7. *l.* 24. *D. h.*

Quæ veniunt in hanc actionem?

Etiam fructus, qui tempore alienationis rei cohærent, & poſt litem conteſtatam percepti ſunt, & qui percepi potuerunt, *d. l.* 10. §. 20. *l. ult.* §. 4. & 6. *D. h.* non autem ſunt reſtituendi à poſſeſſore fructus medio tempore percepti, quia nunquam debitoris fuerunt.

Debentne creditores pretium reſtituere?

Nequaquam, *l.* 7. *D. h.* licet etiam minori pretio

res fuerit vendita, *l. 7. ff. h.* Verum in hac re arbiter animadvertet, ut, ſi nummi ſoluti in bonis extent, reddantur, *l. 8. ff. h.*

PANDECTARUM
LIBER XLIII.

Tit. 1. De interdictis, ſive extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt. Tit. 1. Lib. 8. Cod. Tit. 15. Lib. 4. Inſt.

Quid ſunt interdicta?

ACtiones [*a*] extraordinariæ, quibus agitur, ut, quid jubeatur, vel vetetur, quibuſque potiſſimum agitur de poſſeſſione vel quaſi, *pr. Inſt. h.* Judicium autem in hiſce dicitur ex eo poſſeſſorium, quod eſt vel ſummarium, vel plenum.

[*a*] Interdictorum formulæ hodie non obſervantur, *Autumn. h. Chriſtin. vol. 4. deciſ. 133. n. 12.* De interdictis poſſeſſoriis vide *Merul. lib 4. tit. 23. c. 5. & tit. 24. c. 10. Rebuff. ad Conſtit. Reg. tom. 3. tract. de mater. poſſeſſ.*]

Quomodo diſtinguuntur?

Varie, prout *l. 1. & 2. ff. h.* explicatur. Sunt enim alia de divinis, alia de humanis rebus. De rebus humanis, vel alicujus, vel nullius, *d. l. 1. pr.* Sunt vel exhibitoria, vel reſtitutoria, vel prohibitoria, *d. l. 1. §. 1. ff. & §. 1. Inſt. h.* Rurſus, quædam in præſens, quædam dantur in præteritum, *d. l. 1. §. 2.* Rurſus, quædam in rem, quædam in perſonam directa, *d. l. 1. §. 3.* Rurſus, quædam perpetua, annali quædam, *d. l. 1. §. 4.* Rurſus, quædam ſimplicia, quædam duplicia, *l. 2. ff. §. 2. Inſt. h.* Præcipua autem hæc videtur eſſe diviſio, Quædam ſunt hominum cauſa; quædam divini juris aut de religione. Hominum cauſa, vel pertinentia ad publicam utilitatem, vel juris ſui vel officii tuendi cauſa, *d. l. 2. §. 1.* vel ad rem familiarem defendendam.

dam. Hæc ſunt vel adipiſcendæ, vel recuperandæ, vel retinendæ poſſeſſionis, *d. l.* 2. §. 3.

Ad quam ſpeciem referri debent interdicta confirmandæ poſſeſſionis?

Ad retinendæ: cum, qui agit ad conſervandam vel confirmandam poſſeſſionem, de ea retinenda cogitet, *arg. l.* 72. *D. de procurat.*

Tit. 2. Quorum bonorum. Tit. 2. Lib. 8. Cod.

Quod eſt interdictum quorum bonorum?

Quod datur ei, cui ex edicto prætoris bonorum poſſeſſio eſt delata, contra eum, qui pro hærede vel pro poſſeſſore poſſidet, ut realem hæreditatis poſſeſſionem obtineat, *l.* 1. *D. h.* §. 3. *Inſt. de interd.*

Quale eſt?

Eſt reſtitutorium, adipiſcendæ poſſeſſionis, non ad res ſingulas ſed univerſitatem pertinens, *d. l.* 1.

An & datur hæredi tam ex teſtamento quam ab inteſtato?

Datur & directo: modo hæreditatem vel bonorum poſſeſſionem coram magiſtratu agnoverit, *arg. d. l.* 1. *junct. l. un. D. ut ex legib.* & utiliter, licet ſimpliciter adierit.

Daturne & adverſus debitores hæreditarios?

Non, ſed tantum adverſus eos, qui corpore poſſident, *l.* 2. *D. h.*

In quibus diſtinguitur petitio hæreditatis ab hoc interdicto?

Petitio hæreditatis datur ob res corporales & incorporales, pleno jure proprietatis habendas: hoc vero interdictum tantum ad res corporales poſſidendas, *l. fin. D. h.* In petitione hæreditatis exactior probatio exigitur, quam in hoc interdicto.

Poteſtne hoc interdictum impediri objectione dominii?

Poteſt, ſi ſine multa ac altiori indagine probetur dominium, *l. fin. C. h. l.* 3. *C. de interd.*

Tit. 3. Quod legatorum. Tit. 3. Lib. 8. Codic.

Quod eſt interdictum, quod legatorum?

Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis, quo agit hæres poſt aditam hæreditatem, ut poſſeſſionem rei legatæ, quam legatarius occupavit, adipiſcatur, *l.* 1. *pr.* §. 1, 2. *D. h.* Æquiſſimum enim eſt, ut legatarius non ſibi jus dicat, licet dominium ad eum pertineat, *l.* 80. *D. de legat.* 2. ſed ab hærede poſſeſſionem habeat, *d. l.* 1. §. 2.

Atqui dolo qui mox redditurus eſt petit. l. 171. §. 3. *D. de reg. jur.*

Id verum eſt, cum non intereſt actoris, ut rem interim habeat: intereſt autem hæredis, ut conſtet de legato, an debeatur, propter legem Falcidiam, ob æs alienum; ac deinde hic tantum agitur de poſſeſſione interim habenda, non de re ipſa.

An non legatarius amittit rem legatam, quod eam occupet ſine voluntate hæredis, ſecundum l. 13. *D. de eo quod met. cauſ. l.* 50. *D. ad L. Falcid.?*

Recte quidem, ſi hæreditatem hæres adierit; ſecus ſi non adierit: ac deinde, multa poſſunt bona fide fieri, licet hæres non conſenſerit.

Quibus datur?

Omni ſucceſſori univerſali, ſive ſit hæres ſive hæredis hæres, *d. l.* 1. §. 3.

Contra quem?

Omnem legatarium, qui ſine voluntate hæredis, ante vel poſt aditam hæreditatem, vel cum voluntate ante aditam rem legatam occupavit, *d. l.* 1. §. 2. & 18. *ff. h.* licet etiam ſervandi legati cauſa ſit miſſus in poſſeſſionem, modo hæres ſatiſdederit, *d. l.* 1. §. 9. Etiam contra eum, qui dolo malo deſiit poſſidere, *d. l.* 1. §. 7. ut & contra cohæredem ex cauſa præceptionis pro ea parte, quam jure legati habet, *d. l.* 1. §. 6. nec non contra ſucceſſores legatariorum, ſive ſint univerſales, ſive ſingulares, *d. l.* 1. §. 10. & 13.

An

An & in donatione mortis cauſa interdictum habet locum?

Expreſſe id negatur, *l.* 1. §. 5. *ff. h. l.* 2. *C. de donat. mort. cauſ.* Quod intellige, ſi ex voluntate defuncti donatarius ſit adeptus poſſeſſionem.

Quid in fideicommiſſario ſtatuendum?

Adverſus eum dari ſi ſingularis ſit, non eſt dubitandum, *arg.* §. 2. *Inſt. de legat. l. un. C. h.* In quo textu verba generalia ad ſingularem fideicommiſſarium ſunt reſtringenda.

Quid, ſi res non reſtituatur?

Agendum in id, quod intereſt, *l.* 2. §. 2. *ff. h.* & ad fructus, *l.* 3. *ff. de Interdict.*

Tit. 4. Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus erit.

Quo remedio utuntur miſſi in poſſeſſionem?

Habent interdictum partim prohibitorium partim reſtitutorium, *l.* 3. §. 2. *ff. h.* adverſus illos, qui dolo fecerunt, quo minus miſſi in poſſeſſionem bonorum ſint, comparata actione in factum, qua id quod intereſt petitur, *l.* 1. *pr.* §. 2. *&* 5. *ff. h.*

Tit. 5. De tabulis exhibendis. Tit. 7. Lib. 8. Cod.

Quod eſt interdictum de tabulis exhibendis?

Eſt exhibitorium, quo agitur, ut tabulæ teſtamenti vel alterius ultimæ voluntatis, *l.* 1. §. 2. *ff. h.* licet injuſta ſit, *d. l.* 1. §. 3. exhibeantur, & earum apprehendendarum copia fiat, *l.* 3. §. 8. *ff. h.*

Quibus competit?

Omnibus, quibus quid relictum eſt, ſive per inſtitutionem ſive per ſubſtitutionem, *l. unic. C. h.* Et non tantum hæredibus, ſed & legatariis, *l.* 3. §. 10. *ff. h.*

Contra quem datur?

Adverſus eum, qui tabulas detinet, eaſve dolo habere deſiit, *d. l.* 3. §. 6. non eum, qui confitetur, quia is extra ordinem compellendus eſt. Verum recte con-

tra eum, qui negat ſe exhibere poſſe, aut ſe teneri exhibere, *l.* 1. §. 1. *ff. h.*

Quid, ſi non exhibeantur tabulæ intra tempus præſtitutum?

Fit condemnatio in id quod intereſt; non certum vero eſt tempus anni vel aliud, ſed ex officio judicis dependet, *l.* 3. §. *penult. ff. h.*

Quid conſequitur hæres vel legatarius hoc interdicto, cum id quod intereſt præſtandum eſt?

Æſtimatio in hærede ad hæreditatem, in legatario ad legatum eſt transferenda, *d. l.* 3. §. 11, 12, 13. In conditionalibus vero fiet, quaſi exiſtente conditione, nec legatarius cavebit de reſtituendo, *d. l.* 3. §. 14.

Quid, ſi æſtimationem conſecutus ſit legatarius, poteſtne poſtea agere?

Si idem hæres præſtiterit, repellendus eſt exceptione doli; ſi alius, minime, *d. l.* 3. §. 15.

Ceſſatne aliquando hoc interdictum?

Non competit, ſi hæreditatis controverſia ex iis dependeat, aut ſi ad publicam quæſtionem pertineat; itaque in ſacra æde aut apud virum idoneum ſunt deponendæ, *l. fin. ff. h.*

Daturne hoc interdictum hæredibus & contra hæredes?

Datur hæredibus, *d. l.* 3. §. *fin.* non contra eos, niſi qua poſſident, vel dolo deſierunt tenere tabulas.

Tit. 6. Ne quid in loco ſacro fiat.

Quid eſt in interdicto, ne quid in loco ſacro?

Vetatur, ne quid quod deformitatem vel incommodum habet, fiat in loco ſacro, vel immittatur, *l.* 1. *pr. &* §. 1. *ff. h.* quod & referendum eſt ad portas aut alia loca ſancta, *l.* 2. *ff. h.*

Tit. 7. De locis & itineribus publicis.

Quæ ſunt loca & itinera publica?

Quorum uſus omnibus vacat, *l.* 2. §. 2, 3, 4, 5. *ff.*

ne quid in loc. publ. In hiſce quolibet poſtulante interdicitur, *l.* 1. *ff. h.*

Tit. 8. Ne quid in loco publico vel itinere fiat.

Quæ ſunt interdicta de locis publicis?

Sunt varia. Primum eſt prohibitorium, ne quid in iis fiat, vel in ea immittatur, ex quo damnum detur, præterquam, ſi quid lege conceſſum ſit, *l.* 2. *pr. &* §. 1. *ff. h.*

Quid, ſi quis prohibeatur piſcari in mari aut navigare, vel in publico ludere?

Non dabitur hoc interdictum, ſed actio injuriarum, *d. l.* 2. §. 9.

Quod eſt ſecundum?

Ne quid in itinere publico fiat, vel immittatur, quo reddatur deterius, *d. l.* 2. §. 20.

Quid eſt tertium?

Quod in loco publico vel itinere factum vel immiſſum eſt, reſtituatur, *d. l.* 2. §. 35.

Quid eſt quartum?

Ne vis fiat ei, qui in loco vel itinere publico ire, agere velit, *d. l.* 2. §. *fin.*

Tit. 9. De loco publico fruendo.

Quod eſt quintum?

Ne vis ei fiat, qui loco publico à ſe conducto ſecundum legem locationis frui deſiderat, *l.* 1, 2. *ff. h.*

Tit. 10. De via publica, & ſi quid in ea factum eſſe dicatur.

Quomodo diſtinguitur via?

Eſt vel publica, vel privata. Publica, cujus ſolum eſt publicum, relictum ac directum certis finibus, ut ea publice commearetur; quam regiam, prætoriam, conſularem appellant, *l.* 2. §. 21. & 22. *ff. ne quid in loc. publ.* Privata eſt, in qua privatum ſolum eſt, quæ

 & Agra-

Tit. 15. De ripa munienda.

Quod eſt ſextum?

Ne vis fiat ei, qui in flumine publico vel ripa ejus deſiderat facere opus, ripæ vel agri tuendi cauſa, dum ne navigatio fiat deterior.

Quod eſt ſeptimum?

Ut is, qui ripam munire vult, de damno infecto, antequam opus fuerit factum, vicinis & his qui trans flumen poſſident, caveat in annos decem viri boni arbitratu.

Tit. 16. De vi, & vi armata. Unde vi. Tit. 4. Lib. 8. Codic.

Quæ ſunt interdicta de rebus familiaribus?

Sunt varia: quorum primum eſt, *unde vi*, recuperandæ poſſeſſionis, §. *6. Inſt. de interdict.* De hoc Prætor ait: *unde tu illum vi dejeciſti, vel familia tua, de eo, quæque ille ibidem habuit, &c. judicium dabo*, *l. 1. ff. h. d.* §. *6.*

De qua vi accipiendum eſt?

De expulſiva, eaque quæ commiſſa eſt circa poſſeſſionem immobilium, vel earum, quæ immobilibus cohærent, *l.* 1. §. *6.* 8. *ff. h.* non vero circa mobilium poſſeſſionem, *d. l.* 1. §. *6.* niſi ſint in re immobili, à qua quis dejectus eſt, *d. l.* 1. §. *6.*

Quibus datur?

Qualicunque poſſeſſori, *d. l.* 1. §. 23. ſive animo ſive corpore poſſideat, *d. l.* 1. §. 24. ſive juſte ſive injuſte, *d. l.* 1. §. 30. *l.* 12. *ff. h.* licet etiam poſſideat vi, clam, vel precario à dejiciente, *d.* §. *6. Inſt.* Datur & uſufructuario, *l.* 3. §. 13. *& ſeqq. ff. h.* non colono, quia ſibi non poſſidet, *d. l.* 1. §. 22. niſi colonus, eum, cui locator fundum vendiderat, quique miſſus erat in poſſeſſ. non admiſerit, & deinde vi ab alio ſit dejectus. *l.* 12. *l.* 18. *ff. h.* Quo facto poſſeſſionem ſibi arrogaſſe videtur.

Datur.

Daturne & hæredibus?

Id admittitur, *d. l.* 1. §. 44. *ff. h.* §. 1. *verſ. ſed hæredibus. Inſt. de perpet. & tempor. act.*

Quid, ſi quis dejecerit me, ſed non meos, per quos retineo poſſeſſionem?

Non dabitur hoc interdictum, *d. l.* 1. §. 45. quia poſſeſſorem non dejecit, *d.* §. 45.

Contra quos datur?

Adverſus dejicientem, vel eum qui mandavit, aut ratum habuit, *d. l.* 1. §. 11, 12. *ff. h.* Etiam adverſus hæredes in id, quod ad eos pervenit, actione in factum agi poteſt, *l.* 1. § *fin. l.* 2. *l.* 3. § *fin. ff. h.* non adverſus ſingularem poſſeſſorem, *l.* 7. 15. *ff. h.* ne quidem in ſubſidium, cum dejiciens non eſt ſolvendo, *arg. l.* 155. *ff. de reg. jur.* Vindicari vero poteſt res ordinaria actione. *(v. l. 9. fin. ff. de rei vindic.)*

Quid, ſi Titius vi expulerit, Mævius vero in vacuam poſſeſſionem intraverit, Titio eam non apprehendente?

Habet locum hoc interdictum, quia verum eſt poſſeſſorem eſſe dejectum, *l.* 4. §. 22. *ff. de uſurp. & uſucap.* etiam contra Mævium, ex *l. ult. C. h.* maxime ſi Mævius volentem priorem poſſeſſorem rurſus occupare vi depulerit, *arg. l.* 6. §. *fin. ff. de acquir. poſſeſſ.*

An ergo contra invadentem vacuam poſſeſſionem nullum datur aliud interdictum?

Magis eſt ut detur etiam *uti poſſidetis*, *arg. l.* 3. *pr. l. fin. ff. uti poſſid.*

Ad quid datur hoc interdictum?

Ut dejectus ante omnia priſtinam poſſeſſionem recuperet (ſi civiliter agatur) *l.* 8. *C. h.* cum fructibus, & omnibus utilitatibus ex die dejectionis, *d. l.* 1. §. 40. ac omnibus rebus mobilibus propriis ac alienis, quas præſtare debet, quaſque ibi habuit dejectus, *d. l.* 1. §. 33. *& ſeqq.*

Quid, ſi dominus ſit dejiciens?

Non auditur, etiamſi in continenti offeratur probatio, *l.* 1. *C. h. ſi per vim.* niſi dejectus conſentiat tacite vel

vel expreſſe, ut cognoſcatur de proprietate, *c.* 1. *x. de reſtitut. ſpoliat.*

Teneturne ad ullam quæſtionem dejectus reſpondere, antequam ipſi ſua ſint reſtituta?

Nequaquam, *c. fin. x. de ord. cog.* Spoliatus enim ante omnia eſt reſtituendus.

Quid, ſi probari non poſſit, quæ res mobiles ſint ablatæ?

Siquidem vis ſit probata, per juramentum actoris fiet æſtimatio, *l.* 9. *C. h.* &, ſi dejectus poſtea ſit mortuus, etiam hæres jurare poterit, modo ſciat, quæ res ibi fuerint eo tempore, quo vis eſt facta.

Si quis vim patiatur, quid faciet?

In continenti eam poteſt jure repellere, *l.* 3. §. 9. *ff. h.* adeoque, qui in vi repellenda alterum occidit, cum alter ipſi parcere non poteſt, ac uſus eſt moderamine inculpatæ tutelæ, jure eum occidit, *l.* 1. *C. h.* (*v. l.* 45. §. 4. *ff. ad leg. Aquil.*)

Suntne & alia remedia, quibus conſulitur?

Sunt varia. 1. Accuſatio ex judicio publico de vi. 2. Remedium *l.* 7. *C. h.* per quod, ſi dominus expulerit, dominium amittit; ſi alius, præter reſtitutionem rei, mulctatur ejus æſtimatione, quam dejecto præſtare tenetur, *d. l.* 7. Hoc ipſum & contra fœminam datur. 3. Remedium ex *c. redintegr. cauſ.* 3. *quæſt.* 1. cujus beneficio conſulitur iis, qui injuſte quolibet modo poſſeſſionem ſuarum rerum amiſerunt, ut poſſeſſionem recuperare poſſint à quolibet, maxime eo, qui non ignorabat eam vi eſſe ablatam, *c.* 1. 8. *x. de reſtit. ſpoliator.*

Si per vim vel alio modo abſentis turbata ſit poſſeſſio. Tit. 5. Lib. 8. Cod.

Quid, ſi vi, vel alio modo abſentis poſſeſſio turbetur?

Poteſt quilibet, imo & ſervus, abſentem defendere, etiam ſine mandato, ſalvo jure domini, ut omni tempore, quo reverſus ſit, poſſeſſionem amiſſam recuperet, *l.* 1. *C. h.* licet etiam occupans obtinuerit Principis reſcriptum, *l.* 2. *C. h.*

Tit.

Tit. 17. Uti poſſidetis. Tit. 6. Lib. 8. Codic.

Quod eſt ſecundum interdictum de rebus familiaribus?

Uti poſſidetis, quod datur iis, qui poſſident res immobiles, vel quaſi, vel res incorporales, quæ inſtar immobilium ſe habent, adverſus eos, qui turbant in poſſeſſione; qua de re prætor ait: *uti eas ædes, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero poſſidetis, quo minus ita poſſideatis, vim fieri veto, l. 1. ff. h.*

Quibus datur hoc interdictum?

Iis, qui ſuo nomine poſſident etiam vitioſe ab alio, modo non ab adverſario, *l. unic. C. h.* §. 4. *Inſt. de interdict.* Non colonis competit, ullive, qui alterius nomine in poſſeſſione eſt: imo nec miſſo in poſſeſſionem cuſtodiæ tantum cauſa, *l.* 3. §. 8. *ff. h.* recte autem uſufructuario, *l. ult. ff. h.* & ſequeſtro, ſi poſſideat.

Poteſtne dari dejecto per vim?

Recte ei, cujus abſentis poſſeſſio eſt occupata, *l.* 6. §. *fin. ff. de acquir. poſſeſſ.* non vero ei, qui per vim dejectus eſt.

Contra quos datur?

Contra turbantes ac impedientes uſum poſſeſſionis quolibet modo, *l.* 3. §. 3. *ff. h.* Imo & contra eum, qui metum intulit, ne quis colere fundum audeat, *d. l.* 3. §. 4.

Quo tempore requiritur hic actoris poſſeſſio?

Litis conteſtatæ, *d.* §. 4. *Inſt. de interdict.* & ſi utrinque litigantes poſſeſſionem probent, qua probant tuendi ſunt, ſecundum regulam *l.* 3. *pr. ff. h.*

Poteſtne dominii exceptio hic opponi?

Non, quamvis in continenti & ſine difficultate probari queat; ne detur occaſio delinquendi, *arg. l.* 176. *ff. de Regul. Iur.*

Tit. 18. De Superficiebus.

Quid, ſi quis turbetur circa ſuperficiem?

Datur interdictum, ſimile uti poſſidetis, de ſuperficie-

ficie, quod uſum ſuperficiei contra turbatores tuetur, *l. 1. ff. h.*

Quid eſt ſuperficies?

In genere quicquid ſupra faciem terræ & ſoli exiſtit, plantæ, vineæ, & ſimilia, *l. 13. ff. de ſerv. præd. ruſtic.* In ſpecie eſt ædificium à conductore in fundo conſenſu Domini poſitum; *l. 2. ff. h. l. 18. §. ei qui in conducto 4. ff. de damn. infect.*

Quid juris habet ſuperficiarius in genere?

Habet, dum in conductione eſt, jus dominio ſimile: unde & ipſi competit actio in rem, *l. 1. §. 6. ff. h.* ſc. qua ſuperficies ſpectatur, *d. §. 6.* non proprietatis jus.

Tit. 19. De itinere actuque privato.

Eſtne & ſpeciale de itinere vel actu privato interdictum?

Hac de re eſt prohibitorium ad tuendas ſervitutes ruſticas, ſimile uti poſſidetis, quo is, qui iter vel actum poſſidet, non vitioſe ab adverſario, defenditur adverſus turbantes, *l. 1. ff. h.*

Tit. 20. De aqua quotidiana & æſtiva.

Quod eſt interdictum de aqua quotidiana?

Ne vis fiat ei, qui aquam non vitioſe ab adverſario duxit hoc anno, *l. 1. pr. ff. h.*

Quæ eſt quotidiana aqua?

Qua quis aſſidue poſſit uti, licet non utatur, *d. l. 1. §. 2.*

Tit. 21. De rivis.

Quod eſt interdictum de rivis?

Ne quis turbetur rivos, ſpecus, ſepta reficere, purgare aquæ ducendæ cauſa, dum ne aliter aquam ducat, quam priori æſtate non vitioſe ab adverſario duxit, *l. 1. ff. h.*

Tit. 22. De fonte.

Quod eſt interdictum de fonte?

De hoc prætor ait: *uti de fonte hoc anno aqua non*

vitioſe

vitioſe ab adverſario uſus eſt, vim fieri veto, l. 1. pr. ff. h.

Quid eſt hic fons?

Qui aquam habet vivam; itaque in ciſterna locum non habet, *d. l.* 1. §. 4.

Eſtne aliud interdictum de fonte?

Eſt, ut liceat reficere vel purgare aquæ coërcendæ cauſa, dum ne aliter utatur, quam eo anno non vitioſe ab adverſario uſus eſt; *d. l.* 1. §. 6. quod & de lacu, puteo & piſcina reficiendis dicitur.

Tit. 93. De cloacis.

Quod eſt interdictum de cloacis?

1. Ut cuilibet cloacam privatam purgare, & reficere liceat, modo caveatur de damno, *l.* 1. *ff. h.* 2. Ne quid in cloaca publica factum vel immiſſum habeat, quo uſus ejus deterior ſit, *d. l.* 1. §. 15.

Tit. 24. Quod vi aut clam.

Eſtne interdictum, quo agitur de eo, quod per vim vel clam factum eſt?

Eſt, nominaturque *quod vi aut clam* de quo prætor ait; *Quod vi aut clam factum eſt, quo de agitur, id cum experiundi poteſtas eſt, reſtituas. l.* 1. *pr. ff. h.*

Quid eſt vi facere, vel poſſidere?

Vi factum videtur contra prohibitionem, teſtationem, vel denunciationem, vel cum quis ſciens ſe prohiberi, per vim molitus eſt, ne prohiberi poſſit, *d. l.* 1. §. 5, 6, 7, 8. quique facientem prohibuit, iſque in præſentiarum deſtitit, *d. l.* 1. § 9.

Quid, ſi alius ſine dolo ejus, cujus eſt factum, deterruerit ne prohiberet?

Non eſt locus huic interdicto, ne in aliena poteſtate ſit, conditionem alterius nihil delinquentis deteriorem facere, *d l.* 1. §. 10. *& ſeqq. l.* 2. *adde l.* 3. *l.* 20. *ff. h.*

Quid eſt clam facere?

Qui celavit adverſarium neque nunciavit, ſi timuit

ficie, quod uſum ſuperficiei contra turbatores tuetur, *l. 1. ff. h.*

Quid eſt ſuperficies?

In genere quicquid ſupra faciem terræ & ſoli exiſtit, plantæ, vineæ, & ſimilia, *l. 13. ff. de ſerv. præd. ruſtic.* In ſpecie eſt ædificium à conductore in fundo conſenſu Domini poſitum; *l. 2. ff. h. l. 18. §. ei qui in conducto 4. ff. de damn. infect.*

Quid juris habet ſuperficiarius in genere?

Habet, dum in conductione eſt, jus dominio ſimile: unde & ipſi competit actio in rem, *l. 1. §. 6. ff. h.* ſc. qua ſuperficies ſpectatur, *d. §. 6.* non proprietatis jus.

Tit. 19. De itinere actuque privato.

Eſtne & ſpeciale de itinere vel actu privato interdictum?

Hac de re eſt prohibitorium ad tuendas ſervitutes ruſticas, ſimile uti poſſidetis, quo is, qui iter vel actum poſſidet, non vitioſe ab adverſario, defenditur adverſus turbantes, *l. 1. ff. h.*

Tit. 20. De aqua quotidiana & æſtiva.

Quod eſt interdictum de aqua quotidiana?

Ne vis fiat ei, qui aquam non vitioſe ab adverſario duxit hoc anno, *l. 1. pr. ff. h.*

Quæ eſt quotidiana aqua?

Qua quis aſſidue poſſit uti, licet non utatur, *d. l. 1. §. 2.*

Tit. 21. De rivis.

Quod eſt interdictum de rivis?

Ne quis turbetur rivos, ſpecus, ſepta reficere, purgare aquæ ducendæ cauſa, dum ne aliter aquam ducat, quam priori æſtate non vitioſe ab adverſario duxit, *l. 1. ff. h.*

Tit. 22. De fonte.

Quod eſt interdictum de fonte?

De hoc prætor ait: *uti de fonte hoc anno aqua non*

vitioſe

vitioſe ab adverſario uſus eſt, vim fieri veto, l. 1. pr. ff. h.

Quid eſt hic fons?

Qui aquam habet vivam; itaque in ciſterna locum non habet, *d. l.* 1. §. 4.

Eſtne aliud interdictum de fonte?

Eſt, ut liceat reficere vel purgare aquæ coërcendæ cauſa, dum ne aliter utatur, quam eo anno non vitioſe ab adverſario uſus eſt; *d. l.* 1. §. 6. quod & de lacu, puteo & piſcina reficiendis dicitur.

Tit. 93. De cloacis.

Quod eſt interdictum de cloacis?

1. Ut cuilibet cloacam privatam purgare, & reficere liceat, modo caveatur de damno, *l.* 1. *ff. h.* 2. Ne quid in cloaca publica factum vel immiſſum habeat, quo uſus ejus deterior ſit, *d. l.* 1. §. 15.

Tit. 24. Quod vi aut clam.

Eſtne interdictum, quo agitur de eo, quod per vim vel clam factum eſt?

Eſt, nominaturque *quod vi aut clam* de quo prætor ait; *Quod vi aut clam factum eſt, quo de agitur, id cum experiundi poteſtas eſt, reſtituas. l.* 1. *pr. ff. h.*

Quid eſt vi facere, vel poſſidere?

Vi factum videtur contra prohibitionem, teſtationem, vel denunciationem, vel cum quis ſciens ſe prohiberi, per vim molitus eſt, ne prohiberi poſſit, *d. l.* 1. §. 5, 6, 7, 8. quique facientem prohibuit, iſque in præſentiarum deſtitit, *d. l.* 1. § 9.

Quid, ſi alius ſine dolo ejus, cujus eſt factum, deterruerit ne prohiberet?

Non eſt locus huic interdicto, ne in aliena poteſtate ſit, conditionem alterius nihil delinquentis deteriorem facere, *d l.* 1. §. 10. *& ſeqq. l.* 2. *adde l.* 3. *l.* 20. *ff. h.*

Quid eſt clam facere?

Qui celavit adverſarium neque nunciavit, ſi timuit

aut timere debuit controverſiam, aut qui aliter fecit, quam denunciavit, *l.* 3. §. 7. *&* 8. *l.* 4. *l.* 5. *ff. h.*

Cui datur hæc actio?

Domino, omnique ei, cujus intereſt, licet non poſſideat, *l.* 16. *pr. ff. h.* ita colono & fructuario nomine fructuum, *l.* 12. *ff. h.*

Quid, ſi præter fructus amplius Domini interſit?

Etiam ejus nomine agetur, *d. l.* 12.

Quid, ſi is qui fecit, jus faciendi habuerit?

Id non attenditur, *arg. l.* 1. *pr. &* §. 1. *ff. h.*

Daturne hoc interdictum hæredibus & adverſus hæredes?

Hæredibus quidem, ſed non adverſus hæredes, niſi qua pervenit, *d. l.* 15. §. 3. non poſt annum, *d.* §. 3. Annus autem cedere incipit, ex quo opus perfectum eſt aut fieri deſiit, *d. l.* 15. §. 4.

Licetne propria autoritate deſtruere, quod vi aut clam factum eſt?

Non licet, niſi neceſſaria ſit cauſa, quæ autem ſit cauſa neceſſaria, ex arbitrio judicis dependet, *l.* 7. §. 3. *ff. h.* Præſtat autem de facto deſtruere, ſi periculum ſit in mora.

Tit. 25. De remiſſionibus.

Quid eſt remiſſio?

Eſt nunciationis novi operis ſolutio, vel ex voluntate nunciantis, vel prætoris imperio, vel alia cauſa juſta.

Quid petitur interdicto de remiſſionibus?

Ut nunciationis, ſi jure ea non teneat, miſſio fiat, *l. unic. pr. ff. h.*

Tit. 26. De Precario. Tit. 3. Lib. 8. Cod.

Quod eſt interdictum de precario?

Ut reſtituatur, quod precario eſt conceſſum, *l.* 2. *pr.* §. 1. *&* 2.

Quid dicitur conceſſum precario?

Quod precibus petenti conceſſum eſt, ac ſemper poteſt repeti, *l.* 1. *princ. ff. h.* Habere autem dicitur preca-

precario, qui poſſeſſionem corporis vel juris adeptus eſt ex hac tantum cauſa, quod preces adhibuit & impetravit, ut poſſidere utive liceat, *l.* 1. *pr. l.* 2. §. *fin. l.* 3. *ff. h.*

In quibus rebus conſiſtit precarium?

In quibuſlibet, tam mobilibus quam immobilibus, *l.* 4. *ff. h.*

Daturne interdictum hoc hæredi & contra hæredem?

Precarii rogatio quidem ad hæredem ejus, qui conceſſit, tranſit; ſed non ad hæredem rogantis: cum ipſi duntaxat non hæredi conceſſa ſit poſſeſſio, *l.* 12. §. 1. *ff. h.* Hoc autem interdicto & tenetur hæres rogantis, uti ipſe defunctus, *l.* 8. §. *fin. ff. h.*

An anno & poſt annum datur?

Non eſt dubitandum, cum & in longum tempus poſſit concedi, *l.* 8. §. 7. *ff. h.*

Sed, ſi tempus adjectum ſit, non videtur naturam ſuam quæ eſt, quod ſemper poſſit repeti, amittere?

Nulla eſt vis ejus conventionis, ut rem alienam, domino invito quis poſſidere poſſit precario, *l.* 12. *ff. h.*

Poſſidetne, qui precario rogat?

Poſſidet, ſi id fuerit actum, *l.* 2. §. *fin. l.* 4. §. 1. *l.* 15. §. 4. *l.* 19. *ff. h.*

Quæ culpa eſt præſtanda in precario?

Tantum lata, *l.* 8. §. 3. *ff. h.* licet in commodato leviſſima ſit. Ratio differentiæ eſt, quia precarium ſemper poteſt revocari, *l.* 1. *ff. h.* non commodatum.

Tit. 27. De arboribus cædendis.

Quod eſt interdictum de arboribus cædendis?

De hiſce duo ſunt. 1. Ne vis fiat illi, qui adimit tuam arborem & ſibi eam aſſumit, quæ ex ædibus tuis in ædes ſuas impendet, ſi per te ſtet, quo minus eam adimas, *l.* 1. *pr. h.* Hoc competit & domino & uſufructuario, *d. l.* 1. §. 4. 2. Ne vis fiat illi, qui arborem tuam altius à terra, cum per te ſtat quo minus coërceas,

ceas, coërceat 15 pedes à terra, lignaque tollat, ſibique habeat, *d. l.* 1. §. 7. *ff. h.*

Annon prius denunciandum eſt domino arboris, ut tollat vel coërceat?

Omnino in utroque interdicto, quod indicant verba, *ſi per te ſtet d. l.* 1. *pr. &* §. 7.

Quid, ſi arbor illius inclinata ſit per ventum in fundum tuum?

Et adverſus illum competit actio, jus ei non eſſe arborem ita habendi, *l. fin. ff. h.*

Tit. 28. De glande legenda.

Quod eſt interdictum de glande legenda?

Ne vis fiat illi qui glandem, hoc eſt, omnem fructum, qui in agrum alterius incidit, legit tertio quoque die, & aufert, *l. unic. pr. &* §. 1. *h.*

Tit. 29. De libero homine exhibendo. Tit. 8. Lib. 8. Cod.

Quod eſt interdictum de libero homine exhibendo?

Eſt exhibitorium, quo agitur, ut homines liberi detenti exhibeantur; ſive ſint puberes ſive impuberes, ſive maſculi ſive fœminæ, ſive ſui ſive alieni juris, *l.* 3. §. 1. *ff. h.*

Quibus datur?

Cuilibet. nemo enim prohibendus eſt libertati favere, *d. l.* 3. §. 9. Itaque & patri & matri, *l.* 2. *C. h.* marito datur, *l.* 3. *C. h.* Is autem, ad quem res maxime pertinet, & qui magis idoneus eſt, ob conjunctionem, fidem, vel dignitatem, inter plures præferri debet, *d. l.* 3. §. 12.

Sed an & creditori datur ad exhibendum debitorem?

Nequaquam, verum is petet, ut in bona latitantis debitoris mittatur, *l. fin.* §. 1. *ff. h.*

Contra quos datur?

Contra eos, qui invitos detinent dolo malo, *l.* 1. *pr. l.* 3. §. 5. *ff. h.* non ex jure poteſtatis, *d. l.* 3. §. 2. vel alia juſta cauſa, *d. l.* 3. §. 4.

Tit. 30.

Tit. 30. De liberis exhibendis, item ducendis. Tit. 8. Lib. 8. Cod.

Quid eſt interdictum de liberis exhibendis?

Eſt exhibitorium, quod datur patribus ex cauſa poteſtatis, *l. 1. pr. ff. l. 2. C. h.* contra eum, qui detinet liberos invitos, *l. ult. ff. h.* non adverſus ipſum filium: verum notio Prætoris ſuccedet, ut apud eum diſceptetur, utrum ſit in poteſtate an non, *l. 3. §. 3. ff. h.*

Annon aliquando ceſſat hoc interdictum?

Ceſſat. 1. Contra matrem, ſi apud eam præſtet liberos morari, *l. 1. §. 3. D. h.* 2. Contra generum, qui filiam duxit, *d. l. 1. §. fin.* 3. Si judicatum ſit quod filius non ſit in poteſtate, etſi per injuriam, *d. l. 1. §. 4.*

Poteſtne & maritus de uxore exhibenda ac ducenda agere?

Poteſt, non ſolum adverſus extraneum, ſed & patrem, *l. 2. ff. h.*

Tit. 31. Utrubi.

Quod eſt interdictum Utrubi?

Eodem modo ſe habet, quo *uti poſſidetis*, præterquam quod hoc referatur tantum ad res mobiles, §. 4. *Inſt. de interd. l. 1. §. 1. ff. h.*

Tit. 32. De migrando.

Quod eſt interdictum de migrando?

Id datur inquilinis, ne vis fiat iis, qui ſoluta penſione migrare, & invecta ac illata inde abducere volunt, *l. 1. pr. ff. h.*

Tit. 33. De Salviano interdicto. Tit. 9. Lib. 8. Cod.

Quod eſt interdictum Salvianum?

Eſt reſtitutorium, adipiſcendæ poſſeſſionis, quod datur domino de poſſeſſione rerum coloni pignori obligatarum pro mercedibus fundi, §. 3. *in fin. Inſt. de interd. l. 1. C. h.*

Atqui

Atqui ſufficere videbatur actio Serviana?

Nequaquam: Serviana enim agit de ipſa re; Salvianum de poſſeſſione. In Serviana non obtinet actor, niſi probet rem in dominio debitoris fuiſſe tempore oppignerationis, *l.* 11. §. 1. *ff. de pignor.* In hoc interdicto ſufficit probari rem eſſe obligatam & poſſideri à conductore aut debitore. Serviana competit contra quemlibet poſſeſſorem. Salvianum autem tantum contra conductorem aut debitorem, *l.* 1. *C. h.*

Atqui in l. 1. §. 1. *D. h. datur hoc interdictum contra extraneos quoſcunque?*

Communiter reſpondetur, *d. l.* 1. §. 1. accipiendam eſſe de utili interdicto; dictam autem *l.* 1. *C. h.* de directo. Sed præſtat abſolute ſequi præceptum *d. l.* 1. *C. h.* ac verbum (extraneum ac extraneos in *d. l.* 1. §. 1. *ff. h.*) explicare de colono, aut colonis, qui reſpectu ſociorum extraneus vel extranei ſunt.

Quid dicendum de partialibus colonis?

Et in iis locum habet, quia revera ſunt coloni, *l.* 1. *ff. locat. conduct.*

Quid, ſi plures ſint locatores?

Potior eſt conditio poſſeſſoris. Si autem convenerit, ut pro partibus ſit res obligata, utilis actio datur pro partibus conventis, *l.* 1. §. 1. *ff. h.*

PANDECTARUM

LIBER XLIV.

Tit. 1. De exceptionibus, præſcriptionibus, & præjudiciis. Tit. 36. Lib. 8. Cod. Tit. 13. Lib. 4. Inſt.

Quid eſt exceptio?

IN genere, eſt defenſio rei adverſus intentionem actoris: vel eſt excluſio actionis, *l.* 2. *ff. h.* vel conditio, quæ reum modo eximit damnatione, modo minuit

nuit damnationem, *l.22. ff.h.* In ſpecie autem, quæ ex lapſu temporis datur, *Præſcriptio* dicitur. Quæ competit ex eo, quod per actionem alteri actioni graviori, quæ primo loco intentanda erat, præjudicetur, *Præjudicium* appellatur, *arg. l. 16. 18. ff. h.*

Quomodo diſtinguitur?

1. Vel opponitur, quia factum eſt quod fieri oportuit; uti eſt exceptio rei judicatæ, rei venditæ & traditæ, *l.1,2. ff. de except. rei vend.* vel quia factum eſt, quod fieri non oportuit; ut exceptio doli, metus, *l. 20. ff. h.* vel quia non factum eſt, quod fieri debuit; ut exceptio bonorum poſſeſſionis non datæ, *d. l. 20.* 2. Cohæret vel perſonæ, & ſic non tranſit ad alios, *l. 7. pr.* vel rei, & ſic tranſit, *d.l.7. §.1.* 3. Eſt alia peremtoria ac perpetua, alia dilatoria vel temporalis, §. 8 *& ſeqq. Inſt. h.*

Quæ eſt dilatoria?

Qua ad tempus lis differtur, §. 10. *Inſt. eod.* Habita cauſa propter judicem, aut judicium, aut litigantes aut ipſam cauſam.

Quæ reſpectu judicii & judicis eſt dilatoria?

Vel quia locus non eſt tutus, vel quia judex eſt ſuſpectus, vel incompetens, vel inhabilis, & ſimilis.

Quæ reſpectu litigantium?

Cum litigantes non habeant perſonam ſtandi in judicio: vel ineptam qualitatem actor adſumit aut reo tribuit: vel quis vocatus eſt ſine venia, qui vocari non debebat: vel procurator nullum vel non idoneum habet mandatum, aut cauſa eſt talis, quæ non admittit procuratorem.

Quæ eſt reſpectu cauſæ?

Quando in ipſa cauſa quid eſt, quod ſuadet dilationem; qualis eſt pacti conventi, ne intra certum tempus petatur, plus petitionis, præjudicialis, ordinis, ſpolii, & ſimilis.

Quæ eſt perpetua ſive peremptoria?

Quæ ipſam litem perimit, ita ut poſtea non poſſit agi: quales ſunt exceptiones doli, metus, & ſimiles, §. 9. *Inſt. h. l. 3. D. h.*

Exce-

Exceptio non numeratæ pecuniæ eſtne perpetua?

Eſt perpetua, quia cum eſt oppoſita, totam litem tollit, & non ad tempus ſed perpetuo agentibus obſtat, modo intra biennium proponatur.

Quomodo diſtinguitur peremptoria?

Eſt vel ex facto, ut rei venditæ & traditæ, pacti conventi, doli, præſcriptionis; vel ex beneficio juris, uti SC. Macedoniani, Vellejani.

Quæ regulæ ſunt circa exceptionem obſervandæ?

1. Qui factum in exceptione allegat, debet id probare, *l.* 19. *ff. de probat.* (*add. l.* 2. *eod.*) 2. Nemo prohibetur [a] pluribus exceptionibus uti, modo non ſint contrariæ, *l.* 5. *ff. h.* & reus non fuerit convictus mendacii. 3. Non confitetur intentionem adverſarii, quicum agitur, qui exceptione utitur, *l.* 9. *ff. h.*

[a] Hodie abbreviandarum litium cauſa omnes omnino exceptiones ſemel & ſimul proponendæ ſunt, *Merul. l.* 4. *tit.* 40. *c.* 1. *n.* 6. *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 174. *n.* 15. *Gudelin. de J. N. l.* 4. *c.* 7. *Mynſing. cent.* 5. *obſ.* 89. Sed hoc fallit in exceptione declinatoria fori, litiſpendentiæ, litis finitæ, ſub qua tranſactionis & compromiſſi in arbitros, *Inſtruct. Cur. Holland. art.* 88. *Ejuſd. ampliat. art.* 10. *Merul. dict. loc.*]

Quando dilatoria eſt proponenda?

Ante litem conteſtatam, *l. ult. C. h.* quia cauſæ merita non reſpicit, unde & Advocatus punitur, ſi omiſſam poſtea voluerit exercere, ſecundum *l. penult. C. h.* niſi poſtea emerſerit, vel reus ante non ſciverit, de quo jurabit, vel niſi antea ſit proteſtatus, *c.* 4. *x. h. t.* vel ſit talis, quæ judicium reddit nullum, qualis eſt in *l.* 24. *C. de procurat.*

Quando probanda eſt dilatoria?

Ante litem conteſtatam, ſi ſit declinatoria vel ſimilis, pertinens ad judicem vel judicium declinandum, *d. l. ult. C. h.* vel poſt litem conteſtatam, cum ad cauſam refertur, *l.* 19. *C. de probat.*

Quando

Quando eſt proponenda peremptoria?

Poſt litem conteſtatam, ante ſententiam; modo ante conteſtatio de ea fiat, hoc eſt, utrimque de ea diſceptetur, *l. 9. C. h.*

An & poſt ſententiam?

Quoties exceptio non ex facto ſpeciali, ſed ex beneficio juris datur, uti eſt exceptio ex beneficio SConſulti Vellejani, Macedoniani, *l. 11. ff. ad SConſult. Maced.* vel cum reſtitutio dari poteſt, *arg. l. 36. ff. de minor.* (*v. l. 2. C. de compenſ.*)

Suntne etiam aliquæ peremptoriæ, quæ ante conteſtationem litis proponi debent?

Sunt eæ; quæ non tantum merita cauſæ, ſed & inſtantiam concernunt: uti rei judicatæ, tranſactionis, jurisjurandi: vel quibus reus excipit nullum eſſe jus actori; modo nullitas, quæ allegatur, in continenti probari poſſit. Si enim majorem indaginem res deſiderat, rejicienda eſt exceptio in tempus poſt litem conteſtatam.

Quomodo concluditur in omni exceptione?

In peremptoria ad abſolutionem: In declinatoria, reum non teneri peremptorie reſpondere, aut in ea qualitate qua agitur, eove tempore vel coram eo judice litem conteſtari cum actore, & ad ulteriora procedere.

Tit. 2. De exceptione rei judicatæ.

Quæ eſt exceptio rei judicatæ?

Qua reus allegat ſententiam de controverſia latam eſſe, atque ob eam cauſam litem non poſſe reſuſcitari.

Quando ea habet locum?

Cum eſt eadem res, eadem cauſa agendi, ac eædem perſonæ, ac earum eadem qualitas, *l. 3. & ſeqq. l. 12, 13, 14. ff. h.* Utrum autem ſit diverſum genus ſive modus actionis an idem, non intereſt, modo eadem res eademque cauſa agendi maneat, *d. l. 5.*

Quid, ſi quis partem petat, qui totum ante petiit?

Manet eadem res, & ſic exceptio hæc nocebit, *l. 7. ff. h.*

ff. h. Nec intereſt utrum in corpore hoc quæratur, vel in quantitate, vel in jure, id eſt, cum domus ante eſt petita, nunc ſolum, vel ſuperficies petatur, vel cum decem ſunt petita, nunc quinque, & ſic deinceps, *d. l. 7. ff. h.*

Tit. 3. De diverſis temporalibus præſcriptionibus, & de acceſſionibus poſſeſſionum.

Suntne diverſæ temporales præſcriptiones ſive exceptiones?

Sunt tot, quot ſunt modi præſcribendi vel uſucapiendi, videl. dierum, menſium, annorum, ut dictum eſt ſupra de uſucap.

Quod tempus intelligimus per utile, *& quod per* continuum?

Utile eſt, quo facultas agendi eſt cum ratione adverſarii, tum judicis, ut & actoris ipſius, *l. 1. D. h. l. 55. ff. de ædilit. edict. l. 3. in fin. ff. de accuſ.* Continuum eſt, quo omnes dies tam feriati quam alii computantur, *l. 1. ff. h.*

Debetne dies cœptus in uſucapione haberi pro completo?

Omnino, licet etiam minimo momento noviſſimi diei res ſit poſſeſſa, *l. pen. pr. ff. h. (v. l. 6. ff. de obligat.)*

An & tempora inter poſſeſſores conjunguntur?

Conjunguntur non tantum inter hæredes, ſed & ſingulares ſucceſſores, *l. 14. pr. & §. 1. l. 15. §. 1. ff. h. §. penult. Inſt. de uſucap.* ſi auctores in bona fide fuerint, *l. 5. ff. h. l. 13. §. fin. ff. de acq. poſſeſſ.*

Poteſtne nobis prodeſſe acceſſio, ſine noſtro tempore?

Non, *l. fin. ff. h. d. l. 13. §. penult. ff. de acquir. poſſeſſ.* Si autem medius aliquis ex auctoribus non poſſederit, præcedentium auctorum poſſeſſio non proderit, quia conjuncta non eſt, *d. l. 15. §. 1. ff. h.*

Tit. 4.

Tit. 4. De doli mali, & metus exceptione.

Quando habet locum exceptio doli?

Movetur ex eadem cauſa, ex qua de dolo actio; ſpecialiter vero exprimendum eſt, cujus dolo quid actum, *l.* 2. §. 1. *ff. h.* Oritur hæc exceptio ex omnibus in factum actionibus, quia dolo facit qui, quod per exceptionem elidi poteſt, petit: nam, licet initio nihil dolo malo facit, attamen petendo committit dolum, niſi ſit talis ignorantia, quæ dolo careat, *d. l.* 2. §. 5.

Contra quos datur?

Contra omnes, qui deceperunt, non alios, *l.* 11. *ff. h.* Non adverſus parentes aliaſque perſonas, quibus reverentia debetur, *l.* 4. §. 16. ſive ex ſuo ſive alieno contractu conveniantur, *d.* §. 16. ſed adverſus eos excipiendum eſt in factum.

Poteſtne emptori objici exceptio de dolo authoris?

Siquidem ejus acceſſione utatur, æquiſſimum eſt patiatur dolum ejus, & exceptio rei cohærens emptori noceat; ea vero, quæ oritur ex delicto perſonæ, non nocet, *d. l.* 4. §. 27.

Poteſtne dolus procuratoris objici?

Si in rem ſuam ſit datus, etiam de præterito excipi poteſt. Si in rem alienam ſpeciale datum ſit mandatum, dolus præſens in exceptione proponetur. Si omnium rerum commiſſa ſit adminiſtratio, de omni dolo excipi poterit, *d. l.* 4. §. 18.

Quamdiu durat hæc exceptio, & quos habet effectus?

Finitur non biennio, uti actio *l. fin. C. de dol.* ſed perpetua eſt, *l.* 5. §. *fin. ff. h.* Nec ita famam violat, ut actio.

In quo diſtinguitur exceptio metus ab exceptione doli?

Uti actio ita exceptio metus in rem ſcripta, & in eâ non quæritur, uti in exceptione doli, utrum actor metum intulerit, an alius, *d. l.* 4. §. 33. ſed tantum, an metus ſit illatus, *d.* §. 33.

Tit. 5. Quarum rerum actio non datur.

Eſtne ſemper opus, ut exceptio proponatur?

Nequaquam; aliquando enim ipſo jure non datur actio, ut ſi quis ad delationem juraverit ſe non debere, *l. 1. in pr. ff. h. l. 7. ff. de jurejur.* ſi dolus contractui bonæ fidei cauſam dederit, *l. 7. D. de dol. mal.* ſi liquido conſtet, fœminam pro alio interceſſiſſe, *l. 2. ff. ad SConſult. Vellejan.* vel mutuum datum eſſe filiofamilias, *l. 1. ff. ad Macedon.* ſi quis contrahat lege prohibente contrahere, *l. 5. C. de legib.*

Tit. 6. De Litigioſis. Tit. 37. Lib. 8. Cod.

Quæ eſt exceptio litigioſi?

Qua repellitur is, qui rem litigioſam ex aliquo contractu perſequitur. Irrita enim eſt ejus [a] alienatio, & lis per eos peragenda per quos fuit cœpta, *l. 2. C. h.*

[a] Noſtris & Gallorum moribus res litigioſa vendi, legari, & quovis alio legitimo modo ad alium transferri poteſt ſalvo jure tertii; ita ut ſententia contra alienantem lata, contra tertium rei litigioſæ poſſeſſorem executioni mandari poſſit; Vide *Grot. l. 3. part. 14. n. 23. Chriſtin. vol. 4. deciſ. 175. n. 10. & vol. 6. deciſ. 96. Zypæ. Not. J. B. h. t. Gudelin. l. 3. cap. ult.*]

Quæ res eſt proprie litigioſa?

Res fit litigioſa in actionibus perſonalibus per litis conteſtationem, *l. 2. C. h.* in realibus ſufficit ſola denunciatio ſive citatio, *Nov. 112. cap. 1.*

Facitne & hypotheca rem litigioſam?

Nullo modo, *Nov. 112. cap. 1.* uti nec denunciatio impediendæ venditionis cauſa, *l. 1. ff. h.*

Habetne exceptio litigioſi locum contra eum, qui rem litigioſam petit ex cauſa legati vel fideicommiſſi?

Nequaquam: uti nec ex cauſa dotis, donationis propter nuptias, *l. ult. C. h. d. Nov. 112.* quia in hac alienatione animus vexandi abeſt.

Quid præſtabitur legatario, ſi res litigioſa ſit legata?

Nihil aliud, quam litis eventus: adeoque omne periculum legatarii erit. Poteſt autem legatarius ſi velit judicio adeſſe, ne quid in fraudem committatur.

De Replicationibus. Tit. 14. Lib. 4. Inſt.

Quid eſt replicatio?

Eſt defenſio Actoris contra exceptionem Rei. *princ. Inſt. h.*

Quid opponitur replicationi?

Duplicatio Rei. &, ſi ulterius procedant partes, procedit triplicatio ab actore, & quadruplicatio à Reo, §. 1 & 2. *Inſt. h.*

Tit. 7. De Obligationibus & actionibus. Tit. 10. Lib. 4. Cod.

Quid eſt obligatio?

In genere, eſt vinculum juris, quo quis alteri eſt adſtrictus ad quid dandum, præſtandum vel faciendum, *l.* 3. *D h.* vel eſt juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ ſecundum civitatis jura, *pr. Inſt. h.*

Videtur inepta eſſe definitio, cum omiſſa ſit factorum mentio, de quibus etiam poteſt eſſe obligatio, §. fin. Inſt. de Verb. Oblig.?

Rei nomen late hic accipitur, ut etiam facta complectatur, *l. rei.* 5. *D. de Verb. Signif.*

Quomodo diſtinguitur?

Eſt alia naturalis, alia civilis, alia mixta. Naturalis, quæ ſolo æquitatis, non juris civilis, vinculo ſuſtinetur, *l.* 95. §. 4. *de ſolut.* Hæc oritur, cum nudum eſt pactum ſive conventio, ſine juſta cauſa obligandi, *l.* 7. §. 4. *D. de pact.* cum ſervus quid promiſit, §. 1. *Inſt. de fidejuſſor. l.* 13. *D. de condict. indeb.* cum pater filio, vel filius patri in cujus eſt poteſtate ſeſe obſtrinxit, vel cum fratres in ejuſdem patris poteſtate conſtituti ſibi invicem ſe obligarunt, *arg. l.* 38.

 D. de

D. de condict. indeb. vel cum filiusfamilias ex mutuo ſeſe obligavit. *arg. l. 9. §. fin. l. 10. D. de SConſult. Macedon.*

Quæ eſt civilis tantum?

Quæ tantum juris civilis vinculum habet, vel cum naturalis æquitas ex aliis præſumitur, non directo probatur, ut in literarum obligatione: vel cum ſubtilitas juris, qua obligatio ſuſtinetur, pugnat cum æquitate; uti ſi quid metu vel dolo ſit geſtum. Illo modo habet efficaciam: Hoc vel nullas habet vires, vel per reſtitutionem in integrum reſcindi poteſt.

Quæ eſt mixta?

Quæ ſubſidium & ex æquitate naturali & ex jure civili habet, ac omni ex parte eſt valida, uti fit in ſocietate, in mutuo.

Nulloſne igitur habet effectus naturalis obligatio?

Habet nonnullos. Proficit ad exceptionem, *d. l. 7. §. 4. ff. de pact.* Impedit condictionem indebiti, *l. 10. ff. de oblig. & action. l. 16. §. 4. ff. de fidejuſſ. l. 13. 46. ff. de condict. indeb.* Admittit fidejuſſorem, *d. l. 16. §. 3. ff. de fidejuſſor. §. 1. Inſt. eod.* Pignus, *l. 14. ff. de pignor.* Compenſationem, *l. 6. ff. de compenſat.* Novationem, *l. 1. ff. de novat.* Conſtitutum, *l. 1. §. 7. ff. de conſt. pec.*

Atqui videtur & ex naturali obligatione eſſe actio d. l. 10. d. l. 16. §. 4. l. 84. D. de reg. jur.

Obligatio naturalis duplici modo accipitur. 1. Pro ea, quæ ex jure gentium eſt & confirmata ſimul jure civili. In hac verum eſt, quod & actio detur & condictio indebiti inhibeatur, *d. l. 10. d. l. 16. §. 4.* 2. Pro ea, quæ tantum eſt juris gentium, & deſtituta eſt adminiculo juris civilis. Ex hac quidem jure gentium ac natura poteſt peti, *d. l. 84. §. 1.* & condictio indebiti propter æquitatem ceſſat, ſed non datur actio jure civili.

Annon & aliter dividitur obligatio?

Eſt alia civilis, quæ ex omni juris Romani parte eſt, excepto prætorio, ac etiam ex jure gentium, ut ex mutuo, emptione & ſimilibus: alia prætoria, quæ tantum

tantùm eſt à prætore, uti de conſtituta pecunia, jurejurando, & ſimilibus, §. 1. *Inſt. h.*

Annon & aliter diſtinguitur?

Eſt ex contractu, vel quaſi; eſt ex maleficio, vel quaſi. Contractus eſt conventio cum cauſa obligationem producens, vel ultro citroque obligatio, *l.* 19. *ff. de Verb. Signif.* hoc eſt, conventio efficax, qua ultro citroque hoc agitur ut ex juſta cauſa obligatio contrahatur.

Quot modis ſit contractus?

Re, verbis, conſenſu & literis, §. 2. *Inſt. h.*

Quibus modis re contrahitur obligatio. Tit. 15. Lib. 3. Inſt.

Quomodo dicitur re contrahi obligatio?

Non, quod alii contractus rem non deſiderent, ſine re enim non poteſt eſſe obligatio, *pr. Inſt. de Oblig.* nec quod contractus qui re fiunt, non deſiderent conſenſum vel verba aut literas, ſed quod præter conſenſum de re (verbis vel literis aut alio modo expoſitum) requirant traditionem rei ad perfectionem. ita mutuum non eſt ex conventione de mutuo habendo, ſed ex numeratione, *l.* 30. *D. de reb. cred.* Ita commodatum non eſt, niſi res ad uſum alteri ſit tradita, §. 2. *Inſt. h.*

Quæ ſunt ſpecies contractuum realium?

1. Mutuum. 2. Solutio indebiti, factæ cum pacto de eo, quod ſolutum eſt, ſi poſtea deprehendatur non eſſe debitum, reſtituendo. 3. Commodatum. 4. Depoſitum. 5. Pignus.

Qui contractus verbis initur?

Stipulatio, de qua poſt.

De Obligationibus ex conſenſu. Tit. 23. Lib 3. Inſt.

Quomodo conſenſu contrahitur?

Cum non præciſe ad perfectionem requiritur ut res actualiter præſtetur, vel literæ aut verba interveniant,

ſed ſufficiat, ut conſenſus, qui ſit vel verbis vel literis expoſitus, de re interveniat.

Quæ ſunt ſpecies horum contractuum?

Emtio, venditio; locatio, conductio; ſocietas; mandatum.

Quid ſtatuendum de donatione, de hypotheca, de nuptiis?

Donatio eſt pactum legitimum, quia cauſam, quam juſtitia commutativa deſiderat, non habet, *arg.* §. 2. *Inſt. de don.* Pariter & hypotheca eſt pactum legitimum, *l.* 17. §. 2. *ff. de pact.* Nuptiæ vero, non ſunt vere contractus de re aliqua acquirenda, amittenda vel conſervanda, niſi indirecto vel per conſequentiam; ſed tantum conventio de individuo vitæ conſortio, *l.* 1. *D. de rit. nupt.*

De obligationibus, quæ ex quaſi contractu naſcuntur. Tit. 28. Inſt.

Quæ ſunt obligationes ex quaſi contractu?

Quæ citra conventionem ex ſolo facto honeſto ac alteri utili, vel præſumta voluntate naſcuntur: uti ex negotiorum geſtione, §. 1. tutelæ adminiſtratione, §. 2. communione rerum ſingularium vel hæreditatis, ſi quidem ſumptus ſint facti vel fructus percepti, §. 3. & 4. *Inſt. h.* hæreditatis aditione, §. 5. *Inſt. h. l.* 3. § *fin. l.* 4. *D. ex quib. cauſ. in poſſeſſ.* ſolutione indebiti erroneè facta, cujus datur repetitio, niſi per inficiationem lis creſcat, §. 6, 7. *Inſt. h.*

De Obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur. Tit. 1. Lib. 4. Inſt.

Quæ ſunt obligationes ex delicto?

Cum quis maleficium commiſit, *pr. Inſt. h.* veluti furto, rapina, damno, aut injuria, *d. pr.*

De obligationibus, quæ ex quaſi delicto naſcuntur. Tit. 5. Lib. 4. Inſt.

Quomodo ex quaſi maleficio naſcitur obligatio?

Cum judex male judicavit, & litem [*a*] ſuam fecit; vel

vel cum quid eſt effuſum ejectumve ex cœnaculo, quod nocuit; vel cum quid poſitum, quod nocere poſſit: vel cum per eos, quorum opera quis utitur in navi, caupona, ſtabulo, damnum infertur iis, qui cuſtodiæ eorum quid commiſerunt.

[a] Hodie litem ſuam non facit qui per imperitiam male judicavit, *Chriſtin. vol. 4 deciſ. 95. n. 4. Zypæ. Not. I B. de appell. verſ. in aliquib. Argentr. ad Conſ. Britan. art. 33. not. 4, 5.* Cæterum ſi dolus atque calliditas interceſſerit, puta ſi Judex pretio corruptus ſit, de dolo actio civilis competit, *l. 47. ff. de reg. jur. Rebuff. ad Conſt. Reg. de ſent. execut. art. 7. gloſſ. 15. n. 2.* & præterea criminaliter arbitraria pœna, *Nader Ampliat. van Hoven van Holland tit. ult. art. 1.*]

Ad quid tenetur judex male judicans?

Sive dolo, ſive culpa id fecerit, litem ſuam facit, cogiturque præſtare quantum religioni judicis æquum viſum fuerit, *pr. Inſt. h. l. ult. ff. de var. & extraor. cognit.*

An æqualis eſt pœna ob dolum & culpam male judicantis?

Non tantum hac pœna ut litem ſuam faciat, punitur judex dolo male judicans, ſed & graviori, ut dictum *ad tit. Cod. de pœn. judic. mal. judicant.*

Sed quæ eſt ratio, quod judex ex quaſi maleficio, Medicus ex vero, quod lege Aquilia vindicatur, conveniri poſſit?

Quia judicis officium ſua natura ex neceſſitate imponitur, cum ſit publicum: Medicus vero ſuſcipit ſuum munus ex voluntate.

Suntne nonnulla generalia circa obligationes obſervanda?

Per obligationes ex contractu vel quaſi nihil immediate acquiritur, ſed tantum cauſa conſtituitur; ex qua alteri incumbat neceſſitas quid faciendi, dandi, aut præſtandi, *l. 3. ff. de obl. & act.* Deinde initium omnium obligationum debet eſſe à perſonis contrahentium, *l. 11. ff. h.* Proniores ſunt leges ad liberandum, quam obligandum, *l. 47. ff. de obl. & act. &c.*

De [a] Actionibus. Tit. 6. Lib. 4. Inſt.

Ad quod juris objectum pertinent actiones?

Qua in bonis reputantur & commodum earum ſpectatur ex facultate agendi, ad objectum rerum, *arg. l. 52. D. de acquir. rer. dom. l. 49 D. de verb. ſignif.* qua vero quis per eas realiter ac actu ipſo, judicio perſequitur jus ſuum & ab invito quid extorquet, proprium objectum juris conſtituunt, *pr. h. t.*

[a] Ex Juris Canonici dictamine hodie actionis nomen libello non exprimitur *c. 6. x. de Iudic. Gudelin. l. 4. c. 5. verſ. tertium. Chriſtin. vol. 2. deciſ. 88. n. 7.* hinc actionum nomina fere in deſuetudinem abierunt.]

Quid eſt actio?

Accipitur aliquando pro omnibus remediis, quibus vel ordinario vel extraordinario, publice vel privatim, civiliter vel criminaliter jus ſuum quis perſequitur: aliquando refertur ad cauſas civiles; aliquando ordinarias tantum, vel tantum perſonales complectitur. In genere autem definitur, jus ſive remedium perſequendi (cum effectu) in judicio quod ſibi (ſuo vel alieno, publico vel privato nomine) debetur ex qualibet cauſa, vel ut quid detur aut fiat, aut præſtetur, vel ut quid reſtituatur, *arg. l. 178. §. 3. D. de verb. ſignif.*

Quomodo diſtinguitur?

1. Eſt vel privata, vel publica. 2. Pertinet ad proprietatem vel ad poſſeſſionem.

Actio privata ad proprietatem relata quomodo diſtinguitur?

1. Eſt vel in rem, vel in perſonam. In rem, quæ eſt ex jure dominii, vel quaſi, aut ſervitutis, aut alterius competens contra poſſeſſores vel quaſi. Perſonalis, quæ eſt ex qualibet obligatione, §. 1. *Inſt. h.*

An etiam ſunt mixtæ & duplices?

Mixtæ tam in rem quam perſonam, non quidem ex primogenia ſunt natura, ſed ex accidenti tantum. Harum mentio in §. 20. *Inſt. h.* duplices ſunt,

ſunt, in quibus idem actor & reus eſt. (*v. l. 10. ff. fin. regund.*)

Quæ ſunt in rem ſcriptæ?

Quæ ſua natura ſunt perſonales, ita ſcriptæ à lege, ut contra quoſvis poſſeſſores intentari poſſint; qualis eſt actio quod metus cauſa, *l. 9. §. fin. D. quod. met. cauſ.*

Quomodo diſtinguitur actio in rem?

Eſt vel civilis vel prætoria. Civilis aut ex jure dominii, quæ eſt vel univerſalis, ut petitio hæreditatis: vel ſingularis, ut rei vindicatio, §. 1. *Inſt. h.* aut ex jure ſervitutis, vel alio, qualis eſt confeſſoria vel negatoria, §. 3. *eod.* Prætoria eſt à prætore introducta in ſubſidium juris civilis, qualis eſt Publiciana, §. 3. *&* 4. Reſciſſoria uſucapionis ex juſta cauſa, §. 5. Revocatoria geſtorum in fraudem, §. 6. Serviana vel quaſi, de quibus ſingulis ſuis locis.

Annon & perſonalis diſtinguitur in civilem & prætoriam?

Recte: quia & obligationum modi ſunt vel ex jure civili vel prætorio. Prætoria ex conventione eſt, de conſtituta pecunia, §. 9. de peculio, §. 13. de jurejurando, §. 11. Ex maleficio, de albo corrupto, de patre in jus vocato ſine venia, & ſimiles, §. 12. *Inſt. h.*

Actio præjudicialis qualis eſt?

Non in perſonam, niſi cauſam ex obligatione habeat, ſed in rem, quia citra obligationis cauſam inſtituitur, §. 13. *Inſt. h.*

Quæ eſt forma actionis in rem & in perſonam?

Actionis in perſonam, ut adverſarius condemnetur ad dandum, præſtandum vel faciendum cum uſuris, damnis & intereſſe. In rem, ut jus actoris declaretur tale, quale intendit, & adverſarius condemnetur ad reſtituendum cum omni cauſa.

Da aliam diſtinctionem actionis?

Eſt alia rei tantum perſecutoria, alia pœnæ, alia mixta. Rei, cum id quod abeſt perſequimur, ut fit in iis, quæ deſcendunt ex contractu. Pœnæ tantum, cum pœnam, & non id quod abeſt petimus, ut fit in actione fur-

ne furti, quæ pœnalis eſt. Mixta, qua agitur ad pœnam & rem ſimul, §. 16. *& ſeqq. Inſt. h.*

Quomodo diſtinguitur rei perſecutoria ab illa in rem?

Amplior eſt rei perſecutoria: quia non tantum complectitur actionem in rem, ſed & in perſonam, quæ ex contractu eſt, & ex maleficio, cum rem & id quod abeſt tantum perſequimur.

Qualis eſt ea, qua ad pœnam conventionalem agimus?

Rei perſecutoria: quia pœna conventionalis eſt loco ejus quod intereſt, §. *fin. Inſt. de verb. oblig. arg. l.* 44. *ff. de uſur.*

Da aliam actionis diviſionem?

Competit vel in ſimplum, uti omnis actio rei perſecutoria; vel in duplum, uti furti non manifeſti vel ſimilis, vel in triplum, uti actio in damnum ex temeraria litigatione ſive plus petitione, § 21. *& ſeqq. Inſt. h.* vel in quadruplum, ut furti manifeſti.

An & aliter dividitur?

Alia bonæ fidei, alia ſtricti juris, alia arbitraria, §. 28. *& ſeqq. Inſt. h.*

Quæ eſt bonæ fidei?

Non omnis ea, quæ ex bona fide datur, ſic enim omnis actio eſſet bonæ fidei; (*v. l.* 8. *C. de judic.*) ſed in qua judex laxiorem habet facultatem condemnandi, quomodo & quantum actori ex bono & æquo ſatisfieri debeat §. 30. *Inſt. h.*

Eſtne harum numerus certus?

Ex contractu re inito ſunt commodati, depoſiti, pigneratitia: ex ſtipulatione eſt unica de dote: ex conſenſu omnes: ex quaſi contractu, negotiorum geſtorum, tutelæ, communi dividundo, familiæ erciſcundæ: ex contractu innominato, æſtimatoria, de permutatione: denique una realis actio, petitio hæreditatis, *d.* §. 28. *Inſt. h.*

Quæ eſt ſtricti Iuris?

In qua judex non excedit formam contractus, & nihil ſupplet: uti ex mutuo, condictione indebiti, ex ſtipulatione, & ſimilibus negotiis. (*v. l.* 99. *ff. de verb. obl.*)

Quæ

Quæ eſt ratio, quod alia actio ſit bona fidei, alia ſtricti juris?

Quia actio bonæ fidei cum utrinque quid præſtandum datur, vel dari poteſt, ſua natura, & propter frequentiam, fidei exuberantiam majorem deſiderat; actio autem ſtricti juris ab una parte tantum competit.

Oſtende diverſitatem effectuum in ſtricti juris & bonæ fidei actionibus?

In bonæ fidei actionibus habetur ratio omnium Exceptionum, licet initio non ſint oppoſitæ, *l. 3. ff. de reſcind. vend.* Uſuræ à tempore moræ debentur, *l. 3. l. 32. ff. de uſur.* Dolus contractui dans cauſam, facit eum ipſo jure nullum. (*v. l. 7. ff. de dolo.*) In ſtricti juris judiciis exceptiones per litis conteſtationem tantum in judicium ſunt deducendæ, *l. 18. ff. comm. divid.* Deinde ex ſtipulatione uſuræ tantum debentur, poſt litis conteſtationem, *l. 3. Cod. l. 35. ff. de uſur.* & dolus non facit contractum nullum, ſed parit exceptionem, *pr. & §. 1. Inſt. de except.* vel actionem de dolo, *l. 1. & 2. ff. d. dol.*

Quæ eſt actio arbitraria?

In qua vel ſpeciali interlocutione judicis eſt opus, vel arbitrium aliquod neceſſarium eſt, qualis eſt Publiciana, Serviana vel quaſi, de metu, de dolo, de eo quod certo loco, & ad exhibendum, §. 31.

Eſtne & alia diviſio?

Habet omnis actio vel effectum in ſolidum, vel non. Non in ſolidum, vel quia quid eſt impenſum aut compenſari poteſt, vel quia de peculio agitur, §. 36, 37. & 39. vel quia agitur contra eos qui beneficium competentiæ habent, & non ulterius quam facere poſſunt condemnantur: & haberi debet ratio ſecundum eorum qualitatem, ne egeant; ut ſi de dote contra maritum agatur, ſi liberi contra patronos, ſocii contra ſocios, donatarii contra donatores agant, vel debitor bonis ceſſerit, §. 38. & 40. *Inſt. h.*

Da aliam diviſionem.

Eſt ex noſtro contractu, vel alieno. Ex alieno, uti exercitoria, inſtitoria, quod juſſu, tributoria, de pe-

 culio

culio & de in rem verſo, *tot tit. Inſt. quod cum eo qui in alien.*

Da aliam.

Eſt noxalis ob maleficium ſervorum vel ob pauperiem quadrupedum, *tot. tit. Inſt. de noxal. act. Si quadr. pauperiem*, vel non noxalis, ſive directa.

De Perpetuis & temporalibus actionibus & quæ ad hæredes, & in hæredes transeunt. Tit. 12. Lib. 4. Inſt.

Poteſtne & actio aliter dividi?

1. Eſt vel perpetua, quæ durat ad triginta vel quadraginta annos; vel temporalis, quæ breviori tempore circumſcribitur, *pr. Inſt. h.* qua de re in materia de Præſcript. actum. 2. Datur vel hæredibus & contra hæredes, ut rei tantum perſecutoria ex contractu; vel datur hæredibus & non contra eos, quia ex delicto eſt, niſi quatenus pervenit, vel lis ſit conteſtata, *l. unic. C. ex delict. defunctor.* vel non datur hæredibus nec contra eos, ut actio injuriarum, §. 1. *Inſt. h.* revocatoria donationis ob ingratitudinem, *l. ult. in fin. C. de revoc. donat.*

Solentne actiones ex contractu aliquando negari adverſus hæredes?

Non qua rei perſecutoriæ ſunt, ſed qua delictum in contractu commiſſum eſt, §. 1. *Inſt. h.* Imo & hæres aliquando in ſolidum conveniri poteſt in pœnam, §. 17. *in fin. Inſt. de action.* ſiquidem ipſe deliquerit, *d.* §. 17.

De iis per quos agere poſſumus. Tit. 10. Lib. 4. Inſt.

Per quos poſſumus actiones inſtituere?

Per nos ipſos, per tutores, curatores & procuratores noſtros; niſi ſit talis cauſa, quæ mandatum vel procuratorem non admittit, §. 1. & 2. *Inſt. h.* de qua re traditum *tit. de procurat.*

SEPTI-

SEPTIMA PANDECTARUM PARS.

LIBER XLV.

Tit. 1. De verborum obligationibus. Tit. 16. Lib. 3. Inſt.

De contrahenda, & committenda ſtipulatione. Tit. 38. Lib. 8. Cod.

Quid eſt ſtipulatio?

IN ſpecie eſt [a] contractus, cujus forma conſiſtit præter conſenſum de re, in verbis, ex interrogatione & apta ad eam reſponſione, *l. 1. l. 5. §. 1. D. h. l. 1. §. 7. l. 52. pr. & §. 2. D. de oblig. & action.*

[a] Hodiernis moribus confuſa ſunt pactorum & ſtipulationum nomina, ut ſæpius dictum.]

Quæ obligatio eſt ex hoc contractu?

Verborum, *pr. Inſt. h.* ſive ex ſtipulatu, vel certi, vel incerti, *d. pr. Inſt. h.*

Quæ eſt certi vel incerti?

Certi, cum res certa, incerti, cum incerta in ſtipulationem deducta eſt. Certa eſt, cujus ſpecies vel quantitas aut ſuo nomine, aut è demonſtratione quæ nominis vice fungitur, qualis, quantaque ſit, oſtenditur, *l. 6. D. de reb. cred. l. 74. D. h.* Incerta, cum vel factum vel ſpecies indeterminata in genere in obligationem deducta eſt, *l. 75. pr. & §. ſeqq. D. h. junct. §. fin. Inſt. h.*

De diviſione ſtipulationum. Tit. 19. Lib. 3. Inſtit.

Quomodo diſtinguitur ſtipulatio?

Varie. In genere in prætoriam, judicialem, communem & conventionalem. Prætoria eſt, cujus autor eſt prætor ſolus, non judex; ut damni infecti & legatorum, §. 2. *Inſt. h. l. 5. pr. ff. h. de verb. obl.* ut & ea, quæ ab ædilibus proponitur, *d.* §. 2. Judicialis, quæ à judicis ſolius interlocutione pendet; uti cautio de dolo, aliaque ſimilis §. 1. *Inſt. h.* Communis tam prætoria quam judicialis, cujus autor cum prætor tum judex eſt, prout res commodiſſime poteſt expediri; ut ſtipulatio, rem pupilli ſalvam fore, §. *fin. Inſt. h.* Conventionalis, quæ proprie eſt contractus, §. 3. *Inſt. h.*

Da aliam diſtinctionem, eamque qua ad conventionalem ſpectat:

Conſiſtit vel in dando, vel in faciendo, *l. 2. ff. de verb. oblig.* In dando, ſi quis quantitatem vel ſpeciem ſibi dari ſtipuletur. In faciendo, cum factum in ſtipulationem deducitur, ut domum ædificari, *l. 72. in fin. Inſt. eod.* Imo & aliquando conſiſtit in non faciendo, vel in dando & faciendo ſimul, *l. 75. §. 7. ff. h. l. 85. §. 1. ff. de cond & demonſt.*

Quis eſt effectus in dandi vel faciendi obligationibus?

In dandi præciſe conventioni ſatisfaciendum eſt. *d. l. 75. §. fin. ff. de verb. ſignif. l. 167. ff. de reg. jur.* In faciendi, ſi promiſſor facere nolit, liberatur præſtatione ejus quod intereſt, §. *fin. Inſt. l. 72. l. 81. 84. 112. §. fin. ff. de verb. oblig.* quia nimis durum videtur & contra libertatem, ut homo liber ad faciendum compellatur. (*v. l. 13. fin. ff. de re judic.*)

At ſæpe id quod intereſt ad exiguam ſummam reducitur. d. §. fin.

Præſtat igitur adjicere certam pœnam, ut ſi non ſit factum, ea præſtetur, *d. §. fin. l. 68. 71. ff. eod.*

Quomodo aliter diſtinguitur ſtipulatio?

Eſt alia dividua, alia individua. Dividua eſt, quæ

partium præſtationem recipit, *l. 2. §. 1. ff. eod.* Individua, quæ non admittit diviſionem vel partium præſtationem, *l. 2. §. 2. l. 72. D. h. l. 9. §. 1. D. de ſolut.*

Annon eſt regula aliqua generalis in hac re?

Quatuor ſunt cauſæ attendendæ. 1. Eſt, quod à ſingulis diviſum conſequi poſſumus, & prô parte peti, & ſolvi poteſt, ut ſi ſit promiſſio pecuniæ certæ vel certi corporis facta, *l. 85. pr. & §. 1. D. eod.* 2. Eſt, quod totum peti neceſſe eſt, nec diviſum præſtari poteſt, uti fit in opere, quod teſtator fieri juſſit. Singuli enim hæredes in ſolidum tenentur & agunt, quia operis effectus in partes ſcindi non poteſt. Quod & verum eſt in ſervitutibus realibus, *l. 72. d. l. 85. §. 2. ff. eod.* 3. Eſt, quod pro parte petitur, ſolvi autem non poteſt niſi totum. Uti cum ſtipulatus quis eſt hominem incertum, vel alternative decem millia aut hominem: ſi alternative, petitio ſcinditur, ſolvi autem non poteſt, niſi alterutrum in ſolidum, *d. l. 85. § 4 d. l. 9. in fin. ff. de ſolut. d. l. 2. §. 1.* 4. Eſt, quod ſolidum petendum eſt, ſed in ſolutione admittit ſectionem. ut cum agitur de evictione. omnes enim debitores in ſolidum ſunt denunciandi, omneſque debent ſubſiſtere; & quolibet fugiente omnes tenebuntur, ſed unicuique pro parte ſua, pro qua eſt obligatus, præſtatio injungitur, *d. l. 85. §. 5. l. 62. § 1. de Evictíon.*

Quid, ſi ita ſtipulatio ſit facta: Si fundus Titianus datus non erit, centum dabis?

Niſi totus detur, pœna in centum committitur. nec prodeſt, ſi plures ſint debitores, partem fundi tradere ceſſante uno: quemadmodum non prodeſt ad pignus liberandum, partem ſolvere, *d. l. 85. §. 6. l. 5. §. fin. eod.*

Quid, ſi factum ſit promiſſum?

Siquidem id actum ſit in ſtipulatione, ut ſi cum non fuerit factum detur pecunia, ſtipulatio poteſt dividi, *l. 72. ff. de verb. oblig.*

Quid, ſi individua ſtipulatione unus ex hæredibus ſolidum præſtiterit?

Habebit ejus repetitionem à cohærede judicio familiæ erciſcundæ, *d. l. 2. §. 2. ff. de verb. oblig.*

Da aliam diviſionem?

Secundum modum, quo ſtipulatio contrahitur, eſt alia pura, alia non pura. Pura eſt, quæ nec diem nec conditionem habet. Non pura, in qua addita eſt conditio vel dies, §. 2. *& ſeqq. Inſt. de verb oblig.*

Eſtne & pura ſtipulatio: annua decem dabis donec vivam, *dabo?*

Reſpectu ſingularum penſionum annuarum eſt pura, ut ab initio anni decem peti poſſint, §. 3, 4. *Inſt. eod.* ac perpetua eſt ſua natura: ſed propter verba *quoad vivam* datur exceptio pacti ſi poſt obitum petantur, *d.* §. 3.

Quis eſt effectus puræ?

Etſi quidem aliqua dilatio detur condemnatis, *l.* 31. *D. de re judic. l. fin. C. de uſur. rei judic.* ac debitoribus fiſci, *l.* 45. §. 10. *D. de jur. fiſc.* & in conſtituto ſpecialiter dati ſunt [*a*] decem dies, *l.* 1. §. 1. *ff. de conſtit. pecun.* tamen cum pure eſt facta ſtipulatio, confeſtim poteſt agi, *d.* §. 2. *Inſt. de verb. oblig.* dato eo temporis ſpatio, quo commode traditio fieri poſſit, §. *fin. Inſt. de inutil. ſtip. l.* 105. *D. de ſolution.*

[*a*] Quemadmodum ex ſtipulatione pura, *l.* 41 §. 1. *ff. de Verb. oblig.* ita & ex conſtituto confeſtim hodie agi poteſt, *Autumn. cenſ. Gall. h.*]

Quibus modis dies dicitur adjici?

Aliquando à ſola lege, ut ſi res mobiles dotales ſunt reſtituendæ, *l. unic.* §. 7. *C. de rei uxor. actio.* Aliquando ex re ipſa, cum res non exiſtit, ſed ſperatur, *l.* 73. *D. de Verb. obl.* Aliquando ob adjectionem loci, §. 5. *Inſt. eod.* quo caſu modeſanda eſt juriſdictio, ut tantum temporis detur, quantum ſufficiat, ut quis in eum locum venire poſſit, ſecundum formam, *l.* 137. §. 2. *D. eod.*

Quid

Quid juris, ſi dictum, Calendis ſolvam?

De primis id accipiendum, *l.* 41. *ff. eod.*

Quis eſt effectus cum dies adjectus eſt?

Certa quidem eſt obligatio, ſed ſolutio eſt dilata, ita ut agi ante non poſſit, quam omnibus adjecti temporis partibus præteritis *l.* 42. *ff. eod.*

Quid, ſi conditio ſit adjecta?

Siquidem poſſibilis ſit, ſervanda [*a*] eſt: & obligatio non ante eſt contracta, quam conditio extiterit: quapropter tantum ſpes eſt ex ea debitum iri, §. 4. *Inſt. h.*

[*a*] Conditionales ſtipulationes ſive ſponſiones (noſtratibus *Weddingen*) noſtris & Gallorum moribus improbantur, *Grot. l.* 3. *p.* 3. *n.* 14. *Zyſaus Not. Jur. de Religioſ. in fin. Chriſtin. vol.* 2. *deciſ.* 200. *Autumn. in l.* 17. §. *plane D. de præſcr. verb.*]

Suntne ergo effectus ſtipulationis ejuſmodi conditionalis?

Conditionalis creditor in bona debitoris ex primo decreto mittitur, & ejuſmodi ſtipulatio ſtatim vires habet, *l.* 26. *D. de ſtipul. ſerv.* ut vendi poſſit, *l.* 17, 19. *ff. de hæred. vel action. vend.* admittit hypothecam, *l.* 9. §. 1. *l.* 11. §. 1. *ff. qui potior.* fidejuſſorem, *l.* 6. §. *fin. ff. de fidejuſſ.* (*v. l.* 57. *eod.*)

De inutilibus ſtipulationibus. Tit. 2c. Lib. 3. Inſt.

Quot modis obligationes dicuntur eſſe inutiles?

Variis: vel ratione perſonarum, vel rerum, vel modi.

Quomodo ratione perſonarum?

Vel reſpectu ſtipulantium, ut qui loqui non poſſunt, ſic muti, niſi tardius loquantur, *l.* 1. *ff. de Verb. oblig.* aut qui judicio carent, uti minores ſeptem annis, §. 10. *Inſt. h.* furioſi, §. 8. *Inſt. eod.* Vel promittentium, ut impuberes ſine tutorum autoritate, §. 9. *Inſt. h.* prodigi, licet recte ſtipulentur ſibi quid dari, *l.* 6. *D. de verb. oblig.* ſurdi, qui omnino non audiunt. Vel ratione

ne ejus, cui ſtipulatio eſt facta. Nemo enim alteri poteſt ſtipulari, §.4. *Inſt. h. l.*38. §. 17. *D. de verb. oblig.* niſi ſtipulatoris interſit alteri dari, §. 19. *Inſt. h.* vel pœna ſit adjecta, §. 18. *Inſt. h.* vel filiusfamilias ſit ſtipulatus patri, *d.* §. 4. *Inſt. h.* vel pater filio ea quæ juris ſunt ſtipuletur, non quæ facti, *l.* 21, 120. *ff. de verb. obl.* quæ autem pater filio ſtipulatur & juris ſunt, ſibi acquirit, *d. l.* vel niſi periculum ſit, ne res amittatur, hoc enim caſu datur actio utilis, *l. pen. C. ad exhib. l.* 3. *C. de donat. qua ſub mod.* vel ſolutionis cauſa alterius perſona adjiciatur. quo caſu poterit ei, invito ſtipulatore, fieri ſolutio, *d.* §. 4. vel ſi quis ratione officii ſui ſtipulationem interponat.

Quod, ſi quis ſibi & alteri quid ſtipuletur?

Valet conventio pro dimidia parte, *d.* §. 4. *l.* 110. *ff. de verb. oblig.* niſi ſit res individua, *arg. l.* 5. *ff. commun. prad.*

Quomodo ratione rerum?

Si quis alium daturum vel facturum promiſerit, §. 3. *Inſt. h.* Debet enim quiſque de ſuo, non alieno promittere, *l.* 11. *ff. de oblig. & act.* niſi pœna ſit adjecta, §. 20. *Inſt. h.* vel curaturum promiſerit. tunc enim præſtanda eſt exactiſſima diligentia. Vel niſi operæ fabriles deductæ ſint in ſtipulationes, *l.* 5. *ff. de duob. reis.* quia habentur pro mercede præſtanda fabris.

Atqui fidejuſſores ad dationem & facta aliorum accedunt?

Fidejuſſores, ſe daturos vel facturos promittunt, ſi reus non det vel faciat; alias ſi factum alienum ſimpliciter promittant, nullas vires habet obligatio, *l.* 65. *ff. de fidejuſſor.*

Annon & aliter propter conditionem rerum inutilis eſt ſtipulatio?

1. Si promiſſa ſit res quæ non eſt, nec fuit, nec ſperatur, vel quæ deſiit eſſe in rerum natura, §. 1. *Inſt. h.* 2. Si non ſit in commercio, licet ex poſt facto in commercio eſſe cœperit, §. 2. *Inſt. h.* 3. Si ſit res propria ſtipu-

ſtipulatoris, *d.* §. 2. niſi quid ejus nomine abſit, *l.* 82. *ff. de verb. oblig.* 4. Si ſit res turpis, vel factum, quod eſt contra bonos mores, §. 23. *Inſt. h. l.* 123. *ff. de verb. oblig.*

Quid, ſi res, quæ erat in commercio, deſierit eſſe in commercio?

Æque erit inutilis ſtipulatio, *d.* §. 2. *Inſt. h. junct. l.* 98. *ff. de verb. oblig.*

At obſtare videtur l. 85. §. 1. *ff. de reg. jur.*

Siquidem res ipſa inciderit in illam conditionem, ut præſtari non poſſit, concidit obligatio, *d. l.* 98. quia impoſſibilium non eſt obligatio. Sin autem quid evenerit circa perſonam ex quo obligatio contrahi non poſſet, modo res præſtari poſſit, durat obligatio, *d. l.* 85. §. 1. *D. de reg. jur.*

Poteſtne in genere promitti?

Si ſpecies indeterminata promiſſa ſit, valet obligatio, ut ante dictum: ſecus ſi quid in genere, quod nullam habet determinationem. uti ſi dos promiſſa ab extraneo, *l.* 1. *C. de dot. promiſſ.* non à patre, quia ejus officium eſt dotare, *l.* 69. §. 4. *ff. de jure dot.* (*v. l.* 19. *ff. de rit. nupt.*) vel ſi quis fundum ſtipuletur, quia corpus incertum eſt, *d. l.* 69. §. 4.

Quomodo ratione modi?

1. Si promiſſor non reſponderit ad interrogata, vel quoad rem, vel quoad modum obligandi, §. 5. *Inſt. h.* 2. Si non ſint præſentes, qui contracturi ſint, §. 12. *Inſt. h.* 3. Si impoſſibilis conditio fuerit addita, §. 11. *Inſt. h.* ſive natura talis, ſive turpis fuerit.

Quid, ſi ſtipulanti decem promiſſor reſpondet quinque vel viginti, & illico placuerit diverſitas reſponſionis?

Probandum eſt ſtipulationem valere; ſemper autem minor ſumma debebitur, *l.* 1. §. 3. *in fin.* §. 4. *D. de verb. ſignific.*

Quid, ſi in inſtrumento ſit ſcriptum quem promiſiſſe?

Creditur iſti ſcripturæ, *l.* 30. *ff. de verb. oblig.* §. 16. *Inſt. h.* niſi promiſſor probare poſſit ſe alibi fuiſſe eo tempore, quo ſtipulatio eſt facta, §. 12. *Inſt. h.*

Quid,

Quid, ſi quis interroget, dabitur? & alter reſponderit, quidni?

Etſi quidem imperſonaliter promiſſio facta non valeat, *Nov. 115. c. 6. Auth. ſi quando C. de conſt. pecun.* tamen hoc modo facta valet ſtipulatio, *l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

Annon nutus obligat ut valeat pro pacto?

Poteſt quidem nutus ſufficere, ut proſit ad liberationem, *l. 27. §. 9. in fin. ff. de pact. l. 5. ff. de reſc. vendit. l. 8, 19. ff. de acceptilat.* ſi hoc ſit actum, *arg. l. 65. §. 3. ff. ad SC. Trebell.* ſed non ad obligationem, *d. l. 1. §. 2.*

Quid, ſi præſens interrogaverit, & antequam reſponderetur diſceſſerit?

Si reverſo ſit reſponſum, valida eſt obligatio: intervallum enim medium non vitiat actum, *d. l. 1. §. 1.*

Imo vitiat, l. 137. D. de verb. oblig.

Vitiat, ſi ad alia ſtipulationi contrariantia interim partes proceſſerint, *d. l. 137.* ſecus ſi is, qui diſceſſit, mox fuerit reverſus, *d. l. 1. §. 1.*

Quid, ſi circa rem diſſenſerint contrahentes?

Quod actum eſt, nullas habet vires, *§. 22. Inſt. h. l. 83. §. 1. d. l. 137. §. 1. D. de verb. oblig.* ſi circa corpus ſit diſſenſus, *Dd. Ll.*

Quid, ſi error ſit in nomine vel materia uti æneum pro aureo quis ſtipulatur annulum?

Æque valet ſtipulatio, *l. 22, 32. D. de verb. oblig.* Is autem, qui circa materiam eſt à ſciente deceptus, habet actionem doli, *d. l. 22.*

At emptio nulla eſt, ſi circa materiam ſit error, l. 9. in f. l. 14. D. de contr. empt.

Eſt alia ratio in Emptione, quia Emptoris intereſt, ne alia materia ſit in obligatione, cum precium ſit ſolvendum reſpondens valori rei. At in ſtipulatione ſatius eſt aliquid quam nihil eſſe in obligatione. Id, quod dictum de ſtipulatione, locum habet & in pignore, *l. 1. in f. D. de pig. act.* in legato, *l. 4. D. de legat. 1.*

*legat.*1. *l.*17. *D. de condit. ac demonſt.* in donatione, *l.* 18. *in f. D. de donation.*

Quid, ſi res debita perierit?

Si ſpecies debita ſit, perit creditori, niſi debitor in mora vel culpa fuerit, *l.* 23. *D. de V. Obl.* ſi genus debitum ſit, perit debitori. (*v. l.* 11. *C. ſi cert. pet.*)

Quid, ſi per negligentiam vel culpam omiſſionis ante moram res perierit?

Non tenebitur promiſſor, *l.* 91. *D. de V. O. l.* 21. *D. de hæred. vend.* niſi lata fuerit & dolo proxima.

Tit. 2. De duobus reis conſtituendis. Tit. 40. Lib. 8. Cod.

Poteſtne unus tantum ſtipulari vel promittere?

Poſſunt plures eſſe ſtipulatores vel promiſſores, qui rei ſtipulandi vel promittendi dicuntur.

Quæ requiruntur, ut plures debendi vel ſtipulandi rei fiant?

1. Ut ſit eadem res, quæ in ſtipulationem deducitur, *pr. Inſt. h.* 2. Ut eadem ſit cauſa obligationis. 3. Ut ſinguli in ſolidum expreſſe vel tacite ſeſe obligent. 4. Ut quilibet ſit principaliter obligatus, *l.* 1. *l.* 2. *l.* 11. *D. junct. pr. Inſt. h.*

Ex quibus cauſis poſſunt eſſe plures credendi & debendi rei?

Non tantum ex ſtipulatione, alioque quolibet contractu, ſed & ex teſtamento, *l.* 9. *D. h.*

Poteſtne ſolutio in ſolidum uni ex reis ſtipulandi fieri, & peti ab uno ex correis promittendi?

Uni ex reis ſtipulandi debitum ſolvi poteſt, & omnis diſſolvitur obligatio ſi ſolidum ſit ſolutum, §. 1. *Inſt. h.* ſin autem unus ex promittendi reis conveniatur, habet is, ſi velit, beneficium diviſionis, *Nov.* 99. *c.* 1. *junct. l.* 11. *D. h.* ut ſolvat tantum pro rata, niſi correi ſint non ſolvendo, vel abſentes, *arg. auth. præſent. C. de fidejuſſor. auth. hoc ita C. eod.* vel partes renunciaverint beneficio diviſionis.

Quid, ſi unus in ſolidum conveniatur & ſolvat?

Reliqui quidem liberabuntur, *d* §. 1. *l.* 1. & 3. *D. h.* niſi pœna debeatur ex delicto, *l.* 11. §. 2. *in fin. D. ad*

ad l. Aquil. Is vero, qui ſolvit, habet actionem negotiorum geſtorum, vel aget ceſſa actione, ſi ſibi creditor ceſſerit eam.

Quid, ſi diverſus ſit modus obligandi, unus pure, alter ſub conditione debeat?

Etſi diſparitas ſummæ efficiat, ut non ſint correi. *l.* 3. §. 1. *ff. h.* tamen in modo idem dici nequit, §. *fin. Inſt. l.* 7. *ff. h.*

Tit. 3. De ſtipulatione Servorum. Tit. 18. Lib. 3. Inſt.

Poſſuntne & ſervi ſtipulari?

Poſſunt ex perſonis dominorum, & ut ejus rei commodum dominis acquiratur, *pr. Inſt. h.* nihil ſervis, *l.* 22. *ff. de reg. jur.* niſi ſit factum deductum in ſtipulationem.

PANDECTARUM

Liber XLVI.

Tit. 1. De fidejuſſoribus, & mandatoribus. Tit. 41. Lib. 8. Cod. 21. Lib. 3. Inſt.

Quid eſt fidejuſſio?

Obligatio acceſſoria, qua quis mediante ſtipulatione alienam obligationem ſua fide eſſe jubet, manente debitore æque obligato, *pr. Inſt. h.*

Quomodo diſtinguitur inter mandatorem, expromiſſorem, conſtituentem, & fidejuſſorem?

Mandator præcedit obligationem, & principaliter ſeſe obligat: Fidejuſſor etiam ſequi poteſt, & tantum acceſſorie ſeſe obſtringit, *d. pr. Inſt. h.* Mandator tantum ex conſenſu. Fidejuſſor ex ſtipulatione obligatur, *l.* 8. *ff. l.* 12. *C. h.* Conſtituens ſe ſolo pacto obligat, & non tantum ad alienum ſed & proprium debitum, §. 8. *Inſt. de action.* Fidejuſſor tantum per ſtipulationem

ſionem alienum debitum in ſe recipit. Expromiſſor proprie eſt, qui pro non obligato quid promittit ex ſuis bonis, vel quo intercedente liberatur reus, quaſi novatione facta, *l.* 37. *in fin ff. de oper. libert.*

Qui poſſunt fidejubere?

Qui valide obligari, etiam filiifamilias, *l.* 7. §. 2. *ff. h.* In ſpecie autem ex fidejuſſione non obligantur fœminæ ob SC. Vellejan. *l.* 2. *ff. ad SC. Vellej.* nec milites, *l.* 8. §. 1. *ff. qui ſatiſd. cog. l.* 31. *C. de loc. conduct.* niſi in rem ſuam, *d. l.* 8. §. 1. non minores, quia reſtitui poſſunt, *l.* 3. §. 7. *ff. de minor.*

Quid, ſi quis pro fidejuſſore alium æque idoneum dare velit?

Non eſt audiendus niſi ex magna cauſa, quod in pignore facilius eſt admittendum.

Ad quam obligationem dari poteſt fidejuſſor?

Ad omnem, etiam naturalem tantum, §. 1. *Inſt. h. l.* 12. *l.* 8. §. 1. *l.* 16. §. 3. *ff. h.* Eſt enim ea quidem arctior firmiorque, ſed non durior quoad ſummam vel rem. Non autem pro dote, *l.* 1. 2. *C. ne fidejuſſ. dot. dent.* non in crimine capitali, *l.* 56 §. *fin. ff. h. l.* 3. 4. *ff. de cuſtod. reor.*

Quid, ſi ſit obligatio pupilli, furioſi, aut prodigi?

Pro obligatione pupilli recte accedit fidejuſſor, modo ſit infantia major, *l.* 127. *ff. de verb. oblig.* non pro furioſi vel prodigi, *l.* 6. *ff de verb. oblig.*

Atqui contrarium eſt in l. 25. *ff. h.*

Non ibi tractatur de obligatione quæ eſt nulla, ſed quæ eſt efficax, ſi ex re & utilitate naſcatur, *l.* 47. *ff. de verb. oblig. & act.*

Quid, ſi ex officio judicis tantum quid debeatur, cum actio competere non poſſit?

Æque tenebitur fidejuſſor, *l.* 8. §. 2. *ff. h.*

Quid, ſi fidejuſſor acceſſerit ad obligationem cui præſcriptum eſt?

Non valet obligatio, niſi ſciens fidejuſſor acceſſerit, *l.* 37. *ff. h. junct. l.* 29. *in fin. ff. mandat.*

Quid,

Quid, ſi contractus, ad quem accedit, ſit turpis vel impoſſibilis?

Nullas vires habet fidejuſſio, *arg. l. 5. C. de legib. l. 16. D. h.*

Quæ eſt forma fidejubendi?

Neceſſe eſt ut interveniat ſtipulatio: non admittitur ut plus debeat fidejuſſor quam debitor, *§. 5. Inſt. h.* rei, loci, aut temporis ratione, *d. §. 5.*

Quid, ſi quis ſeſe obligaverit ad majorem ſummam quam principalis debet?

Nulla eſt fidejuſſio, quia alia obligatio eſt, ita quidem ut in concurrentem ſummam non teneatur de jure [a] ſtricto, *l. 8. §. 7. ff. h.* id ex jure certum eſt, quod qui ad majorem ſummam fidejuſſerit, quam rogatus erat, habeat mandati actionem tantum ad ſummam, ad quam rogatus eſt, *l. 33. D. mandat.*

[a] Æquitati & praxi magis conſentaneum eſt, fidejuſſorem in majorem ſummam acceptum, ſaltem in eam teneri, quam principalis debet, *Gomez. reſol. tom. 2. c. 13. n. 2. Autumn. in l. 8. §. 7. ff. h. Covar. ad c. quamvis. de Pact. in 6. part. 2. Rubr §. 9. n. 3.*]

Quid, ſi fidejuſſor obligaverit ſe ad Intereſſe, cum reus ad factum teneatur?

Valide ſe obſtrinxit, & id, quod intereſt, in locum facti ſuccedit, *§. fin. Inſt. de verb. oblig.*

Poteſtne fidejuſſor ſeſe obligare ante principalem?

Non eſt dubitandum, *§. 3. Inſt. h.* &, ſi ita quis ſit ſtipulatus; *quantam pecuniam Titio quandoque credideris, dare ſpondes?* & is Titio ſæpe crediderit, obligatus erit in omnes ſummas fidejuſſor, *l. 55. D. h.*

Qui obligantur ex fidejuſſione?

Non tantum ipſe fidejuſſor, ſed & hæredes ejus *§. 2. Inſt. h.* quia fidejuſſor vicem rei obtinet, *l. 4. D. h.*

Quæ beneficia ſunt tributa fidejuſſoribus?

Primum eſt ordinis ſive excuſſionis, per quod datur fidejuſſori convento exceptio, ut principalis prius conveniatur ac diſcutiatur, *Nov. 4. c. 1. auth. præſente. C. h.* Secundum eſt, Epiſtolæ divi Hadriani

ſive

ſive diviſionis, quo habet exceptionem unus ex pluribus fidejuſſoribus conventus, ut creditor cogatur dividere actionem,.& à ſingulis, qui litis conteſtatæ tempore ſolvendo ſunt, portionem virilem petere, §. 4. *Inſt. h.* Tertium eſt cedendarum actionum, quo fidejuſſori convento datur exceptio, ne compellatur ad ſolvendum, niſi creditor paratus ſit ei cedere actiones adverſus debitorem & confidejuſſores, *l.* 11. *C. h. l.* 17. *D. h t.*

Quibus modis ceſſat beneficium ordinis ſive excuſſionis?

1. Si ejus renunciatio facta ſit, *arg. l. penult. C. de pact.* 2. Si debitor ſit abſens, *auth. præſent. C. h.* vel notorie inops. 3. Si reus non ſit ſolvendo, *d. auth. l. 6. D. de dol. mal.* 4. Si fidejuſſor inficietur ſe fidejuſſiſſe, *arg. l.* 10. §. 1. *D. h. l.* 37. *D. de minor.* 5. Si quis interceſſerit pro eo, qui naturaliter tantum erat obligatus, cum reus ipſe excuti nequeat. 6. Si fidejuſſor ſucceſſerit reo, *l.* 24. *C. h.* atque aliis modis.

Habetne & hoc beneficium is, qui ſe ut principalem obligavit & ſuſcepit ſolutionem ejus tanquam proprii debiti?

Id pro renunciatione tacita habendum eſt, cum verba non debeant eſſe otioſa & ſine virtute operandi, *l.* 1. §. 1. *D. quod quiſque jur. in l.* 109. *D. de leg.* 1.

Quid, ſi quis juravit ſe ſoluturum omnia quæ reus debet?

Diſtinguendum eſt: aut ſimpliciter promiſit ſolutionem jurato, aut ſimul alia adjecit, ex quibus enixa voluntas & præſumtio de renunciando colligi poteſt. Primo caſu non videtur renunciatio eſſe facta, *arg. l. fin. C. de non numer. pec.* altero utique, *arg. l.* 77. §. 23. *D. de legat.* 2. *l.* 1. *C. ſi adverſ. vendit.*

Quid, ſi quis renunciaverit generaliter omnibus beneficiis, & nihil fuerit dictum de ſpeciali?

Verius eſt non admitti abſolute illam generalitatem, niſi is renunciationem fecerit, cui nota fuerunt beneficia, (*v. l.* 4. §. 4. *ff. ſi quis caution. l.* 9. §. 1. *l.* 12. *de tranſact.*)

Quid,

Quid, ſi fidejuſſor conventus ſit abſente reo, & reus lite conteſtata revertatur?

Magis eſt, ut non competat exceptio, quia uti cœptum, ita finiri debet judicium, *l.* 30. *ff. de judic.* ſed ſi tempus, quod petiit ad ſiſtendum reum, etiamnum currat, non eſt ei deneganda exceptio.

Quibus modis ceſſat beneficium diviſionis?

Ceſſat 1. ſi fidejuſſor neget ſe fidejuſſiſſe, *l.* 10 §. 1. *ff. h.* 2. Si reliqui fidejuſſores non ſint ſolvendo: nam ſi poſt litis conteſtationem deſinant ſolvendo eſſe, id pertinet ad damnum creditoris, *d.* §. 4. 3. Si plures fidejuſſores ſint diverſarum ſtipulationum, licet ejuſdem ſummæ, *l.* 43. *ff. h.* Illi enim proprie ſunt confidejuſſores, qui eandem ſummam apud eundem eodemque contextu in ſe recipiunt. 4. Si quis fuerit principalis & fidejuſſoris fidejuſſor, *l.* 27. §. 4. *D. h.* 5. Si quis renunciaverit beneficio diviſionis, *l. penult. C. de pact.* 6. Si quis interceſſerit cum fœmina. is enim in ſolidum obligatus eſt, *l.* 48. *ff. h.*

Fidejuſſor ſolvens ſolidum poteſtne a confidejuſſoribus portionem ſuam conſequi?

Non recuperabit niſi ceſſa [a] ſit actio. Cedi autem poteſt non tantum antequam ſolverit, ſed, & [b] poſt, *l.* 36. *ff. h. arg. l.* 11. *in pr ff. de action. emt.*

[a] Hanc actionum ceſſionem hodie in Gallia non requiri tradit *Argentr. ad Conſuet. Brit. art.* 213. *gloſſ.* 2. *n.* 4. Quod quamvis à moribus noſtris non videatur alienum, tutius tamen eſt à creditore actionum ceſſionem petere. [b] Idem confirmat *Sande de Act. ceſſ. c.* 7. *n.* 11. 12.]

Verum contrarium eſt, quod per ſolutionem debiti ſublata ſit omnis obligatio?

Id verum quidem eſt reſpectu creditoris, qui bona fide non poteſt denuo petere: ſed non reſpectu ſolventis, quia is quaſi emtor nomen ſolvit, non autem donat, unde creditor tradere ſuum jus, hoc eſt, cedere tenetur, *d. l.* 36. *ff. h.*

Vehe-

Vehementer & obſtat l. 76. de ſolution.

Is textus loquitur de tutore. Tutori enim aliunde proſpectum, quia habet actionem ex cauſa tutelæ, qua agat adverſus contutores, *l.* 1. §. 13. *D. de tutel. & ration. diſtrahend. l.*20. *eod.* Fidejuſſori autem nulla contra confidejuſſores eſt parata actio, niſi ceſſa, *l.* 39. *ff. h.* unde ne ipſi actio in totum pereat, cedi debet.

Debetne fidejuſſori ſolvere parato in ſolidum actio cedi, an pro parte virili?

Ceſſio facienda eſt, non ut eam portionem, quæ ſolventem contingit, ſed partes, quas confidejuſſores debent, recuperet.

An & ſine ceſſione poteſt fidejuſſor ſolvens conſequi à debitore quod ſolvit?

Poteſt actione mandati contraria. §. 6. *Inſt. h.* vel negotiorum, ſi non ſit rogatus, *l.* 20. §. 1. *l.* 53. *D. mandat.* ſi pro invito interceſſerit, nihil reſtituetur, *l.* 40. *ff. eod. l. fin. C. de negot. geſt.*

Poteſtne fidejuſſor antequam ſolverit convenire reum ut liberetur?

Regulariter non poteſt, *l.* 14, 22, 51. *D. mandat.* Verum ſunt nonnulli caſus ſpeciales. 1. Si reus diu ceſſaverit in ſolutione, *l.* 38. §. 1. *ff. eod. c. ult. h.* Nec enim in ancipiti quis fluctuare debet perpetuo, *arg. l.* 3. *in fin. ut in poſſeſſ. legator.* Quid diu ceſſare ſit, relinquendum arbitrio judicis, (*v. l.* 1. § *ult. ff. de jur. delib.*) 2. Si debitor dilapidet patrimonium poſt fidejuſſionem, *l.* 10. *C. mandat. d. l.* 38. §. 1. 3. Si fidejuſſor ſit condemnatus, *d. l.* 10. 4. Si aliter convenerit, *d. l.* 10. junct. *l.* 1. §. 6. *ff. de poſ.* 5. Si fidejuſſor quidem non ſolverit, ſed id præſtiterit quod cedit loco ſolutionis. ut ſi pecuniam in judicio obtulerit & depoſuerit, *l.* 46. *ff. h. l.* 56. §. 1. *ff. mandat.* aut creditori debitorem ſuum delegaverit, *l.* 18. *ff. h. l.* 2. *C. de novat.* aut debitum fuerit compenſatum, *l.* 5. *D. compenſat.* (eſt enim compenſatio pro ſolutione) aut liberatus ſit debitor per acceptilationem. 6. Si fidejuſſor diſceſſurus ſit ex eo loco, *arg. l.* 23. *ff. de procurat. l.* 15. *ff. de recept.*

arbitr. l. 18. *ff. de judic.* 7. Si quis negotia alterius gerens ſe eo nomine obligaverit, *l.* 28. *D. de negot. geſt.* junct. *l. ult. D. de contrar. tutel.* 8. Si capitales inimicitiæ inter debitorem & fidejuſſorem fuerint exortæ: Quia fidejuſſionis cauſa, quæ conſiſtit in officio & amicitia, ſublata eſſe videtur cum inimicitiæ intervenerunt, *arg. l.* 23. *D. mandat.*

An & cum repetit quod ſolvit, fidejuſſor tantum principale debet conſequi?

Non tantum id, ſed & omne damnum, expenſas, & id quod intereſt, *c.* 1, 2. *x. h. d.* §. 6. *Inſt. h. l.* 20. 35. *D. mandat.*

Quibus modis tollitur fidejuſſio per factum & perſonam rei?

1. Solutione, *l.* 37. *ff. h.* 2. Novatione, *l. novatione* 18. *C. de novat.* 3. Confuſione, *l.* 93. §. *fin. D. de ſolut.* 4. Præſcriptione, *l.* 3, 4. *C. de præſcript. long. temp.* Qui enim uſucepit, pro ſolvente habetur. 5. Pacto de non petendo, *l. fin. D. de pact.* & ſimilibus cauſis.

Quibus modis tollitur obligatio. Tit. 30. Lib. 3. Inſt.

Tit. 2. De Novationibus & Delegationibus. Tit. 42. Lib. 8. Cod.

Quibus modis tollitur obligatio?

Sunt varii: aut enim eſt novatio, aut ſolutio, aut acceptilatio, aut contraria voluntas, ſimileſque alii.

Quid eſt Novatio?

In genere accepta, eſt debiti prioris in aliam obligationem civilem vel naturalem transfuſio, *l.* 1. *D. h.*

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel voluntaria, quæ fit per conventionem; vel neceſſaria, quæ fit per judicium ſive litis conteſtationem, *l.* 29. *D. h. l.* 11. §. 1. *D. h.*

Nis

Non videtur quod ſit novatio per litis conteſtationem, quia per eam non tollitur ſed firmatur tantum prior obligatio, l. 23. D. h.

Litis conteſtatio non eſſentiam obligationis tollit, ſed in aliis mutat; ut, ſi quæ peritura eſſet tempore, fiat perpetua, & quæ morte interiiſſet, tranſeat in hæredes, *l. unic. C. ex delict. defunct. l. 87. D. de reg. jur.* Accedit & quaſi contractus, qui eſt ex litis conteſtatione de judicio, (*v. l. 3. §. 11. de pecul.*) ac deinde judicati actio.

Quid ſtatuendum de pignoribus, fidejuſſoribus, uſuris, & mora?

Per novationem voluntariam omnia mutantur, *l. 18. D. h.* In neceſſaria nec pignora nec hypothecæ nec fidejuſſores liberantur, *l. 3. §. 1. D. de pignor. l. 8. §. 3. D. de fidejuſſor.* nec uſura ſiſtitur, *l. 1. C. de judic.* nec mora purgatur, *l. 84. D. de verb. oblig.* actor enim per eam nunquam facit conditionem ſuam deteriorem. (*v. l. 29. ff. h. t.*)

Quomodo diſtinguitur novatio voluntaria?

Eſt vel novatio in ſpecie, quæ fit, cum vel ſumma ſive res, vel debiti cauſa vel modus obligandi manente eodem debitore & creditore mutatur; vel eſt delegatio, cum alius debitor promittit ſolutionem creditori ſui creditoris, *§. 3. Inſt. h. l. 11. D. h.*

Quomodo delegatio diſtinguitur à ceſſione?

Delegatio fit, cum debitor alius promittit ei, cui delegatur, ſolutionem: ceſſio fit ſine promiſſione; imo ceſſio fieri poteſt invito vel ignorante debitore, *l. 1. C. h.* Sic delegatus non poteſt ſolvere ſuo priori creditori, &, ſi ſolverit, nihil agit: cum is, contra quem ceſſa eſt actio, priuſquam litem ſit conteſtatus vel ei ſit denunciatum vel is partem debiti ſolverit ceſſionario, recte primo creditori ſolvat & ſic liberetur, *l. 3. C. h.*

Quæ obligatio tollitur per novationem?

Non diſtinguendum eſt, adeoque & in obligationem naturalem tantum poteſt fieri novatio, *l. 1. in fin. D. h.*

D. h. d. §. 3. *Inſt. h.* tolliturque per eam fidejuſſio. *l.* 60. *D. de fidejuſſor. l.* 4. *C. h.* Eo tantum attento, ut ſi conditionalis ſit, vel in diem incertum contracta obligatio, non ſtatim novata dicatur, ſed tunc cum conditio exſtiterit, *d.* §. 3. *l.* 5. *l.* 8. §. 1. *l.* 14. *D. h.* & ſi in diem ſit contracta, ex ea agi non poſſit antequam dies venerit, *d. l.* 5.

Annon pœnali ſtipulatione novatur præcedens obligatio?

Non videtur, quia pœnalis ſtipulatio non additur, ut tollatur prior, ſed firmior ſit propter pœnam, §. *ult. Inſt. de verb. obligat.* Nec contrarium eſt in *l.* 1. §. 8. *D. ad l. Falcid. in l.* 1. *ff. de pen. legat. in l.* 24. *ff. quand dies legat. l.* 44. §. *fin. ff. de Oblig. & Action. l.* 84. *ff. de verb. oblig.*

Debetne exprimi animus novandi?

Debet, *l. fin. C. h.* quia nemo præſumitur ſibi quid adimere vel quid mutare, *d. l. fin.* interim certæ conjecturæ hic ſunt admittendæ. Non autem poteſt colligi ex prorogatione diei ſolutionis novatio, nec fidejuſſor ex ea liberabitur, niſi ad certum tempus præciſe fidejuſſor obligaverit, *l.* 15. *ff. h. l.* 25. §. *fin. de recept. arbit.* Nec obſtat *l.* 7. *C. de locat.* quia ibi conductio, non dies ſolutionis prorogatur.

Tit. 3. De ſolutionibus ac liberationibus.
Tit. 43. Lib. 8. Cod.

Quid eſt ſolutio?

In genere, eſt quælibet liberatio ab obligatione, *l.* 54. *ff. h.* In ſpecie, eſt præſtatio naturalis ejus, quod debetur. (*v. l.* 49. *ff. h. t.*)

Quæ debent concurrere ut efficaciter fiat ſolutio in ſpecie?

Concurrere debent nonnulla ratione perſonarum. 1. Ut is ſit, qui ſolvere poſſit. ſunt enim nonnulli, qui non poſſunt: ita pupilli ſine tutoris autoritate, aliique, qui nihil alienare poſſunt, non ſolvunt, nec rem faciunt accipientis: imo quod ſolutum eſt vindicare poſſunt,

poſſunt, *l.* 13, 14. §. *fin. D. h.* §. *fin. Inſt. de h. q. alien. non lic.* 2. Ut ei ſolvatur, qui liberare poteſt, *l.* 14. *D. h.*

Poteſtne & procuratori ſolvi?

Poteſt, *l.* 12. *ff. h.* ſive ſit generalis, *l.* 34. §. 3. *D. h.* ſive ad exigendum conſtitutus, *d. l.* 12. *D. h.* licet mandatum ſit revocatum ignorante debitore, *d. l.* 12. §. 2. Non autem conſtituto ad litem agendam, *l.* 86. *D. h.* Imo & aliquando non procuratori ſolvitur, ſi nomen inſertum ſit ſtipulationi, *d. l.* 12. §. 1. etiam creditore invito, *d. l.* 12. §. 3.

Debetne diſtingui inter perſonas ſolventes quæ ſolvere poſſunt, utrum pro ſe an pro aliis ſolvant?

Licet pro alio ſolvere & ex mandato, *l.* 49, 64, 66, *D. h.* & ſine mandato, ignorante debitore, & pro invito, *l.* 23, 40. *ff. h. pr. Inſt. quib. mod. toll. oblig.*

Quæ debent concurrere ratione rerum?

1. Ut totum ſolvatur, *pr. Inſt. eod. l.* 3. *ff. famil. erciſc.* niſi pars debiti ſit illiquida, *l.* 21. *ff. de reb. cred.* vel diverſæ ſummæ debeantur, *l. fin. ff. quib. mod. pig. ſolvat.* vel fiat partis ſolutio ex voluntate, §. 1. *in fin. Inſt. quib. mod. toll. oblig.* vel lex aliud admittat; uti fit in hæredibus, inter quos ipſo jure obligatio dividitur, *l.* 6. *C. famil. erciſc. l.* 11. *l. ult. D. de diſtract. pig.* 2. Ut idem, non aliud ſolvatur, *l.* 2. §. 2. *D. de reb. cred.* niſi neceſſitas, vel lex publica, vel creditoris voluntas aliud admiſerit, *Nov.* 4. *c.* 3. *l.* 35. §. 3. *C. de donat.* junct. *l. fin.* §. 5. *C. de commun. ſerv. manumiſſ. l.* 57. *ff. h.* vel de corpore ſit actum ceu quantitate, *l.* 1. *in fin. l.* 35. junct. *l.* 9. *D. de aur. & argent.* vel poſtea ſit petita æſtimatio, *l.* 22. *D. de reb. cred.*

Quæ concurrunt reſpectu modi?

Ut fiat ſuo loco, *l.* 2. §. 7. *l.* 9. *D. de eo quod cert. loco.* adjecto tempore, *l.* 122. *ff. de verb. oblig.* Ante diem vero ſolvere eſt permiſſum, *l.* 137. §. 2. *D. eod.* niſi creditoris gratia dies adjectus ſit, quod probandum eſt, at non præſumitur. (*v. l.* 41. §. 1. *de verb. oblig.*)

Si nummi ſint ſolvendi, quales ſolvi debent?

In omni [*a*] forma, modo nulla ſit in ea re captio vel [*b*] vexatio, *l.* 99. *ff. h.* & in ſpecie [*c*] non ſit actum, ut in certa ſpecie ſolverentur.

[*a*] Ratio eſt, quia pecunia uſum ſuum non tam ex ſubſtantia quam ex quantitate habet, *l.* 1. *ff. de contr. empt.* & ideo hoc quod hic proponitur, generali totius mundi conſuetudine receptum eſt, *Bald. in l.* 8. *C. de ſentent. & interloc. n.* 6. *Anna. Robert. Rer. Jud. l.* 1. *cap. ult. & l.* 4. *c.* 18. *Grot. lib.* 3. *part.* 10. *n.*18. *& p.* 14. *n.* 39. *Chriſtin. vol.* 3. *deciſ.* 1. *n.* 1. *& vol.* 1. *deciſ.* 215. *n.* 9. [*b*] Veluti ſi magnæ ſummæ debitor in minutiſſimo pecuniæ genere ſolvere velit, *Buſius de Ann. redit. l.* 2. *c.* 6 *n.* 19. *& in l.* 2. *ff. de reb. cred. n.* 5. *&* 6. *Molin. de Uſur. n.* 748. [*c*] *Grot. dict. locis. Chriſtin. vol.* 1. *dec.* 215. *n.* 10. *& dec.* 391. *& vol.* 3. *deciſ.* 43. *n.* 3.

Quid, ſi quid ſit ſolutum ei, cui ex variis cauſis debetur?

Debitor poteſt in continenti conſtituere tempore ſolutionis, in quam cauſam velit eſſe ſolutum, *l.* 1. *C. h.* Siquidem debitor nihil conſtituerit, poteſt creditor ſuo jure in continenti conſtituere, dummodo ſic agat ut in re ſua agi vellet, *l.* 1. *in fin.* 2, 3. *D. h.*

Quid, ſi nihil dictum ſit tempore ſolutionis?

Semper in duriorem cauſam creditor ſibi acceptum ferre debet, *d. l.* 3. *D. h.* ac ſic videtur quid ſolutum eſſe 1. in debitum ſub infamia, *l.* 7. *D. h.* 2. In debitum ſub pœna, *l.* 4. *D. h.* 3. In debitum ſub pignore, *l.* 5. §. 2. *D. h.* 4. Magis in proprium quam alienum, *d. l.* 4. *ff. h.* His vero ceſſantibus ſemper in vetuſtiorem cauſam, *d. l.* 5. *pr.* & prius in uſuras, quam ſortem, *d. l.* 5. §. 2 & 3. & ſi omnia nomina ſint ſimilia ratione temporis & cauſæ, pro rata ex ſingulis ſummis videtur quid eſſe ſolutum, *d. l.* 5. *l.* 8. *ff. h.*

Tit. 4. De Acceptilationibus. Tit. 44. Lib. 8. Cod.

Quid eſt acceptilatio?

Eſt ſolutio imaginaria, cum quod debetur acceptum fertur, ac ſi vere ſolutum eſſet, §. 1. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* vel, ut Modeſtinus ait, eſt liberatio per mutuam interrogationem, per quam contingit ab obligationis nexu abſolutio, *l.* 1. *ff. h.*

Quomodo diſtinguitur?

Fit vel ſimpliciter, vel per Aquilianam ſtipulationem. Simpliciter, cum verborum obligatio verbis tollitur, §. 1. *Inſt. eod.* Per Aquilianam ſtipulationem, cum quod ex alia cauſa debetur, prius transfunditur in obligationem verborum, & deinde verbis tollitur, §. 2. *Inſt. eod.*

Acceptilatio inutilis habetne vim pacti?

Id affirmatur *l.* 8. *ff. h.* quod in ſtipulatione inutili non admittitur, quia per illam contrahenda eſt obligatio, *l.* 1. §. 2. *ff. de verb. oblig.*

De diſſenſu & aliis nonnullis modis.

Quomodo diſſenſu ſolvitur obligatio?

Ea, quæ conſenſu facta eſt, contraria voluntate diſſolvitur re integra, §. *fin. Inſt. quib. mod. toll. oblig.* (*v. l.* 5. *C. de oblig.*) & ſi res deſierit eſſe integra, non aliter, quam omnibus redintegratis, *l.* 58. *ff. de pact.* ſalvo autem jure eorum, quibus jus interim quæſitum eſt.

Quid, ſi re contracta ſit obligatio?

Non aliter ſolvitur, quam re reſtituta: quo enim modo quid ligatum eſt, eodem ſolvi debet, *l.* 35. *ff. de reg. jur.*

Suntne & alii modi?

1. Eſt confuſio, cum debitor creditori vel creditor debitori ſuccedit, *l.* 93. *in fin. l.* 95. §. 2. *ff. de ſolut.* 2. Compenſatio, *l. fin.* §. 1. *C. de compenſat.* 3. Oblatio, conſignatio & depoſitio rei debitæ, *l.* 9. *C. de ſolut.* *l.* 6,

l. 6, 9, 19. C. de uſur. 4. Pactum expreſſum vel tacitum, vel tranſactio. 5. Interitus rei debitæ.

Tit. 5. De Prætoriis [*a*] ſtipulationibus.

Quæ ſunt ſtipulationes Prætoriæ?

In ſpecie ſunt eæ, quas Prætor interponit, de quib. *tit. ſup. de diviſ. ſtipul.* In genere, quæ ſunt ex edicto ejus. Hæ ſunt vel judiciales, quæ propter judicium interponuntur, ut judicatum ſolvi; vel cautionales, quæ ad ſecuritatem fiunt, uti ſunt de legatis, de tutela; vel communes, quæ fiunt & cauſa judicii & ſecuritatis, uti quæ fiunt judicio ſiſtendi cauſa.

[*a*] Totum hunc tit. de ſtipulationibus prætoriis, in Gallia abrogatum tradit *Autumn. ff. h.* Quod admitti poteſt ſi nomen ſpectes: ſi rem, non utique; hæc n. ſtipulationum & cautionum genera, ſicut apud nos, ita & in Gallia obſervari conſtat, *Baro ad tit. Inſt. de diviſ. ſtipul. Grot. l. 3. p. 3. n. 79.*]

Omnes cautiones prætoriæ requiruntne fidejuſſores?

Verum eſt, cum ſatiſdatio in ſpecie exigitur, *l. 7. ff. h.* non cum in genere cautio. (*v. l. 25. ff. de reg. jur.*) Sufficit enim nonnunquam nuda promiſſio. ita in operis novi nunciatione, qui ſuo nomine cavet, repromittit, qui alieno nomine ſatiſdat. de opere, quod in privato factum, eſt ſatiſdatio, de eo quod in publico, eſt repromiſſio, *l. 1. §. 6. ff. h.* Ex cauſa damni infecti de ædibus eſt repromiſſio: de flumine publico ſatiſdatio, *d. l. 1. §. 7.* ſtipulatio duplæ eſt repromiſſio, niſi aliter convenerit, *d. l. 1. §. 8.*

Poteſtne ſæpius Prætoria ſtipulatio interponi?

Poteſt, cum ſine culpa ſtipulatoris cautum eſſe deſiit, *l. 4. D. h.*

Quomodo ambiguus ſermo interpretandus eſt?

Quia ſpectari debet mens Prætoris, ipſius erit interpretari, *l. 9. D. h.*

Tit. 6. Rem pupilli vel adoleſcentis ſalvam fore.

Quæ eſt ſtipulatio rem pupilli vel adoleſcentis ſalvam fore?

Hac conſulitur pupillis & minoribus ad ſecuritatem per ſatiſdationem, *l.* 1. *&* 4. §. 4. *ff. h.*

Ex quibus cauſis ex hac agi poteſt?

Ex iiſdem, quibus tutelæ, *d. l.* 4. §. 6. *l.* 11. *ff. h.* Nec ſolum quod in patrimonio eſt, ſed quicquid etiam acceſſorium eſt, hac ſtipulatione comprehenditur, *l.* 9, 10.

Quid, ſi plures ſint fidejuſſores?

Si pupillus agat, non dividitur actio, quia non contraxit ipſe; ſecus ſi alius, *l. fin. ff. h.* confir. *Nov.* 4. *c.* 1.

Tit. 7. Judicatum ſolvi.

Quæ eſt ſtipulatio, judicatum ſolvi?

Hæc tres habet clauſulas, *l.* 6. *ff. h.* 1. De re judicata, per quam præſtatur quantum judex pronunciaverit, *l.* 9. *ff. h.* & quoad ipſam cauſam, & quoad contumaciam aut delictum, *l. ult. C. de fidejuſſ.* 2. De re defendenda ex boni viri arbitratu, & in ſolidum, *l.* 35. §. 2. *ff. de procurat. l.* 17. *ff. h.* 3. De dolo malo, ut is abſit omni tempore, *l.* 19. *ff. h.*

Tit. 8. Rem ratam haberi, & de ratihabitione.

Quæ eſt ſatiſdatio, rem ratam haberi?

Quæ præſtatur, cum dubitatur de mandato procuratoris, *l.* 1. *C. de procurat.* ex qua agitur in id quod intereſt, *d. l.* 19. *ff. h.*

PANDECTARUM

LIBER XLVII.

Tit. 1. De privatis delictis.

Delictum quomodo diſtinguitur?

Est aliud publicum, aliud non publicum, de publico infra agitur. Non publicum eſt, vel privatum [a] vel populare.

[a] Privata & publica delicta hodie non differunt, *Clar.* §. 1. *quaſt.* 1. *n.* 6. *Autumn. ff. h.*

Quod eſt privatum?

Ad cujus pœnam tantum læſus agit, non alius.

Quomodo diſtinguitur privatum?

Eſt vel ordinarium, vel extraordinarium.

Quæ ſpecies ſunt ordinarii delicti?

Furtum, rapina, damnum injuria datum, ac injuria, *princ. Inſt. de obl. q. ex delict.*

Quæ ſunt communia in privatis delictis?

1. Quod læſi tantum agant. 2. Quod actiones pœnales pecuniariæ non dentur contra hæredes, niſi lite conteſtata vel quatenus ad hæredes pervenit. (*v.* §. 1. *Inſt. de perpet. & temp. act.*) 3. Quod non deſideretur inſcriptio, niſi criminaliter agatur, *l. fin. D. h.* 4. Quod ſi multa concurrant, nullius debeat dari impunitas, *l.* 2. *D. h.*

Tit. 2. De furtis. Lib. 6. Cod.

Quid eſt furtum?

Eſt contrectatio (quæ fit per amotionem, vel aliam quamvis rei interceptionem, §. 6. *Inſt. de oblig. quæ ex delict.*) frauduloſa rei, lucrifaciendi cauſa, rei, vel uſus, vel poſſeſſionis, *l.* 1. §. *ult. D. h.*

Quid requiritur, ut furtum dicatur eſſe commiſſum?

1. Ut ſint perſonæ doli capaces, *l.* 23. *D. h.* Hæc autem capacitas non ex annis certis, ſed ex facto pro

re nata,

re nata, ad arbitrium judicis æſtimanda eſt. (*v. l.* 111. *de reg. jur.*) 2. Ut penes furem ſit affectus furandi, §. 7. *Inſt. eod.* 3. Ut fiat invito domino, §. 8. *Inſt. eod.* 4. Ut res ſit talis, quæ poſſit cadere in furtum.

Poteſtne filius patri, in cujus eſt poteſtate, furtum facere?

Non ex eo datur actio patri adverſus filium, ſed res fit furtiva, & reliqui, qui opem vel conſilium dederunt, furti tenentur, §. 10. *Inſt. eod.*

Quid, ſi quis opem vel conſilium tulerit?

Non facit furtum, ſed tenetur furti, modo ſit ſecutum, §. 1. *Inſt. eod.* ſive opem tantum tulerit animo furti ab alio committendi, ſive conſilium tantum dederit ſciens, *l.* 53. §. 1. *D. de verb. ſignif.*

Quarum rerum fit furtum?

Tantum alienarum, non propriarum, niſi quatenus quid abſit. §. 10. *Inſt. eod.* Non liberorum hominum, niſi qua patri adimitur utilitas.

Quomodo fit?

Vel manifeſte, cum fur deprehenditur in furto vel in loco, quo furtum fit, vel cum re, antequam detulerit ad locum, in quem deferre voluit, §. 2. *Inſt. eod.* Vel non manifeſte, *d.* §. 2.

Debetne neceſſario deprehendi?

Debet. Nec ſufficit, ſi fur tantum ſit viſus & non deprehenſus, *l.* 7. *D. h.*

Quibus datur actio?

Non tantum dominis, quibus furtum eſt factum, ſed & omnibus, quorum intereſt ex honeſta cauſa rem eſſe ſalvam, quique levem culpam præſtare debent, §. 13. *& ſeqq Inſt. eod. l.* 11, 12. *D. h.*

Quæ eſt pœna furti?

Ordinaria eſt de jure civili tantum pecuniaria. in manifeſto [*a*] quadrupli, in non manifeſto [*a*] dupli. Præter hanc datur & vindicatio contra poſſeſſorem vel condictio furtiva contra furem, aut ejus hæredem in ſolidum, §. *fin. Inſt. eod. l.* 9. *D de condict. furt.* Extraordinaria eſt criminalis. *l. fin. D. h.*

[a] Furti manifeſti & nec manifeſti diſtinctio, ejuſque dupli & quadrupli pœna hodie non obſervantur, *Gudelin. de jur. noviſſ. l. 3. c. 13. Zypæ Not. I. B. tit. de pœnis.*]

Eſtne fur ultimo ſupplicio afficiendus?

Si furtum ſit ſimplex, nec de jure divino nec civili pœna capitalis unquam ordinario ſtatuta. Cæterum, ſi alia ſcelera concurrant, vel nimis frequentia ſint delicta, exaſperari ſecundum qualitatem rei poteſt ſupplicium, *l. 16. §. fin. l. 28. §. penult. ff. de pœn.*

Licetne rem furtivam quærere in alienis ædibus?

Non aliter, quam cum ſuſpicio eſt contra illum, in cujus ædibus inquiſitio facienda eſt, *arg. l. 1. §. hoc autem. ff. l. 2. C. de ſerv. fugitiv.* vel publica utilitas urget, *l. quoſdam C. de metall. l. omnes in fin. C. de aquaduct.* Nec aliter inquiſitio fiet, quam præſentibus ad eam rem ex ſenatu deputatis, *arg. §. 4. Inſt. eod.*

Tit. 3. De tigno juncto.

Quid juris in tigno furtivo juncto?

Dominus conſtante ædificio tignum non poteſt vindicare ſed agit in duplum; ac præterea habet condictionem, vel ſoluto ædificio vindicationem, *l. 1, 2. D. h.*

Tit. 4. Si quis teſtamento liber eſſe juſſus fuerit, & poſt mortem domini, ante aditam hæreditatem, ſurripuiſſe aut corrupiſſe quid dicetur.

Quid ſi is, qui in teſtamento liber eſt juſſus, ante aditam hæreditatem domini quid ſubripuerit?

Datur in eum actio utilis in duplum, *l. 1. ff. h.*

Tit. 5. Furti adverſus nautas, caupones, ſtabularios.

Quid, ſi furtum ſit factum in navi, caupona, vel ſtabulo?

Si per eos, quorum opera exercentur naves, cauponæ, ſtabula, datur actio adverſus exercitores in duplum: ſi per viatores, poteſt agi & adverſus exercitores in ſimplum ad reſtituendum quod ablatum eſt, & adverſus ipſos viatores furti in duplum, *l. unic. ff. h. l. 1. §. 2. l. 2. & 3. naut. caup. ſtabul.*

Tit. 6. Si familia furtum feciſſe dicetur.

Quid, ſi familia, hoc eſt, omnes ſervi furati ſint?

Habet dominus electionem, utrum velit ſolvere quantum ſolvendum eſſet ſi unus furtum commiſiſſet, an velit omnes noxæ dare, *l. 1. ff. h.*

Tit. 7. Arborum furtim cæſarum.

Quid, ſi arbores furtim fuerint caſæ?

Datur actio in duplum, facienda æſtimatione quanti interſit non cædi, *l. 7. §. fin. & l. 8. ff. h.* & qui arbores & maxime vites cædunt, etiam tanquam latrones puniuntur, *l. 2. ff. h.*

Quid eſt cædere furtim?

Ignorante domino vel ſuccidere, vel ferire cædendi cauſa, *l. 5. D. h.*

Quid eſt cingere?

Eſt deglabrare abſtracto cortice arborem, *d. l. 5.*

Quid, ſi cinxerit quis & exſtirpaverit arborem?

Tenetur ex l. Aquilia quaſi ruperit. *l. 7. §. 7. junct. l. 5. §. 1.*

Tit. 8. Vi bonorum raptorum & de turba. Tit. 13. Lib. 6. Cod. 2. Lib. 4. Inſt.

Quid eſt rapina, & quæ actio ex hoc delicto?

Eſt contrectatio rei alterius violenta. Ex hac datur

læſo privata actio intra annum in [a] quadruplum, cui rei perſecutio ineſt; poſt annum in ſimplum, *pr. Inſt. h.* aut judicium publicum de vi publica vel privata.

[a] Quadrupli aliæque pœnæ legales, quæ parti læſæ applicantur, ubique, ut ſæpius dictum, in deſuetudinem abierunt.]

Quid, ſi quis per errorem juris rem ſuam, vel quam putabat eſſe ſuam, rapuerit?

Si ſuam, amittit dominium: & ſi eam quam putabat eſſe ſuam, reſtituet eam cum æſtimatione, §. 1. *Inſt. eod.*

Cui, & adverſus quos datur hac actio?

Datur iis, quibus furti, §. *fin. Inſt. eod.* adverſus raptores, vel qui rapinam fieri curaverunt, *l.* 2. §. 8. *D. h.*

Tit. 9. De incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata.

Quæ actio datur in eum, qui ex incendio, ruina, naufragio, dolo malo damnum dedit?

Actio intra annum in [a] quadruplum; poſt annum in ſimplum, *l.* 1. *D. h.*

[a] Hæc quadrupli pœna non obſervatur, ſed hodie adverſus eum, qui ex incendio, ruina, naufragio quid rapuit, in litem juratur, & præterea arbitrariè punitur.

Quid, ſi orto incendio ædes diſſipatæ ſint?

Si ædes neceſſario eſſent perituræ, nulla dabitur actio, *l.* 3. §. 7. *D. h.* (*v. l.* 49. §. 1. *ad leg. Aquil. l.* 7. §. 4. *ff. quod vi aut clam.*)

Quid jure novo cautum eſt de naufragiis?

Quod tam ipſa navigia, quam navigantium bona integra ſervari debeant, niſi exercuerint piraticam pravitatem. Nec fiſco datur ex hac re actio: non enim ex aliena calamitate & re luctuoſa compendium ſectari debet. (*v. l.* 1. *C. de naufrag. auth. navigia C. de furt.*)

Tit. 10. De injuriis & famoſis libellis. Tit. 35. Lib. 9. Cod. Lib. 4. Inſt.

Quid eſt injuria?

In genere eſt omne factum contra jus, *pr. Inſt. h.* Ita *in l. Aquil.* damnum injuria committi dicitur, §. 2. *Inſt. de leg. Aquil.* In ſpecie, eſt delictum privatum, quo liberi hominis corpus aut fama læditur, *d. pr. &* §. 1. *h.*

Quæ debent concurrere ut injuria ſit illata?

1. Affectus injuriandi, *l.* 3, 4. *D. l.* 9. *l.* 10. *C. h.* qui in facto per ſe contumelioſo ſemper præſumitur, *arg. l.* 41. *D. ad l. Falcid.* niſi contrarium probetur, *l.* 5. *C. h. junct. l.* 42. *D. de verb. ſignific.*

Quomodo diſtinguitur?

Eſt vel realis, quæ re & facto, uti pulſatione, vulneratione; vel verbalis, quæ verbis per convitia, per famoſos libellos infertur, *l.* 1. *Inſt. h. l.* 1. §. 3. *D. h.*

Qui poſſunt injuriam inferre?

Qui doli ſunt capaces, *l.* 3. §. 1. *D. h.* Prodigi itaque etiam inferre poſſunt, *arg. l.* 111. *D. de reg. jur.*

Per quos & quibus infertur injuria?

Et per eos, qui intulerunt, & per eos, qui dolo malo curarunt, §. *penult. Inſt. h.* Patimurque non tantum per nos, ſed & per liberos, uxores, §. 2. *Inſt. h.* per defunctum, cujus hæredes ſumus, ſi poſt obitum fama ejus læſa, vel cadaveri ſit illata injuria, aut funeri, *d. l.* 1. §. 4. 6. *D. h.*

Quid, ſi injuriam inferens neſciat, cujus ſit filius vel uxor?

Æque dabitur actio patri vel marito, *d. l.* 1. §. *penult.*

Si quidem filio vel uxori ſit illata injuria, annon conſumetur actio, ſi ex unius perſona ſit actum?

Nullo modo: ſpectantur enim ſingulorum perſonæ, *d. l.* 1. §. *fin.*

Quomodo per ſervos & famulos noſtros infertur?

In illis, qui ſunt in poteſtate, vindicatur tantum ea, quæ atrox eſt, vel directa in contumeliam noſtram,

§. 3.

§. 3. *Inſt. h.* Liberis hominibus nobis inſervientibus ſi ſit illata, tunc tantum à nobis vindicanda eſt, quæ pertinet ad diminutionem noſtræ exiſtimationis.

Quæ eſt pœna injuriarum?

Cum alia [a] ſit atrocior, alia levior; ſive civiliter ſive criminaliter agatur, eſt arbitraria in omnibus, in quibus non eſt ſpecialis conſtituta pœna, §. 7,8,10. *Inſt. h.*

[a] De injuriarum pœna hodierna vide *Grot. lib.* 4. *p.* 35. *& p.* 36. *Zypæ. Not. l. B. h. t. Anton. Matth. de Crimin. l.* 47. *tit.* 4. *c.* 3. *n.* 7. & *Baro. Inſt. h.*

Quæ eſt atrox injuria?

Ex loco, ex tempore, ex perſona, vel aliis circumſtantiis id dijudicandum eſt, *l.* 7. §. *atrocem. l.* 8. *l.* 9. *D. l.* 4. *C.* §. 9. *Inſt. h.*

Poteſtne & per procuratores hæc actio expediri?

Recte quidem civilis, *l.* 11. §. 2. *l.* 17. §. 19. *D. h.* non criminalis, niſi perſona ſit illuſtris, §. 10. *Inſt. l. ult. C. h.*

Actio ad recantationem eſtne civilis vel criminalis?

Magis eſt civilis, quia per eam honor læſus reſtituitur.

Quibus modis exſtinguitur actio injuriarum?

1. Morte, *l.* 13. *pr. l.* 15. *&* 14. *D. h.* niſi lis fuerit conteſtata, *l.* 139. *D. de reg. jur.* 2. Diſſimulatione, ſive à principio ſive ex intervallo interveniat, §. *fin. Inſt. h.* 3. Pacto, *l.* 17. §. 1. *D. de pact.* 4. Tranſactione, *l.* 11. §. 1. 5. Juramento, *d. l.* 11. §. 1. *D. h.* 6. Lapſu unius anni, *l.* 5. *C. l.* 17. §. 6. *D. h.* tam in reali, quam verbali. 7. Solutione, *arg.* §. *fin. de perp. & temporal. action. l. ſolutionem ff. de ſolution.*

An etiam injuria ſcripta anno tollitur?

Omnino, *arg. d. l.* 5. modo ſcriptum non maneat, tunc enim quotidie renaſcitur.

De

De famoſis libellis. Tit. 36. Lib. 9. Cod.

Eſtne pœna in famoſo libello ſpecialis?

1. Qui condemnatus eſt ob eum fit inteſtabilis, *l.* 5. §. 9. *ff. de injur. l.* 21. *ff. de teſtib.* Imo qui ſcripſit vel ſcribi curavit, vel inventum non ſuppreſſit, capitali ſententiæ ſubjicitur, *l. unic. C. h.* quod moribus limitatur ſc. habere locum, cum capitale crimen objicitur.

Quid, ſi verum crimen objicitur?

Æque habet actio injuriarum locum, ſi animò injuriandi id objectum ſit; niſi reipublicæ interſit delictum illud patefieri, *l.* 18. *ff. de injur.*

Tit. 11. De extraordinariis criminibus.

Enumera aliquas ſpecies extraordinariorum criminum?

1. Si quis ſolicitaverit alienas nuptias, licet effectu ſceleris non ſit [a] potitus, *l.* 1. *pr. h.* 2. Si quis fimo corrupto aliquem perſuderit, luto oblinuerit, aqua ſpurcaverit, *d. l.* 1. §. 1. 3. Si quis habere cœtus illicitos vel religionis vel voti ſolvendi ſpecie tentaverit, *l.* 2. 4. Si quis partum abegerit, *l.* 4 *ff. h.* 5. Si quis quid impudicitiæ gratia vel cum pueris vel cum puellis commiſerit, *d. l.* 1. §. 2. 6. Si quis ſit Dardanarius, & annonam attentet & vexet, *l.* 6. *pr. h.* 7. Si quis ſit Saccularius, qui vetitas in ſacculo artes exercet, ac partem ſubducit & ſubtrahit. 8. Si quis ſit Directarius, qui in aliena cœnacula ſe dirigit furandi animo, *d. l.* 7. 9. Si quis ſcopeliſmo det operam & lapidem ponat indicio, quod ſit periturus, qui agrum eum coluerit, *l.* 9. *ff. h.* 10. Si quis Circulator ſerpentes circumferat ac damnum dederit, *l. fin. ff. h.*

[a] Noſtris & aliorum moribus non punitur hujus criminis affectus, niſi ſequatur effectus, *Bugn. de LL. abrog. l.* 1. *ſat.* 160. *Farinac. Prax. crim. quæſt.* 135. *n.* 213.]

De

De Nili aggeribus non rumpendis. Tit. 38. Lib. 9. Cod.

Suntne plura extraordinaria?

Si quis tentaverit rumpere & perforare chomata, i. e. aggeres Nili, antequam incrementum ejus exceſſerit cubitum duodecimum, *l.* 10. *D. de extraord. crimin. l. unic. C. h.*

Tit. 12. De Sepulchro violato. Tit. 19. Lib. 9. Cod.

Eſtne & aliud extraordinarium?

Violatio ſepulchri, quæ fit, cum reliquiæ vel oſſa contrectantur, vel ſepulchra deſtruuntur, *l.* 4. *C. h.*

Quæ eſt pœna hujus?

Eſt vel [*a*] civilis, quæ datur agenti, primo ei cujus intereſt, deinde, ſi ille non agat, cuivis è populo ad centum aureos, vel ſi quis in ſepulchro dolo malo habitet, aut ædificium ibi fecerit, ad ducentos, *l* 3. *in princ. D. h.* Vel eſt criminalis, quæ eſt capitis in illos, qui armata manu cadavera ſpoliant, *d. l.* 3. §. 7. vel alia, *l.* 3, 4, 5. *C. l. ult. D. h.*

[*a*] Hodie eſt arbitraria, *Zypæ. not. I. B. de Relig. Clarus* §. *fin. q.* 68. *n.* 45.]

Eſtne quid in ſpecie conſtitutum circa ſepulchra debitorum?

Si quis debitorem defunctum impediverit ſepeliri, vel alias triſtem familiam gravet, debito ſuo cadit, ac alterum tantum hæredibus inferre jubetur, confiſcatis bonis pro tertia parte, & infamia notatur, *auth. item qui C. h.* Deinde conſtitutum, ne intra novem dies quis ulla ratione inquietetur ex perſona defuncti, *auth. ſed neque. C. h.*

Tit. 13. De concuſſione.

Eſtne aliud extraordinarium?

Eſt crimen concuſſionis, quo ſub prætextu poteſtatis, quam quis habet, terror injicitur pecuniæ vel rei alte-

alterius extorquendæ cauſa, aut in accuſationem innocentium coitur, aut ob accuſandum vel non denunciandum teſtimonium pecunia recipitur, *l.* 1. *&* 2. *D. h.*

Tit. 14. De abigeis.

Da aliud extraordinarium.

Eſt crimen abactus. Abigei autem proprie ſunt, qui pecora ex paſcuis vel ex armentis ſubtrahunt, deprædantur, ac hoc ſtudium quaſi artem exercent. Cæterum, ſi bovem errantem, vel equum in ſolitudine relictum quis abduxerit, fur magis quam abigeus dicitur, *l.* 1. §. 1. *D. h.* Itaque ſi decem oves, porcos quinque vel quatuor abegerit, abactus eſt; ſi pauciores, furtum; equum autem, bovem vel unum ſi quis abegerit, committit abigeatum, *l.* 3. *D. h.*

Quæ eſt pœna abigeorum?

Si ſe gladio defendant, duriſſime puniuntur & ad [a] gladium ſolent condemnari, vel beſtiis objici, alias aliam pœnam ſuſtinent, *l.* 1. *pr. q.* 3. *l.* 2. *D. h.*

[a] Abigei, etiamſi unicam tantum ovem furati ſint, hodie ad laqueum condemnantur, & ipſorum bona fiſco addicuntur ex edictis DD. Ord. Hollandiæ *edit.* 16. *Decemb.* 1595. *&* 19. *Mart.* 1614. *art.* 3. *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 103. *n.* 4.

Tit. 15. De prævaricatione.

Eſtne aliud extraordinarium?

Prævaricatio, quæ committitur, cum adverſa pars adjuvatur prodita ſua cauſa, *l.* 1. *pr. D. h.* Si ipſe litigans fuerit prævaricatus in publico judicio, publicum erit judicium; ſi in privato privatum, *d l.* 1. §. 1. *l.* 3. *pr. &* §. 1. *D. h.* Et ſi ideo quis accuſetur, quod deſtituerit crimen judicii publici, non eſt judicium publicum, *d. l.* 3. § *fin.* Advocatus vero, ſive in publico ſive in privato prodiderit cauſam, non incidit in crimen judicii publici, ſed extraordinarium, *d. l.* 1. §. 1. *d. l.* 3. § 2.

Tit.

Tit. 16. De Receptatoribus.

De his, qui latrones, vel aliis criminibus reos occultaverunt. Tit. 39. Lib. 9. Cod.

Da aliud extraordinarium?

Eſt crimen receptationis: quod peſſimum eſt, cum quis receptat latrones vel alios ſceleratos; qui eadem pœna, [a] qua ſcelerati ipſi, ſunt afficiendi, *l.* 1. *D. h.* niſi ſit affinis vel cognatus, cum quo mitius eſt agendum, licet non ſit abſolvendus, *l.* 2. *D. h.*

[a] Receptatorum pœnam arbitrariam eſſe recte docet *Menoch. de Arbitr. jud. caſ.* 348. *Gomez. Reſol. tom.* 3. *c.* 3. *n.* 50. & hoc jure utimur.]

Quid, ſi quis reum non exhibuerit, cum monitus eſſet?

Dominus poſſeſſionis privatur dominio, procurator mittitur in exilium, *l.* 2. *C. h.*

Tit. 17. De furibus balneariis.

Da aliud extraordinarium?

Furtum, quod in balneo committitur; cujus pœna eſt extraordinaria, *l.* 1. *D. h.*

Tit. 18. De effractoribus, & expilatoribus.

Da aliud extraordinarium?

Id committitur, cum quis effregit carcerem, domum, aut oſtium, *l.* 53. *D. de furt.* arcam, armarium vel ferramenta ad hoc accommodavit, *l.* 54. §. 4. *D. de furt.*

Qua eſt pœna eorum, qui effregerunt carcerem?

Eſt arbitraria, pro modo delicti, *l.* 1. *D. h.* add. *l.* 28. §. *pen. D. de pœn l.* 13. §. *pen. D. de re militar.*

Qua eſt pœna Commentarienſis, cum carcere effracto ſontes evaſerunt?

Siquidem dolo ejus id ſit factum, eadem [a] pœna eſt afficiendus ex rigore juris, qua ii, qui fugerunt; alias, ſi culpa ejus tantum intervenerit, puniendus eſt arbitrarie, *l.* 4. *C. de cuſtod.*

[a] Hodie

[a] Hodie arbitraria eſt, *Clar. §. fin. quæſt. 68. n. 8. Menoch. de Arbitr. jud. caſ. 302.*]

Da aliud extraordinarium crimen?

Eſt, quod expilatores committunt, ſic dicti quod ædes alienas vel villas expilent, vel homines in itinere ſpolient, ut ne pilum quidem relinquant, hi extra ordinem puniendi ſunt, *l.* 1. §. 1. *D. h.*

Tit. 19. Expilatæ hæreditatis. Tit. 32. Lib. 9. Codic.

Da aliam ſpeciem criminum extraordinariorum?

Eſt crimen expilatæ hæreditatis, quod committitur, cum quis jacentem hæreditatem antequam hæres adierit, vel poſſeſſionem ejus receperit, expilat. cujus pœna eſt extraordinaria, *l.* 1. *l.* 2. §. 1. *ff. h.*

Daturne accuſatio ex hoc crimine adverſus omnes?

Non datur adverſus uxorem, quia nec furti adverſus eam agitur, *l. penult. ff. h* ſed ſi ea poſſideat, convenietur in rem actione, *l.* 4. *C. h.* non adverſus cohæredem, cui hæreditariæ arcæ claves ſunt traditæ; ſed ad exhibendum agetur, *l.* 1. *C. h.* vel familiæ erciſcundæ, *l.* 3. *C. famil. erciſc.* aliterque punietur.

Poteſtne & hæres alium inſtituere actionem?

Poteſt & vindicationem, *l.* 3. *ff. h.* ſiquidem hoc judicio agere nolit.

Tit. 20. Stellionatus. Tit. 34. Lib. 9. Cod.

Da aliam ſpeciem?

Eſt crimen ſtellionatus, quod generalius accipitur pro crimine omni, in quo ſpeciale non eſt nomen nec ſpecialis forma, *l.* 3. §. 1. *ff. h.*

Da caſus aliquos, quibus committitur?

Si quis ſciens rem alienam in alterum tranſtulerit ex titulo ad rem transferendam habili, *l.* 1, 2. vel aliud quid dolo fecerit, quod in ordinarium crimen non incidit.

Quæ eſt pœna?

Etiam extraordinaria, *l.* 3. §. 2. quæ evitari poteſt, ſi de-

ſi debitum offeratur & ante litem ſolutio fiat, *l.* 1. *C. h.*

Tit. 21. De termino moto.

Da aliam ſpeciem?

Eſt crimen moti termini, cujus duplex pœna eſt, & criminalis, de qua in *l.* 2. 3. §. 1. & pecuniaria, de qua in *d. l.* 3. *pr. D. h.*

Ad quem pertinebit pœna pecuniaria?

Ad agentem, verba enim *in publico* in *d. l.* 3. *pr.* ſic ſunt accipienda, quod non fiſco pœna ſolvatur, ſed in publico, hoc eſt, illi, qui ex populo agit.

Tit. 22. De collegiis & corporibus.

Da aliam ſpeciem.

Qui collegia, vel corpora illicita uſurpaverit, tenetur pœna, qua is qui armatis hominibus loca publica vel templa occupaſſe fuerit judicatus, *l.* 2. *D. h.* & ſic quoque Majeſtatis læſæ, *l.* 1. §. 1. *D. ad l. Iul. majeſt.* ſi ſc. id fiat in perniciem Reip.

Quæ collegia ſunt licita?

Quæ religionis cauſa habentur, *d. l.* 1. §. 1. Cætera, ſi non ſint permiſſa, illicita [*a*] cenſenda ſunt.

[*a*] Sic illicita anabaptiſtarum, aliarumque ſectarum collegia apud nos per conniventiam tolerantur, non probantur, ut judicatum refert *Coren obſ.* 9.]

Tit. 23. De Popularibus actionibus.

Quæ ſunt actiones populares?

Quæ ſuum jus populo [*a*] tuentur, *l.* 1. *D. h.* quibus quilibet ex populo agere poteſt.

[*a*] Hic titulus nuſquam obſervatur, *Rebuff. ad Conſt. Reg. in proœm. gloſſ.* 5. *n.* 92.]

Quis ordo in hiſce ſervatur?

Præfertur is, cujus intereſt, *l.* 3. §. 1. *h.* licet ſit pupillus vel mulier, *l.* 6. *D. h.* Deinde quilibet admittitur, modo poſtulare non prohibeatur, *l.* 4. *D. h.* Et, ſi plures agant, Prætor eligat maxime idoneum, *l.* 2. *D. h.*

Danturne

Danturne & contra hæredes?

Hæredibus quidem eorum, quorum intereſt, ſed non in hæredes, nec poſt annum competunt.

Ad quem pertinebit pœna huic rei præſtituta?

Ad actorem, niſi ſpeciatim aliud in lege ſit diſpoſitum.

PANDECTARUM

LIBER XLVIII.

Tit. 1. De publicis judiciis. Tit. 18. Lib. 4. Inſt.

Quæ ſunt publica judicia?

QUæ certis legibus ſunt publicè conſtituta, *l. 1. ff. h.* & regulariter quidem cuivis [*a*] ex populo permittuntur, §. 1. *Inſt. h.* quibuſque nunquam ad commodum privatum ſed ad publicam vindictam agitur.

[*a*] Hodie ex quibuſcunque delictis ſolus fiſcus ejuſque procuratores pœnam, cæteri privatum tantummodo Intereſſe proſequuntur, *Grot. lib. 3. p. 23. n. 7. Chriſtin. vol. 4. deciſ.* 194. *n.* 4. *Gudelin. l. 5. c.* 14.]

Quomodo diſtinguuntur?

Sunt vel capitalia, de quibus eſt pœna mortis, naturalis vel civilis; vel non capitalia, in quibus eſt levior coërcitio, *l. 2. ff. h.* (*v. l.* 103. *ff. de verb. ſignif.*)

Suntne nonnulla generalia in publicis delictis?

Plurima ſunt. 1. Non eſt publicum crimen, niſi quod ex legibus publicorum judiciorum venit, *l. 1. ff. h.* 2. Ad publicum crimen ſive accuſationem regulariter quilibet admittitur, §. 1. *Inſt. h.* 3. Omne publicum crimen infamat, *l. 7. ff h.* 4. Publico crimini non fit præjudicium per privatum, *l. 1. & tot. tit. C. quando civilis actio.* 5. Ad crimen judicii publici perſequendum fruſtrà procurator vel defenſor intervenit, *l. 13. §. 1. ff. h.* niſi agatur de relegatione, vel

pœna,

pœna, quæ relegatione eſt minor, aut in id, ob quod abſens condemnari poteſt, vel niſi abſentia tantum excuſetur, *l.* 33. §. 2. *D. de procurat. l.* 3. *C. de accuſat. d. l.* 13. §. 1. 6. Omne crimen ejuſque pœna morte extinguitur, *l.* 6. *D. h.* 7. Præſcriptione viginti annorum tollitur accuſatio, niſi aliter ſit conſtitutum. *l.* 11. *C. ad l. Corn. de falſ.*

Tit. 2. De accuſationibus & Inſcriptionibus. Tit. 2. Lib. 9. Codic.

De his qui accuſare non poſſunt. Tit. 1. Lib. 9. Codic.

Quomodo proceditur in publicis judiciis?

Duplici modo, vel per viam inquiſitionis, quam ex officio magiſtratus facit, *arg. Nov.* 128. *c.* 21. *l.* 1. *C. de cuſtod. reor. l.* 10. *C. de epiſcop. & cleric. l.* 6. §. 3. *l.* 14. *C. de appellat.* vel per modum accuſationis, quæ fit ab aliquo ex populo, ac hodie à procuratore Fiſci.

Quomodo per viam inquiſitionis?

Generaliter, cum de delicto tantum conſtat, *l.* 1. §. 24. *D. ad SConſultum Syllan.* quo caſu teſtes rogandi, quis delicti ſit author, ac inquirendum eſt judici de veritate facti ejuſque circumſtantiis: ſpecialiter, cum de delicto & delinquente conſtat vel ex fama publica vel ex denunciatione magiſtratui facta.

Quomodo per accuſationem?

Cum is cui permiſſum eſt accuſare offert libellum, & pœnam reo infligi poſtulat.

Qui poſſunt accuſare?

Regulariter omnes, qui non prohibentur. (*v. l.* 43. §. 1. *ff. de procurat.*) Prohibentur autem nonnulli ob ſexum, ut mulieres, *l.* 8. *D. h.* Niſi lex ob publicum bonum ſpeciatim id conceſſit, ut in crimine læſæ Majeſtatis, *l.* 8. *D. ad l. Iul. majeſt.* & Annonæ, *l. fin. D. ad l. Iul. de annon.* Nonnulli ob ætatem; uti impuberes, etiamſi authore tutore agere vellent, *l.* 8. *D. h.* Nonnulli ob ſtatum; uti ſervi, *l.* 53. *ff. de jud.* Nonnulli ob res

ob reverentiam, quam debent accuſandis; uti liberi, liberti, *d. l.* 8. *D. h.* Nonnulli ob munus publicum, ut magiſtratus, *d. l.* 8. Nonnulli propter Sacramentum, ut milites, qui ſtipendium merent, *d. l.* 8. Nonnulli propter delictum proprium, ut infames, *d. l.* 8. junct. *l.* 4. *D. h.* Nonnulli propter ſuſpicionem calumniæ, ut qui falſum teſtimonium ſubornati dixerunt, *d. l.* 8. *& ſeqq.* Nonnulli, quia duo judicia adverſus duos ſubſcripta habent, *d. l.* 8. Nonnulli propter paupertatem, quia minus quam quinquaginta aureos in bonis habent, *l.* 10. *D. h.* Hi autem omnes rectè ſuam injuriam vindicant ac propinquorum mortem accuſant, *l.* 11. *ff. h.*

Poſſuntne & omnes accuſari?

Poſſunt omnes, paucis exceptis. Excipiuntur Legati & Magiſtratus populi, *l.* 12. *pr. D. h.* hi enim poſt depoſitam Provinciam conveniuntur, *l. unic. C. ut judices poſt adminiſt.* Mortui, *l.* 20. *ff. h.* niſi caſibus *d. l.* 20. expreſſis. Accuſati quoque certa lege, fieri rei nequeunt de eodem crimine ex aliis legibus, *l.* 14. *ff. h.*

Quomodo concipi debet libellus accuſationis?

Non tantum perſona, locus, tempus, ac crimen deſignari debent, ſed & ſubſcribendum eſt in crimen, *l.* 3. *ff. h.* (*v. l.* 7. *ff. h.*)

An & hora vel dies apponi debent?

Non eſt quidem de ſubſtantia: cæterum, ſi reus petat, addi debent, *d. l.* 3. *in fin. princ.*

Quid, ſi libelli inſcriptionum legitime non ſint ordinati?

Abſolvitur accuſatus ab inſtantia, verum ex integro repetendi reum poteſtas fiet, *d. l.* 3. §. 1.

Quid, ſi accuſator deceſſerit, vel alia ſit juſta cauſa, ob quam impediatur accuſare?

Aboletur nomen rei, poſtulante id reo, *d. l.* 3. §. *fin.* Non autem eidem, ſed alii licebit poſtmodum ex integro reum repetere, *d. l.* 3. §. *fin. junct. l.* 4. *in fin. ff. ad Tertull.*

Tit. 3. De cuſtodia & exhibitione reorum. Tit. 3. & 4. Lib. 9. Cod.

Quid primum judici in delatione vel accuſatione gravato eſt faciendum?

Æſtimabit magiſtratus, cui eſt ea jurisdictio, utrum reus carceri ſit committendus, an militibus vel fidejuſſoribus, vel etiam ſibi, *l.*1.*ff.h.*& ſi carceri ſit incluſus, eum quamprimum audiet & accuſationem breviſſimo tempore terminabit.

Quando fidejuſſoribus committetur reus?

Si non ſit nimis grave crimen, *l.* 3. *D. h.* Grave autem dicitur, cum ad pœnam corporalem agitur.

Quid præſtabit fidejuſſor, ſi reum, pro quo ſatisdedit, non exhibuerit?

Plectitur pœna pecuniaria: eaque quantitas, quæ expreſſa eſt, præſtabitur; ſi non ſit expreſſa, ea quam inferre juſſerit judex, *d. l.*4.

De privatis carceribus inhibendis. Tit. 5. Lib. 9. Cod.

Licetne privatos habere carceres?

Nequaquam. Hac de re ſtatutum, ut qui carceres privatos habuerit, in crimen læſæ majeſtatis [*a*] incidiſſe videatur, *l.*1. *C. h.* & qui aliquem iis incluſerit, per tot dies patiatur pœnam publici carceris, quot retinuit alium in privato, & cauſa, quam habebat adverſus incluſum, cadat, *d. l.* 1. *C. h.*

[*a*] Hodie hæc pœna multo mitior & arbitraria eſt, *Autumn. h. Clar.* §. *fin. quæſt.* 68. *n.* 32.]

Nunquam ergo permiſſum eſt privatis alios includere?

Permiſſum eſt parentibus liberos contumaces domi continere, *arg. l. unic. C. de emendat. propinq.* ut & dominis ſervos ſuos inobedientes, *arg. l.* 35. §. 3. *D. de hæred. inſtit.* marito adulterum cum uxore deprehenſum per horas viginti diurnas nocturnaſque teſtandæ & probandæ ejus rei cauſa domi ſuæ retinere, *l.* 25. *D. ad l. Iul. de adult.* cuivis etiam latronem, maleficum,

furem

furem nocturnum apprehendere & detinere, ut judici eum offerat, *l. 2. C. de his qui latron. l. ult. C. de malefic.* huc fac. *l. 4, 5. D. ad l. Aquil.*

Tit. 4. Ad legem Juliam Majeſtatis. Tit. 8. Lib. 9. Codic.

Quæ ſunt ſpecies publicorum judiciorum?

Sunt variæ. Prima eſt læſæ majeſtatis, cujus diſtincti ſunt gradus. Aut enim committitur, cum quis directo adverſus rempublicam quid hoſtile molitur, vel Principis perſonam offendit vel ſaltem offendere cogitat, *l. 1, 2, 3, 4. D. l. 5. C. h. §. 4. Inſt. de publ. judic.* quod crimen appellatur *Perduellio*; aut committitur, cum quis ea, quæ majeſtatis ſunt, violat & ſibi arrogat, veluti ſi quis adulterinam monetam cudat, privatos habeat carceres, vel ſtatuas aut imagines Imperatoris jam conſecratas violaverit, *l. 2. C. de falſ. monet. l. 1. C. de privat. carcer. l. 6. D. h.*

A quibus committitur proprie crimen perduellionis?

Tantum à ſubditis, *c. Paſtoralis. 2. §. rurſus. De ſentent. & re judic. in Clementin.* unde & Vaſallum Principis, ſi non ſit ejus ſubditus, crimen hoc non committere verius eſt.

Quæ eſt ejus pœna?

Ultimum ſupplicium, damnatio memoriæ poſt obitum, & bonorum confiſcatio. In filiis reorum ſtatutum eſt, ne ex proximorum ſucceſſione quid capiant, ad nullos honores, ad nulla Sacramenta perveniant. In filiabus, ut tantum legitimam ex bonis matris conſequantur. In conſciis ac miniſtris, ut eadem in iis pœna vigeat, quæ in ipſis reis, *l. 5. §. 1. 3. 6. C. h.* iique, qui pro reis interveniunt, infames ſint, *d. l. 5. §. 2.*

Ad quem pertinebunt bona, quæ filiis obveniunt?

Non ad fiſcum, ſed legitimos alios hæredes, *arg. l. 1. C. de hæred. inſtit.* ſunt enim magis liberi incapaces, quam indigni.

Quid, ſi quis Conſiliarium Principis interfecerit?

Si ex odio privato, tenetur ex l. Corn. de ſicar. ſi ex odio in Principem, reus erit criminis læſæ Majeſtatis, *arg. d. l. 5. C. h.*

Si quis Imperatori maledixerit. Tit. 7. Lib. 9. Cod.

Committiturne crimen læſæ majeſtatis tantum ſecuto effectu?

Non tantum effectus punitur, ſed & voluntas, quæ innotuit, & conſpiratio, *d. l. 5.*

Quid, ſi quis Imperatori maledixerit?

Si id proceſſerit ex temulentia, nulli pœnæ ſubjugabitur: ſi ex inſania, miſeratione dignus: ſi ab injuria, remittetur. Cæterum, negotium hoc ad Principem referendum eſt, ut is ex perſonis hominum dicta penſitet, &, utrum prætermitti an exquiri debeat, cenſeat, *l. unic. C. h.*

De ſeditioſis, & de his, qui plebem contra rempubl. audent colligere. Tit. 30. Lib. 9. Cod.

Quid, ſi quis ſeditionem in Republica moveat?

Pro qualitate facinoris, aut laqueo, aut gladio, aut flammis, aut membrorum diſtractione, aliave dura pœna coërcetur, ſemperque ei denegantur ea, quæ per tumultum obtinuit, *l. 2. C. h.*

Quid, ſi tota plebs exſurgat in magiſtratum?

Præcipue in authores animadvertitur, *l. 38. §. 2. ff. de pœn.* ac plebs mulcta, exactionibus & privilegiorum ademptione punitur, *l. 1. C. h.*

Tit. 5. Ad l. Jul. de adulteriis coërcendis. Tit. 9. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt ſecunda ſpecies?

Adulterium, quod eſt violatio nuptiarum alienarum, hujus pœna ex jure divino & conſtitutione Conſtantini, eſt ultimum ſupplicium, *Gen. 38. v. 24. Lev.*

Lev. 20. 10. *l.* 30. §. 1. *C. h.* alia pœna deſcribitur *Nov.* 134. *c. fin.*

Qui proprie committunt adulterium?

Jure civili ab uxore indiſtincte, ſive cum ſoluto ſive conjugato: à marito, ſi cum nupta ſe commiſcet, *l.* 6. §. 1. *l.* 34. §. 1. *ff. h. l.* 101. *l.* 225. *ff de verb. ſig.* Jure vero divino & canonico non diſtinguitur etiam in marito, *Matth.* 5. 27. *ibid. c.* 19. *verſ.* 9. *Marc.* 10. *v.* 11. *canon. nemo* 4. *cauſ.* 32. *q.* 4. *can. non mœchaberis* 15. *can. precepit.* 19. *cauſ.* 32. *q.* 5.

Quid de ſponſa in hac re ſtatuendum?

Cum ea adulterium committi verius eſt, *l.* 13. §. 3. *ff. h. l.* 7. *Cod. h.*

Quis ordo ſervatur in accuſatione adulterii?

Primo loco [a] maritus, poſt illum pater, ac deinde frater, patruus, & avunculus admittuntur, *l.* 14. *l.* 30. *C. h.* Maritus jure mariti, pater jure patris, intra 60 dies utiles à ſoluto matrimonio, *l.* 6. *C. h.* imo & poſt 60 dies maritus recte accuſat, non jure mariti ſed extranei, *d. l.* 6.

[a] Adulterii accuſatio hodie penes fiſcum eſt, ſed de matrimonio per adulterium violato queri, atque divortium petere tam uxori quam marito promiſcue permittunt hodierni mores, *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 197. *n.* 9. *Bugn. de LL. abrog. l.* 4. *lem.* 24.]

Quæ differentia eſt inter jure mariti accuſare, vel jure extranei?

Qui jure mariti accuſat, non cogitur ſe inſcribere, abolere poteſt ſuo arbitrio accuſationem, nec de calumnia tenetur, niſi ea fuerit evidens, *l.* 14. §. *fin. l.* 30. *ff. h.* ſecus, ſi jure extranei accuſat.

Poteſtne ergo & uxor maritum accuſare?

Nequaquam jure mariti, *l.* 1. *C. h.* ſed jure extranei, *l.* 8. junct. 11. *ff. de accuſat.* Et recte aget ad thori ſeparationem, dotis ſuæ reſtitutionem, & lucrum donationis propter nuptias, quod ei innocenti addicitur.

Poteſtne maritus adulteram uxorem interficere ? & pater filiam ?

Pater jure interficit [*a*] filiam, quam habet in poteſtate, deprehenſam in adulterio domi ſuæ, vel generi, *l.* 20. 22. §. 1. *ff. h.* & maritus [*a*] adulterum uxoris recte interficit domi ſuæ, *l.* 24. *ff. h.*

[*a*] Hunc rigorem nec canones *c.* 6. *inter cauſ.* 33. *quæſt.* 2. nec mores receperunt, *Gudelin. lib.* 5. *c.* 18. *Zypæ de rapt. virg. in pr. Chriſtin. ad LL. Mechlin. tit.* 2. *art.* 13. *n.* 19.]

Quæ eſt tertia ſpecies ?

Eſt ſtuprum, quod eſt coitus illicitus cum virgine vel vidua extra ſpeciem concubinatus. Cujus, ſi fuerit violentum, pœna eſt capitalis, *l.* 1. *in fin. D. de extraordin. crimin.* ſi voluntarium, lenior. Ac ſecundum mores multis locis incumbit ſtupranti neceſſitas dotandi vel ducendi ſtupratam.

Quæ eſt quarta ſpecies ?

Eſt inceſtus, qui eſt coitus illicitus inter eos, qui ob neceſſitudinem matrimonio jungi nequeunt. Hujus varii ſunt gradus. Eſt enim alius inter aſcendentes, alius inter collaterales proximiores vel remotiores. Primi generis pœna eſt ultimum ſupplicium. *Deut.* 27. 20. *& ſeqq.* Secundi pro ratione circumſtantiarum varia, *l.* 4. *C. de inceſt. nupt.*

Quæ eſt quinta ſpecies ?

Eſt nefandum Sodomiæ crimen, cujus pœna eſt ultimum ſupplicium gladio vel igne inferendum, *Deut.* 22. *v.* 13. *Lev.* 20. *v.* 13.

Si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit. Tit. 10. Lib. 9. Cod.

Quid, ſi quis eam, cujus tutor fuerit, corruperit ?

Deportabitur cum proſcriptione omnium bonorum, *l. unic. C. h.*

De

De mulieribus, quæ ſe propriis ſervis junxerunt. Tit. 11. Lib. 9. Cod.

Quid, ſi mulier proprio ſervo ſe junxerit?

Servus flammis exuretur, ac domina [a] capitali ſupplicio afficienda eſt, *l. unic. C. h.*

[a] Hæc pœna hodie exolevit, cum apud nos omnes liberi ſint.]

Tit. 6. Ad legem Juliam de vi Publica. Tit. 12. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt ſexta ſpecies?

Vis [a] publica, quæ fit cum vel vis infertur armis, §. 8. *Inſt. de publ. jud.* vel ſine armis à perſona publica, *l. 7. D. h. l. 1. C. h.* vel à privato perſonæ publicæ, *d. l. 7. in fin.* ſive modo publico aut tali, quo interdictum eſt privatis, *l. 1. & ſeqq. ff. h.*

[a] Arbitraria eſt hodie vis publicæ & privatæ pœna, *Clar. §. fin. quaſt.* 83.]

Quid, ſi quis domum oppugnaverit non ſecuta effractione?

Etiam hoc caſu judicium de vi publica datur, *per l. 1. & ſeqq. ff. h.*

Quæ eſt hujus pœna?

Ex jure civili deportatio, vel, concurrentibus aliis, ultimum ſupplicium, *l. 10. q. 2. ff. l. 6, 7, 8. C. h.* Hodie plerumque pœna gladii eſt.

Tit. 7. Ad legem Juliam de vi privata. d. Tit. 12.

Quæ eſt ſeptima ſpecies?

Vis privata, quæ committitur, quoties privatus ſine armis lædit privatum, §. 8. *Inſt. de publ. jud.* §. 6. *Inſt. de interd.* vel per injuriam convocatis hominibus ex alienis bonis quid rapit, aut aliquem dejicit de poſſeſſione, *l. 5. ff. h.* vel etiam non convocatis hominibus rerum lædit, *l. 4. C. h.* aut bona debitoris vi occuat, *l. 5. C. h.* ac ex ea datur accuſatio, quoties &

publica committitur, *arg. l.* 10. §. 1. *D. de vi publ. l.* 2. *& ſeqq. D. h.*

Quid in dubio ſtatuendum an publica aut privata ſit?

Mitior ſententia eligenda eſt, ideoque privatam cenſemus, *arg. l.* 42. *ff. de pœn. l.* 20. *ff. de reb. dub.*

Quæ eſt hujus pœna?

Publicatio trientis bonorum, & infamia, *l.* 1. *ult. ff. h.*

De raptu virginum, nec non viduarum, & ſanctimonialium. Tit. 13. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt octava ſpecies?

Eſt raptus, quo mulier honeſta, virgo, vel vidua, vel etiam ſanctimonialis, improbe abducitur, *l. unic. C. h.*

Quid eſt ejus pœna?

Non tantum hujus criminis rei, ſed & omnes, qui opem ferunt, ſocii ac miniſtri ſunt, capitis ſupplicio & bonorum proſcriptione damnantur, quæ raptæ addicuntur, *d. l. unic.* §. 1. ſive crimen perpetraverint, ſive perpetrare conati ſint, *d. l. unic. C. h.*

Quibus vindicta hæc competit?

Parentibus, conſanguineis, tutoribus & curatoribus, adeo ut & iis liceat deprehenſum in hoc crimine raptorem occidere, *d. l. unic. princip.*

Quid, ſi rapta dicat ſe non vi raptam eſſe?

Eadem pœna locum habet, *d. l. unic.* §. 2. *C. h.* niſi ipſa raptum ſuaſerit.

Quid, ſi rapta poſtea raptori nupſerit?

Nullum lucrum, etiam ex teſtamento raptoris capere poteſt, ſiquidem citra voluntatem parentum nupſerit, ſed bona transferuntur ad parentes raptæ vel ad fiſcum, *Nov.* 143. *in fin. Nov.* 150.

Quid, ſi parentes remiſerint crimen raptori?

Deportantur, *d. l. unic.* §. 2. *in fin.* vel in exilium mittuntur, *d. Nov.* 150.

Quid, ſi nupta ſit rapta, vel ſponſa?

Eadem pœna locum habet, *d. l. unic. pr. verſic. quæ multo.*

Quid,

Quid, ſi pudicitia rapta non ſit violata?

Æque locus erit huic pœnæ, *d. l. unic.* junct. *l. 5. in fin. ff. ad l. Iul. de vi publ. l. 54. C. de epiſc. & cler.*

Quid, ſi fœmina virum rapuerit?

Eidem pœnæ ſubjicietur, *arg. l. 1. ff. de verb. ſignif.* maxime ſi ad effectum plenum res ſit perducta. Non enim in violatione pudicitiæ ſola hujus pœnæ eſt ratio, ſed in raptu.

Tit. 8. Ad legem Corneliam de ſicariis & veneficiis. Tit. 16. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt nona ſpecies?

Homicidium, §. 5. *Inſt. de publ. jud.* modo ſit voluntarium.

Cur voluntarium dicitur? ſuntne & aliæ ſpecies?

Homicidium eſt, vel voluntarium, cum dolo malo quis hominem cujuſcunque conditionis, ſive ſit maſculus ſive fœmina, ſive ſervus, *l. 1. §. 2. ff. l. pen. C. h.* ſive infans ſive adultus, ſive furioſus ſive mentis compos, *l. pen. C. h.* occidit. Vel neceſſarium, quod fit ad defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, *l. 1. C. unde vi. l. 1. 2, 3. C. h.* Vel caſuale, quod citra propoſitum occidendi & neceſſitatem caſu committitur, *l. 7. ff. h.*

Quæ pœna eſt in voluntario?

Pœna gladii, *d. §. 5. Inſt. de publ. jud.*

Unde probabitur animus occidendi?

Ex qualitate inſtrumenti ipſiuſque facti, *l. 1. §. 3. D. h.* Et, ſi dolus probari non poſſit, ſed culpa tantum, licet etiam ſit lata, infligetur pœna arbitraria, *l. 7. D. h.*

An tantum hac pœna tenentur qui occiderunt hominem?

Etiam illi [*a*] qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulant, hoc eſt, diu & ſtudioſe hoc agunt, ut hominem necent, *l. 7. C. h. d. §. 5.* & illi, qui abortionis poculum propinant ad fœtum formatum extinguendum, licet nec mulier nec fœtus interierit, *l. 38. §. 5.*

ff. de pœn. Etiam ii, qui aggreſſi ſunt necare infantem»
l. penult. C. h.

[*a*] Hodie non puniuntur, niſi ad actum proximum pervenerint, quo caſu pro ratione circumſtantiarum, & judicis arbitrio interdum ordinaria legis Corneliæ, interdum mitiori pœna plectuntur, *Gudelin. de jur. noviſſ. lib. 5. c. 18. Zypæ. Not. I. B. h. tit. Sande l. 5. tit. 9. def. 11.*]

Valetne & hodie pœna in eo, qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulat?

Mitius cum eo agitur, niſi alia delicta ſimul concurrant. Itaque arbitraria in hac re eſt pœna.

Quid, ſi fœtum quis informatum abegerit?

Vindicatur id delictum pœna exilii vel relegationis. *l. 39. ff. de pœn.* licet etiam mulier ipſa viſceribus ſuis vim intulerit, *l. 1. ff. h. l. 4. ff. de extraord. crimin.*

Quid juris in infante, impubere, minore, ebrio, occidentibus?

Infans non punitur, *l. 12. ff. h.* Impubes non aliter quam ſi doli capax, *l. 111. ff. de reg. jur.* Sin autem ſit doli capax, mitiorem decernet pœnam judex, *arg. l. 37. §. 1. ff. de minor.* Minor vero non excuſabitur, *l. 6. C. h.* Ebrius, ſi doceie poſſit, profundam fuiſſe ebrietatem, arbitraria pœna punietur, *arg. l. 6. §. 7. ff. de re militar.* Sin autem ebrioſus fuerit, non facile quid de pœna remittetur.

Quid, ſi quis mandaverit hominem interfici?

Punitur tanquam homicida, *l. 15. §. 2. ff. h.* niſi revocaverit mandatum re integra, *arg. l. 19. ff. de falſ.* ſi autem tantum quis mandaverit, ut percuteret vel vulneraret leviter, & mandatarius occideret, non habet locum pœna homicidii, *arg. §. 8. Inſt. de mandat.*

Quid, ſi quis conſilium in hac re præbuerit?

Si necandi animo conſilium dederit vel opem tulerit, ordinaria pœna tenebitur, *arg. d. l. 15. in princ.*

Quid, ſi homicidium à pluribus ſit commiſſum?

Si conſpiraverint omnes in necem alterius, omnes tenebuntur, licet ignoretur quis vulnus intulerit, *arg.*

l. 1.

l. 1. §. 3. *D. junct. l.* 7. *C. h.* Si in rixa ſit commiſſum homicidium, & ignoretur quis commiſerit, omnes extraordinaria pœna plectentur, *d. l.* 1. §. 3. *l. fin. ff. h.* Sin autem conſtet, quis interfecerit, is ſolus tenebitur, *arg. d. l.* 1. §. 3.

Eſtne præter pœnam gladii etiam civilis in homicidio voluntario?

Eſt. tenetur enim homicida ad damni reparationem, ac indignum ſe reddit hæreditate occiſi ex teſtamento vel ab inteſtato ſibi delata, *l.* 7. §. *penult. ff. de bonis damnat.*

Eſtne neceſſarium homicidium permiſſum?

Omnes leges permittunt ſe tueri adverſus vim, *l.* 3. *ff. de juſtit. & jur. l.* 45. §. 4. *ff. ad l. Aquil.* modo defenſio fiat in continenti ab eo, qui in periculo vitæ eſt conſtitutus, cum ſeſe tueri non poſſet niſi occidendo; ſive paribus ſive imparibus armis ſit uſus.

Quid, ſi quis, ad aliorum defenſionem interfecerit aggreſſorem?

Recte fecit, *arg. l.* 8. §. 3. *ff. quod met. cauſ. Prov. cap.* 24. *can. Non inferenda. & ſeq. & fin. cauſ.* 23. *qu.* 3.

Quid ſtatuendum, ſi quis defendat ſuam pudicitiam vel res ſuas & invadentem interficiat?

Si attentetur pudicitia per vim præſentem & minas mortis, vel rapturus rem, invadat dominum rei, impunè ipſi cedet homicidium, *arg. d. l.* 8. §. 2. & *l.* 1. *C. unde vi.*

Caſuale homicidium habetne pœnam?

Nequaquam, niſi culpa acceſſerit, *l.* 7. *ff. h.* Culpa autem non interveniſſe præſumitur, ſi caſus directo probari poſſit.

De maleficis, & mathematicis, & cæteris ſimilibus. Tit. 18. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt decima ſpecies?

Eſt crimen [*a*] maleficii, quod committitur ab illis qui carminibus, præſtigiis & ſimilibus nequitiis vitas innocentium labefactant, ac pudicos animos ad libi-

dinem deflectunt, quique Deo deſerto cum dæmone pactum ineunt. Hoſce manet pœna gladii, *l.* 4, 5, 6. *C. h.* Quibus & accenſendi ſunt Mathematici, non qui ſiderum motus & effectus qui ex iis ſequuntur inquirunt; ſed qui ſuſurris magicis, & artibus nefandis alios circumveniunt, & ſceleſtas ſeditiones ſæpe in republica movent, de quibus *l.* 3. 5. 7. *C. h.* Etiam ad hunc maleficorum ordinem ſunt referendi venefici, qui venena vendunt ad necandos homines, §. 5. *Inſt. de publ. judic.*

[a] Ad hunc titulum vide *Gregor. Tholoſ. Synt. l.* 34. *Zepper. de LL. Moſaic. l.* 4. *c.* 4. *Autumn. h.*

De Emendatione ſervorum. Tit. 14. Lib. 9. Cod.

Licetne ſervos ſuos emendare?

Conceſſa eſt domino moderata caſtigatio, *l. unic. C. h.* prohibita vero eſt crudelitas, *d. l. unic.* & §. 2. *Inſt. de iis qui ſunt ſui vel alien. jur.*

De Emendatione propinquorum. Tit. 15. Lib. 9. Cod.

Poteſtne pro lubitu pater in liberos ſævire?

Conceſſa eſt patribus filiorum, & ſenioribus propinquis juniorum modica tantum emendatio, ut quos ad vitæ decora domeſticæ laudis exempla non provocant, ſerio corrigant, *l. unic. C. h.*

Quid, ſi atrocius delictum a filio ſit perpetratum?

Non poteſt pater eum interficere, verum eum accuſabit apud ordinarium judicem, ut ab eo auditus condemnetur, *l.* 2. *D. ad l. Corn. de ſicar.*

Tit. 9. Ad legem Pompeiam de parricidis. De his qui parentes vel liberos occiderunt. Tit. 17. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt undecima ſpecies?

Eſt Parricidium, quod committitur in genere ab iis, qui ſanguine vel affinitate ſibi junctos necant, *l.* 1.

l. 1. *ff. h.* in ſpecie ab iis, qui aliquem ex parentibus vel liberis occidunt, §. 6. *Inſt. de public. judic.*

Quæ eſt parricidii pœna?

Jure civili, ſi in ſpecie ſit commiſſum, delinquens virgis ſanguineis [*a*] cæſus, cum cane, gallo gallinaceo, viperâ & ſimia, culeo inſutus in mare vel proximum amnem projicitur, *d.* §. 6. & *l. un. C. h.* Si aliter ſit commiſſum, locum habet pœna ordinaria homicidii, *d.* §. 6. Secundum mores parricidium in ſpecie committens, vel conjugem interficiens multis locis gravius punitur, ut vel membra candenti forcipe diſcerpantur, vel confrigantur, vel vivus defodiatur delinquens.

[*a*] Hoc ſupplicii genus in uſu eſſe deſiit, & parricidæ hodiè pro cujuſque regionis conſuetudine varie puniuntur; Vide *Gudelin. lib.* 5. *c.* 17. *in verſ. penult. Clar.* §. *parricidii n.* 5.

Quid in hac re de conſciis & iis, qui tantum hoc crimen committere conati ſunt?

Conſcii & ſceleris participes, quamvis ſint extranei, eâdem pœnâ afficiuntur, *l.* 6. *ff. h.* & conatus qui proceſſit ad proximum actum, eodem modo punitur, quo ipſum delictum, *l.* 1. *ff. h.*

Quid in eo, qui ſcit delictum, non vero eſt particeps ſceleris?

Extraordinariâ pœnâ debet affici, *l.* 2. *ff. h.*

Tit. 10. ad legem Corneliam de falſis, & de SCto Liboniano. Tit. 22. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt duodecima ſpecies?

Eſt crimen falſi, quod committitur dolo malo per immutationem veritatis. In hoc crimine varia facta vindicantur. 1. Si quis vendat rem duobus, *l.* 21. *ff. h.* 2. Si creditor colludens cum debitore ſuo fundum quaſi pignoratum vendiderit, cum ſibi ſolutum eſſet, *l.* 15. *C. h.* 3. Si quis partum alienum ſuppoſuerit, *l.* 16. §. 1. *l.* 30. §. 1. *ff. h.* cujus rei accuſatio ſolis parentibus, iiſque quorum intereſt competit, *d. l.* 30. §. 1. 4. Si quis falſum teſtimonium dixerit vel malitioſe

veritatem celaverit, *l.* 1. §. 2. *ff. h.* 5. Si quis publicum vel privatum ſcriptum adulteraverit, *l.* 1. 16. 23. *ff. h.* aliiſque multis modis alterum fefellerit doloſe.

Quæ eſt hujus pœna?

Hodie fere eſt arbitraria, quæ & ad mortem extendi poſſit, uti fit caſu *l.* 1. §. 1. *ff. ad l. Corn. de ſicar.*

De falſa moneta. Tit. 24. Lib. 9. Cod.

Quid, ſi quis falſam monetam cuderit?

Sive quis cuderit, ſive raſerit, vel falſum ſignum nummis impoſuerit, flammarum exuſtionibus mancipatur, bonis fiſco addictis, *l.* 2. *C. h.*

Quid, ſi conſcii ſint tantum?

Eadem pœnâ afficiuntur, niſi deferant reos, *l.* 1. *in fin. C. h.*

Quid, ſi proba ſit moneta & juſti ponderis?

Jure civili infligitur eadem pœna: ſecundum mores mitius cum delinquente agitur.

Quid, ſi quis præparaverit materiam, non tamen ex ea nummos formaverit?

Etſi pœnitentiâ nemo reddatur innocens, tamen hoc caſu ſuffragio juſtæ pœnitentiæ abſolvetur, *l.* 19. *ff. ad l. Corn. de falſ.*

De mutatione nominis. Tit. 25. Lib. 9. Cod.

Quid, ſi quis nomen mutaverit?

Si quis [a] vel falſo diplomate vel falſo nomine aut ſigno in alterius fraudem ſit uſus dolo malo, pœna falſi coercetur *l.* 27. §. *fin. D. ad l. Corn. de falſ.* ſecus ſi id fiat ſine dolo, *l. unic. C. h.*

[a] Vide *Autumn. h. Fab. Cod. l.* 9. *tit.* 16. *defin.* 1. *Gregor Tholoſ. Syntag. l.* 36. *c.* 4.

De his qui ſibi adſcribunt in teſtamento. Tit. 23. Lib. 9. Cod.

Quid, ſi quis ſibi quid teſtamento adſcripſit?

Licet teſtator ſcribentibus teſtamenta quid legare poſſit,

poſſit, *l.* 22. *C. de teſtam.* tamen, ſi quis ſibi adſcribat legatum, pœnâ falſi coërcetur, *l.* 3. *C. h.* ſive ſit maritus, *l.* 4. *C. h.* ſive alius, ſive ſibi quid adſcripſerit, ſive ei, qui in ejus poteſtate eſt, *l.* 10. 15. *ff. ad l. Corn. de falſ.* ſive teſtamentum ritè factum poſtea rumpatur, ſive non, *l.* 6. *ff. h.*

An nullis caſibus datur excuſatio?

Datur. 1. Si teſtator declaverit ſe ſpeciatim hoc voluiſſe, *l.* 2. *C. h.* 2. Si quis adſcripſerit filio emancipato vel in adoptionem dato, *l.* 22. §. 1. *ff. ad l. Corn. de falſ.* vel matri, cum hoc juſſit teſtator, *l.* 11. §. 1. *eod.* 3. Si pater filio ſuo militi, quem habet in poteſtate, in teſtamento commilitonis filii aliquid adſcripſerit, quem commilitonem in militia novit, *d. l.* 11. *in princ.* 4. Si filius emancipatus ſe patre dictante hæredem ſcripſerit, cum emancipatus juſtus ſucceſſor æque futurus eſſet, *l.* 1. *C. h.* 5. Si princeps veniam indulſerit. quo caſu pœna remittitur, ſed adſcriptum amittitur, *l. penult. C. h.*

Quid, ſi teſtator dictaverit?

Non ſufficit excuſatio, verum is, qui ita ſibi adſcripſit poteſt deprecari veniam ob ignorantiam, ac amittet quod relictum eſt. *(v. l. 2. C. h.)*

Quid, ſi ſit Teſtamentum nuncupativum, ac deinde quæ relicta ſunt, in mundum ſint redacta à legatario?

Non nocebit id legatario, modò probari poſſit legatum.

Tit. 11. Ad legem Juliam repetundarum. Tit. 27. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt decima tertia ſpecies?

Crimen repetundarum, quod committunt, qui pecunias in magiſtratu, poteſtate, curatione, legatione, vel alio munere publico acceperunt ob judicandum vel decernendum, vel quo magis aut minus ex officio ſuo facerent, *l.* 1. 3. 4. *D. h.*

Quæ eſt pœna?

Præter accepti [a] quadruplum, *l.* 1. *l. ult. in fin. C. h.* fiſco applicandum, *d. l. ult. in fin.* hujus criminis Rei extra ordinem puniuntur, *l.* 7. §. 3. *D. h.* Pecuniaria autem pœna etiam exigi poteſt ab hæredibus reorum intra annum, *l.* 20. *D. de accuſat. l.* 2. *D. h. l. fin. D. ad l. Iul. peculat.*

[a] *Vid.* ſupremæ Holland. Curiæ *Inſtruct. art.* 17. *Autumn. in l.* 6. *ff. h. Chriſtin. vol.* 3. *deciſ.* 6. *Zypæ. tit. de ſuffrag.*]

Annon & comites judicum pœna coërcentur?

Etiam in hos pœna eadem ex hac lege exercebitur, *l.* 1. *l.* 4. *D. h.*

Tit. 12. ad legem Juliam de annona.

Quæ eſt decima quarta ſpecies?

Eſt crimen annonæ, quod committunt, qui contra annonam faciunt, ſocietatemve coëunt, quo annona fiat carior. (*v. l. un. C. de monopol.*) Hujus pœna hodie eſt arbitraria.

Tit. 13. ad legem Juliam peculatus, & de ſacrilegis, & de reſiduis.

De crimine peculatus. Tit. 28. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt decima quinta ſpecies?

Eſt crimen Peculatus, quod in ſpecie committitur ab eo, qui pecuniam publicam ſubripuit, *l.* 9. § 3. *ff. h.* vel in tabulis publicis quid delevit vel induxit, *l.* 8. §. 1. vel minorem pecuniam, quam qua quid venierit, adſcripſit, aliudve quid ſimile commiſit, *l.* 10. *D. h.*

Quid, ſi civitati pecuniam quis ſurripuerit?

Si ſit pecunia uſibus reipubl. deſtinata, erit Peculatus, *l.* 4. §. *fin. D. h.* ſi fuerit in patrimonio civitatis, furtum *l.* 81. *ff. de furt.*

Quæ eſt hujus pœna?

Varia fuit olim, *l.* 3. *l. penult. D. h.* & ſic pro delicti qualitate hodie eſt arbitraria, & qua ad pœnam pecunia-

niariam agitur, etiam adverſus hæredem datur, *l. fin. D. h.*

Quæ eſt decima ſexta ſpecies?

Crimen ſacrilegii, quod L. Julia peculatus quoque continetur: Eſtque furtum rei ſacræ, *l.* 1, 4, 6. *D. ad l. Jul. pecul.* ſive ex loco ſacro ſive profano quid auferatur.

Quid, ſi ex loco ſacro res non ſacra ſit ablata?

Furtum eſt, non ſacrilegium, *l.* 5. *D. eod.*

Quæ eſt hujus pœna?

Ea varia eſt de jure civili pro qualitate perſonarum & circumſtantiis facti, *d. l.* 4. §. 2. *& d. l.* 6. *pr.* verum hodie ſecundum mores ultimum ſupplicium.

Quæ eſt decima ſeptima ſpecies?

Eſt furtum rei religioſæ, *l.* 1. *l.* 4. *D. ad l. Jul. pecul.* cujus pœna eſt arbitraria.

Quæ eſt decima octava ſpecies?

Eſt crimen de reſiduis, quod committunt, qui pecuniam publicis uſibus deſtinatam in ſuos convertunt, *l.* 2. *ff. ad l. Jul. pecul.* vel pecuniam publicam retinent, nec erogant, *d. l.* 4. §. 4. Hac lege damnati, jure civili amplius tertiâ parte quam debent puniuntur, *d. l.* 4. §. 5. ſecundum mores vero pœna arbitraria eſt.

Tit. 14. De lege Julia ambitus. Tit. 25. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt decima nona ſpecies?

Eſt crimen ambitus, quod committitur in ſpecie ab illis, qui pecuniâ honores aut magiſtratus redimunt. Hujus pœna eſt de jure civili, quod caſſatis iis, quæ hoc modo ſunt impetrata, ad ſolutionem debiti primitus urgeantur & pœnam deportationis excipiant, *l un. C. h.* Verum ſecundum mores hæc vix attenditur.

Quæ eſt viceſima?

Eſt crimen Simoniæ, quod committunt, qui res ſpirituales emunt vel vendunt, *cap.* 1. *& tot. tit. x. de Simon.* Hujus pœna eſt ſuſpenſio ab officio & privatio beneficii, ac præterea coërcitio extraordinaria, *cap. inſinuatum x. eod.*

Tit.

Tit. 15. De lege Fabia de plagiariis. Tit. 20. Lib. 9. Cod.

Quæ eſt viceſima prima?

Eſt crimen plagii, quod committunt, qui ſcientes dolo malo liberos homines vel ſervos ſubripiunt, *l.* 7. *9. C. l.* 4, *6. §. fin. D. h.*

Quæ eſt ejus pœna?

Ea eſt varia pro qualitate criminis, *l. fin. C. h.*

Ad legem Viſelliam. Tit. 21. Lib. 9. Cod.

Quid comprehenſum lege Viſellia?

Quemadmodum lex Fabia perſonas, ita Viſellia dignitates hominum ingenuorum tuetur. non enim admittit, ut libertini ſe pro ingenuis gerant, *l. unic. C. h.*

Tit. 16. Ad SCtum Turpillianum & de abolitionibus criminum. Tit. 45. Lib. 9. Cod. & De calumniatoribus. Tit. 46. Lib. 9. Cod. (*a*)

Accuſatorum temeritas quot modis detegitur ac punitur?

Variis, aut enim calumniantur, aut prævaricantur. aut tergiverſantur. Calumniantur, qui falſa crimina intendunt dolo malo, *l.* 3. *l. penult. C. h.* non qui per errorem accuſarunt & non probant, *d. l.* 3. (*v. l.* 1. §. 3. *ff. ad SC. Turpill.*) Prævaricantur, qui colludunt cum reo, & tranſlatitie munere accuſandi defunguntur, abſcondentes veras probationes, admittentes falſas excuſationes, *d. l.* 1. §. 1 *&* 6. *h.* Tergiverſantur, qui ab accuſatione in univerſum deſiſtunt, *d. l.* 1. §. 2.

[*a*] Hi tituli privatorum injuſtas accuſationes reſpiciunt, quæ in univerſum exoleverunt.

Suntne nonnulli caſus, quibus ſine calumniæ metu quis accuſare poteſt?

Sunt, ut ſi mater ſui filii, *l.* 2. *C. de calum.* filius patris necem vindicet, *l.* 4. *C. eod.* vel extraneus exſequatur ſuſpicionem, quam defunctus de ſua morte habuit, *d. l.* 2.

d. l. 2. in fin. vel mulier deſiſtat errore comperto ab accuſatione, quam facere nequibat, vel ſtatim per pœnitentiam, *l.* 1. §. *qui v. atque l.* 4. *D. h.*

Quæ eſt pœna calumniæ?

In criminalibus eſt talionis, *l.* 7. *l. fin. C. eod.* ſeu potius arbitraria: in civilibus ſive privatis, pœna pecuniaria, §. *hac autem. Inſt. de pœn. tem. litig. l.* 1. *D. de calum.*

Quæ eſt pœna ejus, qui tergiverſatur?

Præter infamiam extraordinaria coërcitio, *l.* 2. *C. h.* & qui ſemel deſtitit, poſtea ad accuſationem admitti nequit, *l.* 3 *&* 4. *C. l.* 2. *ff. eod.*

De abolitionibus. Tit. 42. Lib. 9. Cod.

Suntne nonnulli caſus, quibus impune quis deſiſtere poteſt ab accuſatione?

Sunt nonnulli. quorum primus eſt, cum tranſactio fit de crimine capitali ſanguinis pœnam ingerente, *l.* 18. *C. de tranſact.* Secundus, cum minor deſiſtit vel mulier, *l.* 1. §. 10. *in fin. D. ad Turpill.* ſc. cum fœmina ſuam & ſuorum injuriam non exequitur, *l.* 5. *C. eod.* Tertius, ſi abolitio obtenta fuerit, *d. l.* 1. §. 7.

Quid eſt abolitio?

Eſt criminis ipſius vel accuſationis remiſſio. Criminis, quoties & accuſatio & pœna tollitur. Accuſationis, cum quis ita eximitur accuſatione, ut poſt repeti poſſit.

Quis concedit abolitionem?

Vel princeps, vel præſes, vel alius, ad quem ea res pertinet, *d. l.* 1. §. 8.

Quid, ſi multa crimina eidem ſint illata?

Singulorum debet abolitio ſpecialiter peti, *d. l.* 1. §. 9. Alioquin ſi quod omiſſum, ejus nomine Senatus Conſultum habebit locum, *d.* §. 9. *junct. l.* 1. *C. h.*

Quæ eſt ratio quod abolitio ſit petenda?

Ne crimina maneant impunita, & ne facile quis proſiliat ad accuſandum, *arg. d. l.* 1.

Poteſtne

Poteſtne qui abolitionem obtinuit, redire ad accuſationem?

Nequaquam, *l.* 4. §. 1. *ff. ad Turpill.* niſi ſpecialiter Princeps permittat, *l.* 1. *C. h.* & ſi repetat crimen poſt abolitionem ex reſcripto Principis, eo jure repetet, quo accuſaverat. Nec ipſi poterunt obeſſe præſcriptiones, quæ ante non fuerunt objectæ, *l.* 7. *ff. ad Turpill.*

De generali abolitione. Tit 43. Lib. 9. Cod.

Quomodo diſtinguitur abolitio?

Eſt alia publica, alia privata. Publica generalis appellatur, privata ſpecialis.

Quæ eſt Privata?

Quæ conceditur à judice accuſatori cauſa cognita, cum accuſator confitetur ſe per errorem vel temeritatem aut calorem ad accuſandum proſiliiſſe, ut ſuam & ſuorum cognatorum injuriam defenderet, *l.* 2. *C. de abolit.*

Poteſtne illa abſolute concedi?

Poteſt re integra intra 30 dies; ſecus, ſi res non ſit integra, & reus nonnulla injurioſa ſit perpeſſus. hoc enim caſu deſideratur conſenſus rei, *l.* 3. *C. de abolit.* adde *l. fin. ff. ad SC. Turpill.*

Annon ſunt caſus, quibus abolitio non poteſt concedi?

Sunt varii: ut ſi teſtibus tormenta ſunt illata, ſi agatur de læſa Majeſtate, patria oppugnatâ vel prodita, peculatu admiſſo, ſacramento deſerto, & non admittitur in omnibus, in quibus judex non minus accuſatorem ad docenda ea, quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, debet urgere, *d. l.* 3. *in fin.* vel ſi quis ad accuſandum vel ad deſiſtendum ab accuſatione pecuniam acceperit, aut manifeſte ſit calumniatus, *d. l.* 2 *&* 3.

Quæ eſt generalis?

Quæ publice & ipſo jure competit, vel ad tempus vel

vel in perpetuum. Ad tempus propter ferias, *l.* 3. *C. de Epiſc. aud.* In perpetuum, cum rei ob publicam lætitiam liberantur, ex ſpeciali Principis indulgentia. Si ad tempus fiat abolitio, poteſt accuſatio repeti, *l.* 1, *&* 2. *C. h.* intra tempus 30 dierum, *l.* 10. §. 2. *ff. ad Turpill.*

Tit. 17. De requirendis reis vel abſentibus damnandis. Tit. 40. Lib. 9. Cod.

Debentne abſentes delinquentes ex judicio publico condemnari?

Sunt primo requirendi & edictis evocandi, ut compareant & ſe purgent: præterea ſunt & bona annotanda, quæ rei recipiunt, ſi intra annum ſe à crimine purgent, *l.* 1. *C. h.* (*v. l.* 6. *C. de accuſat.*)

Quid, ſi redierit reus, ſed antequam ſe purgaverit, intra annum ſit mortuus?

Tollitur cauſa criminis, & bona hæredibus reſtituuntur, *d. l.* 1. *C. l.* 1. §. *fin. D. h.*

Quid, ſi reverſus ſit poſt annum?

Etſi innocentiam ſuam purget, tamen bona non recuperat, *l.* 2. *C. h.*

An nullo caſu abſentes poſſunt damnari?

Poſſunt, ſi legitime vocati fuerint contumaces, pœnaque ſit relegationis vel ea minor, *l.* 5. *D. de pœnit.*

De exhibendis & tranſmittendis reis. Tit. 3. Lib. 9. Cod.

Quis poteſt capere delinquentem?

Tantum hoc fieri oportet authoritate judicis, *l. ult. C. h.* Nulli vero privata, niſi certis cauſis, de quibus ſupra. (*tit. de privat. carcer.*)

Debentne etiam delinquentes remitti ad locum delicti?

Debent, quoties judex ejus loci hoc petierit, vel ſuperior juſſerit, *l.* 11. §. 1. *ff. de cuſtod. reor. Nov.* 134. *cap.* 5.

Poteſtne

Poteſtne judex, qui in reum non habet juriſdictionem, reum apprehendere & ad judicem loci, in quo delictum eſt commiſſum, tranſmittere?

Poteſt, *d. Nov.* 134. *c.* 5. ubi enim delinquens invenitur, capi poteſt, *l.* 1. *C. ubi de crimin.*

Daturne delinquenti tranſmittendo aliquod tempus, quo res ſuas componat?

Siquidem in longinqua loca ſit tranſmittendus, concedendi ſunt 30 dies ad res ſuas diſponendas & mœſtos penates componendos, *l.* 2. *C. h. t.*

Tit. 18. De quæſtionibus. Tit. 41. Lib. 9. Codic.

Quæ probationes deſiderantur in criminalibus?

Luce meridiana clariores, *l. fin. C. de probat.* Et, ſi reus fere certis & veriſimilibus argumentis ſit convictus, ſolet ſubjici quæſtionibus ſive torturæ, *l.* 1. *& t. t. D. & C. h.*

Quæ requiruntur, ut quæſtionibus ſit locus?

Præcedere debent ejuſmodi indicia, ob quæ judex non dubitat, quin delinquens ſit reus, *l.* 8. §. 1. *C. h.* Deinde debet eſſe perſona, quæ poſſit torqueri, *arg. l.* 1. *D. h.* & cauſa talis, in qua tortura admittitur.

Suntne ſufficientia indicia, teſtis unicus, fama publica, confeſſio ſocii criminis, minæ præcedentes, confeſſio offenſi morientis?

Conjunctim quidem ſed non ſeparatim. De unico teſte, eſt textus in *l.* 9. §. 1. *C. de teſtib. l.* 20. *ff. h.* De fama eſt textus in *l.* 3. §. 2. *de teſt. cap.* 26. *x. de deſponſat.* De confeſſione ſocii criminis, textus in *c. veniens x. de teſt. in l.* 3. §. 20. *ff. eod.* De minis eſt textus in *l.* 9. *C. de his quæ met. cauſ. in l.* 7. §. *hoc autem ff. ad l. Jul. maj.* De confeſſione offenſi morientis eſt textus, in *l.* 3. §. 1. *ff. ad Sillan. junct. l.* 21. §. *at cum humana. C. de teſtam.*

Sufficitne & unum indicium?

Sufficit, ſi ſit valdè urgens, *arg. d. l.* 8. §. 1. *C. h.*

Quid

Quid de fuga ſtatuendum eſt?

Suſpicionem quidem criminis commiſſi ea inducit, *Nov.* 54. *c.* 4. §. 1. ſed non confert certam præſumptionem: debet vero judex ex qualitate perſonarum & circumſtantiis circumſpecte agere, ut pronior ſit ad non torquendum, propter rationes in *l.* 1. §. 23, 27. *ff. h.*

Qui poſſunt torqueri?

Et viri & mulieres, *l.* 3. §. 1. *C. h.* non vero impuberes, niſi ſit crimen læſæ majeſtatis, *l.* 10. *pr.* §. 1. *ff. h.* ſed terreri debent, vel ferula cædi, *l.* 1. §. 33. *ff. ad Sillan.* Non ſenes ætate defecti, *l.* 3. §. 7. *D. de Sillan.* niſi leviter. Non fœmina prægnans, *arg. l.* 3. *ff. de pœn.* Non illi, qui ſunt [*a*] in dignitate, nec eorum liberi *l.* 11. *C. h.* non [*b*] milites honeſte dimiſſi, *l.* 8. *C. h.*

[*a*] Hoc nuſquam obſervatur, *Zypæ. h. t. Clar.* §. *fin. Q.* 64. *n.* 16, 17. [*b*] Noſtris & Gallorum moribus milites etiam torqueri poſſunt, *Cur. Holland. deciſ.* 47. *Rebuff. ad Conſtit. Reg. in prœm. gloſſ.* 5. *n.* 115. *Autumn. C. h.*]

In quibus cauſis admittitur tortura?

Non in pecuniariis, ſed tantum gravioribus criminalibus, *l.* 1. *pr. ff. h.*

Quid in tortura fiet?

Judex magis pondere & gravitate ſermonis animum delinquentis anget, quam corpus doloribus cruciabit. Nullo modo quæſtiones tyrannicæ, & per quas membra redduntur inutilia, admitti debent, *l.* 7. *ff. h.* Priuſquam ad torturam procedatur, præſtat ſumma capita indiciorum reo proponere.

Eſtne credendum delinquenti propter confeſſionem in tortura?

Non plene, verum exacte rimabitur judex, an circumſtantiæ omnes conveniant; ſi autem non conveniant, vel rurſus ad quæſtionem procedet, cum ipſi ita videbitur, *l.* 18. §. 1. *D. h.* vel ipſum abſolvet ab inſtantia, *l.* 1. §. 27. *ff. h.*

Ut

Ut intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur. Tit. 44. Lib. 9. Cod.

Intra quod tempus quaſtio criminalis eſt terminanda?

Intra biennium à tempore litis conteſtatæ, *l. fin. C. h.* Moribus nullum certum tempus præſtitutum eſt.

Tit. 19. De pœnis. Tit. 47. Lib. 9. Cod.

Quomodo diſtinguuntur & infligendæ ſunt pœnæ criminum?

Sunt [a] vel capitales, quæ mortem naturalem vel civilem inferunt; vel non capitales. In genere autem judici perſpiciendum, ne quid durius vel remiſſius quam res poſcit, ſtatuat; ſit in levioribus pronior ad lenitatem, in gravioribus legis ſeveritatem temperamento benignitatis ſubſequatur, *l. 11. D. h.* In omnibus hæc examinet. 1. Cauſam, ex qua delictum ortum. 2. Perſonam, quæ commiſit. 3. Locum & tempus, quo perpetratum eſt. 4. Qualitatem, ſecundum quam factum. 5. Quantitatem facinoris. 6. Eventum qui eſt ſubſecutus, *l. 16. §. 1. & ſeqq. ff. h.* Semper pœnam molliat interpretatione, & graſſantibus delictis ſupplicia exaſperet, *d. l. 16. §. fin. l. pen. D. h.*

[a] Obiter hic obſervandum pœnas iſtas pecuniarias dupli, tripli, quadrupli jure Romano conſtitutas, moribus exolevisse, *Zypæ. h. tit. in verſ. pœnæ. Bugn. de LL. abrog. l. 1. ſat. 206. Argentr. ad conſuet. Brit. art. 278. n. 2 & 3.*]

Qui debent puniri?

Tantum delinquentes, non ipſorum hæredes, *l. 22. C. l. 26. ff. h.* licet etiam ſint filii, *ad. ll.* Imo ob patris delictum nec publicabuntur bona filii, licet ex fideicommiſſo per patrem obveniant, *l. 3. D. de interd. releg.*

Poſſuntne pœnæ remitti?

Nequaquam, niſi ex maxima cauſa Princeps exiſtimaverit differendam eſſe pœnam, quia populo hoc profuturum eſt, ut ſi ejus ſit roboris vel artificii, vel talia ejus ſint merita in rempublicam & eſſe poſſint, ut

ut cum ſummo detrimento ſtatus publici delinquens occideretur, *l.* 31. *D. h.*

Tit. 20. De bonis damnatorum. Tit. 49. Lib. 9. Cod.

Quid juris in bonis damnatorum?

Ea jure noviſſimo non fiunt lucro judicibus aut eorum officiis, nec fiſco, ſed deſcendentibus & aſcendentibus, & ex latere uſque ad tertium gradum ſi ſuperſint applicantur. Uxores dotem & ante nuptias donationem accipiunt: ſi vero ſine dote ſint, de ſubſtantia mariti accipient partem legibus definitam, ſive filios habeant ſive non. Si neminem horum habeant delinquentes, admittetur fiſcus. *Nov.* 134. *c. fin.*

Nullumne ergo crimen excipitur?

Solum majeſtatis læſæ, *d. Nov.* 134. *c. ult. auth. bona damnatorum C. h.* cui addi poteſt crimen hæreſeos, *auth. Gazaros C. de hæretic.* ex conſt. Frideric.

Ne ſine juſſu Principis certis judicibus liceat confiſcare. Tit. 48. Lib. 9. Cod.

Poſſuntne judices confiſcare per ſententias bona delinquentium?

Nullis hoc eſt permiſſum ſine Principis aſſenſu, niſi in ſumma [a] poteſtate adminiſtrationis ſint poſiti, quales ſunt præfecti prætorio, *l. unic. C. h.*

[a] Noſtris & Gallorum moribus confiſcare licet omnibus, qui merum imperium & gladii poteſtatem habent, *Argentr. ad conſuet. Brit. art.* 613. *n.* 3. *Chaſſan. ad conſ. Burg. rubr.* §. 1. *n.* 1, 2.]

Tit. 21. De bonis eorum, qui ante ſententiam vel mortem ſibi conſciverunt, vel accuſatorem corruperunt. Tit. 50. Lib. 9. Cod.

Quid juris in illis, qui ante ſententiam mortem ſibi conſciverunt?

Si id fuerit factum poſt accuſationem inſtitutam, vel

vel cum in ſcelere deprehenſi eſſent, metu condemnationis, etiam bona fiſco addicentur, *l.* 3. *ff. h.* ſi iſtius criminis rei fuerint, ex quo bona eſſent publicanda, *d. l.* 3. §. 2. & 3.

Quid, ſi ex tædio vitæ, vel impatientia doloris, vel alio modo manus violentas ſibi quis intulerit?

Bona ad ſucceſſores pertinebunt, *d. l.* 3. §. 4. *l.* 1. *C. h.*

Quid, ſi morte conſcita, nulla juſta cauſa præcedente, in reatu deceſſerit, & hæredes parati ſint cauſam ſuſcipere?

Si parati ſint hæredes oſtendere, defunctum eſſe innocentem, non ſunt publicanda bona, niſi de crimine fuerit probatum, *d. l.* 3. §. *fin.*

Eſtne puniendus graviter, qui manus ſibi intulit, non ſe occidit?

Si ſine cauſa, graviter puniendus eſt: qui enim ſibi non pepercit, nec aliis parcet, *d. l.* 3. §. 6. Si autem quis ex tædio vitæ vel ob dolorem id commiſerit, non ita ſevere punietur, *d.* §. 6.

Quæ erit præſumptio in dubio, an ex vel an ſine cauſa id factum?

Semper in melius, *arg. d. l.* 3. *penult.* ideoque ſi incarceratus inveniatur occiſus, & ſit cauſa excuſandi, is non præſumitur ſeſe occidiſſe.

Tit. 22. De interdictis, & relegatis, & deportatis.

Quid eſt relegatio?

Ejus duo ſunt genera. Aut certa inſula aſſignatur, aut non; ſed Provinciis tantum interdicitur. Si aſſignetur, eſt deportatio, *l.* 7. *pr. h.* quæ tollit jus civitatis. Si non aſſignetur, eſt relegatio, quæ nec bona, nec civitatem adimit, *l.* 1. *l.* 7. *pr.* & §. 4. *D. h.*

Tit.

Tit. 23. De ſententiam paſſis & reſtitutis. Tit. 51. Lib. 9. Codic.

Poteſtne qui ſententiam eſt paſſus ob crimina reſtitui?

Non poteſt, niſi ex magna cauſa, & non à judice, ſed à principe, nec in præjudicium privati, ſed tantum in detrimentum ſui fiſci, *l.* 7. *&* 10. *C. h.*

Quid, ſi in genere ſit reſtitutio facta?

Stricte debet id accipi, quod magis remiſſa videatur eſſe pœna, quam reſtitutio ſecundum omnia facta.

Tit. 24. De cadaveribus punitorum.

Quid diſpoſitum jure circa cadavera damnatorum?

Non ſunt neganda cognatis vel quibuſlibet aliis petentibus ad ſepulturam, *l.* 1. *&* 3. *ff. h.* niſi exemplum ſit ſtatuendum, *arg. d. l.* 1.

PANDECTARUM LIBER XLIX.

De [a] relationibus. Tit. 61. Lib. 7. Cod.

Si ſententia ſit ferenda, annon poteſt cauſa dubia remiſſio ad ſuperiorem fieri?

POteſt fieri non quidem in quæſtionibus facti, *l.* 79. §. 1. *ff. de jud.* ſed juris, *d. l.* 79. §. 1. *junct. l. fin. C. de legib.* non tantum relatio ad ſupremum, *l.* 1. *& t. tit. h.* verum etiam ad Principem, *l.* 1. *& t. t. C. h.*

[a] Noſtris & aliorum moribus tit. hic non obſervatur, *Zypæ. Notit. de appell. in f. Autumn. C. h.* Vide *Gudelin. de I. N. l.* 4. *c.* 12. *Chriſtin. vol.* 4. *dec.* 111.]

Annon relatio eſt ſublata jure noviſſimo per Nov. 125. *C.* 1.?

Non omnis relatio *d. Nov.* eſt ſublata, ſed ejus facilitas antequam cauſa perfecte fuerit examinata.

Quid fieri debet, cum relatio facienda eſt?

Tenetur judex, qui de relatione facienda interlocutus eſt, conſultationis ſive relationis exemplum litigatoribus apud acta edere, ut ſi cui forte minus plena vel contraria videatur, is refutatorias preces, quæ judicis relationem refutent, apud acta ſine dilatione offerre poſſit, *l.* 1, 2. *C. h.*

Poteritne judex interim pronunciare ſententiam?

Non, ſed exſpectandum eſt reſponſum Principis, *l.* 1. *C. h.* & quod ex reſcripto Principis pronunciabitur, non pro Principis ſed reputabitur pro judicis ſententia, adeoque ab ea poterit appellari, *l.* 1. §. 1. *ff. de appellat.* adde *l.* 1. *ff. quand. appell.*

Tit. 1. De appellationibus & relationibus. Tit. 62. Lib. 7. Cod.

Quibus modis ſibi conſulet, qui per ſententiam ſe gravatum arbitratur?

Sunt [*a*] varii: verum inter alios præcipue eminet appellatio.

[*a*] Vide *Merul. Prax. civil. l.* 4. *tit.* 110. *& ſeqq.*

Quid eſt appellatio?

Eſt ab inferiori judice ad ſuperiorem, à ſententia vel gravamine facta provocatio. *l.* 1. *ff. h.*

Quomodo diſtinguitur?

Eſt alia judicialis, alia extrajudicialis. Illa eſt à ſententiis definitivis vel interlocutoriis, *d. l.* 1. Hæc fit ab actibus extrajudicialibus; veluti, ſi quis ad honorem vel munus publicum ſit nominatus vel electus, *l.* 4. 7. *C. h. l.* 1. §. 2. *D. quand. appell.*

Si unus ex pluribus appellaverit. Tit. 68. Lib. 7. Cod.

Qui poſſunt appellare?

Non tantum condemnati ſive ſuo, *l.* 20. §. 1. *D. de appellat.* ſive alieno nomine, *l.* 1. §. 13. *D. quand. appell.* verum etiam omnes, quorum intereſt, *l.* 1. *D. de appell.* recip. *l.* 2. §. 1. *D. quand. appell. l.* 5. *D. de appellat.*

Quid,

Quid, ſi unus ex pluribus appellaverit?

Etiam ejus appellatio proderit non appellantibus, adeoque victoria in cauſa appellationis proficiet omnibus, *l. 1. C. h.* modo ſit una atque eadem defenſionis cauſa & condemnatio, *l. 2. C. h.* junct. *l. 17. D. de appellat.*

Quid, ſi condemnatio in cauſa appellationis ſit facta adverſus plures, & unus appellaverit?

Tantum nocebit condemnatio appellanti, *l. 3. §. 2. D. de appell.* ſtrictior enim eſt interpretatio in condemnatione, in victoria vero latior.

Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum. Tit. 69. Lib. 7. Cod.

In quibus cauſis admittitur appellatio?

In omnibus tam civilibus quam criminalibus, tam majoribus quam minoribus, *l. 20. C. de appell.* niſi ſtatutis locorum aliter ſit receptum.

Quid, ſi de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum?

Vix permittitur [a] appellatio, & ea non obſtante ſententia mandabitur executioni, *l. unic. C. h.*

[a] Vide *Mynſing. cent. 6, obſ. 13. Chriſtin. vol. 4. deciſ. 121.*]

A qua ſententia ergo permiſſum eſt appellare?

Non tantum à definitiva, atque valida, *l. 23. §. 1. D. l. 21. C. de appell.* verum etiam ab interlocutoria, quæ vim definitivæ vel gravamen irreparabile habet, *l. 7. §. 2. D. de minor. l. 2. ff. de appellat. recip.*

Quando interlocutoria vim definitivæ habet?

Cum determinat articulum, qui facit per conſequentiam ad victoriam, vel per quam abſolvitur reus ab inſtantia.

Quid jure Canonico ſtatutum circa appellationem ab interlocutoria?

Eo jure permiſſum eſt ſine ulla diſtinctione ab interlocutoria appellare, *c. ſuper. x. h. Clement. 1. in fin. de ſequeſtr. fruct.*

Quid. ſi ſententia diverſas habeat particulas?

Licebit etiam à minima appellare, *c.* 11. *x. de appell.* nec reliquæ reſcindentur, niſi connexæ ſint, *l.* 29. §. 1. *ff. de minor.*

Tit. 2. A quibus appellare non licet.
De ſententiis præfectorum prætorio. Tit. 42. Lib. 7. Codic.

A quibus appellare non licet?

Non licet à Principe, *l.* 1. §. 1. *ff. h.* Nec à ſenatu ſupremo, ſive à præfecto prætorio, qui vice Principis judicat, *d. l.* 1. §. 2. *l. unic. C. h.* Nec ab eo, à quo non appellari ante convenerat, *d. l.* 1. §. 3. Nec ab eo, qui à Principe datus eſt, ne liceret ab eo provocare, *d. l.* 1. §. *fin.* Nec à ſententiæ executore, *l.* 4. *de appell.* niſi modum in executione excedat, *l.* 3. *C. quorum appell.* vel gravamen aliter non poſſit reparari, *l.* 2. *ff. de appell. recip.* vel, niſi executor perperam interpretetur ſententiam, *d. l.* 4. §. 1.

Tit. 3. Quis & à quo appelletur.

Ad quem appellandum?

Semper ad majorem judicem, *l.* 1. *ff. de appell.* non ad parem, *l.* 4. *ff. de recept. arbitr.* multo minus ad minorem, *l.* 6. *C. de appell.* Requiritur deinde ut gradatim proxime ſuperior appelletur: &, ſi omiſſo medio ad ſuperiorem ſit provocatio facta, remitti debet cauſa ad judicem præteritum, *l.* 21. *ff. de appell.* quod jure Canonico ſecus eſt, *c.* 7. *x. eod.*

Quid, ſi quis errans ad minorem appellaverit?

Non intelligitur eſſe facta appellatio, *l.* 1. §. 3. *ff. de appell.* Sin autem quis ad parem vel majorem appellaverit, error non nocebit, *d. l.* 1. §. *penult.* ſed cauſa ad illum remittetur, qui appellari debuit.

Ad quem provocabitur à delegato?

Ad delegantem, vel eum, à quo datus eſt, *l.* 1, 2. *ff. h.* verum ab eo, cui mandata eſt juriſdictio, appellabitur is, ad quem à mandante appellaretur, *l.* 1. §. 1.

Digitized by Google

§. 1. *ff. h.* uti & à vicario, non ad ſubſtituentem, ſed ad eum, qui à ſubſtituente provocaretur.

Tit. 4. Quando appellandum ſit & intra quæ tempora.

De temporibus & reparationibus appellationum ſeu conſultationum. Tit. 63. Lib. 7. Cod.

Quomodo eſt appellatio inſtituenda?

Vel in continenti ſtante judicio, cum ſententia definitiva pronuntiata eſt, vel ex intervallo. In continenti fieri poteſt viva voce, *l. 2. ff. de appell.* ex intervallo tantum in ſcriptis, *l. 1. §. ult. D. de appellat. l. 28. C. eod.*

An eodem modo ab interlocutoria, quo à definitiva appellatur?

Ab interlocutoria, & ab extrajudicialibus tantum in ſcriptis appellatur, *c. cord. de appellat. in 6.* expreſſis gravaminum cauſis, *arg. l. 18. C. de appellat.*

Intra qua tempora appellandum eſt?

Jure noviſſimo intra [*a*] decendium, *auth. hodie. C. de appellat.* computandum à die ſententiæ, *Nov. 23. l. 1 §. 5. D. h.* ſiquidem victus ſciat ſententiam contra ſe eſſe latam, *d. §. 5.*

[*a*] Concord. *Ordon. vande Juſt. in de Steden en platt. Land. art. 21. Inſtruct. Cur. Suprema art. 206.*]

Curritne hoc decendium perpetuo?

Non currit, ſi compromiſſum in cauſis ſit factum *auth. ſi tamen. C. h. t.*

Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias judicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retractare. Tit. 70. Lib. 7. Cod.

Licetne ſæpius provocare?

In una atque eadem cauſa, ſuper iiſdem articulis & inter eoſdem litigantes non licet provocare tertio

l. unic. C. h. niſi judex in ſententia tertia novum gravamen impoſuerit.

Tit. 5. De appellationibus recipiendis vel non. Tit. 65. Lib. 7. Cod.

Solentne omnes appellationes recipi?

Variis ex cauſis non recipitur appellatio. 1. eſt, ſi quis ex contumacia vere ſit condemnatus, *l.* 1. *C. h. t.* quod procedit perpetuo in civilibus, non ita in criminalibus, in quibus etiam invito vel non urgente reo provocatio eſt permiſſa, *l. 6. ff. l. 29. C. de appellat.* niſi publice interſit ſtatim puniri. 2. Si quis male geſſerit officium publicum, *l. 3. C. h.* 3. Si quis crimen ſine tormentis ſit confeſſus, *l. 2. C. h.* 4. Si officialis à ſuo judice ex delicto ſit condemnatus, *l. 3. C. h.* 5. Si ſententia ſit lata ſuper juramento, *arg. l. 2. D. de juriſdict.* junct. *l.* 1. §. 3. *D. à quib. appell. non lic.*

Tit. 6. De libellis dimiſſoriis, qui *Apoſtoli* dicuntur.

Quid fieri debet ubi appellatio intra tempus legitimum eſt facta?

Petendi ſunt intra triginta dies, ex die ſententiæ numerandos, *l. 24. C. de appell.* Apoſtoli, [a] qui ſunt literæ dimiſſoriæ, ab eo à quo appellatum eſt, ad eum qui appellatur, *l. unic. ff. h.*

[a] His Apoſtolis hodie non utimur, ſed eorum loco ſucceſſit *frivolæ appellationis* pœna, *Mynſing. cent.* 4. *obſ.* 36. *Gail. l. 1. obſ.* 139. *n.* 15. *Chriſtin. vol.* 4. *deciſ.* 114. *n.* 2.]

Sufficitne ſemel vel ſæpius petiiſſe?

Solent hac formula peti; *inſtanter, inſtantius, inſtantiſſime,* ſufficit autem petiiſſe intra dictum tempus, *d. l. unic.* § 2.

Intra quod tempus offerendi ſunt hi Apoſtoli?

Solet judex, à quo provocatio eſt facta, addere tempus, quod ſufficere videtur.

Intra

Intra quod tempus inſtantia appellationis ad finem eſt perducenda?

Hodie ſecundum mores certum tempus non eſt huic rei præſcriptum. Aſt jure civili eſt annus, vel ex juſta cauſa biennium, *auth. ei qui. C. h. Nov. 49. in princ.*

Tit. 7. Nihil novari appellatione interpoſita.

Poteſtne ſententia executioni mandari appellatione pendente?

Nihil innovari aut executioni interim mandari poteſt, *l. unic. ff. h.*

Eſtne innovatio, ſi expenſa coram judice, à quo appellatum eſt, taxentur?

Nequaquam, *arg. l. 21. §. 1. & §. ſed etſi. D. qui teſtam. fac. poſſ.* Eſt enim hæc taxatio ſequela prioris ſententiæ.

Quid, ſi appellans quid attentaverit vel innovaverit?

Indignus eſt beneficio appellationis, & judex à quo contra ipſum procedit, ac ſi non eſſet appellatum, huc fac. *c. an ſit deferendum 42. x. de appellat.*

Quid, ſi appellatus quid innovet?

Revocatur innovatio per viam attentati, *c. 1. x. de appellat.*

Tit. 8. Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur.

Quando provocare non eſt neceſſe. Tit. 64. Lib. 7. Codic.

Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcinduntur?

Omnes, quæ ipſo jure ſunt [a] nullæ; uti ſi directo expreſſum errorem juris contineant, *l. 19. ff. de appellat.* 2. Si contra rem judicatam prolatæ ſint, *l. 1. C. h.* 3. Si judex incompetens eas tulerit, *tot. tit. C. ſi à non competent. jud.* 4. Si contra ordinem judiciorum ſint pronunciatæ, *l. 4. C. de ſentent. & interlocut.* 5. Si non omnes judices dati dixerint ſententiam, *l. 4. C. h.* 6. Si

ſine prorogatione partium judex delegatus judicaverit ultra diem ſuæ commiſſionis, *l. 6. C. h.* vel modum ſuæ poteſtatis exceſſerit, *l. 5. C. h.* vel in calculo erraverit, vel quis ob contumaciam ſit condemnatus, aut impoſſibile ſit præceptum judicis, vel condemnatus eo tempore quo judex eſt datus vel pronunciatum eſt, non ſit in rebus humanis, *l. 1, 2, 3. C. h.*

[*a*] Noſtris & aliorum moribus neceſſaria nihilominus eſt appellatio, *Chriſtin. vol. 1. deciſ. 16. & 358. vol. 4. deciſ. 117. n. 4. Zypæ. de appell. verſ. per viam. Gudelin. l. 4. c. 15. in fin.* niſi nullitas procedat ex defectu juriſdictionis, *Zypæ. d. tit. verſ. pen. Gail. l. 1. obſ. 42. n. 8. Chriſtin. d. deciſ. 348. n. 13.* citationis, *Zypæ. d. loc.* mandati procuratorii *l. 2. C. quib. res jud. non noc. Zypæ. dict. loc.*]

Tit. 9. An per alium poſſunt reddi cauſæ appellationis.

Poſſuntne per alios cauſæ appellationis reddi?

In pecuniariis procurator intervenire poteſt, *l. 1. ff. h.* In criminalibus vero, etſi quidem pro eo, qui ad ſupplicium ducitur, quivis poſſit appellare, ſive ſit mandatarius ſive non, ſive ejus interſit ſive non, tamen cauſa appellationis per procuratorem defendi non poteſt in aliis, quam in quibus eſt pœna relegationis vel minor, *d. l. 1. D. h.*

Tit. 10. Si tutor, vel curator, vel magiſtratus creatus appellaverit.

Quid, ſi illi, qui nominati ſunt ad munera publica, appellaverint.

Si cauſas juſtas excuſandi non probaverint, periculum medii temporis ad ipſos pertinebit, *l. 1. D. h.* Et, ſi tutor vel curator retentus provocaverit, & ante cauſam actam moriatur, ſucceſſores ejus propter periculum medii temporis cauſas appellationis neceſſe habent reddere, *l. 2. D. h.*

Tit. 11. Eum qui appellaverit in provincia defendi.

Is, qui appellavit, ubi defendetur?

In provincia quoad alias cauſas, licet appellationis cauſa peregrinetur, *l.* 1. *D. h.*

Quid, ſi reipubl. cauſa quis abfuerit?

Non habebit neceſſe ſe defendere in provincia, *l.* 2. *D. h. l.* 2. *D. de in jus vocand.*

Tit. 12. Apud eum à quo appellatur, aliam cauſam agere compellendum.

Poteſtne is, qui appellavit, ſuſpectum in aliis cauſis dicere judicem?

Hoc jure utimur, compellendum eſſe eum, qui appellavit, apud judicem, à quo appellavit, cauſas quas habet, agere, nec is utetur hoc prætextu, quod apud offenſum judicem non debeat experiri: quia poteſt denuo provocare, *l.* 1. *D. h.*

Tit. 13. Si pendente appellatione reus moriatur.

Quid, ſi pendente appellatione mors intervenerit?

Si appellans hæredem non reliquerit, appellatio evaneſcit: ſi vero ei exſtiterit hæres, is cauſam appellationis defendet, ſed non aliter quam ſi fiſci vel alterius interſit, *l. unic. pr. D. h.*

Quid, ſi tutor in pupilli negotio appellatione interpoſita deceſſerit?

Hæres ejus defendet cauſam appellationis, niſi rationes ſint redditæ. *d. l. unic.* §. 1.

Suntne & alii modi, quibus conſulitur condemnatis?

Sunt plurimi; uti inter alios ſunt Reſtitutio in integrum, de qua *lib.* 4. *Digeſt.* actum eſt, Supplicatio, Querela nullitatis, Reviſio, Syndicatus.

Quid eſt ſupplicatio?

Eſt petitio propoſita principi in hunc finem, ut detur

facultas proponendi errorem in judicato. de quâ in *auth. qua ſupplicatio. C. de precib. imperat. offerend.*

Quis error hic intelligitur?

Tantum facti, non juris, *l. præfecti.* 17. *ff. de minor.*

Quæ differentia eſt inter appellationem & ſupplicationem?

1. Appellatio eſt remedium juris communis; ſupplicatio gratiæ ſive benignitatis. 2. Appellatio ſuſpendit executionem, *tot. tit. nihil novand. appell. pendent.* non ſupplicatio, *d. auth. qua ſupplicatio.* 3. Appellatur intra decendium, *auth. hodie. C. de appellat.* ſupplicationi datur ulterius tempus. 4. Appellatio fit ob iniquitatem judicis; ſupplicatio ob errorem, *d. l. præfecti.* 5. De appellatione cognoſcit alius judex, *l.* 1. *ff. de appellat.* de ſupplicatione, qui ante judicavit, vel cum illo alii, *d. auth.* 6. Appellari poteſt bis, *l. unic. C. ne lic. in un. eademque.* ſupplicari tantum ſemel, *d. auth. & l. ſi quis. C. de prec. imperat.*

Quæ eſt querela nullitatis?

Per quam allegatur nullitas ſententiæ, atque ob eam prior ſententia reformari & corrigi petitur. habetque hæc multas cauſas, vel ob defectum, vel ob præpoſterationem. Defectus eſt, vel in legitimatione perſonarum judicii, vel in actione inſtituta, vel in ordine proceſſus neglecto. Præpoſteratio, quando cauſæ cognitio & examinatio non præcedit, ſed ſequitur ſententiam latam.

Quid eſt reviſio?

Eſt beneficium obtentum à Principe, ut proceſſus, in quo à ſupremo ſenatu ſententia eſt dicta, rurſus examinetur ex iiſdem actis, per eos, qui iſti rei ſunt præfecti. Hujus effectus eſt, ut, ſi fiat intra decem dies à ſententia lata, executio quidem non impediatur, ſed cogatur pars adverſa fidejuſſores præſtare de reſtituendo, ſi ſententia fuerit retractata: ſi vero fiat poſt decendium ac intra biennium, poſſit fieri executio nulla præſtita à victore cautione, *d. auth. qua ſupplicatio.* Et à ſententia reviſorum non datur appellatio,

reviſ-

reviſio, vel ſupplicatio (*v. ſupr. tit. de prec. Imper. ff.*)

Quid eſt Syndicatus?

Eſt accuſatio judicis ob ſententiam; uti ſi litem ſuam fecerit dolo aut conceſſione aliqua nimis iniquâ. Hanc ob cauſam conſtitutum eſt jure civili, ut judices poſt depoſitam adminiſtrationem quinquaginta dies in certis locis permaneant, *l. unic. C. ut omnes judices.*

De nonnullis ex jure publico. Tit. 14. De jure fiſci. (Tit. 1. Lib. 10. Cod.)

Suntne nonnulla privilegia fiſci?

Sunt plurima. 1. Fiſco datur jus pignoris ex omni contractu, *l.* 46. §. 3. *ff. h.* In pœnis vero omnibus creditoribus poſtponitur, *l.* 17. *ff. h.* 2. Retinere poteſt conductores vectigalium etiam invitos poſt tempus conductionis, ſiquidem conductores maximos fructus receperint, *l.* 11. §. *fin. ff. de publican.* 3. Cogere poteſt etiam reos ad editionem inſtrumentorum, quæ ad cauſam, de qua agitur, pertinent, *l.* 3. *ff. de edendo.* 4. Poteſt convenire debitores debitorum, ſi vel principales debitores defecerint, vel ex rationibus fiſci nomina facta probentur, vel ex contractu fiſcali debitores conveniantur, *l.* 3. §. 8. *ff. h.* 5. Pacti dato pretio etiam modico cum delatoribus in fiſci cauſis habentur pro confeſſis, *l.* 4. *h. t.* &c.

Tit. 15. De captivis & poſtliminio & redemptis ab hoſtibus. Tit. 21. Lib. 8. Cod.

Quid juris in captivis reverſis?

Si ab hoſtibus, qui ſunt, quibus publice bellum eſt à populo indictum, reverſi fuerint, jure poſtliminii reſtituuntur & quoad res & quoad perſonarum jura, *l.* 3. *D. h.* junct. *l.* 24. *ff. eod.*

Quid, ſi qui ſint retenti ab hoſtibus?

Sunt nexu pignoris obligati quamdiu redemptori

ſatisfecerint, *l.* 12. §. 7, 14. *ff. h.* niſi animo donandi ſit lytron erogatum, *l.* 17. *C. h.*

Tit. 16. De re militari.

Poſſuntne ad militiam cogi cives?

Poſſunt, *l.* 4. §. 10 *&* 11. *ff. h.* niſi excuſentur ob ætatem vel ſimilem aliam cauſam, aut privilegium ſingulare.

Quomodo diſtinguuntur?

Sunt vel tirones, qui ad militiam inſtituuntur, vel veterani, vel gregarii, vel centuriones, vel tribuni, vel præpoſiti, vel duces, &c.

Quomodo puniuntur ob delicta?

In delictis militaribus remitti debent ad ducem etiam in levioribus, ſed in communibus gravioribus in quibus exemplo opus eſt, ab ordinario puniuntur, *l.* 3. *D. h.*

Tit. 17. De Caſtrenſi peculio.

Quid eſt peculium caſtrenſe?

Quod filiofamilias in militia agenti à parentibus, vel aliis eſt donatum, vel ex cauſa militiæ acquiſitum quod non haberet niſi militaret, *l.* 11. *D. h.*

Quæ ſunt in eo privilegia?

Filiusfamilias in eo eſt loco patris-familias, *l.* 2. *ff. ad SCt. Maced.* & plenum habet dominium & adminiſtrationem, cum poteſtate quolibet modo inter vivos vel ultima voluntate diſponendi.

Tit. 18. De veteranorum privilegiis.

Qui ſunt veterani?

Aliquando ſunt, qui tyrocinium depoſuerunt: aliquando qui honeſte ſacramento ſunt miſſi. Hi qui militia ſunt miſſi, habent prærogativam, ut nec fuſtibus cædi, nec beſtiis objici poſſint, *l.* 1. *ff. h.* Et excuſantur à perſonalibus, *l.* 2. *D. h.* ſuntque loco decurionum, *l.* 3. *eod.*

PAN-

PANDECTARUM
LIBER L.

Tit. 1. Ad municipalem & de incolis. Tit. 38 & 39. Lib. 10. Cod.

Qui ſunt municipes?

IN genere, ſuæ cujuſque civitatis cives, & qui in eodem municipio ſunt nati, *l.* 1. §. 1. *ff. h. l.* 228. *ff. de verb. ſignif.* In ſpecie cives Romani ex municipiis, ſuis legibus utentes, *d. l.* 1. §. 1. ſic dicti, quod munera civilia capiant, *l.* 18. *in fin. ff. de verb. ſignif.*

Quid facit municipem?

Nativitas, ſive origo, manumiſſio, adoptio, *l.* 1. *princ. &* §. 2. *ff. h. junct. l.* 6. §. *fin. l.* 7, 15. §. 5. *l.* 16. *D. h.*

Quid in municipibus receptum eſt?

Ut cogantur tam ad munera perſonalia, quàm realia, ſive ſint patres ſive filii, ibi, unde originem ducunt, *l.* 6. *l.* 22. §. 2. *ff. h.* licet [*a*] alibi habeant domicilium, *Dd. Ll. junct.* §. 1. *d. l.* 6. Pariter quoque fruuntur omnibus commodis & honoribus municipii.

[*a*] Hodie munera aliæque perſonales præſtationes domicilium perſonamque ſequuntur, neque extra domicilium quis perſonalibus oneribus ſubjici poteſt, *Zypæ. Notit. J. B. de incol. in fin. Gail. lib.* 2. *obſ.* 36. *n.* 6, 7. *Argentr. ad conſuet. Britan. art.* 9. *not.* 1. *n.* 3.]

Quid, ſi quis ſubire munera nolit?

Damnum reipubl. præſtabit, *l.* 21. *pr. ff. h.* niſi juſtam habuerit cauſam excuſandi.

Quis eſt incola?

Qui domicilium tantum in municipio habet, & munerum & honorum non eſt particeps, *l.* 239. §. 2. *ff. de verb. ſignif.* (*l.* 7. *C. de incol.*)

Poteſtne

Poteſtne prolubitu domicilium qui conſtituere?

Poteſt quiſque habere domicilium ubi velit, modo ipſi non ſit interdictum, *l.* 31. *ff. h.* etiam in pluribus locis, ſi utrobique ſe quis inſtruxit tanquam incola, *d. l.* 6. §. *penult.*

Quomodo conſtituitur domicilium?

Non ſola emptione domus, vel ejus poſſeſſione, *l.* 17. §. 5 *&* 13. *ff. h. l.* 4. *C. de incol.* nec ſola conteſtatione; ſed re & facto, *l.* 20, 27. §. *penult. ff. h.*

Quo tempore ſtudioſus domicilium in civitate habet?

In dubio, cum per decennium eodem in loco habitavit, *l.* 2. *C. de incol.*

Quid, ſi incola muneribus publicis deſtinatus, renunciet incolatui?

Non poterit, niſi perfecto munere, *l.* 34. *ff. h.*

De Decurionibus & filiis eorum. Tit. 31. Lib. 10. Cod.

Qui ſunt decuriones?

Curatores [*a*] ſive defenſores civitatum. in quorum ordinem ſunt eligendi potiores ac ditiores, & quidem gradatim, *l.* 6, 7. *ff. h. l.* 11. *ff. de muner. & honor.* etiam ſpurii, niſi legitime quæſitus ſit competitor, *l.* 3. §. 2. *ff. h.*

[*a*] Hic tit. maxima ex parte à moribus hodiernis alienus eſt, *Novel. Leon.* 46. *Chriſtin. vol.* 5. *deciſ.* 24. *n.* 36. *& ſeqq. Gudelin. de jur. noviſſ. l.* 5. *c.* 7. *ſub. fin.*]

Qui non poſſunt eſſe decuriones?

Relegati, ignominioſe ordine moti, criminum capitalium rei, & qui pluribus functionibus diſtringuntur, *l.* 2, 3, 13. *ff. h. l.* 15, 17. § 4, 12. *ff. ad municip.*

Quid pertinet ad officium decurionum?

Adminiſtrare rempublicam, tributa exigere, tractare pecuniam publicam, *arg. l.* 2. §. 1. *l.* 8. *l.* 17. §. 7. *ff. ad municip.*

Quæ

Quæ ſunt privilegia decurionum?

Non poſſunt torqueri de jure civili, &, ſi pauperes ſint, ex publico alendi ſunt, *l.* 8. *ff. h.*

Tit. 3. De albo ſcribendo.

Quo ordine ſcribi debent nomina decurionum in albo?

Ut lege municipali præcipitur; quæ ſi ceſſet, primo loco collocandi, qui dignitates Principis judicio conſecuti ſunt; ſecundo autem ſecundum tempus, quo quiſque munere eſt functus. Qui ordo & in ſententiis dicendis obſervandus eſt.

Tit. 4. De muneribus & honoribus, Tit. 40. & 41. Lib. 10. Cod.

Quomodo diſtinguuntur munera?

Sunt vel patrimonii, in quibus ſumptus exigitur; vel perſonalia, quæ labore & ſollicitudine animi geruntur; vel mixta, quæ non tantum labore & ſollicitudine, ſed & cum ſumptu expediuntur, *l.* 1. *pr.* §. 1. *& ſeqq. l.* 18. *pr.* §. *ſeqq. ff. h.*

Da ſpecies munerum patrimonialium.

Sunt munitiones viarum, collationes prædiorum, aliæque contributiones.

Da exempla perſonalium.

Adminiſtrationes reipubl. tutelæ, vel curæ.

Tit. 5. De vacatione & excuſatione munerum.

Incumbitne omnibus neceſſitas obeundi munera ſibi demandata?

Neceſſitas omnibus eſt impoſita, adeo ut pignoribus captis compelli poſſint, niſi juſtam habeant cauſam excuſandi.

Propter quas cauſas datur excuſatio?

In perſonalibus. 1. Propter ætatem, *l.* 3. *C. qui ætate. lib.* 10. ita ob ſenectutem, *l.* 1. *C. eod. l.* 2. §. 1. *ff. h.* minores vero viginti quinque annis ad honores & rempublicam adminiſtrandam non admittuntur, *l.* 8. *ff. de*

ff. de muner. 2. Propter numerum liberorum, non quoad honores, ſed alia perſonalia, *l.* 3. §. 12. *ff. de muner. & honor. l.* 2. §. 3. *ff. h.* 3. Ob adverſam valetudinem, *d. l.* 2. §. 7. ac alias multas cauſas.

Tit. 6. De Jure immunitatis.

Annon poſſunt aliqui eſſe ſingulariter immunes ex beneficio Principis?

Poſſunt, ſiquidem à Principe id fuerit conceſſum, quod privilegium ad hæredes non pertinet, *l.* 1. §. 1. *ff. h.* niſi ita fuerit conceſſum, *l.* 4. *ff. h.*

Quid, ſi ſimpliciter collegio ſit immunitas conceſſa?

Immunitas ea perpetua eſt, *l. penult.* §. *penult. ff. h.*

Tit. 7. De legationibus Tit. 93. Lib. 10. Cod.

Habentne & legati vacationem à muneribus?

Habent, non tantum tempore legationis, ſed & poſt eam, uſque ad biennium. quam & habet pater, ſi filius decurio pro patre legationis munus ſuſceperit, *l.* 7, 8. *ff. h.*

Quis proprie legatus dicitur & eſſe poteſt?

Qui reipublicæ nomine miſſus eſt. Legatus vero eſſe non poteſt is, qui poſtulare nequit.

Poteſtne legatus contra rempublicam ſuam poſtulare quid à Principe?

Poteſt, non per ſe, ſed per alium, *l.* 2. *pr. ff. h.*

Daturne actio adverſus legatum?

Non tam intereſt, ubi quis crediderit an ſtipulatus ſit, quam illud, an actum ſit, ut legationis tempore ſolveretur, *l.* 3. *ff. h.*

Tit. 8. De adminiſtratione rerum ad civitatem pertinentium.

Quid eſt officium eorum, qui adminiſtrant res civitatum?

Ut rationes ſecundum fidem datorum & acceptorum ponant, *l.* 2. §. 2. *ff. h.* Fundos reipublicæ locent: non

non committant exactiones operum ſine cautione. *l. fin. §. 2. ff. h.* & omnia faciant, ut viri boni facerent.

Quam culpam præſtare debent?

Et latam, & levem, *l. 6. ff. h.* ſi negligentiores in rebus diſtrahendis fuerint, tenentur in ſimplum: ob fraudem autem in duplum conveniuntur, *l. fin. §. 4. ff. h.*

Debetne unus alterius collegæ nomine teneri?

Debet, ſi intervenire & prohibere eum potuerit, *d. l. fin. §. 8.*

Debentne adminiſtratores pericula nominum præſtare?

Debent præſtare periculum non omnium nominum, ſed eorum duntaxat, quæ deteriora facta ſunt tempore adminiſtrationis, *d. l. fin. §. 9.*

Tit. 9. De decretis ab ordine faciendis.

Valentne decreta decurionum?

Valent hiſce concurrentibus. 1. Si fiant non ambitiosè & de iis quæ pertinent ad ſalutem civium, ut de Medicis conſtituendis, vel ſalariis in cauſam utilem, *l. 1. l. 4. §. 2. ff. h.* 2. Si fiant ab omnibus vel duabus tertiis partibus præſentibus, *l. 2. 3. ff. h.*

Quos tenent decreta l. fin. ff. h.?

Eos, qui ſubſunt decurionibus, & non ignorant decreta, *l. fin. ff. h.*

Debentne decreta mutari?

Non, niſi reſciſſio prioris decreti ad publicam utilitatem reſpiciat, *l. 5. ff. h.*

Tit. 10. De operibus publicis. Tit. 12. Lib. 8. Cod.

Quid juris eſt in operibus publicis?

Quod, ſi ad utilitatem publicam pertineat, ut ſunt mœnia, nihil fieri queat, niſi conſulto Principe, *l. penult. ff. h.* Nec inſcribi poteſt ullius quam Principis nomen, & illius, cujus liberalitate opus eſt factum, *l. 2. ff. h.* Opera autem alia publica ad utilitatem rei publi-

publicæ quiſque poteſt ſuo ſumptu ſtruere, etiam ſine authoritate Principis, modo nihil fiat ad æmulationem vel materiam ſeditionis, nec ea exſtruantur circum theatrum & amphiteatrum, *l. 3. princ.*

De ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatis. Tit. 13. Lib. 8. Cod.

Quis examinabit rationes operum publicorum?

Curator ſive pater civitatis, *l. unic. C. h.* adeo ut nomine ceſſationis teneatur, *l. 1. ff. de oper. publ.*

Tit. 11. De Nundinis. Tit. 60. Lib. 4. Cod.

Quis poteſt conſtituere nundinas?

Solus Princeps, & cum conſtitutæ ſunt, non utendo decennii tempore amittuntur, *l. 1. ff. h.*

Quæ ſunt privilegia nundinarum?

In iis ob debitum privatum nemo conveniri, præcludi vel arreſtari poteſt, *l. unic. C. h.* qua ſc. agitur de contractibus ante initis. Ex iis enim, quæ in nundinis fiunt, actio juſte inſtituitur.

Tit. 12. De Pollicitationibus.

Quid, ſi quis pollicitus ſit reipubl. aliquod opus?

Siquidem ſine cauſa pollicitatio ſit facta, ea eſt nullius momenti, *l. 1. §. 1.* niſi opus cœpit fieri, *d. l. 1. §. 2. ſeqq.* Cauſa autem juſta eſt, ſi honoris vel decreti impetrandi gratia, aut ob incendium aliudve damnum reipublicæ illatum pollicitatio ſit facta, *d. l. 1. §. 1. l. 4. D. h.*

Quid juris eſt in voto?

Si quis rem aliquam voverit, hoc eſt, Deo obligaverit, obligatur voto, & hæc res perſonam voventis, non rem quæ vovetur obligat, *l. 2. ff. h.*

Tit.

Tit. 13. De variis & extraordinariis cognitionibus, & ſi judex litem ſuam feciſſe dicetur.

Quomodo judicatur in omnibus cauſis?

Prætor ipſe ordinario non judicat, ſed conſtituit Judices pedaneos ad judicandum. Sunt vero nonnulla cauſarum genera, in quibus ipſe extra ordinem cognoſcit, non per ordinarium modum procedendi, ſed extraordinarium.

Quomodo diſtinguuntur cognitiones?

In quatuor genera. Aut enim de honoribus ſive muneribus gerendis, aut de re pecuniaria, aut de exiſtimatione alicujus, aut de capitali crimine quæritur. *l. 5. ff. h.*

Quomodo in re pecuniaria?

Variis ex cauſis: ut ſi agatur de ſalariis præceptorum in ſtudiis liberalibus; quales ſunt Rhetores, grammatici, & ſimiles, *l. 1. pr. &* §. 1, 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12. *D. h.*

Tit. 14. De proxeneticis.

Quid ſunt proxenetica?

Sunt remunerationes, quæ ſolvuntur iis, qui præſtant contrahentibus operam in negotiis contrahendis.

Poſſuntne jure licito peti?

Non eſt dubium, modo modus ſecundum qualitatem operæ ſervetur, *l. 1. 3. C. h.*

Teneturne proxeneta actione mandati, quod præfuerit mutuo contrahendo?

Nullo modo: quia monſtrat magis nomen quam mandat, tametſi ſerio laudarit, *l. 2. ff. h.*

Tit. 15. De Cenſibus.

Quomodo diſtinguitur cenſus?

Cenſus ſolet præſtari vel ratione perſonarum per homi-

hominum capita, *l.* 3. *ff. h.* vel ratione rerum, præcipue quidem immobilium, *l.* 4. *ff h.*

Tit. 16. De verborum Significationibus.

Quid comprehenſum eſt hoc titulo?

Quæ ſit nominum, verborum, & rerum, quæ per nomina exprimuntur, ſignificatio.

Tit. 17. De Regulis Juris.

Quid ſunt regulæ Juris?

Sunt definitiones, quæ rem breviter explicant, & quaſi gnomæ & axiomata generalia, ex quibus percipiuntur principia ſive rationes, quibus jura ſingularia ſuffulciuntur.

DEO SIT GLORIA.

INDEX

INDEX

Omnium Titulorum qui hoc libello continentur.

DE

A.

Abigeis. 715
Abolitionibus. 739
Acceptilationibus. 703
Accuſationibus & inſcriptionibus. 720
Acquirenda vel omittenda hæreditate. 528
Acquirenda vel amittenda poſſeſſione. 612
Acquirendo rerum dominio. 603
Acquiſitione per arrogationem. 44
Actione pigneratitia. 313
Actione rerum amotarum. 452
Actionibus. 678
Actionibus empti & venditi. 367
Actionibus & obligationibus. 673
Actionibus ex pignore. 400
Actore à tutore ſeu curatore dando. 464
Ademptione & tranſlatione legatorum. 555
Ademptione libertatis. 599
Alimentis legatis. 555
Ad exhibendum. 270
Ad legem Aquiliam. 253
Ad legem Corneliam de falſis. 733
Ad legem Corneliam de ſicariis. 729
Ad legem Falcidiam. 566
Ad legem Fabiam de plagiariis. 738
Ad legem Iuliam de adulteriis & ſtupris. 724
Ad legem Iuliam de ambitu. 737
Ad legem Iuliam de annona. 736
Ad legem Iuliam majeſtatis. 723
Ad legem Iuliam peculatus & de ſacrilegiis & de reſiduis. 736
Ad legem Iuliam repetundarum. 735
Ad legem Iuliam de vi privata. 727
Ad legem Iuliam de vi publica. ibid.

Ad

Ad legem Pompejam de parricidiis 632
Ad legem Rhodiam de jactu. 319
Ad legem Viſelliam. 738
Adminiſtratione & periculo tutorum, &c. 467
Adminiſtratione tutorum vel curatorum, de pecunia pupillari fœneranda vel deponenda. ibid.
Adminiſtratione rerum ad civitatem pertinentium. 762
Ad municipalem, & de incolis. 759
Adoptionibus & emancipationibus. 44
Ad SConſultum Macedonianum. 324
Ad SConſultum Orfitianum. 583
Ad SConſ. Pegaſianum 568
Ad SConſ. Syllanianum 533
Ad SConſ. Tertullianum. 583
Ad SConſultum Trebellianum. 568
Ad SConſ. Turpillianum. 738
Ad SConſ. Vellejanum. 330
Adſertione tollenda. 602
Adſeſſoribus, domeſticis, cancellariis. 65
Adſignandis libertis. 579
Advocatis diverſorum judicum. 111
Advocatis diverſorum judiciorum. ibid.
Advocatis fiſci. 113
Ædificiis privatis. 591
Ædilitiis actionibus. 401
Ædilitio edicto & redhibitoria. ibid.
Æſtimatoria actione. 379
Agnoſcendis & alendis liberis vel parentibus. 452
Albo corrupto. 72
Albo ſcribendo. 761
Aleatoribus. 277
Alienatione judicii mutandi cauſa facta 159
Alimentis & cibariis legatis. 552
Alimentis pupillo præſtandis. 482
Alluvionibus, & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis. 607
Annali exceptione Italici contractus tollenda, & diverſis temporibus, & exceptionibus, & præſcriptionibus & interruptionibus earum. 617
Annonis, & capitatione adminiſtrantium & eorum aſſeſſorum, aliorumque publicas ſolicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas conſecuti ſunt dignitates. 67
Annuis & menſtruis legatis & fideic. 543
An per alium cauſa appellationis

lationis reddi poſſunt. 754
An ſervus pro ſuo facto manumiſſus teneatur. 191
Appellationibus & conſultationibus. 748
Appellationibus recipiendis, vel non. 752
Apud eum, à quo appellatur, aliam cauſam agere compellendum. 755
Aqua & aqua pluvia arcenda. 592
Aqua quotidiana & æſtiva. 660
A quibus appellare non licet. 750
Arbitrium tutelæ. 483
Arboribus cædendis. 663
Arborum furtim cæſarum. 709
Attiliano Tutore, & eo, qui ex lege Iulia & Titia dabatur. 461
Auro, argento, mundo legato. 553
Authoritate & conſenſu tutorum vel curatorum. 471
Authoritate præſtanda. ib.

B.

de B*Onis ſeu rebus authoritate judicis poſſidendis.* 641
Bonis damnatorum. 745
Bonis eorum qui ante ſententiam ſibi mortem conſciverunt. ibid.
Bonis libertorum. 579
Bonis maternis & materni generis. 586
Bonis proſcriptorum. 745
Bonis quæ liberis in poteſtate conſtitutis ex matrimonio vel alias acquiruntur, & eorum adminiſtratione. 586
Bonorum poſſeſſione contra tabulas. 574
Bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti quæ patronis liberiſque eorum datur. 578
Bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur. ibid.
Bonorum poſſeſſione furioſo, infanti, &c. competenti. ibid.
Bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas. 577
Bonorum poſſeſſione ex Teſtamento Militis. 578
Bonorum poſſeſſionibus. 573

C.

de C*Adaveribus punitorum.* 747
Caducis tollendis. 563
Calumniatoribus. 132, 738
Capitis diminutione. 156
Capite minutis. ibid.
Captivis & poſtliminio reverſis. 757
Carboniano edicto. 577
Caſtrenſi peculio. 758
Cenſibus. 765

Ceſſione bonorum. 638
Certi condictione. 306
Clauſula codicillari. 537
Cloacis. 661
Codicillis. 535
Collatione bonorum. 575
Collatione dotis. 576
Collegiis & corporibus. 718
Colluſione detegenda. 603
Concurſu actionum. 198
Commerciis & mercatoribus. 350
Comminationes, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones authoritatem rei judicatæ non habere. 633
Commodati vel contra. 309
Communia de legatis & fideicommiſſis, de in rem miſſione tollenda. 565
Communia de manumiſſionibus. 601
Communia prædiorum tam urbanorum quam ruſticorum. 247
Communia de ſucceſſionibus. 583
Communia de uſucapionibus. 614
Communia utriuſque judicii, tam familiæ erciſcundæ, quam communi dividundo. 270
Communi dividundo. 269
Communi ſervo manumiſſo. 599
Communium rerum alienatione. 361
de Compenſationibus. 332
Concubinis. 454
Concuſſionibus. 714
Condictione cauſa data cauſa non ſecuta. 298
Condictione ex lege. 305
Condictione ſine cauſa vel injuſta cauſa. 304
Condictione furtiva. ibid.
Condictione indebiti. 301
Condictione ob cauſam datorum. 298
Condictione ob turpem vel injuſtam cauſam. 300
Condictione triticiaria. 305
Conditionibus & Demonſtrationibus. 560
Condictionibus inſertis tam in legatis quam in fideicommiſſis, &c. ibid.
Conditionibus inſtitutionum. 520
Confeſſis. 637
Confirmando tutore vel curatore. 458
Conjungendis cum emancipato liberis ejus. 577
Conſortibus ejuſdem litis. 188
Conſtituta pecunia. 307
Conſtitutionibus Principum. 23
Conſulibus. 60
Contractibus Judicum, &c. 66
Contrahenda & committenda ſtipulatione. 683
Contrahenda emptione. 349

Con-

Contraria & utili actione tutelæ. 485
Contrario judicio tutelæ. ibid.
Creditorem evictionem pignoris non debere. 409
Crimine expilatæ hereditatis. 717
Crimine peculatus. 736
Crimine ſacrilegii. ibid.
Crimine ſtellionatus. 717
Culpa, dolo & caſu fortuito. 310
Cumulatione actionum. 201
Curatore bonis dando. 645
Curatoribus. 463
Curatoribus furioſo & aliis extra minores dandis. 492
Cuſtodia & exhibitione reorum. 722

D.

de D*Amno infecto.* 591
Debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe. 396
Decretis ab ordine faciendis. 763
Decurionibus & filiis eorum. 760
Dedititia libertate tollenda. 599
Defenſoribus. 126
Defenſoribus civitatum. 64
Depoſiti vel contra. 335
Dilationibus. 92
Diſſenſu. 703
Diſtractione pignorum & hypothecarum. 395
Diverſis regulis juris antiqui. 766
Diverſis reſcriptis, & pragmaticis ſanctionibus. 27
Diverſis temporalibus præſcriptionibus & acceſſionibus poſſeſſionum. 670
Dividenda tutela. 470
Diviſione & qualitate rerum. 52
Diviſione ſtipulationum. 684
Divortio facto apud quem liberi morari & educari debeant. 449
Divortiis & repudiis. 448
Doli mali & metus exceptione. 671
Dolo malo. 141
Dominica poteſtate. 39
Donationibus. 594
Donationibus ante nuptias & propter nuptias & ſponſalitiis. 431
Donationibus cauſa mortis & capionibus. 596
Donationibus inter virum & uxorem. 447
Donationibus quæ ſub modo vel conditione, &c. 595
Dotis collatione. 576
Dotis promiſſione & nuda pollicitatione. 441
Dote cauta non numerata. 445
Dote prælegata. 547

Duobus reis ſtipulandi vel promittendi. 691

E.

de E*Dendo.* 93
Edicto pratorum. 30
Edicto divi Hadriani tollendo. 531
Effectu patria poteſtatis. 47
Effractoribus & expilatoribus. 716
Emancipationibus liberorum. 49
Emendatione propinquorum. 732
Emendatione ſervorum. ib.
Emtione & venditione. 349
Eo per quem factum erit quo minus quis in judicio ſe ſiſtat. 68
Eo qui pro tutore vel curatore negotia geſſit. 486
Eo quod certo loco dari oportet. 306
Eo quod metus cauſa geſtum erit. 137
Errore Advocatorum. 114
Errore calculi. 109
Etiam ob Chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe. 387
Etiam per procuratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe. 135
Evictionibus & duplæ ſtipulatione. 405
Eum, qui appellaverit in provincia defendi. 755
Eunuchis. 363
Exceptione rei judicatæ. 669
Exceptione rei venditæ & traditæ. 410
Exceptionibus. 666
Exercitoria actione. 317
Excuſationibus tutorum vel curatorum. 477
Excuſationibus veteranorum. ibid.
Ex delictis defunctorum in quantum hæredes conveniantur. 192
Executione rei judicatæ. 634
Exhæredatione liberorum. 504
Exhibendis & tranſmittendis reis. 741
Expilata hæreditatis. 717
Ex quibus cauſis infamia irrogatur. 115
Ex quibus cauſis majores 25 annis in integrum reſtituantur. 157
Ex quibus cauſis manumittere non licet. 600
Extraordinariis cognitionibus. 765
Extraordinariis criminibus. 713

F.

de F*Alſa cauſa adjecta legato vel fideic.* 561
Falſa moneta. 734
Familiæ erciſcundæ. 266

Famoſis libellis. 713
Feriis. 89
Fideicommiſſariis hæreditatibus. 564
Fideicommiſſaria hæreditatis petitione. 216
Fideicommiſſariis libertatibus. 598
Fideicommiſſis. 564
Fide inſtrumentorum. 421
Fidejuſſoribus & Mandatoribus. 692
Fidejuſſoribus & nominatoribus tutorum vel curatorum. 487
Fidejuſſoribus minorum. 145
Fiduciaria tutela. 459
Filiofamilias minore. 145
Finium regundorum. 264
Fluminibus & ne quid in flum. ripave ejus fiat. 655
Fonte. 660
Formulis & impetrationibus actionum ſublatis. 193
Foro competente. 173
Foro uxorum. 180
Fructibus & litium expenſis. 629
Fugitivis ſervis. 277
Fundo dotali. 446
Fundo inſtructo vel inſtrumento legato. 550
Furibus balneariis. 716
Furtis. 706
Furti adverſus nautas, caupones, ſtabularios. 709

G.

de Generali abolitione. 740
Glande legenda. 664
Gradibus & affinibus, &c. 580

H.

de Hæredibus inſtituendis, & quæ perſonæ inſtitui non poſſunt. 509
Hæredibus Tutorum vel Curatorum. 487
Hæreditariis actionibus. 191
Hæreditate vel actione vendita. 359
Hæreditatibus decurionum, naviculariorum, &c. 587
Hæreditatibus quæ ab inteſtato deferuntur. 583
Hæredum qualitate & differentia. 528
His quæ in teſtamento delentur. 508
His, quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis ſcribuntur. 558
His quæ pro non ſcriptis habentur. ibid.
His, quæ ſub modo legati vel fideic. relinquuntur. 561
His quæ vi metuſve cauſa geſta ſunt. 137
His quæ ut indignis auferuntur. 559
His qui accuſare non poſſunt. 720

His qui ad ſtatuas confugiunt. 30
His qui à non domino manumiſſi ſunt. 600
His qui ante apertas tabulas hæreditatem tranſmittunt. 532
His qui dejecerint vel effuderint. 260
His qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. 394
His, qui latrones, vel aliis criminibus reos occultaverunt. 716
His qui notantur infamia. 115
His qui parentes vel liberos occiderunt. 632
His, qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, &c. 120
His, qui propter metum judicis non appellarunt. 755
His, qui ſibi aſſcribunt in teſtamento. 734
His, qui ſunt ſui, vel alieni juris. 39
His, qui veniam ætatis impetraverunt. 155
His, quibus ut indignis hæreditates auferuntur 559 *& SConſult. Syl.* 533
Homine libero exhibendo. 664

I.

de IIs *per quos agere poſſ.* 682
Iis qui Procuratores dantur. 119
Impenſis in res dotales factis. 451
Impuberum & aliis ſubſtitutionibus. 514
Incendio, ruina, naufragio, nave expugnata. 710
Incertis perſonis. 538
Inceſtis & inutilibus nuptiis. 435
Incolis. 759
Indicta viduitate & lege Iulia miſcella tollenda. 562
In diem addictione. 356
Infantibus expoſitis. 51
Ingenuis. 37
Ingenuis manumiſſis. 601
Ingratis liberis. 51
In integrum reſtitutionibus. 133
In integrum reſtitutione minorum viginti quinque annis. 144
In integrum reſtit. poſtulata ne quid novi fiat. 135
Injuriis & famoſis libellis. 711
Injuſto rupto & irrito facto teſtamento. 505
In jus vocando. 75
In jus vocati ut eant, vel ſatisdent. 82
In litem dando tutore vel curatore. 464
In litem jurando. 484
Inofficioſo teſtamento. 202
Inofficioſis donationibus. 209
Inofficioſis dotibus. 210

In quibus cauſis tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari poteſt. 464
In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio. 618
In quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt. 153
In quibus cauſis militantes fori præſcriptione uti non poſſunt. 176
In quibus cauſis pignus vel hypotheca tacite contrahatur. 385
In rem verſo. 328
Inſpiciendo ventre & cuſtodiendo partu. 453
Inſtitoria actione. 321
Inſtitutionibus & ſubſtitutionibus & reſtitutionibus ſub conditione factis. 520
Inſtructo vel inſtrumento legato. 550
Inter alios acta vel judicata aliis non nocere. 635
Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem ſeu curatorem filioſque eorum. 437
Interdictis ſeu extraordinariis actionibus quæ pro his competunt. 648
Interdictis, relegatis & deportatis. 746
Interpretatione legis. 20
Interrogationibus in jure faciendis, & de interrogatoriis actionibus ſublatis. 273
Inutilibus ſtipulationibus. 687
Itinere actuque privato. 660
Judicatum ſolvi. 605
Judice. 170
Judicio finium regundorum. 264
Judiciis, & ubi quiſque agere vel conveniri debeat, 168
Iure. 3
Iure aureorum annulorum. 601
Iure canonico. 5
Iure codicillorum. 535
Iure civili, ejuſque libris. 7
Iure deliberandi. 522
Iure divino. 4
Iure dominii impetrando. 398
Iure dotium. 442
Iure emphyteutico. 374
Iure fiſci. 757
Iure immunitatis. 762
Iurejurando propter calumniam dando. 197
Iurejurando, ſive voluntario, ſive neceſſario, ſive judiciali. 292
Iure naturali, gentium, & civili. 15
Iure patronatus. 578
Iure perſonarum. 35
Iure veteri enucleando. 8
Iuriſdictione. 68
Iuriſdictione omnium Iudicum, & de foro competenti. 172

Iuris & facti ignorantia. 428
Iuſtitiâ & jure. 1

L.

de L*Atina libertate tollenda.* 599
Legatis & fideicommiſſis. 1, 2, 3. 537. 540. 542
Legatis præſtandis contra tabulas bonorum poſſeſſione petita. 574
Legationibus. 762
Lege Aquilia. 253
Lege commiſſoria. 351
Lege Falcidia. 566
Lege Fuſia Caninia tollenda. 598
Lege Rhodia de jactu. 319
Legibus, SConſultis, & longa conſuetudine. 18
Legitima. 207
Legitima agnatorum ſucceſſione. 579
Legitimatione. 42
Legitima tutela agnatorum. 459
Legitima patronorum tutela. ibid.
Legitima parentum tutela. ibid.
Legitimis hæredibus. 583
Legitimis tutoribus. 259
Libello. 25
Libellis demiſſoriis, qui Apoſtoli dicuntur. 752
Liberali cauſa. 602
Liberatione legata. 554
Liberis agnoſcendis & alendis à parentibus, vel à patronis, vel à libertis. 452
Liberis vel poſthumis heredibus inſtituendis, vel exheredandis vel præteritis. 504
Liberis exhibendis ſeu deducendis. 665
Libero homine exhibendo. 664
Libertinis. 37
Libertis Municipum, &c. 579
Literarum obligationibus. 289
Litigioſis. 672
Litis conteſtatione. 193
Locati conducti. 368
Loco publico fruendo. 653
Locis & itineribus publicis. 652
Longi temporis præſcriptione quæ pro libertate non adverſus libertatem opponitur. 617
Luitione pignoris. 400

M.

de M*Agiſtratibus conveniendis & eorum hæredibus.* 488
Magiſtratibus municipalibus. 64
Maleficis, mathematicis & cæteris ſimilibus. 731
Mandati & contra. 339

Mandatis Principum. 24
Manumiſſionibus. 597
Manumiſſionibus, quæ ſervis ad univerſitatem pertinentibus imponuntur. 598
Manumiſſis teſtamento. ib.
Manumiſſis vindicta. ibid.
Methodo juris ſtudiique juridici. 10
Migrando. 665
Militari teſtamento. 525
Minoribus 25 annis. 144
Modo mulctarum quæ à judicibus infliguntur. 67
Monopoliis, &c. 358
Mortis cauſa donationibus & capionibus. 596. & ſeq.
Mortuo inferendo & ſepulchro ædificando. 282
Mulieribus, quæ ſe propriis ſervis junxerunt. 727
Muneribus & honoribus. 761
Mutatione nominis. 734
Mutuo. 283

N.

de Natalibus reſtituendis. 601
Naturalibus liberis. 42
Naturalibus liberis & matribus eorum, ex quibus cauſis juſti efficiantur. 454
Nautæ, caupones, ſtabularii, ut recepta reſtituant. 165
Nautico fœnore. 417
Neceſſariis ſervis hæredibus inſtituendis vel ſubſtituendis. 519
Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur. 602
Ne fidejuſſores vel mandatores dotium dentur. 444
Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel ſervus pro domino conveniatur. 189
Ne fiſcus vel reſp. procurationem alicui patrocinii cauſa præſtet. 121
Negotiis geſtis. 129
Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias judicum, quas definitio præfectorum roboravit, eas retractare. 751
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre. 120
Ne pro dote mulierum bona quondam mariti addicantur, id eſt, in ſolidum dentur. 452
Ne quid in flumine publico, ripave ejus fiat, quo aliter aqua fluat atque priore æſtate fluxit. 655
Ne quid in loco publico vel itinere fiat. 653
Ne quid in loco ſacro fiat. 652
Ne

Ne quis eum, qui in jus vocatus eſt, vi eximat. 82
Ne quis in ſua cauſa judicet vel ſibi jus dicat. 185
Ne rei dominicæ vel templorum vindicatio longi temporis præſcriptione ſubmoveatur. 616
Ne rei militaris comitibus vel tribunis lavacra præſtentur. 64
Ne ſine juſſu Principis certis judicibus liceat confiſcare. 745
Ne tutor vel curator vectigalia conducat. 477
Ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt. 651
Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur. 188
Nihil innovari appellatione interpoſita. 753
De Nili aggeribus non rumpendis. 714
Non numerata pecunia. 289
Notariis. 424
Novationibus & delegationibus. 698
Novi operis nunciatione. 589
Noxalibus actionibus. 263
Nundinis. 764
Nuptiis. 432

O.

de O *Bligationibus & actionibus.* 773
Obligationibus ex conſenſu 675
Obligationibus quæ ex delicto naſcuntur. ibid.
Obligationibus quæ ex quaſi contractu naſcuntur. ib.
Obligationibus quæ ex quaſi delicto naſcuntur. ibid.
Obſequiis parentibus & patronis præſtandis. 579
Officio aſſeſſorum. 65
Civilium judicum. 66
Comitis orientis. 62
Comitis rerum privatarum. 63
Comitis ſacrarum largitionum. ibid.
Comitis ſacri palatii. ib.
Comitis ſacri patrimonii. ibid.
Diverſorum judicum. 65
Ejus cui mandata eſt juriſdictio. 65
Ejus qui vicem alicujus judicis vel præſidis obtinet. ibid.
Iudicis. 622
Iuridici Alexandriæ. 64
Magiſtri militum. ibid.
Magiſtri officiorum. 63
Militarium judicum. 66
Præfecti annonæ. 61
Præfecti Auguſtalis. 62
Præfecti prætorio. 60
Præfecti Africæ & omni ejuſdem diœceſis ſtatu. ib.
Præfecti prætorio Orientis & Illyrici. 60

Præfecti vigilum. 61
Præfecti urbi. ibid.
Præſidis. 62
Prætorum, 61
Proconſulis & Legati. 62
Procuratoris Cæſaris vel rationalis. 63
Quæſtoris. 61
Rectoris provinciæ. 62
Vicarii. 65
De operibus publicis. 763
Operis novi nunciat. 589
Operis libertorum. 579
Operis ſervorum. 236
Optione legata. 547
Ordine cognitionum. 602,
Ordine judiciorum. 198, 623
Origine juris & omnium magiſtratuum, & ſucceſſione prudentum. 13

P.

de PActis. 98
Pactis conventis tam ſuper dote quam donatione propter nuptias & paraphernis. 444
Pactis dotalibus. ibid.
Pactis inter emptorem & venditorem compoſitis. 353
Pactis pignorum & commiſſoria lege in pignoribus reſcindenda. 392
PArtu pignoris & omni cauſa. 391
Patria poteſtate. 40
Patribus qui filios ſuos diſtraxerunt. 363
Peculio. 326
Peculio legato. 550
Pedaneis judicibus. 171
Penu legata. 551
Periculo & commodo rei venditæ. 366
Periculo tutorum vel curatorum. 470
Perpetuis & temporalibus actionibus, & quæ ad heredes & in heredes tranſeunt. 682
Per quas perſonas cuique acquiritur. 316
Per quas perſonas nobis acquiritur dominium. 603
Per quas perſonas nobis acquiritur obligatio. 316
Perſonis dantibus Procuratores. 118
Petitione hereditatis. 211
Pigneratitia actione, vel contra. 313
Pignoribus & hypothecis. 383
Plebiſcitis. 22
Plus petitionibus. 195
Plus valere quod agitur, quam quod ſimulate concipitur. 425
Pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem vel adverſarium corrumpere curavit. 633
Pœna temere litigantium. 195

Pœnis.

Pœnis. 744
Pollicitationibus. 764
Popularibus actionibus. 718
Poſſeſſoria hæreditatis petitione. 216
Poſtulando. 110
Poſthumis heredibus inſtituendis, vel exheredandis, vel præteritis. 504
Præceptis juris. 11
Prædiis & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis ſive obligandis. 491
Præſcriptione longi temporis 10 vel 20 annorum. 617
Præſcriptione 30 vel 40 annorum. 619
Præſcriptis verbis & in factum actionibus. 381
Prætorio pignore, & ut etiam in actionibus debitorum miſſio prætorii pignoris procedat. 384
Prætoriis ſtipulationibus. 704
Prævaricationibus. 715
Precario. 662
Precibus Imperat. offerendis, & de quibus rebus ſupplicare liceat. 25
Privatis carceribus inhibendis. 722
Privatis delictis. 706
Privilegio dotis. 642
Privilegio ſtudioſorum. 179
Privilegio fiſci. 642
Privilegiis creditorum. ibid.
Privilegiis veteranorum. 758
Probationibus & præſumptionibus. 418
Procuratoribus & defenſoribus. 118
Pro derelicto. 621
Pro donato. ibid.
Pro dote. ibid.
Pro emptore 620
Pro herede vel poſſeſſore. 620
Prohibita ſequeſtratione pecuniæ. 337
Pro legato. 621
Pro quibus cauſis ſervi pro præmio libertatem recipiant. 601
Pro ſocio. 345
Pro ſuo. 621
Proxeneticis. 765
Publicanis, vectigalibus, & commiſſis. 593
Publiciana in rem actione. 221
Publicis judiciis. 719
Pupillari ſubſtitutione. 516

Q.

de QUadriennii *præſcriptione.* 617
Quæ in fraudem creditorum facta ſint ut reſtituantur. 646
Quæ res exportari non debeant. 366
Quæ res pignori vel hypothe-

ca data obligari non poſſint. 388

Quæ res venire non poſſunt, & qui vendere vel emere vetantur. 359

Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur. 753

Quæ ſit longa conſuetudo. 32

De Quæſtionibus. 742

Quando actio de peculio annalis eſt. 328

Quando appellandum ſit & intra quæ tempora. 751

Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eadem exerceri poſſit. 623

Quando decreto opus non eſt. 491

Quando dies legati vel fideicommiſſi cedat. 570

Quando dies uſusfructus legati cedat. 231

Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri poſſunt. 474

Quando fiſcus vel privatus, debitoris ſui debitores convenire poſſit vel debeat. 191

Quando Imp. inter pupillos, & viduas vel miſerabiles perſonas cognoſcat & ne exhibeantur. 177

Quando libellus Principi datus litis conſtat. faciat. 26

Quando liceat ab emptione recedere. 364

Quando liceat unicuique ſine judice ſe vindicare ob publicam devotionem. 121

Quando mulier officio tutelæ fungi poteſt. 459

Quando non petentium partes petentibus accreſcant. 580

Quando provocare non eſt neceſſe. 753

Quando tutores vel curatores eſſe deſinunt. 472

Quarum rerum actio non datur, & de exceptione juriſjurandi. 672

Quemadmodum ſervitutes amittantur. 148

Quemadmodum teſtamenta aperiantur, deſcribantur & inſpiciantur. 533

Qui accuſare non poſſ. 720

Qui admitti ad bonorum poſſeſſionem poſſunt, & intra quod tempus. 573

Qui ætate ſe excuſant. 477

Qui bonis cedere poſſ. 638

Quibus ad libertatem proclamare non licet. 602

Quibus alienare licet vel non. 611

Quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur. 640

Quibus ex cauſis majores in integrum reſtituantur. 157

Quibus ex cauſis manumittere non licet 600

Quibus ex cauſis ſervi pro præmio libertatem accipiunt. 601
Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur. 48
Quibus modis pignus vel hypotheca ſolvitur. 399
Quibus modis re contrahitur obligatio. 675
Quibus modis teſtamenta infirmentur. 505
Quibus modis tollitur obligatio. 698
Quibus modis tutela finitur. 472
Quibus modis uſusfructus vel uſus amittatur. 231
Quibus rebus ad eundem judicem eatur. 274
Quibus non competit bonorum poſſeſſio. 582
Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio. 618
Quibus res judicata non nocet. 635
Qui dare tutores vel curatores, & qui dari poſſunt, vel non. 461
Qui & adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt. 153
Qui & à quibus manumiſſi liberi non fiant ad legem Æliam Sentiam. 600
Qui legitimam perſonam ſtandi in judicio habent vel non. 186
Qui manumittere poſſunt vel non, & ne in fraudem credit. manumitt. 600
Qui morbo ſe excuſant. 477
Qui non poſſunt ad libertatem pervenire. 602
Qui numero liberorum ſe excuſant. 477
Qui numero tutelarum. ib.
Qui petant tutores vel curator. & ubi petantur. 465
Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & qui in priorum creditorum locum ſuccedant. 393
Qui pro ſua juriſd. Jud. dare darive poſſunt. 171
Qui ſatisdare cogantur vel jurato promittant vel ſuæ promiſſ. committantur. 83
Quis & à quo appell. 750
Quis ordo in bonorum poſſeſſione ſervetur. 583
Qui ſine manum. ad libertatem perveniant. 600
Qui teſtamenta facere poſſunt vel non. 494
Qui tutores dari poſſunt. 462
Quod certo loco dari oportet. 306
Quod cujuſque univerſitatis nomine vel contra eam agatur. 128
Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt negotium geſtum eſſe dicetur. 323
Quod falſo tutore authore geſtum eſſe dicetur. 486

Quod juſſu. 329
Quod legatorum. 650
Quod metus cauſa geſtum erit. 137
Quod quiſque juris in alium ſtatuerit ut ipſe eodem utatur. 73
Quod vi aut clàm. 661
Quomodo & quando judex ſententiam ferre debeat præſentibus partibus vel una parte abſente. 630
Quorum appellationes non recipiantur. 752
Quorum bonorum. 649

R.

de Raptu virginum ſeu viduarum, nec non ſanctimonialium. 728
Ratiociniis operum publicorum & de patribus civitatum. 764
Rebus alienis non alienandis & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca. 362
Rebus auctoritate judicis poſſidendis. 641
Rebus corporalibus & incorporalibus. 58
Rebus creditis. 283
Rebus dubiis. 557
Rebus eorum qui ſub tutela vel cura ſunt ſine decreto non alienandis vel ſupponendis. 489
Receptatoribus. 716
Receptis arbitris, & qui arbitrium recipiunt ut ſententiam dicant. 160
Reconventione. 274
Regula Catoniana. 558
Regulis juris. 766
Re judicata, & de effectu ſententiarum, & de interlocutionibus. 624
Rei vindicatione. 216
Rei uxoriæ actione, in ex ſtipulatu actionem transfuſa. 449
Reis promittendi. 691
Relationibus. 747
Religioſis & ſumptibus funerum, & ut funus ducere liceat. 279
Rem alienam gerentibus non interdici rerum ſuarum adminiſtratione. 351
Rem pupilli vel adoleſcentis ſalvam fore. 705
Rem ratam haberi & de ratihabitione. ibid.
Re militari. 758
Remiſſione pignoris. 399
Remiſſionibus. 662
Repreſſaliis. 190
Replicationibus. 673
Repudianda poſſeſſione. 612
Repudianda & abſtinenda hæreditate. 530
Repudiis & judicio de moribus ſublato. 448
Reputationibus, quæ fiunt in judicio in integrum reſtitutionis. 156

Requirendis reis vel abſentibus damnandis. 741
Rerum amotarum. 452
Rerum diviſione. 52
Rerum permutatione. 380
Reſcindenda venditione. 364
Res inter alios acta vel judicata aliis non nocet. 635
Reſponſis prudentum. 31
Reſtitutionibus in integrum. 133
Reſtitutione militum & eorum, qui reip. cauſa abſunt. 158
Retentione. 335
Revocandis donationibus. 597
Revocandis iis quæ in fraudem creditorum alienata ſunt. 646
Ripa munienda. 656
Ritu nuptiarum. 432
Rivis. 660

S.

de Salviano interdicto 665
Satiſdando. 83
Satiſdatione tutorum & curatorum. 466
Secundis nuptiis. 439
Seditioſis & iis qui plebem audent contra remp. colligere. 724
Senatoribus. 60
Senatuſconſultis. 23
SCto Claudiano. 533
SCto Macedoniano. 324
SCto Orfitiano. 583
SCto Syllaniano & Claudiano, quorum teſtamenta ne aperiantur. 533
SCto Tertulliano. 583
Sententia quæ ſine certa quantitate profertur. 627
Sententiam paſſis & reſtitutis. 747
Sententiam reſcindi non poſſe. 632
Sententiis & interlocutionibus omnium judicum. 624
Sententiis ex breviculo recitandis. 632
Sententiis præfector. pratorio. 626
Sententiis quæ pro eo quod intereſt proferuntur. 628
Separationibus. 644
Sepulchro violato. 714
Servis exportandis, vel ſi mancipium ita venierit ut manumittatur, vel contra. 367
Servis fugitivis. 277
Servis reip. manumittendis. 598
Servitute legata. 546
Servitutibus. 240
Servitutibus prædiorum ruſticorum. 245
Servitutibus urbanorum prædiorum. 243
Servo corrupto. 276
Servo pignori dato manumiſſo. 599
Si adverſus creditorem. 151

Si adverſus creditorem præſcriptio opponatur. 618
Si adverſus delictum reſtitutio poſtuletur. 150
Si adverſus donationem. 148
Si adverſus dotem reſtitutio poſtuletur. 150
Si adverſus Fiſcum. 151
Si adverſus libertatem. 148
Si adverſus rem judicatam reſtitutio poſtuletur. 147
Si adverſus ſolutionem à tutore vel curatore factam. 149
Si adverſus tranſactionem vel diviſionem minor in integrum reſtitui velit. ibid.
Si adverſus venditionem. 147
Si adverſus venditionem pignorum. 148
Si adverſus uſucapionem reſtitutio poſtuletur. 151
Si ager vectigalis, hoc eſt, emphyteuticarius petatur. 221
Si aliena res pignori data ſit. 389
Si à non competente judice judicatum eſſe dicatur. 626
Si antiquior creditor pignus vendiderit. 396
Si certum petatur. 287
Si communis res pignori data ſit. 391
Si contra jus, vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum vel impetratum. 27
Si contra matris voluntatem tutor datus ſit. 463
Si cui plus quam per legem Falcidiam licet, legatum eſſe dicetur. 568
Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum. 749
Si dos conſtante matrimonio ſoluta fuerit. 450
Si ex falſis inſtrumentis vel teſtamentis judicatum erit. 633
Si ex noxali cauſa agatur, quemadmodum caveatur. 86
Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus, omnes, vel unus agere pro minore vel conveniri poſſint. 475
Si familia furtum feciſſe dicatur. 709
Si in cauſa judicati pignus captum ſit. 385
Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur. 146
Si ingenuus eſſe dicatur. 602
Si quis teſtamento liber, &c. 708
Si major factus alienationem factam ſine decreto ratam habuerit. 492
Si major factus ratum habuerit. 156

Si mancipium ita fuerit alienatum ut manumittatur vel contra. 367
Si mancipium ita venierit, ne proſtituatur. ibid.
Si mater indemnitatem promiſerit. 486
Si menſor falſum modum dixerit. 278
Si minor ab hæreditate ſe abſtineat. 152
Si minor ſe majorem dixerit vel major probatus fuerit. 154
Si mulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa eſſe dicatur. 454
Sine ſenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe. 366
Singulis rebus, per fideicommiſſum relictis. 565
Si nuptiæ ex reſcripto petantur. 438
Si omiſſa ſit cauſa teſt. 533
Si pars hæred. petatur. 215
Si pendente appellatione mors intervenerit. 755
Si per vim, vel alio modo abſentis poſſeſſio turbata ſit. 658
Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ ſecuta non ſit. 398
Si pignus pignori datum ſit. 391
Si plures una ſententia condemnati ſint. 636
Si propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata. 366
Si quacunque præditus poteſtate, vel ad eum pertinentes, ad ſuppoſitarum juriſd. ſua aſpirare tentaverint nuptias. 438
Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. 250
Si quid in fraudem patroni, &c. 579
Si quis aliquem teſtari prohib. vel coëgerit. 534
Si quis alteri vel ſibi ſub alterius nomine, vel aliena pec. quid emerit. 351
Si quis à parente manumiſſus fuerit. 578
Si quis cautioni judicio ſiſtendi cauſa factæ non obtemperaverit. 87
Si quis eam, cujus tutor fuerit, corruperit. 726
Si quis ignorans rem minoris eſſe ſine decreto comparaverit. 492
Si quis Imp. maled. 724
Si quis in jus vocatus non ierit, ſive quis eum vocaverit, quem ex edicto non debuit. 80
Si quis jus dicenti non obtemperaverit. 74
Si quis omiſſa cauſa teſtamenti, ab inteſtato, vel alio modo poſſideat. 533
Si quis teſtamento liber eſſe juſſus

juſſus fuerit, & poſt mortem Domini ante aditam hæreditatem ſurripuiſſe aut corrupiſſe dolo malo dicatur. 708

Si rector provinciæ vel ad rem pertinentes ſponſalitias dederint arrhas. 431

Si res aliena pignori data ſit. 389

Si res communis ſit pignori data. 391

Si reus vel accuſator mortuus fuerit. 721

Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtulata fuerit. 154

Si ſecundo nupſerit mulier, cui maritus uſumfructum reliquit. 441

Si ſervitus vindicetur. 247

Si ſervus extero ſe emi mandaverit. 345

Si tabulæ teſtamenti exſtabunt. 574

Si tabulæ teſtamenti nullæ extabunt, unde liberi. 579

Si tutor contra matris voluntatem datus ſit. 463

Si tutor vel curator falſis allegat. ſit excuſatus. 481

Si tutor vel curator interveneri. 146

Si tutor vel Curator non geſſerit. 484

Si tutor vel curator reip. cauſa abſuerit. 477

Si tutor vel curator vel magiſtratus creatus appellaverit. 754

Si vendito pignore agatur. 397

Si ventris nomine muliere in poſſeſſionem miſſa, eadem poſſeſſio dolo malo ad alium tranſlata eſſe dicatur. 454

Si unus ex pluribus appellaverit. 748

Si unus ex pluribus hæredibus creditoris, vel debitoris, partem ſui debiti ſolverit vel acceperit. 397

Si uſusfr. petatur vel ad alium pertinere negetur. 334

Si ut omiſſam hæreditatem, vel Bonorum poſſeſſionem, vel quid aliud acquiſiverit. 152

Societate. 345

Solemnitatibus Teſtamentorum. 499

Solutionibus & liberationibus. 700

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. 449

Sponſalibus & arrhis ſponſalitiis & proxeneticis. 429

Sportulis, & ſumptibus in diverſis judiciis faciendis, & de executionibus litium. 170

Statu hominum. 35

Statuis & imaginibus. 36

Statu liberis. 599
Statutis. 21
Stellionatus. 717
Stipulatione ſervorum. 692
Succeſſione conjugum. 587
Succeſſione Fiſci. 588
Succeſſorio edicto. 580
Suffragio. 289
Suis & legitimis liberis & ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus. 583
Supellectili legata. 551
Superficiebus. 659
Suſpectis tutoribus vel curatoribus. 475

T.

Tabulis exhibendis. 651
Temporibus & reparationibus appellationem ſeu conſultationem. 751
Temporibus in integrum reſtitutionum tam minorum & aliarum perſonarum, quæ reſtitui poſſunt, quam heredum earum. 136
Termino moto. 718
Teſtamenta quemadmodum aperiantur, &c. 533
Teſtamentaria manumiſſione. 598
Teſtamentaria tutela. 456
Teſtamento militari. 525
Teſtamentis ordinandis & quemadmodum teſtamenta ordinentur. 494
Teſtibus. 425
Tigno juncto. 708
Tranſactionibus. 105
Tributoria actione. 322
Tritico, vino, & oleo legato. 549
Tutelis. 455
Tutela & rationibus diſtrahendis, & utili curationis cauſa actione. 483
Tutore & Curatore, qui ſatis non dedit. 467
Tutoribus & Curatoribus datis ab his, qui jus dandi habent, & qui, & in quibus cauſis ſpecialiter dari poſſunt. 461
Tutoribus & Curatoribus Illuſtriſſimarum vel clariſſ. perſonarum. 462

V.

Vacatione & excuſatione munerum. 761
Variis & extraordinariis cognitionibus. 765
Ubi cauſæ fiſcales vel divinæ domus hominumque ejus agantur. 180
Ubi cauſa ſtatus agi debeat. 185
Ubi conveniatur, qui certo loco dare promiſit. 183
Ubi de criminibus agi oporteat. 181
Ubi de hereditate agatur, vel ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant. 184

Ubi

Vbi de poſſeſſione agi oporteat. 182
Vbi de ratiocinii tam publicis quam privatis agi oporteat. 185
Vbi & apud quem cognitio reſtitutionis in integrum agitanda. 134
Vbi fideicommiſſum peti oporteat. 182
Vbi in rem actio exerceri debeat. 183
Vbi petantur tutores vel curatores. 465
Vbi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis ei praſtandis. 481
Vbi quis de cohortali aliave conditione conveniatur. 180
Vbi ſenatores vel clariſſ. civiliter vel criminaliter conveniantur. 175
Vectigalia nova inſtitui, &c. 593
Vectigalibus & commiſſis. ibid.
Ventre in poſſeſſionem mittendo & curatore ejus. 577
Ventre inſpiciendo cuſtodiendoque partu. 453
Verborum & rerum ſignificatione. 557 & 766
Verborum obligationibus. 683
Veteranorum militum ſucceſſione. 582
Veteranorum privilegiis. 758
Veteri jure enucleando & autoritate Iuriſp. qui in digeſtis referuntur. 8
Via & itinere publico reficiendo. 654
Via publica, & ſiquid in ea factum eſſe dicatur. 653
Vi bonorum raptorum. 709
Vi & vi armata. 656
Unde legitimi. 579
Unde cognati. ibid.
Unde liberi. ibid.
Unde vi. 656
Unde vir & uxor. 611
Vſucapione pro donato. 621
Vſucaptione pro dote. ibid.
Vſucapione pro emtore vel tranſactione. 620
Vſucapione pro harede. ibid.
Vſucapione transformanda, & ſublata differentia rerum mancipi nec mancipi. 614
Vſucapionibus ſeu uſurpationibus & longi temporis praſcript. ibid.
Vſu & habitatione. 236
Vſu & Vſufructu, & reditu, & habitat. & operis per legat. vel fideic. relictis. 545
Vſufructu, & quemadmodum quis utatur fruatur. 222
Vſufructu accreſcendo. 228
Vſufr. earum rerum, qua uſu

uſu conſumuntur vel minuuntur. 233

Vſufructuarius quemadmodum caveat. 238

Vſuris & fructibus cauſis & omnibus acceſſionibus & mora. 410

Vſuris & fructibus legatorum & fideicom. 564

Vſuris pupillaribus. 485

Vſuris rei judicatæ. 635

Ut actiones ab hæredibus & contra hæredes incipiant. 191

Ut cauſa poſt pubertatem tutor adſit. 473

Ut ex legibus vel SCtis bonorum poſſeſſio deferatur 583

Ut in flumine publico navigare liceat. 655

Uti in poſſeſſionem legatorum vel fideicom. ſervandorum cauſa eſſe liceat. 572

Ut in poſſ. legat. ſeu fideic. ſerv. cauſa mittantur, & quando ſatiſdare debeat. ibid.

Ut intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur. 744

Uti poſſidetis. 659

Ut legat. vel fideic. cauſa caveatur. 571

Ut lite pendente, vel poſt provocat. aut definitivam ſententiam nulli liceat Imp. ſupplicare. 26

Ut nemini liceat ſine judicis authoritate ſigna rebus alienis imponere. 121

Ut nemo invitus agere vel accuſare cogatur. 187

Ut nemo privatus titulos prædiis ſuis vel alienis ſuſpendat. 120

Ut nullus patria adminiſtratio permittatur ſine permiſſu Principis. 62

Ut omnes judices, tam civiles quam militares, poſt adminiſtrationem depoſitam per 50 dies in civitatibus vel certis locis permaneant. 67

Ut quæ deſunt advocatis partium, judex ſuppleat. 114

Utrubi. 665

Vulgari & pupillari ſubſtitutione. 514

Uxoribus militum, & qui reip. cauſa abſunt. 158

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google